

Aleksander Grin

Kuldkett

Tee eikuhugi

Kirjastus «EESTI RAAMAT»

Tallinn

1973

V2
G81

Originaali tiitel:

А. Грин
Золотая цепь. Дорога никуда
Ленинград 1957

Tõlkinud M. Käbin

Kujundanud J. Palm

7-6-3
TL 6-72-C

KULDKETT

I

«Puhus tuul...» Pannud paberile need sõnad, ajasin kogemata tindipoti ümber ja must läikiv plekk meenus mulle toda pilkast ööd, mil ma «Española» ruhvis lamasin. Selle laevukese kandejõud oli napilt kuus tonni; ta oli toonud trümmitäie kuivatatud kala Masa-bust. Mõnele inimesele meeldib kuivatatud kala lõhn.

Kogu laev lehkas jälgilt, mina lamasin üksi ruhvis, mille illuminaator oli nartsuga kinni topitud, ja uuri-sin kipper Gros' tagant näpatud küünla valgel raamatukaasi, mille vahelt keegi praktiline lugeja sisu välja oli rebinud, nii et mina leidsin ainult kõite.

Kaane siseküljele oli luitunud tindiga kirjutatud:

«Kahtlen väga, kas arukas inimene hakkab lugema raamatut, kus pole muud kui väljamõeldised.»

Allpool seisis:

«Dick Farmeron. Armastan sind, Greta. Sinu D.»

Paremale servale oli isand, kelle nimi oli Lazare Normand, treinud kakskümmend neli hoogsate kaarte ja kõverate konksudega allkirja. Seejärel oli veel keegi Normand'i kirjatöö otsustavalt maha kriipsutanud ja päris alla äärele kirjutanud saladuslikud sõnad:

«Mida me teame iseendast?»

Nukralt lugesin seda uuesti. Olin kuueteistkümnepäevane, aga teadsin juba, kui valusasti nõelab mesilane, kelle nimi on nukrus. Lause tegi mulle eriti haiget seetõttu, et hiljaaegu olid «Melousine'i» madrused mu mingi omasegatud kokteiliga purju jootnud ja rikkunud ära mu parema käe, tätoveerides nahale kolm sõna: «Ma tean kõik.» Nad pilkasid mind seepärast, et ma palju lugesin — olin hulga raamatuid läbi lugenud ja oskasin vastata sellistele küsimustele, mis neile elu-ilmas pähegi poleks tulnud.

Käärisin käise üles. Värske tätoveeringu ümber punetas tursunud nahk. Jäin mõtlema, kas sõnad «ma tean kõik» ongi nii rumalad; äkki läks mu tuju heaks ja ma hakkasin naerma: taipasin, et on küll rumalad. Lasksin varruka alla, tõmbasin nartsu illuminaatori eest ja vaatasin välja.

Tundus, nagu väreleksid sadamatuled otse käeulatuses. Terav vihm peksis nagu nõeltega vastu nägu. Pimeduses kohises vesi, tuul ulus ja undas ning õõtsutas laeva. Meie kõrval seisis «Melousine»; heledasti valgustatud kajutis võtsid mu piinajad külmarohuks kärakat. Kuulsin, mida nad räägivad, ja teritasin kõrvu, sest jutt oli mingist lossist, mille põrandad olid puhtast hõbedast, muinasjutulisest rikkusest, maa-alustest salakäikudest ja muust taolisest. Tundsin ära Patricku ja Mälsi, kahe öela punapäise molguse hääled. Mäls ütles:

«Ta leidis aarde.»

«Ei,» vaidles Patrick vastu, «ta elas kambris, kus oli salalaegas; laekast leidis ta kirja ja sai teada, kus teemandikaevandus asub.»

«Aga mina kuulsin,» sõnas laisk Carrel Hanekael, kes mult ükskord taskunoa ära varastas, «et ta võitis kaardimängus iga päev miljoni!»

«Aga mina arvan, et ta müüs oma hinge kuradile,» teatas kokk Bolinaz, «ega muidu nii kibekähku losse püsti ei ajaks.»

«Kui küsiks õige Põrundpealt,» tähendas Patrick (see oli hüüdnimi, mille nad mulle olid andnud), «Sandie Pruelilt, kes teab kõik?»

Ilge, oh kui ilge naer järgnes Patricku sõnadele. Ma ei jäänud enam edasi kuulama. Heitsin uuesti pikali, võtsin katkise kuue peale ja hakkasin suitsetama tubakat, mille olin saanud sadamast korjatud konidest. See oli hirmus kange — kõris kraapis nagu kreissaega. Soojendasin oma külmast kohmas nina, puhudes suitsu läbi sõõrmete.

Õieti oleksin pidanud olema tekil: «Española» teine madrus oli läinud öele külla, kipper ja tema vend istusid kõrtsis, — aga üleval oli külm ja vastik. Meie ruhv oli lihtne laudseintega pugerik kahe palja puust koiga ja heeringatünniga laua asemel. Jäin mõtlema ilusatele tubadele, kus on soe ja kus pole kirpe. Siis mõtlesin jälle äsjakuuldud vestlusele. See tegi mind rahutuks —

teiegi muutuksite rahutuks, kui teile öeldaks, et naaberaeda lendas tulilind või et vanal kännul puhkesid õitsema roosiõied.

Teadmata, kellest nad rääkisid, kujutlesin ma siniste prillide ja suurte kõrvadega meest, salakaval muie kahvatuil huulil, tulemas alla järsust mäest mööda kullaga taotud kirste.

«Mispärast just temal nii vedas,» mõtlesin ma, «mispärast? ...»

Käsi, mida ma taskus hoidsin, leidis äkki paberitüki, ma vaatasin seda ja nägin, et see oli täpne arve minu ja kipri vahekorra kohta alates 17. oktoobrist, millal ma «Española» pardale olin astunud, kuni 17. novembrini, see tähendab eilse kuupäevani. Olin ise sellele paberiribale märkinud kõik mahaarvamised, mis minu palgast tehti. Siin olid üles loetud: katkipillatud kruus sinise kirjaga «Kallile mehele ustavalt kaasalt»; ärauppunud puuämber, mille ma ise kipri käsul olin «Läänetera» tekilt pihta pannud; vihmakuub, mille keegi mult sisse vehkis, kipri suitsupits, minu talla all puruks astunud, ja illuminaator, samuti minu käe läbi katki löödud. Kipper oli iga kord teatanud täpse summa, palju minu järjekordne prohmakas maksma läheb, ja temaga oli mõttetu tingida, sest ta käsi oli käbe tõusma.

Võtsin summa kokku ja veendusin, et see ületab kuhjaga minu palga. Mul polnud punast krossigi saada. Oleksin äärepealt vihast nutma hakanud, ent talitsin end, sest juurdlesin juba mõnda aega visalt küsimuse üle: «Kes ma olen, kas poisike või mees?» Võpatsin mõttest, et olen poisike, teisest küljest aga tundus sõna «mees» kuidagi lõplikuna; vaimusilmas nägin säärikuid ja harjasvurre. Kui ma poisike olen, nagu ütles korra üks tragi melonikorvi kandev neiu — ta ütles: «Noh, poisike, eest ära!», miks ma siis mõtlen tähtsatest asjadest: näiteks raamatutest ja kapteni-ametist, perekonnast, lastest ja sellest, kuidas tuleks bassihäälega öelda: «Hei, teie hailiha!» Kui ma aga mees olen — sellele mõttele viis mind peaasjalikult umbes seitsmeaastane räbalais poisipõnn, kes kikivarvule tõustes palus: «Anna tuld, onu!» — miks mul siis pole vurre ja miks pööravad naised mulle alati selja, nagu polekski ma inimehe, vaid telefonipost?

Mul oli külm ja ebamugav ning mu süda oli raske. Väljas puhus tuul. «Ulu!» ütlesin ma, ja tuul ulus, nagu oleks teda lõõtsunud mu ahastus. Rabises vihm. «Vala!» ütlesin ma, rõõmustades, et kõik on sandisti, et kõik on röske ja sünge — mitte ainult minu ja kipri arved. Oli külm, ja ma olin kindel, et ma külmetan ära ja suren, aga minu vaevatud keha...

II

Hüppasin üles, kuuldes samme ja hääli tekilt; aga need polnud meie meeste hääled. «Española» pardad olid kaist madalamal, nii et tekile võis astuda trepitagi. Hää! lausus: «Sellel mollil pole mitte hingegi.» Säherdune algus meeldis mulle, jäin põnevusega vastust ootama. «Ükstakama,» vastas teine hää, nii muretu ja õrn, et ma mõtlesin, kas see pole naine, kes mehele vastas. «Hei, on seal kedagi?!» hüüdis esimene valjemini. «Ruhvis põleb tuli; hei, poisid!»

Siis ronisin ma välja ja nägin — õigemini seletasin hädavaevu pimeduses — kahte tormikuu esinimkogu. Nad seisisid, uurisid ümbrust, märkasid siis mind, ja see, kes pikem oli, küsis:

«Poiss, kus kipper on?»

Mulle tundus imelik, et pilkases pimedas võis vanust kindlaks määrata. Sellel hetkel oleksin tahtnud kipper olla. Oleksin öelnud — rämeda, kähiseva bassihäälega — midagi jalustrabavat, näiteks: «Et põrgu sind neelaks!» või: «Katkegu mu kolus kõik trossid, kui ma midagi jagan!»

Seletasin, et olen laeval üksinda, ja ütlesin ka, kuhu teised olid läinud.

«Kui lugu nii on,» ütles pika mehe kaaslane, «ehk on meil targem ruhvi minna? Hei, junga, kutsu meid enda juurde, siis räägime — siin on väga märg.»

Mõtlesin... Ei, ma ei mõelnud midagi. Aga meeste ilmunine oli nii kummaline ja võõraid silmitsedes kandusin ma silmapilk oma unelmate maale, tapluste, sangarite ja aarete riiki, kus tohutud purjed libisevad mööda nagu varjud ja kõlab hüüe — laul — sosin: «Saladus — võluvõim! Saladus — võluvõim!» «Kas see ongi algus?» küsisin endalt; mu põlved värisesid.

Vahel on hetki, kus me mõtteisse süvenenult ei märkagi oma liigutusi, seepärast tulin teadvusele alles ruhvis, leides end külaliste vastast — need olid istunud koile, kus magas teine madrus Egua, ja tõmbasid end kõverasse, et pead vastu lage-laevatekki mitte ära lüüa.

«Need on alles mehed!» mõtlesin ma, uurides lugu-pidavalt oma külalisi. Kumbki meeldis mulle omal kombel. Vanem mees, kel oli lai kahvatu nägu, tõsised hallid silmad ja vaevumärgatav naeratus huultel, sobis minu meelest kehastama vaprat kaptenit, kellel on madrustele muudki lõunaks pakkuda kui kuivatatud kala. Nooremal, kelle hää! oli — veider küll! — tundunud mulle naise omana, olid väikesed vurrud, tumedad põlglikud silmad ja heledad juuksed. Ta paistis olevat nõrgem kui esimene, aga hoidis käsi toredasti puusas ja naeris imevahvasti. Mõlemad istusid, tormikuu seljas; kõrgetel lakk-käänistega saabastel säras kitsas rant — raha neil meestel ilmselt jätkus.

«Räägime, noor sõber!» ütles vanem mees. «Nagu sa näha võid, sulid me pole.»

«Pikse päralt!» vastasin ma. «Mis seal's ikka, räägime, kurat võtaks!...»

Mõlemad pahvatasid naerma, vajudes küljele, nagu oleks palk nende vahele rammitud. Sellist naeru ma tundsin. See tähendas, et teid kas peetakse napakaks või ütlesite te midagi jube lolli. Põrnitsesin neid natuke aega solvunult, taipamata, mis lahti on, siis aga nõudsin selgitust vormis, mis oli piisav, et naljatamisele lõppu teha ja oma solvumist ilmutada.

«Noh,» ütles esimene mees, «me ei tahtnud sind solvata. Me naersime seepärast, et oleme veidi joonud.» Ja ta jutustas, mis neid laevale oli toonud, ning mina kuulasin, suud-silmad pärani.

Kust õieti tulid need kaks meest, kes õhutasid mind «Españolat» röövima, seda ma päriselt ei taibanudki, sest olin nii ärevil ja õnnelik, et onu Gros' kuivatatud soolakala kadus ootamatu, tõelise seikluse värvilisse uttu. Ühesõnaga, nad sõitsid kuskilt, aga jäid rongist maha. Jäänud rongist maha, jäid nad seetõttu maha ka aurikust «Steam», ainsast laevast, mis tegi korra päevas tiiru mõlema poolsaare ümber, mille teravad tipud seisavad vastakuti: «Steam» sõidab välja kell neli, teeb ringi laguunidel ja jõuab tagasi hommikul. Nemad aga

peavad edasilükkamatute asjaõiedustest pärast jõudma kiiresti Gardeni ehk Kolmikute neemele, nagu me seda kutsusime kolme kalju pärast, mis kalda lähedal veest kerkisid.

«Maad mööda minemiseks,» ütles vanem mees, kelle nimi oli Duroc, «kulub kaks päeva, paadi jaoks on tuul liiga vali, aga meie peame kohal olema hommikul. Ausalt öelda, mida varem, seda parem... ja sina viid meid Gardeni neemele, kui teenida tahad. Palju sa tahad saada, Sandie?»

«Te peate siis rääkima kipriga,» ütlesin ma ja pakkusin end kõrtsi lippama, kuid Duroc kortsutas kulmu, tõmbas taskust rahakoti, pani selle põlvele ja võttis välja kaks, kõlksuvat kuldraharulit. Kui ta need lahti keeras, voolas ta peopesale sädelev juga; ta hakkas sellega mängima, loopis raha õhku ja rääkis nõidusliku tilina saatel.

«See on sinu teenistus tänase öö jooksul,» ütles ta, «siin on kolmkümmend viis kuldraha. Mina ja mu sõber Estampes oskame rooli ja purjedega ümber käia ning tunneme kogu laherannikut; sa ei riski millegagi. Vastupidi, onu Gros nimetab sind kangelaseks ja geeniuseks, kui sa nende meestega, keda me sulle abiks anname, homme hommikul tagasi jõuad ja annad talle, näed, selle pangatšeki. Siis võib ta endale teise samasuguse küna osta. Mis sellesse Gros'sse puutub, siis me oleme ausalt öelda õnnelikud, et teda siin pole. Ta kratsiks hulk aega habet, siis ütleks, et peab minema sõpradega nõu pidama. Siis saadaks ta sind viina tooma, et lahkumist niisutada, ja jooks end täis, ja siis peaksime teda manguma, et ta end pingilt üles hiivaks ja rooli taha läheks. Ülepea oleks temaga sama mõnus asju ajada kui kotisjalu tantsu keerutada.»

«Kas te siis tunnete teda?» küsisin imestunult, sest onu Gros tundus sel hetkel nagu meie kõrval seisvat.

«Oh ei!» vastas Estampes. «Aga me... hm... oleme temast kuulnud. Niisiis, Sandie, sõidame.»

«Sõidame... Oh paradiis maa peal!» Midagi halba ei aimanud mu süda nende meeste jutust, kuid ma nägin, et neid vaevab mure ja tegutsemistuhin. Pea huugas nagu auruveski. Ettepanek kütkestas mu meeli ja pimestas mind. Äkitselt hakkas mul palav. Kui ma oleksin saanud, oleksin neile meestele pakkunud klaasi

grokki ja sigarit. Jäin nõusse igasuguste tingimusteta, kogu hingest, nõustudes kõigega, sest kõik oli tõsi ja Gros oleks ise seda pangatähte norinud, kui ta siin oleks olnud.

«Sellisel juhul... Te muidugi teate... Te ei vea mind alt,» pomisesin ma.

Kõik oli muutunud: vihm tundus lõbus, tuul lustlik, pimeduses sulisev vesigi sosistas: «Jah.» Juhatasin reisi-
jad kipri kajutisse ja päästsin kiiruga, et Gros meile peale ei satuks ja meid ei takistaks, purjed lahti — kaks kahvelpurje koos kahvliga, tegin otsad lahti, heiskasin kliivri, ja kui Duroc rooli keeras, eemaldus «Española» kai äärest, kusjuures tema lahkumist ei märganud keegi.

Purjetasime sadamast välja tugeva taganttuulega, kõvasti õõtsudes, ja kui jõudsime neeme varju, asus rooli juurde Estampes, meie Durociga aga läksime kajutisse, kus ma seda meest lähemalt silmitsesin, alles nüüd taipama hakates, kuidas onu Gros end tunneb, kui ta vennaga kõrtsist tagasi jõuab. Mida ta minust mõtleb, seda ei sõandanud ma isegi kujutleda, sest vaimusilma ees välkusid tal kindlasti rusikad ja pussnoad, aga nagu ilmsi nägin ma, kuidas ta vennale ütleb: «On see nüüd seesama koht või ei ole? Mitte ei mõista.»

«Kindla peale seesama,» pidi vastama vend. «Seesama koht tööpoolest — siin on pollar ja siin viltune kõnniteeplaat; siin seisab «Melousine»... ja ülepea...»

Siis nägin ma iseennast, Gros' kämmal minu juukse-
tukas. Hoolimata kaugusest, mis mind hädaohust lahutas, oli see nägemus nii kole, et ma pilgutasin kiiresti silmi ja pöörasin pilgu Durocile, et mitte masendusse langeda.

Ta istus külitsi toolil, parem käsi üle tooli seljatoe, vasak hoidmas mahalibisevat tormikuube. Samas vasakus käes suitses tal isevärki lame pabeross, see ots, mis suhu pannakse, kuldset värvi; paberossisuits, mis mu nägu puudutas, lõhnas kui peen salv. Tema sametkuub oli kurgu alt lahti nõõbitud, sealt paistis särge valge kolmnurk; üks jalg oli välja sirutatud, teine tooli all, nagu oli mõtlik, pilk minust mööda suunatud; sellises poosis täitis ta kogu väikese kajuti. Püüdes olukorra kõrgusel seista, muukisin ma onu Gros' kapi kõvera naelaga lahti, nagu tegin alati, kui mul köögis millestki

puudu tuli (pärast panin jälle kinni), ja tõstsin lauale õunataldriku, pooliku sinise karahvini viina ning pühkisin sõrmega pitsid puhtaks.

«Praamseili päralt,» ütlesin ma, «see on hea viin! Kas teie ja teie seltsimees ei tahaks minuga ühte napsi teha?»

«Egas midagi, see oleks vahva!» vastas Duroc oma mõtetest naastes. Kajuti tagumine illuminaator oli lahti. «Estampes, tahate, ma toon teile pitsi viina?»

«Suurepärane, andke siia,» kõlas vastus. «Ma kardan, kas me äkki hiljaks ei jää?»

«Mina aga ootan ja loodan, et kõik osutub valehäireks,» hüüdis Duroc üle öla. «Kas me oleme Flirene'i majakast juba möödas?»

«Majakas paistab paremalt, piidevint kannab meid mööda.»

Duroc läks pitsiga välja, tuli tagasi ja ütles:

«Nüüd joome meie sinuga, Sandie. Nagu ma näen, pole sa argade killast.»

«Minu suguvõsas pole argpükse kunagi olnud,» vastasin ma talitsetud uhkusega. Tegelikult polnud mul mingit suguvõsa. «Meri ja tuul — see on, mida ma armastan!»

Paistis, et mu vastus hämmastas teda; ta vaatas mind osavõtlikult, nagu oleksin ma leidnud ja toonud talle tagasi kaotatud asja.

«Sina, Sandie, oled kas suur naljahammas või on sul veider iseloom,» ütles ta mulle paberossi pakkudes. «Tead sa, et ka mina armastan merd ja tuult?»

«Te peategi armastama,» vastasin ma.

«Miks?»

«Teil on selline nägu peas.»

«Ära iialgi välimuse järgi otsusta,» ütles Duroc naeratades. «Aga jäta selle. Tead sa, tuisupea, kuhu me purjetame?»

Nii täiskasvanulikult nagu oskasin raputasin pead ja jalga.

«Gardeni neemel seisab minu sõbra Hannoveri maja. Selle esiküljel on sada kuuskümmend akent, kui mitte rohkem. Majal on kolm korrust. See on suur maja, sõber Sandie, väga suur. Ja seal on arvutul hulgal salakäike, haruldaselt kauneid peidetud tube ja arvutul hulgal üllatavaid ootamatusi. Muistsed võlurid punas-

taksid häbist, et nad omal ajal nii vähe oskasid välja mõelda.»

Avaldasin lootust, et ma näen neid imepäraseid asju.

«Mine seda tea!» vastas Duroc hajameelselt. «Kardan, et meil ei jätku sinu jaoks aega.» Ta pöördus illuminaatori poole ja hüüdis: «Ma tulen vahetan teid välja!»

Ta tõusis püsti. Seistes jõi ta veel pitsi viina, kohendas siis tormikuube, nõõpis selle kinni ja kadus pimedusse. Kohe ilmus Estampes, istus Durocist tühjaksjäänud toolile, hõõrus kohmetanud käsi ja ütles:

«Kolmas vaht on sinu. Noh, mida sa oma rahaga siis peale hakkad?»

Olin istunud, õndsalt juhm mõttest salapärasele lossile, ja Estampes'i küsimus nagu röövis mult midagi. Nagu oleksin ma juba seostanud oma tuleviku päralejõudmisega. Oh neid unistusi küll!

«Mida ma peale hakkan?» kordasin ma. «Võib-olla ostan kalapaadi. Paljud kalurid elatavad end kalapüügist.»

«Ah nii?!» lausus Estampes. «Ja mina mõtlesin, et sa kingid midagi oma kallikesele.»

Pomisesin midagi, julgemata tunnistada, et minu kallike — ajakirjast väljalõigatud naisepea, mis mulle hullupööra meeldis, — on mul kirstu põhja peidetud.

Estampes jõi, vaatas hajameelselt ja kärsitult ringi. Aeg-ajalt päris ta, mis sadamate vahet «Española» sõidab, kui suure lasti ta peale võtab, kas onu Gros mind tihti kolgib ja muud sellist tühja-tähja. Oli selge, et tal on igav ja et kajut, räpane ja kitsas nagu kanakuut, on talle vastik. Ta polnud sugugi oma sõbra, mõtliku ja heatahtliku Duroci moodi, kelle juuresolekul seesama haisev kajut tundus ookeaniauriku uhke salongina. See närviline noormees hakkas mulle veel vähem meeldima, kui ta, võib-olla hajameelsusest, nimetas mind Tommyks, mispeale ma parandasin teda bassihäälega, öeldes:

«Sandie, Sandie on mu nimi, Lucretia päralt!»

Seda sõna olin lugenud, ei mäleta, kust, ja uskusin oma ilmsüütuses, et see on mingi tundmatu saare nimi. Estampes puhkes naerma, näpistas mind kõrvast ja hüüdis: «Vaata imet! Tema nimi on Lucretia, oh sind seelikukütti! Duroc, kas kuulsite?» hõikas ta illuminaatorist välja. «Sandie sõbratari nimi on Lucretia!»

Alles hiljem õppisin ma tundma, kui vapper ja südamluk on see pilkehimuline ja läbematu mees, sel hetkel aga lausa vihkasin, ta jultunud vurre.

«Ärge narrige poisikest, Estampes,» vastas Duroc.

Uus alandus — ja inimese poolt, kellest ma olin juba teinud endale ebajumala. Võpatasin, krimsutasin haavunult nägu, ja Estampes, kes märkas, et ma tujust ära läksin, hüppas püsti, istus minu kõrvale ja haaras mul käest kinni, aga just samal hetkel kerkis kajutipõrand üles ja ta lendas pikali. Südames võidurõõm, tahtsin teda üles aidata, aga ta tõmbas käe mu peost ja kargas ise kähku jalule, näost punane kui vähk, millest ma taipasin, et ta on isekas nagu kass. Viivu põrnitses ta mind vaikides ja mossis näoga, siis läks lõbusamaks ja hakkas uuesti lobisema.

Samas hüüdis Duroc: «Pout!» Jooksime välja tekile ja viisime purjed vasakule pardale. Kuna olime nüüd kalda varjus, puhus tuul vaiksemalt, siiski kaldus laev tugevasti ühele küljele, nii et vahel loksus laine üle parda. Nüüd tuli minu kord rooli asuda ja Duroc heitis oma tormikuue minu õlgadele, kuigi mul polnud põrmugi külmi. «Sama kurssi hoida,» ütles Duroc rumbi näidates ja mina vastasin uljalt: «Just nii, sama kurssi hoida!»

Nüüd istusid nad mõlemad kajutis ja läbi tuulevihina kuulsin katkendlikult nende tasast vestlust. See jäi mulle meelde kui unenägu. Jutt oli hädaohust, kaotusest, kartustest, kellegi vabast ja haigusest; sellest, et «tuleb täpselt selgeks teha». Ma pidin kõvasti roolipinni hoidma ja katsuma ise kindlalt jalgedel püsida, sest lained pillutasid «Españolat» kui mängukanni; seepärast mõtlesin ma oma vahikorra ajal rohkem kursihoidmisele kui millelegi muule. Endist viisi aga ihkasin kiiremini päralt jõuda, et ükskord ometi teada saada, kellega mul tegemist on ja mistarvis. Kui ma oleksin saanud, oleksin joostes, kõis hambus, «Españolat» järele vedanud.

Veidi kajutis istunud, tuli Duroc välja; hõõguv paberross hõljus lähemale ja varsti seletas silm tema kompassi kohale kummardunud nägu.

«No näed,» ütles ta mulle õlale patsutades, «varsti jõuamegi päralt. Vaata!»

Vasakul sädelesid pimeduses kauged tulesilmad.

«See ongi siis see maja?» küsisin ma.

«Jah. Sa pole varem siin käinud?»

«Ei.»

«Siis sul on, mida vaadata.»

Umbes pool tundi kulus meil kaljudest — Kolmikutest — möödapurjetamiseks. Kaldanuki varjus oli hädapärast nii palju tuult, et saime väiksesse lahesoppi sisse keerata, ja kui see oli lõpuks õnnestunud, nägin ma, et oleme jõudnud nõlvakul kasvava pargi või metsatuka juurde, mille keskel seisis hiiglasuur must hoonemürakas, mida eri osades märgitsesid hajali tuled. Abajas oli väike muul; selle ühes ääres, nagu ma nägin, õt-susid jahid.

Duroc tulistas ja veidi aja pärast ilmus kaldale mees, kes osavalt püüdis kinni minu heidetud kõie. Äkki lahvas valgus — muuli otsas süttis põlema hele latern ja ma nägin laia terrassi, mis vee poole laskus, ja seletasin selgemini puudesalu.

Vahepeal oli «Española» otsad kinnitanud ja ma lasksin purjed alla.

Olin väga väsinud, aga uni mind ei vaevanud; ümberpöörduvalt — mingi terav, valusalt lõbus ja lahe tunne valdas mind selles tundmatus paigas.

«Noh, kuidas Hannoveriga on?» küsis Duroc muulile hüpatas mehelt, kes meile vastu oli tulnud. «Tundsite meid ära? Loodan. Lähme, Estampes. Sina tuled ka meiega kaasa, Sandie, sinu laevukesega ei juhtu midagi. Võta raha, ja teie, Tom, viige noormees tuppa sooja ja hoolitsege igapidi tema eest, pärast seisab teil ees teekond.» Ja ta seletas, kuhu laev tuleb viia.

«Seniks hüvasti, Sandie! Olete valmis, Estampes? Noh, hakkame astuma, ja annaks jumal, et kõik oleks hästi.»

Nii öelnud, läksid nad Estampes'iga maale ja kadusid vasakule, mina aga tõstsin pilgu ja nägin Tomi suurt kummargil pead, karvapadrikus nägu tohutute loomaloogadega ja silmi, mis vaatasid mind kaks korda kõrgemalt, kui minul pikkust oli. Tom pani käed puusa. Tema õlad varjasid kogu silmapiiri. Paistis, et kohe vajub ta alla ja litsub mu laiaks.

Tema suust, kus sädemeid tuiskav piip keerles kui õlekõrreke vesikikolus, tuli kuuldavale mahe ja meeldiv hää nagu ojavulin.

«Sina oled siis kapten või?» küsis Tom, pöörates mind valguse poole, et paremini näha. «Uuh, täitsa sinine! Ära külmanud?»

«Kurat võtaks!» ütlesin ma. «Ära külmanud, ja pea käib ringi. Kui teie nimi on Tom, ehk oskate teie kogu seda lugu seletada?»

«Missugust lugu seletada?» Tom rääkis aeglaselt nagu arukas ja vagane laps ning oli õudselts tüütu oodata, millal ta lõpule jõuab. «Seletada missugust lugu? Lähme nüüd õhtust sööma. Minu arust on see kõige meelepärasem lugu sinu jaoks.»

Seejärel sulgus laksti ta suu, nagu oleks laevatrepp alla lastud. Ta pöördus ja läks kaldale, andes mulle käega märku, et ma järele tuleksin.

Kaldalt, poolkaares terrassilt jõudsimel laiale sirgele puiesteele ja kõndisime edasi ilmatu kõrgete puude all. Aeg-ajalt välgatas paremat või vasakut kätt tuluke, heites valgust mõnele sambale tiheda põõsastiku varjus või fassaadinurgale massiivsete kaunistustega karniisidel. Eespool mustendas künkas; kui me lähemale jõudsimel, selgus, et need on marmorkujud, mis moodustasid hiiglasliku karika kohal lumena valendava grupi. See oli purskkaev. Puiestee viis astanguliselt kõrgemale, veel üks terrass — me olime edasi läinud — juhatas meid pöörama vasakule; astusin üles ja jõudsin võlvkaare alt siseõue. Avaras õues, mida igast küljest valgustasid pea kohal säravad suured aknad, aga ka ripuvad laternad, nägin esimese korruse kõrgusel veel teist, väiksemat võlvkäiku, siiski küllalt suurt, et koormavanker sealt läbi mahuks. Selle taga oli valge kui päeval; kolmest eri küljes asuvast ristseliti uksest paistsid lõputud koridorid ja laes helkivad lambiread. Juhatanud mind nurka, kust, nagu paistis, enam kuskile edasi ei saanud minna, avas Tom ukse ja ma nägin ilmatu hulka inimesi kollete ja pliitide ees askeldamas; palavus ja aurupilved, naerulagin ja metsik sagimine, kolin ja hõiked, nõude klirin ja veesolin; siin oli mehi,

noorukeid ja naisi, olin äkki sattunud nagu kärarikkale laadaplatsile.

«Oota natuke,» ütles Tom, «ma räägin siin ühe inimesega,» ja ta läks ning oligi silmist kadunud. Kohe anti mulle tunda, et ma segan, — keegi müksas mu õlga, miski riivas jalgu, hoolimatu käsi lükkas mu teelt kõrvale, siis lõi üks naine mulle kausiga vastu küünarnukki ja nüüd käratasid juba mitu inimest kiiruga ja pahaselt, et ma end jalust koristaksin. Tõmbusin veidi kõrvale ja pörkasin kokku kokaga, kes tuli tormates, nuga peos, silmad välkumas kui pöörasel. Vaevalt jõudis ta mind sõimama hakata, kui paksude säärtega tütarlaps jooksu pealt libedal põrandal koos korviga pikali lendas ja mandlivihm mu jalgade ette sadas; samas lükkasid kolm meest, kes hiiglasuurt kala sisse lohistasid, minu ühele, koka teisele poole ja äestasid kalasabaga mandlitesse sügava vao. Ühesõnaga, oli väga lõbus. Mina, muinasjutuliselt rikas, seisin, käsi taskus, kuldrahad kokkusurutud peos, ja vahtisin abitult ringi, kuni mul lõpuks selles kiirustavate, jooksvate ja karjivate inimeste möllus läks õnneks õiget silmapilku tabada ja kaugemale seina äärde lipsata, kus ma pingile istusin ja kust Tom mu üles otsis.

«Lähme nüüd,» ütles ta ja pühkis üsna lõbusalt suud. Seekord ei tulnud kuigi kaugele minna: läinud põiki üle kööginurga ja kahest uksest läbi, jõudsimel üles valgesse koridori ja sealt suurde usteta tuppa, kus seisis mõned voodid ja lihtsad lauad.

«Ma loodan, et keegi meid ei sega,» ütles Tom, võttis põuetaskust tumeda pudeli ja kummutas väarikalt suule, nii et see mõne korra mulksatas. «Säh, rüüpa kah, varsti tuuakse, mis sulle tarvis on,» ja Tom ulatas mulle pudeli.

Tõepoolest, see kulus mulle marjaks ära. Kahe tunni jooksul oli nii palju juhtunud, ja mis peamine — kõik oli nii arusaamatu, et mu närvid olid üles ütlemas. Ma nagu polnudki mina ise — õigemini, olin ühtaegu Lyssi sadamas ja siin, nii et mul tuli lahutada minevik olevikust kainestava veinilonksuga, mis oli parim, mida ma eales olin maitsnud. Parajasti tuli tuppa kandiline mees lohkuvajunud põskede ja ülespidi ninaga, põll ees. Ta pani hunniku riideid voodile ja küsis Tomilt:

«Temale või?»

Tom ei pidanud teda vastuse vääriliseks, võttis vaid rõivad, andis minu kätte ja ütles, et ma nad selga ajaksin.

«Sa oled nagu kaltsupundar,» lausus ta, «nüüd paneme su uhkelt riidesse. Sa oled vägeva otsa teinud,» lisas Tom, nähes, kuidas ma ladusin madratsile kuld-rahad, mida mul enam kuskile pista ei olnud. «Tee oma väljanägemine korda, söö õhtust ja heida magama, hommikul võid minna, kuhu soovid.»

Selle jutu lõpp taastas minu õigused, vahepeal olin juba mõelnud, et minust kavatsetakse nagu savist vormida, mis neile iganes pähe tuleb. Mõlemad minu hoolekandjad istusid ja vaatasid, kuidas ma end paljaks koorin. Ähmi täis, unustasin ma jõletu tätoveeringu ja alles siis, kui olin sargi seljast tõmmanud, märkasid, et Tom, pea viltu, midagi õige tähelepanelikult uurib.

Vaadanud mu paljast käsivart, puudutas ta seda sõrmega.

«Sa tead kõik,» pomises ta nõutult ja pahvatas siis mulle häbematult otsa jõllitades naerma. «Sandie!» hüüdis ta ja raputas mu õnnetut kätt. «Tead sa ka, et sa oled terane poiss?! Küll on kavalpea! John, vaata siia, siin on ju kõige häbitumal kombel kirjutatud: «Ma tean kõik!»»

Seisin poolalasti, sark vastu rinda surutud, vihast lõhki minemas, sest minu hoolekandjate hüüded ja naerulagin olid meelitanud kohale suure hulga inimesi, kes nüüd üksteiselt ägedalt seletust nõudsid: «Mis siin lahti on?» Siis pöördusin ümber, püüdes pilguga tappa neid irvhambaid — kümmekond inimest oli tuppä trüginud. Nad karjusid: «Seesama! Ta teab kõik! Näidake õige oma diplomit, noormees!», «Kuidas tehakse kilpkonnakastet?», «Mõista, mõista, mis mul pihus on?», «Kuule meremees, kas Tilde armastab Johni?», «Lugupeetud professor, seletage meile tähtede ringkäiku ja muid planeete!» Lõpuks pani üks räpane plika, kel oli must nospel nagu varblasel, mu selili, sädistades: «Papi, tead sa, palju on kolm korda kolm?»

Ma saan kergesti vihaseks, ja kui viha on mulle pähe löönud, aitab vähesest, et ma kõike unustades sööstaksin pimedas, pöörases märatsushoos kõike puruks peksma, mis ette satub. Mu raev oli kohutav. Seda määrgates hakkasid pilkajad taganema, keegi ütles: «Vae-

seke, ta läks näost nii kahvatuks, kohe näha, et jäi mõtlema!» Maailm läks mustaks mu silme ees, teadmata, millega neile virutada, haarasin esimese kättejauhtuva — peotäie kuldrahasid — ja viskasin niisuguse hooga inimeste pihta, et osa neist kõhtu naerust kinni hoides minema jooksis. Olin just kallale tormamas Tomile, kes mind kätest kinni hoidis, kui äkitselt saabus vaikus: tuppä astus kõhn ja sihvakas, väga melanhoalse näoga, uhkelt riides noormees, umbes kakskümmend kaks aastat vana.

«Kes siin raha loobib?» küsis ta kuivalt.

Kõik olid vait, tagumised turtsatasid, Tom aga, algul nagu veidi kohkunud, sai taas lustliku meele tagasi ja jutustas, kuidas lugu oli.

«Tõsijutt, need sõnad on tal käe peale kirjutatud,» ütles Tom, «näita kätt, Sandie, mis sa pahandad, sinuga tehti ju niisama nalja.»

Tuppä tulnud mees oli majaperemehe raamatukoguhoidja Pope, nagu ma hiljem teada sain.

«Korjake ta rahad kokku,» ütles Pope, tuli siis minu juurde ja vaatas huviga mu kätt. «Kas te kirjutasite selle ise?»

«Siis peaksin ma kull purujuhm olema,» ütlesin ma. «Mind teotati, kui ma purjus olin, joodeti täis.»

«Ah nii... aga siiski, võib-olla on hea kõike teada,» muigas Pope, vaadates, kuidas ma end vihaselt riidesse panen ja kiiruga jalgu kangitsen. Alles nüüd, kui ma veidi rahunenud olin, märkasid ma, et kõik need rõivad — kuub, püksid, saapad ja pesu — olid küll tagasihoidliku löikega, aga esmaklassilisest materjalist, ja riidesse pannes tundsin ma end kui käsi soojas seebivahus.

«Kui te olete õhtust söönud,» lausus Pope, «las Tom saadab Parkeri ja Parker las juhatab teid üles. Teid tahab näha Hannover, lossi omanik. Te olete meremees ja arvatavasti julge inimene,» lisas ta, andes mulle kätte üleskorjatud rahad.

«Ega ma häbisse ei jää,» vastasin oma varandust tasku peites.

Pope vaatas mind, mina teda. Miski välgatas ta silmades — hetkeks sähvatanud tabamatu mõte.

«See on tubli, jah...» ütles ta, hertis mulle kummalise pilgu ja läks välja. Publik oli juba lahkunud; see-

järel vedas Tom mind käistpidi laua juurde ja osutas kohaletoodud õhtusöögile. Toit oli taldrikutel, aga kas ta oli maitsev, sellest ma aru ei saanud, kuigi sõin kõik ära. Söömisega ma ei kiirustanud. Tom läks välja, mina jäin üksi ja püüdsin jagu saada nii toidust kui ka kõigest toimunust. Aeg-ajalt kasvas mu närvipinget nii suureks, et lusikas ei leidnud suud üles. Millisesse seiklusse ma olen sattunud ja mis mind ees ootab?! Või oli õigus hulkur Bob Percountryl, kes ütles, et «kui juhus on su orgi otsa võtnud, siis pea meeles, et kohe lendad järgmise otsa?»

Kui ma selle peale mõtlesin, tärkas minus tahtmine vastu hakata ja küsimus: «Aga mis saab siis, kui ma söön ära, panen mütsi pähe, täna kõik viisakalt ja marsin uhkelt, salapärase näoga minema, keeldudes järgmiste, nähtavasti juba ootevalmis orkide otsa lendamast, lähen ära, tagasi «Españolale», kus see juhuslik lugu jääbki kogu eluks paljalt juhuseks, mida võib eluaeg meenutada ja teha mistahes oletusi «oleks võinud olla» ja «asjade tabamatu tuuma» üle?» Kui ma seda kujutlesin, tundus mulle, nagu oleks mul kõige põnevamal kohal kistud käest raamat, mis mu südame põksuma pani. Mind haaras sügav meeleheide, ja kui tõesti nii oleks juhtunud, et mul oleks kästud koju tagasi minna, oleksin arvatavasti põrandale pikali visanud ja piiritus ahastuses jalgadega peksma hakanud.

Midagi niisugust mind esialgu siiski ees ei oodanud — vastupidi, juhus, või kuidas teda ka nimetada, keris edasi oma süütenööri, heites seda loogelistesse silmustesse minu jalgade ette. Seina taga (nagu ma juba ütlesin, toal ei olnud ust, seda asendas lai võlvkaar) olid mõned inimesed seisma jäänud — või juhuslikult kokku sattunud — ja rääkisid arusaamatut, kuid huvitavat juttu, õieti küll oli kõik arusaadav, kuid ma ei teadnud, kelle kohta see käib. Sõnad kõlasid nii:

«On see tõsi, mida räägitakse, et ta jälle kokku kukkus?!»

«Juhtus jah, et jõid jälle. Joodavad ta surnuks, võin pea anda, või joob ta end ise põhja.»

«Ongi juba joonud.»

«Ta ei tohi juua, aga kõik joovad, seltskond on sihuke.»

«Aga see hepik, see Dighe, mida see mõtleb?»

«Mis temal sellest!?»

«Kuidas mis! Räägitakse, et nad on suured sõbrad või lihtsalt öelda kurameerivad, ja võib-olla ta abiellub Dighega.»

«Ma kuulsin, kuidas see Dighe ütles: «Süda on teil terve; te olete täiesti terve inimene, mitte selline nagu mina.»»

«Tähendab, et joo; tähendab, et võid juua, ometi teavad kõik, et arst ütles: «Veini keelan ma teile kategooriliselt. Võite juua, mida soovite, kas või kohvi, aga veinist võite surra, sest teie süda on haige.»»

«Süda on haige, aga homme tuleb kokku kakssada inimest, kui mitte rohkem. Söögid on meilt tellitud kaheleasajale. Kuidas sa siis ei joo?»

«Oleks minul niisugune majamürakas, küllap jooksin minagi suurest rõõmust.»

«Aga miks siis? Oled sa midagi näinud?»

«Mida sa siin näha saad! Minu meelest on see kuulujutt, tühipaljas loba. Keegi pole midagi näinud. Tõsi küll, mõned toad on lukustatud, aga kõik korrused võid läbi käia — kuskil ei ole midagi.»

«Jah, sellepärast et see on saladus.»

«Mispärast saladus?»

«Tohman! Homme tehakse kõik avalikuks, taipad? Suur pidu peetakse, seda peab pidulikult tegema, see pole see, mis taskus rusikat näidata. Et jääks võimas mulje. Üht-teist olen ma kuulnud, aga sulle ma küll ei ütle.»

«Arvad, et ma hakkan sinult üldse küsima?!» Nad sõnelesid natuke ja läksid siis lahku. Vaevalt oli saabunud vaikus, kui ma kuulsin Tomi häält; talle vastas vana mehe tõsine hääl. Tom ütles:

«Siin on kõik uudishimulikud, aga mina olen vist kõige uudishimulikum. Mis lugu see oli?! Räägitakse, et te arvasite, et keegi teid ei näe. Aga Qual nägi ja ta vannub — Qual vannub, et klaastrepi juures tuli teiega nurga tagant üks nooruke lehtsaba ja kattis näo rätikuga.»

Hääl, mis oli pigem leebe ja kannatlik kui pahane, vastas:

«Jätke see, Tom, palun teid. Egas mina, vana mees, enam tiiba ei ripsuta! Qual armastab luisata.»

Nüüd jõudsid nad nähtavale ja tulid minu poole;

Tom kaaslane astus sisse, Tom jäi lävele seisma ja ütles:

«Jah, noormeest ei tunne äragi. Pärast söömist on tal hoopis teine nägu peas. Oleksite te näinud, kui mossi ta läks, kui tema värsket reklaami loeti.»

Parker oli teener — selliseid riideid, nagu tal seljas olid, olin piltidel näinud. Tüse mees, kel olid lühike-seks pügatud hallid juuksed ja hõrenev pealagi, kandis valgeid sukki, sinist sabakuube ja suure väljalõikega vesti, ninal olid tal ummargused prillid, ja kui ta pilgu üle prilliklaaside heitis, kissitas ta veidi silmi. Vana-naiselikult kortsus, erksad ja arukad näojooned, korrapärane lõug ja vahelduva ilme taga aimatav sisemine rahu aratasid minus mõtte, kas pole vanamees äkki majordoomus, mida ma temalt kohe ka küsisin. Ta vastas:

«Teie nimi on vist Sanders. Lähme, Sandie, ja ärge püüdke mind ametis ülendada, kuni olete selles majas külaline, mitte peremees.»

Küsisin, kas ma teda kuidagi ei solvanud.

«Ei,» vastas ta, «aga mul on halb tuju ja ma kipun norima kõige kallal, mida te mulle ka ei ütleks. See-pärast on teil targem vaikida ja minust mitte maha jääda.»

Tõepoolest, ta kõndis küll lühikeste sammudega, aga nii kiiresti, et ma hädavaevu tal kannul püsisin.

Me läksime koridori keskpäigani ja pöördusime vahe-käiku, kustkaudu pääses keerdtrepile; selle keerde märkis seinas rida ümmargusi valgusavasid. Trepist üles ronides hakkas Parker kähinal hingeldama, aga tempot ei aeglustanud. Sügavas kivinišis avas ta ukse ja me leidsime end ruumidest, mis näisid olevat esile manatud ulmaderiigist, — seisime ootamatusest kerki-vate valguskiirte ja perspektiivjoonte löikumispunktis. Kogesin, kuigi ma seda tookord ei taibanud, kuidas võib olla rabatud vormitaju, kuidas tekivad tugevad muljed ruumist ja esemete paigutusest, kusjuures nähtamatud käed tõstavad üha kõrgemale, üha säravamasse val-gusse mulje enese. Selline äkiline vormiilu tajumine oli terav ja uus. Kõik mu mõtted lakkasid olemast, muutu-des selleks, mida ma nägin enese ümber. Ma polnud aimanudki, et värvi ja valgusega liitunud võivad joo-ned naeratada, seisatama sundida, hingetuks lüüa,

meeleolu muuta; et nad võivad tähelepanu hajutada ja kehaliikmeid kummaliselt kindlusetuks muuta.

Siin-seal märkasin marmorkamina hiiglaslikku vani-kut, maalil sinavat silmapiiri või hinnalist mööblit hiina puuslike varjus. Kõike nähes ei tabanud mu pilk peaaegu midagi. Ma ei mäletanud, kust olime keernud, kustkaudu tulnud. Põrandale vaadates nägin marmor-plaatide pael- ja lillornamenti. Lõpuks Parker peatus, sirutas end, ajas rinna ette ja juhatas mind üle tohutu ukse läve. Ta ütles:

«Sandie, keda te näha tahtsite, on siin,» ja kadus. Vaatasin üle öla — ta oli juba läinud.

«Tulge siia poole, Sandie,» ütles kellegi väsinud hää. Vaatasin ringi ja nägin lae alt langevas valguses peeg-leid, sädelust ja mööblit täis tuba sumesinises udus ning mitut inimest, kes istusid diivanitel ja tugitooli-del, näod pööratud minu poole. Võtnud istet üksteisest eemal, moodustasid nad korrapäratu ringi. Neid silmit-sedes, et ära arvata, kes võis öelda «tulge siia poole», märkasin äkki rõõmuga Duroci ja Estampes'i; nad sei-sid kamina ees ja suitsetasid ning andsid mulle märku ligemale astuda. Paremal, suures kiiktoolis, istus pool-lamaskil umbes kahekümne kaheksa aastane kahvatu, sümpaatse näoga mees, pleed ümber ja side laubal. Vasakul istus keegi naine. Tema kõrval seisis Pope. Naist vaatasin vaid vilksamisi, sest jõudsin kohe mär-gata, et ta on väga kaunis, ja kohmetusin sellest. Ühestki naisest ei mäletanud ma kunagi, kuidas ta rii-des oli, olgu ta siis kes tahes, ja nüüdki märkasin vaid helkivaid sädemeid tumedatel juustel ja habrast kogu piiravat imekaunist sinistäärjoont. Kui ma kõrvale pöördusin, kerkisid uuesti mu ette tema veidi piker-gune nägu, väike verev suu ja suured silmad, mis näi-sid vaatavat otsekui varjust.

«Ütle nüüd, mida sa oled mu sõpradega teinud?» küsis pleedi mässitud mees nagu krimpsutades ja meelekohta masseerides. «Sellest peale, kui nad sinu laevaga siia sõitsid, nad muudkui kiidavad sind. Minu nimi on Hannover. Istu, Sandie, mulle lähe-male.»

Ta viipas tugitooli poole, millesse istumisega mul tükki tegu oli, sest tool aina vajus ja vajus minu all sügavamale, kuni ta lõpuks siiski pidama jäi.

«Niisist,» ütles Hannover, kelle suust tuli nõrka veinilõhna, «sa siis armastad «merd ja tuult!»

Ma olin vait.

«Eks ole tõsi, Dighe, neis sõnades on varjul suur jõud,» ütles Hannover noorele daamile. «Need kohtuvad kui kaks lainet.»

Nüüd märkasin ka ülejäänuid. Need olid kaks kesk-ealist meest. Üks neist oli närviline isand, kes kandis musta põskhabet ja laia paelaga näpitsprille. Silmad olid tal pungis nagu nukul ega pilkunud, vasak põsk tõmbles kuidagi imelikult. Musta habemega raamitud kahvatul näol, puhtaks raseeritud, veidi ülbetel huultel ja kotkaninal näis hõljuvat irooniline muie. Ta istus, jalg nurgeti põlvel, ilusad matid käed põlve ümber, ja silmitses mind vaikselt nohisedes. Teine mees oli temast vanem, tüse, ilma habemeta ja prillid ninal.

«Merelained ja eskaadrid!» ütles esimene mees kõmiseva bassihäälega, ilmet muutmata mind põrnitsedes. «Tormihood ja tuulelilid, brassid ja kontrabassid, pilved ja tsüklonid, tseilonid, abordaaž, briis, mussoon, Smith ja Wesson!»

Daam puhkes naerma. Teisedki muigasid, ainult Duroc — nagu veidi tusane — jäi nalja suhtes osavõtmatuks, ja näinud, et ma punastasin, tuli minu juurde ning istus minu ja Hannoveri vahele.

«Mis siis ikka,» ütles ta ja pani käe mu õlale, «Sandie järgib oma kutsumust, nagu suudab. Me veel purjetame, eks?»

«Purjetame kaugele,» vastasin rõõmsalt, sest leidsin keegi, kes minu eest seisis.

Kõik puhkesid uuesti naerma, siis aga rääkisid omavahel millestki, mida ma põrmugi ei mõistnud, kuigi aimasin, et jutt on minust, aga kas vestlus oli veidi tõgav või tõsine, seda ma ei taibanud. Meelde jäid mulle vaid mõned sõnad, nagu «meeldiv erand», «koloriitne kuu» ja «stiil», kuid tänu veidrale mõttemoondumisele ühendasin need Duroci ja Estampes'i seltsis tehtud laevareisiga.

Estampes pöördus minu poole ja küsis.

«Mäletad sa, kuidas sa mu purju jootsid?»

«Kas te olite siis purjus?»

«Aga muidugi, ma ju kukkusin ja lõin pea valusasti

vastu pinki ära. Tunnista üles — «tulivesi», «Lucretia pärast,» hüüdis ta, «ausõna, ta vandus Lucretia nimel! Pealegi ta «teab kõik,» ausõna!»

See reeturlik vihje vabastas mu juhmist tardumusest, milles olin seni viibinud; märkasin Pope'i kavalat muiet ja taipasin, et tema oligi minu käest jutustanud, ning minus kihvatas.

Tuleb meeles pidada, et olin seniajani ülimalt elevil järsust kohavahetusest ja muutunud olukorrast, teadmatusest, milliste inimeste sekka ma olen sattunud ja mis minust edasi saab, ühtlasi ka naiivsest, kuid kindlast veendumusest, et mind ootavad ees erakordsed teod just selle maja seinte vahel — muidu poleks ma nüüd istunud nii hiilgavas seltskonnas. Kui mulle ei öelda, mida minust tahetakse, — seda halvem neile endile; aega raisates riskivad nad võib-olla paljuga. Olin heas arvamises oma võimetest. Suhtusin endasse juba kui osasse mingist salapärase alguse ja lõpuga loost. See pärast tõusin ma püsti ja kandsin ühe hingetõmbega ette, häält talitsedes, kuid küllalt väljendusrikkalt, et iga vihje märki tabaks:

«Kui ma midagi tean, siis järgnevat kindlasti. Pange tähele. Ma tean, et ma ei pilka kunagi inimest, kes on minu külaline ja kellega ma olen varem leiba jaganud ja samast klaasist joonud. Ja mis kõige tähtsam —» siinkohal rebisin Pope'i silmadega väikesteks ribadeks nagu paberitüki, «ma tean, et ma ei lobise kunagi välja, mida olen juhuslikult näinud, enne kui pole kindlaks teinud, kas see teisele meeldib või mitte.»

Seda öelnud, istusin. Noor daam, kes mind ainiti silmitses, kehtas õlgu. Kõik vaatasid minu poole.

«Ta meeldib mulle,» ütles Hannover. «Aga tüli norida pole ilus, Sandie.»

«Vaata mulle otsa,» lausus Duroc kurjalt; ma vaatasin, nägin täielikku halvaksapanu ja oleksin heameelega tahtnud maa alla vajuda. «Sinuga tehti nalja, ja muud midagi. Saa sellest arul!»

Ma pöörasin pea ära, heitsin pilgu Estampes'ile ja siis Pope'ile. Estampes polnud sugugi pahane, vaatas mind uudishimulikult, nipsutas siis sõrmi ja ütles: «Ena!» ning hakkas rääkima võõra, prille kandva mehega. Pope ootas ära, kuni naljatlev vaidlus lakkas, ja tuli siis minu juurde.

«Te olete hirmus äge, Sandie,» ütles ta. «Nojah, sellest pole midagi, ärge muretsege, ainult edaspidi mõelge enne järele, kui midagi ütlete. Ma soovin teile ainult head.»

Kogu see aeg olin ma nagu lind oksal ähmaselt tajunud kõigi siinviibijate vahel valitsevat, vaid aeg-ajalt vilksatavat, ainult pilkudes ja žestides aimuvat vastastikut varjatud seost, mis meenutas käest pudenevat ämblikuvõrku. Kas avaldus sel moel varakult vaimsete jõudude tulv, millest aastate pärast kujunes võime eksimatult tabada esimest korda kohatud inimeste suhtumist sinusse — aga ma tundsin väga selgesti, et Hannover mõtleb samuti kui noor daam, et Duroci, Pope'i ja Estampes'i eraldab kõigist peale Hannoveri erilise, mulle tundmatu meeleolu, ja et teisest küljest on daam, näpitsprillidega isand ja prille kandev mees üksteisele lähedasemad, esimene rühmitus aga ligineb suures kaares tundmatule eesmärgile, püüdes jätta muljet, nagu seisaksid nad paigal. Mulle on teada, kuidas mälestused moonduvad — suurema osa sellest mälupildist omistan ma järgnevale sündmuste käigule, millest ma osa võtsin, aga olen veendunud, et üksikute inimeste ja rühmituste seisundi nähtamatu kiirguse on praegune tajumus õigesti säilitanud.

Pope'i sõnad masendasid mind; ta oli juba eemale läinud.

«Hannover räägib teiega,» ütles Duroc; tõusin püsti ja läksin kiiktooli juurde.

Nüüd võisin ligemalt silmitseda seda meest, tema tumedaid laikivaid silmi, punakaid käharaid juukseid ja nukrat nägu, millele kerkis harukordselt kaunis, õrn ja veidi valulik naeratus. Ta vaatas mind nii, nagu tahaks mind viimase ajusopini läbi uurida, kuid minuga rääkides mõtles ta nähtavasti millelegi muule, ilmselt üsna painavale ja rusuvale, sest varsti lakkas ta mind vaatamast ja ütles pause tehes:

«Nõnda siis, me arutasime seda asja ja jõudsimme otsusele, kui sa nõus oled. Lähed Pope'i juurde raamatukogusse, hakkad seal korda seadma...» — ta ei ütelnud, mida korda seadma. «Kas ta meeldib teile, Pope? Ma tean, et meeldib. Et ta riiukukke mängib, see on väike viga. Ma olin ise samasugune. Noh, mine. Ära võta viina endale usaldusmeheks, kulla de Santigliano

Sinu kiprile on saadetud meeldiv õhusuudlus — kõik on korras.»

Hakkasin minema, Hannover naeratas, surus siis huuled kõvasti kokku ja ohkas. Duroc tuli jälle minu juurde ja tahtis midagi öelda, kuid samas kõlas Dighe hääl:

«See noormees on ülemäära tõrges.»

Ma ei mõistnud, mida ta sellega öelda tahtis. Pope'iga lahkuma asudes tegin kõigile üldise lahkumiskummarduse, siis aga meenus mulle, et ma polnud Hannoverile midagi vastanud, ja ma läksin tagasi. Püüdsin vältida pidulikkust, aga ikkagi kõlasid mu sõnad kui käsklus tinasõdurite mängus:

«Lubage avaldada teile siirast tänu. Ma olen töö üle väga rõõmus, see töö meeldib mulle väga.»

Siis ma lahkusin, pilgu ees Hannoveri lahke peanoogutus, mõtetes noor daam varjus silmadega. Nüüd oleksin suutnud vähimagi kohmetuseta vaadata tema ilusasse tujukasse näkku, millel oli ilme nagu inimesel, kellele salamisi ja kiiruga midagi kõrva sosistatakse.

IV

Astusime läbi elektrilambi valgusjoa, mis langes kõrgest uksest pimedasse saali põrandavaibale, läksime koridori mööda edasi ja jõudsimme raamatukogusse. Vaevu talitsesin ennast, et mitte kõndida kikivarvul — nii sobimatuna ja müratekitavana tundsin end salapärase lossi seinte vahel. Pole vist tarvis öelda, et ma polnud kunagi käinud üheski sellises majas, kuigi olin neist palju lugenud, ega viibinud isegi harilikus ilusasti sisustatud korteris. Kõndisin, suu ammuli. Pope juhtis mind viisakalt, aga peale «siit» või «siia» ei lausunud ta midagi. Jõudnud raamatukogusse — õisõrnast klaasist lühtrites põlevatest tuledest säravasse ümmargusse saali —, jäime teineteise ette seisma ja vaatama — kumbki talle täiesti uut isikut. Pope oli hetke nõutu, kuid oskus ennast valitseda päästis varsti ta keelepöelad lahti.

«Te tegite toreda tembu,» ütles ta, «röövisite laeva, see on vahva lugu, ausõnal!»

«Erilist riski mul polnud,» vastasin ma, «ja minu

kipper, onu Gros, vist ka kahju ei saanud. Aga ütlege, miks nad nõnda kiirustasid?»

«Oli põhjust!» Pope viis mind laua juurde, kus seisis virnas raamatud ja ajakirjad. «Ärgem täna rääkigem raamatukogust,» jätkas ta, kui olin istet võtnud. «Tõsi-jutt, ma olen viimastel päevadel kõik lohakile jätanud — materjal seisab, aga mul pole aega. Kas te ka teate, et Duroc ja teised on vaimustuses? Nad peavad teid... et teie... ühesõnaga, teil on vedanud. On teil varem raamatutega tegemist olnud?»

«Aga muidugi,» vastasin ma rõõmsalt, et saan ükskord ometi seda nooblit noorsandi imestama panna. «Ma olen palju lugenud. Näiteks «Rob Royd» ja «Sala-duslike mägede koletist», siis «Peata ratsanikku»...»

«Vabandage,» katkestas ta mind, «ma jäin lobisema, aga ma pean tagasi minema. Niisiis, Sandie, homme asume teiega tööle, või veel parem — ülehomme. Aga nüüd näitan ma teile teie tuba.»

«Aga kus ma ikkagi olen ja mis maja see on?»

«Ärge kartke, te olete heades kätes,» vastas Pope. «Peremehe nimi on Everest Hannover ja mina olen tema peamine usaldusmees teatavates erilistes asjades. Teil pole aimugi, milline maja see on.»

«Siis on äkki tõesti tõsi,» hüüdsin ma, «mida «Melousine» pardal lobiseti?»

Ma jutustasin Pope'ile, mida madrused öhtul olid rääkinud.

«Võin teile kinnitada,» ütles Pope, «et Hannoveri kohta pole selles sõnagi tõtt, aga see on õigus, et teist sellist maja pole terves maailmas. Muide, võib-olla näete seda homme ise. Lähme, kulla Sandie; te olete kindlasti harjunud vara magama heitma ja olete väsinud. Kohanege oma muutunud elukäiguga.»

«Uskumatuid asju sünnib,» mõtlesin ma, minnes tema järel raamatukogu kõrval asuvasse koridori, kus oli kaks ust.

«Siin elan mina,» lausus Pope ühte ust näidates ja lisas teist avades: «Ja see on teie tuba. Ärge kartke, Sandie, me oleme tõsised inimesed ja ei tee kunagi mõttetut nalja,» tahendas ta, nähes, et ma jäin ebalevalt seisma. «Te võib-olla arvate, et ma viin teid kuldsetesse saalidesse? (Just nii ma olin äsja mõtelnud.) Sugugi mitte. Kuigi teil on siin mõnus elada.»

Tõepoolest, see oli nii rahulik ja suur tuba, et mu näole kerkis muhelus. Ta ei äratanud sellist usaldust nagu teie isiklik omandus, näiteks taskunuga, kuid sisenejat valdas meeldiv mulje. Esialgu tundsin end külalisena selles toredas peegliga kapi, vaiba, peegli ja kirjutuslauaga toas, kus oli veel hulk muud mööblit. Süda põksumas, läksin Pope'ile järele. Ta lükkas lahti ukse paremal, selle taga oli väiksem kamber voodi ja muude luksuslike elutarvetega. Kõik see oma piinlikus puhtuses ja ranges heasoovlikkuses sundis mind heitma hüvastijätupilgu seljataha jäänud onu Gros'le.

«Ma arvan, see peaks teile sobima,» ütles Pope toas ringi vaadates. «Kitsavõitu ta on, aga raamatukogu on siinsamas, seal võite olla, palju tahate. Oma kohvri järele võite saata homme.»

«Oh jaa,» ütlesin ma närviliselt itsitades. «Olgu pealegi. Kohvri ja muude asjade järele.»

«On teil palju kraami?» küsis ta heatahtlikult.

«Aga muidugi,» vastasin ma, «paljalt kraesid ja smokingeid tuleb oma viis kohvritäit.»

«Viis kohvritäit?...» Pope punastas ja läks laua juurde seina ääres, kus rippus käepidemega nõör nagu kellal. «Vaadake, Sandie, kui mugav on teil süüa ja juua: kui te tõmbate nõörist üks kord, saadetakse seina sisse ehitatud liftiga üles hommikusöök. Kaks korda — lõuna, kolm korda — õhtusöök; teed, veini, kohvi ja paberosse võite saada, millal tahate, kui helistate selle telefoniga.» Ta seletas mulle, kuidas tuleb helistada, ja ütles siis läikivasse torusse:

«Halloo! Jajah, siin on uus elanik.» Siis küsis Pope minult: «Mida te soovite?»

«Esialgu mitte midagi,» vastasin ma, hing kinni. «Kuidas seal seina sees süüa saab?»

«Taevake!» Pope ehmatas, kui märkas, et pronkskell kirjutuslaual näitab 12. «Ma pean minema. Seina sees muidugi ei sööda, vaid... vaid luuk avaneb ja teie võtate sealt vastu. See on väga mugav nii teile kui ka teenritele... Nüüd pean kindlasti minema, Sandie. Niiviisi, teie olete kohal ja mina olen rahulik. Nägemiseni.»

Pope läks ruttu välja ja veel rutakamalt kõlasid koridoriist ta sammud.

Niisiis, nüüd olin ma üks.

Oli, mille pärast istuda. Vajusin pehmele, vastutulelikult vetruvale toolile ja tõmbasin hinge. Tiksub kell pidas tähendusrikast kahekõnet vaikusega.

Ütlesin endale: «On alles vahva. Seda nimetatakse portsu otsa sattumiseks. Põnev värk.»

Mul ei jätkunud jõudu, et midagi korralikult läbi mõelda. Vaevalt tekkis mingi seostatud mõte, kui järgmine tal heaga astuma palus hakata. Kõik meenutas kassikanga kudumist. «Kurat võtku!» ütlesin ma lõpuks, püüdes iga hinna eest endast jagu saada, ja tõusin püsti, üritades südant kindlaks ja kõvaks teha. Tulemuseks oli nõutus ja rabadus. Kõndisin toas ringi ja märkisin masinlikult: «Tugitool, laud, kapp, vaip, maal, kapp, peegel.» Vaatasin peeglis. Seal niheles moonpunane, keigarlik olend, nagu õndsalikult pannis. Ilme peegeldas üsna täpselt minu hingeseisundit. Käisin kogu toa läbi, heitsin veel kord pilgu magamistuppa, astusin mitmel korral ukse juurde ja kuulatasin, kas ei tule kedagi, kes mu hinge jälle segadust külvaks. Aga oli vaikne. Sellist seiskunud, ükskõikset ja kurnavat vaikust polnud ma varem iialgi tajunud. Et ükskõik mis moel ehitada silda iseenese ja uute elamuste vahele, võtsin välja oma varanduse, lugesin rahad üle, kolmkümmend viis kuldraha, kuid mu enesetunne oli nüüd juba lausa jumpslik. Kujutlusvõime töötas nii pöörase ägedusega, et ma nägin päevselgelt kõige vasturääkivamaid pilte. Kord olin ma kuulsa suguvõsa ära kadunud pärija, kellele millegipärast ei peeta veel sobivaks teatada tema kõrget päritolu. Selle hiilgava hüpoteesi kontrastina tärkas oletus mingist süngest afaarist ja niisama põhjalikult veensin ma ennast, et kohe kui ma uinun, vajub voodi salakeldrisse, kus maskides mehed tõrvikute valgel mürgitatud noa mulle kõrile suruvad. Ühtaegu kiskus kaasasündinud ettenägelikkus, mis oli talletanud kõik kuulnud ja nähtud situatsioonid, mind avastusi tegema vanasõna järgi: «Tao rauda, kuni see on tuline.» Äkitselt olin minetanud kõik oma elukogemused ja tulvil uusi tundmusi, mille sihipärasus oli äärmiselt huvitav, kuid tingitud siiski alateadlikust vajadusest tegutseda vastavalt oma olukorrale.

Veidi segasena läksin ma raamatukogusse, kus polnud kedagi, ja uitasin seintega risti seisvate raamatukappide vahel. Aeg-ajalt vajutasin millelegi — vasknaelale, nikerdatud kaunistusele, minnes üleni külmaks mõttest, et salakelder asub just samas paigas, kus ma seisan. Äkki kuulsin ma samme, naisehäält, mis ütles: «Siin ei ole kedagi,» ja mehehäält, mis kinnitas seda sünge üminaga. Ma ehmusin — taganesin ja surusin end vastu seinale kahe raamatukapi vahel, kust ma praegu veel välja ei paistnud, aga kui sisenejad oleksid teinud viis sammu siia poole, oleks uus raamatukoguhoidja abilise Sandie Pruel seisnud nende pilgu ees nagu lõksus. Olin valmis kas või pähklikoore sisse pugema ja mõte hästi suurest, ilma klaasita uksega kapist oli sellises olukorras täiesti arukas. Kapiuks oli veidi paakil, ja nii kiskusin ma seda küüntega lahti, kavatsedes vähemalt ukse varju pugeda, kui kapp peaks täis olema. Kapp on kindlasti täis, kinnitasin endale kramplikult, — ja ometigi oli ta tühi, päästvalt tühi. Ta oli piisavalt sügav, et kolm meest oleksid sinna kõrvu seisma mahtunud. Võtmed olid seespool ees. Neid puutumata, et nad ei kõliseks, tõmbasin ukse sissemisest liistust kinni, mispeale kapp silmapilk valgeks läks nagu telefonikabiin. Aga siin polnud telefoni, polnud mitte kui midagi. Ainult lakitud geomeetriline tühjus. Ust ma päris kinni ei tõmmanud, kartes jällegi kolinat teha, ja jäin üle keha värisedes kuulutama. Kõik see toimus märksa kiiremini, kui jutustamine aega võtab, ja oma pelgupaigas kokkunenult ringi vaadates kuulsin ma sissetulnud inimeste vestlust.

Naine oli Dighe — ühegi teise häälega poleks ma ära vahetanud tema aeglast, erilise tämbriga häält, mida on võimatu kirjeldada, kas või ainult talle omase külmaverelise laulvuse tõttu. Kes oli mees, polnud kuigi raske mõistatada: me ei unusta hääli, mis on meid pilganud. Niisiis, raamatukokku olid tulnud Halway ja Dighe.

«Ma tahan raamatut võtta,» ütles Dighe rõhutatult valjusti. Nad kõndisid ühest kohast teise.

«Aga siin pole tõesti kedagi,» lausus Halway.

«Jah. Niisiis,» Dighe otsekui jätkas katkenud vestlust, «see juhtub ilmtingimata.»

«Ohoo!»

«Jah. Kahvatutes toonides. Härmalõng-haprates vaimsetes kokkupuudetes. Sügisene päike, mis ei soojenda.»

«Kui see pole liigne eneseusaldus.»

«Mina peaksin eksima?! Tuleta meelde, mu kallis, Richard-Bruce'i. See on tema puhul nii loomulik.»

«Nõnda. Ja edasi!» ütles Halway. «Aga lubadus?»

«Muidugi. Ma mõtlen, et meie kaudu. Ainult ära Thomsonile ütle.» Dighe hakkas naerma. Millegipärast haavas mind see naer. «Teda on kasulikum tagaplaanil hoida, tuleviku tarvis. Parajal juhul nihutame ta ettepoole. Lõpuks ütleme tast lihtsalt lahti, kui situatsioon on meie valitseda. Anna mulle mingi raamat... igaks juhuks... Imeilus väljaanne,» jätkas Dighe meelega hästi valjult, kuid läks pärast raamatu kiitmist jälle üle vaiksemale toonile. «Mulle arvatavasti viirastus. Oled sa kindel, et meid pealt ei kuulata? Tead sa, mind häirivad... need... need...»

«Nähtavasti vanad sõbrad; keegi on kellegi elu päästnud või midagi sihukest,» ütles Halway. «Igal juhul, mida nad saaksid teha?!»

«Ei midagi, aga see eksitab.»

Edasi ma ei kuulnud.

«Pane tähele. Aga nüüd lähme, sest sinu uudise üle tuleb järele mõelda. Asi tasuks ennast ära. Meeldib sulle Hannover?»

«Idioot!»

«Esitasin vaid ebaasjaliku küsimuse, see on kõik.»

«Kui sa just teada tahad. Võin isegi rohkem öelda — kui ma poleks nii hästi välja koolitatud ja läbi tuulutatud, oleks mingis mu südamesopis võinud endale paiga leida see batsill — kiindumus. Aga see vaeseke on liialt... ja see viimane kaalub üles kõik muu. Pole põrmugi kasulik temasse armuda.»

«Sel juhul,» tähendas Halway, «olen ma ettevõtte tulemuste pärast rahulik. Need originaalsed mõtted lisavad su suhtumisele vajalikku veenvust — teevad vale täiuslikuks. Aga mida me ütleme Thomsonile?»

«Sedasama mis ennegi. Loodan täielikult sinu peale, kallis onu «Was ist das?» Ainult et ta ei tee midagi. See filmilik maja on nii konspiratiivselt ehitatud, et Medicid poleks osanud seda uneski näha.»

«Ta jääb vahele.»

«Ei jää. Selle eest võin ma vastutada. Tal pole vähem taipu kui minul, omas laadis.»

«Lähme. Mis raamatu sa võtsid?»

«Ma vaatan, kas pole... Saavutad täiusliku enesevalitsuse, kui loed selliseid raamatuid.»

«Mu ingel, hull Friedrich poleks eluilmast oma raamatuid kirjutanud, kui tal vaid sina oleksid lugeda olnud.»

Dighe kõndis natuke maad edasi, suundudes minu poole. Hetkeks vaikisid ta tõtlikud sammud, siis aga kostsid, nagu mulle tundus, peaaegu päris kapi juurest. Kuigi ma olin uustulnuk selle maja elanike taoliste inimeste maailmas, pani mu erk kuulmine, mida olid teravdanud tänase päeva elamused, fotokoopia täpsusega tallele öeldud sõnad ja sõelus arusaamatu hulgast välja kõik kahtlustaratavad kohad. Oli lihtne kujutada, mis juhtuks, kui mind siit avastataks. Nii kähku ja ettevaatlikult kui sain, tõmbasin ukse päris kinni ja surusin end nurka. Kuid sammud peatusid veidi eemal. Et ma ei tahtnud sellist hirmu enam üle elada, kobasin katege ringi, otsides väljapaasu — kuhu! — kas või seinasse. Ja siis märkasin endast paremal, sealpool, kus oli sein, kitsast, tundmatu otstarbega metall-liistakut. Vajutasin selle alla, üles, paremale, meeleheitel, jultunud lootuses, et ruum avardub — aga tulemusteta. Lõpuks poörasin ma selle vasakule. Ja juhtus — noh, kas mul polnud õigus oma kõige jaburamates kujutlustes? — juhtus see, mis siin pidigi juhtuma. Kapi tagumine külg libises hääletult kõrvale, ehmatades mind siiski vahem kui asjakuuldud kõnelus, ja ma lipsasin kitsasse, tänavapikkusesse, elektrituledes säravasse koridori, kus oli vähemalt, kuhu joosta. Meeletu õhinaga asusin seinatükki mõlema käega vanasse kohta lükkama, aga see veeres otsekui ratastel, ja et ta oli täpselt sama lai kui koridor, ei jäänud näha ühtegi pragu. Täie teadmisega olin ta nii sulgenud, et ma ka ise teda üles ei leiaks. Käik oli kadunud. Minu ja raamatukogu vahel oli sile sein.

Selline sildade põletamine kajastus silmapilk südamele ja ajus — süda tegi hüppe ja ma taipasin, et olin tegutsenud liiga läbematult. Polnud mingit mõtet katsuda raamatukogu seina uuesti avada — minu silme ees oli kandilistest kividest laotud lage sein, mis ei teadnud, mida tähendab «seesam» ja kus polnud ühtegi punkti, mis oleks äratanud soovi sellele vajutada. Olin ise enese lõksu pistnud. Aga mu meelehärmiga segunes ülendav tunne, pooleldi hirm (teist poolt nimetame joovastuseks), et ma olen üksik salapärases, keelatud paigas. Kui ma midagi kartsin, siis ainult seda, et nõuab palju vaeva, enne kui ma salailmast taas päevavalgusesse jõuan — oleks maja pererahvas mind siit avastanud, leevendanuksin kõik kohe, jutustades pealtkuuldud vestlusest ja sellest tärganud soovist peitu pugeda. Isegi mitte eriti taiplikus inimeses oleks sellist kõnelust kuuldes pidanud sügenema kahtlus. Oma eesmärgi — kust mina tean, millise — nimel vestlesid need inimesed salaja ning pilgates. Tuleb öelda, et vandenõusid pidasin ma ülepea kõige loomulikumaks asjaks ja oleksin olnud üsna ebameeldivalt puudutatud, kui neid poleks ette tulnud sellises kohas, kus pidi kõike ise aimama; ma tundsin suurt heameelt, koguni sügavat sisemist naudingut, kuid tänu mind siia toonud asjaolude äärmiselt pingelisele seostumisele avaldus see peale peas tormleva mõttekeerise ka käte ja põlvede värisemises; isegi kui ma suu lahti tegin ja siis kinni panin, plagisesid mu hambad nagu vaskrahad. Veidi paigal seisnud, uurisin ma veel kord siledat seina, püüdes selgusele jõuda, kust ja kuidas osa sellest lahti käib, kuid ei märganud väiksematki pragu. Panin kõrva vastu seina ega kuulnud midagi peale kahina, kui kõrv vastu kivi puutus, aga muidugi ma ei koputanud. Ma ei teadnud, mis raamatukogus toimub. Võib-olla olin oodanud üsna vähe aega, võib-olla oli möödunud vaid viis või kümme minutit, aga nagu sellistel puhkudel ikka, möötsid aega mu tundmused ja said sellise vahemiku, mille järel kärsitu vaim endastmõistetavalt tegutsema asub. Alati, ükskõik millistes tingimustes, nii kooskõlastatult kui ma kellegagi ka ei tegutsenud, varusin midagi enese tarbeks ja mõtlesin nüüdki, et vaba-

dust tuleb kasutada enda huvides ja taevalikult nautida uuringuid. Niipea kui kiusatusekurat oli saba liputanud, ei takistanud mind enam miski kogu olemusega jalustrabavate ahvatluste poole sööstmast. Ammusest ajast armastasin ma kirglikult hulkuda tundmatuis paigus, ja ma arvan, et paljud vargad on pälvinud vanglatrellid tänu just sellele tundmusele, millele on ükstapuha, kas on tegu pööningu või tühermaaga, asustamata saarte või võõra, tundmatu korteriga. Kuidas see ka ei oleks, kirg oli ärganud, võimust võtnud ja ma hakkasin otsustavalt astuma.

Koridor oli umbes pool meetrit ja ehk neli tolli üle selle lai; kõrgus oli aga ligi neli meetrit; nõnda kujutas ta endast kõnniteena pikka lõhangut, mille kauge-masse otsa oli niisama õudne ja ahas vaadata kui sügavasse kaevu. Selles käigus paistsid siin-seal, vasakul ja paremal, tumedad püstkriipsud — tummas valguses tardunud ukсед või kõrvalkäigud. Kauge koridori lõpp kutsus, ja ma söötsin vastu salapärasele imedele.

Koridor oli maast poole seinani kaetud pruunide kahhelkividega, põrand maleruutu laotud hallide ja mustade tahvlitega, valges võlvina kaarduvast laes, nagu ka seintel kahhelkividest kõrgemal, särasid üksteisest võrdses kauguses ümmargused klaaskuplid, mis katsid elektripirne. Jõudsin esimese püstkriipsuni vasakul, mida olin pidanud ukseks, aga ligemalt nägin, et see oli kitsas võlvkaar, mille tagant viis alla pimedasse, tundmatusse sügavikku kitsas, sõrestikuline, malmastmete ja vaskkäsipuuga keerdtrepp. Jätanud selle koha uurimise edaspidiseks, kui olen võimalikult suure ala läbi kamminud, et mul oleks veidigi laiem ülevaade järgnevate seikluste kavandamiseks, traavisin kiiruga koridori kauge lõpu poole, heites vilksamisi pilke mõlemas seinas avanevatesse niššidesse, kus nägin samasuguseid treppe nagu esimeses, ainult selle vahega, et mõned neist viisid üles. Ma vist ei eksi, kui hindan vahemaad koridori ühest otsast teise umbes 250 jalale, ja kui ma olin selle maa läbi jooksnud, nägin tagasi vaadates, et selles otsas, kust ma olin tulnud, polnud midagi muutunud; järelikult mind kinni püüda ei kavatsatud.

Nüüd seisin ma kohas, kus esimene koridor täisnurgist ristus teise, täpselt samasuguse käiguga. Nii vasakul kui paremal kätt avanes taas üksluine perspektiiv, just

niisamuti siin-seal märgitsetud külgnišside püstkriipsudega. Nüüd valdas mind nii-öelda kaalutluste tasakaal, sest kummaski minu ees seisvas põikkoridori pooles või tiivas ei olnud midagi, mis oleks teda teisest eristanud — aidanud valikut mõjustada —, nad olid kõiges ja täielikult võrdväärsed. Sellisel juhul piisab põrandale kukkunud nõobist või mõnest muust pisiasjast, et otsus «kust kuhu» kerkiks pinnale muljete vintskest tasakaalust. Selline pisiasi oluks tõukejõuks. Kui ma aga vaatasin ühele poole ja pöördusin siis teise külge, oli mul ühtviisi hõlpus kujutleda, et parem pool on vasak ja vasak parem või vastupidi. Pentsik öelda, ma seisin liikumatult, vahtisin ringi ega teadnudki, et kunagi oli eesel kahe heinakuhja vahel samuti meelt heitnud nagu mina. Olin kui maa külge kasvanud. Üritasin kord ühele, kord teisele poole liikuma hakata ja jäin iga kord seisma, püüdes uuesti otsustada seda, mis polnud veel üldse otsustatud. Kas on üldse võimalik kirjeldada seda füüsilist piina, seda veidrat ja tuima tigidust, millest ma olin teadlik isegi tookord; nõutus kimbatuses tundsin ma, kuidas mu mõtteid hakkab ahistama ligihiliv hirm, et ma jään siia seisma igaveseks. Pääsetee leidsin sellest, et mu vasak käsi oli kuuetaskus veeretanud sõrmede vahel peenraha, võtsin ühe mündi ja viskasin vasakule, et teha lahendust toovat pingutust; raha veeres põrandal edasi; läksin talle järele ainult seepärast, et see tuli üles tõsta. Raha juurde jõudnud, asusin valutama järgmist koridori, ise kaheldes, kas ei lõpe seegi ristuva käiguga nagu seal, kust ma hädavaevu tulema olin pääsenud, nii muserdatuna, et siinemaani kuulsin oma südame kloppimist.

Kui ma viimaks selle lõppu jõudsin, avastasin, et olen sattunud olukorda, mis oli veel keerukam kui eelmine — see oli umbkäik, see tähendab, ta lõppes nagu lõigatult täiesti sileda seinaga. Pöördusin tagasi, asudes uurima avausi seinas, mille taga nagu ennegi võis näha pimedusse laskuvaid treppe. Ühes sellises nišis polnud metall-, vaid kivitrepp, viie astmega; need viisid sileda, tihedalt suletud ukseni, aga kui ma seda lükkasin, andis ta järele ja laskis mind pimedusse. Tiku põlema tõmmanud, nägin ma, et seisan võrdlemisi kitsas, neljast küljest piiratud ruumis, kust pääses kitsaid treppe mööda üles väiksematele platvormidele, mis viisid kori-

doride võlvuste juurde. Kõrgel üleval võis näha teisi treppe, mille vahel olid ühendussillad.

Nende põimingute sihtpunkte ja kulgu ei võinud ma muidugi teada, aga just nüüd, kui minu ees seisis rikalik valik kõikvõimalikke suundi, mõtlesin ma, et oleks targem tagasi minna. See mõte muutus eriti kütkestavaks, kui tikkustus. Ma raiskasin teise, aga ei unustanud sealjuures otsida üles lüliti, mille leidsin ukse kõrvalt, ja seda keerata. Kindlustanud sel moel valguse, vaatasin uuesti üles, kuid pillasin tikutoosi kohe käest ja kiskusin end küüru. Mis see oli?! Kõletised ründavad mind pimedusest, mis neid on sünnitanud, või lähen ma peadpööritava hooga hulluks? Või olen ma sonima hakanud?

Olin silmapilkselt õudsest hirmust ja ehmatuses üle keha külmaks läinud ja värisesin nii tugevasti, et ei suutnud end sirgu ajada, vaid toetasin käed põrandale ja langesin põlvili, hääletult karjatades, sest ma ei kahelnud, et kukun kohe alla. Seda siiski ei juhtunud. Oma jalgade ees nägin jõledaid maske meenutavate lõustadega olendite mõttelagedaid silmi. Põrand oli läbi paistev. Selle alt, päris klaasi vastu litsutuna, jõllitasid üles minu poole kümned pahaendelist värvi silmad; terve parv kummalisi väänlevaid kontuure, nõelu, uimi, lõpuseid, ogasid; teised, veel ebatavalisemad, ujusid allpool nagu naelu täistorgitud põied või rombid. Nende aeglane hõljumine, liikumatus, unine värelus, mille sekka äkitselt lõhestas rohelist hämarust kellegi paindlik, vilgas keha, kareldes ja pörgeldes nagu pall, — kõik nende liigutused olid kohutavad ja ebardlikud. Kangestudes tundsin ma, et varisen kokku ja suren hingelämbusse. Minu õnneks asus sel moel katki-kärastatud mõte kiiresti kokku traageldama vihjeid asjade tegelikele suhetele ja ma taipasin otsekohe, et seisan hiiglasliku akvaariumi klaaslael, mis on küllalt paks, et minu keha kukkumisel mitte puruneda.

Kui paaniline hirm oli lahtunud, näitasin kaladele, nendele jõllsilmsetele viirastustele kättemaksuks keelt, heitsin kõhuli ja hakkasin ahnelt neid vaatama. Valgus ei jõudnud paksust veemassist läbi tungida; suuremas osas — sügavamates kihtides — valitses pimedus, millest kerkisid kõrgemale kunstlike grottide ja koralli-

rahude astangud. Veealuse maastiku kohal hõljusid meduusid ja veel miski, mis meenutas laest allarippuvaid taimi. Minu all tõusid pinnale ja sukeldusid fantastilised, helendavate silmade ja hiilgavate, igast kandist nõeljate pantseritega elukad. Nüüd ma ei kartnud enam: isu täis vaadanud, tõusin püsti ja läksin trepi juurde; võtsin kaks astet korraga, jõudsin kõige kõrgemale platvormile ja astusin uude koridori.

Niisama valge kui seal, kus ma varem olin kõndinud, oli ka siin, kuid koridor nägi välja hoopis teistsugune kui alumised ristuvad käigud. Sellel koridoril oli hallidest, sinise mustriga marmorplaatidest põrand ja ta oli palju laiem, kuid märksa lühem; täiesti siledad seinad olid täis nõõre, mis jooksid portselannuppude külge kinnitatuna kui pillikeeled ühest koridori otsast teise. Laes oli rida nooljaid rosette; lampe, mis särasid võlvuste teravate kaarte kohal, raamisid punasest vasest randid. Millestki takistamatult jõudsin ma teed tõkestava, mitte päris tavalise kahe poolega ukse juurde; see oli peaaegu ruudukujuline ja ta mõlemad pooled avanesid, kadudes seinasse. Ukse taga oli umbes nagu suure kapi sisemus, kuhu oleks mahtunud sisse kolmekesi. See puur, vooderdatud tumeda pähkli-puuga, sees väike roheline diivan, pidi andma, nagu mulle tundus, mingi võtme minu edasisele tegutsemisele, kuigi mõistatusliku, aga siiski võtme, sest ma polnud kunagi kohanud diivaneid seal, kus neid ilmselt tarvis ei läinud; et ta kord siin seisis, siis kindlasti selleks, et täita oma kõige otsesemat ülesannet, see tähendab, et tema peal istutaks. Polnud raske taibata, et istuda siin, umbkäigus, oli mõtet ainult oodates — keda? või mida? —, mul seisis ees seda teada saada. Vähem aukartustäratav polnud ka rida valgeid luust nuppe diivani kohal. Lähtudes jällegi täiesti arukast eeldusest, et need nupud ei saa olla siia paigutatud kahjulikuks või üldse ohtlikuks otstarbeks, nii et neile vajutades võin küll eksida, kuid ei riski vähimalgi määral oma peaga, tõstsin ma käe, kavatsedes katset sooritada.

On täiesti loomulik, et hetkel, kui meil on tegemist tundmatusega, püüab kujutlusvõime tagajärgi ette aimata, ja mina, sõrm juba püsti, peatasin ta torkeliigutuse, mõeldes äkki: järsku kõlab üle terve maja häiresignaal, hakkab kõrvulukustavalt helisema kell? Pau-

kuvad ukseid, müdinal jooksvad jalad, hüüded: «Kus? Kes? Hei! Siia!» kerkisid mind ümbritsevas absoluutses vaikusel nii elavalt kujutlusse, et ma istusin diivanile ja panin suitsu ette. «Hmnjah!» mõtlesin ma. «Me oleme kaugele jõudnud, onu Gros, just sel kellaajal oleksite mind viletsast süngist üles ajanud, rusikamüksuga mind soojendanud ja käskinud minna ja koputada kõrtsi «Astu meile sisse» aknale, «et nad pudeli annaksid»...» Mind vaimustas see, et ma midagi ei taipa selle maja asjadest, eriti täielik teadmatus, kuidas ja mis juhtub tunni aja... päeva... minuti pärast... just nagu mängus. Mu mõttependel joonistas koletuid kaari ja silme ette kerkisid igasugused pildid, põialpoiste ilmumiseni välja. Mul poleks midagi olnud selle vastu, et näha põialpoiste rongkäiku — halli habemega, tutmütsid peas ja keebid õlgadel, hiilimas mööda seinääri, kaval tuluke silmades. Siis hakkas mul kõhe; tõusin otsustavalt püsti ja vajutasin vapralt nupule, lootes, et ehk avaneb külgmine sein. Silmapilk nõksatasin küljele, puur diivaniga kihutas nii kiiresti paremale, et koridor otsemaid silmist pühiti ja vilksatasid mööda vaheseinad, mind kord löksu sulgedes, kord uusi koridore nähtavale tuues, ja nii hakkasingi kätega diivanist kinni hoides ja juhmilt enda ees vahelduvaid tõkkeid ja perspektiive vahtides peatumatult ringiratast sõitma.

Kõik see toimus masina kategoorilises tempos, mille vastu miski teie sisemuses pole suuteline vaidlema, sest protesteerida on mõttetu. Ma aina tiirlesin, joonistades suletud ringe hiigellikus torus, mis oli täis seinu ja avausi, mis kindlas korras üksteisega vaheldusid, pealegi nii kiiresti, et ma ei sõandanud hüpata ühtegi halastamatult kaduvasse koridori, mis hetkeks puuriga kohakuti jõudsid ja kadusid, nagu kadusid omakorda ka neid lahutavad paljad vaheseinad. Pöörlemine oli nähtavasti pikemaks ajaks käivitatud, sest liikumine ei aeglustunud, vaid korra alanud, sai üha hoogu juurde nagu tuuleveski tormise ilmaga. Oleksin ma teadnud, kuidas peatada iseenese ümber tiirlemist, oleksin silmapilk lakanud seda üllatust nautimast, kuid iga nupp üheksast, mida ma veel proovinud polnud, kujutas endast mõistatust. Ei tea miks, kuid kujutlus peatumisest seostus minus alumise nupuga; ja otsustanud —

sest mu pea hakkas juba ringi käima —, et ma ei saa ometi terve eluaeg nõnda tiirutada, vajutasin vihaselt sellele nupule, ise mõeldes: saagu mis saab. Pöörlemist katkestamata hakkas puur aeglaselt kerkima ja mind tõsteti spiraali mööda kõrgele üles, kus mu vangla peatus ja jätkas pöörlemist seinas, kus oli täpselt sama palju vaheseinu ja koridore. Siis vajutasin ma kolmandat nuppu ülevalt ja sõitsin hooga alla, aga nagu ma markasin, kõrgemale kui olin olnud enne, ja pöörlesin armuheitmatult sellel kõrgusel edasi, kuni mul sees iiveldama hakkas. Kaotasin täiesti pea. Peaaegu taipamata, mida teen, hakkasin umbropsu nuppudele vajutama, kihutades üles-alla sama väledasti kui auruhaamer, kuni sattusin — juhuslikult muidugi — sellele nupule, mida oleksin pidanud katsuma kõigepealt. Puur jäi nagu naelutatult seisma teadmata mitmenda korruse koridori ees ja ma vaarusin tuikudes välja.

Nüüd — oluks mul vaid aimu, kuidas pöörlevat lifti tagasi juhtida — oleksin ma otsemaid tagasi läinud, et peksta ja lõhkuda raamatukogu seina, kuid mul ei jatkunud jõudu pöörlevat vangistust uuesti läbi teha ja ma läksin, kuhu jalad viisid, lootes jõuda ükskõik millisesse avaramasse ruumi. Selleks ajaks olin ma üsna väsinud. Mu mõistus oli kui halvatud: seda, kus ma käisin, kust alla või üles läksin, kohates kord hargnevaid, kord ristuvaid koridore, pole mu mälule enam antud taastada sama vahetult, nagu see oli tookord; mäletan vaid ruumikitsust, valgust, käänakuid ja treppe nagu ühtainsat säravat sassis joont. Trampinud ringi, nii et kannad löid tuld, istusin lõpuks väikese külgorva tihedasse varju ja jäin põrnitsema vastasseina koridoris, mille valguses ja tühjuses ootas selle hullumeelse öö möödumist hele vaikus. Kramplikult pingul, nii et pea valutas, oli mu ahastav kuulmismeel, mis kujutles samme, kahinaid, kõikvõimalikke hääli, kuid tabas vaid minu enda hingamist.

Äkki sundisid kauged hääled mind püsti hüppama — lähenesid mitu inimest; kustpoolt, ei saanud ma veel aru; lõpuks muutus kõma selgemaks ja kostis paremalt. Tegin kindlaks, et sealt tulevad kaks inimest, naine ja mees. Nad raakisid napolisõnaliselt, pikkade pausidega, sõnad sumbusid võlvide all, nii et kõnelusest polnud võimalik aru saada. Surusin end vastu seina, selg lähe-

nemise suunas, ja nägin varsti Hannoveri ja tema kõrval Dighed. Mõlemad olid ärritatud. Ei tea, paistis see mulle või oli see tõesti nii, aga peremehe nägu oli närvipingest kaame, naine aga terav ja kerge kui hoo- biks tõstetud nuga.

Lootsin muidugi — hirmul, et mind võidakse avastada, — et nad mööda lahevad, kuigi mul oli kange kiusatus lagedale astuda ja endast marku anda, — aga ma tahtsin ka jälle üksi jääda, oma käe peale ja riiskole, ning taganesin nii sügavale varju kui sain. Kuid möödunud süvendist, kus ma redus olin, jäid Hannover ja Dighe seisma; jäid seisma nii ligidale, et kui ma oleksin pea nurga tagant välja pistnud, oleksin võinud neid peaaegu enda ees näha.

Nüüd järgnes stseen, mida ma eluilmas ei unusta.

Rääkis Hannover.

Ta seisis, vasaku käe sõrmed vastu seina toetatud, pilk enda ette suunatud, ja vaatas aeg-ajalt täiesti haigete silmadega naise otsa. Parema käsi oli üles tõstetud, seda liigutas ta sõnade taktis. Dighe, temast lühem, kuulas, kummargil pea veidi kõrvale pööratud, nagu kurb, ja oli praegu väga kaunis — kaunim kui siis, kui ma teda esimest korda nägin; tema ilmes oli midagi inimlikku ja lihtsat, aga nagu kohustuslikku, viisakusest või arvestusest tingitud.

«Selles, mis on tabamatu,» ütles Hannover, jätkates kõnelust tundmatust. «Mind ümbritseks nagu hulk nähtamatuid manulisi.» Tal oli sügav, väsinud hää, mis äratas tähelepanu ja poolehoidu. «Aga mu silmad oleksid nagu kinni seotud, ja ma surun, vahetpidamata surun paljusid käsi — surun, nii et olen nõrkemas ega tee enam vahet, kas käsi, mida ma puudutan, on kare või pehme, soe või külm; ometigi pean ma ühe juures peatuma ja kardan, et ma ei tunne seda ära.»

Ta jäi vait. Dighe ütles:

«Mul on ränk seda kuulda.»

Hannoveri sõnadest (ta oli veel purjus, kuid seisis kindlalt) õhkus seletamatut nukrust. Siis juhtus minuga, minu tahtest sõltumata, midagi kummalist, mis ei kordunud enam kaua, kümmeaastat, kuni muutus mulle loomumaseks — see oli seisund, mida ma kohe kirjeldan. Ma hakkasin tajuma, vestlejate aistinguid, taipamata, et hoian seda eneses, võttes

neid ühtaegu vastu nagu väljastpoolt. Samal hetkel pani Dighe käe Hannoveri varrukale, sobitades pausi pikkust, et nii-öelda tabada vajalikku ja mitte lasta mööda aja õiget tükset, mille järel, nii tühine kui ka poleks see ainult hinges tajutav määr, oleks juba hilja rääkida, kuigi ka karvavõrd varem ei tohi midagi lausuda. Hannover vaiks, nähes ikka veel neid paljusid käsi, millest oli äsja rääkinud, ja mõtles kätest üldse, kuni ta pilk langes Dighe valgele käele ja äratas mulje käesurumisest. Kui põgus ka polnud see pilk, kajastus see Dighe kujutluses kohe tema peopesa füüsilise puudutusena saladuslikul nähtamatul pillikeelel; silmapilk takti tabanud, võttis ta käe Hannoveri varrukalt, sirutas välja, peopesa ülespoole, ja ütles selge ning tungiva haalega:

«Siin on see käsi!»

Niipea kui ta oli seda ütelnud, lõppes minu kolmestunud enese ja teiste tajumus. Nüüd nägin ja mõistsin ainult seda, mida nägin ja kuulsin. Hannover võttis naise käe, uuris aeglaselt ta nägu, nagu me prooviks loeme tüki maa tagant trükikirja — oletamisi, kohati lugedes või sõnu vahele jättes, nii et taibatut seostades ühendame mõtteniidiga ka selle, millest me aru polnud saanud. Siis ta kummardus ja suudles kätt — erilise õhinata, kuid väga tõsiselt, öeldes:

«Täna teid. Ma sain teist õigesti aru, hea Dighe, ega lahku sellest hetkest. Laskem hoovusel end kanda.»

«Suurepärase,» vastas Dighe punastades ja lõbusaks muutudes, «mul on teist väga, väga kahju. Ilma armastuseta... See on imelik ja hea.»

«Ilma armastuseta,» kordas Hannover, «võib-olla see tuleb... Aga, kui ka ei tule... siis...»

«Asendab seda lähedus. Lähedus sugeneb hiljem. Ma tean seda.»

Saabus vaikus.

«Ja nüüd,» ütles Hannover, «mitte sõnagi sellest. Hoidkem kõik endas. Niisiis, ma lubasin teile näidata seemet, millest ma võrsusin. Suurepärase. Mina olen Aladin, ja see sein — noh, mida te arvate, mis sein see on?» Ta oleks nagu rõõmsamaks muutunud, isegi naeratas. «Kas te näete siin ust?»

«Ei, ma ei näe siin ust,» vastas Dighe, ootusest mõnu tundes. «Aga ma tean, et ta on olemas.»

«On,» lausus Hannover. «Niisiis...» Ta tõstis käe, vajutas millelegi ja nähtamatu jõud tõstis tüki seina üles, tuues nähtavale koridori. Küünitasin kaela nii kaugele kui sain ja avastasin, et ta on mul palju pikem, kui ma seni olin arvanud. Silmad pungis ja kael õieli, piilusin uue salakäigu sisemusse, kuhu olid läinud Hannover ja Dighe. Seal põlesid lambid. Nagu mulle varsti selgus, polnud see koridor, vaid ümmargune tuba; selle parempoolne osa oli mu pilgu eest varjatud — ei paistnud sealt, kust ma vaatasin —, aga vasak pool ja keskpaik, kuhu need kaks seisma olid jäänud, polnud minust kuigi kaugel, nii et ma võisin kuulda kogu vestlust.

Selle toa — akendeta kambri — seinad ja põrand olid kaetud lilla sametiga, mida kaunistas kärjemustri-line peen kuldvõrk. Lage ma ei näinud. Vasakut kätt seina ääres, kuldsel kaunistustega sambal oli must kuju: seotud silmadega naine, kes seisis, ühe jala varbad kergelt puudutamas ratast, mille telgi ehtisid tiivad, teine jalg taga lennul üles tõstetud. Maas lamas lohakates keerdudes särav kollane kett, keskmise ankruketi jämedune, mille iga lüli võis kaaluda ligi kakskümmend viis naela. Loendasin umbes kaksteist silmust, igaühe pikkus viis kuni seitse sammu, misjärel pidin silmad valu pärast sulgema — nii sätendas see hunnitu ahel, puhas kui koiduvalgus, täis mängleva valguse tulist, värvitut sira. Paistis, et samet suitseb, suutmata taluda silmipimestavat leegitsemist. Kohe kõlas mu kõrvus hele tinin, pealetükkiv kui sääsepirin, ja ma taipasin, et see on kuld, puhas kuld, mis oli heidetud seotud silmadega naise jalgade ette.

«Siin see on,» ütles Hannover käsi tasku pistes ja kinganinaga raskelt nihkuvat topeltlülil tõugates. «Sada nelikümmend aastat vee all. Ei roostet ega konnakarpe, nagu peabki olema. Pyron oli lustlik mereröövel. Räägitakse, et ta vedas endaga kaasa poeet Castorucciot, et see ülistaks värssides kõiki ta lahinguid ja joomapidusid; noh, ja muidugi ka kaunitare, kui neid ette sattus. Selle keti tagus ta 1777. aastal, viis aastat enne seda, kui ta üles poodi. Ühel lülil, nagu näete, on sai-

linud kiri: «6. aprill 1777. aastal, Hieronymus Pyroni tahtel.»

Dighe ütles midagi. Kuulsin ta sõnu, aga ei saanud neist aru.

See oli rida või katkend mingist luuletusest.

«Jah,» seletas Hannover, «muidugi, ma olin vaene. Olin ammu kuulnud lugu sellest, kuidas Pyron selle kuldketi koos ankruga läbi raius, et põgeneda talle ootamatult kaelasadanud inglise laevade eest. Siin ongi jäljed — näete, siit on raiutud,» ta laskus kükakile ja tõstis ketiotse üles, näidates katkiraiutud lüli. «Juhus või saatus, kuidas soovite, tõi mind varahommikul üsna siia ligidale suplema. Läksin põlvini vees kaldast kaugeemale, sügavamale — ja komistasin, lüües suure varba millegi kõva asja vastu ära. Kummardusin ja sikutasin vett sogaseks ajades selle raske, särava keti liivast välja, peaaegu rinnakõrgusele, siis aga ütles mu jõud üles ja ma kukkusin koos temaga. Ainult üks kaur liikus lainetel ja kiikas mind oma musta silmaga, mõtles arvavasti, et ma puüdsin suure kala. Olin õnnest purjus. Matsin keti uuesti liiva sisse ja märkisin ära koha, ladudes kaldale kividest rea, mille telg osutas minu leiu poole, ja pärast tassisin aarde koju, rügades viis ööd.»

«Üksi!? Kui palju jõudu see nõudis!»

«Ei, kahekesi,» vastas Hannover hetke pärast. «Seda-mööda kuidas me keti välja kaevasime, saagisime ta tükkideks harilikult käsisaega. Jah, käed valutasi pärast hulk aega. Siis kandsime ta ära ämbrites, peale puistasime konnakarpe. See kestis viis ööd, ja need viis ööd ei maganud ma silmatäitki, kuni polnud leidnud rikast ja usaldusväärset inimest, kes võtaks kogu kullalaadungi hoiule, ilma et ta midagi välja lobiseks. Ma tahtsin hoida tema... oma... minu kaaslane, kes mul tassida aitas, tantsis öösel merekaldal — kuupaistel...»

Ta jäi vait. Hea, mõtlik naeratus heitis valgust ta murelikule näole, aga ta kustutas selle, pühkides peoga üle lauba.

Dighe vaatas vaikides Hannoveri ja hammustas huulde. Ta oli väga kahvatu, pilk ketile langetatud, näis ta siit kaugel viibivat, nii v e s t l u s e g a k o h a t u tundus ta nägu, mis meenutas pimedat oma, kuigi silmades tuiskasid tuhanded mõtted.

«Teie... kaaslane,» küsis ta väga aeglaselt, «jättis kogu keti teile?»

Hannover tõstis ketiotse sellise jõuga nii kõrgele, et seda poleks osanud temast oodatagi, ja laskis siis langetada.

Ahel prantsatas raske joana maha.

«Ma ei unustanud teda. Ta on surnud,» vastas Hannover, «see juhtus ootamatult. Muide, tal oli kummaline karakter. Edasi oli nii. Ma volitasin ustavat inimest käsutama minu raha, nagu ta heaks arvab, et ise vaba olla. Aasta pärast telegrafeeris ta mulle, et minu varandus on kasvanud viieteistkümne miljonini. Olin sel ajal reisil. Reisisin kolm aastat ja sain mitu niisugust teadet. See mees paimendas mu karja ning see sigis nii jõudsalt, et summa ületas varsti viiskümmend miljonit. Ta paiskas mu kulla, kuhu tahtis — naftasse, kivisöesse, börsihigisse, laevaehitusse ja... olen juba unustanud, kuhu. Mina sain vaid telegramme. Kuidas see teile meeldib?»

«Õnnelik kett,» ütles Dighe, kummardus ja püüdis ahelaotsa tõsta, aga suutis seda vaevu liigutada. «Ma ei jõua.»

Ta ajas end sirgu, Hannover ütles:

«Ärge rääkige kellelegi, mida te siin nägite. Pärast seda, kui ma ta välja lunastasin ja kokku jootsin, olete teie esimene, kellele ma teda näitan. Läheme nüüd. Jah, läheme ära, ja ma panen selle kuldmao luku taha.»

Ta pöördus, arvates, et Dighe tuleb, kuid vaatas natukese eemalt tagasi ja kutsus uuesti:

«Dighe!»

Dighe seisis ja vaatas talle ainiti otsa, kuid nii hajevil pilguga, et Hannover arusaamatuses langetas tema poole sirutatud käe. Äkki sulges Dighe silmad, tegi pingutuse, kuid ei saanud paigast. Tema mustade ripsmete alt, mis kohutava aeglusega, vabisedes ja helkides kerkisid, hiilis välja sõge pilk — veideralt tuhm läigatus; ainult üheks hetkeks vilksatas see. Dighe langetas pea, puudutas käega silmi, ajas end ohates sirgu ja hakkas astuma, kuid pidi kukkuma ja Hannover toetas teda, ehmunult teda silmitsedes.

«Mis teiega on?» küsis ta.

«Ei midagi, niisama. Mä... ma kujutlesin laipu;

ahela kulge needitud mehi; vange, keda merepõhja heideti.»

«Seda tegi Morgan,» tähendas Hannover. «Pyron polnud nii julm, ja legend raagib temast pigem kui joomavennast ja veidrikust kui jõhkrast pealikust.»

Nad läksid välja, sein langes alla oma kohale tagasi, nagu poleks teda kunagi häiritud. Vestluse lõpetanud läksid samale poole, kust olid tulnud. Kavatsesin kohe neile järele vaadata, aga... tahtsin astuda ja ei suutnud. Jalad olid surnud ega kuulunud sõna. Nagu oleksin nad ebamugavas asendis ära istunud. Ühel jalal uperdades sain teise kuidagi maast lahti ja tõstsin edasi; jalg oli tinaraske ja langes tundetult otsekui sulepadjale. Lohistanud teise jala tema kõrvale, sai mulle selgeks, et sellise tempoga jõuan ma edasi kümme jalga minutis. Silme ees voogas kuldne kuma, mis lainetena näkku uhkas. See lummus kestis paar-kolm minutit ja kadus niisama äkki, nagu oli ilmunud. Nüüd mõistsin ma, miks Dighe käe silmade ette tõstis, ja mulle meenus kellegi jutustus väikesest prantsuse ametnikust, kes oli ekselnud Rahvuspanga keldris kullakangide virnade vahel ega olnud enne võimeline lahkuma, kui talle anti klaas veini.

«Ah et siis nii,» kinnitasin ma mõttetult, kui lõpuks oma redupaigast välja sain ja mööda koridori edasi komberdasin. Nüüd nägin, et olin teinud õigesti, asudes avastusretkele. Naine võtab võimust Hannoveri üle ja mees abiellub temaga. Kuldkett siugles mu ees, lookles mööda seinu, väänles jalus. Tuleb välja uurida, kus ta suplemas käis, kui ta selle leidis; kes teab, ehk on seal veel midagi minugi tarvis. Võtsin taskust oma kuldrahad. Vähe, väga vähe oli neid! Mu pea käis ringi. Ekslesin siin ja seal, nagu läbi udu märgates, kus ja kuidas ma pööran, vajusin vahel otsekui sügavikku, tajusin vaevu, mida ma mõtlen, ja aina kõndisin, ise endale võõras, juba väsinud lootmast, et kunagi saabub lõpp neile eksirännakutele ahaste seinte vahel, valguses ja vaikuses. Ometigi pidi mu sisemine pinge suur olema, sest väsimusest sonides, läbi kõrvetava ärevuse tajusin ma järsult, nagu kuristiku serval seisatades, et ma olen luku taha pandud ja ära eksinud, õõ aga kestab. Mitte hirm, vaid põhjatu meeleheide, täis mõõtnut ükskõiksust selle vastu, et mind siit tabatakse,

haaras mind, kui ma ligihiilinud võimsast kurnatusest peaaegu kokku varisedes peatusin umbkäigu ees, mis oli nagu kõik eelmisedki, sinna pikali heitsin ja jalga-dega vastu seinu peksma hakkasin, nii et kõmisev kaja kõigisse ruumidesse, üles ja alla kaikus.

VII

Ma ei imestanud, kui sein paigast nihkus ja ma nägin suures, heledalt valgustatud luksuslikus toas Pope'i ja tema taga kirjus kodukuuks Duroci. Duroc tõstis revolvri ja laskis selle kohe alla, mõlemad tormasid minu juurde ja tirisid mu käsi- ning jalgupidi sisse, sest ma ei suutnud üles tõusta. Vajusin naerdes toolile ja peksin endale täiest jõust vastu põlve.

«Ma ütlen teile,» prahvatasin ma, «nad abielluvad! Ma nägin! See noor naine ja teie peremees. Ta oli sakkis. Ausõna! Suudles kätt. Tipp-toppp värk! Kuldkett on seal, seinu taga, läbi neljakümne koridori neliküm-mend korda ümber nurga keerata. Ma nägin. Ma sat-tusin kappi, ja nüüd tehke, mida tahate, aga teile, Duroc, olen ma ustav, ja asi ants!»

Päris oma nina all nägin veiniklaasi. Klaas kõlksus vastu hambaid. Jõin veini ära ja jõudsin läbi peale-vajuva pilkase une veel kuulda, kuidas Duroc ütles:

«Sellest pole midagi, Pope! Sandie sai oma jao kätte; ta kustutas janu ebatavalise järele. Praegu pole mõtet temaga rääkida.»

Kui ma toibusin, tundus mulle, et teadvusekaotuse hetk on olnud üürrike ja kohe kisub kipper mul kuue seljast, et külm sunniks mind kiiremini üles hüppama. Kuid une ajal polnud miski muutunud. Päevavalgus piilus sisse kardinapragude vahelt. Ma lamasin sohval. Pope'i ei olnud. Duroc kõndis vaibal, pea norus, ja tõmbas suitsu.

Silmi avades ja tajudes, mis mööda oli lennanud, sul-gesin taas laud ja jäin mõtlema, kuidas kaituda, sest ma ei teadnud, kas mind söimatakse läbi või laabub kõik õnnelikult. Taipasin siiski, et kõige parem on olla nii, nagu ma olen. Tõusin istuma ja ütlesin Duroci seljale:

«Ma olen süüdi.»

«Sandie,» ütles ta võpatades ja istus minu kõrvale,

«süüdi oled sa muidugi. Kui sa magama jäid, pomisesid sa midagi vestlusest raamatukogus. See on mulle väga tähtis ja seepärast ma ei pahanda. Aga kuula: kui nii edasi läheb, saad sa tööpoolest kõik teada. Jutusta, mis sinuga juhtus.»

Ma tahtsin tõusta, Duroc aga vajutas käe mu otsaesisele ja ma istusin jälle maha. Metsik uni möllas ikka veel minus. Ta pigistas mu liigeseid nagu tangide vahele ja kiskus lõualuid haigutusele; magus, kustutamalt magus roidumus oli kõigis kehaliikmetes. Kiiruga mõtteid kogunud ja suitsu ette pannud, nagu mul hommikuti harjumuseks oli, rääkisin ma, nii täpselt kui suutsin meenutada, Halway ja Dighe vestlusest. Millegi muu kui selle vestluse vastu Duroc huvi ei tundnud ja mingeid muid küsimusi ei esitanud.

«Sa pead tänama õnnelikku juhust, mis sind siia tõi,» tähendas ta lõpuks, ilmselt üsna murelikuks muutudes, «muide, ma näen, et sul veab. Oled välja maganud?»

Duroc ei pannud mu vastust tähele: sügavais mõtteis hõõrus ta rahutult käega laupa; tõusis siis püsti ja hakkas jälle kõndima. Kell kaminal näitas poolt kaheksat. Kitsas päikesekiir lõi kardina tagant läbi suitsuse õhu. Istusin ja vaatasin ringi. Toa luksuslik toredus, elevandiluust raamis peeglid, akende marmorsimsid, uhke nikerdatud mööbel, värviline siid, kullas ja silmapiiri sinas sädelevatelt maalidelt kangastuv ilu, Duroci jalad, mis tallasid karusnahku ja vaipu, — kõik see oli liig minu jaoks, see rammestas. Kõige lähedamini oleksin end praegu tundnud merel, seistes tekil ja pilutades silmi veelt peegelduvas kilgendavas päikesevalguses. Kõik, mida ma siin nägin, äratas vaimustust, kuid oli harjumatu.

«Me sõidame, Sandie,» ütles Duroc, lõpetades kõndimise, «parast... aga mis sest sissejuhatusest?... Tahad ekspeditsioonile tulla?»

Arvates, et ta pakub Aafrikat või mõnda muud sellist kohta, kus seiklusi on niisama ohtralt kui hammustavaid sääski soodes, ütlesin ma rutuga:

«Jah! Tuhat korda jah! Vannun leopardinaha juures, ma tulen kõikjale, kuhu te lähete.»

Seda öeldes hüppasin ma püsti. Võib-olla taipas ta, mida ma mõtlesin, sest ta hakkas väsinult naerma.

«Mitte nii kaugele, kui sina võib-olla tahaksid, vaid «inimsüdamete maale». Maale, kus valitseb pimedus.»

«Oh, ma ei saa teist aru,» ütlesin ma, pööramata pilku tema uhkelt ja heatahtlikult, kitsaks triibuks pigistatud suult, hallidelt läbitungivatelt silmadelt karmi lauba all. «Aga tööpoolest, mulle on see ükskõik, kui teil seda vaja on.»

«Väga on vaja, sest mulle tundub, et sind võib tarvis minna, ja ma jäin juba eile sinule mõtlema. Ütle mulle — palju kulub aega, et purjetada Signaaliplat-sini?»

Ta mõtles Lyssi eeslinna, mis oli oma nime saanud igiammu, kui linna peaaegu veel polnudki ja Signaaliplatsiks ristitud neeme kaljurahnudel põlesid öösiti tõrvavaadid, mis süüdati koloniaalvägede loal kui märk, et laevad võivad Signaalilahte sõita. Praegu oli Signaaliplats üsna elanikerohke paik oma tolliameti, postkontori ja muude taoliste asutustega.

«Arvan,» vastasin ma, «et poolest tunnist piisab, kui tuul on päri. Te tahate sinna sõita?»

Ta ei vastanud, läks kõrvaltuppa, jäi sinna hulgaks ajaks ja tuli siis tagasi, riides nagu rannaelanik, nii et tema suurilma elegantsist oli säilinud ainult nägu. Tal oli seljas topeltrevääridega nahkkuub ja punane vest roheliste klaasnööpidega, peas kitsa servaga lakknahka müts, mis meenutas pannile pööratud potti; kaela ümber ruuduline sall, jalas pruunist kaamelivillast riidest püksid ja pehmed paksu tallaga säärikud. Just nii rietatud mehed, nagu ma tihti näinud olin, seisavad kail päikeselöösas keset pingul kõisi ja tünnivirnu, hoiavad mõnel veinist punetava näoga kaptenil vestinööbist kinni ja seletavad talle, kui tulusad on firma «Osta võlgu» või «Kindlusta end vajaduseta» ettepanekud.

Kuni ma teda vahtisin, sõandamata endastki mõista muiata või märkusi teha, läks Duroc seina juurde ja tõmbas akende vahel rippuvat nõõri. Kaarjas tükk seina langes kohe ettepoole, moodustades riiuli ja orva selle taga, kus süttis valgus; seina tagant kostis suminat, ja ma ei jõudnud veel taibatagi, mis juhtus, kui allavajunud riiuliga samale kõrgusele kerkis seinast midagi lauataolist, mille peal seisid tassid, kohvikann hõõguval piirituselambil, saiad, või kuivikud ja kala- ning liha-

road, mille olid arvatavasti valmistanud mingi võlur-koka käed — nii mõnusat praadimiselõhna ja võisärinat tundsin tõusvat valgetelt, roheka lillemustriga taldrikutelt. Suhkrutoos meenutas hõbedast kooki. Lusikad, suhkrutangid, emailrõngastes salvrätikud ja tibatillukeste kuldsete viinamarjavääridega kaunistatud kar-miinpunane konjakikarahvin — kõik olid ilmunud kui päike pilvede peidust. Duroc hakkas müstiliste olendite saadetist suurele lauale kandma ja ütles:

«Siin saab hakkama ilma teenriteta. Nagu näed, meie peremees on end kaunis nupukalt, antud juhul otse vaimukalt sisse seadnud. Nüüd teeme kiiresti.»

Vaadates, kui kähku ja osavasti ta sööb ning valab endale ja mulle karahvinist, mis laudlinale roosasid helke heitis, läks mul rütm segi, ma pillasin alatasa kas noa või kahvli; korraks muutus piinlikkus lausa talumatuks, kuid isu sai võitu ja ma tulin söögiga üsna ruttu toime, kasutades seda nõksu, nagu oleks mul veel kiirem kui Durocil. Niipea kui ma lakkasin pööramast tähelepanu oma liigutustele, sujus kõik hiilgavalt: ma haarasin, närisin, neelasin, lükkasin kõrvale, jõin peale ja jäin endaga üpris rahule. Närides mõtlesin vahetpidamata ühele asjale, mida ma ei julgenud välja öelda, kuigi väga tahtsin, ja mida ma võib-olla polekski öelnud, kui Duroc poleks märganud mu visa pilku.

«Mis on?» küsis ta hajameelselt, minust kaugel, kus-kil oma mäeharjadel.

«Kes te olete?» küsisin ma ja oigasin mõttes. «Ometi lipsas keelelt!» mõtlesin ahastusega. «Hoia end nüüd, Sandie!»

«Mina?» paris Duroc ülima hämmeldusega ja pööras mulle oma terashalli pilgu. Siis puhkes ta naerma, kuid lisas, pähes, et ma kangestusin: «Pole viga, pole viga! Ainult ma tahaksin näha, kuidas sa esitad sama küsimuse Estampes'ile. Ma vastan su siirameelsusele. Ma olen malemängija.»

Malemängust oli mul vaid udune ettekujutus, kuid leppisin tahe- tahtmata selle vastusega, ajades male-laua oma peas segi täringute ja kaartidega. «Ühe-sõnaga — mangur!» mõtlesin ma, vastuses põrmugi pettumata, otse vastupidi, leidnud kinnitust oma imet-lusele. Mängur — tähendab täitsamees, hakkaja, ini-

mene, kes julgeb riskida. Nii õhutust saanud, kavatse-sin veel üht-teist pärida, kuid siis lükatki ükse-eesriie kõrvale ja tuppa astus Pope.

«Peategelased magavad,» ütles ta kahedal häälel; ta oli väsinud, magamatusest kahvatu näoga, ja vaatas kohe rahutult minu otsa. «Kõrvaltegelased on kõik jalul. Kohe saabub Estampes. Vean kihla, et ta tuleb teiega kaasa. Noh, Sandie, sina viskasid küll vembu, ja see on sinu õnn, et sind nendes ruumides ei märga-tud. Hannover oleks võinud su lihtsalt maha lüüa. Jumal hoidku, et sa midagi välja ei lobise! Nüüd oled meie poolel, aga pea suu, kui oled kord sellesse loosse segatud. Nii et mis siis sinuga eile juhtus?»

Ma jutustasin uuesti vestlusest raamatukogus, liftist, akvaariumist ja kuldketist.

«Noh, näeten nüüd!» ütles Pope Durocile. «Meelehei-tes on inimene valmis kõigeks. Üleeile ütles ta Dighele minu 'juuresolekul just sedasama: «Kui kõik läheb edasi samuti nagu praegu, palun ma teid mängida kõige efektsemat rolli.» Selge, millest oli jutt. Kõigi pilgud on pööratud tema poole ja oma kitsa ükskõikse käega lülitab ta voolu sisse.»

«Nii. Las lülitab!» ütles Duroc. «Kuigi... jah, ma saan teist aru.»

«Muidugi!» tähendas Pope tuliselt. «Ma pole elu-ilmaski kohanud ühtegi inimest, kes oleks nii väga uskunud, nii veendunud olnud. Vaadake seda meest, kui ta on üksi. Õudne hakkab. Sandie, minge oma tuppa. Nojah, te eksite ju jälle ära.»

«Laske ta jääb,» lausus Duroc, «teda läheb vaja.»

«Kas see pole liig?» Pope'i pilk libises minult Duro-cile ja tagasi. «Aga olgu, nagu arvate.»

«Mis nõu siin peetakse ilma minuta?» ütles puhtusest särav Estampes sisse astudes. «Mina tahan ka. Kuhu te kavatsete minna, Duroc?»

«Peab katsetama. Ma teen proovi, kuigi ei tea, mis sellest välja võib tulla.»

«Ahaa! Tormijooks vastase lõdisevasse leeril! Noh, kui meie platsi ilmume — kaks nii vahvat poissi nagu teie ja mina — vean kihla sada üheteistkümne vastu, et isegi telefonipost ei suuda meile vastu seista! Mis?! Juba sõonud? Ja joonud? Ja mina ei ole! Nagu ma näen — kapten istub ka ja targutab teiega. Tervist,

kapten Sandie! Ma kuulsin, sa olid terve öö nende seinte alla miine pannud?!»

Ma turtsatasin, sest solvununa ma end ei tundnud.

Estampes istus laua taha ja hakkas ise peremeest mängima, kühveldas suhu, mis kätte sai, ja valas ka karahvinist.

«Kuulge, Duroc, ma tulen teiega kaasa!»

«Ma mõtlesin, et te jääte seniks Hannoveri juurde,» ütles Duroc. «Ja pealegi, nii delikaatses asjas...»

«Jah, et parajal ajal õige sõna poetada?»

«Ei. Me võime ära kohutada...»

«Ja lõbustada! Selle põikpäise millimallika terviseks!»

«Ma räägin tõsiselt,» jäi Duroc kindlaks, «mulle meeldib rohkem mõte asja pisut vaiksema käraga ajada.»

«Nagu mina süüa!» Estampes tõstis üles mahakukkunud noa.

«Otsustades kõige põhjal, mida ma tean,» sekkus jutusse Pope, «oleks teil Estampes'ist väga palju kasu.»

«Muidugi!» hüüdis noormees ja pilgutas mulle silma. «Sandie ütleb teile samuti, et mul on õigus. Miks ma peaksin teie delikaatset jutuaajamist segama? Me istume Sandie'ga kuskile põõsa varju ja püüame kärbseid... Eks ole, Sandie?»

«Kui te tõsiselt räägite,» vastasin ma, «siis ütlen ma niipalju: kui asi on ohtlik, võib igast inimesest ainult kasu olla.»

«Noh? Duroc, kuulsite kapteni häält? Ja mismoodi ta seda kuulutas!»

«Aga miks te mõtlete, et ohtlik?» küsis Pope tõsiselt.

Nüüd oleksin võinud vastata, et ohud olid mulle hädavajalikud hingerahu säilitamiseks. «Leegitsev süda ja selge pea,» nagu öeldakse laulus Pelegrinist. Oleksin võinud öelda veel, et kõigist neist juttudest ja ütle-matajätmistest, ettevalmistustest, ümberriietumistest ja kuldkestidest õhkus niisamuti hädaohtusid kui piimast tüdimust, raamatutest vaikust, linnust lennuhoogu, kuid tookord oli kõik ebaselge mulle selge tõestamatagi.

«Sest jutt on selline,» vastasin ma, «ja ma vannun antspaagi nimel, pole mõtet küsida sellelt, kes teab vähem kui kõik teised. Mina ei küsi midagi. Ma teen oma töö, teen kõik, mida te tahate.»

«Sellisel juhul vahetage riided,» ütles Duroc Estampes'ile. «Minge minu magamistuppa, seal on üht-teist.» Ja ta juhatas Estampes'i sinna, ise aga tuli tagasi ja hakkas Pope'iga rääkima keeles, mida ma ei mõistnud.

Teadmata, mida nad kavatsesid teha Signaaliplatsil, olin ma mõttes juba seal, nagu lapsepõlves sageli olin olnud. Jah, ma olin kakelnud seal poistega ja vihkasin nende kommet harali sõrmi teisele silmadesse torgata. Pidasin alatuks neid julmi ja ebainimlikke riukaid, eelistades ausat tugevat lõuahaaki kõigile peenikestele kaabaklikele knihvidele. Signaaliplatsi kohta öeldi: «Platsil on ka päeval öö.» Seal elasid kõhnad kahvatud soonilised inimesed värvitute silmade ja virila suuga. Neil olid oma tavad, maailmakäsitlus, oma kummaline patriotism. Kõige osavamad ja kardetavamad vargad elutsesid Signaaliplatsil; seal lokkasid joomine ja äri salakaubaga, võimutsesid kambad — suured noorukite jõugud, igaühel oma ninamees. Teadsin ühte madrust Signaaliplatsilt — see oli tursunud näoga mees, kelle silmad olid kui kaks teravat kolmnurka; ta ei naeratanud kunagi ja kandis alati pussnuga kaasas. Oli kujunenud arvamus, mida keegi ei püüdnudki kummutada, et nende inimestega on targem mitte tegemist teha. Madrus, kellest ma räägin, suhtus viha ja põlgusega kõigesse, mis toimus väljaspool Signaaliplatsi, ja kui temaga vaidlema hakati, läks ta näost ebameeldivalt kahvatuks ja muigas nii kohutavalt, et igasugune vaidlemis-istu kadus. Ta käis alati ringi üksi, aeglasel sammul, veidi taarudes, käed püksitaskus, vaatas hoolega ja saatis pilguga igaüht, kelle pilk oli langenud ta punsunud näole, nagu kavatses ta võrast peatada, et asja ees, teist taga riidu norida. Alalõpmata korrutas ta: «Seal, meie pool...», «Meie ei tee nii!», «Mis meil sellest,» ja muud taolist, mistõttu tundus, et ta on sündinud tuhande miili kaugusel Lyssist, kangekaelsete juhmade maal, kus patseerivad ringi kehkenpukad rind kummis ja nuga vöö vahel.

Veidi aja pärast ilmus ülesvuntsitud Estampes, seljas kätlakütja sinine kuub ja sinised püksid, peas kulunud nokkmüts; ta läks otseteed peegli juurde ja vaatas end pealaest jalatallani üle.

Need ümberriietumised tekitasid minus suurt põne-

vust, aga siiski ei jätkunud mul julgust küsida, mida me kolmekesi seal Platsil tegema hakkame. Paistis, et meid ootavad peadpöörivad seiklused. Käitusin nii tõsiselt kui oskasin, vaatasin, kulm kortsus, ringi, tähtis nagu peas. Lõpuks kuulutas Pope, et kell on juba üheksa, ja Duroc, et on aeg minna, ja me astusime uhkete tühjade seinte heledasse vaikusesse, läksime läbi kauguses ühtivate perspektiivjoonte sädeluse, kus pilk ara eksis, ja jõudsimme lõpuks keerdtrepi juurde. Aegajalt nägin ma suures peeglis iseennast, see tähendab lüheldast noormeest tumedate, siledalt üle pea kammitud juustega. Nähtavasti ei nõudnud minu riietus muudatusi, see oli lihtne: kuub, lihtsad uued kingad ja hall soni.

Hiljem, kui ma olin veidi vanemaks elanud, märkas, et meie mälu talletab kõige paremini sirgeid suundi, näiteks tänavat; tagasihoidliku korteri meenuamine (kui see pole teie oma), kui te olete seal viibinud vaid korra ja püüate tagantjärele kujutleda esemete ja tubade paigutust, jääb poolestsaadik teie isiklikuks harjutuseks arhitektuuri ja ruumikujunduse alal, sest kui te külastate seda paika uuesti, näete teda teistsugusena. Mis siis rääkida Hannoveri hiiglasuurest majast, kus ma, harjumatusel ja hämmeldusest lõhki-käristatuna, tundsin end ebatavalistes ja luksuslikes ruumides kui rabelev liblikas lambivalguses. On loomulik, et mulle jäid ähmaselt meelde need hoone osad, mida ma olin sunnitud iseseisvalt avastama, sealt aga, kus ma teiste sabas kõmpisin, jäi mulle meelde vaid treppide ja seinte labürint.

Kui me viimastest astmetest alla olime jõudmas, võttis Duroc Pope'ilt pika võtme ja pistis selle sepi-tatud raudukse lukuauku; uks avanes ja ma nägin kivist võlvkaare all voolavat tumedat kanalit. Lautri ääres, teiste paatide kõrval, seisis ühe mastiga purjekas ja me ronisime sinna sisse. Duroc kiirustas; õigesti järeldanud, et ees seisab rutuline asi, haarasin ma kohe aerud ja tegin purje lahti. Pope andis mulle revolvri; seda põue peites paisusin ma uhkusest nagu seen pärast vihma. Siis viipasid mu ülemjuhatajad teineteisele käega. Pope lahkus ja me sõudsimme kitsaste rõskete müüride vahelt, põõsastesse kasvanud kivist sillakaare alt läbi vabasse vette. Ma tõmbasin purje üles. Kui

purjekas oli kaldast eemaldunud, taipasin ma, miks me lahkusime sellest rotiurust, mitte aga lossi eest sadamast: siin ei võinud keegi meid näha.

VIII

Sel palaval hommikul oli õhk läbipaistev, seepärast nägime otse enda ees selgesti Signaaliplatsi ehituste piirjooni. Paraja tuulega sai purjekas korraliku hoo sisse. Estampes võttis kursi punktile, mille Duroc talle kätte näitas; siis tegime kõik suitsu ja Duroc ütles mulle, et ma vaikisin kui haud nii kõigest sellest, mis võib juhtuda Platsil, kui ka sõidust endast.

«Keeruta end välja, nagu oskad, kui keegi peaks uurima hakkama, aga kõige parem — ütle, et olid üks, käisid jalutamas, ja meist ei tea kõige vähematki.»

«Küll ma valetan, olge rahulikud,» vastasin ma, «ja ülepea võite minu peale päris kindlad olla. Mina teid alt ei vea.»

Minu imestuseks ei narrinud Estampes mind enam. Kõige rahulikuma näoga võttis ta tikud, mis ma talle tagasi andsin, ega pilgutanud silmagi, mida tegi muidu igal paslikul puhul; üldse oli ta nii tõsine, kui tema iseloom seda vähegi lubas. Siiski tüdis ta varsti vaikimisest ja hakkas kiiresti värsse lugema, märkas aga, et keegi ei naera, ohkas ja vajus mõtteisse. Samal ajal päris Duroc minult, mida ma Signaaliplatsist tean.

Nagu ma varsti aru sain, huvitas teda, millega Platsi elanikud tegelevad ja kas on tõsi, et sellest paigast ainult halba räägitakse.

«Ehtsad kõriloikajad,» seletasin ma innukalt, «marodöörid, nii et jumal hoidku! Kardetavad tüübid, mis sest rääkida.» Kui ma seda iseloomustust veidi kohutavamaks kärpisin, oli selles siiski kolm neljandikku tõtt, sest kaheksakümmend protsenti Lyssi vanglates istuvatest arestantidest olid sündinud Platsil...

Üldse, nagu ma juba ütlesin, valitsesid Signaaliplatsi territooriumil julmad traditsioonid ja kummaline kiivus, mistõttu iga inimene, kes polnud Platsi asukas, oli endastmõistetavalt ja loomulikult vaenlane. Kuidas see oli tekkinud ja kust alguse saanud, on raske öelda, kuid vihal linna ja linnaelanike vastu olid Platsi elanike

südames nii sügavad juured, et harva õnnestus mõnel, kes oli linnast Signaalplatsile kolinud, sinna elama jääda. Mina olin seal kolm korda kohalike noorukitega vähimagi põhjusest kakelnud, ainult sellepärast, et olin linnast pärit ja poisid norisid minuga tüli.

Kõike seda rääkisin ma Durocile, ainult vähe saamatumalt ja erilise sujuvusega, taipamata, miks on talle tähtsad andmed hoopis teistsuguse maailma kohta kui see, milles tema elas.

Viimaks jättis ta minu ja hakkas kõnelema Estampes'iga. Oli mõttetu seda kuulata, sest ma sain aru sõnadest, ei osanud neis aga mingit usutavat, valgust-heitvat mõtet avastada. «Segane olukord,» ütles Estampes. «Millesse me selgust toome,» väitis Duroc. — «Millele te loodate?» — «Sellelesamale, millele tema lootis.» — «Kuid seal võib olla tõsisemaid põhjusi, kui teie arvate.» — «Selle uurime kõik välja!» — «Aga Dighe...» Ma ei kuulnud lause lõppu. — «Oh, kui noor te olete!» — «Ei, tõsi,» jäi Estampes millegi juurde kindlaks, «see on tõsi, mida ei tihkaks mõeldagi.» — «Ma ei otsustanud naise järgi,» ütles Duroc, «oleksin võib-olla ka eksinud, aga Thomsoni ja Halway psüühiline aroom on üsna selge.»

Seda laadi kuuldavates mõtisklustes millegi neile hästi teadaoleva üle kestis vestlus Signaalplatsini. Ometi ei leidnud ma sellest vestlusest midagi, mis oleks toimuvat selgitanud. Nüüd aga polnud enam aega selle üle juurelda, sest olime päralt jõudnud ja tulime kaldale, jättes Estampes'i paati valvama. Ma ei märganud, et tal oleks erilist himu olnud lulli lööma jääda. Nad leppisid kokku nõnda: niipea kui selgub tundmatu loo edasine käik, saadab Duroc minuga kirjakese, millest Estampes saab teada, kas ta peab jääma paati istuma või meiega liituma.

«Aga miks te ei võta kaasa mind, vaid selle poisi-kese?» küsis Estampes kuivalt. «Ma räägin tõsiselt. Lugu võib laheneda käsikähmlusega, ja te peate tunnistama, et tegude vaekausil on mul kaalu.»

«Üsna mitmel kaalutlusel,» vastas Duroc. «Nende kaalutluste põhjal peab mul esialgu olema kuulekas ja virk käealune, mitte võrdväärne mees nagu teie.»

«Võib-olla,» ütles Estampes. «Sandie, ole kuulekas. Ole virk. Vaata sa mul!»

Ma mõistsin, et ta on pahane, aga ei hoolinud sellest, sest oleksin tema asemel ise samuti tusane olnud.

«Noh, lähme,» ütles Duroc mulle ja me hakkasime minema, kuid olime sunnitud viivuks peatuma.

Kallas oli selles kohas kivine ja järsk, majad ja rohelised puud seisid üleval nõlvakuserval. Veepiiril olid reas kummulipööratud paadid ja kuivasid võrgud. Siinsamas lonkis paljajalu ringi kari mehi, õlgkübarad peas. Tarvitses vaid korraks heita pilk nende kahvatu-tele, habemetükkais nägudele, et silmapilk endasse sulguda. Katkestanud oma tegevuse, kogunesid nad meist veidi eemale vaatama, kes me niisugused oleme ja mida teeme, ning ajasid omavahel vaikselt juttu. Nende mõttelagedaist pilukil silmadest võis lugeda ilmset vae-nulikkust.

Estampes sõudis natuke kaugemale, heitis ankru ja vaatas meie poole, käed põlvede vahel rippu. Kaldal seisvast meestesalgast astus ette vibalik, kitsa näoga mees; käega viibates hüüdis ta:

«Kust sa tuled, vennas?»

Duroc naeratas rahumeelselt ja kõndis vaikides edasi; mina sörkisin tema kõrval. Äkki pörutas üks teine, veidi lollaka ja jultunud näoga noormees hirmsa jookuga meile järele, jäi umbes viis sammu meist eemal järsku seisma, sülitas surmapõlgava näoga ja keksles ühel jalal tagasi, hoides teise jala kanda pihus.

Siis me peatusimegi. Duroc pöördus pätikamba poole, pani käed tasku ja jäi vaikides neile otsa vaatama. Tundus, nagu oleks tema pilk jõugu laiali kihutanud Naerda hirnunud, läksid mehed oma võrkude ja paatide juurde tagasi, tehes näo, nagu ei märkaks nad meid enam. Ronisime nõlvakust üles ja jõudsimme kitsale tühjale tänavale.

Tänav viis meid edasi aedade ja ühekordsete, päikesesooja õhkuvate valgete ja kollaste kivimajade vahelt. Seal siblisid hoovidest lipsanud kuked ja kanad, madalate liivakivimüüride tagant kostis hääli — naeru, sõimu, tüütult venivaid hõikeid. Koerad klähvisid, kuked kiresid. Lõpuks tulid meile vastu inimesed: krõnksus vanamutt, mõned poisid, purjus mees, kes vantsis, pea rinnal, naised korvidega, vankril istuvad mehed. Vastutulijad vaatasid meid veidi suuremate silmadega ja läksid mööda nagu vastutulijad ikka, aga

jäid natukese maa järel seisma; kui ma ümber pöörasin, nägin liikumatuid kogusid, kes keskendunult ja mornilt meile järele vahtisid. Keeranud põiktänavasse, kus tuli mitmel korral silda mööda üle lõhangute minna, jõudsime lõpuks raske värava ette. Maja seisis aia sees; selle ette kivimüürile, millest üle võisin sisse vaadata, olid päikese kätte kuivama pandud riideräbalad ja niinmatid.

«Siin see on,» ütles Duroc, vaadates telliskivikatust, «see on see maja. Tundsin ta ära suure puu järgi, mis õues kasvab, nagu mulle seletati.»

«Väga hea,» laususin ma, pidamata vajalikuks öelda midagi muud.

«Noh, lähme,» ütles Duroc ja ma astusin tema kannul õue.

Järelvää ülesandeid täites hoidusin Durocist veidi tahapoole, tema aga läks keset õue, jäi seal seisma ja vaatas ringi. Ühe ukse ees kivist lävepakul istus mees ja parandas pütti; naine riputas pesu kuivama. Solgi-augu lähedal mängis umbes kuueaastane poisipõngerjas.

Vaevalt olime õue astunud, kui uudishimulikud silmapilk nähtavale ilmusid. Akendele kerkisid kentsakad pead; naised, suu lahti, tõttasid ustele ja hakkasid meid vahtima niisama pealekäivalt, nagu vaadatakse postiljoni.

Ümbrust silmitsenud, suundus Duroc ühekordse hoovimaja poole aia tagasopis. Astusime katusealuse varju, kolme valgete kardinatega akna juurde. Lihav kämmal kergitas kardinat ja ma nägin kummis silma nagu härjal, mis uniste laugude vahelt kahte võõrast piilus.

«Siia tuled, vennas?» päris silm. «Minu poole või?»

«Teie olete Warren?» küsis Duroc

«Mina olen Warren; mida te tahate?»

«Ei midagi erilist,» ütles Duroc kõige rahulikuma häälega. «Kui siin elab neiu, kelle nimi on Molly Warren, ja kui ta on kodus, siis tahaksin ma teda näha.»

Nii see siis oligi! Seda ma arvasin, et asjasse on segatud naine, olgu pealegi, et neiu — see on ükskõik! No ütlege, miks mul oli kaljukindel eelaimus, et nagu me teele asume, tuleb mängu naine? Ega Estampes'i sõnad «põikpaine millimallikas» ilmaeagu minus sellist

kahtlust ei äratanud. Alles nüüd taipasin ma, et olin ära arvanud selle, mida ootasin.

Silm välgatas, imestas ja tegi ruumi teisele silmale; otsustades nende ilme järgi ei töötanud kumbki sõbralikku vastuvõttu. Sõrm tegi viipe, kämmal laskis kardina alla.

«Astuge sisse,» ütles mees summutatud, ebaloomuliku häälega, mis oli seda ebameeldivam, et oli saatanlikult rahulik. «Astuge sisse, vennas!»

Läksime tillukesse koridori ja koputasime vasakpoolsele uksele.

«Sisse,» kordas mahedalt seesama rahulik hääl ja me astusime tuppa. Akna ja laua vahel seisis alussärgis ja triibulistes pükstes mees — päris tavaline inimene, keskmist kasvu, nähtavasti küllalt tugev, juuksed tumedad ja siledad, kael turske ja ninaluu sisse löödud, ninaots püsti nagu oksatüügas. Ta võis olla umbes kolmekümneaastane. Ta oli taskukella üles keeranud ja tõstis selle nüüd kõrva äärde.

«Molly?» ütles ta.

Duroc kordas, et tahab Mollyt näha.

Warren tuli laua tagant välja ja jäi Durocile otsa põrnitsema.

«Visake peast see mõte,» ütles ta. «Jätke see plaan. See läheb teile kalliks maksma.»

«Plaani ei ole mul mingisugust, on ainult sõnum teie õele.»

Duroc kõneles väga viisakalt ja oli täiesti rahulik. Ma silmitsesin Warrenit. Kujutlesin, et tema õde on tema moodi, ja mu tuju läks sandiks.

«Mis sõnum see on?» küsis Warren, võttis jälle kella ja tõstis mõttetult kõrva äärde. «Ma pean teadma, milles asi on.»

«Kas poleks lihtsam,» väitis Duroc, «kui te kutsuksite tütarlapse?»

«Aga kas sellisel puhul poleks lihtsam, kui te välja läheksite ja ukse enda järel kinni paneksite?» teatas Warren ägedalt puhisema hakates. Ta astus Durocile lähemale ja libistas pilgu temast üle. «Mis maskeraad see on? Kas te arvate, et ma ei oska vahet teha katlakütja või madruse ja teietaolise ennast täis idioodi vahel? Miks te siia tulite? Mida te Mollyst tahate?»

Nähes, kui kohutavalt Duroc kahvatas, mõtlesin ma,

et nüüd ongi kogu lool lõpp ja tuleb aeg revolver käiku lasta, seepärast seadsin end mõttes valmis. Ent Duroc ainult ohkas. Hetkeks tõmbus ta nägu halliks pingutusest, millega ta end talitses, ja siis kuulsin sedasama uhtlast sügavat häält:

«Ma oleksin võinud vastata kõigile või peaaegu kõigile teie küsimustele, aga nüüd ei ütle ma midagi. Ma küsin teilt ainult: kas Molly Warren on kodus?»

Viimased sõnad ütles ta nii valjusti, et neid võiks kuulda ka läbi kõrvaltoa paakil ukse — kui seal kedagi oleks. Warreni laubale kerkisid paisunud veresooned.

«Võite mitte öelda!» karjus ta. «Teid saadeti siia, ja ma tean, kes saatis — see tõusik, see mülkast väljaroninud miljonär! Tehke, et te kaote! Mollyt ei ole. Ta sõitis ära. Katsuge ainult otsima hakata, ma vannun kuradi pealuu nimel, me murrame teil kõik kondid!»

Raevuhoos sirutas ta käe välja, viibutades ähvardavalt rusikat. Duroc haaras kiiresti Warreni randmest kinni, surus käe alla ja ... äkitselt nägin ma, et korteriperemees, nagu vihast ja valust moondu, prantsatas ühele põlvele ja krahmas teise käega Duroci käe järele. Duroc püüdis Warreni teise käe, painutas selle alla ja siis taha. Warren vajus küünarnukile, sulges nagu krimpsutades silmad ja kattis need kätega.

Duroc pühkis peod puhtaks, vaatas siis maas lamavat Warrenit.

«Seda oli tingimata tarvis,» ütles ta, «teine kord olete ettevaatlikum. Lähme, Sandie!»

Jooksin tema järel toast välja, jumaldades teda, vaimustuses nagu pealtvaataja, kellele on langenud osaks sügav nauding. Olin palju kuulnud jõumeestest, aga esimest korda nägin tugevat inimest, kes ei paistnudki tugev, nii väga tugev olevat. Ma õhetasin, juubeldasin, ei tundnud suurest põnevusest maad oma jalge all. Kui meie retke algus on niisugune, mis siis veel ees ootab?!

«Kardan, kas ma tal äkki käeluud ei murdnud,» lausub Duroc, kui me tänavale jõudsime.

«Küll see ära paraneb!» hõiskasin ma, tahtmata oma muljeid mingite kahetsustega rikkuda. «Me läheme Mollyt otsima?»

Silmapilk oli meid ühiste elamuste tõttu lähendanud ja ma tundsin, et nüüd on mul õigus üht-teist teada

saada. Arvatavasti leidis sedasama ka Duroc, sest ta ütles mulle lihtsalt nagu omasugusele:

«Asjalugu on väga segane: Molly ja Hannover tunnevad teineteist ammust aega. Hannover armastab teda väga, aga Mollyga on midagi lahti. Vähemalt pidi ta homsele peole tulema, aga temast pole juba kaks kuud kippu ega kõppu, ja enne seda kirjutas ta, et keeldub Hannoveri naiseks saamast ja sõidab ära. Sealjuures ei seletanud ta midagi.»

Ta rääkis nii lõpetatud lausetega, et ma taipasin: ta ei taha üksikasjadest kõnelda. Aga ta sõnad soojendasid äkki mu südant ja täitsid selle tänutundega.

«Ma olen teile väga tänulik,» ütlesin ma hästi tasakesi. Ta pöördus ümber ja puhkes naerma:

«Mille eest? Oh sind tobukest! Kui vana sa oled, Sandie?»

«Kuusteist,» vastasin ma, «aga varsti saan seitseist.»

«Kohe näha, et sa oled tõeline mees,» lausub ta, ja nii rohmakas kui see kiitus ka polnud, mühatasin ma, õnnelik üle igasuguse piiri. Praegu oleks Duroc võinud käskida mul, kartmata, et ma võiksin mitte kuuletuda, kas või neljakäpukil ümber lahe roomata.

Vaevalt olime nurgani jõudnud, kui Duroc tagasi vaatas ja seisma jäi. Ka mina vaatasin sinnapoole. Varsti tuli väravast välja Warren. Tõmbusime nurga taha, nii et tema meid ei näinud, meie aga võisime teda aia tagant okste varjust jälgida. Warren kiikas mõlemasse külge ja läks siis kiirel sammul silda mööda üle lõhangu teisele nõlvale viiva põiktänavale poole.

Vaevalt oli ta silmist kadunud, kui samast väravast lipsas välja paljasjalgne tütarlaps, põsk rätikuga kinni seotud, ja jooksis kiiresti meie suunas. Tema kaval nagu oli pettunud, aga kui ta nurgale jõudis ja meid nägi, tegi ta suu lahti ja jäi järsku seisma, vilksas altkulmu meid vaadata, läks laisalt edasi ja keeras siis kohe ümber.

«Te otsite Mollyt?» küsis ta salatselt.

«Õigesti arvatud,» vastas Duroc ja ma mõistsin kohe, et meil avaneb mingi šanss.

«Ma ei arvanud, ma kuulsin,» ütles see kõrgete põsenukkidega piiga (olin juba valmis pettumusest ulguma hakkama, sest ootasin teda ütlevat: «Olge lahked, see

olen mina,») ja vehkis katega, nagu püüaks ta ämbliku-võrku. «Kuulake, mis ma teile ütlen: teda pole tõepoolest siin, ta on nüüd pansionis, oma õe juures. Minge mööda kallast sinnapoole,» piiga viipas käega. «Sinna pole rohkem kui umbes miil maad. Te näete sinist katust ja lippu vardas. Warren jooksis just praegu minema ja haub kindlasti midagi kurja, seepärast kiirustage.»

«Täna teid, mu kullatükk,» ütles Duroc. «Tähendab, mitte kõik ei ole meie vastu.»

«Mina ei ole vastu,» kinnitas see olevus, «just ümberpöörduvalt. Nad teevad tüdrukuga, mida heaks arvavad; tüdrukust on hirmus kahju, sest kui tema kaitseks välja ei astuta, pistetakse ta nahka.»

«Pistetakse nahka?» küsis Duroc.

«Kas te siis ei tunne Lemareni?» Küsimus raksatas kui etteheide.

«Ei, ei tunne.»

«Noh, siis võtaks liiga palju aega, et teile seletada. Ta ise seletab. Ma lähen; kui mind koos teiega nähakse...»

Piiga nõtkatas ja kadus nurga taha, meie aga asusime jalamaid tema juhtnööride järgi tegutsema ja tormasime nii ruttu, nagu kopsud lubasid, esimesele rajale, mis nõlvalt alla viis, ja nägime, et meil tuleb minna ringi ümber väikese neeme Signaalplatsist paremal.

Oleksime võinud muidugi ka teed küsida ja otse, mööda kindlat maad minna, mitte üle libedate kaldakivide, aga nagu Duroc õigesti tähendas, polnud meie olukorras kasulik, et meid maanteel nähtaks.

Paremat kätt kasvas järsul nõlval mets, vasakul silerdas kaunis hommikune meri, tuul aga puhus õnneks selja tagant. Olin rõõmus, et kõnnin mööda kallast. Üle kiviklibu veeresid sahinal rohelised lained ja vajusid tagasi ning vaht sosistas vaikusest. Jõudnud ümber neemetipu, nägime eemal lillakaid künkaid ja nende rinna sinist katust uduse liputriibuga, ning alles nüüd turgatas mulle meelde, et Estampes ootab meilt teadet. Sedasama mõtles arvatavasti ka Duroc, sest ta ütles:

«Estampes peab kannatama; see, mis meil ees seisab, on tähtsam kui tema.» Aga nagu te järgnevalt näete, läks Estampes'iga hoopis teisiti

IX

Neeme varjus tuul vaibus ja ma kuulsin kaugelt vaikset klaverimängu — põgusat motiivi. See oli selge ja lihtne nagu tuulepuhang põldude kohal. Duroc jäi järsku seisma ja kõndis siis aeglaselt edasi, silmad suletud, pea longus. Arvasin, et tal läks silme ees mustaks valge räha pimestavast helgist; ta naeratas vaikselt, silmi avamata, jäi siis uuesti seisma, käsi veidi üles tõstetud. Ma ei teadnud, mida ta mõtleb. Äkki avanessid ta silmad, ta nägi mind, kuid pilk oli hajameelne, nagu tuleks see kaugelt; märgates lõpuks, et ma olen imestunud, pöördus Duroc sõnagi lausumata ringi ja kõndis edasi.

Higist tilkudes jõudsimme maja varju. Mere poolt ümbritses fassaadi mõlemat korrust purjeriided katuses rõdu; kitsas pööninguaknaga otsasein oli pööratud meie poole, ukseid olid arvatavasti metsa pool küljes. Nüüd pidime välja uurima, mis pansion see niisugune on ja kes seal elavad.

Klaverimängija lõpetas oma leebe motiivi ja alustas heliredelit, kõrgetest heledatest nootidest kõmisevate bassideni ja siis tagasi, kõik hästi kiiresti. Lõpuks heitis ta mere kaunisse vaiksesse hommikusse mitu valju akordi ja otsekui haihtus.

«Tore lugu küll!» kostis ülemiselt rõdult kähe pahur hää. «Mul jäi viina pudelisse sõrme jagu sildist ülespoole, aga nüüd on allpool silti. Teie jõite selle ära, Bill?»

«Hakkan ma jah võõrast viina jooma,» vastas Bill uhkelt ja süngelt. «Ma ainult mõtlesin, et ehk on see äädikas, sest migreen vaevab mind, ja ma niisutasin natuke rätikut.»

«Parem oleks, kui teid ei vaevaks migreen, vaid te õpiksite...» Et olime juba rada mööda minemas maja taha, kuulsime vaidlust ainult ebaselge hääle kahevõitlusena, pilgu ees aga avanes trepiga uks. Nurga pool oli veel teine sissepääs.

Harvade, väga kõrgete ja varjuliste puude vahel, mis kasvasid maja ümber ja läksid kaugemal üle tihedaks metsaks, ei märganudki meid kohe ainuke inimene, keda me siin nägime. Oli see meiu või tütarlaps? — ma

poleks osanudki kohe öelda, aga kaldusin arvama, et tutarlaps. Ta kõndis rohul paljajalu edasi-tagasi, pea viltu ja käed selja taga, sellise näoga, nagu kõnnitakse toas nurgast nurka. Puu all maassekaevatud postil seisis ümmargune, linaga kaetud laud, selle peal olid joonitud paber, pliiats, triikraud, haamer ja hunnik pähkleid. Neiul polnud seljas muud kui pruun seelik ja õlgadel valge, sinise servaga rätik. Hästi paksude hooletult üleskammitud juustes olid püsti pikad juukse-
nõelad.

Kõndimist lõpetades istus ta nagu vastu tahtmist laua taha, kirjutas midagi joonitud paberile, seadis siis triikraua põlvede vahele ja hakkas selle peal haamriga pähkleid puruks toksima

«Tervist,» ütles Duroc talle ligi astudes. «Mulle öeldi, et siin elab Molly Warren.»

Neiu pöördus nii tormakalt, et kogu pähklitoodang lendas laiali; ajas end sirgu, tõusis ja tõstis veidi kahvatades kohmetunult käe. Üle tema õrna, ääretult väljendusriikka ja veidi mureliku näo libises põgus, kummaline värin. Siis tuli ta meile lähemale, tõttamata, just nii, nagu oleks tuuleõhk teda kandnud.

«Molly Warren!» ütles tütarlaps nagu millelegi mõeldes ja läks äkki juuksejuurteni punaseks. «Tulge palun minuga kaasa, ma ütlen talle.»

Neiu lendles sõrmi nipsutades ees ja me astusime tema järel väiksesse tuppa, mis oli täis riidekirste ja kehva, kuid puhast mööblit. Meist rohkem välja tege-mata kadus tüdruk teise tuppa ja lõi ukse pauguga kinni. Seisime, käed ristas, ja olime loomulikult põnevil. Naisolevuse järel sulgunud ukse tagant oli kuulda tooli või tooli moodi asja kukkumist; häält, mis kostab, kui nõusid lõhutakse, ägedat «kurat neid haake võtaks» ja pärast mingit tugevamat mürtsatust astus ootamatult tuppa hästi sale neiu, naerata nägu ärevil, juuksed kohevas soengus, mustades selgetes silmades sädelemas tähelepanu ja kärsitus, seljas imelist sireli värvi õhuke siidkleit, jalas kingad ja kahvatu-rohelised sukad. See oli seesama paljasjalgne triikrauaga tüdruk, aga nüüd tuli mul tõdeda, et ta on neiu

«Molly olen mina,» ütles ta umbusklikult, aga naeratas tahtmatult, «ütelge kohe kõik ära, sest ma olen

hirmus põnevil, kuigi see mu näost kunagi välja ei paista.»

Ma kohmetusin, sest niisugusena meeldis ta mulle väga.

«Te siis arvasite ära,» ütles Duroc ja istus, nagu meiegi. «Minu nimi on John Duroc ja ma võin pidada end selle mehe tõeliseks sõbraks, keda kohe nimetame: Hannover. Kaasas on mul poiss... see tähendab lihtsalt üks tubli Sandie, keda ma usaldan.»

Molly vaikis, vaatas Durocile otse silma ja niheles rahutult. Ta nägu värahtas. Hetke pärast Duroc jätkas:

«Teie romaanil, Molly, peab olema õnnelik lõpp. Aga toimuv on raske ja arusaamatu. Ma tean kuldketi lugu...»

«Parem, kui seda olemas poleks!» hüüdis Molly. «See ongi nagu raske koorem; ma olen kindel, et kõik tuli just sellest!»

«Sandie,» ütles Duroc, «mine vaata, kas Estampes'i paati ei paista.»

Tõusin tooli taha komistades, süda raske, sest Duroci sõnad andsid üsna selgelt mõista, et ma segan. Lävel pörkasin kokku ärevil noore naisega, kes mind vaevalt pilguga riivas ja kohe Duroci tunnistama jäi. Lahkudes kuulsin, kuidas Molly ütles: «Minu õde Arcole.»

Niisiis pidin minema, kui laul oli alles pooleli, kui ta just muutus kütkestavaks nagu kõik, mis on seotud igatsuse ja armastusega, eriti veel, kui selle nool on nii veetlev nagu see tütarlaps, Molly. Mul hakkas hale endast, et ma polegi nagu õige osaline selles loos, kus olin kõigile käepärast võtta nagu taskunuga, mis nüüd kokku pandi ja tasku pisteti. Õigustades ennast, et mul pole mingeid halbu kavatsusi, jalutasin aeglaselt ümber maja, nägin mere pool küljes lahtist akent, tundsin ära kardinamustri ning kükitasin akna alla, selg vastu seinat, ja kuulsin nüüd peaaegu kõike, mida toas räägiti.

Muidugi olin palju kaotanud, kuni ringi jalutasin, aga seda korvas järgnev, mida kuulsin. Kõneles Molly, väga närviliselt ja tuliselt:

«Aga kuidas ta tuli? Ja mis kohtumised need olid?! Me ju nägime teineteist ainult seitse korda, phuuh! Ta oleks pidanud mu kohe enda poole viima. Misjaoks ta viivitas?! Selle pärast hakati minu jarel nuhkima ja kõik viimseni tuli ilmsiks. Teate, sellised mõtted tulevad

pahe, niisugune pahakspanemine kui kõige üle mõtlema hakkad. Ja nüüd elab tema juures veel see kaunitar — noh, elagu pealegi, ja argu ta julgegu mind kutsuda!»

Duroc naeris, aga kurvalt.

«Ta joob palju, Molly,» ütles Duroc, «ja joob sellepärast, et sai teilt teie otsustava kirja. Ilmselt ei jätnud see talle enam mingit lootust. Kaunitar, kellest te räägite, on külaline. Meie meelest on ta lihtsalt igavust tundev noor naisterahvas. Ta saabus Indiast oma venna ja venna sõbraga: üks on ajakirjanik, teine vist arheoloog. Te teate, mida kujutab endast Hannoveri loss. Kuuldused sellest on ulatunud kaugele ja need inimesed tulid vaatama seda arhitektuuriimet. Aga ta jättis nad enda juurde elama, sest ta ei suuda olla üks — täiesti üks, Molly — täna... kell kaksteist... kolm kuud tagasi te andsite sõna.»

«Jah, aga ma võtsin selle tagasi.»

«Kuulge,» ütles Arcole, «ma ei tea tihti isegi, mida uskuda. Meie vennad tegutsevad selle nurjatu Lemareni huvides. Üldse on meie perekond lagunenu. Mina elasin kaua Riolis, kus mul oli teistsugune tutvusringkond, jah, parem kui Lemareni kamp. Nojah, ma olin teenistuses, ja kõik sedasi, olin veel aedniku abiliseks. Olen lahti öelnud, südames igaveseks Platsist lahti öelnud. Seda ei saa enam muuta. Ja Molly — Molly, jumal teab, Molly, kuidas sa täna nii üles kasvasid, et sind ära ei tallatud! Noh, ma hoidsin tüdrukut, nagu oskasin... Vennad tegutsevad — kaks venda; raske öelda, kumb neist närusem on. Küllap siin on varastatud rohkem kui üks kiri. Ja nad tagusid tüdrukule pähe, et Hannoveril on temaga... mitte kõige kenamad plaanid. Et ta peab armukest, et teda on siin-seal kahtlastes urgastes nähtud. Peaksite te teadma, misukesse musta meeleheitesse Molly satub, kui ta selliseid jutte kuuleb!»

«Lemaren?» küsis Duroc. «Molly, kes see Lemaren on?»

«Närukael! Ma vihkan teda!»

«Võite mind uskuda, kuigi seda on häbi tunnistada,» jätkas Arcole, «Lemaren ajab ühist äri meie vendadega. Lemaren on kaabakas, Platsi hirm. Ta heitis silma minu õele ja on nüüd hulluks minemas, rohkem küll enesearmastusest ja ahnusest. Võite kindlad olla, et

Lemaren täna siia ilmub, kui te venna pool käisite. Kõik on nii viltu läinud, et hullemini ei saagi enam. Kena perekond on meil: isa istub vägevate tegude eest trellide taga, üks vend on samuti vangis ja teine ootab, millal teda pokri pistetakse. Neli aastat tagasi jättis Hannover raha — peale Molly teadsin ainult mina, kelle käes see oli; see oli ju tema osa, mida ta oli nõus vastu võtma —, aga et seda üldse kasutada, tuli iga kord ettekäändeid välja nuputada, et Rioli sõita — kord tädi juurde, kord minu sõbrannade poole ja nii edasi. Silma alla ei tohtinud midagi jätta: kolgivad läbi ja võtavad ära. Siis sõitis Hannover siia ja teda nähti koos Mollyga, hakati Molly järel luurama, vehiti kiri sisse. Molly läheb ruttu põlema. Ühe sõna peale, mis talle tookord öeldi, vastas ta just nii, nagu tema oskab: «Armastan jah, ja teie käige kuradile!» Siis neil sähvaski mõte kasu lõigata. Vend avas rumalast peast minu ees kaardid, lootis mind nõusse saada: anda tüdruk Lemarenile, et see ta ära hirmutaks ja endale alistuma sunniks, pärast aga Hannoverile, ja sellelt raha välja pressida, palju raha — Molly nagu orjatori kaudu. Naine oleks pidanud mehe armukese heaks paljaks röövima. Ma rääkisin kõik Mollyle ära. Teda pole kerge painutada, aga saak oli ahvatlev. Lemaren teatas selge sõnaga, et kui nad abielluvad, tapab ta Hannoveri. Nüüd läks lugu rämpaseks — lasti käiku laimujutud, ja ähvardused, ja mõnitused, ja etteheited, ja ma pidin Molly väevõimuga enda juurde võtma, kui sain koha siia pansioni, kastellaani koha. Võite kindlad olla, et Lemaren täna siia ilmub, kui te venna pool käisite. See lollakate mamslite ebajumal. Tema sõbrad ahvivad järele tema kombeid ja riidetust. Ta ajab äri mu vendadega. See on närune äri! Me ei teagi täpselt, mis äri nad ajavad... aga kui Lemaren türmi pistetakse, siis kahaneb meiegi perekond viimase vangipanemata venna võrra. Molly, ära nuta! Mul on nii häbi, nii raske teile sellest rääkida! Anna mulle taskurätik. Tühja sellest, ärge pange tähele. See läheb kohe mööda.»

«See on väga kurb — kõik, mis te räägite,» ütles Duroc. «Aga ilma teieta ma tagasi ei lähe, Molly, sest sellepärast ma siia sõitsingi. Hannover on suremas, ta lõpp läheneb aeglaselt, kuid paratamatult. Ta ümbrit-

seb seda joomauduga, õiste pidudega. Pange tähele, et mitte kindlal, vaid üsna väriseval sammul on ta jõudnud tänase päevani, mille oli määranud — rõõmupeo päevaks. Ja ta on teinud kõik teie tarvis, nii nagu see oli teie unelmates, mererannal. Seda kõike ma tean ja olen väga mures, sest ma armastan seda inimest.»

«Aga mina — kas mina ei armasta teda?!» pahvatas neiu kirglikult. «Ütelge: «Hannover» ja pange käsi mu südamele! Seal on armastus! Ainult armastus! Pange! Noh, kuulete? See ütleb «jaa», ikka ja alati «jaa»! Aga mina ütlen «ei»!»

Mõtte juures, et Duroc paneb käe ta rinnale, hakkas mul endal süda tugevasti peksma. Lugu, mille üksikasju ma vähehaaval teada sain, tundus mu silme ees kerkivat koidusärast ja ärevaist öödest ning koonduvat üheksainsaks, alguse ja lõputa ähmaseks stseeniks. Pärastpoole õppisin ma naisi tundma ja mõistsin, et seitsmeteistkümneaastane neiu jagab olukordi ja inimeste käitumist niisama hästi kui hobune aritmeetikat. Tookord aga mõtlesin ma, et kui ta nii ägedalt vastu seisab ja kurb on, on tal arvatavasti õigus.

Duroc ütles midagi, millest ma hästi aru ei saanud. Aga Molly jutust oli selgesti kuulda iga sõna, otsekui heidaks ta neid aknast välja ja nagu kukuksid need minu kõrvale.

«...nii õnnelt läks see kõik. Kui ta ära sõitis, ei armastanud ma teda kaks aastat, ainult mõtlesin soojalt tema peale. Siis hakkasin jälle armastama, kui sain kirja, ja siis veel palju kirju. Kui head kirjad need olid! Siis tuli kingitus, teate, seda peab hoidma nii, et keegi ei näeks — nii suured pärlid...»

Tõusin püsti ja kavatsesin just aknast sisse piiluda, et vaadata, mida Molly seal näitab, kui ma äkki ehmatusega märkasin Estampes'i, kes minu poole marssis. Ta tuli neemetipu poolt, õhetas palavusest, pühkis taskurätiga laupa ja vangutas mind nähes juba kaugelt pead; mõttes maa alla vajudes läksin talle vastu, hing kaunistati täis, sest ma olin kaotanud — oh kui palju liigutavaid sõnu ja kingitusi ma olin kaotanud! — oli lõppenud minu nähtamatu osavõtt Molly loost.

«Alatud hinged!» ütles Estampes. «Jätsite minu luuslanki lööma. Kus Duroc on?»

«Kuidas te meid leidsite?» küsisin ma.

«Pole sinu asi. Kus Duroc on?»

«Ta on seal!» Neelasin solvangu alla, sest ta vihane nägu tegi mind relvituks. «Nad on seal kolmekesi: tema, Molly ja Molly õde.»

«Juhata mind!»

«Kuulake,» vaidlesin südant kõvaks tehes vastu, «te võite mind duellile kutsuda, kui mu jutt teid solvab, aga teate, seal on kõnelus just pooleli. Molly nutab ja Duroc püüab teda keelitada.»

«Nõnda,» ütles ta mind vaadates ja ta nägu tõmbus tasapisi muigele. «Jõudsid pealt kuulata! Kas sa arvad, et ma ei näe, et su kabjajäljed tulevad otse akna alt? Eh, Sandie, kapten Sandie, sinu nimi ei peaks olema «ma tean kõik», vaid «ma kuulen kõik»!»

Nentides, et tal on õigus, jäi mul üle vaid punastada.

«Mitte ei taipa, kuidas see juhtus,» jätkas Estampes, «et sa ühe ööpäeva jooksul meid nii kindlalt oma käpa alla said?! Nonoh, ma tegin nalja. Juhata mind, kapten! Kuidas on, kas see Molly on ka kena?»

«Ta on...» ütlesin ma. «Ise näete.»

«Ahah! Ega Hannover pole loil.»

Ma läksin selle ihaldatud ukse juurde ja Estampes koputas. Ukse avas Arcole.

Molly hüppas üles, pühkis kiiresti silmi. Duroc tõusis püsti.

«Mis?» ütles ta. «Teie siin?»

«See on sigadus teie poolt,» alustas Estampes daamide ees kummardades ja ainult vilksamisi Mollyt vaadates, kuid naeratas siis, nii et põskedele ilmusid lohukesed, ja rääkis edasi väga viisakalt ja armastusväärselt nagu tõeline härrasmees. Ta tutvustas end, avaldas kahetsust, et segas nende vestlust, ja seletas, kuidas oli meid leidnud.

«Needsamad metslased,» ütles ta, «kes teid kaldal hirmutada püüdsid, müüsid mulle paari kuldmündi eest üsna meelsasti vajalikke andmeid. Endastki mõista olin ma tige, mul oli igav ja ma hakkasin nendega rääkima, nähtavasti tunnevad siin kõik üksteist või teavad igaühest midagi, seetõttu, Molly, teatati mulle teie aadress kõige arusaadavamal kombel. Palun ärge muretsgege,» lisas Estampes, nähes, et neiu punastab, «ma tegin seda

nagu osav diplomaat. Kuidas teie ettevõtte edeneb, Duroc?»

Duroc oli äärmiselt pingul. Erevil Molly värises; tema õde sundis end vägisi naeratama, et teeseldult rahuliku ilmega vaigistada tuhisevat sõnaparve, mis oli ilmselt puudutanud kõige tähtsamat Molly elus.

Duroc ütles:

«Ma räägin talle, Estampes, et kui armastus on suur, peab kõik muu vaikima, kõik teised kaalutlused. Mõistku teised kohut meie tegude üle, kuidas tahavad, kui meil on olemas see igikehtiv õigustus. Ei seisustevahe ega varandus ei tohi teel takistuseks olla ega segada. Tuleb uskuda seda, keda armastad,» ütles ta, «pole olemas ülemat armastuse tõendit. Sageli ei märka inimene, et ta oma tegudega jätab endast ebasoodsa mulje, kuigi ta ei soovi teha midagi paha. Mis teisse puutub, Molly, siis teile on avaldanud tugevat ja kahjulikku mõju inimesed, keda te ei usaldaks üheski muus asjas. Nad on osanud kõike nii väänata, et lihtne liidu sõlmimine teie ja Hannoveri vahel on muutunud keeruliseks ja segaseks looks, mis ähvardab tuua kaasa hulga ebameeldivaid tagajärgi. Kas Lemaren ei ähvardanud, et tapab ta? Te ise ütlesite seda. Elades süngete kujutelmade võimuses, pidasite painajalikku unenägu tõelisuseks. Palju aitas kaasa ka see, et kõik sai alguse kuldketist. Te nägite selles ettemääratuse algust ja kardate lõppu, mis teie lohutus meeleolus viirastub teile kui kohutav teadmatust. Teie armastust riivas räpane käsi ja te kardate, et see sopp jätab oma jälje kõigele. Te olete väga noor, Molly, aga noorele inimesele nagu teie piisab mõnikord omaloodud varjukujust, et asja mingis suunas otsustada ja siis — pigem surra kui oma eksimust tunnistada.»

Neiu kuulas teda algul kahvatuna, läks siis näost punaseks ja istus, üleni punane, jutu lõpuni.

«Ma ei tea, miks ta mind armastab,» ütles ta. «Oh, raäkige veel! Te räägite nii ilusasti! Mind tuleb vormida, pehmeks teha, siis läheb kõik üle. Ma ei karda enam! Ma usun teid! Aga rääkige, palun!»

Siis hakkas Duroc sisendama oma vaimujõudu sellele arakohutatud, keevalisele, iseteadlikule ja tagakiusatud neiule.

Ma kuulasin, ja iga sõna jäi mulle igaveseks meelde.

aga ma ei korda siin kõike, sest muidu, vanas eas, ker-
kib see hetk jälle selgesti silmade ette ja kindlasti algab
mul siis migreen.

«Isegi kui te toote talle õnnetust, nagu olete veendunud, — ärge kartke midagi, isegi õnnetust mitte, sest see on siis teie ühine mure, ja selle mure nimi on — armastus.»

«Tal on õigus, Molly,» ütles Estampes, «tuhat korda õigus. Duroc, kuldne süda!»

«Molly, ära tõrgu enam,» ütles Arcole, «sind ootab õnn!»

Molly virgus nagu unest. Ta silmades süttis valgus; ta tõusis püsti, hõõrus laupa, puhkes nutma ja kattis näo pihkudega, aga lõi peagi käega ja hakkas naerma.

«Nüüd on mul kergem,» ütles ta nina nuusates. «Oi, mis see küll on?! Uuh, nagu päike oleks välja tulnud! Mis kummitused need olid? Õudne pimedus! Ma ei mõista seda enam. Sõidame ruttu! Arcole, saa minust aru! Ma ei mõistnud midagi, ja äkki sain nägijaks.»

«Hästi, hästi, ära nüüd enam ärritu,» vastas õde. «Hakkad sa asju kokku panema?»

«Silmapilk hakkab panema!» Ta vaatas toas ringi, jooksis kirstu juurde ja hakkas sealt igasuguseid kangatükke, pitse, sukki ja seotud karpe välja loopima; vähem kui minuti pärast oli ta ümber suur kraamihunnik. «Ma pole ju veel midagi õmmelnud!» kurtis ta. «Mis ma selga panen?»

Estampes püüdis teda veenda, et seesama kleit on väga kena ja sobib talle imehästi. Mossitades, veidi rahulolematu, läks ta midagi otsima, aga kui talle ulatati peegel, muutus ta lõbusamaks ja rahunes. Samal ajal kogus Arcole rahulikult kokku ja pani tagasi kõik, mis laiali oli pillutud. Molly heitis talle mõtliku pilgu, hakkas siis ka ise asju üles korjama ja kallistas vaikides õde.

X

«Ma tean...» ütles hääl akna taga; mitme eemalduva inimese sammud kadusid nurga taha.

«Kui need äkki nemad ei ole,» lausus Arcole järsku kahvatades ja sõöstis ukse poole. Molly hammustas

huulde, vaatas meie ja tema otsa. Pilk, mille Estampes läkitas Durocile, tõi viimase suust kuuldavale vastuse: «Pole midagi, me oleme kolmekesi.» Vaevalt oli ta seda öelnud, kui rusikaga vastu ust põrutati; mina, kes ma seisin uksele kõige lähemal, tegin lahti ja nägin lüheldast, keigarlikus suveülikonnas noormeest. Tal oli jässakas keha, kahvatu ja lame, isegi kõhn nagu torkivate mustade silmadega ja kitsaste huultega mustade vurrude all, millele ta oli mananud kisendavalt rumala, suurelise ilme. Tema järel astusid sisse Warren ja keegi kolmas — paks mees määrdunud pluusis, sall ümber kaela. Paks lõõtsutas, vahtis, silmad krõllis, ringi, suskas tuppa jõudes käed püksitaskusse ja jäi seisma nagu post.

Meie kõik istusime nagu ennegi, ainult Arcole läks. Molly juurde, jäi tema kõrvale seisma ning läkitas Durocile ahastava, anuva pilgu.

Kontvöörad olid üsna kenakesti sakkis. Ainsagi pilgu või ilmemuutusega ei näidanud nad välja, et peale naiste oleme toas veel meie, ei vaadanud meie poolegi, nagu poleks meid üldse olemas. Selge, et see oli tehtud meelega.

«On teil midagi tarvis, Lemaren?» küsis Arcole ja püüdis naeratada. «Meil on täna palju tööd. Peame pesu üle lugema ja ära andma, ja siis madruste toidumooni järele sõitma.» Siis pöördus ta venna poole, see oli vaid üks sõna: «John!»

«Küll ma räägin teiega,» ütles Warren. «Mis see's olgu, meil pole kuskile istudagi!»

Lemaren pani käe puusa, tegi viipe õlgkaabuga. Terav irooniline pilk puuris tütarlast.

«Tervitus, Molly!» ütles ta. «Imekaunis Molly, olge nii armuline, suvatsege panna tähele, et ma tulin külastama teid teie üksinduses. Heitke pilk — see olen mina!»

Nägin, et Duroc istub, pea rinnal, pealtnäha osavõtmatult, aga ta põlv värises ja üsna märkamatult hoidis ta seda peoga kinni. Estampes kergitas kulmu, taganes veidi ja vaatas Lemareni kahvatut nägu ülevalt alla.

«Kasi minema!» ütles Molly. «Sa oled mind küllalt jälitanud! Mina ei kuulu nende hulka, kellele sa võid oma käpa peale panna. Ütlen sulle otse ja selge sõnaga — kauem ma sind ei talu! Mine minema!»

Tema mustadest silmadest kiirgas tuppa meeleheitlikku vastuseisu. Kõik tajusid seda. Tajus ka Lemaren, sest ta ajas silmad pärani, pilgutas neid ja pöördus puiselt naeratades Warreni poole.

«Kuidas meeldib?» küsis ta. «Teie öde ütleb mulle jämedusi, Warren. Ma pole niisuguse kohtlemisega harjunud, vannun kõigi selle maja santide karkude nimel! Te kutsusite mind külla ja ma tulin. Ma tulin viisakalt — mul polnud halbu kavatsusi. Milles siis asi on, küsin ma?»

«Asi on klaar,» ütles paks mees kõri puhtaks kraaksatades ja rullis rusikaid püksitaskus. «Meile näidatakse ust.»

«Kes teie niisugune olete?» vihastas Arcole. Isegi vihahoos leebe näo rünnuhimulisest ilbest taipasin ma, et ka sel naisel on lõõg täis. «Mina teid ei tunne ega ole teid kutsunud. See on minu tuba ja peremees olen siin mina. Võtke vaevaks astuma hakata!»

Duroc tõstis pea ja vaatas Estampes'ile silma. Pilgu mõte oli selge. Pigistasin revolvri taskus kähku kõvemini pihku.

«Head inimesed,» lausus Estampes muheldes, «teil oleks targem ära minna, sest et vestlus niisuguses toon, nis ei paku lõbu absoluutselt mitte kellelegi.»

«Mis lind see siristab?» hüüdis Lemaren, vaatas vilksti Estampes'i otsa ja siis kohe Molly poole. «Kas teie peate laululinde, Molly? Kas teil kanaarilinnu toitu kah on, ah? Vastake, palun!»

«Kas meil ei tuleks küsida minu hommikuselt külaliselt?» tähendas Warren ligemale astudes ja Duroc ette seisma jäädes, kes vastu tahtmist püsti tõusis. «Võib-olla on see härra nii lahke ja seletab, miks ta, kurat võtaks, siin, minu õe juures istub?»

«Ei, ma ei ole sinu öde!» hüüdis Molly, nagu oleks visanud raske kivi. «Ja sina pole mulle vend! Sa oled teine Lemaren, see tähendab elajas!»

Nii öelnud, haaras ta, endast väljas ja silmad pisarais, avali nägu kohutav, laualt raamatu ja virutas Warreni pihta.

Raamat lendas lehtede laperdades ja tabas Warreni ülahuult, sest ta ei jõudnud käsivart kaitseks ette tõsta. Kõik ahhetasid. Läksin üle keha kuumaks, leides, et see oli hästi tehtud, ja olin valmis kõigi pihta paugutama

«Vastab see isand,» ütles Warren pöidlaga Duroci poole osutades ja teise käega lõuga masseerides, kui järsku saabunud vaikus juba talumatuks oli muutunud

«Ta murrab kõik su kondid!» hüüdsin ma. «Ja su lõustast saab mu märklaud kohe, kui...»

«Kohe, kui ma ära lähen,» ütles äkki meie selja taga sünge madal hää, mis põrisevast tämbri hoolimata oli nii vali, et kõik kohe taha vaatasid.

Hooga ukse lahti tõmmanud, seisis lävel halli põskhabemega mees, hall juuksepahmas turris nagu heina-saad hangu otsas. Tal oli vaid üks käsi — madrusesärgi varrukas rippus tühjalt, teine oli küünarnukini üles kääritud ja jättis paljaks pruunid pingul lihased, mis lõppesid võimsa kämbla ja jämedate sõrmedega. Selles rasket tööd rabanud lihasmasinas hoidis mees tühja paberossikarpi. Kulmude alla, kortsude ja kiprade vahele peitunud silmadest immitses selline särav vana-inimesepilk, mis laseb aimata suurepärase mälu ja peent kuulumist.

«Kui korraldate skandaali,» ütles ta tuppa astudes, «siis tuleb üks kinni panna. Üht-teist ma kuulsin. Emand Arcole, olge nii kena ja andke natuke peenikest pipart raguu jaoks. Raguud peab tegema pipraga. Kui mul oleks kaks kätt,» jätkas ta samas asjalikus, rahulikus tempos, «ma ei hooliks sinust, Lemaren, ja topiksin selle pipra sulle kurku. Kas nii käitutakse neiuaga?»

Vaevalt oli ta seda öelnud, kui paks mees tegi liigutuse, mida ma ei saanud valesti mõista: ta tõstis käe, pihk allapoole, ja võttis hoogu, kavatsedes Estampes'i lüüa. Enne kui ta seda jõudis, tõstsin ma revolvri kaabaka silmade kõrgusele ja vajutasin päästikule, aga lask põrutas mu kätt ja juhtis kuuli kõrvale.

Paks mees põrkas tagasi, riivas riiulit ja pidi selle peaaegu ümber ajama. Kõik võpatasid, tõmbusid tagasi ja kangestusid; minu süda tagus nagu sepahaamer. Duroc pooras välgukiirul revolvrisuu Lemareni poole, Estampes aga võttis sihikule Warreni.

Ma ei unusta kunagi meeletut hirmu paksu lurjuse naol, kui ma tulistasin. Siis taipasin, et esialgu oleme meie võidumehed.

«Pole parata,» ütles Lemaren jõuetult õlgu kehitades. «Me pole end veel ette valmistanud. Noh, hoidke end! Võit on teie! Ainult pidage meeles, et tõstsite kae

Lemareni vastu. Lähme, Boss! Lähme, Warren! Küll me neid ükskord veel trehvame, sellest tuleb kena kohtumine. Tervitus imekaunile Mollyle! Ah, Molly, kaunitar Molly!»

Ta rääkis aeglaselt ja jäiselt, veeretaskäes kübarat ja vaatas kord seda, siis kordamööda meid. Warren ja Boss jälgisid teda vaikides.

Ta pilgutas neile silma; üksteise järel pugesid nad toast välja, kuid seisatasid lävel; enne lahkumist heitsid nad pilgu tagasi ja vaatasid tähendusrikkalt Duroci ja Estampes'i otsa.

Viimasena läks välja Warren. Seisatanud, vaatas ta tagasi ja ütles:

«Noh, vaata ette, Arcole! Ja sina ka, Molly!»

Ta sulges ukse. Koridoris sosistati, siis kadusid kiired sammud maja taha.

«Nii,» ütles Molly sügavalt hinge tõmmates. «Ja ongi kõik, ja muud midagi. Nüüd peame ära minema. Ma lähen ära, Arcole. Hea, et teil kuule oli.»

«Õigus, õigus ja õigus!» ütles invaliid. «Sihukese käitumise kiidan ma heaks. Kui «Alceste'il» oli mäss, põmutasin ma nii, et kõik heitsid maoli maha. Kuhu me nüüd jääme? Ah jaa, ma tahtsin pipart raguu jaoks...»

«Ärge te mõtelgegi välja minna,» ütles Arcole kiiresti. «Nad jäid valvama. Ma ei tea, mida nüüd ette võtta.»

«Ärge unustage, et mul on paat,» ütles Estampes, «see on päris ligidal. Siia ta ei paista, seepärast olen ma rahulik. Kui meil Mollyt kaasas poleks...»

«Teda?» küsis invaliid Arcole'ilt, osutades nimetissõrmega neiu rinnale.

«Jah, jah, tal tuleb ära sõita.»

«Tema?» kordas madrus.

«Oh, kui taipamatu te olete, ise veel...»

«Sinna?» Invaliid viipas käega akna poole.

«Jah, ma pean ära sõitma,» ütles Molly, «mõtelge midagi välja, noh, rütem, jumala eest!»

«Just sihuke lugu oli «Granadal» ühe jungaga; jah, tuleb meelde. Tema nimi oli Sandie. Ja ta...»

«Mina olen Sandie,» ütlesin ma, ei tea isegi, miks.

«Ah et sina oled ka Sandie? Noh, kullake, sa oled nii tubli, mu väike kisakõri! Aita, aita tütarlast! Minge kahekesi. Mine, Molly. Tõn sinu pikkune. Annad talle

seeliku ja, noh, näiteks kleidiräbala, et seda kohta ära peita, kuhu kümne aasta pärast kasvab habe. Seeliku annad silmatorkava, sihukese, millega sind on nähtud ja mäletatakse. Said aru? Mine, kao me silmist ja riie ümber see inimene, kes ise ütles, et tema nimi on Sandie. Tema tarvis on uks, sinu tarvis aken. Ongi kõik!»

XI

«Tõepoolest,» ütles Duroc natukese aja pärast, «nii on vist tõesti kõige targem.»

«Oh, oh!» hüüdis Molly, silmitsedes mind kaastunde ja naeruga. «Mis ta peab nüüd tegema? Kas teisiti ei saa?» Aga ta häälest kostis täielik heakskiit, vaatamata teeseldud kõhklusele.

«Noh, mis sa arvad, Sandie?» Duroc pani käe mulle õlale. «Eks otsusta. Pole midagi häbistavat selles, kui sa alistud olukorrale — meie olukorrale. Nüüd sõltub kõik sinust.»

Olin kujutlenud, et ma lähen surma, ohverdan end Hannoveri ja Molly eest, kuid surra seelikus tundus mulle koletu lõpuna. Kõige hullem oli, et ma ei saanud keelduda; keeldumise puhul ootas mind moraalne hukk, mis on kibedam kui surm. Ma alistusin, tallasin häbi mehiselt jalge alla ja taltusin saatuse ees, kes vaatas mulle otsa Molly hellade mustade silmadega. Kohe alustati ohvri ettevalmistamist. Kehvalt taibates, mis sünnib, laksin kõrvaltuppa ja jäin nagu mannekeen liikumatult ja totraht seisma, ise kuuldes, kuidas peksab minu häbistatud süda. Käed keeldusid sõdimast paelte ja nõõpidega. Nelja naisekäe erakordne väledus hõlmastas ja suigutas mind. Tundsin, et olen naeruväärne ja suur, et ma olen kangelane ja lunastaja, nukk ja ohvritall. Väikesed käed hoidsid mu ees peeglit; mulle pandi pähe rätik, ja et ma ei teadnud, mida sellega peale hakata, võttis Molly mu kaed, seadis koos rätikuga lõua alla ja raputas neid, et ma taipaksin, kuidas nagu varjata. Peeglist nägin ma omataolise olendi kohmetusest virildunud nagu ega tundnud ennast ära. Lõpuks ütles tasane hääl: «Palju tänu sulle, kallis!» Ja tugev suudlus, põsele koos, pehme hingeõhuga andsid

mõista, et see on tasu Mollylt selle eest, et Sandie'i vurrusid ei ole.

Seejärel läks kõik nagu lepase reega. Mind lükati kähku meeste seltskonda, millest ma ajutiselt olin eemal olnud. Saabus sügav, alandav vaikus. Ma ei sõandanud silmi tõsta ja hakkasin seelikusabasse takerdudes ukse poole minema; oleksingi nii ära läinud, kui Estampes poleks mulle hüüdnud:

«Ära kiirusta, ma tulen sinuga kaasa!» Jõudnud uksele mulle järele, ütles ta: «Mine kärmel sammul seda rada mööda, nii ruttu kui jõuad, nagu oleks sul hirmus kiire; nagu hoia kinni ja ära tagasi vaata; kui maanteele jõuad, keera paremale, Signaaliplatsi poole. Mina tulen sul taga.»

Ilmselt oli peibutis hästi õnnestunud, sest vaevalt olin päikeselises metsas paarist lagedamast kohast üle jõudnud, tahes-tahtmata osasse sisse elades ja küünarnukke vastu keha surudes, nagu teevad naised, kui neil on kiire, kui kuulsin eemalt tõtlikke hääli.

Estampes'i sammud olid kogu aeg kostnud selja tagant, üsna lähedalt. Ta ütles: «Noh, nüüd jookse, jookse, nagu jalad võtavad!» Künkanõlvalt alla lennates ei kuulnud ma midagi, mis selja taga toimub, aga kui ma järgmise kinguni olin jõudnud, karjus keegi: «Molly! Seisa, või sul läheb täbarasti!» — seda hüüdis Warren. Ka teine hääl, Estampes'i oma, käskis mul seisma jääda, kuigi ta mind nimepidi ei nimetanud. Järeldanud, et töö on tehtud, jäin ma seisma ja pöörasin näo sündmuste poole.

Võrdse vahemaa taga jooksid mööda teed kolm meest; mulle kõige ligemal oli Estampes, kes taganes, küljetsi vastase poole. Talle traavis järele Warren, Warreni kannul silkas mahajäänud Boss. «Seiske!» käsutas Estampes ja võttis viimase sihikule. Ent Warren liikus edasi, kuigi aeglasemalt. Estampes tulistas. Warren jäi seisma, kummardus ja haaras jalast kinni.

«Näed, kuidas lugu keeras!» ütles ta ja vaatas segi-lööduna lähemale jooksvat Bossi.

«Võta plika kinni!» röögatas Boss. Samal hetkel haaras keegi mul selja tagant mõlemast käest ülaltpoolt küünarnukki kõvasti kinni ja vaanas need nii tugevasti selja taha, et minu rabelemisest polnud mingit kasu, sain ainult pead pöörata ja heita pilgu minusse klam-

merdunud Lemarenile. Ta oli metsa kaudu ringi tulnud ja meil tee ära lõiganud. Rähklemisega libises mul rätik peast. Lemaren alustas parasjagu: «Mo...», nägi siis, kes ma olen, jahmatas ja sai nii vihaseks, et laskis kohe mu käed lahti ja tormas rusikatega mulle kallale.

«Molly, aga mitte seel!» hüüdsin ma kahjurõõmsalt, laskusin kükakile ja virutasin talle kõigest jõust peaga allkõhtu — võte, mille dikteeris äkiline mõttesähvatus. Lemaren mõuratas ja prantsatas üle mu turja maha. Jooksu pealt rebisin värvli katki ja hüppasin seelikust välja, jooksin siis edasi, seelik käes lehvimas nagu sõja-saak.

«Jäta poiss!» karjus Warren. «Tema lippab muidu minema! Nüüd ma tean: ta jooksis üles madruste juurde. Seal plaanitseti midagi. Jäta kõik! Ma olen haavatud!»

Lemaren polnud nii rumal, et minna kallale inimesele, kellel on revolver, kuigi sel inimesel on käes äsja seljast tõmmatud seelik; revolver oli mul teises käes ja ma kavatsesin seda käiku lasta, et kallaletungi tagasi tõrjuda. Kallaletungi ei järgnenud, trio kihutas rusikaid viibutades tulnud teed tagasi. Kõige lõpus liipas Warren. Ma polnud veel päriselt toibunud, kuid taipasin juba, et olen küllaltki kergelt pääsenud. Estampes tuli minu juurde, nagu kahvatu ja tõsine.

«Küll nad nüüd seisavad mere ääres,» ütles ta, «ja ähvardavad paati rusikatega nagu meidki. Vett mööda ei kõnni. Duroc jõudis kindlasti tüdrukuga paati. On see alles lugu! Noh, kirjutame veel ühe lehekülje sinu kangelastegude kroonikasse ja ... põikame igaks juhuks metsa!»

Keha palavaks jooksnud ja kaunisti väsinud, keerasin ma seeliku ja rätiku puntrasse, kavatsedes selle krempli kuskile põõsa alla torgata, sest kui hiilgavalt ma ka poleks esinenud, meenutasid nad mulle, et olin pool tundi, küll tinglikult, mitte päriselt, aga ikkagi olnud naisterahvas. Läksime põiki läbi metsa paremale, mere poole, komistades sõnajalgadesse kasvanud kivide otsa. Jain veidi tahapoole ja leidsin kaks kivi, mille ülemised servad kokku puutusid, ja pistsin loomuvastased riietusesemed nende alla, mispeale mu tuju paugupealt lausa suurepäraseks muutus.

Teel jõudsimme päikesepaistelisele kingule. Siin heitis Estampes pikali, sirutas jalad välja, toetus küünarnukile ja pani peopesa põse alla.

«Istu,» ütles ta. «Tõmbame veidi hinge. Jah, see on küll tükkide tükk!»

«Ja mis nüüd edasi saab?» pärisin ma, seadsin end rätsepa moodi istuma ja võtsin Estampes'ilt paberossi. «Kui nad ainult meid ei ründaks!»

«Kuidas ründaks?!»

«Noh, teate... Neil on arvatavasti suur kamp. Kui nad kavatsevad Mollyt ära röövida ja käsutavad kokku sadakond meest...»

«Selleks läheb tarvis kahureid,» ütles Estampes, «ja siis ehk veel priipileteid politseinikele, et publikut oleks.»

Loomulikult keerlesid meie mõtted hommikuste tormiliste sündmuste ümber ja me arutasime läbi kõik, mis oli juhtunud, kõik üksikasjad ja arvamused, oletused ja eriti efektsed momendid. Lõpuks jõudsimme Mollyst saadud muljeteni; millegipärast vestlus soikus, ometigi tahtsin ma teada rohkem kui seda, mida olin ise pealt näinud. Eriti põnevile ajas mind Dighe. See salapärase naine tuli mulle paratamatult meelde kohe, kui mõtlesin Mollyst. Tema kohta ma Estampes'ilt küsisingi.

«Hm...» ütles ta. «Dighe... Oh, see on pähele!» Ja ta süüvis vaikimisse, millest ma ei saanud teda välja mingi kõhatamisega.

«Tead sa ka,» ütles ta lõpuks, kui ma olin juba arvamisel, et ta on päriselt magama jäänud, «tead sa ka, et seda rohtu söövad koerad, kui nad marutõppe jäävad?»

Ta näitas nooljat rohuliblet, kuid ma olin üsna hämmastunud ta sügavamõttelisest toonist ega vastanud midagi. Seejärel väsinud palavusest ja teineteisest, läksime vaikides kaldaribani, jõudsimme sadamasse ja palkasime paadimehe. Ükski vaenlane ei passinud meid siin, seetõttu olime varsti õnnelikult üle lahe ja randusime majast tükk maad eemal. Siin kasvas mets, edasi aga laius hiiglasuur hästihooldatud park. Läksime pargi kaudu. Alled olid tühjad. Estampes viis mind ühe külgmise võlvkaare kaudu majja ja siis labi keeruka, ranges stiilis trepikäigu suurde värvilisest klaasist akendega tuppa.

Oli näha, et ta on pahas tujus, ja ma taipasin, miks, kui ta endamisi pomises: «Tahan põrgulikult süüa.» Siis ta helistas, ütles teenrile, et see juhataks mind Pope'i juurde, ja ma asusin väsimusest vaevu jalgu järele vedades pikale teekonnale läbi kilgendavate seinte inimtühja põue raamatukogu poole. Seal jättis teener mu üksi. Koputasin ja nägin Pope'i, kes vestles Durociga.

XII

Kui ma tuppä astusin, oli Duroc oma juttu lõpetamas. Ei mäleta, mida ta minu kuuldes veel ütles. Siis tõusis ta püsti ja sirutas käe vastuseks Pope'i arvukatele sõnatutele peanoogutustele. Käepigistust saatis nii ühe kui teise asjaosalise kindlameelne naeratus.

«Nagu kombeks, loovutatakse koht ja kuulajaskond kangelasele,» ütles Duroc mulle, «nüüd, Sandie, pühenda Pope kõigisse dramaatilistesse sündmustesse. Te võite teda usaldada,» ütles ta Pope'ile, «see po... mees on keerulistes olukordades lausa aare. Huvasti! Mind oodatakse.»

Ma oleksin väga tahtnud küsida, kus on Molly ja kas Duroc ammu tagasi jõudis, sest kuigi sellest midagi järeldada poleks saanud, olen ma lihtsalt loomu poolest uudishimulik. Ometigi, mida ma oleksin julgenud lageda taeva all, ei julgenud ma teha siin, tundes kammitsevat võõrastust kõrgete lagede ja ilusate asjade keskel, millel oli võime harjumatut hinge teokarpi tõmbuma sundida.

Siiski lootsin Pope'ilt paljugi teada saada.

«Te olete väsinud ja kindlasti näljane?» küsis Pope. «Sellisel juhul kutsuge mind oma tuppä ja sööme koos lõunaode. Kell on juba üks läbi.»

«Jah, ma kutsum teid,» vastasin ma, natuke nõutuna, millega võiksin teda kostitada, ja teadmata, kuidas seda korraldada, kuid soovimata kellelegi maneerides võtsusekindluses alla jääda. «Tõepoolest, lähme larbime mis antakse.»

«Suurepärane, lähme l a r b i m e,» kordas ta kirjeldamatu intonatsiooniga nagu haruldast võõramaist sõna, «aga ega te pole unustanud, kus teie tuba asub?»

Ma maletasin ja läksin ees koridori, teisest uksest

vasakule. Siin kordus minu suureks vaimustuseks kõik see mis Duroci toas: tõmmanud laua kõrval rippuvast nõõrist, nägime, kuidas seinast kahe akna vahelt vajus alla metall-luuk ja avausse kerkis nikkelalus, millel seisis vein, toidunõud ja lõunaode. See koosnes liharoogadest, puuviljast ja kohvist. Julgustuseks jõin ära terve klaasitäie veini, ja vabanenud sel moel ujedusest, asusin sööma, ise peaaegu päris purjus.

Pope sõi vähe ja aeglaselt, kuid veini jõi küll.

«Tänane päev,» ütles ta, «on täis sündmusi, kuigi kõige tähtsam seisab veel ees. Niisiis, te mainisite, et läks lööminguks?»

Ma polnud seda öelnud ja tähendasin, et ma pole öelnud.

«Noh, ütelge siis ometi,» lausus ta toredasti naeratades. «On julm minu kannatust niiviisi proovile panna.»

Enam ei tundunud toimunud sündmused mulle piisavalt rabavad ja ma võtsin kasutusele kõige lennukama stiili.

«Kaldale jõudmisel läksid kohe käiku noad,» ütlesin ma ja täiendasin seda sõltumatut teksti hüpete, tagajamiste ja röögatustega, kuid ei tapnud kedagi. Siis ütlesin ma: «Kui Warren ja tema sõbrad platsi ilmusid,» tulistasin kolm korda, haavasin ühte kaabakat...» See rada osutus väga meelitavaks; tundes, arvatavasti veinist, nagu tiirleksime Pope'iga ringiratast ümber toa, võtsin käsile hommikuse epopöa kõige värvikama sündmuse.

«Kuulge, Molly,» ütlesin ma, «teeme nii, et mina panen teie kleidi selga ja vean vaenlased haneks, ja teie suudlete mind selle eest.» Ja siis...

«Sandie, ärge jooge enam veini, palun teid,» katkestas Pope mind leebelt. «Pärast räägite mulle, mis teil seal kõik juhtus, pealegi on Duroc üldjoontes seda juba jutustanud.»

Ma tõusin püsti, pistsin käed taskusse ja puhkesin naerma. Läbi mu keha voogas õndsus. Tundsin end ühtaegu Duroci ja Hannoverina. Võtsin revolvri välja ning püüdsin voodinuppu sihikule saada. Pope haaras mul käest ja surus mu istuma, öeldes: «Jooge kohvi, või veel parem, tehke suitsu.»

Tundsin paberossi huulte vahel, nina all aga nägin

kohvitassi ja asusin ahnelt musta kohvi rüüpama. Pärast neljandat tassi lakkas kruvi tiirlemine ümber toa mind kaasa kiskumast, pea tundus raske ja tühi.

«Nüüd on teil parem, ma loodan?»

«Väga hea,» vastasin ma, «ja mida rutem te asja juurde asute, seda parem.»

«Ei, jooge palun veel üks tass.» Ma kuuletusin ja tajusin lõpuks, et istun kindlalt toolil. «Kuulake, Sandie, ja kuulake tähelepanelikult. Loodan, et nüüd on teil hea olla?»

Ma olin kohutavalt elevil, kuid mõistus ja taipamisvõime olid tagasi tulnud.

«Mul on parem,» vastasin oma hariliku häälega, «mul on peaaegu hea olla.»

«Kui peaaegu, siis on enesekontroll järelikult kohal,» tähendas Pope. «Mul hakkas jube, kui te endale terve selle pokaali veini täis valasite, aga ma ei öelnud midagi, sest polnud teid kunagi näinud kahevõitluses vägijookidega. Teate, kui vana see vein on? Nelikümme aastat, ja teie käisite temaga ümber nagu veega. Noh, Sandie, nüüd teen ma teile teatavaks mõned saladused.»

«Võite mind usaldada nagu iseennast!»

«Teistsugust vastust ma teilt ei oodanudki. Ütelge mulle...» Pope nõjatus toolileenile ja silmitses mind uurivalt. «Jah, ütelge teate mida: kas te oskate puu otsa ronida?»

«See on naljaasi,» vastasin ma järele mõeldes, «võin puu otsa ronida või puu maha raiuda, kuidas soovite. Ma oskan isegi, pea ees, puu otsast alla tulla. Aga teie?»

«Oh ei,» naeratas Pope häbelikult, «mina olen füüsiliselt kahjuks kaunis nõrk. Ei, ma võin teid ainult kadestada.»

Olin andnud juba hulga tõendusi oma ustavusest ja oleks olnud sobimatu varjata minu eest asjade üldist seisu, kui juba oli vaja osata puu otsa ronida. Nendel kaalutlustel — nagu ma oletan — jutustas Pope mulle palju üksikasju. Niisiis sain teada, et üleile hommikul olid telegraafi ja kirja teel laiali saadetud kutsed tänasele peole ja et koguneb suur seltskond.

«Te oskate muidugi ise aimata põhjust,» ütles Pope, «kui võtate arvesse, et Hannover peab alati oma sõna. Kõik oli kavandatud Molly auks; Hannover on veendu-

nud, et teda ei tule, kuid leiab, et tal pole õigust seda tunnistada, enne kui kell pole löönud kaksteist öösel. Niisiis, te vist aimate, et on valmistatud ette üllatus?»

«Oh jaa,» vastasin ma, «ma aiman. Ütelge, palun, kus on praegu see neiu?»

Ta tegi näo, nagu poleks küsimust kuulnudki, ja ma töötasin endale mitte puudutada seda teemat, kui see nii ilmselt vaikimise esile kutsub. Siis pühendas Pope mind oma kahtlustesse Thomsoni ja Halway suhtes.

«Ma olen jälginud neid kaks nädalat,» ütles Pope, «ja ma pean teile tunnistama, et mul on analüütiline mõttelaad ja tänu sellele õnnestus mul kindlaks määrata nende inimeste stiili. Aga ma pidasin ka eksitust võimalikuks. Kui ma Duroci ja Estampes'i telegrammiga kiiremas korras välja olin kutsunud, polnud ma siiski veel kindel, et mu kahtlustused täppi lähevad. Nüüd on kõik selge. Kõike aeti ja aetakse salaja. Täna, kui te ekspeditsioonile läksite, juhtusin mööduma akvaariumist, mida te veel näinud pole, ja leidsin eest meie külalised, kõik kolm. Uks klaaskoridori oli paokil, selles majatiivas ei käi peaaegu kunagi kedagi, nii et mind ei märgatud. Thomson istus diivanil ja hõljutas jalga, Dighe ja Halway seisis ühe klaasakna ees. Nende käed olid langetatud ja sõrmed ühte põimitud. Ma taganesin. Siis kummardus Halway ja suudles Dighe kaelale.»

«Ahaa!» hüüdsin ma. «Nüüd saan ma kõigest aru. Tähendab, ta polegi tema vend!»

«Nagu näete,» jätkas Pope ja ta käsi, mis laual lebas, hakkas närviliselt värisema. Ka minu käsi lamas laual ja värises samuti nagu Pope'i oma. Pope kummardus ettepoole ja ütles, silmad suured: «Kas saate aru? Ma võin vanduda, et Halway on tema armuke, ja me ei oska kujutledagi, millega Hannover riskeeris, sidudes end sellise seltskonnaga. Te nägite kuldketi ja kuulsite, mis selle juures räägiti! Mida teha?»

«Väga lihtne,» ütlesin ma, «silmapilk Hannoverile teatada, ja las ta kihutab nad kõik kümne minuti jooksul välja!»

«Alguses mõtlesin ma just sedasama, aga kui olime Durociga nõu pidanud, jõudsin siisugusele järeldusele: Hannover lihtsalt ei usu mind, raäkimata sellest, kui piinlik on taoline kõnelus.»

«Kuidas ta ei usu, kui te nägite seda?»

«Ma ei tea enam, kas nagingi,» ütles Pope, «— see tähendab, kas nägin nii, nagu see tõepoolest oli. See on ju kohutavalt tõsine asi. Aitab sellestki, et Hannover võib kahelda minu nägemisvõimes. Aga mis siis saab? Ja kui ma kujutlen, et ma ise vaatan Dighed Hannoveri silmade ja valutava südamega — arvate siis, et ma jääksin kohe ja lõplikult uskuma seda suudluse lugu?»

«See on õigus,» ütlesin ma, kui olin kõiki ta väiteid kaalunud. «Hästi, ma kuulan teid.»

Pope jätkas.

«Niisiis on tarvis kinnitust saada. Kui kahtlused tõeks osutuvad — mulle tundub, et need kolm inimest kuuluvad kuritegeliku maailma kõige kõrgemasse kihti — siis viime oma plaani ellu — selline plaan on olemas — tapselt kell kaksteist öösel. Kui aga seni midagi kahtlustäratavat ilmsiks ei tule, on meil teine kava.»

«Ma aitan teid, kui lugu nii on,» ütlesin ma, «käsutage mind. Aga te vist rääkisite midagi puust?»

«Kohe tuleb ka puu, just jõudsite temani. Ainult seda peab tegema, kui pimedaks laheb.»

Ta seletas, et maja ees kasvab hästi kõrge tamm, mille latv ulatub peaaegu neljanda korruseni. Kolmandal korrusel, tamme vastas, asuvad Halway tubade aknad, samal korrusel, vasakul ja paremal, elavad Thomson ja Dighe. Niisiis leppisime Pope'iga kokku, et pärast kella kaheksat, kui kõik lähevad laiali peoks ette valmistuma, ronin ma selle puu otsa ja panen asja huvides mängu oma talendi, mida ma nii hiilgavalt olin rakendanud Molly akna all.

Pärast seda jutustas Pope mulle, kuidas Dighe majja oli ilmunud. Kui Hannoverile oli teatatud kaugelt saabunud daamist, kes viivitamatult teda näha soovib, läks ta võõrastetuppa, arvates, et kuuleb umbes neljakümneaastase headtegeva proua karedat häält, näeb järske žeste ja läikivat lornjetti kui kirurginuga, kohas aga hoopis võrgutavat Dighed. Läbi ujeduse võis aimata kahekümne kahe aastase neiu valmidust kaitsta oma kapriisiõhinaga, mis on mõjuvam kui kalkuleeritud koketsus, võis näha kartust ja trotsi, väljakutset ja hirmu iga hetk nutma puhkeda. Ta seletas, et kuuldu-
sed imelisest lossist olid ulatunud Benaresesse ega lask-

nud tal enam magada. Ta ei saagi magada enne, kui pole kõike näinud. Elul polnud enam väärtust ta silmis sellest päevast alates, kui ta kuulis, et on olemas maja, täis kaduvaid seinu ja muid peadmurdvaid saladusi. Ta oli rikas ja terve ilma läbi sõitnud, aga niisugust kooki polnud ta veel maitanud.

Dighed saatis tema vend, Halway, kelle näol selle pika kõne ajal peegeldus palve mitte taunida noort hinge, kes nõuab alistumist igale oma tujule. Isegi paadunud küünik oleks naeratanud, vaadates seda kütkestavat näokest, kõigile ja kõikjalé säravaid silmi, milles väreles muinasjutt. Endastki mõista oli ta nüüd keskaegne printsess, kes on väsimusest kokku varisemas võlulossi väravas. Kuu aega tagasi oli Hannover saanud Mollylt otsustava kirja, milles neiu aadressi andmata teatas, et sõidab alaliseks ära, kuid ajuti oli Hannover juba väsinud südant valutamast — südamevalu, nagu õnnetunnegi, ründab lainetena. Seepärast võis kõik, mis lõhnas kastevärskusest, leida pääsu tema rinna vasakusse poolde. Nad mõlemad Halwayga puhkesid naerma. «Täpselt kahekümne ühe päeva pärast,» ütles Hannover, «täitub teie soov, see tähtaeg pole minu määratud, aga ma olen sellele ustav. See möödus tuleb teil mulle teha, seda enam, et on, mida vaadata.» Ta jättis nad külalistena oma majja; nii see algas. Peatselt saabus Thomson, Halway sõber, kellele samuti anti tuba. Miski ei äratanud erilisi mõtteid, kuni Pope'il üksikutest sõnadest ja pilkudest — kõigi kolme isiku vaevutabatavast, kuid kahtlustäratavast psüühilisest fluidumist — kujunes kindel veendumus, et Estampes ja Duroc on vaja kiiresti kohale kutsuda.

Niisiis, Hannoveri ja Dighe kohtumisestseeni aluseks oli võetud Hannoveri iseloom — tema maitse, arusaamad kohtumistest ja juhustest; Dighega rääkides võis ta kuulda iseennast imekaunilt mängituna.

Õhus oli tunda paksu püssirohusuitsu nagu siis, kui Nelson pidas lahingut Hispaania armaadaga, ja ma ütlesin metsiku häälega:

«Olen seal nagu orav või madu! Pope, lubage suruda oma kätt ja võtke teadmiseks, et Sandie, kuigi ta on võib-olla teist noorem, tuleb suurepäraselt toime ka keerulisemate ülesannetega!»

Paistis, et selle päeva vapustavatel sündmustel ei

tulegi lõppu. Olin just oma sõnade kinnituseks rusikaga vastu lauda pörutanud, kui uksele koputati ja sisseastunud teener teatas, et Hannover nõuab mind enda juurde.

«Mind?» küsisin ma verest ära langedes.

«Sandie't. Teie olete Sandie?»

«Tema on Sandie,» ütles Pope, «ja ma tulen temaga kaasa.»

XIII

Me kõndisime läbi pimestavas kiirtesäras saalide, kustkaudu ma eile olin Pope'i järel raamatukokku lainud, ja leidsime Hannoveri maaligaleriist. Seal oli ka Duroc; ta kõndis laua juurest akna juurde ja tagasi Hannover istus, lõug lauale ristatud kätel, ja jälgis mõtlikult, kuidas Duroc kõnnib. Kaks valget marmorkuju galerii lõpus ja suurtest, parkettpõrandani ulatuvatest, ühes tükis klaasist akendest langev hele valgus andsid ruumikale toale avara ja rõõmsa ilme.

Kui me sisse astusime, tõstis Hannover pea ja noogutas. Heitnud pilgu Durocile, kes läkitas mulle ainitise pilgu, milles sisaldus selgelt mõistetav hoiatus, läksin ma Hannoveri juurde. Ta osutas toolile, ma istusin, Pope aga jäi seisma ja silus närviliselt sõrmega lõuga.

«Tere, Sandie,» ütles Hannover. «Kuidas sulle siin meeldib? Oled sa oma elamisega rahul?»

«Oh ja!» vastasin ma. «Ma pole siamaani veel päriselt toibunud.»

«Ah nii?!» lausus ta mõtlikult ja jäi vait. Hajameelselt mind silmitsenud, lisas ta hetke pärast naeratades: «Tead, miks ma sind kutsuda lasksin. Mina ja mu sõber Duroc, kes räägib sinust ülistavas toonis, otsustasime sinu käekäigu eest hoolt kanda. Vali, nagu soovid — mitte kohe, mõtle hoolega läbi —, kelleks sa tahad saada. Võid nimetada ükskõik millist elukutset. Ainult ara taha saada kuulsaks malemängijaks nagu see, kes sai öösel telegrammi ja sõitis hommikul Lyssi turniirile ning võitis viis partiid kuuest, mangides Capablanca endaga. Nõnda tekib sul harjumussõpru nende rasketel hetkedel maha jätta ainult selleks, et anda odaga tuld kuningale.»

«Ühe neist partiidest,» tähendas Duroc, «nimetasin ma Hannoveri partiiks, ja kujutage ette, võitsin selle juba neljandal käigul.»

«Kuidas see ka polnud, Sandie mõistab teid hukka oma südamepõhjas,» märkis Hannover, «eks ole ju, Sandie?»

«Vabandage mind,» vastasin ma, «et ma sellest midagi ei taipa.»

«Noh, räägi siis, mida sa soovid?»

«Ma olen meremees,» ütlesin ma, «see tähendab, ma olen alustanud seda rada. Kui te teete minust kapteni, siis paistab, et midagi rohkemat pole mulle tarvis, sest kõik muu saavutan ma siis ise.»

«Väga tore. Me saadame sind admiraliteedi kooli.»

Istusin nagu seitsmendas taevas, nagu naerul.

«Nüüd pean ma minema?» küsisin ma.

«Oh ei. Kui sa oled Duroci sõber, oled järelikult ka minu sõber, seepärast pühendan ma sind meie plaanidesse. Me läheme vaatama ühte asja selles majalobudikus. Et sul on elav kujutlusvõime, võib see sulle kasuks tulla. Seni aga, kuidas tahad, istu või vaata pilte. Pope, kes täna kohale jõudsid?»

Tõusin püsti ja läksin eemale. Olin nagu kolmeks rebitud: üks osa silmitses maali, mis kujutas rühma tuunikas kaunitare sammaste ja rooside keskel, taustaks silmapiirini laiuv meri, teine osa nägi mind ennast samal maalil täies kaptenimundris, mõirgamas kaunitaridele: «Vasak halss! Groot ja brassid sisse võtta!», kolmas aga, vastavalt kõrva loomulikule ehitusele, kuulas teiste vestlust.

Ma ei suuda kirjeldada, mismoodi mõjub, kui teid kõnetab inimene, kes ainsa suuliigutusega käsib saatusel tõsta Sandie olematusest kapteniks. Jalataldadest juuksejuurteni voogasid kuumad värinad. Niipea kui hakkasin mõtlema elumuudatustele, kerkisid silme ette maalid, galerii, Hannover, Molly ja kõik, mis ma siin kogenud olin, ja mulle tundus, et kohemaid tõusen ma lendu.

Samal ajal vestles Hannover vaikselt Durociga.

«Tere ei tundu see imelik. Molly oli ainuke tütarlaps, keda ma armastanud olen. Ei millegi pärast — kuigi oli, mille pärast, — vaid selle magnetvälja tõttu, millest me keegi midagi ei tea. Nüüd on minus kõik

valust hellaks muutunud, see polegi enam valu, vaid kõrvetav tuimus.»

«Naised on taibukad,» ütles Duroc, «ja Dighe on arvatavasti läbinägelik ja tark.»

«Dighe...» Hannover sulges hetkeks silmad. «Üks-kõik. Dighe on parem kui teised, võib-olla on ta tõeliselt hea, aga nüüd näen ma inimesi halvasti. Olen seesmiselt väsinud. Ta meeldib mulle.»

«Nii noor, ja juba lesk,» ütles Duroc. «Kes ta mees oli?»

«Mees oli tal konsul asumaal, aga kus — ei mäleta.»

«Vend on väga õe moodi,» tähendas Duroc, «ma mõtlen Halwayd.»

«Vastupidi, nad pole üldse sarnased!»

Duroc ei vastanud.

«Ma tean, see mees ei meeldi teile,» ütles Hannover, «aga ta on väga naljakas, kui ta hoogu satub. Tema lustlik, humoorikas tigheidus meenutab koerlõvi.»

«Tohoh! Sellist lõvi pole ma näinudki!»

«Puudlit,» ütles Hannover lõbusalt, «püगतud puudlit! Lõpuks ometi, kõik on koos,» hüüdis ta, minnes ukse poole, kust astusid sisse Dighe, Thomson ja Halway.

Mina, kuldketi juures toimunud stseeni tunnistaja, nägin nüüd Dighed tagasihoidliku noore daami osas, kelle suhted peremehega määras vaid tema kui meeldiva külalise seisund. Ta tuli tuppa naeratades, noogutades ja juttu sädistades.

Thomson heitis pilke üle prillide; püritu heameel säras ta laial lihaselisel näol; Halwayl tõmbles üks õlg ja põsk.

«Ma arvasin, et leiain eest suure seltskonna,» ütles Dighe. «Toaneitsi võttis kokku ja kinnitab, et hommi-kul saabus paarkümmend inimest!»

«Kakskümmend seitse,» tõusis püsti Pope, keda ma enam ära ei tundnud. Ta käitus vabalt ja aupaklikult ning oli oma inimene, mina aga olin võõras ja konutasin nurgas, silmad mornilt jõllis.

«Täna teid, ma ütlen Michelettale, et ta eksis,» kostis Dighe külmalt.

Nüüd nägin ma, et ta ei salli ka Duroci. Seda märkas ma tema kõrvast. Ärge naerge! Tilluke, õielehte

meenutav kõrvalest oli vaenuliku teravusega Duroci poole pööratud.

«Kes teile siis külla saabusid?» jätkas Dighe, küsides seda Hannoverilt. «Ma olen kole uudishimulik.»

«See saab olema segaseltskond,» vastas Hannover. «Kõik kutsutud on elusad hinged.»

«Surnukuur terves koosseisus olekski peol natuke sünge,» tähendas Halway.

Hannover muigas.

«Ma sõnastasin ebaõnnestunult. Aga ometi ei oska ma leida paremat sõna kui elus inimese kohta, kes oskab teostada oma elu.»

«Sellisel juhul oleme me kõik elusad,» kuulutas Dighe, «kui kasutada teie määratlust.»

«Aga iseenesest muidugi ka,» kinnitas Thomson.

«Vastuvõttu alustan õhtul,» teatas Hannover, «seni eelistan käia majas ringi teie, Duroci ja Sandie'ga.»

«Teile meeldivad meremehed,» ütles Halway minu poole kõõritades, «õhtul näeme arvatavasti tervet kaptenite komandot.»

«Meie Sandie kaalub üksi üles terve sõjalaevastiku,» ütles Duroc.

«Ma näen, et ta on erilises soosingus, ega söanda talle lähenedagi,» ütles Dighe ja puudutas lehvikuga lõuga. «Aga mulle meeldivad teie tujud, kallid Hannover, tänu neile tuleb meelde ka teie noorus. Võib-olla näeme täna täiskasvanud Sandie'sid, kes nohisedes oskavad ehk vähemalt lahkelt naeratada.»

«Mina ei kuulu kõrgemasse seltskonda,» ütles Hannover südamliselt, «ma olen vaid juhuslike märgitute killast, kel on lollil kombel vedanud ja kes kiiruga raha käiku lasevad, sest neil puudub kogumise traditsioon. Ma tunnistan isiklikku etiketti ja eitan kasti oma.»

«Mina sain,» ütles Dighe, «nüüd on teie kord, Thomson.»

«Ma tõmbun kõrvale ja loovutan oma koha Halwayle, kui ta soovib.»

«Meie, ajakirjanikud, oleme haavamatud nagu kuningad,» lausus Halway, «ega ihu nuga ilal teiste kuuledes.»

«Hakkame nüüd minema,» ütles Hannover, «lähme kuulame, mida arvab sellest Xaverius.»

«Teie majas on roomlane?» imestas Halway. «Ja samuti elus?»

«Kui ta rikki pole läinud; viimane kord hakkas ta jama ajama.»

«Ma ei saa aru,» kehtas Dighe õlga, «aga see on kindlasti midagi põnevat.»

Läksime kõik galeriist välja ning edasi läbi mitme toa, kus oli hea nagu ilusate asjade pargis, kui sellist parki üldse olemas oleks. Mina ja Pope kõndisime kõige taga. Ühel käänakul pidas ta mind varrukast kinni:

«Kas mäletate meie kokkulepet? Puu võib rahule jätta. Nüüd on kõik mõeldud ja tehakse teisiti. Sain seda just nüüd teada. On ilmnenud uusi asjaolusid.»

Olin rahul selle teatega, sest hakkasin pealtkuulamisest juba tüdima, ja noogutasin nii innukalt, et tonksasin lõuaga vastu rinda. Samal hetkel seisatas Hannover ühe toa ees ja ütles: «Pope!» Noormees ruttas võtmega ust avama. Ja siis nägin ma midagi niisama kummalist kui unenägu. See jättis mulle, ja vististi ka teistele, kustutamatu mulje: me seisime inimaautomaadi ees, mänguasja ees, mis maksis kolmsada tuhat ja oskas rääkida.

XIV

Tuba, mis polnud kuigi suur, oli sisustatud nagu külalistetuba, paks pehme vaip kattis kogu põrandat. Tugitoolis, selg akna poole, jalad ristis ja küünarnukk hinnalisel lauakesel, istus viimase moe järgi riides noor mees, pea püsti. Ta vaatas suurte siniste silmadega otse enda ette, roosal, mustadest vurrudest varjutatud näol hõljus endaga rahulolev naeratus. Lühidalt öeldes, see oli täpipealt mannekeen vaateaknalt. Jäime kõik tema ette seisma.

Halway ütles:

«Loodan, et teie Xaverius ei oska rääkida; muidu süüdistan teid nõiduses, Hannover, ja korraldan sensatsioonilise kohtuprotsessi.»

«Küll on uudis,» kõlas terav, sõnu selgesti vormiv hääl, ja ma võpatasin, «piisab, kui te süüdistate ennast kohatus naljas!»

«Ooh!» ütles Dighe ja tõmbas pea õlgade vahele. Kõik

olid rabatud. Mis Halwaysse puutub, siis sel oli süda tõesti saapasääres, seda nägin ma tema kohkunud ilmast, kui ta taganema hakkas. Isegi Duroc muigas närvlikult ja vangutas pead.

«Lähme ära!» ütles Dighe tasakesi. «See on õudne!»

«Loodan, et Xaverius ei kavatse meid solvata?» sosistas Halway.

«Jääge, mul on hea iseloom,» ütles mannekeen sellisel toonil, nagu räägitakse kurtidega, ja tõstis jala põlvele.

«Xaverius!» lausus Hannover. «Luba, et ma jutustan sinu loo!»

«Mul ükskõik,» vastas nukk, «ma olen masin.»

Mulje oli masendav ja muinasjutuline. Hannoverile ilmselt pakkus suurt naudingut meie üllatus. Pidanud pausi, ütles ta:

«Kaks aastat tagasi oli nälga suremas keegi Niclas Ecus; ma sain temalt kirja ettepanekuga osta automaat, mille kallal ta oli töötanud viisteist aastat. Masina kirjeldus oli nii üksikasjalik ja huvitav, et minu karakteri juures jäi üle vaid nupukat leidurit külastada. Ta elas üksipäini. Tema hurtsikus, päikese paistel, mis heitis ühtmoodi valgust nii sellele kombekale vahast maskile kui ka parandamatult haige Ecuse kaamele näole, sõlmisin ma lepingu. Maksin kolmsada tuhat ja mulle langes osaks lõbu kuulata pealt inimese ja temanaolise olendi kohutavat dialoogi. «Sa päätsid mul!» ütles Ecus, lehvitades tšekki automaadi nina all, ja sai vastuse: «Ma tapsin su.» Tööpoolest, Ecus, kelle organism oli ruineeritud geniaalse mehhanismi peensuste kauaaegsest uurimisest, suri üsna varsti pärast seda, kui oli rikkaks saanud, ja kui ma seda automaadile teatasin, kuulsin järgmist märkust: «Ta müüs oma elu just sama odavalt, kui minu oma väärt on!»»

«Kohutav!» ütles Duroc. «Kohutav!» kordas ta tõsiselt nõrduvana.

Hannover vaatas nukku ja küsis:

«Xaverius, tunned sa midagi?»

Kõik kahvatasid küsimust kuuldes, oodates võib-olla vapustavat «jaa-d», mille järel võinuks puhkeda täielik paanika. Automaat raputas pead ja vastas varsti:

«Mina, Xaverius, ei tunne midagi, sest sa räägid iseendaga.»

«See vastus on väärt tulema elava inimese suust!» tahendas Halway. «Mis asi, mis sel kolumatsil sees on? Kuidas ta on ehitatud?»

«Ei tea,» vastas Hannover, «mulle seletati, sest ma ostsingi ka patendi, aga ma ei saanud suuremat aru. Stenograafia printsiip, raadium, sensitiivsete arvude abil väljaarendatud loogiline süsteem — see on peaaegu kõik, mis mulle meelde on jäänud. Et vastust esile kutsuda, tuleb tema poole pöördudes öelda «Xaverius» muidu on ta vait.»

«Iseäratseja,» ütles Thomson.

«Ja isemeelne,» lisas Halway.

«Ja iseteadev,» otsustas Dighe. «Ütelge talle midagi, Hannover, ma kardan!»

«Hästi. Xaverius! Mis ootab meid täna ja edaspidi?»

«See oli küll põhjalik küsimus!» hakkas Halway naerma. Automaat raputas pead, avas suu, naksutas huuli, ja ma kuulsin läbilõikavat, luugikriginat meenuvat vastust:

«Olen ma siis prohvet? Te kõik surete; ja sina, kes sa minult küsisid, sured esimesena.»

Seda vastust kuuldes tormasid kõik toast välja, nagu oleks neile külma vett kaela kallatud.

«Aitab, aitab!» hüüdis Dighe. «Ta on jõhkard, see Xaverius, ja ma olen teie peale väga pahane, Hannover! See on lubamatu leutis!»

Lahkusin viimasena, kuklas nuku vastus: «Pahane ole iseenda peale!»

«Tõsi,» ütles Hannover, kes oli silmanähtavalt närviline, «vahel on ta jutt jalustrabav, aga vahel vastab ta umbropsu, kuigi harva. Ükskord ma ütlesin: «Täna on soe ilm,» ja vastuseks tulid sõnad: «Võtame üks naps!»»

Hämmastunud oli kogu seltskond.

«Noh, Sandie? Üllatas see sind?» küsis Pope.

Mind üllatas see vähem kui teisi, sest olin alati oodanud ebatavalisi sündmusi ja nägin nüüd, et minu elukäsitlus on kõige hiilgavamal moel kinnitust leidnud. Seepärast vastasin ma:

«See pole veel kõik, mida võib naha salapärestes lossides!»

Kõik puhkesid naerma. Ainult Dighe vaatas mind,

kulm kortsus, nagu päriks ta: «Miks sina siin oled? Seleta.»

Kuid minuga ei peetud vajalikuks või huvitavaks tegelda nii nagu eile ja ma jäin tagasihoidlikult eemale seisma. Pandi ette minna vaatama kasvuhoonet, kus elasid haruldased troopikaliblikad, või vaadata veel kord vanade meistrite maale, mis asja olid saabunud, ja Tiibetis väljakaevamistel leitud kuju, kuid pärast Xaveriust polnud kellelgi õiget huvi muude meelelahutuste vastu ning temast hakati rääkima nii suure õhinaga, et vaidlusele ja hüüetele ei paistnudki lõppu tulevat.

«On teil palju selliseid monstrumeid?» küsis Dighe Hannoverilt.

«Mõned on. Mulle on mänguasjad alati meeldinud, võib-olla sellepärast, et sain lapsepõlves vähe mängida.»

«Teid tuleks eestkoste alla võtta ja kapital sekvestri alla panna, kuni te täisealiseks saate,» kuulutas Thomson.

«Tõepoolest,» jätkas Dighe, «selline hulk raha... hm... tujude tarvis. Ja milliste tujude tarvis!»

«Teil on õigus,» vastas Hannover täiesti tõsiselt. «Tulevikus on võib-olla teisiti. Ma ei tea.»

«Küsi Xaveriuselt!» hüüdis Halway.

«Ma tegin nalja,» ütles Dighe. «Kahjutus pillamises on oma võlu.»

Pärast seda otsustati siiski minna vaatama Tiibetist leitud kuju. Olin väsimusest lausa segane ega saanud hästi aru, mis minu ümber sünnib: Olin püstijalu, avasilmi magama jäämas. Kui seltskond liikuma hakkas, lontsisin täielikus ükskõiksuses neile järele, aga kui nad järgmise ukse taha kadusid, vajusin ma, valmis kas või põrandale heitma ja magama jääma, laia koridori seina ääres seisvale diivanile ja jäin nagu ront istuma. Olin nii väsinud, et tundsin tülgastust kõige vastu. Mu meeled lakkasid töötamast. Kõike oli liiga palju olnud! Laksin pea kätele, keha lõtvus, silmad vajusid kinni ja ma jäin magama. Nagu hiljem selgus, oli Pope, mures minu kadumise pärast, tagasi tulnud ja mind äratada püüdnud, kuigi asjatult. Siis tegi ta tõelise reeturiteo — ta kutsus kõik tagasi vaatama, kuidas Sandie Pruel, rikkusest rabatud, magab võlulossi diiva-

nil. Järelikult olin ma lühikest aega vaatlusobjektiks, kuigi ma ise seda muidugi ei teadnud.

«Las ta magab,» ütles Hannover, «magada on hea. Ma austan und. Ärge äratage teda.»

XV

Ma ruttasin ette vaid selleks, et kirjeldada, kui sügav oli mu uni. Veidi aega mind lihtsalt ei olnud olemas.

Silmad avanud, pöörasin ma teist külge ja pistin peo mõnusasti põse alla, kavatsedes veel suigatada Samas aga hakkas virguma ka teadvus, ja kuni keha magusat puhkust anus, nägin läbi tukastuse Mollyt, kes pähkeld puruks toksis. Edasi tuli kärgatusena kõik: külmade jugadena tuhises uni minema mu kehaliikmetest ja ehmatuses kangena, sest pärast tühemikku taastus mälu metsiku kiirusega, kargasin üles, istusin ja hõõrusin jahmunult silmi.

Oli öhtu, võib-olla koguni öö. Ilmatu suur kuuvalge aken kumas mu ees. Ühtegi lampi ei põlenud. Videv vaikus lehvis uuest usteni, hõljus varjude keskel kõrgetes ja jahedates ruumides, kus luksuslik sisustus oli unne vajunud. Hiilival sammul astus kuuvalgus läbi tubade. Ebasõbraliku kumaga segunenud hämaruses paistis kõik teistsugune kui päeval, materiaalse selgepiirilisuse asemele oli astunud tontliku kuupaiste ärevus. Libisedes oma teel üle ukse läikiva pronkskäepideme, kuju põlve ja hõbelühtri, hajus pimedusse kuukiir — ainus valgustriip pilkases ruumis; häilatas miski, kas punkt peeglis või metallist ese... kust võisin seda teada? Mind ümbritses teadmatust. Tõusin püsti, haavununa, et mind unustati kui eksinud pudulohust, taipamata, et ainult delikaatsusest oli Sandie Pruel siia magama jäetud, selle asemel et lohistada tema oimetut keha läbi sadade uste.

Kui oleme end välja maganud, ei tarvitse me kella vaadata, sisimas teame juba, kui mitte täpselt, siis enam-vähem kindlalt, et magasime kaua. Kahtlemata polnud Duroc või Pope vahepeal minu teeneid vajanud, muidu oleks mulle järele saadetud. Mind oleks üles otsitud ja jalle ohtudest ning armastusest tulvil sünd-

muste käiku paisatud. Seetõttu oli mind millestki ilma jäetud, ja ma asusin otsima allaviivat trepikäiku, tundes, et olen midagi jäädavalt kaotanud. Magamine oli mälust pühkinud vähimadki vihjed suunale, kust olin tulnud, ekslesin huupi ringi, mornilt ja sellise kiiruga, et mul polnud aega ega tahtmist sisustust imetleda. Unesegasena jõudsin rõdule, rabelesin siis kuidagi välja selle majatiiva petlikult ühetaolistest ruumidest ning leidsin trepi, mis viis mind alla, võrdlemisi suurde halli, kus kõik ukсед ümberringi olid lukus. Läksin uuesti üles ja otsustasin liikuda edasi nii, et maja välissein jääks kogu aeg ühele poole ja ma saaksin aknaid silmas pidada, ei suutnud aga kuidagi leida galeriid, kust päeval läbi olin tulnud: oleksin ma selle leidnud, võinuksin loota kui mitte silmapilkset kordaminekut, siis vähemalt seda, et mu mälu hakkab uuesti tööle. Selle asemel jõudsin jälle lukustatud ukseni ja olin sunnitud kas tagasi pöörduma või riskima põigata sissemistesse koridoridesse, kus oli täiesti pime.

Olin väsinud ja istusin, valmis kohe edasi tormama, kuid talitsesin end, kuni sain võitu rusuvast üksindusest, mis rõõvis mult kaine arutlusvõime. Siamaani polnud ma puudutanud elektrilüliteid, mitte hirmust, et hulk tube lööb tuledes särama või kõlab häiresignaali — seda olin ma kartnud eile —, vaid seepärast, et polnud ühtegi üles leidnud. Võtsin tikud ja uurisin nende valgelt ukse ümbrust ja nišše. Avastasin, et olen võluvas nurgakeses keset nii peent ja õrna mööblit, et sellele tohtinuks istuda vaid süüta lapsuke. Leidnud lüliti, riskisin seda keerata. Sellest oli mulle vähe kasu — kuigi hele lamp iseendast meeldivalt silmi virgutas, nägin tema paistel ikka neidsamu seinu, mis olid kui vaiksed järvepeeglid, täis muinasjutulosside varje. Lüliteid otsides oleksin võinud siin kolada terve öö. Niisiis jätsin selle plaani katki ja asusin taas otsima pääsu maja alumisele korrusele, ning kui ma toast välja läksin, kuulsin kuskilt kaugelt vaikset, imekaunist muusikat.

Jäin seisma nagu naelutatud, süda hakkas kloppima. Sees pöördus kõik pahupidi ja osakssaanud ülekohus kerkis peaaegu pisaratena silmi. Kui mu kiindumus Durocisse, Hannoveri majasse ja Mollysse oli seniajani tugev ja kindel, siis nüüd lagunesid koost kõik tapid ja

mu tunded hakkasid helisema koos kauge orkestriga, mis kostis nagu kuskilt maja sisemusest. See kuulutas pidukeerist ja kutsus. Kuulasin, süda kihkvel. Üks muusikaline motiiv — mingi katkendlik flööditriller — ahvatles mind üha enam ja enam; tõesõna, sellest õhkus nukruse ja vaimustuse hõngu. Elevil, nagu oleks see minu muusika, nagu ootaks kõik kaunis, mida töötasid tema helid, ainult mind, tormasin värisedes ja lootes, häbenedes ei tea mida, otsima teed alla.

Oma kärsituil otsinguil tõttasin läbi tundmatute saalide, kuhu siin-seal heitis valgust üha kõrgemale kerkiv kuu; peatusin nii palju, palju kordi, et kiiruga õiget suunda valida, et mu pea läks lõpuks täiesti segi. Vahel, kui ma juhuslikult olin sattunud all toimuva keskpunktile lähemale, kõlas muusika valjemini ja üha õrritavam tundus selgesti kostev meloodia. Siis kasvas mu pinevus veelgi ja ma kihutasin ratastringi läbi kõigi uste ja ümber kõigi nurkade, kust vabalt läbi pääses. Lähematusest hakkas seljas pistma. Äkki, nii et süda pekslema lõi, kuulsin viiulite ja pasunate hoogsat prahvatust otse siinsamas, nagu mulle tundus; sammastest mööda läinud, nägin ma eesriiet, mida ülalt alla lõhestas valgusetriip. Seal oli trepp. Mu silmadesse valgusid pisarad. Kogu kehast värisedes tõmbasin kärsitu käega eemale raske kanga, mis üle mu pea libises, ja hakkasin ärevusest nõtkuvail jalgel alla minema. Seesama muusikaline motiiv, mis oli mind peibutanud kuuvalgetes saalides, kõlas nüüd otse kõrva ääres, ja kõik oli just nagu võidupäeval pärast merelahingut Cata Huri saarte juures, hulk aastaid hiljem, kui ma kuldsete pasunate ja siniste lillede keskel astusin Ahuan Scapi lõõskavkuumale kaldale.

XVI

Niipea kui olin alla jõudnud säravast valgest trepist keset kunstivalla nägemusi, stalaktiite moodustavate kristall-lühtrite all, kust voogas valgust taimedele, mis näisid nüüdsama troopikametsast siia helkiva marmori keskele õitsema tooduna, — kui sain taas kätte tasakaalu ja saavutasin kooskõla toimuvaga. Enam polnud ma peategelane, kellele tundub, et tema kohalviibi-

mine on kõige tähtsam. Üleval ekslemine oli aidanud sedavõrd, et närvipingest ja lähematust rutust hoolimata polnud ma siiski nii tujust ära, nagu oleksin võinud olla muul, tavalisemal juhul. Mind ei toodud siia, vaid ma läksin ise eesmärgi poole. See aga, mida ma nägin, prahvatas mulle korrapealt vastu rindu, prahvatas täies oma hiilguses ja pelutas mind. Tundsin end araks muutuvat, ja täiesti araks loonud, jäin seisma kui post keset hiiglasuurt, tõepoolest kaugusse kaduvat parkettpõrandaga saali, kus jalutas ringi hulk inimesi, mehi ja naisi, kel olid seljas frakid ja ilusaimad ballikleidid. Muusika aga mängis edasi ja tõstis mu meeolu argusest taas endisse kõrgusse.

Siin võis olla koos sada viiskümmend, võib-olla kaks-sada inimest. Mõned olid siin-seal kogunenud rühmadesse ja jutlesid, mõned käisid kaugel teises seinas asuvast uksest sisse ja välja, ukse tagant aga paistis kuldne tuledemer ja kõrged heledad seinad, mida näis varjutavat sinakas vine. Peeglite tõttu tundus aga, nagu oleks siin veel palju teisi uksi; nende korduvas tühjuses peegeldus seesama saal temas tunglevate inimestega, ja alles hoolika uurimise järel hakkasin vahet tegema ehtsate uste ja peegli pettepiltide vahel. Ümberringi helises naer ja kõnekõmin; naiste kõlavad hääled ja hüüatused tekitasid katkematu sumina, kerge sumina — piduelevil rahvahulga hinguse. Istuvate naiste ümber, kes lehvikuga endale tuult tegid ja kord ühe, kord teisega vestlust alustasid, seisis kergelt kummardudes nagu kumalased erksate lillede ümber lõhnastatud, elegantsed, lõbusad, musta rõivastatud mehed, valged kindad käes. Minust möödusid kaks pikka, tugevate musklite ja tahtejõulise näoga meest; kärmel sammul tantsiskles mööda kergejalgsete neidude ahelik, lilled juustes ja sädelevad pärlikeed õblukeste kaelte ümber. Paremat kätt istus hästi täidlane daam, hallid juuksed kõrgesse soengusse kammitud. Naerma prahvatanud meeste ringis seisis tüse punaste põskedega isand ja vehkis käega, mida ehtisid sõrmused; ta jutustas midagi. Teenrid, käed küljeõmblustel, sõelusi külalistevoorus, põigeldes ja lipsates teelt osavalt nagu balletitantsijad. Muusika aga, kõrvetades südant nagu jää ja tuli, kandis edasi seda kõike, nagu kannab tuul laeva Imedemaale.

Esimesel hetkel jäin alandlikult ootama, millal mult küsitakse, mida ma siit otsin, ja mind minema saatetakse, sest vastus ei rahulda. Siis aga meenus mulle, et Hannover nimetas mind külaliseks ja et seetõttu olen ma külaliste seas võrdne; nii sain oma kohmetusest üle ja hakkasin ringi uurima nagu ballile sattunud kass, kuigi mul ei jätkunud julgust paigalt lahkuda ega kuskile kõrvale minna. Paaril korral tundus mulle, et näen Mollyt, aga paraku olid need teised neiud, kes ainult eemalt teda meenutasid. Teener, kes kandikuga mööda libises, kortsutas kurjalt kulmu, aga ma vaatasin talle ilmsüütu näoga otsa ja koguni noogutasin. Mõned jalutavad mehed ja naised heitsid mulle pilgu, nagu oleksin ma tanaval komistanud võõras mööduja. Mina aga tundsin end narristi mitte võõrastusest, vaid ainult sellepärast, et olin täielikus teadmatuses. Ma ei teadnud, kas Hannover oli Mollyga kokku saanud, kas oli toimunud seletusi või stseene, ei teadnud, kus on Estampes, ei teadnud, mida teevad Pope ja Duroc. Pealegi polnud ma neist veel kedagi näinud, ja just siis, kui ma jälle sellest mõtlema hakkasin, märkasin äkki külguksast saali astuvat Hannoveri.

Veel lävel, pead pöörates, ütles ta midagi teda saatvatele Durocile ja hakkas siis kohe rääkima Dighega, kes hoidis oma kätt ta käevangus. Silmapilk tõttasid neile vastu mitu inimest. Hallipäine daam, kes oli mu meelest igaveseks tugitooli vajunud, tõusis äkki püsti, lõi käed puusa ja paterdas nagu hani kiiresti sissetulnute poole. Rühm muutus kähku suureks, kõige suuremaks kogu saalis, ja mu süda hakkas ägedalt taguma, kui ma nägin, et selle poole suundub nagu peeglist või õhust laskunud Estampes — nii ootamatult oli ta kohale ilmunud. Olin kindel, et kohe saabub ka Molly, sest minu oletust mööda oli Estampes terve päeva tema juures olnud.

Kahklevalt asusin endale teed rajama läbi kärarikka sagiva inimmuüri Hannoveri poole ja jäin seisma veidi eemale, hallipäise naise taha, kes rääkis nii kiiresti, et ta tohutu büst lainetas nagu uppujale heidetud korkpallid.

Hannover oli tasane ja kahvatu. Ta silmad olid õudselt auku vajunud, suu muutunud vana inimese suuks.

Tundus, et miski võpatab temas iga hüüatuse või kõnetluse puhul. Dighe, võtnud kinnastatud käe ta käsivarrelt, lappas kokku ja lahti jaanalinnusulgedest lehvikut; tema näol, mis paistis paljaste tõmmude õlgade kõrval veelgi ilusam, hõljus võimukas, tähtsusest teadlik ilme. Seljas oli tal õhkörn suitshall siidkleit. Ta naeratas. Esimesena märkas mind Duroc, ja jätkates vestlust kõhetu hispaanlasega, sirutas käe, nii et see puudutas mu õlga. Olin hirmus rõõmus; seejärel pöördus ka Hannover, vaatas mind esmalt eemalviibival pilgul, tundis mu siis kohe ära, sirutas samuti käe ja sasis lõbusalt mu juukseid. Ma seisin, naeratades kogu südamest. Küllap mõistis ta mu hingeseisundit, sest ütles: «Noh, Sandie, sõber, kuidas läheb?» Ja nendest lihtsatest sõnadest, tema toredast naeratusest ja alles eile kohatud inimeste ilmsest poolehoiust kadus kogu mu ebakindlus. Ma lõin õhetama ja punastasin, süda hõiskamas rõõmust.

«Noh, jäid magama?» küsis Duroc. Ma punastasin jälle. Mitu inimest vaatasid mind naljakas arusaamatuses. Hannover tõmbas mu ringi keskele.

«See on minu hoolealune,» ütles ta. «Kui teil, don Esteban, on kümne aasta pärast vaja tublit kaptenit, siis siin ta on, ja tema nimi on Sandie... ee, kuidas see nüüd oli, Estampes?»

«Pruel,» ütlesin ma, «Sandie Pruel.»

«Väga isemeelne,» tähendas Estampes, «julge ja otsusekindel nagu Kolumbus.»

Hispaanlane võttis vaikides rahataskust visiitkaardi ja ulatas mulle, öeldes:

«Kümne aasta pärast, aga kui mina surnud olen, siis annab mu poeg teile mõne auriku.»

Võtsin kaardi ja pistsin peale vaatamata taskusse. Taipasin, et see on nali, mäng, ja mul tuli tahtmine esineda kui aus vana vapper kondotjeer, kelleks ma end oma südame salasopis pidasin.

«Väga meeldiv,» teatasin ma, kummardades nii elegantelt kui oskasin. «Ma vaatan seda samuti kümne aasta pärast, aga kui ma surnud olen, siis jätan maha poja, et tema võiks lugeda, mis seal kirjutatud on.»

Kõik puhkesid naerma.

«Te ei eksinud!» ütles don Esteban Hannoverile.

«Oh ei, muidugi mitte,» vastas see, ja südamest lõbutsedes suundus naerev seltskond saali teise otsa, jättes minu võidujoovastusse maha. Keerasin ringi, ohkasin esimest korda päris vabalt, traavisin nagu metsik mustang läbi närvlike paabulindude parve inimeste vahelt üle saali ja istusin nurka, kust paistis kätte kogu ruum, aga kus keegi ei seganud mind mõtlemast.

Varsti nägin ma Thomsonit ja Halwayd kolme daami seltskonnas, kõik suurepäraselt tujus. Halway, kelle põsk tõmbles, oli torganud käed taskusse, rääkis, naeris ja kiigutas end kandadelt varvastele. Thomson kuulas heasoovliku näoga pealt; üks daam, kes tahtis Halway jutule midagi sekka öelda, puudutas tema varrukast kokkupandud lehvikuga, teised kaks vahetasid pilke ja kihistasid aeg-ajalt naerda. Niisiis, midagi ei olnud juhtunud. Aga mis oli lahti Mollyga — Mollyga, tütarlapsena, kes jättis maha oma õe, et pidada sõna, tütarlapsena, kes oli palju ilusam ja armsam kui kõik teised, keda ma olin näinud täna õhtul, kes peaks rõõmustama ja särama siin ja kõndima Hannoveri kae alt kinnihoides, häbenedes iseennast ja õnne, millest ta oli tahtnud lahti öelda, kartes midagi, mis võib kohutada üksnes naise südant? Mis takistas teda tulemast? Oletasin kolme võimalust: Molly mõtles ümber ja sõitis tagasi, Molly on haige ja Molly on juba siin olnud. «Jah, ta oli siin,» ütlesin ma, ahastades nagu iseenese pärast, «ja tema kõnelus Hannoveriga oli võimetu Dighe vastu. Hannover on ta reetnud. Seepärast ta oligi nii rusutud, et pidi läbi tegema stseeni, mis teda sügavalt puudutas, kuid oli jõuetu uuesti süütama päikest tema kales-tunud hinges.» Kui ma oleksin teadnud, kus Molly praegu on, see tähendab, kui ta oleks olnud kuskil lähedal, oleksin arvatavasti teinud järjekordse arutu tembu — oleksin talle järele läinud ja ta siia toonud; vähemalt oleksin katsunud tuua. Aga võib-olla oli juhtunud midagi sellist, mida ei oskaks arvagi? Äkki on ta surnud ja seda varjatakse Hannoveri eest?

Niipea kui ma selle peale olin tulnud, hakkas õudne mõte painavalt peas ringi käima, seda enam, et needki vähesed teadmised, mis mul kogu loost olid, olid üsna lünklikud ja lubasid teha kõikvõimalikke oletusi. Ma

olin näinud Lemareni; seda sorti inimesi tundsin ma hästi ja teadsin, kui leidlikud on kaabakad, kes vaevlevad kinnismõtte või auahnuse kütis. Kindla peale oli mul vaja näha Pope'i, et rahuneda.

Endale sellest ise aru andmata janunesin ma sel õhtul rõõmu mitte ainult seepärast, et ihkasin näha õnnelikult ühinemas kahte kätt, mida olid lahutanud saatuse keerdkäigud, — miski minus nõudis üha tungivamalt võidupidu, mille olid kavandanud inimese tahe ja kirglik soov, nii kaunis selles nii ebatavalises olukorras. Lugu oli hargnenud ja arenenud nõnda, et peale Molly ilmumise — ilmumise, mis ajab segi kõik räpased plaanid —, peale hõbedase ojakese lõbusa vulina mai-päikesel all ei tahtnud ma mingit teist lahendust ja miski muu ei oleks õigustanud minu silmis seda, millest ma vastavalt inimsuhete läbiuurimata seadustele olin juhuse tahtel, kuigi vaid riivamisi osa võtnud.

Ei maksa siiski arvata, et mu mõtted leidsid tookord väljenduse niisugustes sõnades — ma olin siis veel kaugel täiskasvanud inimeste tavapärasest vilumusest ümbritseda sõnade piirjoontega vahuna haihtuvaid kujutelmi. Kuid oma väljenduse leidsid nad siiski minu eest väljendasid mu tundeid rõdudele peitunud orkestrid.

Jah, ainult kahekümne nelja tunni jooksul oli Sandie Pruel täiskasvanuks saanud, nagu india võluri taim, mis seemnena mulda pistetakse ja kolmekümne minuti pärast rohelised lehed lahti lööb. Ma olin vanemaks, targemaks, vaiksemaks muutunud. Muidugi oleksin võinud maha istuda ja suure lõbuga veeretada kõvaks keedetud mune, mängida mängu, mille nimi on «sina sööd koore», aga ma oskasin ka tabada sõnade tagant neisse peidetud mõtet. Mul oli ilmtingimata vaja kohata Pope'i, kuid ma ei julgenud veel teda otsides kõikjal ringi käia, kus oleksin tahtnud, ja kui ta mind lõpuks juhuslikult märkas ja minu poole tulema hakkas, oleks mulle nagu pärast soolase söömist juua paku-tud. Tal oli frakk seljas ja kindad käes, mistõttu ta nägi võõras välja, kuid mulle oli see ükskõik. Hüppasin püsti ja läksin talle vastu.

«No nii,» ütles Pope, vaatas korraks ringi ja lisas vaikselt: «Täna juhtub midagi. Küll te näete. Ma ei

varja seda teie eest, sest ma olen ärevil ja te olete palju teinud meie heaks. Valmistuge ette: pole teada, mis võib juhtuda.»

«Millal? Nüüd kohe?»

«Ei. Rohkem ei ütle ma midagi. Te pole pahane, et teil lasti välja magada?»

«Pope,» ütlesin ma, tegemata väljagi ta hajameelsest naljatlusest, «kallis Pope, ma tean, et ma küsin rumalasti, aga... aga... mul on õigus. Ma arvan nii. Rahustage mind ja öelge: mis on Mollyga?»

«Noo, mis on teil Mollyst!» lausus ta naerdes ja õlgu kehitades. «Mollyst,» ta rõhutas seda sõna, «saab varsti Emily Hannover ja me läheme tema juurde teed jooma. Eks ole tõsi?»

«Kuidas siis? On ta siin?»

«Ei.»

Jäin tusase näoga vait.

«Rahustage,» lausus Pope, «pole mõtet nii kannatamatu olla. Kõik tuleb omal ajal. Tahate jäätist?»

Ma ei jõudnud veel vastata, kui ta peatas kandikuga mööduva Parkeri, kelle sügavalt murelik ilme näitas, et õhtu on temassegi oma jäljed jätnud, tehes ta peaaegu jalutuks.

«Parker,» ütles Pope, «jäätist mulle ja Sandie'le, suured portsjonid.»

«Kuulen,» vastas vanamees, nüüd juba üsna erksa, koguni huvitatud näoga, nagu oleks jäätise nõudmine kõige olulisem sündmus tänasel õhtul. «Ja missugust? Maasikajäätist, apelsinijäätist, mandlijäätist, roosiõie-jäätist, koorejäätist, vaniljejäätist, kreem-brüleed või.»

«Kohvijäätist,» katkestas Pope. «Aga teile, Sandie?»

Otsustasin käituda kui vana kala ja nõudsin ananassijäätist, aga oh häda, see oli kehvem kui kohvijäätis, mida ma maitseisin Pope'i kristallkausikestest. Kuni Parker ära käis, nimetas Pope mulle mõnede saalisviibijate nimesid, aga ma unustasin nad kõik. Mõtlesin Mollyst ja oma tundest, mis kutsus mind Imedemaale.

Mõtlesin ka sellele, kui lihtne, kui suuremeelne oleks minu suhtes olnud, kui Pope oleks — juba päeval, kui me sõime ja jõime — öelnud: «Sandie, lood on nüüsgused...» ja tõonud mind sõbraliku usalduse selgel

keelel mõistatuslike saladuste rüütliks. Ettevaatlikkuse, tutvuse lühiajalisuse ja kõik muu, mis' võis Pope'i takistada, heitsin ma kõrvale, vaevumata neile mõtlemagi — nii suur oli mu usk iseendasse.

Pope vaikis ja pistis siis oma suures helduses mu pulki täis pähe viimase mõistatuse.

«Lauas ei saa mind olema,» ütles ta, «ja palun teid väga, ärge pärige teiste kuuldes selle põhjust ja ärge otsige mind, et minu puudumisele pöörataks võimalikult vähe tähelepanu.»

«Ma pole nii loll,» vastasin solvumistundes, mille tegi veel teravamaks jäätisest tuikama hakanud hammas, «ma pole nii loll, et õpetada mind nagu titakest.»

«Siis on hästi,» lausus ta kuivalt ja läks minema, jättes mind maha meie ümber istet võtnud veetlevate, kuid mulle mittevajalike daamide keskele, ja ma hakkasin nendest tasapisi kaugemale nihkuma, kuni jõudsin nurka välja. Kui ma oleksin jõudnud lugeda kokku kõik imestunud pilgud, mida mulle läkitasid sel õhtul erinevad inimesed — neist oleks kindlasti piisanud, et sundida puldist põgenema kõige osavamutki kõnemeest. Aga mis oli mul sellest?! Ma istusin, ümbritsetud valgetest ja roosadest dekolteeritud selgadest, hingasin sisse peeni parfüüme ja pörnitsesin frakihõlmu, mis varjasid mu eest liikumist saalis. Närivat enesehaletsust süvendas äkiline hirmuhoog, et Pope jutustab mu jämedast käitumisest Hannoverile ja mind ei lubata lauda istuda; midagi nägemata, kõigist põlatud ja maha jäetud, kondan ma kesk tulesid ja lilli, siis tulistab Thomson mind vägevast revolvrist, ja mina, heites hinge Duroci käte vahel, lausun enda kohale kummardunud, nutvale Mollyle: «Ärge nutke. Sandie sureb, nagu elas, aga ta ei küsi iial teiste kuuldes, kus on see teie kehkenpüks Pope, sest mind on kasvatanud meri, mis õpetab vaikima.»

Nii pühalik tundus mu vaimusilma ees see stseen ja nii härdaks tegi see mind, et kavatsesin juba tõusta, minna oma tuppa, tõmmata seinalifti noori ja jääda mõrul meelel üksipäini veinipudeli taha konutama. Äkki ilmus mees tressidega livrees ja teatas midagi valju häälega. Liikumise suund saalis muutus. Külalised valgusid järgmisse saali, mis sädeles sinavas vines, ja jälle uudishimulikuks saanud, ühinesin minagi vaik-

selt sumiseva, pidulikult ehitud, elevil inimsummaga, põrgates aeg-ajalt, kuigi mitte eriti skandaalsel moel kokku oma protsessioonikaaslastega.

XVII

Astunud sinisesse saali, mille uhkel parketil peegeldusid lühtrite tuled, samuti põlvist saadik minu jalad, märkasid mahakukkunud roosi ja tõstsin selle õnne margiks üles, öeldes endale, et kui lillel on paarisarv õielehti, näen ma täna Mollyt. Neid pihku noppid, et prahti mitte maha loopida, ja vedikutele komistades nägin äkki, et kelmikast rõõsast näost jälgib mind must silmapaar. «Armastab, ei armasta,» ütles mulle see neidis, «mis teil välja tuli?» Tema sõbratarid piirasid mu sisse ja ma pistsin käe kähku tasku, vahtides nõutult ringi kaunitaride keskel, kes olid Sandie — tõsi küll, väga armsalt — naeruks pannud. Vastasin: «Midagi ei tulnud välja,» ja olin sealjuures vist üsna troostitu näoga, sest mind jäeti rahule, torgati vaid veel üks lill pihku, mille ma masinlikult samasse taskusse pistsin, andes endale vihahoos vande mitte iialgi abielluda.

Olin reast löödud, kuid kogusin end ruttu ja asusin uurima, kuhu olen sattunud. Muuseas olin vahepeal tulnud läbi kolmest või neljast uksest. Kui juba esimene saal oli väga suur, siis seda võis õigusega nimetada hiiglaslikuks. Selle seinad olid kaetud roheline muareega, põrand oli marmorist ja sellesse graveeritud peen, keeruline ornament valatud lihvitud hõbedast. Seintel polnud maale ega peegleid; ebaühtlase maa tagant liigestasid neid laest põrandani ulatuvad lillad liistud, mida ehtis filigraanne hõbemuster. Kuus lühtrit rippusid sirges reas lae keskjoonel, lühtrite vahel ja saali nurkades särasid uhked laemaalid. Aknaid ei olnud, teisi uksi samuti mitte; niššides seisis raidkujud. Kõik saali astunud külalised paistsid lühikestena, nagu oleksin vaadanud väljakule kolmandalt korrusest — nii kõrge ja avar oli ruum oma mõõtmelt.

Tubli kolmandiku põrandast võtsid enda alla ime-

valgete, otsekui merevahust linadega kaetud laudad; laudad nagu aiad, sest viimast kui ühte kaunistasid värsked lillekuhilad. Lauad, või õigemini üksainuke, seest tühja ristküliku kujuline laud, mille siseküljele pääses ristküliku lähematest otstest, moodustasid kaks teineteise poole pööratud, kuid mitte taiesti ühendatud kandilist C-d. Servast servani, nagu värvilistest kivikestest mosaiik, katsid laudu sädelevad veinikannud, kuld- ja hõbenõud ning imeväärsed vaasid, täis haruldasi puuvilju, mille keskelt nagu rohelised varjud langesid lauadele väänkasvude looklevad vanikud. Laudade ümber ootasid külalisi kerged, oliivroheline sametiga kaetud tugitoolid. Laua ristküliku igas nurgas seisis pronksist keerdsammas vägevate kandelaabritega, milles põlesid ehtsad küünlad. Valgus oli nii hele, et ma võisin täpselt näha inimeste nägusid kõige kaugemaski saali ääres; võis peaaegu öelda, et valgusest hakkas silmadel palav.

Kõik istusid kleitide kahinal, toole nihutades laua taha; õhk kaikus kõminast, mida kordas kume kaja. Äkki eraldus müra üksik selge sõna ja lendas kiiresti seinast seinale. Trügisin ettepoole, kus olin näinud Hannoveri Duroci ja Dighega, aga kuidas ma ka ei otsinud, ei leidnud ma kuskilt Estampes'i ega Pope'i. Otsides pilguga vaba kohta selles lauaotsas, uksele lähemal, nägin veel hulga vabu kohti, ent oleksin lasknud endal pigem käe otsast raiuda kui istunud ise, sest kartsin jääda liiga kaugemale tuttavatest inimestest. Samas märkas mind Duroc, katkestas vestluse ja tuli mittemidagiütleva näoga minu poole.

«Sinu koht on minu kõrval,» ütles ta, «seepärast istu toolile, mis jääb minu vasakule käele.» Öelnud nii, läks ta kohe eemale, ja üsna pea, kui enamik külalisi oli kohale asunud, seadsin end laua äärde tugitooli, nii et minust paremale jäi Duroc, vasakule aga kõhna punapäise mehe nagu neljakümne aastates luider daam, pikk kui verstapost, kelle mõlemat väikest sõrme ehtis nii pikk küüs, et minu meelest oleks ta võinud vabalt toime tulla ilma kahvlita. Briljante rippus sel daamil kaelas sama palju kui sõstrapõõsal kobaraid, aga tema paljast teravat küünarnukki tundsin oma külje vastas isegi tüki maa tagant.

Hannover istus diagonaalis üle laua, otse tema vastas,

Duroci ja Halway vahel, oli koha saanud Dighe, Thomson istus Halway ja selle hispaanlase vahel, kelle visiitkaarti ma kavatsesin vaadata kümne aasta parast.

Vestlus minu ümber ei vaibunud hetkekski. Häältesumin lendas ühe inimese juurest teise juurde, ühe juurest kahe juurde, jälle ühe, kolme, kahe juurde ja nii vahetpidamata, nii et tundus, nagu räägiksid kõik justkui pillid orkestris, kus igaüks jalgib oma noote — sõnu. Aru ei saanud ma jutust midagi. Mulle ajas hirmu nahka minu ees seisev serviis. See oli väärt, et viia ta muuseumi ja panna klaaskupli alla. Luider daam tõstis lornjeti silmade ette, takseeris mu põhjalikult üle, nii et mul kõhe hakkas, ja ütles midagi, mille peale ma, midagi taipamata, vastasin: «Jah, nii see on.» Rohkem ta mind ei kõnetanud ega vaadanud minu poolegi, ning ma olin hirmus õnnelik, et polnud millegipärast talle meeldinud. Ülepea tundsin end kui unenäos. Hakanud tasapisi toimuvast aru saama, see tähendab sundinud end tähele panema sündmuste üksikuid osi, nägin ma, et ümber laua veerevad uhked kulutatud kõrgete ratastega serveerimislauad, täis läikivaid nõusid, mille kaane vahelt kerkis auru, põhja all aga hubisesid piirituslampide sinakad leegid. Minu taldrik kadus kuskile ja selle ulatas tagasi õhku ilmunud käsi. Mis selle peal oli? Pidin selle ära sööma, et teada saada. Lõhnas sihukeste hõrgutiste järele, sihukeste kokakunsti imede järele, et paistis, pruugib vaid veidike maitsta, kui oledki purjus paljast mõttest, et sõid seda lõhnavat maiusrooga. Ja nii imelik kui see ka ei tundu, tärkas minus äkki poisikeselik hundiisu, mis oli pikka aega kasvanud teda allasuruvate muljete all; tühjendasin kõrge läbipaistva pokaali punast veini, leidsin iseehda ja sõin kaks korda taldriku täiesti tühjaks, mistõttu see ilmus täidetuna tagasi kolmaski kord. Jätsin ta seisma ja jõin veel veini. Enese ümber nägin kõikjal suu juurde tõstetavaid klaase ja pokaale. Laial rõdul lae all, saali teises otsas, mürt-satas mänguma orkester ja jätkas vaiksemalt kui kõnekõmin laua ääres, tuletades meelde Sädelevat Maad.

Just siis hakkas looma nähtamatu kell, aeglaselt ja kõlavalt kaikusid üksteist lööki, summutades kõik muu:

häältekömina ja orkestri. Vestluses minust paremal kõlas sõna «Estampes».

«Kus on Estampes?» küsis Hannover Durocilt «Pärast lõunat läks ta äkki kaduma ja pole välja ilmunud. Ja kus on Pope?»

«Umbes poole tunni eest,» vastas Duroc, «kurtis Pope mulle, et tal on talumatu peavalu; ta vist läks ja heitis pikali. Ma ei kahtle, et ta varsti tuleb. Estampes'i aga ei jõua me vist ära oodata.»

«Miks siis?»

«Ee... sellepärast, et ma nägin teda... *tête-à-tête*...»

«N-nii,» lausus Hannover tujutult, «täna lähevad kõik hommikust peale ära. Näitavad end ja siis kaovad. Kapten Orsunat pole ka veel tulnud. Ja mina ootasin nii väga seda päeva...»

Samas tormas laua juurde paks tumedate juustega mees, kelle ümar, hoolitsetud ja raseeritud nägu oli päikesest pruuniks põlenud.

«Siin ma olen,» hüüdis ta, «ärge puutuge kapten Orsunat! Kuulake ainult, mis meiega juhtus! Siia on asunud elama haldjad!»

«Kuidas, haldjad?» imestas Hannover. «Kuulake, Duroc, see on huvitav!»

«Oleksite pidanud ühe kaasa tooma,» ütles Dighe ja rüüpas lonksu kitsast pokaalist.

«Arusaadav, et te hiljaks jäite,» tähendas Halway. «Mina poleks üleüldse tulnud.»

«Noh, teie...» ütles kapten, kes tahtis ilmselt kähku oma seiklustest pajatada. Välkkiirelt jõi ta veiniklaasi tühjaks, torkas kahvli taldrikusse ja hakkas pirni koorima, ise noaga vehkides ja kulmu kergitades, kui miski jutustamise ajal talle hämmastav tundus. «Teiega on teine lugu, aga näete, mina olen tööga väga kinni. Nii-siis, viisin jahi dokki ja tulin mootorpaadiga tagasi. Sõitsime vanast tammist mööda, kus seisab tühi suvemaja. Kell oli seitsme ringis ja paike hakkas loojuma. Paat sõitis põõsaste lähedalt, need kasvavad tammil viiendas tulepaagist Jäise ojani. Kui ma jõudsin maja lõunakülje kohale, vaatasin juhuslikult sinnapoole ja nägin põõsaste vahel, päris vee ääres imeilusat noort neidu valges siidkleidis, käsiyarred ja õlad paljad, kaelas sädelev pärlikee. Ta oli paljajalu...»

«Paljajalu!» hüüdis Halway, Hannover aga nõjatus toolile ja jäi järsku tähelepanelikult kuulama. Duroci näol püsis armastusväärne, läbitungimatu naeratus, Dighe aga kergitas veidi kulme, nii et näo ülemine pool näis lõbusalt naeratavat. Kõik tundsid jutu vastu huvi.

Kapten sulges silmad, raputas kategooriliselt pead ja ohkas nõrdinult.

«Ta oli paljajalu — see on täiesti täpselt öeldud, ja ta kingad seisid sealsamas, sukad aga rippusid oksal — tõsijutt, need olid väga armsad sukad — helkiv ämblikuvõrk. Haldjas hoidis jalga vees ja toetus kätega sarapuutüvele. Tema teine jalg,» kapten katkestas ja heitis Dighele pattukahetseva pilgu, «palun vabandust — tema teine jalg oli üsna tilluke. No ja muidugi, egas seegi jalg, mis vees oli, saanud vahepeal suuremaks kasvada...»

«Jalg...» lausus Dighe, vaadates oma ahtakest kätt.

«Jah. Ma ütlesin, et ma vabandan. Niisiis, ma hüüdsin: «Stoppi! Tagasikäik!» Ja me nõksatasime seisma nagu linnukoer, kes vuti üles on ajanud. Ma ütlesin: pintslit oleks vaja, et teda maalida. See oli haldjas, minu ausõna selle peale! «Kuulge,» küsisin ma, «kes te olete?»... Paat jõudis ümber pöösaste ja peatus tema, ma ei utleks, et pahase, ütlesin et midagi mittesooviva palge ees. Ta vaikis ja vaatas meid; mina küsisin: «Mida te siin teete?» Kujutage ette, tema vastus oli selline, et ma lakkasin kahtlemast tema üleloomulikus päritolus. Ta ütles väga lihtsalt ja asjalikult, aga haäl, oh, milline võrratu haäl see oli! — see polnud tavalise inimese haäl, see oli...»

«Noh,» katkestas Thomson talle omase vaikse, kuid lõikava tooniga, «kas peale hääle veel midagi oli?»

Hoogsattunud kapten nihutas närviliselt oma klaasi eemale.

«Ta ütles,» kordas kapten, kelle meelekohad punaseks olid värvunud, «just niimoodi: «Mul suri jalg ära, sest need kontsad on kõrgemad, kui ma olen harjunud kandma.» Ja kõik! Ah?» Ta laksas endale mõlema käega vastu põlvi ja küsis: «Kuidas meeldib? Milline neiu vastaks niimoodi sellisel hetkel? Mulle ei antud aega temasse armuda, sest ta kükitas graatsiliselt maha, korjas oma varanduse kokku ja haihtus.»

Ja kapten võttis käsile oma veiniklaasi.

«See oli mõni toatüdruk,» ütles Dighe, «aga et päike parajasti loojus, jättis see vaatepilt teile, erapooliku mulje.»

Halway ühmas midagi. Äkki jäid kõik vait. Kellegi vaikimine, järsk ja ootamatu, lukustas kõigi suud. Vait oli jäänud Hannover, kes küll ennegi polnud sõnagi lausunud, aga vaikis nüüd, silmis veider ilme ja kahvatul näol higipisarad. Ta pilk pöördus aeglaselt Duroci poole ja peatus sellel, kuid talle vastanud pilk oli selge ja rahulik.

Hannover ohkas, puhkes hasti valjusti naerma ja naeris tõtt öelda veidi kauem, kui taluvad närvide tundlikud kaalud.

«Orsuna, mu rõõm, kaptenite kapten!» ütles ta. «Sellest ajast peale, kui ma Trawlerilt selle maja ostsin, on Gardeni neemele asunud elama nii palju inimesi, et naissoost elanikkond pakub võrdlemisi kirevat pilti. Teie tillukesejalgsel haldjal on kindlalt nii isa kui ema; mis minusse puutub, siis ei näe ma siin esialgu teist haldjat peale Dighe Alvaviza, kuid temagi ei oskaks haihtuda, ma arvan.»

«Kallis Everest, teie «esialgu» mõte pole just eriti selge,» ütles kaunitar, kes end suurepäraselt valitses ega leidnud Orsuna jutust ilmselt midagi tähelepanu vääriivat.

Kui sellel ajal istus lauas keegi inimene, kes kartis oma õhetavate põskedega silma torgata, siis olin see mina. Mu süda peksis nii, et klaasis, mida ma käes hoidsin, loksus vein samas taktis. Mingite tõenduste ja seletusteta teadsin ma juba, et kapten oli näinud Mollyt ja ta tuleb siia, elus ja terve, ja on siin sõpradele ustava Sandie kaitse all.

Vestlus muutus kuivemaks, närvilisemaks ja läks siis üle naljaderaheks, millega pommitati kaptenit. Ta ütles:

«Ma hilinesin teisel põhjusel. Ma ootasin, et mu naine saabub rongiga kell kümme kaksteist, aga nagu mulle nüüd näib, tuleb ta alles homme.»

«Väga kahju,» ütles Hannover, «ma lootsin naha teie armast. Betsyt. Loodan, et haldjas ei röövinud temalt kohta teie südames?»

«Ohoo, muidugi mitte.»

«Kunstniku silm ja lõukõpera süda!» ütles Halway.

Kapten kõhatas valjusti
«Mitte just tapselt nõnda. Lõukoera silm ja kunstniku süda. Muide, ma valan endale veel seda oiivalist veini, mis annab inimesele kohe neli silma.»

Hannover vaatas kõrvale. Jalamaid tõttas ta juurde teener, kellele anti lühike korraldus. Ei möödunud minutitki, kui kolm gongilööki sundisid jutuhääled alama, ja kuigi ei saabunud täielikku vaikust, oli piisavalt rahulik, et rääkida. Rääkida kavatses Hannover, nägin seda tema poole pööratud pilkudest; ta ajas end sirgu, pani käed lauale, peopesad allapoole, ja käskis orkestril vait jääda.

«Külalised!» alustas Hannover nii valjusti, et kõik teda kuulsid; tohutu saali suurepärase akustika ei sundinud häält pingutama. «Teie olete minu külalised, minu tuttavad ja sõbrad. Teie osutasite mulle seda au ja tulite minu majja sel päeval, mil ma, neli aastat tagasi, käisin veel ringi katkiste saabastega ega teadnud, mis saab minust edasi.»

Hannover jai vait. Kogu jargneva stseeni vältel pidas ta tihti pause, kuid vabalt ja sundimatult, nagu millegi üle aru pidades, ja jätkas siis niisama rahulikult.

«Paljud teie hulgast sõitsid siia laevaga või raudteed mööda, et mulle saaks osaks õnn veeta teiega mõned päevad.

Ma näen nägusid, mis tuletavad meelde ohtlikke ja lõbusaid, juhustest, seiklustest ja muredest tulvil, teo- ja rõõmurohkeid päevi.

Teie käe all, Tom Clairton, teenisin ma San Rioli tolliametis, ja teie panite oma ameti maha, kui «Therèze'i» kapten mind alusetult süüdistas teise laeva, «Orlando» seadusvastases soosimises.

Amelie Cornius! Neli kuud andsite te mulle võlgu toa, hommiku- ja lõunasöögi, ja ma pole seniajani selle eest tasunud, ei tea, kas argusest või kergemeelsusest, kuid tasunud ma pole. Neil päevil lahendame selle küsimuse.

William Wilson! Teie villas paranesin ma tüüfusest ja te lugesite mulle iga päev ajalehti ette, kui ma parast kriisi polnud suuteline pead ega käsi tõstma.

Luc Aradan! Kuigi teil oli tegemist sellise neuras-teenikust miljonäriaga nagu mina, soostusite te võtma minu kapitali oma juhtimise alla, vabastades mind

seega ärimõtetest, žestidest, päevadest, tundidest ja minutitest, ning suurendasite põhikapitali kolme aasta jooksul kolmekümne seitsme kordseks.

Henri Toqueville! Teie pängale olen tänu võlgu õnnestunud hoiustamise, saladuse puutumatus ja kuldketi tagastamise eest.

Leitnant Claudius! Teie päästsite mind jahiretkel, kui ma kuristiku kohal rippusin, hoides kinni ei tea isegi millest.

George Bark! Teie hüppasite «Indianalt» vette mulle järele, kui ma tormi ajal Adeni lähedal üle parda kukkusin.

Léon Degouste! Teie geniaalne vaim andis kuju minu palavikulistele sonimistele ja muutis nad selleks rangelt ja kaunilt kavandatud hooneks, milles me viibime. Ma tõusen, et teid tervitada, ja tõstan selle klaasi, et meenutada toda korda, kui te mind kõigepealt tigidalt turtsudes ära kuulasite ja välja naersite ja veerand tundi vihast punetasite; lõpuks aga ütlesite: «Ausõna, selle üle tasub mõelda. Ainult et ma panen uksele sildi: «Ajutiselt ogaraks läinud arhitekt Degouste palub terve mõistusega inimesi umbes kolm kuud teda mitte tülitada.»»

Vaadates samasse, kuhu vaatas Hannover, nägin ma inetut, lihava ja kõrgi näoga vanameest, kes irooniliselt kulmu kergitas; jutu ära kuulanud, kangutas Degouste end aeglaselt üles, toetus kätega lauale, pööras pea viltu ja ütles:

«Olen väga meelitatud.»

Lausunud need kolm sõna, istus ta, näol ilmne kergendustunne. Hannover naeris.

«Noh,» ütles ta ja võttis taskust kella, «määratud oli kaheteistkümneks, praegu puudub keskööst viis minutit.» Tardunud naeratus näol, vajus ta mõttesse, ent virgus kohe: «Sooviksin, et minu peale ei oleks pahane keegi, keda ma ei ole maininud; nagu te näete, mäletan ma kõike hästi. Niisiis, ma mäletan kõigist kõike, kõiki kohtumisi ja kõnelusi; teie kaudu elas inimesi läbi mineviku ja olen temas praegu niisamuti, nagu olin tookord. Aga ma pean siiski ütlema, et raha andis mulle võimaluse teostada oma kirglikke soove. Ma ei oskagi seda teile lühidalt seletada. Võib-olla võiks seda mõttesundust nimetada nõnda: žesti võimikus. Seejuures

kujutlesin ma veel teist maailma, mis eksisteerib teispool seina, varjatuna käegakatsutavas, vääramatuid hoonekolosse, millega ma võin mängida, ainult sõrme liigutades. Ja nagu ma hiljaaegu taipasin, ma ootasin, et teostanud oma tuju, mis oli muutunud lausa vajaduseks, leian ma — sest me oleme salaparasel viisil sõltuvad vormist — selle sügavaimast keerukusest võrdväärse sisu. Vaevalt oleksid minu mõtte uperpallid, mis omandasid siiski vastupandamatu võimu hinge üle, leidnud kehastamist sellisel määral, nagu tegi seda minu palvel Degouste, kui poleks olnud lubadust, mille ma andsin... ühele inimesele, — see kuulub minevikku. Tookord istusime me, kaks kerjust, mahajäetud kuuris põrandal, mille alla olime matnud hunniku puhast kulda, ja röövisime oma unelmais loomulikult tühjaks kõik Šeherezade paleed. Sel inimesel, kelle saatusest mul nüüd vahimatki aimu ei ole, oli elav kujutlusvõime ja kirk sisustada losse oma maitse kohaselt. Pean tunnistama, et oskuses välja mõelda jäin temast kaugele maha. Ta hävitas mu selliste piltidega, et ma olin vaimustuses. Ta ütles: «Kui juba unistada, siis nii et...»

Samal hetkel hakkas kell kahtteist lööma.

«Dighe,» ütles Hannover, naeratades talle nagu vandeseltslane, «noh, kas te ei tahaks ellu äratada Ali Baba ja tema neljakümne röövli aegu!»

«Mis nüüd juhtub?» küsis uudishimulik hääl laua teisest otsast.

Dighe tõusis naerdes püsti.

«Me näitame teile!» kuulutas ta, ja kui ta ka närveeris, polnud seda üldse märgata. «Ausalt öelda ei tea mina ka, mis juhtub. Kui maja lendu tõuseb, hoidke toolidest kinni!»

«Te mäletate, kuidas...» küsis Hannover Dighelt.

«Oh jaa! Täiesti.»

Ta läks ühe hinglasuure kandelaabri juurde, millest ma juba rääkisin, ja sirutas käe selle kullatud jala poole, mida katsid kumerad liistud. Uurides neid, et mitte eksida, otsis Dighe nende seast ühe välja ja vajutas selle alla. Ta silmaterad läksid suuremaks, nagu värahtas korra, suutmata säilitada rahu ihaldatud võidu ootel. Ja selsamal hetkel, kui mul avansina pea ringi hakkas kaima, jäi kõik nii, nagu oli olnud, omale

kohale. Veel mõne viivu piitsutas närye see sisemine pinge, mille valduses on inimene, kui püss lahti ei läinud, seejärel puhkes naer ja lärm.

«Korrata!» hõikas don Esteban.

«Karistuslöö,» ütles Orsuna.

«Pole ilus väiksemaid narrida,» tähendas Halway.

«Fui, kui rumal see on!» hüüdis Dighe ja pörutas jalaga vastu maad. «Kui kurja nalja te teete, Hannover!»

Üle ta näo libises närviline vari; ta tuli otsustavalt ära ja istus huuli hammustades oma kohale.

Hannover vihastas. Näost punane, tõusis ta kähku püsti ja ütles:

«Ma pole süüdi. Pope pidi hoolitsema, et kõik oleks korras. Tal tuleb vastust anda. Ma ise...»

Pahaselt, nagu võis aru saada ta järskudest liigutustest, läks ta kandelaabri juurde, puudutas metallkauristust ja vajutas selle uuesti alla. Kuuletudes tühisele liigutusele, eraldusid kõik saali seinad äkki laest, nii et nende vahele jäi tühi hele triip, vajusid korraga põrandasse ja kadusid. Kõik toimus hääletult. Tundsin kerget nõksatust ja lendasin koos tooliga üles.

XVIII

Sellel ajal kinnitasin endale juba alateadvuses: «Mollet ei tule,» sest tajusin viimase kellalöögi lootustmatvat ja kaineistavat kibedust, kuigi olin enne võpatanud iga hüüatuse puhul, kui mulle näis, et saabusid kohale uued näod. Kuid seinte langemine, mis toimus nii sujuvalt, et isegi vein klaasis ei loksatanud, pühkis minust ainsa võimsa hoobiga minema kõik tunded. Mulle paistis, et saal kerkis muinasjutuliste sammaskäikude vahelt kõrgele üles. Kõik kohalviibijad karjatasid; üllatus ja hirm sundisid inimesi püsti hüppama. Tundus, nagu oleksid rökatanud nähtamatud pasunad; tormunu oli rabav kui laviin ja hele kui sähvatah välg — nii pimestav oli see.

Et kirjeldada vaatepilti, mis avanes meie silmade ees apoplektilises tempos, olen sunnitud kasutama hiljem omandatud teadmisi taidurlusest ja materjalidest, mis

Hannover oli olematusest esile mananud sõpruskonda ründama. Meid ümbritses mustast marmorist kolonnaad, see peegeldus endise saali põrandat raamivas puhtas ja selges, umbes kahekümne jala laiuses peeglis, mis piiras meid neljast küljest nagu helkiv kuristik. Sambad, neli tükki igas reas, näisid suunduvat ühisesse keskpunkti ja läbi nende nelinurkse rivikorra jooksid ühelaiused vahekäigud. Soklid, millel nad seisid, olid kõrged ja massiivsed. Sammaste vahel pladisesid purskkaevude sädelevad veejoad, üks kõrgem kui teine, kolm juga igas purskkaevus; langedes oli neil kaardunud sule kuju. Valgusest säravat sügavikku, mida kordas klaassile põrand, ääristas ülevalt ja alt kolonnaadi peegeldus. Pildi murdejoon, mis asus samal tasemel saali ja sammaste tagant siravate ruumide põrandaga, jättis mulje, nagu seisaksime kõik õhku laotatud vaipadel. Sammaskäigu taga, kus kirsspunased kristall-lühtrid heitsid koiduhelke soojalt kumavale pärlmutrile ja elevandiluule, avanesid pilgu ees nõiduslikud saalid. Kilgendav valgus voogas nagu gaas. Pärlmutter, hõbe, valge merevaik, marmor, mõõtmatud peeglid ja pärli-tega tikitud gobeläänide ebamaised maastikupildid unenäolises udus; mööbel — fantaasiarikkam ja võluvam kui õrnad lillevanikud kuupaistel — ei äratanud isegi tahtmist üksikasju uurida. Kavandatud ja kehas- tuse leidnud nagu koor, mis kujuneb paljude häälte kooskõlast, õhetas see virtuooslik meeletus musta mar- mori tagant nagu koit läbi öö.

Aga just minust kõige kaugem saalinurk orkestri- rõdu all näitas, kus vaatepildi looja oli jõudnud joob- nustavalt ilult naudingutpakkuva, täpse ja täiusliku kogumuljeni. Seal kattis põrandat valge karusnahk, kohev ja pehme kui esimene lumi. Vasakul sädeles malahhiidist kaunistustega hõbekamin, seinu kattis karniisist põrandani luuderohu tumeroheline lehevaip, mille varjust välgatasid ovaalsed peeglid; madalamalt jooksis ümber kolme seina kuldne võre, millel põimu- sid kollased roosid. See tuba või väike saal, mida val- gustas üksainus matt lamp — otsekui tuhmidest pärli- teradest põimitud, kummulipööratud koonuse kujuga lühter — hõivas täielikult minu tähelepanu; jäin imet- lema selle õdusat hubasust, ja kui ma lõpuks ümber keerasin, et vaadata, kas minu selja taga veel midagi

pole, nägin ma, kuidas Duroc tõusis ja sirutas käe ukse poole, mille lävetriibul oli seisatanud neiu valges ja niisama õrnas kleidis kui ta ise, õhetav nagu närviliselt rahulik, pilk vapralt ette suunatud. Ta astus sisse, hammustas huult, üleni üksainus ootus. Ma ei tundnud Mollyt kohe ära — nii muutunud oli ta praegu —, aga siis pigistas miski mu kõri ja kõik peale tema lakkas olemast. Otsekui sõge, karjatasin ma:

«Vaadake, vaadake! See on Molly! Ta tuli! Ma tead- sin, et ta tuleb!»

Kohutav oli Duroci pilk, mis põletas mind nagu tuline raud. Kahvatanud Hannover pöördus ümber kui välk, ja kõik, kes saalis olid, vaatasid samasse suunda. Mollyga koos oli ilmunud ka Estampes; ta tõstis korraks pilgu Hannoverile ja astus kõrvale. Saabus ebatavaline vaikus — täielik häälte puudumine, ja selles vaikuses tilahtas heledalt kukkunud või teise vastu põrganud klaas.

Kõik seisid, kurdid üle pea lõõnud sündmustetulvast. Hannover astus uneskäija hullunud näoga, käed ette sirutatud, Molly poole. Teda oli valus vaadata — nii äkki oli ta kõigi juurest läinud selle ühe juurde, keda oli oodanud. «Mis juhtus?» kostis arglik sosin. Orkester alustas mahedat melodiat, andes teada, et oleme jõud- nud Imedemaale.

Duroc viipas rõdule muusikantide poole nii ägedalt, nagu oleks neid kiviga visanud. Muusika vaikis. Han- nover võttis neiu käe ja vaatas talle hellalt silma.

«See olete teie, Molly?» ütles ta ja ta näole kerkis naeratus.

«See olen mina, mu kallis, ma tulin, nagu lubasin. Ärge kurvastage enam!»

«Molly,» — ta ahmis kähinal õhku, käsi kurgu juu- res, tõmbas siis neiu pea ligemale ja suudles ta juuk- seid. «Molly!» kordas Hannover. «Nüüd usun ma jälle kõike!» Neiu käsi peos, pöördus ta laua poole ja ütles: «Ma olin väga vaene. See on minu mõrsja, Emily War- ren. Ma ei valitse ennast. Ma ei suuda ennast enam valitseda, ja teie ärge mõistke mind hukka.»

«See ongi see haldjas!» hüüdis kapten Orsuna. «Ma vannun, et see on tema!»

Halway värisev käsi, mis monoklit kohendas, prant- satas lauale.

Dighe langetas uuriva pilgu, millega ta sisenejat oli tunnistanud, ja tõusis püsti, kuid Halway tõmbas ta tugeva, jõhkra liigutusega jälle istuma.

«Ära tee proovigi!» ütles ta. «Sa istud edasi.»

Dighe nõjatus põlastaval ja ärritatud ilmel toolile ning kergitas jäiselt kulmu. Thomson istus, käsi näo ees, ja veeretas leivakuulikest. Mina seisin kogu aeg püsti. Seisid ka Duroc, Estampes ja kapten ja paljud külalised. Peole oli langenud vari nagu aasale.

Inimesed vabanesid tardumusest, mõned tõusid lauast ja tulid meile lähemale.

«Seda tegite siis teie?» küsis Hannover Durocilt, viidates Molly poole.

«Me olime kolmekesi,» vastas Duroc naerdes, «mina, Sandie ja Estampes.»

Hannover ütles:

«Mida see...?», kuid ta hääli värahtas. «No olgu,» jätkas ta, «praegu ma ei suuda tänada. Te saate aru. Vaadake ringi, Molly,» ütles ta käega laia viibet tehes, «siin on kõik nii, nagu te ehitasite mererannal, nagu see teil tookord silme ees seisis. Kas tunnete selle nüüd ära?»

«Jätke...» ütles Molly ja puhkes siis naerma. «Olge rahulikud, Mina olen väga ärevil.»

«Aga mina? Andke mulle andeks! Kui ma segaseks lähen, pole selles midagi imelikku. Duroc! Estampes! Orsuna! Sandie, vemm! Ja sina olid ka vait — ründasite mind nelja mehega igast ilmakaarest! Ärge pahandage, Molly! Molly, ütelge midagi! Kes siis seletab mulle kõik ära?»

Neiu surus ja raputas vaikides ta katt, loobudes mehiselt varjamast oma südant, mis selle päeva jooksul nii palju katsumusi läbi oli teinud. Ta silmad olid täis pisaraid.

«Everest!» ütles Duroc. «See pole veel kõik!»

«Täiesti õigus,» hüüdis Halway väljakutsuvalt, tõusis ja läks Hannoveri kõrvale. «Kes seletab mulle näiteks mõned segased punktid minu õe, Dighe Alvaviza loos? Kas see tütarlaps teab?»

«Jah,» vastas Molly segadusse sattudes ja vaatas Dighe poole, «ma tean. Aga ma olen ju siin.»

«Teate mis, Halway...» lausus Dighe tõustes,

«säätke meid oma poosidest, vähemalt minu juuresolekul.»

«August Trenck,» ütles Duroc Halwayle ja plaksutas käsi, et kõiki lähemale kutsuda, «mina seletan, mis juhtus. Teie kaaslane Jack Harrison, hüüdnimega Was ist das, ja teie armuke Ethel Meyer peaksid mõistma mu vihjet või siis pidama mind üpris rumalaks, kui nad loodavad olukorrast välja rabelda. Teie mäng on läbi!»

Seda lausus ta valjusti ja tõsiselt. Kõik olid jahmunud. Külalised lahkusid lauast ja kogunesid kobaras tormiliste sündmuste paika. Nüüd seisime keset tunglevat rahvamurdu.

«Mida see tähendab?» küsis Hannover.

«See on finaali!» hüüdis Estampes ettepoole astudes. «Kolm inimest kavatsesid vale nime all teid paljaks röövida. Millist teed kasutades — seda te teate.»

«Molly,» lausus Hannover võpatades, kuid siiski rahulikult, «ja teie, kapten Orsuna! Palun teid, viige neiu ära. Talle oleks raske praegu siia jääda.»

Ta andis kuuleka, läbi pisarate naeratava neiu sünge kapteni hoole alla, kes küsis: «Tahate, kullake, istume natuke kahekesi?» ja ta ära viis. Lahkudes seisatas Molly ja ütles: «Ma rahunen kohe. Ma seletan, ma jutustan teile kõik — ma ootan teid. Andestage mulle!»

Nii ütles ta, ja ma ei tundnud ära endist Mollyt pansionist. Siin seisis neiu, täiuslik igas mõttes, vapustatud, kuid kindel nii raskustes kui oma armastuses. Mind üllatas ka Halway ja Dighe enesevalitsemine; Thomson oli raske midagi täpsemat öelda: kuulnud, mida Duroc ütles, tõusis ta püsti, pani käed tasku ja vilistas.

Halway tõstis rusikas käe meelekohale, surus vastu pead ja laskis järsult alla langeda. Tasakaalu kaotas ta vaid silmapilguks. Dighe istus edasi, hõljutas lehvikut näo ees ja naeris hääletult. Daamid vaatasid teda, mõned õudusega otse näkku, mõned üle õla, tema aga ei näinud märkavatki neid alandavaid tähelepanuaval-dusi ja jälgis Halwayd.

Halway vastas talle kõrvakiilu saanud inimese pilguga.

«Kõis katkes, õeke!» ütles Halway.

«Phäh!» lausus Dighe aeglaselt tõustes, haigutas tehtult ja heitis kõrgi, kuid jõuetu pilgu inimestele, kes vaikselt pinevuses stseeni seirasid.

«Dighe,» küsis Hannover, «mis see tähendab? On see tõsi?»

Dighe kehtas õlgu ja pööras naos ära.

«Meie seas viibib Ben Dreck, kes riietus ümber teenriks,» lausus Duroc. «Ta tegi kindlaks, et need inimesed on identsed kuulsa Ledingenti šantaažiloo tegelastega Dreck, kus te olete? Meil on teid vaja!»

Noor teener, must juuksetukk laubal, astus rahva hulgast välja ja noogutas lõbusalt Halwayle.

«Halloo, Trenck!» sõnas ta. «Kümme minutit tagasi tõiin ma teile uue taldriku.»

«See on tõesti saavutus!» märkis Thomson, kes lipsas osava õlapöördega teiste ette. «Nime avastada on raskem kui seinu liikuma panna. Noh, Duroc, teie tegite seda — tuld kuningale ja matt! See on teie kätetöö!»

«Nüüd sain ma aru,» ütles Hannover. «Tunnistage üles! Rääkige kõik ära... Te olite minu külalised. Ma olin lahke teie vastu — vannun, et ma usaldas teid. Te varastasite minu meeleheite, tegite mu murest muukraua! Teie, Dighe, tegite seda! Mida te, pöörased, tahtsite minu käest? Raha? Nime? Elu?»

«Noosi,» vastas Halway. «Te tunnete mind halvasti.»

«August, ta väärrib avameelsust,» sõnas äkki Dighe, «olgu või kingitusena. Võtke teadmiseks,» ütles ta Hannoverile ja vaatas talle õelalt otsa, samal ajal kui ta huuled külmalt naeratasid, «võtke teadmiseks, et on olemas vahendeid, mis inimese elupäevi vaikselt ja märkamatuks lühendavad. Ma loodan, te oleksite teinud testamendi?»

«Jah.»

«See oleks jaanud minu valdusse. Teie süda on soodsas seisundis, et teha otsustavat katset mingeid jälgi jätmata.»

Kõiki haaras õudus, kui ta lausus neid julmi sõnu. Ja siis juhtus midagi, mis mind pisarateni vapustas: Hannover vaatas ainiti Ethel Meyerile otsa, võttis ta käe ja tõstis aeglaselt huulte juurde. Name kiljatas, pörkas eemale ja tõmbas vaenulikult käe vabaks.

«Täna teid,» ütles Hannover väga tõsiselt, «vaprusel eest, millega te end paljastasite. Asja olin ma kui laps, kes kardab pimedat kambrit, kuid teab, et selle taga, teises toas, on valge. Seal ootavad rõõmsad hääled, naer ja puhkus. Ma olen õnnelik, Dighe, — viimast korda

nimetan ma teid Digheks. Ma jätan teiega jumalaga kui külalise ja naisega. Ben Dreck, tooge käeraud!»

Ta taganes ja laskis Drecki ette. Dreck kõlistas käeraudu, püüdis osavalt kinni vastupuikleva naisekäe; lukk klõpsatas, Dighe käed kerkisid jõuetult ja ta näole tõusis tige, piinatud ilme. Samal hetkel pidasid teenrid kinni põgeneda katsunud Thomsoni ja haarasid revolvri Halway käest. Dreck pani nad mõlemad raudu.

«Pidage meeles,» ütles Halway tuikudes ja lõõtsutades, «pidage meeles, Everest Hannover, et teie taga ei ole valge! Seal pole valgustatud tuba! Te olete idioot.»

«Mis, mis?» hüüdis don Esteban.

«Ma arendan skandaali,» vastas Halway, «ja te ei saa mind lüüa, sest ma olen raudus. Hannover, te olete loll! Kas te tõesti mõtlete, et see tütarlaps, kes äsja siin oli, ja see loss kokku sobivad? Pruugib ainult talle näkku vaadata. Ma näen asju sellistena, nagu nad on. Te vajate vaid üht naist — kui ma oleksin ta teie tarvis maha jätnud — minu armukest, Ethel Meyerit; selles majas oleks just tema olnud see, mida vaja. Paremat te poleks leidnud. Tema sapis oleks teie raha saanud õige vardi. Tema oleks teadnud, kuidas vallutada järsemadki mäetippe. Teid, tühi inimese, kes oskab paljalt unelda, kui Golconda tema valduses on, oleks ta ümber sõrme keeranud, oleks õpetanud teid tundma kõlvatu elu naudinguid ja selle hüatsindilõhna. Te panite toime kuriteo, kui juhtisite kulla kõrvale tema otseselt ülesandelt — kasvada ja kasu lüpsata —, sunnitsite tiigrit naeratama lelude ees, ja seda kõike selleks, et heita kallis kapriis jalge ette tüdrukule, kes lihtsamel naerma hakkaks, kui talle sõrme näidata! Me teame teie lugu. Me ostime selle ja oleksime sellele risti peale tõmmanud. Oleksime! Nüüd te jätkate seda. Aga teil ei õnnestu sellele joont alla vedada. Teid ja Mollyt lahutavad kakskümmend tuhat sammu, mis tuleb teha, et käia läbi kõik need — ausõna — suurepärased saalid, või saab temast endast Emily Hannover — rohkem kui see teile meeldiks, kolm korda, sada korda Emily Hannover!»

«Ei iialgi!» ütles Hannover. «Aga kakskümmend tuhat sammu... Teie arvepidamine on õige. Ja nüüd keelan ma sellest rohkem rääkida. Ben Dreck, tehke

sellel tublil mehel käed lahti, ja naisel käed lahti ja sellel kolmandal ka. Mu viha on lahtunud. Täna ei pea keegi kannatama, ka vaenlased mitte. Laske nad vabaks, Dreck!» ütles ta uuesti hämmeldunud detektiivile. «Te võite jätkata jahti, kus soovite, ainult mitte minu majas.»

«Oeh, olgu!» Hirmsasti nõrduinud, vabastas Dreck nad käeraudadest.

«Kometimängija!» sähvas Dighe raevu ja naeruga.

«Ei,» vastas Hannover, «ei ole. Ma meenutasin Molyt. See on tema pärast. Muide, mõtelge, mida soovite. Te olete vabad. Don Esteban, olge nii kena, kirjutage neile inimestele tšekk viiesajale tuhandele, ja et ma neid enam siin ei näeks!»

«Saab tehtud,» kostis laevaomanik ja võttis taskust tšekiraamatu. «Noh, Trenck, ja teie, madam Meyer, heitke liisku: p o o s või p i r u k a s?»

«Kui ma oskaksin,» vastas maruvihane Halway, «kui ma oskaksin teile selgeks teha, kui ükskõik on mulle, mida te minust arvate — et te taipaksite ja ehmataksite, kui vähe ma sellest hoolin —, ütleksin ma kõhklemata «p i r u k a s» ja läheksin teile näkku naerdes tšekiga minema. Ent ma olen löödud. Te võite mind mitte uskuda.»

«Usume meelsasti,» ütles Estampes.

«Sihuke tšekk on etem igasugu peentest kommetest,» teatas Thomson, «ja mina kiidan esimesena heaks solvamise, mis mulle osaks on saanud.»

«Noh, mis sellest rääkida...» ütles Dighe vaenulikult.

Ta astus ettepoole, tõstis aeglaselt käe, vaatas don Estebanile otse silma ning napsas selle sõrmede vahelt rippuva tšeki. Don Esteban langetas käe ja vaatas Duroci poole.

«Igaüks jääb endale truuks,» ütles see pead kõrvale pöörates.

Estampes kummardas ja viipas ukse suunas.

«Me ei pea teid kinni,» lausus ta. «Tšekk on teie, te olete vabad ja rohkem pole rääkida millestki.»

Kaks meest ja naine, kelle õlad paistsid selja tagant nagu rängast hoobist longu vajunud, vahetasid isekeskis mõned vaiksed sõnad ja läksid kellelegi otsa vaatamata ruttu minema. Nad polnud enam elusolevuste meodi. Minu silme all oli tšekiraamatu lask nad

tapnud. Ukse taga kordas kõige kaugem peegel eemalduvate kogude liigutusi, ning keset vapustatud, sagivat, lahkuma kiirustavat inimsümma viskusin ma toolile ning puhkesin ohjeldamatult nutma, nagu oleks mind ennast surmavalt solvatud.

Siis puudutas mind üks käsi; tõstsin pea ja nägin oma kibedaks hääks sedasama lõbusat noort naist, kelle käest olin saanud roosi. Ta vaatas mind tähelepanelikult, naeratades ja huviga.

«Oo lihtsameelsust!» ütles ta. «Poiss, sa nutad see pärast, et sinust saab varsti mees! Võta teine lill, mälestuseks Camille Fléronilt!»

Ta ulatas mulle lahkelt kirsi värvi daaliaõie, mille ma masinlikult pihku pigistasin. Siis pistsin ma niisama masinlikult käe tasku ja tõmbasin välja tumedaks muutunud roosiõilmed, mida ma polnud tahtnud maha visata. Daam oli kadunud. Mida ta sellega öelda oli tahtnud, taipasin ma alles palju hiljem.

Daaliaõis on mul praegugi alles.

XIX

Vahepeal olid peaaegu kõik laiali läinud; üksikud inimesed seisisid salguti siin-seal, unustatud lauast kaugemal, ja ärutasid midagi. Vahel peatasid mõned käeviipega edasi-tagasi sõeluvaid teenreid, kes abitult käsi laiutasid või õlakehitusega mõista andsid, et tänase õhtu sündmused on neile täiesti arusaamatud. Luhtunud peo pineva tühjuse ümber särasid mustade sammaste taga, vaimustust ja tähelepanu äratamata, Kuldketi lossi hüljatud imed. Kedagi enam saali ei tulnud. Tõusin püsti ja läksin välja. Kui jõudsin järjekorras kolmandasse saali, märgates vahel kaugenevat varju või kuuldes eemalt sammukaja, sattus mulle vastu Pope. Mind nähes ta võpatas.

«Kus te olite!?» päris ta. «Ma otsisin teid. Tulge minuga kaasa. Kõik lõppeb väga halvasti!»

Jäin ehmunult seisma, nii et kiirustav ja minust ette rutanud Pope pidi tagasi pöörduma.

«See pole nii hirmus, nagu teie arvate, aga ikka põrgu, kehvasti. Tal oli atakk. Praegu on kõik seal, ja

ta tahtis teid näha. Ma ei tea, mida see tähendab. Aga te tulete, eks ju?»

«Jookseme!» hüüdsin ma. «Küll Mollyl võib nüüd raske olla!»

«Küllap ta paraneb,» ütles Pope, kes kiiresti kõndis, aga ometi paigal näis tammuvat — nii väga ruttasin ma ise. «Tal on juba palju parem. Isegi naeris natuke. Teate, ta ei hoolinud oma tervisest ega rääkinud haigusest poolt sõnagi! Alguses arvasin ma, et oleme kõik süüdi. Mida teie arvate?»

«Mis te minult küsite!» vastasin ma solvunult. «Mina tean ju vähem kui kõik teised!»

«Mitte nii väga süüdi,» jätkas ta, minu vastusest kõrvale põigates. «Mõnes mõttes me süüdi ei ole, seda ma tunnen. Ah, kui väga ta rõõmustas! Tss! See on tema magamistuba.»

Ta koputas kõrgele suletud uksele, ja kui ta kavatses teist korda koputada, avas Estampes seest ukse, läks kohe tagasi voodi poole ja lõpetas meie ilmunisega katkestatud lause: «... seepärast te peate magama. Muljetel ja jõupingutustel on oma piir. Sandie tuli.»

Kõigepealt nägin voodi kõrval istuvat Mollyt; Hannover lamas, pea kõrgel padjavirnal, ja hoidis ta kätt. Ta huuled oli paakil, tal oli raske hingata ja ta rääkis katkendlikult, vaikselt häälega. Lahtinööbitud särgi kaelusest paistis kompress rinnal.

Selles suures magamistoas oli nii mõnus olla, et haige ei jätnud mulle rusuvat muljet. Alles siis, kui vaatasin ta tuhmunud näkku, tajusin hetke rõhuvat meeleolu.

Voodi teises otsas istus Duroc, jalg üle põlve, don Esteban seisis keset tuba. Laua ääres õiendas arst rohudega. Kapten Orsuna kõndis nurgast nurka, lühikest, tuulest parkunud käed laia selja taga. Molly oli väga närviline, aga naeratas, kui ma sisse astusin.

«Sandersonike!» ütles ta, ja jälle hoovas temast elurõõmu, mida miski polnud suutnud lüüa. «Kui kena ta oli, rätik peas! Aga nüüd... Huuh!... te olete nutnud?»

Ta ähvardas mind vaba käega, viipas siis sõrmega ja koristas enda kõrvalt toolilt ajalehe.

«Istuge. Laske mu käsi lahti,» palus ta leebelt Hannoveri. «Niiviisi! Istume kõik korralikult.»

«Ta peab magama,» teatas arst otsustavalt ja vaatas mõistaandvalt minu ja teiste poole.

«Viis minutit, Johnson!» vastas Hannover. «Tuli üks elus hing, kes, nagu ma arvan, samuti ei talu üksindust. Sandie, ma kutsusin sind — kes teab, kas me enam näeme teineteist? — kutsusin, et paar sõbralikku sõna öelda. Sa nägid kogu seda painajalikku lugu pealt?»

«Ükski sõna, mis seal lausuti,» ütlesin ma vapustatud täiskasvanu parimas stiilis, «pole kuskil nii sügavale peidetud ega nii hästi talletatud kui minu südames.»

«Kuule nüüd! Sa ehk pakud veidi üle. Võib-olla minu südames samuti. Täna sind, poiss, ka sina aitasid mind, kuigi olid ise nagu linnuke, kes ei tea, kus oksal ta istub homme.»

«Tohoh!» ütles Molly. «Kuidas ta siis ei teadnud? Tal on isegi käe peal selline kiri — ma pole küll näinud, ainult kuulsin sellest.»

«Aga teie?!» hüüdsin ma, sest minu hella kohta oli osatanud see, kes oleks pidanud mind säästma sellel hetkel. «Võiks arvata — ausõna! — et teie olete muldvana!» Ehmunud omaenda sõnadest, püüdsin end talit seda, et mitte midagi liigset öelda, kuid kordasin mõttes: «Plikatirts! Plikatirts!»

Kapten lõpetas kõndimise, vaatas mind, tegi sõrmedega nipsu ja vajus raskelt minu kõrvale.

«Ma ei vaidlegi vastu!» ütles neiu, kui vaibus naer, mille oli kutsunud esile mu keevalisus. «Võib-olla olen ma tõesti sinust vanem!»

«Vahel oleme me nooremad, vahel vanemad,» tähendas Duroc.

Ta istus samas poosis nagu «Españolal», küljetsi toolil, jalg välja sirutatud, pea langetatud, küünarnukk tooli seljatoel.

«Hommikul kõndisin ma mererannal ja kuulsin, kuidas keegi mängis klaverit selles majas, kust ma teid leidsin, Molly. Täpselt sama olin läbi elanud seitse aastat tagasi, siis oli kõik peaaegu niisamuti. Tookord läksin ma tütarlapse juurde, keda pole enam elavate kirjas. Sama melodiat kuuldes jäin seisma, sulgesin silmad, kandusin minevikku ja muutusin kuus aastat nooremaks.»

Ta vajus mõttesse Molly vaatas vargsi tema poole, ajas end siis sirgu ja pöördus naeratades Hannoveri poole.

«On teil väga paha?» küsis ta. «Võib-olla on parem, kui ma ka ära lähen?»

«Sugugi mitte,» vastas Hannover. «Sandie, seesama Molly, kes sind äsja solvas, oli alles neli aastat tagasi kleenuke, kriimus, kõhnade koibadega linnupoeg. Minul ei olnud maja ega ulualust. Magasin lagunenud barakis.»

Neiu muutus rahutuks ja hakkas nihelema.

«Oh, oh!» hüüdis ta. «Vaikige, vaikige! Ma palun teid. Ärge laske tal rääkida!» palus ta Estampes'i.

«Ma lõpetangi kohe,» ütles Hannover. «Tabagu mind väik, kui ma sellest vaikin. Ta keksis ringi ja laulis, piilus pragude vahelt barakki umbes kolm päeva. Siis torgati mulle läbi augu, eri aegadel, kaks õuna, vana põll küpsekartulitega ja nael leiba. Siis leidsin ma keti.»

«Te solvasite mind väga,» ütles Molly valjusti, «väga,» Kohe hakkas ta naerma. «Sinnasamasse mat-sime ta maha, selle keti. No olid pöörased päevad! Sanders, miks te vaikite, kui küsida tohib?»

«Niisama,» vastasin ma. «Ma kuulan.»

Arst astus meie vahele ja võttis Hannoveri kae.

«Veel üks minut mälestusi,» ütles ta, «siis on ka homne päev rikutud. Minge ära, palun teid!»

Duroc laksas käega vastu põlve ja tõusis. Kõik astusid neiu juurde — oli ta lõbus või kurb? — sellest oli raske aru saada, sest tema liikuv nägu oli kord nukker, lõi siis naeratuses särama või muutus ootamatult hahameelseks. Huvasti jättes ütlesin ma: «Molly, kui teil peaks mind vaja minema, siis võite minuga arvestada!...», ruttasin vastust ootamata esimesena minema ega mäletagi hästi, kuidas Hannoveri külma käsi tugevasti minu oma surus.

Ukse taga said kõik kokku. Kui doktor Johnson välja tuli, vajus raske uks aeglaselt kinni. Pilu ahenes, valgustriip valgatas viimast korda ja kustus, sulgedes enda taha kaks inimest, kellel, nagu ma arvan, leidus, millest rääkida ka ilma meleta ja teisiti, kui meie kuuldes.

«Te tulite ka ära?» küsis Estampes Johnsonilt.

«Hetk on selline,» vastas doktor. «Ma olen veendunud, et arst peab vahel võtma oma ülesandeid veidi vabamalt, kui seadus nõuab, isegi kui see peaks komplikatsioone tekitama. Me ei tea alati, mis on mõnel juhul tähtsam — elu või surm. Igatahes on tal praegu hea olla.»

XX

Kapten, kes vestles vaikselt Durociga, läks lähedal asuvasse võorastetuppa. Nende järel lahkusid don Esteban ja arst. Estampes tuli natuke aega koos minu ja Pope'iga edasi, esimesel käänakul aga noogutas ja kadus «oma asju ajama», nagu ta ütles. Siit polnud enam palju maad raamatukoguni, millest Pope minuga ühes läbi tuli ja koos minuga minu tuppa astus, kus ta silmanähtavalt väsinuna maha istus; hetke seisnud, istusin ka mina.

«Nõndaks siis,» ütles Pope. «Ei tea, kas ma saan täna magama jääda.»

«Teie avastasite nende jäljed?» küsisin ma. «Kus nad praegu võiksid olla?»

«Kadunud nagu vits vette. Dreck jooksis jalad rakku, et neid kõigil ustel passida, aga ühele inimesele käib üle jõu korraga mitmes kohas olla. Siin on ju kakskümmend väljapääsu, rahvamurd ja möll ja sagimine, ja kui nad ümber riietusid ja välimust moonutasid, on täiesti arusaadav, et Dreckil ei vedanud. Lõpuks oli tal, peab tunnistama, tegu esmajärguliste näitlejatega. Kõike muud kuulsime hiljem, Drecki käest. Duroc kutsus ta telegrammiga välja; võite kujutleda, mis tuli takus oli, kui ta Dreckile kiirrongi tellis! Noh, me räägime üks teine kord. Öö on ja kell on üks läbi ning täna loeb iga tund kolme eest — nii väsinud on kõik Head ööd!»

Ta lahkus, mina aga läksin voodi juurde, lootes, et ehk tekitab selle nägemine tahtmise magada. Midagi sellist ei juhtunud. Ma ei tahtnud magada: olin ärevil ja rahutu. Kõrvus kõlas ikka veel kohin; ennast pingutamata kuulsin uuesti vestluskatkeid ja iga kõneleja iseloomulikku häälekõla. Kuulsin naeru, hõikeid, sosi-

nat, ja kui sulgesin silmad, kerkisid mu ette näod, mis olid vilksatanud mööda nende tundide jooksul...

Alles viis aastat hiljem, kui ma Duroci kohtasin, sain teada, miks Dighe *alias* Ethel Meyer ei suutnud kindlaksmääratud hetkel seinu paigast nihutada ja miks laabus see kohe Hannoveri käes. Molly oli suvemajas Estampes'i ja teener Parkeri naisega. Ta oli tahtnud ilmuda kohale täpselt kell kaksteist, arvates võib-olla, et Hannover seda enam rõõmustab. Ta jäi hiljaks täiesti juhuslikult. Vahepeal aga, nähes, et teda ei tule, jooksis uksele valvav Pope ruumi, kus asus lülituskilp, ja katkestas voolu, otsustades, et saagu mis saab, aga Dighe ei tohi oodatud efekti esile kutsuda. Ta lülitas voolu välja kaheks minutiks, ja siis vajutas Hannover metall-liistaku alla.

EPILOOG

I

1915. aastal haaras kollapalaviku epideemia kogu poolsaare ja lähikaudse mandriosa. Õnnetus võttis suure ulatuse; iga päev suri viissada või rohkemgi inimest.

Veidi enne seda oli mind koos «Valküüri» meeskon-naga saadetud äsjaremonditud aurikut vastu võtma Rattner & Co. laevatehaselt Lyssis, kuhu me jäimegi, sest haigestus peaaegu kogu «Valküürile» munsterdatud komando. Peale selle poleks ranged karantiini-reeglid mitmel põhjusel lubanudki meil laevaga sadamast lahkuda enne kolme nädalat, ja mina, asunud elama võõrastemajja Caniers' kaldapealsel, tundsin igavust, lõin vahel ametikaaslastega aega surnuks hotelli restoranis, kõige sagedamini aga lonkisin linnas, lootes juhuslikult kohata kedagi, kes oleks osa võtnud viis aastat tagasi Kuldketi lossis toimunud sündmustest.

Pärast seda kui Orsuna järgmisel hommikul pärast toda päeva oli mind Kuldketist San Rioli viinud, polnud ma enam Lyssi sattunud — olin elanud kui ehtne pensionär ja minu eest oli maksnud nähtamatu käsi. Kuu aja pärast kirjutas mulle Pope; ta teatas, et Hannover oli kaks päeva hiljem surnud südamerabandusse ja et tema, Pope, sõidab Euroopasse, aga miks ja kui kauaks, samuti, mis sai Mollyst ja teistest — sellest ei öelnud ta sõnagi. Lugesin seda kirja mitu korda. Kirjutasin ka ise mitu kirja, aga mul polnud mingit aadressi peale Gardeni neeme, ja don Estebani oma. Saatsingi kirjad nii ära. Kirjades pärisin Pope'i ja Molly aadressi, aga kuna olin Kuldketti läkitanud kirja korraga Estampes'ile ja Durocile, jäi vastus tulemata, võib-olla sellepärast, et nad olid sealt juba ära sõitnud. Don Esteban

vastas, vastas aga just nii, et ta ei tea, kus Pope on, Molly aadressi aga ei teata sellepärast, et ma oma läkitustega ilmaaegu talle ta valu meelde ei tuletaks. Lõpetuseks soovitas ta mul tegelda rohkem omaenda asjadega.

Niisiis ei kirjutanud ma enam kellelegi, kuigi ootasin pahaselt ja asjatult kirju veel ligi kolm kuud, kuni mulle sai selgeks väga lihtne asi: et kõigil on kuhjaga oma töid ja toimetusi ilma minu omadetagagi. See avastus oli ebameeldiv, kuid aitas mul lõpuks vabaneda neist kolmekümne kuuest tunnist, mis ma olin veetnud kirgede ja ohtude, vaimustuse, meeleheite ja armastuse keerises. Pikapeale hakkasin meenutama Kuldketti kui hääbunud laulu, aga et miski ei unneks, pühendasin mõned päevad kõigi tolle päeva vestluste ja sündmuste ülestähendamisele. Tänu sellele vanale kaustikule saan ma nüüd kõike tõetruult taastada. Aga veel mitu korda pärast seda nägin Mollyt unes ja küllap polnud ma veel pikka aega tema vastu ükskõikne, sest mu süda hakkas kiiremini peksma, kui ma kuskil seda nime kuulsin.

Järgmisel päeval pärast Lyssi jõudmist külastasin seda sadamasoppi, kus oli seisnud «Española», kui ma temaga plehku panin. Nüüd olid seal ankrus kaks ameerika kuunarit, kuid need ei takistanud mind meenutamast, kui vingelt lõõtsus tuul ööl enne Duroci ja Estampes'i ilmumist. Hankisin teateid ka Kuldketi kohta, sest kavatsesin sõita sinna minevikuga kohtuma, kuid võõrastemaja peremees ütles, et magistraat on selle suure maja muutnud laatsaretiks ja et sinna on paigutatud ilmatu hulk nakkushaigeid. Maja saatusest oli talle üldjoontes teada vaid niipalju, et kuna Hannoveril polnud otseseid parijaid ja ta polnud teinud testi, kisti kogu varandus kahtlustäratavate pretendentide pikalevenivatesse protsessidesse ja maja seisis suletuna kogu aja kuni epideemiani, millal tema üksildase asupaiga tõttu leiti, et ta vastab ideaalselt kõigile hiigellaatsaretile esitatavatele nõuetele.

Mul olid juba lühikesed vurrud; hakkas tänkama ka habemeude, nii hõre, et ma selle armutult habemenoga maha kraapisin. Vahetevahel vaatasin tähtsalt peeglis, surusin huuled kokku ja tõstsin õlgu — need olid märksa laiemaks muutunud.

Seda kõike meelest laskmata, püüdes käituda peenelt ja uljalt, veetsin õhtuid kas restoranis või bulvaril, kus mulle oli hakanud meeldima kohvik «Toonus».

Ükskord astusin kohvikust välja, kui kell polnud veel seitsegi — olin oodanud sõpra, et koos teatrisse minna, aga ta ei tulnud, vaid saatis kahtlase kirjakese, teadagi millise sisuga, üksinda teatris käia mulle aga ei meeldinud. Niisiis, see plaan oli luhta läinud. Jalutasin aludmisele alleele ja kõndisin selle lõpuni, aga kui kavatsesin just linna poole tagasi pöörata, kohtasin suvemantlis ja kõvakübaraga vanameest, kel oli kepp käes ja kes oli nähtavasti patseerima tulnud, sest ta vabast käest hoidis kinni umbes viieaastane tüdrukutirts.

«Parker!» hüüdsin ma ja jäin tema ette seisma.

«Õigus,» ütles Parker mind tunnistades. Tema mälu töötas suure hooga, sest ta nägu venis vaheldumisi pikaks ja naeratas ja püüdis kõigest väest ära tunda, kes ma niisugune olen. «Tuleb tuttav ette,» lausus ta kõhklevalt, «aga, vabandage, ma näen viimasel ajal üsna halvasti.»

«Kuldketti!» ütlesin mina.

«Ah ja! Noh, tähendab... Ei, nuhelgu mind jumal — mitte ei tule meelde.»

Ma lõin talle õlale.

«Sandie Pruel,» ütlesin ma, «seesama, kes teab kõik!»

«Marakratt, see oled sina?!» Parker pööras pea viltu, lõi naost sarama ja oli rõõmsalt heldinud «Oh, mitte kuidagi ei oleks ära tundnud! Vormikuub sobib sulle! Pikaks kasvanud, õlad laiaks läinud... Mis siis ikka, nüüd tuleb juttu ajada. Näed, lapselaps ei andnud rahu: vanaisa, lähme jalutama, — talle meeldib minuga väljas käia.»

Me läksime tagasi «Toonusesse» ja tellisime veini; tüdrukule laskime tuua magusaid kooke ja ta hakkas nurru lüües ning jalgu kõlgutades neid sõrmega preppareerima, meie Parkeriga aga lendasime ajas viis aastat tagasi. Veidi aega ütles Parker mulle «sina», laskis siis end pikkamööda mõjutada muutunud vaatepildist — tema ees istus elegantne, päevitanud meremees, kes kandis oma paelu kogenud merekaru üleolekuga — ja läks üle «teiele».

Loomulik, et kõnelus puudutas meie tuttavaid ja nende elukäiku, kõige rohkem aga Mollyt, kes oli abiellunud Durociga poolteist aastat tagasi. Peale selle sain ma teada, et nad on mõlemad siin ja elavad päris lähedal — võõrastemajas «Plein Air» —, et nad sõitsid siia Duroci tööasjade pärast, miks just täpselt, seda Parker ei teadnud, aga ta oli neid külastanud ja jäänud väga rahule nii vastuvõtu kui ka kostitamisega. Olin üllatunud ja rõõmus, rõõmus peamiselt Molly pärast, et tal ei tulnud oma vendade raudsete käppade vahele sattuda. Sellest hetkest peale kibelesin juba tõusma ja noogutasin masinlikult, kuni vanamees jutuga lõpule jõudis. Sain veel teada, et Parker tundis Mollyt juba ammu — ta oli talle ema poolt kaugelt sugulane.

«Ja kas teate,» ütles Parker, «et ta käis päev enne peoõhtut üksipäini salaja Kuldketis ja et mina olin talle abiks? Ei, te ei tea... Jah, ta sõitis jumalaga jätma selle majaga, mille kadunu tema jaoks oli ehitatud, nii nagu tema tahtis, — rumal tütarlaps! —, ja otsis mu üles, ise silmini rätikusse mässitud. Me käisime tükk aega ringi kõikjal, kus võis käia, kartmata kedagi kohata. Ta silmad särasid — nii rabatud oli ta; teadagi, Hannover oli suurejooneline, nagu ainult tema oskas. Jah. Suur nauding paistis ta näolt — teda oli lust vaadata. Kõndis, hing vaimustusest kinni. Vahtis ringi. Kõpsutas jalga. Hakkas vaikselt laulma. Ja siis — see oli koridoris kahe saali vahel — tuli uksest risti üle tee see seelikus õnnekütt Hannoveri ja Halwayga. Molly lipsas varju ja meid ei märganud keegi. Heitsin talle pilgu — hoopis teine inimene oli minu ees. Tegin millestki juttu, aga Molly lõi käega, hakkas kohe kiirustama, jäi vait ega öelnud sõnagi, enne kui me parki jõudsime ja paadi üles otsisime, millega ta oli tulnud. Jumalaga jättes ütles ta: «Vannu, et sa ei reeda kellelegi, et ma täna sinuga siin käisin.» Ma sain kõigest aru, andsin vande, nagu ta tahtis, ise aga mõtlesin: «Kohe laon lagedale kõik, mis ma arvan, et ta heidaks peast need mõtted Dighest.» Aga ma ei saanud. Kuulujutud olid juba liikvel; ma ei teadnud, mis sellest tuleb, kuid otsustasin siiski rääkida — aga nagu talle otsa vaatasin, oli tahtmine läinud, nägin ta näost, et ta ei luba mul midagi öelda ja läheb solvunult minema. Nii

tahtsin kolm korda suu lahti teha — ja lõpuks ei teinudki. Nii olid lood!»

Parker rääkis veel pikalt-laialt edasi; kui huvitav ka polnud kuulda kõike, millest said alguse tolle mälestusväärse õhtu sündmused, muutus soov Duroci poole minna minus nii talumatuks, et ma lõpuks vaevatuna tooli all jalgu nahistades hüüdsin kelneri, et arvet tasuda.

«Nojah, mis siis ikka, saan teist aru,» ütles Parker, «te tahate kähku «Plein Airi» minna. Lapsel on ka aeg magama heita.» Ta tõstis tüdruku toolilt maha ja võttis tal käest kinni, teise käe aga sirutas mulle ja ütles:

«Jääge siis terveks!...»

«Nägemiseni!» hüüdis tüdruk kniksu tehes, koogikarp näpu otsas. «Nägemiseni! Aitäh! Aitäh!»

«Ja mis sinu nimi on?»

«Molly! Nii!» vastas ta Parkeriga ära minnes.

Halastaja taevas! Oleksin ma võinud tookord aimata, et näen oma tulevast naist? nii abitukest, vaevalt lauani küündivat?!

II

Süttida mälestustest. Õnnetu on see, kes pole võimeline tajuma seda hõrku tunnet; selles on unenäo õrna helendust ja imepärast hella nukrust. Mitte ialgi ei kordu enam miski! Aastatega kaob mineviku reaalsus, muutub kuju, ununevad üksikasjad. Vähemalt tundub nii, kuigi tema olemus on sama, seesama, milles me elasime, vallatuna muredest ja kirgedest. Ometi on miski ka sisuliselt muutunud. Nii nagu inimene, kes on kasvanud mõistuse, mitte südame poolest, võib end ära tunda kümneaastasest lapsest tehtud pildil, nii muutuvad ka sündmused, mis toimusid mõned aastad tagasi, koos meiega; ja kui vaatad päevikusse, tahaksid paljutki öelda teisiti, nii, nagu käsitad seda praegu. See pärast mõistan ma hukka kombe päevikut pidada. Asjatu ajaraiskamine!

Sellises meeolus saatsin ma Durocile oma visiitkaardi ja istusin ajalehte lugema, kuigi olin selle tagurpidi kätte võtnud. Ei möödunud viit minutitki, kui teenner pooljoostes tagasi tuli,

«Teid palutakse,» ütles ta ja ma läksin südame põksudes trepist üles teisele korrusele. Uks avanes; minu ees seisis Duroc. Ta oli samasugune kui viis aastat tagasi, ainult meelekohad olid halliks läinud. Kohtumishetkeks oli mul valmis mõeldud lause: «Te näete enda ees kuju minevikuhämarusest, ja eks ole, tunnete mind vaevalt ära, sest ma olen palju muutunud,» kuid kohmetusin ja laususin ainult: «Te ei oodanud, et ma tulen?»

«Oh, tere, Sandie!» ütles Duroc mind möötes. «Sa vist pead end juba vanameheks, aga minu silmis oled ikka endine Sandie, kuigi sul on noore kuke bassihääl. See on väga tore! Tunne end kui kodus. Aga Molly,» lisas ta, kui nägi, et ma ringi vaatan, «läks välja, ta tuleb varsti.»

«Ma pean teile ütlema,» teatasin ma, sattudes taas oma kerglasesse avameelsushoogu, «et ma olin väga rõõmus, kui kuulsin teie abiellumisest. Paremat naist,» jätkasin kohatu ja mind ennastki häiriva õhinaga, «on raske leida. Jah, raske!» hüüdsin ma, tahtes rääkida korraga kõigest ja võimetuna esimest teemat lõpetama.

«Oled sa palju otsinud ja võrrelnud? On sul suured kogemused?» küsis Duroc mind kõrvast sakutades ja istuma surudes. «Pea suu. Õpi selgeks, et kui sa külla tuled, kas või pärast viieaastast vaheaega, tuleb öelda paar tähtsusetut lauset, mis kaugelt ja riivamisi puudutavad tähtsat ja seepärast tunduvad tähtsatena.»

«Kuidas!? Te õpetate mind?...»

«Minu nõuanne kulub ära igas kohas, kus sind veel ei tunta kui lobisejat ja tormakat poisipõnni. Noh, olgu. Lao lagedale oma viis aastat. Kell on sinu lähedal, siruta käsi ja helista.»

Ma jutustasin talle maailma esimese meremehe seiklustest, Sanders Pruelist, kes oli sündinud Zurbahanis kõige parema päikese all, mis kallas heledat valgust minu kogule ja tegi selle nagu Vabadusesamba nähtavaks kõigile kuuekümnemeili kauguselt.

Vahepeal oli teener toonud suurepärase vana rummi, jõime seda portselanpeekritest ja tuletasime meelde sündmusi Signaalplatsil ja Kuldketi lossis.

«See oli meeldiv lehekülg, eks ole?» ütles Duroc. Ta jäi mõttesse, ilmekal, tahtejõulisel näol peegeldusid mälestused, ja siis jätkas ta: «Hannoveri surm tuli

meile kõigile ootamatult. Seda ei osanud üldse ette arvata. Oli tehtud kõik, mis võimalik. Miski ei ennustanud traagilist lõppu. Nähtavasti oli tema sisemine pinge suurem, kui me oskasime oletada. Kolm tundi enne surma istus ta ja ajas lõbusasti juttu. Ta ei jätnud testamenti, sest oli veendunud, et seda tehes kiirendab ta oma lõppu. Ometigi hoidis surm oma kätt juba ta pea kohal. Aga,» Duroc vaatas ukse poole, «Molly juuresolekul ma seda teemat enam ei puuduta — ta magab halvasti, kui nendest päevadest rääkida.»

Samas kõlas kerge koputus, üks paotus veidi ja õrn naisehää! hakkas laulvalt skandeerima: «Kas sis-se ma saak-sin tul-la, et poek-sin su hõl-ma al-la, kuid et-te ma pean üt-le-ma...»

«Kes seal on?» päris Duroc tehtult valju häälega.

«Et prill-ma-du o-len ma,» lõpetas hää! üks avanes ja tupp tormas noor naine, kelles ma kohe tundsin ära Molly. Tal oli seljas tuhkhall kostüüm ja peas sinine kübar. Mind nähes kustus naeratus äkki ta näolt, silmad läksid ümmarguseks ja siis lõi nagu jälle lõkendama.

«Muidugi, ma tundsin teid ära!» ütles ta. «Mul on hea mälu, ja kuidas ma ei peaks ära tundma oma neiu-põlve sõbratari?! Sandersonike, kullake, sa oled ellu ärganud?! Noh, tere, ja anna mulle andeks, et ma värsse tegin, kui sina vist ootasid minu tulekut. Mis, juba te joote? Noh, see on tore, ma olen väga rõõmus ja... ja... ei tea, mida teile veel öelda. Esialgu ma istun.»

Ma märkasin, mismoodi Duroc teda vaatab, ja taipasin, et ta armastab teda väga; ja sellest, millise pilguga ta jälgis Molly hajameelseid, kiireid liigutusi, tekkis mul tahtmine olla kunagi samas olukorras.

Molly saabumisega kaldus üldine vestlus peamiselt minule ja ma jutustasin jälle endast, siis aga pärisin, kus Pope ja Estampes on. Molly ütles mulle vähimagi kõhkluseta «sina», nagu oleksin ma ikka seesama Sandie, ja ka mina leidsin, kui olin teda hoolikamalt silmitsenud, et kuigi temast on saanud täiesti küps naine, on ta ilme ja liigutustes säilinud kolm neljandikku endisest Mollyst. Niisiis ütles ta:

«Pope'i ei tunneks sa enam ära, kuigi sa «tead kõike», vabanda, aga mulle meeldib väga teisi narrida. Pope on nii tähtis ja nii soliidne, et jookse või toast

minema! Ta juhib suurt teefirmat. Aga Estampes on Mehhikos. Ta sõitis haige ema juurde; ema suri, aga Estampes armus ja abiellus. Enam me teda ei näe.»

Mul oli hulk soove, mida ma ei saanud teoks teha, need vaevasid mind ärarääkimatult ja ma naeratasin või rääkisin nagu üleskeeratud masin. Oleksin tahtnud öelda: «Hüüame midagi, tunneme imetust või hirmu — innustume uuesti viie aasta eest toimunud sündmustest, taastame selle terava meeltepinge! Teie, Molly, olite minu esimene särav ja nooruslik naiseideaal, mida ehtisid naer ja valu, teie, Duroc, esimene mehisuse ja väärrikuse võrdkujul. Äkki sain ma teiega kokku. Miks me siis istume nii tuimalt? Miks on meie vestlus nii ahistatud, nii pealiskaudne?» Tühist lobisemist ei hinnanud ma üldse. Keevalisus, kired, pisarad ja vandetootused, needused ja käepigistused — neid oli mulle vaja!

Kõike seda — paraku! — poleks ma osanud tookord sõnadesse panna, kuigi tundsin väga selgesti, millest jääb vajaka. Hiljem sain ma teada, miks me kolmekesi nii vähe meenutasime minevikku ega lasknud end sellest kaasa haarata. Aga juba siis märkasin ma, et Duroc juhib vestlust kui laeva, hoides kurssi rohkem karge põhja kui lõõmava lõuna poole.

«Kes võib seda teada!» ütles Duroc Molly «enam ei näe» peale. «Näed, Sanders Pruel istub siin ja jääb tasapisi purju. Kohtumised, eriti ootamatud, toimuvad sagedamini, kui tavaliselt arvatakse. Me kõik pöördume tagasi vanadele jälgedele, peale...»

«Peale surnute,» ütlesin ma totralt nagu metslane.

Mõnikord hoiad käes õrna asja, keerutad seda hajameelselt, kuni see — pröks! — ongi katki. Molly vajus mõttesse, valas siis vallatult mulle rummi, hakkas ümismema ja ütles: «Ma mängin seda teile kohe.» Ta hüppas üles, läks kõrvaltuppa ja sealt hakkas kostma tormilist klaverimängu. Duroc vaatas ärevalt talle järele.

«Ta on täna väsinud,» ütles ta, «vaevalt, et ta tagasi tuleb.» Tõepoolest, järjest valjenevas klaverikõminas kõlas jonnakas soov summutada mingit muud rütmi. «Hästi,» jätkas Duroc, «las ta mängib, meie läheme istume bulvaril. Selleks ettevõtmiseks ei leiaks ma paremat kaaslast kui sina, sest sul on elus hing.»

Leppinud kokku, kus me kohtume, ootasin ma, kuni

muusika vaikis, ja asutasin siis lahkuma. «Molly! Sandie läheb ära,» hüüdis Duroc. Molly tuli kohe ja palus mind, et ma külastaksin neid sageli ja «ükskõik mis ajal»: «Siis me usume, et sa oled sõber.» Ta patsutas mulle õlale, suudles laubale, toppis mulle tasku peotäie kompvekke, otsis üles ja ulatas mütsi, mina aga tõstsin huultele Molly sooja nõtke käe ja avaldasin lootust, et ta on ikka täie tervise juures.

«Püüan,» vastas Molly, «ainult et mul on tihti peavalu, hirmus tugev. Ega sina ei tea rohtu selle vastu? Ei, sa ei tea midagi, sa oled valelik oma kirjaga! Lase nüüd jalga!»

Enam ei näinud ma teda kunagi. Lahkusin, silme ees viimane Molly naeratus, mida ma nägin, — selline keskmiselt rõõmus, kuigi selles ei puudunud vallatu säde —, ja läksin «Sadamatribuuni» — võõrastemajja, kus pidin Duroci ootama ja kus ma oma suureks imetuseks leidsin eest onu Gros, kes vehkis veiniklaasiga kaksiratsi toolidel istuvate meeste ringis.

III

Pange kokku mõned toored punased lihaviilakad ja kollast hobusejõhvi, kusjuures teil pole vaja muret tunda selle üle, mis suunas teravad kontsud jäävad, löigake sellesse kampa allapoole põiki pragu, ülespoole aga pistke paar pehkinud pähkli — ja te saate midagi, mis on üsna lähedane Gros' füsiognoomiale.

Kui ma sisse astusin, tõusis meesteringist üles madrus, kratsis kõrvatagust ja ütles lähemale tulnud kaaslasele: «Ah, mis teda rääkida! Valetab jälle nagu saadikukandidaat!»

Vaatasin Gros'd, südames meeldiv ohutustunne. Mind huvitas, kas ta tunneb mind ära. Istusin laua taha, mis seisis tema laua kõrval, ja nõudsin meelega hästi valjul häälel küüna punssi, et Gros mulle tähelepanu pööraks. Tõepoolest, millise õhinaga vana kipper ka oma lugu ei pajatanud, pööras ta minu hõike peale pead ja tähendas kurvalt:

«Tüürman möllab. Mis tal viga, raha jalaga segada!»

«Segada või mitte,» ütlesin ma, «pole teie asi seda

lugeda, austatud kipper!» Gros tõmbas osavõtmatult keelega üle huulte ja pöördus meeste poole.

«Näete,» ütles ta, «siin on teile Sandie Pruei ehtne koopial! See vastas vahel tapselt samamoodi ja oli alati ninakas. Ehk lubate küsida — ega teil venda pole, kelle nimi oleks Sanders?»

«Ei, venda mul pole,» vastasin ma, «aga milles on asi?»

«Te olete väga ühe nolgi moodi, et välk teda tabaks! Sihuke tänamatu loom!» Gros oli purjus ja hoidis klaasi viltu peos, nii et vein loksus pükstele. «Mina kohtlesin teda nagu oma lihast poega, ja tõepoolest, soojendasin madu oma rinnal! Räägitakse, et see Sandie on nüüd rikas nagu maharadža; sellest ei tea ma midagi, aga et ta ühe sulitembu eest, kui ta minu laeva kasutas, sai sada tuhat pangatähtedes, seda võin ma kas või praegu vanduda kõigi maailma mastide nimel!»

Siinkohal läks osa kuulajaid ära, tahtmata seda jampsi otsast peale uuesti kuulata, mina aga tegin näo, nagu huvitaks lugu mind väga. Siis võttis Gros minu õnneks ja ma sain kuulda Sandie Pruei vägitegudest. Lugu kõlas nii.

Viis aastat tagasi oli tarvis salaja matta ebaseaduslikust armastusest sündinud kahe peaga inimest, kes oli kasvanud vangistuses ja surnud seetõttu, et üks pea kuivas ära. Selleks ostsid tundmatud mehed ära Sandie Pruei ja sidusid ta kinni, et kahtlus temale ei langeks, viisid laiba Gardeni neemele ja peitsid ta Kuldketi lossi laialdastesse salakeldritesse. Selle eest sai Sandie sada tuhat, Gros aga ainult viissada piastrit, tõi küll, kuldpiastrit, aga nagu näete, väga vahe võrreldes Sandie honorariga. Üsna pea toodi laip keldrist välja, lakiti üle ja aeti talle elektrivooluga elu sisse, nii et ta hakkas küsimustele vastama, ja siilamaani tutvustatakse teda kui inimnäolist mehhanismi. Mis Sandie'sse puutub, siis tunti teda poolsaarel kui laristajat ja lakkekaussi, ja lõpuks pandi ta Zurbahanis vangi, kuid lasti varsti suurte rahade eest vabaks.

Luulelool oli võib-olla veelgi rabavam lõpp (kui imeplik, isegi jube oli mul seda kuulata!), aga just siis astus sisse Duroc. Seljas oli tal palitu ja peas kaabu ning ta nagi välja hoopis teistsugune kui ööl, millal mu lugu pihta hakkas, kuid mulle tundus, et ma seisan jälle

pimeduses ja mu lugu on kohe uuesti algamas. Mind haaras seletamatu nukrus. Tõusin kiiresti püsti, jättes maha Gros, kes polnudki mind ära tundnud, kuid mind lahkumas nähes hüüdis:

«Tüürman, hei, tüürman! Üks klaasike Gros'le, selle sigudiku Sandie mälestuseks, kes oma kipri laostas!»

Kutsusin kelneri ja tellisin Duroci juuresolekul, kes uudishimulikult jälgis, mida ma teen, Gros'le ja tema topsisõpradele kaheksa pudelit portveini. Siis lõin Gros'le õlale, nii et ta kõverasse vajus, ja ütlesin:

«Aga Gros, mina ju olengi Sandie!»

Kipper vangutas pead, nuuksatas ja jäi mind jõlitama.

Saabus üldine vaikus.

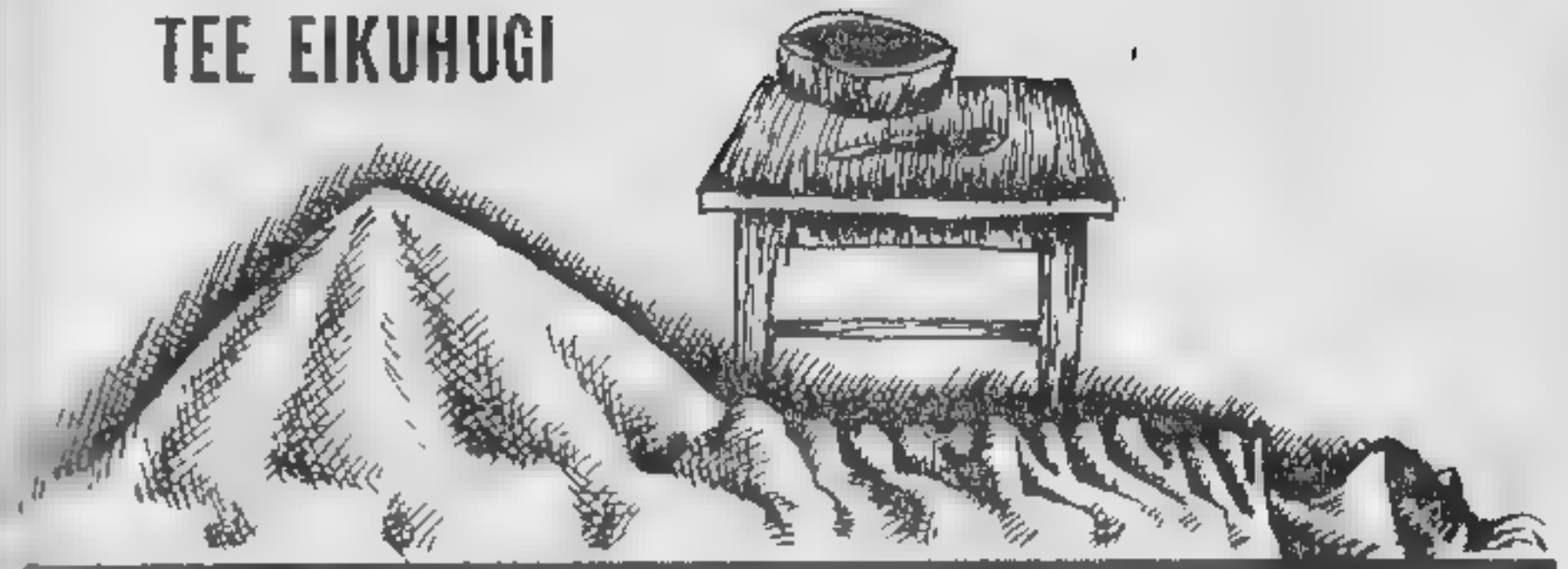
«Kaheksa pudelit,» ütles Gros viimaks, kobas käega taskus ja põrnitses mu põlvi. «Luiskad!» hüüdis ta äkki. Siis vajus Gros longu ja lõi käega, nagu peletaks raskeid mõtteid eemale.

«Aga võib-olla!... Võib-olla...» pomises ta. «Hmm... Sandie! Kõik võib olla! Kaheksa pudelit, pude...»

Nüüd jätsime ta sinnapaika, laksime välja ja jalutasime bulvarile, kus istusime ümmargusele kivipingile. Kaugelt oli kuulda lainete müha; teisel, kõrgemal alleel, mängis orkester. Me veetsime koos toreda õhtu, tuletasime meelde ja arutasime pisiasjadeni labi kõik, millest siin juttu on olnud. Lõpuks jättis Duroc minuga jumalaga ja läks ära võorastemaja poole, kus ta elas, mina aga jäin suitsetama ja veini rüüpama, kuulasin muusikat ja sõudsin vaimus Imedemaale ning vaatasin kaua sinnapoole, kus asus Gardeni neem. Mõtlesin selle üle, mida Duroc oli öelnud Hannoveri kohta: «Tema vaim nõudis elavat muinasjuttu; hing anus rahu.» Mulle tundus, et ma näen jälle Mollyt astumas ootamatult piduliku rahvasumma ette ja kuulen tema katkendlikke sõnu:

«See olen mina, mu kallid! Ma tulin, nagu lubasin! Ärge kurvastage enam!»

TEE EIKUHUGI

I OSA

I

Umbes kakskümmend aastat tagasi asus Poquetis tilluke restoran, nii tilluke, et külastajaid teenisid vaid peremees ja üksainuke kelner. Saalis oli kokku kümme lauda, mille taha mahtus korraga sööma ligi kolmkümmend inimest, aga kunagi ei istunud neid seal pooltki nii palju. Ruumis valitses piinlik puhtus. Laudlinad olid nii valged, et voltide sina meenutas portselani, nõusid pesti ja kuivatati hoolikalt, noad ja lusikad polnud iial rasvalõhnased, road, mida valmistati parimatest toiduainetest, oleksid pidanud portsjoni suuruse ja hinna poolest tagama ettevõttele terve leegioni kliente. Peale selle seisis akendel ja laudadel lilled. Sinisel tapeedil rippusid neli kullatud raamis maali, mis demonstreerisid nelja aastaaga. Ometi ilmnes juba neis maalides mingi idee, mis rahulikuks seedimiseks tarvismineva hea meeleolu seisukohalt mõjus mõttetu reeturlusena. Maal, mille nimi oli «Kevad», kujutas sügisest metsa porise teega. Maal «Suvi» — hütti lühemangedes. «Sügis» tekitas nõutust, sest seal tantsisid noored naised, lillepärijad peas, haljal kevadisel aasal. Neljas pilt — «Talv» — võis närvilisema inimese panna juurdlema tegelikkuse ja teadvuse suhete üle, sest see kujutas paksu meest higist leemendamas lõõskava päikese all. Et vaataja aastaagu segi ei ajaks, oli iga maali juures raami all mustast klepppaberist löigatud allkiri.

Peale maalide oli veel üks, isegi tähtsam asjaolu, mis asutuse ebapopulaarsuse põhjustesse selgust tõi. Tänavaval, ukse kõrval rippus menüü — pealtnäha üsna harilik menüü vinjetiga, kus valge mütsiga kokk muheles partide ja puuvilja keskel. Aga ometi pühkis inimene, kes kavatses seda dokumenti lugema hakata, oma viis

korda prille, kui ta neid kandis, ja kui ta prille ei kandnud, läksid ta silmad imestusest aegamisi suureks nagu prilliklaasid

Selline oli menüü päeval, mil sündmused algasid:

Restoran
«Jõledus»

1. Supp, söömiskõlbmatu, üle soolatud.
2. Rammuleem «Lake».
3. Puljong «Õudus».
4. Lest «Õnnetus».
5. Mereahven, tuberkuloosihaige.
6. Rostbiif, vintske, ilma võita.
7. Kotletid eilsetest jääkidest.
8. Õunapuding, hallitanud.
9. Kook «Koristage ära!».
10. Koorekreem, hapuks läinud.
11. Võileivad naeltega.

Toitude loetelu all seisis veelgi vähem julgustav teadaanne:

*«Külastajate teenistuses on lohakus, kasimatus,
tüssamine ja jämedus.»*

Restorani peremehe nimi oli Adam Kishlot. Ta oli tüse, aga liikuv mees lõtvunud näo ja hallide juustega nagu näitlejal. Vasak silm vaatas tal kõõrdi, parem kurvalt otse.

Ettevõtte avamist tähistas väike rahvakogunemine. Kishlot istus kassas. Äsja töölevõetud kelner seisis tagaseina ääres, silmad maas.

Kokk istus köögis ja talle tegi asi nalja.

Rahva hulgast astus välja vaikiv, puhmaskulmudega mees. Otsaesine kortsus, tuli ta restorani ja palus portsjoni vihmausse.

«Kahetsen väga,» ütles Kishlot, «liimukaid me ei serveeri. Pöörduge apteeki, sealt võite saada vähemalt kaane.»

«Vana tohman!» ütles mees ja läks minema.

Õhtuni ei käinud restoranis kedagi. Kell kuus saabusid sanitaarteenistuse ametnikud, vaatasid Kishlotile uurivalt otsa ja tellisid lõuna. Neile serveeriti oiuline lõunasöök. Kokk oli Kishlotist vaimustuses, kelner

säras; Kishlot nais ükskõikne, aga ta tuju oli ülev. Pärast sööki küsis üks ametnik peremehelt:

«Nii et see on ainult reklaam?»

«Jah,» vastas Kishlot. «Minu arvestus põhineb meeldival pärast ebameeldivat.»

Sanitaarinspektorid mõtlesid veidi ja läksid ära. Tund aega pärast neid ilmus hästi riides, mureliku moega paks mees; ta istus, tõstis menüü lühinägelike silmade ligi ja kargas kohe püsti.

«Mis see siis on? Nali?» küsis paks mees vihaselt ja keerutas närviliselt jalutuskeppi.

«Kuidas soovite,» vastas Kishlot. «Harilikult pakume kõige paremat. Süütu kavalus, mis rajaneb uudishimul.»

«See pole kena,» ütles paks mees.

«Aga...»

«Ei, ei, palun väga! See on äärmiselt inetu, lausa vihastav!»

«Sellisel juhul...»

«Väga, väga ebameeldiv,» kordas paks mees ja läks minema.

Kell üheksa võttis kelner põlle eest, pani letile ja nõudis Kishlotilt lõpparvet.

«Su vaim on nõrk!» ütles Kishlot talle.

Kelner ei tulnudki enam tagasi. Rassinud päeva abiliseta, kasutas Kishlot ära koka ettepaneku. See teadis ühte noormeest, Tireus Davenanti, kes tööd otsis. Davenantiga läbi raakinud, sai Kishlot endale truu abilise. Peremees äratas noorukis lugupidamist. Tireus oli vaimustuses Kishloti julgest pealehakkamisest. Et külalisi käis vähe, oli «Jõleduses» kerge töötada. Davenant istus tundide kaupa ja luges raamatuid, Kishlot aga murdis pead, kuidas publikut ligi meelitada.

Kokk jõi kohvi, leidis, et kõik on kõige paremas korras, ja mängis lilletütrega tamkat.

Muide, Kishlotil oli ka üks alaline külastaja. Korra juhuslikult sisse astunud, käis ta nüüd siin peaaegu iga päev — see oli Ort Galerand, sirge ja kuivetu, umbes neljakümneaastane mees, kes kõndis hoogsal sammul, viibutades aukartustäratavat eebenipuust jalutuskeppi. Tema teravat nägu piiras meelekohtadest lõuani tume põskhabe. Kõrge laup, kaarjad huuled, pikk nina nagu

longus lipp ja iroonilised mustad silmad kitsaste kulmude all paelusid kõikjal naiste tähelepanu. Galerand kandis valget laia servaga kaabut, halli saterkuube ja säärsaapaid, kaelas aga kollast kaelarätti. Tema rõivad, mis olid alati hoolikalt puhtaks harjatud, andsid tunnistust sellest, et ta pole rikas. Juba kolmandat päeva tuli Galerand, raamat kaasas, ja suitsetas piipu, mille jaoks ta ise tubaka segas, lisades sellele ploome ja salveid. Davenantile meeldis Galerand. Märganud, et poiss armastab lugeda, tõi Galerand talle aeg-ajalt raamatuid.

Kishlotiga juttu ajades tegi Galerand tema reklaami armutult maatasa.

«Teie arvestused,» ütles ta ükskord, «on valed, sest inimesed on totralt kergeusklikud. Vähearenenud, isegi keskpärase mõistusega inimene, kes loeb teie menüüd sildi «Jõledus» all, jääb südamepõhjas uskuma seda, mida te välja kuulutate, kui hästi te seda inimest ka ei söödaks. Sõnad kleepuvad inimeste ja toitude külge. Võhiklik aru lihtsalt ei taha vaevata ennast mõtisklustega. Teine asi, kui te oleksite kirjutanud: «Siin pakutakse parimaid roogi parimaist toiduainetest tühise hinna eest.» Siis käiks teil normaalne hulk külastajaid, nagu see kuulub nii labase ligimeelitamise juurde, ja te võiksite toita kliente sellesama sodiga, mida te nüüd nalja pärast välja kuulutasite. Kogu maailma reklaam põhineb kolmel printsiibil: «Head, palju ja ilma rahata.» Seepärast võidakse pakkuda kehva, vähe ja kallist. On teil mingeid muid kogemusi?»

«Kümme aastat olen üritanud rikkaks saada,» vastas Kishlot. «Ei või öelda, et mu ideed oleksid halvad olnud. Mul ei vea. Minu plaanides jääb midagi puudu.»

«Jääb puudu kishlotte,» ütles Galerand naerdes. «Kullakallis fantaseerija, kui linnas elaks kas või ainult kaks tuhat kishlotti, kiiguksite ammugi tollapadjadel ja käsutaksite paljalt käeviipega. Jutustage, mis-moodi teil siis vedanud ei ole.»

Kishlot lõi käega ja hakkas loetlema oma rünnakuid ühiskonna kukrule.

«Ma olen pidanud pagariäri, kohvikut ja peeglikauplust,» ütles ta. «Kauplusel oli silt: «Kõik on ilusad,» aknal aga rippus teadaanne, et kümnest naisest, kes minu poest peegli ostavad, saavad üheksa jalamaid

mehele. See on just see reklaam, mida teie soovitate! Äri ei edenenud. Saiadega kaubeldes kuulutasin, et küpsetan igasse tuhandendasse pätsi kuldmündi. Hommikuti joosti uksele tormi, aga juhtus nii, et nädala parast osutus üks münt valeks ja mul tuli tutvust teha kohtu-uurijatega. Kohvik «Ojake» oli sisustatud nagu ehtne oja: mööda tsinkrenni voolas lillede vahel kuum kohv piima ja suhkruga. Igaüks ammutas sealt ise. Aga kõik kahtlustasid, et hommikul pühitakse sellesse renni prahti. Nüüd on mul «Jõledus». Lootsin, et terve linn läheb uudishimust lõhki, aga mu äri toob mulle kasu asemel hoopis kahju.»

«Täiesti arusaadav,» ütles Galerand. «Ma ütlesin teile juba, mida ma sellest arvan. Tireus, too mulle veel klaas kohvi.»

Davenant tõi kohvi ja nägi, et «Jõleduse» ees peatus uhke tõld, mida juhtis läikivate nõopidega livrees kutsar. Tõllast astusid välja kaks tütarlast, keda saatis terava nina ja teravate silmadega daam, kes paistis üsna kohkunud olevat. Kishlot jooksis uksele ja tegi sügava kummarduse. Galerand jälgis mõtlikult seda stseeni, Davenant aga kohmetus, nähes kauneid naer vaid tütarlapsi, kes kahtlemata kuulusid kõrgemasse seltskonda, kandsid valget kostüümi ja valget kübarat, jalas valgeid sukki ja kingi ning pea kohal kirsspunast päevavarju. Ühte neist oli veel vara nimetada neiuks, sest ta oli kaheteistkümneaastane, teist aga, seitsmeteistkümneaastast, polnud võimalik pidada kellekski muuks kui nooreks daamiks.

Nende saatja karjatas:

«Rowena! Elly! Ma protesteerin kategooriliselt! Vaa-dake silt! Ma keelan sinna sisse minna.»

«Aga me juba läksime,» ütles tütarlaps, kelle nimi oli Elly. «Sildile on kirjutatud «Jõledus». Ma tahan midagi hästi jõledat!»

Kuni ta raakis, kehtas Rowena õlgu, lõi pea uhkelt püsti ja astus üle keelatud läve.

«Ma loodan, et te ei kavatse jõudu tarvitada?» küsis ta vanemalt daamilt.

«Ma keelan!» kordas guvernant abitult ja tipsis tütarlastele järele.

Kaval Kishlot ütles Ellyle:

«Kui väikepreili soovib, et tema vanem õde suvatseks

sisse astuda, siis peab ta temale ütlema, et «Jõledus» on ainult silmakirjaks, süüa on siin väga meeldiv.»

Guvernant Urania Thalberg, keda Kishloti jutt hämmastas, ühtaegu aga ka pehmeks tegi, sest ta oli väga meelitatud, et teda kas või hetkekski peeti kenade neidude õeks, vastas talle:

«Te eksite, mu armas, ma olen ainult nende isemeelsete laste kasvataja. Loodan, et me ei pea pärast teie küpsetisi arsti kutsuma?»

«Kui te ka peaksite seda tegema,» lausus Kishlot, «siis vaid selleks, et ta võiks imetleda kolme leedi imekaunist jumet ja nende võrratut pulssi.»

«Noh, eks vaatame,» kostis Urania armulikult ja istus laua taha, kuhu Elly ja Rowena juba platsi olid võtnud. Tüdrukud vaatasid ringi, Davenant aga uudistas neid, käed rippu ja silmad pärani. Nii õrnad olevused ei võinud süüa harilikelt taldrikutelt, aga restoranis kuldvaagnaid ei olnud.

Tema õnneks asus Kishlot ise kiiresti külalisi teenima, unistades juba, et tema «Jõledusest» saab moodne restoran, kuhu voorivad kokku tõllad ja autod.

«Nii, me oleme istunud,» ütles Urania. «Ja mis nüüd?»

«Mida see tähendab?» küsis Rowena ja osutas rangelt menüüle, kus seisis: «Võileivad naeltega.»

«Võileivad naeltega,» seletas Kishlot, «need on sellised võileivad, milles pole midagi peale leiva ja või, singi, kalamarja või keedise. Ja naelad on kirjutatud nende jaoks, kes on — kuidas seda öelda? — uudishimulikud...»

«Nagu meie,» lausus vahele Elly. «Tõsi, me oleme uudishimulikud, aga me ei häbene põrmugi.»

«Elly!» oigas Urania.

«Väga lugupeetud Urania Thalberg,» vastas sõna-kuulmatu tütarlaps, «isa ütles, et me võime täna teha kõike, mida me iganes tahame. Oleks rumal, kui me seda ei kasutaks... Peremees!»

«Ma olen siin, preili.»

«Kas naelad seeduvad maos? Ja kui jämedad nad on?»

«Peremees teeb nalja,» sõandas sekkuda Davenant, kes tundis end nii õndsalt ja kohmetult, et ei teadnud, kuidas asuda oma kohustusi täitma

«Aga meie teeme ka nalja,» vastas Elly ja vaatas teda tähelepanelikult. «Meil on lõbus tuju. Tähendab, midagi niisugust ei tulegi? Väga kahju. Tooge siis mulle piima.»

«Klaas piima!» kordasid Davenant ja Kishlot.

«Klaas kohvi ja küpsiseid,» teatas Rowena.

«Küpsiseid! kohvi! piima!» hüüdis Davenant ja tormas kööki, nii et pidi peaaegu peremehe jalust maha jooksuma, jättes selle mureks järelepärimise, kas guvernant ka midagi soovib. Ta kalpsas kööki ja hakkas kannatamatusest vabisedes kokka takka kiirustama, kes ähmiga kohvi maha valas ja piima põrandale loksutas. Kuni Davenant muretses süüa haldjatele, pani Kishlot lauale suhkru, küpsised ja salvrätikud, ning saanud Urania Thalbergilt armuliku käsu tuua klaas külma vett, ilmus sellega uhkelt ja tähtsalt leti tagant, puhus teadmata miks klaasile ja tegi, nagu oleks iga liigutus suursündmus. See kõik lõbustas väga tüdrukuid, kelle näod tõmbusid kirkale naerule, ja ärritas guvernanti, kes ihkas nii ruttu kui võimalik sellest «urkast» minema pääseda.

Davenant traavis sisse, käes kandik kohvi ja piimaga. Tasahiljukesi pani ta tassid lauale, kartes riivata neid ebamaiseid olendeid, kelle lähedal ta askeldas. Siis läks ta nõudekapi juurde ja jäi neid ahnelt vaatama.

«Roy,» ütles Elly järelemõtlematult öele ja osutas pilguga Galerand'i poole, kes tütarlaste lähedal istus. «näed, seal ongi üks, kes selle maja toidust mürgituse on saanud.»

«Ta on mürgitatud, surnud ja maha maetud,» lisas Galerand valjusti ja puhkes naerma.

«Oih!» võpatas guvernant.

«Elly!» nõrdis Rowena.

Kuuldes aasitud võõra häält, tõmbas tüdruk pea õlgade vahele, ta silmad läksid ümmarguseks ning jäid liikumatuks. Hammastega tassi servast kinni hoides, et mitte valjusti turtsuma hakata, pigistas Elly põlved kokku ja tõmbas varbad krõnksu, nii et higipullid näole kerkisid, ja sai endast jagu.

«Puu-uhh! Puu-uhh!» puhkis ta üsna tasakesi läbi hammaste.

Urania kahvatas

«Nüüd aitab!» teatas ta pahameelest värisedes. «Kas teil pole häbi!»

«Vabandage,» ütles Rowena väarikalt Galerand'ile. «Mu õde on väga taltsutamatu.»

«Oh sind küll!» õhkas Elly kurvalt.

«Mul on heameel näha Footrose'i lapsi,» vastas Galerand südamlikult, «Olen väga rõõmus, et teil on lõbus. Mul hakkas endalgi lõbus.»

«Mis, te tunnete meid?!» hüüatas Elly.

«Jah, ma tean, kes te olete. Minu nimi ei ütle teile midagi: Ort Galerand.»

Ta tõusis ja kummardas nii elegantset ja talitsetult, et isegi peps Urania oli sunnitud vastama ta viisakus-avaldusele peanoogutusega. Tüdrukud istusid vaikselt. Elly näpistas oma kätt, aga Rowena silmitses huviga inimest, kelle sundimatu käitumine rõhutas ja pööras siis naljaks tüdruku sündmatu teo.

Davenant kuulas kadedusega äkiliselt alanud vestlust ja mõtles kurvalt, et tema ei oskaks iialgi käituda nii nagu Galerand. Seda suurem oli ta hämmastus, kohumine ja vaimustus, kui Galerand, nähes, et külalised kavatsevad lahkuma hakata, nii ootamatult tütarlaste poole pöördus, et Urania tummaks jäi:

«Kinkige raasuke tähelepanu sellele noormehel, kes seisab seal õunavaagna kõrval. Tema nimi on Tireus Davenant. Ta on väga andekas ja tubli noormees, orb, advokaadi poeg. Teie isal on vägevaid sidemeid. Tühine pingutus tema poolt võiks anda Davenantile teenistuse, mis vastaks rohkem tema võimetele kui töö kohvikus.»

«Mida te ütlesite?» karjatas Davenant. «Kas ma olen teid palunud?»

Kishlot vehkis phmunult kätega, kortsutas kulmu ja vangutas pead, koputas isegi sõrmega otsaesisele.

Aga oli juba hilja. Davenant oli sattunud üldise tähelepanu keskpunkti, ning Elly, kellele tegi pöörast rõõmu, et guvernant nii šokeeritud oli, naeratas julgelt noormehel ja sosistas kohe õele:

«Oleme nagu Al Rašid. Miks ka mitte?»

«Tireusel on õigus,» nõustus Galerand põrmugi kohmetumata, «ta pole minult midagi palunud. See mõte turgatas mulle pahe täiesti iseseisvalt. Ma arvan, et minu etteaste järel saavutavad teie muljed täiuse. Tõepoolest: veider kohvik, veidrad külalised, — veidrus

veidruse otsa võib vahel anda midagi üsna loomulikku. Ja mis võiks olla loomulikum kui juhus? Nii ma mõtlesin: halba pole mu jutus midagi, sobiv juhus on aga olemas. Alati on meeldiv teha midagi head, eks ole ju? See ongi kõik. Võtke enda kanda juhuse roll. Tõesti, see poleks paha...»

«No kuulge...» oli guvernant lõpuks nii palju jõudu ja õhku kogunud, et rääkima hakata, «ma olen eba-meeldivalt üllatatud. Oh heldus! Milline õudne paev! Rowena! Elly! Meil on tõsiselt aeg ära minna.»

Teatanud ägedal, katkendlikul sosinal, kui sündsusetu on jääda veel kas või üheksainsaks õudseks minutiks sellel õudsel päeval istuma selle õudse laua taha, tõusis Urania Thalberg püsti ja vaatas karmilt otsa Davenantile, kes nagu unes lähemale oli astunud. Siis istus ta uuesti, leides oma imestuseks äkitselt, et see metslase kombel uje, pikkade kätega noormees on päris kena. Davenanti nägu avas närvilisele daamile kaitsetult kõik tema lootused. Siirad hallid silmad, veidi lapselik suu ja korrapärased näojooned said tema eestkostjateks. Tema meeldivas välimuses polnud midagi kasvuaeas poisi lihtsakoelisusest: tähelepanelik pilk võinuks märgata keerukat karakterit ja sügavat tundeelu, kuid tüdrukud, kes sellest midagi ei taibanud, nägid vaid neile meeldima hakanud tumedate juustega kurba poissi, kel olid ilusad silmad ja ärevil pilk.

«Mida te siis soovite,» küsis Urania Galerand'ilt. «Tõesti, ma ei tea... See tuli nii ootamatult. Rowena! Elly!»

Piinlikkust tundes ootas Davenant väriseva südamega, kuidas laheneb stseen, mis sai alguse Galerand'ilt, keda ta nüüd mõttes maa põhja needis. Kõiki päästis Elly loomupärane taktitunne, sest tema jõudis otsusele, et naljatlev toon on sobivam kui igasugune ülepingutatatus.

«Ma jumaldan ootamatusi!» ütles ta. «Roy armastab samuti ootamatusi. On ju nii, kallid õed? Niisiis, me otsustasime oma südames: me hakkame «juhuseks». Aga teie — miks te vaikite? See kõik puudutab ju teid!»

Davenant vastas kogeldes:

«Juttu ei alustanud mina, Seda tegi Galerand, kellele ma eluilmaski andeks ei anna.»

«Aga ta arvas ju õigesti?» päris Rowena taiskasvanud daami toonil.

Davenant ei vastanud kohe. Ta läks näost tulipunaseks, põgus ilmemuutus reetis kirglikku soovi, et tal veaks.

«Jah, Kui ma...»

See oli palve, mis temast purskus, anudes armu ja tulevikku. Tunnetemöll ei lasknud tal midagi rohkemat lisada. Ent tütarlaste uudishimulik soosing oli juba tema poolel. Silma pilgutanud, astusid nad Davenanti ette ja sädistasid teineteise võidu:

«Te muidugi taipate...»

«Et teie sõber...»

«Et kohvikus «Jõledus»...»

«Kus toiduks on «Üllatus»...»

«Läksid südamed soojaks...»

«Me vannume teie maaligalerii nimel: talvise suve ja sügisese kevade nimel...»

«Oota, Roy!»

«Ära sega, Elly!»

«Ma ei sega. Täna teeme, mis pähe tuleb. Tampico teeb kõik. Teeb kõik, mis me tahame!» hüüdis Elly ja läkitas vihase pilgu Uraniale, kes seisis juba ukse juures, huuled sarkastiliselt kokku pigistatud. «Tulge homme meile. Hästi? Me ütleme isale. Ja siis te räägite temaga ise. Ankru tänav number üheksa — see on meie maja. Mitte enne kella ühtteist. Nägemiseni!» Äkki jooksis Elly Galerand'i juurde, punastas üle näo, kuid kogus julguse kokku ja ütles: «Küll te olete tore inime! Te rääkisite lihtsalt, nii lihtsalt... Alati peab just nii rääkima. Muide, ma kirjutan teile, praegu on mul peas palju mõtteid ja kõik on segamini. Kuhu ma kirjutan? Siia? «Jõledusse»? Kellele? Üllatusele?»

«Elly!» kütsus Urania käheda oigega.

Tütarlaps noogutas talle, jäi vait ja läks õele järele.

Kishlot ohkas südamepõhjast, kratsis kulmu. Galerand naeratas salapäraselt.

Davenant nihutas end ukse poole, heitis siis pilgu peremehele ja astus sammu tagasi.

Kohvikus muutus vaikseks. Erksad hääled olid väinud. Rutanud päikeses saravale tänavale, löid tütarlapsed päevavarjud lahti ja istusid sõidukisse, piiritult uhked oma seikluse üle.

Ohjad kerkisid, tõmbusid pingule ja tulipunased, valgete lehtedega õied kihutasid hallide hobuselakkade ja kilgendavate päikesekiirte keskel helkivatesse valgusvoogudesse. Pilguks peegeldus veel ukseklaasil punane kuma ja siis sõitis mööda tühja tänavat teisele poole suur plaanvanker, peal koorem kaste, kust tolendas välja õlesasi.

II

Urban Footrose armastas oma tütreid ega keelanud neile midagi; selle tasuks ei tulnud tal kunagi kahetseda oma liigset järeleandlikkust. Footrose oli sündinud jõudeeluks, kuigi ta varandus, mõistus ja sidemed oleksid hõlpsasti võinud anda sellele tervele, sugugi mitte loiule mehele väljapaistva koha elus. Kuid Footrose'il ei olnud loomuomast kalduvust ühekski elukutseks ja kõik tegevusalad, alates teadusest ja lõpetades seebi-keetmisega, pakkusid tema meelest ühtmoodi vähe huvi võrreldes selle ainutähtsaga, mis — imelik küll — oli tema puhul otse kutsumus: Footrose armastas meelelt lugeda. Raamat asendas talle sõpru, reisimist, tööd, sporti, flirti ja mänguhasarti. Vahel harva külastas ta klubi või juubelibankette, kui mõni ta eakaaslastest mingil alal edu oli saavutanud, aga ainult siis, kui ta oli end raamatukokku lukustanud, raamat põlvedel, sigarid ja vein väikesel laual mugava tugitooli kõrval, elas Footrose, nagu ta elada oskas ja tahtis: kirjanike mõttelennu ja sule sünnitatud elusaatustes.

Tema naine Flavia Footrose, täielik vastand endasse tõmbunud elukaaslasele, oli hulk aastaid püüdnud panna Footrose'is idanema enesearmastust, lõõtsuda lõkkele auahnuse sädet või vähemalt normaalse mehe häbitunnet, kes on vabatahtlikult valinud tühise oleskoleja elu. Neli aastat pärast teise tütre sündi laskis Flavia end lahutada ja läks mehele insenerleitnant Galles'ile. Vahetevahel kirjutas ta Footrose'ile ja tütardele, oskas küll näidata oma uut vahekorda siivas valguses, ei suutnud aga hoida endale laste südameid. Tüdrukud kiindusid veel rohkem isasse, ja kui sellel õnnestus noortele peadele täiesti mõistetavalt

tõestada, et niisugune lahendus oli paratamatu, sealjuures naist hukka mõistmata, vaid teda isegi õigustades, tundsid kõik kolm end võrdsetena. Tüdrukud avastasid, et isa on mingis mõttes nende moodi, ja andsid talle koha oma südames. Seal kuulus talle — pooleldi omasugusele, pooleldi isale — püsiv ja hubane nurgake.

Selline oli mees, kelle ette pidi astuma Tireus Davenant, kuigi ta kujutles, et see on taotud rauast ja kullast. Kui tüdrukud ära olid sõitnud, vaatas ta veel tükk aega ust isegi siis, kui sõidutee tühjaks oli jäänud, ja ärkas alles seejärel, kui nägi kastikoormaga veovankrit.

Kishlot ohkas, tõmbas alahuule skeptiliselt kõveraks ja hakkas koristama nõusid, mis Davenant meelsasti oleks jätnudki pesemata, et need igavesest ajast igavesti klaaskapis ilutseksid.

«Te olete tõesti julge veidrik,» ütles Kishlot Galerand'ile. «Nüüd saab mu kohvik kuulsaks kõrgemas seltskonnas. Kui mitte nii, siis teisiti. Kui mitte võileivad naeltega, siis vahetalituskontor.»

«Teil pole õigus just seetõttu, et täht-tähelt on teil õigus,» sõnas Galerand piipu toppides. «Aga te ei saa minust aru.»

«Mis sest rääkida: mina olen muidugi rumal inimene,» nõustus Kishlot, «aga teie olete õpetatud mees. Kas te tõesti tunnete nende isa?»

«Jah. Footrose'i eelmine aednik oli minu sõber. Tireus, ega sa pahaseks ei saanud?»

«Alguses sain,» vastas Davenant punastades. «Ma hakkasin kartma.»

«Mida?»

«Ei tea.»

«Hea küll. Aga pärast?»

«Olid muidugi rõõmus, mis sest salata!» hüüdis Kishlot. «Ega pole mõnus eluaeg teenija olla, see on selge. Ainult need tuulepead unustavad isale rääkida.»

«Õieti öelda ma polnudki rõõmus,» seletas Davenant Galerand'ile. «Aga äkki oli nii lahe hingata. Ja valu. Nad ei ole tuulepead,» jätkas ta mõtlikult, märkamata, et hoiab kinni Elly alustassist, mida Kishlot sama masinlikult tema käest ära püüdis tõmmata. «Oh! ma tahaksin seda nii väga!» hüüdis Davenant. Alustassi

lahti lasknud, võpatas ta ja pühkis laualt küpsiseraasukesed. «Mis te arvate, mis nüüd edasi saab?»

«Sellest on vara rääkida,» ütles Galerand. «Homme näeme; sa jutustad mulle, kuidas su käik läks ja mis seal juhtus. Ma pean minema.»

«Miks te minu vastu nii lahke olete?»

«Sellistele küsimustele ma ei vasta. Endal pole mul võimalik sinu eest hoolt kanda ja juhus oli nii ahvatlev.»

Galerand läks ära ja varsti hakkas Davenant jälle külastajaid teenima või välja tõrjuma ninatarku, kes sisse astusid, et teravusi öelda ja siis õlgu kehitades lahkuda. Kui Kishlot õhtul kohviku sulges, oli kell juba üheksa. Saalipõrandat pühkides nägi poiss raamatut, mille Galerand oli maha unustanud, ja võttis selle kaasa oma kambrisse kõõgi taga. Davenanti ootava sündmuse tähtsuse tõttu lubas Kishlot noormehel ära olla kolm tundi — kella kümnest hommikul kella üheni — ja jagas talle nii palju nõuandeid, kuidas käituda, rääkida, sisse astuda, välja minna ja nii edasi, et Davenant teda lihtsalt ei uskunud. Kishlot maalis talle kaks võimalust — alandlikkuse ja jultunud väljakutse, märkamata ise, et oli ajanud segi kohvik «Jõleduse» põhimõtted ja nuttu tihkuvate kerjuste nõksud. Davenant oli rõõmus, kui ta lõpuks tema käest pääses. Ta ei jäänud kohe magama, võttis kord kätte raamatu saatatlikust mängur Mophyst, kes nägi vastase silmaterades peegeldumas selle kaarte, või kandis mõttes jälle piimaklaase pühitsetud lauale, mille taga istusid Footrose'i lapsed. Nendest kahest sai neli, ja siis veel rohkem, ja tema oli vangis nende imekaunite nägude keskel, kes armulikult lubasid tal pealt kuulata oma lobisemist. Lõpuks halastas uni ta peale: Davenant jäi magama ja nägi unes losse ja pilvi, ja kui ta hommikul ärkas, ei jõudnud ta veel silmigi hõõruda, kui ärevus taas teda vallutas.

Tal oli kantud sinine ülikond, mille ta oli võileivahinna eest ostnud esimesest palgast, ja õlgkübar pleekinud paelaga.

Ta nüsis kääridega siledamaks narmendava kraeserva, lõi kingad läikima nagu vaskviielised, rüüpas kiirustades kohvi ja kuulas tuseselt Kishloti viimaseid manitsusi ning palvet, et Davenant ütleks Footrose'ile

nagu kogemata, et «Jõledus» on tegelikult «Meeldiv Pettumus» — huvipakkuv paik uudishimulikele džentelmenidele, kes teevad tutvust linna tavadega.

Davenant kahetses kogu hingest, et Galerand'i kohal ei olnud, sest too ei tulnud kunagi varem kui lõunaks — selle mehe nägemine oleks talle praegu tähendanud sedasama mis sõbralik teelesaatmine.

Veel polnud midagi juhtunud, kuid kohvik «Jõledus» oma kägiseva seinakella ja põrandaga, mis oli kolm astet madalamal kui tanav, oli Davenantile juba vastumeelne nagu tüütu mälestus. Kokk püüdis välja uurida, kuhu see kelner läheb, linase kuue ja triibulise põlle asemel peoriided seljas. Davenant varjas tema eest tõde, sest kokal oli üpris pilges keel. Ta ütles, et Kishlot olevat andnud talle ülesande. Selles kaheldes nihtas pahane kokk kolinal kastrulit ja ütles:

«Oled sa kah... puha saladused.»

Kuidas Davenant kellaosuteid ka pilguga tagant ei lükanud, oli tal kuhjaga aega teha oma tavalist hommi-kust tööd: pühkida aknad, riputada üles karbsepaberid, kirjutada valmis menüü, ja alles siis, nagu alistudes ilmsele paratamatusele, lõi kell vastu tahtmist kümme. Vahepeal oli ta sündmustejanu tänu Kishloti mitmesugustele märkustele kaotanud oma kirgliku eheduse: «Kuigi sa lipsu kaela riputasid, võiksid ennast kiiremini liigutada,» või: «Kus su silmad on? Uppusid tüdrukute piimaklaasi?...» Peremeest polnud parajasti leti taga, kui Davenant noad-kahvlid puhvetisse omale kohale pani. Noormees haaras kübara, tormas jooksupalu välja ning hakkas lonkima läbi linna, jõudes aeglaselt ja kõrvalekaldumatult lähemale Ankru tänavale. Kell polnud veel üksteist, kui ta oli Footrose'ide elupaiga juba üles leidnud — see oli vanaaegses stiilis hall kivihoone suurte akendega, uks fassaadi keskel. Südame rindu võtnud, astus Davenant hiiglasuure ukse taha. Tema argliku helistamise peale ilmus range välimusega toatüdruk, vanem naisterahvas, ilmes midagi niisugust, mis tegi teda selle, Davenanti nii väga köitva perekonna osaks. Ebaledes läks ta toatüdruku järel võorastetuppa. Et selgitada oma külaskäigu põhjust, ütles Davenant:

«Eile kästi mul tulla... Ühes asjas...»

Aga toatüdruk ei lasknud tal lõpetada:

«Ma tean juba, teid oodatakse. Istuge ja, oodake. Ma lähen ütlen.»

Davenant istus toolile. Kõigepealt jäi ta kuulatama, kas ei kosta kuskilt tütarlaste naeru. Midagi kuulmata, iseenese hooleks jäetuna vaatas ta uudishimulikult ringi ja lausa ohkas vaimustusest: võorastetuba oli võluv nagu muinasjutupilt. Selle seinad, mida kattis kollase-punasekirju türgi mustriga siid, mosaiikplaadid ja väikesed maalid pakkusid rõõmu ka äärmiselt pingul meeltele. Kressi värvi vaip, mille mustri moodustasid kuldsed hüppevalmis kassid, roheline kristall-lühter, mis rippus alla laeornamendi keskpaigast, vana kulla värvi sametkardinad ja punasest puust mööbel, kaetud roosa pressitud atlassiga, meeldisid Davenantile nii väga, et ta kohmetus kadus. Toa sisustus soojendas ja ergutas teda. Uhked läikivate raskete lehtedega taimed seisis suurtes portselanvaasides kolme suure akna all. Pildid vaasidel kujutasid hämarduvate kinkude kohal lendlevaid nahkhiiri. Klaasuks, mis viis terrassile, oli lahti; ukse taga särasid taevas ja aed. Kaminakella pendel puudutas rütmiliselt nähtamatut, madala tämb-riga keelt.

Davenant oli nii süvenenud värvirõõmsa võorastetuba vaatlemisse, et ei kuulnudki, millal Footrose sisse tuli. Ta hüppas püsti alles siis, kui maja omanikku enda ees nägi. Kuid see polnud koljatlik rahatuus judisemapanevate sarvraamides prillidega, kes ta ees seisis, vaid üsna rahustavalt mõjuva välimusega mees — keskmist kasvu ja kõhn; tema mustad juuksed ulatusid habemena poolde põske, andes suure suu ja kollaka jumega lõdvale raseeritud näole iseloomuliku teravuse. Footrose'i naeratus paljastas pärilmuttervalged hambad; seejuures tekkisid ta põskedele nakatavalt lõbusad lohud, mis olid suguluses Elly lohukestega. Mustades silmades välgatas irooniasäde. Kui Footrose rääkima hakkas, lõi see säde loitma ja heitis valgust kogu näole, nii et ta pilk muutus südamlilikult tõsiseks. Katkev hää lõpetas selle portree, kui välja arvata hall ülikond, mida me veel maininud ei ole, ja komme vasaku käega aeg-ajalt vestinööpi keerutada.

Pannud Davenanti enda vastu istuma, ütles Footrose:

«Vaata me, ehk saame teha teie heaks midagi kasulikku. Tüdrukud rääkisid mulle kogu loo ja ma olen

valmis toetama nende soovi teie käekäigu eest hoolt kanda. Ärge häbenege mind. Teie peremees, nagu ma kuulsin, on huvitav iseäratseja. Jutustage mulle oma elust»

Tema lihtsas käitumises avaldus ilmne poolehoid ja Davenant sai lahti ärevusest, millesse teda olid viinud Kishloti nõuanded. Ta kavatses parasjagu rääkima hakata, kui võorastetuppa ilmus kahe peaga olevus: õe selja taga seisev Rowena kallistas Ellyt ja toetas oma lõua ta juustele. Davenanti märgates jäid tüdrukud seisma, noogutasid talle mõtlikult ja komberdasid tagurpidi, ikka lahutamatus embuses, uksest välja. Uks lukati kinni. Selle tagant kostis müdinat ja talitsematu naerupahvak.

Võtnud tütreid vastu ja saatnud neid laitva pilguga, ütles Footrose särama löönud Davenantile:

«Te tahtsite alustada. Jutustage oma elust, siis võtame arutlusele meie võimalused.»

«Kas teate,» ütles Davenant, tahtmatult ukse poole vaadates, «kõige huvitavam on minu meelest see, et mu isa läks üksteist aastat tagasi teadmata kaduma. Ei saadudki teada, kuhu ta jäi — on ta elus või surnud. Mina olin siis viieaastane ja ma mäletan, kuidas mu ema nuttis. Isa läks öhtul välja, ütles, et läheb ühe kliendi juurde võlga kätte saama. Pärast seda pole keegi teda näinud ja keegi pole kunagi teada saanud, mis temaga juhtus, kuigi igalt poolt järele päriti.»

«Järelikult,» tähendas Footrose pärast kombekohast pausi, «teie isa kliendi pool ei käinud, muidu oleks saadud mõningaid andmeid, et salapärase probleemi lahendada.»

«Jah! Ja seda meest polnud koguni koduski — ta oli sõitnud San Rioli. Teda ei saanud ta kuidagi külastada.»

«Tööpöolest!»

«Kui ma suuremaks kasvasin,» jätkas Davenant ohates, «tulid mulle pähe imelikud mõtted. Tahtsin kõigest aru saada ja lugesin igasuguseid raamatuid, kus oli juttu kadumistest. Aga ainult üks kord nägin ma midagi, mis meenutas minu mõtteid, midagi väga kummalist.»

«Seda on huvitav kuulda, jutustage.»

«See oli nii: ma puhastasin kingi, keegi läks akna tagant mööda ja mulle meenus isa. Kujutlesin õist vihma ja tuuleile, aga isa oleks nagu aru pidanud, kust raha saada, ja jõudis mõttessevajunult sadamasse — kaugele, naftatsisternide juurde. Ta jäi seisma, vaatas tulesid ja vett, ja äkki kustusid kõik tuled... Miks nad kustusid? Ei tea — mulle tundus nii. Kõik jäi vaikselt. Puhus nõrk tuul, sulises vesi... Ja ta kuulis, teate mida... trummipõrinat: põiktänavast tulid sõdurid ja marssisid temast mööda: «üks-kaks... üks-kaks...», kõige ees tumeda näoga trummimees. Trumm põrises pilkases öös, aga tulesid polnud kuskil. Kõik magasid või olid peitu pugunud... Muidugi, see on rumal! Ma tean!» hüüdis Davenant, rutates lõpetama. «Aga trumm mürtsus. Äkki mu isa ärkas. Ta läks edasi ja nägi — see polegi see tänav. Kõndis edasi — see polnudki see linn, vaid hoopis mingi teine. Ta ehmatas, jäi haigeks ja suri... Arvatavasti haiglas,» lisas Davenant, märgates kergendustundega, et Footrose kuulab teda, ilma et ta muigaks. «Aga ta on elus... Vahel ma tunnen seda. Sagedamini ma tean, et ta on surnud.»

Ühendanud nii õnnestunud fantaasialennu kaine mõistusega, jäi Davenant vait.

Footrose küsis:

«Kuidas see teil niimoodi tuli?»

«Ma ei tea. Aga pildid hakkasid üksteise järel tulema. Ma imestasin isegi.»

«Te olete fantaseerija,» tähendas Footrose ja silmitses mõtlikult Davenanti. «Üksteist aastat on pikk aeg. Aga jätame nüüd selle.»

Davenant oli rääkinud oma elust, aga vaikinud sellest, et tema isa, advokaat Frank Davenant, oli kõva joomavend ja kaardimängija, keda jälitas ebaõnn; poeg häbenes rääkida halba isast, keda ta vaevalt mäletas. Davenanti põdur ema, jäetud sugulaste poolt saatuse hooletaks kättemaksuks selle eest, et ta oli vaese juristi pärast põlanud ära soodsa partii, heitles puudusega kuus aastat. Tal ei õnnestunudki teada saada, kellena ta oma elupäevad lõpetab — mahajaetud naisena või lesena. Kuigi Cornelia Davenant polnud varem midagi osanud, õppis ta nüüd sukki kuduma, kübaraid tegema, teokarpidest pildiraame ja karbikesi liimima ning müüs vahetevahel lille. Oma elu oli ta elanud vaesuses, suri

ta viletsuses, ja üheteistkümneaastase Tireuse võttis enda juurde purjemeister Kydd, Cornelia lasteta naaber. Siis kui Tireus linnakooli lõpetas, kolisid Kydd ja ta naine Lyssi, kus purjemeister sai tuntud reederi juures töökoja juhataja koha. Davenanti jättis Kydd Poquetisse, sest ta naine, kuigi ta polnud enam noor, sai vastu ootusi emaks, ja võõras, pealegi täiskasvanud laps muutus talle koormaks. Ära sõites andsid Kyddid Tireuse käealuseks kõrtsimehe juurde, kellel oli mitu kätse, millega kuumat toitu laiali veeti, ja siis loovutas peremees Davenanti Kishlotile.

Kui Footrose loo ära oli kuulunud, tärkas temas poolehoid nooruki vastu, kes ootas mõjuvõimsa mehe otsust väärilt ja ujedalt nagu ealt noorem, aga mitte kui abipaluja.

«Eile oli teie «Jõleduses» keegi Galerand,» alustas Footrose. «Tema tegelikult ässitaski tüdrukud teile kallale. Kes see Galerand on?»

«Teate,» vastas Davenant ikka veel ukse poole piiludes, «ta on väga hea inimene ja ajab minuga tihti sõbralikult juttu, aga ometi ei tea ma temast midagi. Teda ei tunne isegi Kishlot. Galerand toob mulle raamatuid lugeda. Ülepea ta meeldib mulle.»

«Arusaadav, see iseloomustab Galerand'i täielikult. Jätame tema. Niisiis, mis teid elus veetleb? Mida te tahaksite talle anda ja endastki mõista ka temalt saada?»

«Ma võtaksin elult kõik, aga, nagu öeldakse, viinamarjad on hapud. Ja... te teate ju palju rohkem kui mina.»

«Ning pean seepärast teadma, mida teie tahate? Oh ei, tühi lootus, noormees! Mõtelge järele ja ütelge.»

«Siis pean ma teile tunnistama, et mind veetleb reisimine. Ma tahaksin teha pikki reise, mis oleksid seotud mingi põlveva tööga. Aga mis ma räägin!» hüüdis Davenant. «See on tõsi: selline on mu südamesoov ja see on teostamatu, aga te ise tahtsite, et ma ausalt ütleksin.»

«Kuulake, mu armas,» ütles Footrose, taibates, et ta vestluskaaslasel on tuline süda ja kuum pea, «just see ongi hea, et te aus olete. Teate, millega me oma jutujutamise lõpetame: te lähete Kishloti juurde tagasi ja hakkate pühapäeviti meil külas käima. Peale selle tulete ülehommel samal ajal, et tööasjadest rääkida.»

«Mida te kavatsete minuga teha?» küsis Davenant pilvedest, kuhu teda oli tõstnud Footrose'i soe, kindel hääl.

«Õigustatud küsimus. Niisiis: mul on üks tuttav geograafia instituut. Selleks aastaks on plaanitud mitu ekspeditsiooni — ohtlikku ja pikka ekspeditsiooni. Seal leidub lihtsamat tööd teilegi.»

«See on õigus!» hüüdis Davenant. «Ma hakkan tööriistu tassima või telke üles panema. Siiski,» lisas ta suuremeelselt, «ma palun teid väga: kui see peaks teile palju tüli tegema, ärge nähke siis vaeva.»

«Ah nõnda?! Hea küll.»

«Aga ma ei öelnud seda selles mõttes, et...» kogeles ähmis Davenant, «vaid selles, et... Mul on piinlik.»

«Hea küll.» Footrose jäi mõttesse ja pomises endamisi kiiresti: «Annan ta Starkerile. Las peab etteütluse järgi päevikut.»

«Mida te ütlesite?» päris Davenant, kes arvas, et Footrose temalt midagi küsib.

«Ma ütlesin,» lõpetas Footrose naljatusega asjaliku vestluse, «et ma võtan teil pintsetiga tiibadest ja panen gloobuse peale jooksma.»

Tajudes, kui tõsine on see lubadus, ohkas Davenant sügavalt, Footrose aga helistas ja käskis toaneitsil öelda tüdrukutele, et ta tahab neid näha.

«Te hakkate meil külas käima,» ütles ta ja patsutas Davenantile õlale, «ja peate neid hoolega tundma õppima, et te pärast teaksite, kust kandist te hoobi saate. Nad on head, aga hirmus salakavalad lapsed.»

Tüdrukud tulid tuppa ja tervitasid kombeka noogutusega kohmetunud Davenanti.

«Tõsine jutuajaminen on lõppenud,» ütles isa neile, «ja nüüd on Davenant meie külaline. Kardan, et ta on peenetundelisem kui teie ega oska seepärast teile nina peale anda. Pidage meeles, et ta on kaitsetu, ja ärge teda ära hirmutage. Me pöörame ta aegamööda ümber Rowena, kas ma võin rahulik olla?»

«Oo jaal!» lausus Rowena kurvalt ja langetas pilgu. «Sa võid täiesti rahulik olla. Nii rahulik nagu vaikne vesi mägi järves.»

«Nagu vana-egiptuse entsüklopeedia,» rahustas Elly isa, paitades nukralt ta kuuekäist.

Footrose heitis neile kahtleva pilgu ja lahkus.

Teravmeelitsejad tulid jalamaid Davenantile lähemale ja istusid tema vastu.

Elly sõnas raugelt:

«Milline ilus ilm on täna!»

«Oo ja!» naeratas Roy lahkelt Davenantile, kes punastas. «Aga paistab, et baromeeter langeb. Õelge, palun, mis tüüpi autod teile meeldivad?»

«Kas te armastate muusikat?» küsis Elly huulde hammustades. «Kes on teie lemmikhelilooja?»

Nii tembutades märkasid nad äkki, et Davenant hakkab tujust ära minema, ja pahvatasid naerma.

«Ärge olge meile pahane,» ütles Roy. «Täna ei saa me millegipärast kuidagi pidama. Kas teile meeldib meie pool?»

«Jah,» vastas Davenant, «te arvasite õigesti.»

«Aga kas meie meeldime?» küsis Elly häbitult, ise toolil hüpeldes.

«Me püüame teile meeldida,» töötas Rowena tagasihoidlikult. «Te tulete nüüd sageli meile külla. Eks ju?»

«Kindlasti,» vastas Davenant, «see on väga tore.» Mõelnud veidi, lisas ta: «Võib-olla paistab teile, et ma olen hirmus tõsine, aga see mulje on petlik. Pärисelt pole ma kuigi tõsine.»

«Mulle näib, et me leiame ühise keele,» pilgutas Elly õele silma. «Ma ju ütlesin sulle.»

«Mida sa ütlesid?»

Nad tegid teineteisele salapäraseid märke ja rahunesid natuke.

«Tahate, me mängime teile klaverit?» tegi Elly ettepaneku.

«Muidugi!» hüüdis Davenant. Tema näol hõljus ikka veel naeratus.

Puhkes vaidlus, kes mängib esimesena. See lõppes nii, et Rowena istus klaveri taha ja Elly jäi seisma tema kõrvale — noodilehti keerama.

«Kuulake «Pagendatu valssi,» ütles Rowena ja puudutas alles nõdrukeste sõrmedega klahve. «Ma pole seda veel täiesti selgeks saanud. Selle kohaga mässan juba viiendat päeva. Aga see Rowena on visa inimene... Küülsite, kuidas ma valesti mängisin? Ja nüüd kohe tuleb pagendatu tagasi kodukolde juurde.»

«Ta seisab akna taga, must nagu neeger pimedas öös, ja seal,» Elly sulges silmad, «jõuab kirikust koju tema

tütar, ehteks lilled ja briljandid... Kas seda ka öelda? Pärис nägusa härra saatel.»

«Ja...» jätkas Roy, käskides pilguga lehte keerata. «Elly, miks sa nooti kortsutad?... ja pagendatu, kes ei taha oma tütre õnne häirida, surub suudluse akna-klaasile. Kõik on lõppenud. Ta pöördub tagasi oma põlislaande.»

Davenant ei kuulnud valssi, vaid taevaseid ingliskoore. Valjusid akorde lüües näisid Rowena väljasirutatud käed klaverit eemale tõukavat, siis aga kummardus ta mänguriista kohale, küünarnukid nõtkelt langesid, ja libistas sõrmed kiiresti üle klahvide, nagu õhetav, haaratud sädelevast meloodiast.

Temalt pööras Davenant pilgu Ellyle. Tüdruk naeratas talle hajameelselt, ümisedes vaikselt õe mängule kaasa. Praegu olid nad väga sarnased.

Rowena lõpetas akordidega, mis meenutasid aeglasi kellalööke, ja tõusis püsti.

«Ongi kõik,» ütles ta. «Tahate veel?»

Davenant ei jõudnudki vastata, sest tuppa astus Footrose, ümbrik käes.

«Davenant, kas te näete veel Galerand'i?» küsis Footrose, kallistades Ellyt, kes end tema vastu surus.

«Jah, arvan, et näen,» vastas Davenant, taipamata, mida see küsimus tähendab. «Galerand käib iga päev... lõunat söömas.»

««Jõleduses,» täpsustas Elly. «Oh! Ma lubasin talle kirjutada.»

«Ole vakka. Andke see kiri Galerand'ile, muu jääb, nagu me kokku leppisime. Loodan, et näen teid ülehommene?»

«Mõistatus!» hüüdis Roy.

«Galerand jäi vahele,» teatas Elly lühidalt ja keerutas end ühel jalal ringi.

«Hästi. Annan kirja edasi,» ütles Davenant ja pistis ümbriku tasku.

«Tampico, me läheme,» kuulutas Elly. «Nägemiseni, Davenant! Andke kiri edasi!»

«Andke see käest kätte, nurga taga, et keegi ei näeks,» soovitas Roy.

Footrose pöördus nende poole, pani käed ristii rinnale ja kortsutas nii hirmuäratavalt kulmu, et tüdrukud kohmetusid ja kadusid. Davenant nagi veel kahte nina-

otsa ukseprao vahel, seejärel ütles Roy: «Me läheme!» ja siis pandi uks kõvasti kinni.

Footrose laskis Davenanti minema, peaaegu kahetse-des, et see suur poiss pole tema poeg.

Saadetud välja aupakliku toaneitsi poolt, häbenedes teda, seinu, ust ja iseennast, hakkas Davenant nii kiiresti astuma, et tal jäi hing rindu kinni. Pead murdes, mida võiks tähendada ootamatu kiri Galerand'ile, kor-rates: «Geograafia instituut», «pagendatu surub suud-luse aknaklaasile», kuuldes valsiviisi ja nähes kahte ninanõpsi ukseprao vahel, jõudis Davenant Kishloti kohvikusse, nii pentsik nagu peas, et see küsis:

«Visati välja?»

«Ei, ei visatud,» vastas meie kangeline, mõtted laokil, ja vaatas ringi. «Aga kus Galerand on?»

«Siin ta on, kui sa talle otsa vaataksid,» ütles Gale-rand, kes istus viie sammu kaugusel Davenantist ja kellele too oligi läkitanud oma kuutõbise küsimuse.

Davenant võpatas.

«Ah, see olete teie! Imelik — ma ei märganud, kus te istute. Siin on kiri. See on teile.»

Kishlot oli just toonud taldrikutäie suppi Gale-rand'ile. Galerand pani lusika käest ja asus ümbriku uurima.

«Footrose ise kirjutas selle,» seletas Davenant.

Möödus mitu minutit, mille jooksul ülejäänud «Jõle-duse» külastajad — vana naine ja laia lõustaga lihunikusell — asjatult nõudsid: naine — soola ja lihunikusell — küpseõuna. Kishloti suu vajus veel rohkem lahti kui Davenanti oma. Kishlot vaatas kirja kauge-malt, Davenant aga seisis otse Galerand'i kõrval. Lõpuks taipas ta, läks ja vahetas oma sinise ülikonna valge töökuue vastu, ja niipea kui valmis oli, jooksis vaatama, kuidas salapärase kirja lahti tehakse.

Endassesulgunud näoga avas Galerand ümbriku ja pistis kaks sõrme sinna sisse. Naeratust maha surudes tõmbas ta ettevaatlikult välja tihedalt täiskirjutatud visiitkaardi, hoidis vasaku käega seda enda ees ja tõstis supilusika suu juurde. Lusikas jõudis peaaegu ta huulteni, aga siis valas ta supi taldrikusse tagasi, pani lusika kõrvale, võttis kirjast mõlema käega kinni ja hakkas, tõstnud jala põlvele, seda äärmiselt tõsise näoga lugema. Midagi suurt ja tähtsat välgatas ta pil-

gus vidukil laugude vahelt. Galerand pistis kirja tasku ja sõi hajameelselt supi ära, siis aga tellis 'jaätist

«Kas te ei söögi linnupraadi?» imestas Kishlot, tun-nistades oma leti tagant Galerand'i, kes miskipärast enne jaätist veel suitsu ette pani. ««Reumaatilist põld-püüd», nagu täna menüüs seisab... Eh-hee! See on vist tähtis kiri, vanadelt tuttavatelt... Davenant, too «jaätis angiiniga!»

Lootes, et Galerand kirjast juttu teeb, jäi Tireus lävele seisma kui kivikuju, üks jalg õhus ja kõrv kik-kis.

«Ma ei söö isegi «apenditsiidiga paabulindu,» ütles Galerand, «ei söö isegi jaätist. Ma mõtlesin ümber, sest mul pole erakordsete uudiste tõttu enam isu. Esi-teks, lammaste hind on tõusnud, ja teiseks, jõudis päralt saadetis Cayenne'i pipart, mis enampakkumisele laheb.»

«Nii et jaätist pole vaja?» küsis Davenant ja viis vanale naisele kolmanda soolatoosi.

Naine vihastas nii, et pörutas jalaga vastu maad. Galerand tõusis püsti ja kutsus poisid peavilpega enda juurde.

«Mõistad sa ka, et oled osalt minule võlgu? Foot-rose'i pärast?»

«Muidugi. Teie alustasite esimesena.»

«Siis pead sa täna õhtul kell kümme tulema Põhja tänavale, maja number 24, korter 33. See on minu aadress. Ma ootan sind. Sa tuled ja jutustad, kuidas sind vastu võeti.»

«Footrose ütles, et korraldab kõik. Saate aru? Ma ei tee nalja. Ma tulen teie poole,» lausus Davenant kiiresti, kõik närviotsad kibelemas uudishimust kirja vastu. «Aga... mida ta teile kirjutas? Ärge pahandage mu peale.»

«Ma võiksin vastata jätta, sest sa oled nii deli-kaatne, aga ma saan sinust aru. Footrose palub mind, väga viisakalt muidugi, et ma ei saadaks talle rohkem kohutavalt uudishimulikke kuueteistaastasi tireusi.»

«Ma ei ole poisike,» ütles Davenant punastades. «Aga ma olen peast segaseks läinud, vaat mis. Unustage mu pealetükkivus...»

Galerand lahkus ja Davenant asus tavaliste toime-tuste kallale. Kirjast arvas ta, et Footrose saatis Gale-

rand'ile sõnumi Ellylt tema mõtetega, nagu tüdruk oli lubanud. Pahur Kishlot ajas vilet ja poetas aeg-ajalt märkusi, nagu: «Mida kõike elus ette ei tule!» või: «Igaühel küll nii ei vea!», öhtul aga võttis nina täis ja teatas, et ka tema elus on olnud üks selline juhus, kuid tema jättis selle kasutamata, sest ta on väga uhke inime ja põlgab neid, kes elavad villades.

«Kui sa oled kõik ise saavutanud, siis on teine asi,» ütles Kishlot, «see pole see, mis teise sabast kinni haarata.»

Vanamehe torina laskis Davenant kõrvust mööda või kiitis talle umbropsu järele, kuni lõpuks jõudis kätte kauaoodatud kohviku sulgemise aeg. Varsti pärast seda asus ta teele maja poole, kus elas Galerand. See oli vana kolmekordne hoone halvasti valgustatud äärelinnas lageda liivase platsi nurgal. Hulk aknaid olid pimedad, räpastel treppidel tuli hoolega ette vaadata, vahel isegi tikk põlema tõmmata. Teist treppi mööda ronis Davenant kolmandale korrusele ja leidis numbri järgi korteri üles. Lopsakasse habemesse peitunud miniatuurse näoga mees juhatas Davenanti laia koridori kaugemasse soppi, kust ähmaselt paistis knopkaga ukse külge kinnitatud visiitkaart. Samme kuulnud, tuli Galerand välja, laskis poisi sisse ja pani siis ukse haaki.

«Ma panen ukse alati kinni,» ütles Galerand, «sest majarahval on kombeks ilma koputamata sisse vajuda. See, kes su siia juhatas, on endine tudeng, põhjakäinud joomavend.»

Galerand'i suurt tuba valgustas gaasilamp ja selle napi sisustuse moodustasid mõned lihtsad mööblitükid: kaks lauda — ühel söögikraam ja toidunõud, teisel raamatud ja tindipott, kolm tooli, voodi sirni taga ja marlist kardinaad kahe akna ees. Lubjatud seintel rippusid klaasi all kaks vanaaegset gravüüri, Meissonier' koopiat. Kehvus, mida rõhutasid toa puhtus ja väarikas külalislahkus, millega Galerand külalisele istet pakkus, liigutas Davenanti; esimest korda elus kahetses ta, et pole rikas ega saa Galerand'ile pärsia vaipa kinkida.

«Te tegite mind hirmus uudishimulikuks,» ütles poiss, «ma ootasin kogu aeg, millal öhtu kätte jõuab. Aga ma oleksin ka muidu väga tahtnud teie poole tulla.»

«Tore on. Seda enam, et ma viin su siit kohe ara.»

«Jah. See tähendab — kuhu?»

«Me leppisime kokku, et sa ei küsi midagi. Ma viin su kuhugi, siis näed.»

«Kohutavalt põnev!» hüüdis Davenant, oodates imesid ja värisedes nagu hommikul Footrose'i majas. «Olen nõus. Mida ma küll näen?»

«Oeh! Sinuga ei tasu rääkidagi! Võta tingimused vastu ilma pärimiste ja arutamisteta. Meid ootab ees seiklus.»

«Siis ma olen valmis,» teatas Davenant püsti karates. «Ainult mul ei ole relva.»

«Relvi ei lähe meil tarvis. Kui soovid, relvastu kannatlikkusega.»

Galerand pani kaabu pähe ja võttis jalutuskepi. Tema kõigutamatust näost ei osanud Davenant midagi välja lugeda. Gaasilambi kinni keeranud, ütles Galerand: «Lähme,» las kis poisi välja ja lukustas ukse. Koridoris tuli neile vastu seesama habemik, kellele Galerand rõhutatult teatas:

«Simpson, ma seadsin luku nii, et lukukeelt ei saa enam noaotsaga kõrvale lükata, seepärast ärge nähke vaeva minu toa ülevaatamisega. Pealegi pole seal täna ei portveini ega viina.»

«Hästi,» vastas Simpson bassihäälega. «Oh sa jutt, mis ma räägin! Te solvasite mind teenimatult!»

«Ainult hoiatasin. Homme võib-olla on mul viina, siis annan teile ise.»

Kuulamata, mida Simpson neile järele hüüab, läks Galerand majast välja ning juhtis Tireuse valgustatud tänavale, kus nad võtsid voorimehe, kellele Galerand ütles aadressi, mis Davenantile oli tundmatu. Lõbustatuna Tireuse närvlikkusest ja nõutusest — noormees oli vakka jäänud ja istus, süvenenud tulututesse oletustesse, — pajatas Galerand pikalt-laialt Simpsonist, kuidas ta oli tabanud selle oma toast veini näppamast, kiitis uut ilusat maja ja näitas kino, kus hiljaaegu oli olnud tulekahju. Pettunud Davenant kuulas, taibates solvatuna, et Galerand tunneb lõbu salapäratsemise ohvri kärsitusest, ja püüdis leida tema sõnade tagant vihjeid eesootavale sündmusele.

«Tahad, ma jutustan sulle ühe anekdoodi?» küsis Galerand.

Kuid voorimees peatus ühekordse maja ees ja anekdoot jäigi igavesti jutustamata.

«Aeg on küll hiline,» ütles Galerand vanale saks-lannale, kes ukse avas ja külalisi loendamatute peanoogutustega tervitas. «Aga mu noor sõber põleb kannatamatusest ja tahab tuba näha.»

Davenant sikutas teda käisest, kuid Galerand võttis tal käe alt kinni ja lükkas teda edasi.

«Mine siis,» ütles ta. «Ma räägin tõtt. Footrose palus mind, et ma sulle toa otsiksin. Sa hakkad siin elama.»

«Tema kiri!» hüüdis Davenant. «Ah et seda kirjutab ta teile?»

«Jah, ja veel üht-teist.»

«Noormehe eest hoolitsetakse, muretsetakse,» ütles vanamutt ettevaatlikult, nagu iseendale, kuid ilmse taotlusega vestlust alustada. «Olge lahked, olge lahked, seal on teie jaoks kõik valmis, võite rahule jääda.»

«Tähendab, täna ei saa ma magama jääda!» teatas Davenant, astudes Galerand'i järel roheliste tapeetidega tuppa. Ta nägi sügavat nišši, kus seisis voodi, kiiktooli, kirjutuslauda, nahkpõhjaga toole, kappi, pitskardinaid.

Perenaine tuppa ei tulnud, kuid jäi läve taha seisma ning Galerand sulges pikema tseremooniata ukse.

«Täna pole sul mõtet sisse kolida,» ütles Galerand, «kell on juba palju, ja Kishlot võib ka solvuda. Temagi on omal kombel sinusse kiindunud. Aga tee, kuidas soovid. Nüüd kuula: see tuba ja täielik kost on kolme kuu eest ette makstud: hommikusöök, lõuna, õhtueine ja kaks korda kohv. On vahva seiklus?»

«Millega ma saan tasuda Footrose'ile ja teile?»

«Footrose'ile tasud sa sellega, et võtad viisakalt vastu need kingid, mis on tehtud vabal tahtel, puhtast südamest. Nagu sa ise võid arvata, pole tal põhjust püüda Davenantile meele järgi olla. Mis minusse puutub, siis minu osa on juhuslik — nõustusin vaid täitma Footrose'i palvet. Tee kapp lahti!»

Davenant täitis käsu. Kapis rippusid riided. Nende all seisis virtas pesu.

«Siin näed sa,» jätkas Galerand nagu botaanik, kes selgitab õie ristloiget, «siin näed sa uue ülikonna koostisosi, sellesse kuuluvad püksid, vest ja kuub — see on võrdlemisi kallis kalev. Selle kõrval ripuvad valge üli-

konna koostisosad ja neli eri värvi lipsu. Kaks kaabut — õlgkaabu ja viltkaabu. Kaabusid tuleb tingimata pähe passida.»

Galerand võttis pehme kaabu ja surus Davenantile pahe.

«Sobib hästi. Võtsin sinu riietelt mõõtu koka abil, kes töötas vaikida, kui tundis peopesas metalli meeldivat jahedust. Ma loodan, et ta pidas suu?»

«Mulle pole ta midagi öelnud.»

«Ahah. Oleks loomuvastane, kui sa ei katsuks sõrmeotsagagi neid uhkeid ihukatteid, eks ju, Davenant? Puudutada tuleb kindlasti.»

Davenant katsus juhmilt pukse, pillas lipsu käest ja pani kapi kinni.

«Parem ma ei vaata esialgu,» ütles ta, «ma pean harjuma. Ega te ei oska arvata, miks Footrose andis mulle nii palju kõike?»

«Kujutad sa ette — oskan. Footrose on selline mees, et kui ta midagi teeb, teeb ta seda põhjalikult, lõpuni, või siis ei tee üldse. Headus headuseks, aga see iseloomuhoon on väga oluline, sest kui ta sind enam ei salli, unustab ta sinu olemasolu niisama põhjalikult. See on mees, kes mängib tõsist mängu. Sinu korteriperemees on vana arveametnik Hubermann, tema naine Emma Hubermann — see, kes ukse avas — on põrgulikult uudishimulik, seepärast ära räägi midagi Footrose'i majast. Kui sa näitad ilusat asja inimestele, kes ilust midagi ei taipa, reostavad kadedusekärbsed ja laimuharakad tingimata selle ära. Said minust aru?»

«Ah et nii!» hüüdis Davenant. «Noh, mida te ka ei arvaks, aga ma pean teid suudlema.»

Enne kui Galerand jõudis end kaitsta, haaras Davenant ta morni pea käte vahele ja suudles teda tugevasti.

«Hoia, et õnnetused sind ei tabaks,» ütles Galerand tõsiselt, emmates poisi õlgu, «sa oled kõiges väga kirglik, su süda on liiga avali ja elamused jätavad sinusse sügavaid jälgi. Ole talitsetum, kui sa ei taha ära põleda. Üksindus — see on neetud asi, Tireus! Just see võib inimese hukutada. Nüüd läheme.»

Emma Hubermann laskis mehed valja, ohkides ja pööbisedes nende selja taga midagi «maapealsetest inglitest».

«Kuuskümmend aastat olen elanud,» lisas ta äkki, kiiresti ja toriseval häälel, mitte enam lõõritades ja lipitsedes nagu enne, «aga sellist juhust pole ette tulnud. Ma saan kõigest aru, kõigest. Kõik on hästi, võite rahulikud olla.»

Tänaval küsis Davenant:

«Kuhu te nüüd lähete, kui küsida tohib?»

«Mõtlen, et lahen teen väikese napsi,» vastas Galerand, lugedes kokku taskust võetud peenraha. «Ah jaa! Rahast, mis Footrose kirja sisse oli pannud, on alles Palju siin on?» Ta andis poisile kolm kuldraha ja hõbekrosse. «Noh, nüüd tee sääred...»

• Galerand istus trammi, Davenant aga läks Kishloti juurde, et oma varandus kokku pakkida ja aega viitmata uude korterisse üle kolida. Kishlotil teenijat ei olnud. Küünal peos, avas ta ise ukse.

«Kuulake, te imestate nüüd hirmsasti,» ütles Davenant lävele seisma jäädes. «Kas te teate, kus ma elan?»

«Ma olen liiga vana, et mõistatusi ära arvata. Tule sisse või ütle, mis juhtus.»

«Galerand üüris mulle toa,» teatas Davenant. «Aussõna, Ma käisin praegu seal. Footrose'i raha eest. Footrose saatis kirjas raha, ja mina ei teadnud mitte kui midagi.»

«Valetad!» ütles Kishlot ja tõstis küünla Davenanti löua juurde.

«Ma kavatsesin kolida sinna homme, aga ma ei kärsi oodata,» jätkas Davenant, näppides masinlikult küünla tahti. «Andke mulle andeks. Siin ei saaks ma enam magama jääda. Kas ma peaksin veel lisama, et seal ripub kapis ilmatu hulk igasuguseid riideid, ja kõik minu jaoks?!»

«Ma mõtlesin, et sa valetad. Tähendab, õnn langes sulle süllé. Tuleb vahel ette,» ütles rabatud Kishlot. «Sinna pole midagi parata,» lisas ta mõtlikult, veidral, ennast lohutaval häälel.

«Mille pärast see nii läks, mis te arvate?»

«Ei millegi pärast. Hakkasid meeldima nagu kassipoeg. Ostis mõõtu võtmata?»

«Mis mõõtu võtmata?»

«Galerand — need frakid ja smokingid?»

«Need on lihtsalt ülikonnad. Ma ei proovinudki neid selga.»

Kishlot viis Davenanti üles oma tuppa, võttis kapist veinipudeli ja hakkas mööda tuba edasi-tagasi kõndima, pudel vastu selga surutud.

«Jah!» hüüdis ta pärast vaikimist ja ohkeid. «Küllap sa lendad veel kõrgele. Aga ka minu viimane sõna pole veel öeldud. Ma leian kullasoone, ütlen ma sulle! Varem või hiljem! Tuleb selline õige idee, kindlasti tuleb! Pane klaas veini hinge alla, istu ja jutusta, kurat võtaks!»

Andnud talle rutuga ülevaate kõige olulisemast, jõi Davenant veini ära ja jooksis müdinal trepist alla. Ladunud sumadani oma tagasihoidliku kraaminatukese, tõstis ta selle õlale ja jättis jumalaga Kishlotiga, kes tema meeoleolu mõistes enam pikka juttu ei teinud, vaid taskud läbi tuustis ja talle palga kätte andis.

«Davenant on püstirikkaks saanud,» ütles Kishlot ja pistis oma endisele kelnerile pihku peotäie hõberahasid. «Neljateistkümne päevaga! Lase nüüd jalga!»

Õnneseene välja saatnud, hüüdis ta ust sulgedes:

«Astu vahel sisse lõunat sööma!»

III

Kuigi Davenant kangesti kiirustas, jõudis ta Emma Hubermanni juurde alles poole öö ajal, aga vanamutt avas üürnikule ukse vähimagi pahameeleata: talle oli toa eest hästi makstud. Vanamutt tõi Davenantile isegi rutuga küpsetatud munarooga; selle sõi poiss kähku ära ja asus siis oma varandust üle vaatama: proovis selga halli ülikonda; see ei pigistanud kuskilt, vest oli rinna ümbert täiesti paras. Peeglist vaatas talle vastu keegi elegantne, võõras, vurrudeta isand. Võtnud halli ülikonna seljast, tõmbas Davenant selga valge. «Mui-nasjutt!» ütles ta pärlmutternööpe kinni pannes. Riided ära võtnud ja kappi riputanud, kustutas ta tule ja jäi nii raskelt magama, et hommikul ei ärganudki kohe, kui uksele koputati; perenaine oli hakanud muretsema, sest kell oli juba üksteist ja kohvikann kaheksandat korda keema tõusnud.

Davenant laskis rõõmust vilet: polnud vaja põrandat pühkida, linasid laudadele laotada ega plekkidega õunu vaagnalt välja sortida. Aeg kuulus talle endale. Tuba lõhnas puhtusest ja peehe pesu soojusest. Narvid alles

undasad, aga mitte nii maruliselt kui eile. Toimunu oli omandanud püsiva reaalsuse seaduspära. Joonud kohvi ja söönud, tõmbas Davenant selga valge ülikonna. Vaevalt oli ta lipsusõlme sidumisega toime tulnud, kui ilmus vanamutt.

Uudishirust pakatamas, laiutas ta käsi ja vangutas pead, et näidata, kui väga paneb teda imestama üürniku muutunud välimus, ja asus kohe uurima, mille poolest vaeselt riides noormees lihtsa sumadaniga on pälvinud sellist tähelepanu ja hoolitsust. Teda huvitas, kes on Galerand ja kes Davenant, kuidas ta seni oli elanud ja samuti, mida ta kavatseb tegema hakata.

Davenantile tundus vanamutt võrdlemisi ebameeldiv, seda enam, et see ei pärinud otse, vaid nagu vastas omaenda mõtetele:

«Muidugi, ega kõik paugupealt ei tule. Vaatate veidi ringi, puhkate, eks siis leitakse teile teenistus või veel midagi. Südantliigutav on vaadata, kui väga härra Galerand teid armastab, ma mõtlesin, ega ta äkki teie isa ei ole?! Minu mehel polnud ka midagi, aga ta hakkas tööd tegema ja raha korjama...»

Nendest vihjetest läks Davenant mööda vaikimisega, juhtis vestluse toale, aga vanamutt püüdis küünte ja silmadega tema südamesse pugeda.

Et tal polnud kogemusi, kuidas tüütuid isikuid välja visata, tuli Davenantil taluda tema kidisevat vadinat, kuni mutt väsis, huuled kokku pigistas ja tigeda näoga ära läks ning Davenant võis linna jalutama minna. Valisuksel pörkas ta kokku perenaise abikaasaga — virila, närvilise mehega, kes oma luised sõrmed tema kuuma pihku torkas ja kähistas:

«No nii. Kõik on korras, ma loodan?»

Vanamees kadus hurga taha ja Davenant asus keerukale rännakule, istus autobussilt trammile, trammilt autobussi, sõitis kõik liinid lõpuni ja jõudis mõne tunni jooksul linna nii läbi kammida, nagu ta seda varem kunagi polnud teinud. Teda kihutas tagant sisemine liikumisesundus. Kuid varsti märkas Davenant, et ta püüab mitte mõelda oma hulkumise sihtpunktile ja alla suruda salatahtmisi. Viimaks tegi ta otsuse ja keeras sisse Ankru tanavale; kui ta aga Footrose'i maja ette jõudis, olid tal kõrvad tulised ja süda kloppis. Selles majas oli kõik nii tore, kui tema seal oli, eks pidanud

elu seal veel vaimustavam olema siis, kui kedagi pole pealt vaatamas! Nii mõtles ta. Võõra inimese juuresolekul peab kõige imelisem endastki mõista varju tõmbuma. Talle tundus, et seal vilksatas miski, välgatas, helises — et seal valatakse pisaraid suurest rõõmust ja tantsisklevad sinavas valguses imelised, naeratavad olendid. Tänaval aga, teadmata, et see on maailma täiuslikem maja, ostavad inimesed ajalehti, loobivad suitsukonisid akna alla, millest ta möödub, kartes sattuda vastamisi isegi guvernant Urania Thalbergiga, sest temalegi langeb joovastavat sädelust punakollasest võõrastetoast, mis on tulvil kuldseid kasse ja õhetavaid palgeid.

Ometigi igatses Davenant väga näha kas või Uraniat, kas või toatüdrukut, aga ainult nõnda, et need teda ei märkaks.

Lohutades end sellega, et homme läheb ta jälle Footrose'i poole, kasutas Davenant päeva ülejäänud osa selleks, et loomaaeda külastada ja osta mõned vanad raamatud; hommikusöögi oli ta sisse maganud, lõunale jäi hiljaks ja oli nii näljane, et sõl ära kõik supi, kala ja magusa piruka ja isegi kõik leiva, nii et vanamutt pidas pärast naabrinaisega pikalt aru üürniku söögiisu üle. Pärast lõunat heitis Davenant raamatuga pikali ja luges Haggardi romaani, kuid jäi üleelatud väsinuna peagi magama. Kui hämardus, tuli Galerand ja viis ta jalutama Kuu bulvarile.

Nad kõndisid aeglaselt suurte, põliste puude all ja vestlesid elust, mida Galerand tundis kõigis selle avaldustes, püüdes sisendada poisile usaldust oma tundmuste vastu.

«Ära kunagi karda eksida,» ütles Galerand, «pole vaja karta kiindumusi ega pettumusi. Pettumus on tasu millegi eest, mis sa varem oled kätte saanud, mõnikord ehk ülemäära suur, kuid ole helde. Karda vaid pettumust üldistada ja ära lase sellel heita varju kõigele ülejäänule. Siis leiad endast jõudu elu kurjusele vastu seista ja oskad õigesti hinnata tema häid külgi.»

Need lihtsad tõed olid kooskõlas Davenanti hingelaadiga; eristatult võlu tundus neis just praegu, kui neid pakkus vapper käsi, töötades kindlat kaitset temas pulbitsevatele tundmustele.

Tuledes säravat alleed mööda tagasi tulles jäid nad

seisma restorani rõdu ees, kus nende tähelepanu köitis tormiline stseen: keegi purjus kaltsakas püüdis laudade vahele trügida ja karjus, et tahab lõbustada külatajaid suurepärase lauluga. Ooberid olid ta juba kinni võtnud ja kavatsesid ta välja toimetada, kui üks rikas seltskond tema eest välja astus, et joodiku kulul nalja saada; kaltsakas heitis tigea pilgu eemaletõmbunud ooberitele, pühkis käeseljaga otsmikult higi ja hakkas kähiseva häälega laulma:

Vangla manu tuli plika, Punaritsikas,
mustad ringid silme all, ja puusi hõõritas...

Hulgus laulis tundeküllase häälega, keerutas end edevalt, kui kujutas plikat, ja ajas rinna ette ning kortsutas kurjalt kulmu, kui kõigutamatu vangivalvur Punaritsikale vastas. Mõned kuulajad puhkesid naerma, mõned said pahaseks, kuid raha laulu eest esinejale siiski anti. Rohkem tal laulda ei lastud. Ta tuigerdas rõdult alla, põrnitsedes rahasid väriseval peopesal. Minnes kiiresti mööda Davenantist, kes teelt kõrvale tõmbus, käratas ta noormehel: «Eest, kõnn, või löön jalust!» ja keeras puiesteele. Davenant nägi ta salkus juukseid, mehe tusane ja tige nägu libises ta eest mööda ja kadus ööpimedusse.

Niisuguseid laule oli Davenant sageli kuulnud, kui ta vedas käruga kuuma toitu sadama kaugetesse soppidesse, seeparast kuulas ta seda ükskõikselt. Galerand aga peatus; märkmiku võtnud, kirjutas ta üles mõned katked sellest vanglalüürikast.

«Ma koostan kupleede kogumikku,» ütles Galerand, «ja loodan oma töö mõnele kirjastusele maha müüa. Sa oled vist tihti mõistatanud, millest ma elan. Ma koostan kõikvõimalikke kogumikke: anekdootidest kuni mängude ja meelelahutusteni. Ma elaksin paremini, kui mind ei kiusaks mängukirg. Mitte ei suuda mängimata elada.»

«Tähendab, teil ei vea?»

«Sa oled läbinagelik.»

«Püüdke siis võita.»

«Nõuanne, mis väarib filosoofi!» pahvatas Galerand naerma. «Jäta mind ja mine magama. Magada on hea.»

«Teate mis,» ütles Davenant hetke pärast, «järgmisel

korral, kui te mängima lähete, võtke palun see kuld-
raha, ja tabagu teda sama saatus mis teie panust!
Tulgu mis tuleb!»

«Olgu!» nõustus Galerand. «Ma ei ütle kunagi ära, kui saan mängida võõra õnne peale. Tule homme «Jõledusse». Olen seal kella ühest kolmeni.»

«Jah, ma tahan alati teiega olla,» ütles Davenant. «Ma tulen sinna, võtame koos midagi ette.»

Nii läksid nad lahku. Möödus veel üks öö ja koitis päev, ja päikesekiir pugus laugude alla, öeldes:

«Täna, täna — sinna!»

IV

Rowena ja Elly aitasid noort tiisikushaiget õmblejannat Melia Scorti ja kavatsesid saata ta ravile Ahuan Scapi rannikule. Melia oli saabunud veidi enne, kui Davenant sisse astus. Nähes võõrastetoas kahvatut, vae-selt riides neiut, kes vaguralt fotoalbumit vaatas, tegi Davenant talle kummarduse ja istus natuke eemale. Tema valge ülikond ei suutnud terast Melia Scorti petta. Salamisi Davenanti pielnud, taipas ta noormehe sõltuvat seisundit ja sõandas lausuda:

«See on nii ilus maja, eks ole? Nad on väga rikkad.»

«Jumalik maja,» kinnitas Davenant innukalt. «Õelge, ega keegi pole veel siin käinud?»

«Ei.» Melia kõhatas. «Ma ka ootan. Mind saadetakse kuurorti ravile. Mul on tiisikus. Aga teil?»

«Minul? On üks asi,» vastas Davenant kimbatuses. «Muide, täna peaks kõik selguma.»

Pihtimisest päästis teda Rowena ilmumine. Ta tuli ilma õeta, seljas tume kleit, juuksed tagasihoidlikus soengus, ja ta silmad särasid kelmikalt.

«Davenant! Melia!» hüüdis Roy. «Kui tore! Saage tuttavaks, Tireus Davenant, Melia Scort. Melia, millal te sõidate?»

«Ma sõidan homme, sest...»

«Tampico, see tähendab isa rääkis just nüüdsama telefoniga...»

Roy sosistas talle midagi kõrva, Melia punastas ja Davenant kuulis viimaseid sõnu: «...avage kae-

kott.» Taibates, mis toimub, pööras ta selja ning vaatas aknast välja. Rowena tuli tema juurde ning ütles:

«Lähme istume diivanile. Ellyt te täna ei näe. Vae-seke on külmetunud. Doktor vaatas juba ta keelt ja soovitas üks päev voodis olla. Aga ohtlikku pole midagi — nii ta ütles. Davenant, teile on ka isalt teade: tema tuttav, kes teid geograafia rüütliks peab lööma, pole veel tagasi jõudnud. Nii et me võime lobiseda. Ah, ma olen Elly pärast mures!»

«Tuleb vist ilmamuutust,» arvas Melia. «Hommiku-poole ööd ei saanud ma kõha pärast üldse magada.»

Nad võtsid istet. Roy istus Davenanti ja Scorti vahele.

«Väga tujukas ilmastik,» jätkas Melia.

«Jah, õudsed, õudsed ilmamuutused. Vastik!»

Noor perenaine ei tembutanud nagu eile, aga Davenant tabas ta hääles tuttavaid rünnuhimulisi noote nagu eelmisel päeval, kui «Pagendatut» mängiti.

Tütarlapsed jäid vait. Teineteisele otsa vaadanud, muigasid nad ja puhkesid naerma.

«Mida te naerate?» hüüdis Roy toolil hüpeldes.

«Ei tea. Aga mida teie?»

«Lihtsalt niisama. Teate mis: sööme kompvekid ära.»

Ta jooksis toast välja ning tuli tagasi karbiga, mille pani diivanile enda ja Melia vahele.

«Davenant, miks te nii kangelt istute?» ütles Roy.

«Tulge aidake meid.»

Davenant tõstis kompveki suu juurde ja küsis:

«Aga mis Ellyga õieti on? Äkki on ta tõsiselt haige?»

«Ei, ei, olge rahulik. Ta on nii-öelda poolterve. Ainult tal tuleb üks päev voodis lamada.»

«Mis asja?» hüüdis reibas hääleke ja võõrastetuppa astus roheline tekk, mille seest paistis lokkis pea. Jalas olid Ellyl Urania suured toasussid ja ta lohistas neid südilt edasi, hoides libisema kippuvat tekki üleval nagu kleidivedikut.

«Tere, lapsed,» ütles Elly. «Ma tulin teid vaatama. Ja... Oh, anna mulle ka kommi, Roy! Ma juba kuulsin: Davenant tuli meile külla. Ma ei jõudnud enam välja kannatada.»

«Elly, marss tagasi!» hüüdis Rowena. «Kuidas sa tohtisid?»

Tema pahameelest väljagi tegemata läks Elly Melia Scorti juurde ja toetus diivaniservale.

«Mida te arvate — kas ma vajan seltskonda või ei vaja? Lubage end tutvustada: ilmaruumi miinus!»

«Melia, õelge talle, et kui teie haige olite, siis te ei karanud ringi, sihuke kimono seljas!»

«Olge sõnakuulelik,» ütles Melia, kuid laskis Ellyl oma käe alt kinni võtta, misjärel tüdruk juba päris julgelt diivanile istus, «isegi väike tuuletõmbus on teile ohtlik.»

Elly tõusis ohates ja istus Davenanti kõrvale.

«Tema kaitseb mind ja annab mulle kommi. Olge minu rüütel!»

«Hästi,» ütles Davenant, «aga kui rüütel annan ma teile kompvekki ainult kraadiklaasi loal.»

«Selles see asi ongi, et ma pillasin selle just puruks. Tahtsin tõestada, kui terve ma olen. Mis asi see elav-hõbe on? Kes teab?»

«Tule õige siia.» Rowena pani käe vastu Elly põske. «Paistab, et palavikku pole, ainult et Urania saab rabanduse.»

«Siin ta sul ongi,» pomises Elly, nähes guvernanti tuppastumas.

«Mis see siis tähendab!» kiljatas Urania ja tõstis käed taeva poole.

Kohe tundis ta ära Davenanti, aga läks siis pahameelest näost punaseks. Footrose'i kasvatussüsteem ajas teda marru.

«Elly, kas te tahate... tappa? Tahate mind tappa, jah? Silmapilk voodisse!»

Elly kattis näo kätega ja vangutas pead.

«Oh, kuidas ma ei taha lamada!» ütles ta ainult. «Aga mis parata! Ma lähen. Nägemiseni! Et teil kõigil kõht kompvekkidest lahti läheks!»

Tekk läks susse laapsides ja kurba viisi ümisedes minema, Urania aga teatas Rowenale, et teda ootab muusikaõpetaja, ning tuhises siis vihaselt, pea kuklas, toast välja.

«Saage siis ruttu terveks,» ütles Rowena Melia Scortiga jumalaga jättes. «Isa on Ahuan Scapis käinud ja kiidab väga seda paika. Teil on seal kindlasti hea olla.»

«Mul on enne sõitu veel mitu ebameeldivat asja ajada. Palju tänu teile.»

«Davenant,» ütles Rowena, «pühapäeval olete meie külaline, ärge unustage. Me hakkame laskma. Kas teile meeldib märki lasta?»

Ta seisis päris Davenanti lähedal, huuled veidi paokil, ja ta kulnud naersid.

«Davenant, kas te jäite magama?»

«Ei,» vastas Davenant, virgudes õndsast lummusest. «Teate, mulle meeldib mõelda. Ma vist jäin mõtlema.»

«Jah? Tähendab, ma mõjun mõtlemapanevalt! Jätan endale meelde.»

Rowena saatis külalised valisukseni, vaatas neile järele ja hüüdis:

«Elly rüütel! Vaadake tagasi! Auu!»

Rowena lehvitas talle ja jooksis majja.

Blond, kahvatu, väsinud ja õnneliku näoga Melia Scott ütles Tireusele:

«Näete, kuidas nad elavad! Neil on kõik, kõik viimseni olemas!»

«Aga muidugi,» kinnitas Davenant, imestades, kuidas see võiks teistsiti olla.

Nurga peal jättis ta Meliaga jumalaga, mõistmata, mida see talle ütles, ja unustas ta otsekohe.

Mõnda aega tundus Davenantile, nagu kuuleks ta rahvasummas Rowena naeru, näeks Elly tekki või mõnda eset võorastetoast. Kuid siis ta muljetemõll talus. Ta läks «Jõledusse», kust leidis Galerand'i istumas nagu alati akna all, kohvitass ees ja ajaleht käes. Uus kelner, turske punapäine poiss, tahtis teda teenima tulla, kuid kuulis siis Kishloti hüüatust: «Krahv Tireus!» ja taipas, et see ongi tema eelkäija, kellest kokk oli jõudnud juba pajatada uskumatuid lugusid. Loominguõhinas väitis kokk isegi, et Davenant on Footrose'i väljaspool abielu sündinud poeg.

Davenant kähetses, et oli siia tulnud. Kishlot ei osanud või ei tahtnud loomulikus toonis rääkida. Näppinud poisi ülikonda, haaras ta tema kaabu ja hakkas seda pikemata endale pähe passima, ise tähendades:

«Ohoo! Sa vist ei osanud uneski näha, et hakkad nii noobliit riides käima!» Siis tegi ta nalja: «Aga nüüd vii soust lauale. Ehee! Ei, nüüd oled sina see, kes telib!»

Piinlikkust tundes läks Davenant kähku Galerand'i juurde.

«Midagi pole veel selgunud,» ütles ta nii vaikselt kui sai, et Kishlotti mitte vestlusse tõmmata. «Starker pole veel tagasi tulnud.»

«Kuule, Tireus,» vastas Galerand, «mine siit ära ja ole kodus homme hommikul. Lähme terveks päevaks paadisõidule. Eile ma ei mänginud, raha ei saanud. Tahad oma kuldraha tagasi?»

«Oh ei, ma ju ütlesin.»

«Hästi.»

Davenant tahtis välja minna, kuid punapäine kelner andis talle müksu ribide vahele ja küsis:

«Palju sa maksid? Väga hea riie.»

«Ma ei ostnud seda ise.»

«Kuidas... ei ostnud ise?»

«Tõsijutt, mitte mina ise.»

«Kes siis, kas sinu kammerteener?»

«Ärge rääkige lollusi, Dick,» sekkus Galerand, «tooge mulle parem tubakat.»

Ta andis punapäisele noormehele peenraha, Davenant hüüdis Kishlotile: «Nägemiseni!» ja läks ka välja. Ta keeras just nurga taha, kui Dick teda hõikas ja talle teele ette astus.

«Kohe teen sulle tuupi,» ütles Dick, tõmbas kuue seljast ja viskas pargipingile. «Sea end valmis.»

«Mis? Sa tahad kakelda?» imestas Davenant, mõistmata Dicki vihapurset. Kuid peagi taipas ta selle põhjust.

«Sa ju ei tunnegi mind,» ütles ta lepitavalt.

«Ära padise! Näru sihuke, ajab nina püstil!»

Dick kääris käised üles, kuid Davenant võttis vestitaskust hõbemündi ja andis naeratades maruvihasele vastasele.

«Võta see endale,» ütles ta, «sul on raha vaja?»

«Mi-iis!» möirgas noormees. Põlgusega kahmas ta raha pihku ja vehkis sellega Davenanti näo ees. «Sellega mõtled sa oma nahka päästa?»

«Siin on veel,» ütles Davenant ja andis talle teise mündi.

«Mispärast? Lõid verest ara või?»

«Mõtles, mida tahad. Võtad?»

«Anna siia!» Dick krabas raha ja pistis tasku. «Uuh, närukaal!»

Ta haaras oma kuue ja jooksis tubakat ostma, Dave-

nant aga kõmpis mõnikult kodu poole, kus teda ootas lõunasöök. Sellel päeval ei juhtunud enam midagi erilist. Davenant luges, käis kinos ja magas hästi.

Pühapäeval varavalges tuli Galerand. Nad sõitsid purjekaga Bay neemele, kaasas vein ja söögipoolist; tegid lõket, keetsid kohvi ja käisid mitu korda ujumas.

Nii tore kui see lõbusõit ka polnud, tundus Davenantile ometi, et lained, tuul ja kauge sinav kallas nõrgendavad tema sisemist seost Footrose'i majaga, häirivad ja varjutavad seda. Niipea kui ta oli Galerand'iga hüvasti jätnud, haaras teda rõõm, et ta on jälle linnas tagasi. Kell oli juba neli, kui Davenant, veel kodus käimata, ühelt tänavalt teisele lonkides, südamepõhjas ainult seda igatsedes kohtaski Rowenat ja Ellyt, kui need ühest kauplusest välja tulid. Davenant kohmetus, häbenedes nii oma vana ülikonda, millega ta Bay neemel oli käinud, kui ka palavalt ihaldatud kohtumist ennast. Tütarlapsi saatis Urania. Davenant tahtis rahvarüsinas märkamatuult guvernandi selja tagant mööda lipsata, ent Roy nägi teda ja viipas talle käega. Hirmsas ärevuses läks Davenant nende juurde, tegi guvernandile nii aupakliku kummarduse, et see leebus ja lakkas poissi jõllitamast nagu reklaamplakati. Ühkelt riides, naerusuised tütarlapsed asusid kohe Davenanti ründama. Julguse kokku kogunud, teatas ta neile, et oli vaevalt poole tunni eest jõudnud tagasi mereretkelt.

«Galerand oli ka kaasas,» lisas ta. «Me hüppasime vette järsult kaljult, mitte eriti kõrgelt... Seal oli palju tohutu vahvaid suuri vesikasve.»

«Te oskate hästi ujuda?» küsis Elly. «Mina veel ei oska.»

«Mul on tugevad kopsud ja süda, ma võin kaugemale ujuda,» ütles Davenant.

«Istuge peale, me viime teid kohale,» kutsus Roy. «Kuhu te lähete?»

Davenant tahtis väga nendega tõlda istuda, seepärast ta keeldus.

Tõlda istunud, ütles Roy välja kummardudes:

«Davenant, me ootame teid!»

«Ma lähen parem jala,» ütles ta ja parandas: «Sõidan trammiga.»

«Kus te praegu asute?» hõikas Elly naerdes, Naljatlusest aru saamata vastas ta:

«Ikka seal, sellessamas toas.»

«Ma kahtlen!» teatas Roy.

«Ma kahtlen!» hüüdis Elly.

Isegi Urania näole kerkis midagi naeratusetaolist. Davenant kohmetus ja lehvitas kübarat, kuni tõld, mis rõõvis alpikannõrnad olendid lärmakast rahvamurrust, oli oma saagiga silmist kadunud. Need polnud paris needsamad Elly ja Roy, keda ta oli õppinud tundma imelises punakollases võorastetoas. Nad olid needsamad, aga mitte samasugused. Seal kuulusid nad teise maailma, kus kõik oli ühtviisi ebaselge ja tähtis.

Täiskasvanud inimene leiab alati, millega aega täita ja kärsitust talitseda, ent isegi siis, kui ta end halvasti valitseb, on tema ettekujutus aja kulust reaalne. Tireusega oli kõik hoopis teisiti. Oodates, millal kell saab pool kaheksa õhtul, oli Davenant füüsilisest pingest lõpuks päris kurnatud. Hall ülikond seljas, istus ta juba hulk aega enne väljumist akna alla ja vaatas möödujaid. Kolm minutit istunud, võttis ta raamatu, kuid selgus, et ta polnud võimeline seda lugema. Suutmata kauem taluda võimukaid kellaosuteid, mis külmavereleiselt pidasid vastu tema ohetele, pilkudele, huulte hammustamisele ja nurgast nurka tammumisele, pani Davenant kaabu pähe ja astus tänavale kell kolmveerand seitse. Äkki teatasid tornikella löögid, et Hubermannide kell oli viisteist minutit taha jäänud. «Vaata kui tore,» ütles Davenant valjusti, vastutulijates imestust äratades. Mingis muus suunas kui Ankru tänava poole poleks ta minna suutnud, aga ta otsustas kõndida hästi aeglaselt, et jõuda kohale kümme minutit pärast üheksat. Paraku polnud vahemaa kuigi pikk, tema kärsitus aga möötmatu, ja nagu arvatagi võis, jõudis Davenant Footrose'i maja ette veidi enne poolt kaheksat. Kartes esimesena kohale ilmuda, piirdus ta sellega, et vaatas maja eemalt, ja seisis paigast liikumata kolmkümmend minutit, pärides igalt möödujalt:

«Mis kell on?»

«Neli minutit üheksal,» ütles talle lõpuks jutuhimuline mees roosade kiplas põskedega. «Seadke oma kell minu oma järgi õigeks, see on kuulsast vabrikust...»

Aga Davenant oli juba kaugel. Ta tormas otsejoones ukse juurde ja leidis end peagi Footrose'i kabinetist, kuhu toatüdruk oli ta juhatanud, minnes mööda võorastettoa paakil uksest, kust kostis lõbusaid hääli.

«Ma palusin teid enda juurde tuua, kuni mu pere-naised teid oma valdusse pole saanud,» ütles Footrose ja vaatas Davenanti vilksamisi üle. «Võin teid rõõmustada: professor Starker on tagasi jõudnud. Ma saan temaga varsti kokku ja palun, et ta paneks teid kohe esimese ekspeditsiooni liikmeks kirja. Teatan teile kohe, kui on aeg.»

Siis küsis ta Davenantilt, kuidas tuba meeldib ja mida Galerand teeb, andis sõbralikult nõu kuuel kõik nõõbid kinni nõõpida ja pani ta istuma hiiglaslikku tugitooli-niissi, kust nagu kuristiku põhjast olid näha raamatukapid, Öö marmorkuju ja lahkelt naerata Footrose.

«Ma pole teid veel tänanudki,» ütles Davenant. «Vahel tundub mulle, et ma ärkan kohe üles ja kõik on kadunud.»

«Nonoh,» vastas Footrose südamlilikult, «olge rahulik. Midagi hirmsat pole juhtunud.»

Davenant oleks tahtnud otse välja öelda: «Ma pole kunagi olnud nii õnnelik kui kõik need päevad,» kuid kuulis lähemale lendavaid samme, ja kartes ukse poole vaadata, unustaski, mida oli tahtnud öelda.

«Kas Davenant on siin?» hüüdis kaunilt riides ja ilusasti kammitud Rowena tuppa tormates. «Siin ta ongi. Tugitooli ära peidetud.»

Davenant hüppas püsti.

«Tere!» kilkas Elly, kes oma lühikeses kleidis oli kui Rowena vähendatud koopia. «Luba, et me viime ta ära, Tampico. Meil on teda vaja.»

«Kes teie seal on?»

«Kõik: Gonzac, Thorton ja Tita Alserway.»

«Tõepoolest, ainult teie olete puudu,» ütles Rowena Davenantile. «Tampico, ta on arusaaja inimene. Sinu juures pole tal midagi teha. Meie juures on lõbusam, eks ole? Sing tuled ka, me palume väga.»

«Te loodate, et ma tulen teie juurde naeru itsitama?»

«Jah, me loodame,» ütles Elly. «Isa ja tema kaks tüdart itsitavad... Selle võtame eeskavasse.»

«Ma tulen hiljem. Davenant, alistuge!»

«Ar-re-tee-ri-da!» kamandas Elly ja võttis Davenantil käe alt kinni, teise käsivarre vallutas Roy ja nad viisid ta endi vahel võorastetuppa.

Kitsam ja valgem kui päeval tundus Davenantile nüüd see tuba, kus säras hele lühter ja hõljus lõhnaõlide hõngu. Öhtused varjundid andsid toale veidi muutunud ilme: Davenantile võoraste inimeste — Gonzaci, Thortoni ja Titania Alserway kohalviibimine äratas temas kiivust, sest see tegi Footrose'i võorastettoa samasuguseks nagu teised võorastetoad, mida ta oli vahel näinud tänavalt, läbi akna. Davenantile meeldisid helendasti valgustatud ruumid: apteegid, juuksuritöökojad ja nõudekauplused, kus klaas- ja fajanssnõudel helkivad tuled löid ainult temale mõistetavaid muinasjutulisi kujutluspilte.

Rowena tutvustas Davenantile teisi külalisi. Gonzac — hallide silmade, punakate juuste ja terava ninaga ülbe noormees — ei meeldinud Davenantile, Thorton aga äratas tema sümpaatiat sellest hoolimata, et too uustulnuka taktitult pealaest jalatallani üle mõötis ja küsis, nagu poleks kuulnudki:

«Da... ve?»

«...nant,» lõpetas Tireus.

Thorton oli tõmmu, mustade juuste ja tärkavate vurruudemetega üheksateistkümnendaastane nooruk, kes lakkamatult naeratas. Pikema kõhkluseta katkestas ta teiste jutu, kui tal tuli tahtmine midagi öelda, ja ta ei naernud rinnaga, vaid kurgunaeru, öeldes naeru meenutavalt: «Ha-ha. Ha-ha.»

Titania Alserway oli sihvakas neiu, umbes Rowena vanune, tal olid sale kael ja tumedate kulmude all siravad kuldsed silmad ning ta liikus ringi nii raugelt, hämmeldunud ilme näol, et iga ta samm tekitas tahtmise talle appi tõtata.

Davenant tundis end ebamugavalt ja püüdis varjata oma ujedust. Tema ei osanud loomulikult ja sundimata käituda, temal polnud lakk-kingi nagu Gonzacil ja Thortonil; tema ülikond, nagu talle tundus, kandis silti: «Footrose'i kingitus». Arvatavasti peegeldus ta näol midagi neist tänavalt üleskorjatud inimese pentsikutest ja traagilistest tunnetest, sest Elly, kes Davenantile pilgu oli heitnud, jäi mõttesse ja istus tema kõrvale. See märguanne tähendas, et ta on võrdne.

Rowena valas külalistele teed. Davenant sai tassi kohe pärast Titania Alserwayd ja hakkas end vähehaaval vabamalt tundma.

Püüdlikult jälgides, millest jutt on, silmitses ta külalisi. Vestlus puudutas lõbusaid mälestusi ja keerles talle tundmatute inimeste ümber. Lõpuks hakati rääkima Euroopast, kust Thorton oma isaga hiljuti tagasi oli jõudnud.

Esimese pausi ajal ütles Roy:

«Davenant, miks teie nii vaikne olete?»

«Ma mõtlesin võorastetoast,» vastas Davenant meeleka valjemini kui sobilik, et end veidi elustada, ja märkas, et kõik kuulavad teda tähelepanelikult. «Õhtul on ta teistsugune kui päeval.»

«Teile meeldib see ahi, milles me istume?» küsis Titania üleolevalt.

«Jah, see on nagu tuli!»

«See meeldib meile ka,» ütles Rowena, «me armastame kirglikult kuumi ja tumedaid värve.»

«Kaheldamatult,» kinnitas Gonzac.

«Mina olen mööbli vastu ükskõikne, aga mulle meeldib, kui toas on kiiktool,» teatas Thorton.

«Pole midagi jubedamat kui sirged, kõva seljatoega toolid, nagu näiteks Jeanne d'Archaci pool,» tähendas Titania.

«Missugune teie võorastetuba tuleb?» küsis Elly Tireuselt. «Tulevikus? Mõne puhu ja aja pärast?»

«Samasugune nagu teie oma,» teatas Davenant vapralt.

«Olete teie aga patrioot!» märkis Gonzac.

«Ütle mulle, kuidas sa elad, ja ma ütlen sulle, kes sa oled,» kuulutas Thorton.

«Ega te seda ometi ise välja ei mõel...» küsis Roy, kuid Thorton katkestas teda:

«See on aksioom.»

«Vähetuntud, ma loodan,» torkas Alserway.

«Te tahate öelda, et ma pole originaalne? Ha-ha. Originaalne on see, et nii võib juhtuda iga originaalitsejaga.»

«Thorton, teile paneme kirja nulli. Istuge,» ütles Roy.

«Istun; pean ma vait olema?»

«Oh ei, ei! Raäkige veel!»

«Kuidas teid mõista?»

«Naiselik ebajärjekindlus,» seletas Gonzac ja pillas lusika maha.

Kõik puhkesid naerma, sest naer kääris neis, varitsedes esimest võimalust välja pursata. Ka Davenant hakkas naerma.

«Davenant naerab!» hüüdis Elly. «Oh, kui vahva!»

«Teil on vägevad kaitsjad,» ütles Gonzac Tireusele. «Kui te naerate ainult üks kord aastas, siis valisite sellel aastal õige momendi.»

«Miks siis?»

«Just sellepärast, et teile avaldati heakskiitu.»

«Puhh!» hüüdis Elly. «See pole enam naljakas, see on kiusamine, Gonzac!»

«Votan teatavaks, Kiusu-Elly!»

«Kas teie balletivaimustus on üle läinud?» küsis Roy Tita Alserwaylt.

«Ei, ükskord ma surengi loožis. Minu juhtum on parandamatu.»

Davenant imetles varjamatult Rowenat. Neiu oli nii kena, et tuli tahtmine teda suudelda. Vasakule vaadates nägi ta Elly säravaid silmi, mis kortsus kulmude alt ainiti talle otsa vaatasid.

«Ma hüpnotiseerisin teid ära,» teatas tütarlaps. «Te olete närviline inimene. Ah jaa: kas te suudate mind võistuvahtimises võita?»

«Mismoodi... võistuvahtimises?»

«Niimoodi, et vaatame teineteisele silma ja kes esimesena välja ei suuda kannatada. Noh!»

Davenant võttis väljakutse vastu ja puuris pilgu teise silmadesse, Elly aga püüdis huult hammustades ja järjest kurjemat nagu tehes temast üle pingutada. Varsti hakkasid Davenanti silmade ees tiirlema helen-davad ringid. Silmad vett täis, pööras ta pea ära ja hakkas neid rätikuga kuivatama. Tema uhkus oli riivatud. Siiski pani ta tähele, et ka Elly pühib silmi.

«See tuli sellest, et ma pilgutasin,» vabandas Elly. «Mind ei suuda keegi võita.»

Kuni kestis see koomiline duell, vaidlesid Roy, Gonzac ja Thorton ägedalt Titania luuletuste üle, mida neiu nüüdsama surija jõuetul häälel ette oli lugenud. Rowenale polnud põrmugi meeldinud lause: «Ja kalauimed värelevad ümber kuhtund palge...»

«Kalad sukka nõeluvad, uimed ümber lippavad,» asus Gonzac Rowena poolele.

Titania andis talle suuremeelselt, külma ja ebamaise naeratusena andeks, aga Thorton ütles nii valjusti: «Ha-ha!», et Elly vaidlejate juurde jooksis ja Davenanti üksi, segadusse jättis.

Mõnda aega paistis, et nad on kõik ta unustanud. Kuulates Rowena ja Elly lõbusat häält, mõtles Davenant oma ea kohta kummalisi mõtteid: «Nad on noored, väga noored, neil on tarvis lõbu ja seltskonda. Miks peaksid nad ainult minuga tegelema?» Pead tõstes nägi ta maali, mis kujutas noort naist lugemas lustakat kirja. Davenant kõndis edasi, peatus väikese akvarelli ees: tühi tee küngaste vahel koiduvalguses. Elly, kes oli juba jõudnud ägedasti vaidlustes kaasa lüüa, jooksis tema juurde.

«See on «Tee eikuhugi»,» seletas tutarlaps Davenantile, «eikuskilt ja eimillekski ei kellegi juurde eikuhugi.»

«Kas see on pildi nimi?» küsis Davenant.

«Jah. Oodake... Roy, ole kena, tuleta meelde: kas selle pildi nimi oli tõesti «Tee eikuhugi» või mõtlesime selle ise välja?»

«Ise mõtlesime... Tampico mõtles välja, et «Tee eikuhugi»,»

Vestlus katkes ja kõik kogunesid Davenanti ümber.

«Tee ei-ku-hu-gi!» lausus Roy valjusti, naerata-des pildile ja Tireusele ning viies teda kohmetusse oma õitsva kaunidusega, mis Ellys alles õrnalt suikus.

«Mida see tähendab?» küsis Titania.

«Ei tea. Kunstniku fantaasia...» Roy hakkas naerma. «Davenant!»

«Mis on?» päris see, püüdes kohusetruult hüüde mõttest aru saada.

«Ei midagi.» Rowena kordas: «Niisiis — see on «Tee eikuhugi»,»

«Ei saa aru,» ütles Thorton.

«Kas oleks arusaadavam,» ühmas Gonzac, «oleks arusaadavam: «Tee sinna?»»

«Kuhu — sinna?» imestas Titania.

«Selles see asi ongi,» tähendas Thorton.

«Tee — kuhu?» hüüdis Elly. «Oo, tee! Kuhu?!»

«Saimegi sõnamängu,» ütles Gonzac. «Tee eikuhugi. Kuhu? Sinna. Kuhu — sinna?»

«Kuhu tahes — siia,» lõpetas Davenant.

Jälle tabas noori inimesi ohjeldamatu naerupuhang. Kõik naersid, põhjusest ja nakatavalt.

Tundmatu tee küngaste vahel oli ahvatlev nagu sügav kaev. Davenant vaatas seda veel kord tähelepanelikult. Siis saabus Footrose.

«Tampico tulebki!» hüiskas Elly ja sööstis talle vastu. «Kallis Tampico, meil on lõbus! Me pole midagi puruks teinud! Lihtsalt lõbus!»

«Mis teid siis nii lõbustab?» küsis Footrose.

«Ei miski, me hakkasime lihtsalt ütlema, igasuguseid sõnu... See kõlas hirmus tobedalt.» Roy ohkas, tõmbas hinge, surus naeruturtsatuse tagasi ja näitas pilti: ««Tee eikuhugi»,»

Ta seletas isale, kuidas see tuli: sinna, siia, eikuhugi. Aga enam ei olnud see naljakas, sest kõik olid naerust väsinud.

«Ma ostsingi selle oksjonilt,» ütles Footrose. «See pilt tuleb mulle meelde ühte salapärase lugu.»

«Millist lugu? Kas meie teame seda?» nõudsid tüdrukud.

«Arvatavasti ei tea.»

«Aga miks sa pole jutustanud, Tampico?» küsis Elly.

«Miks? Tõepoolest, miks?»

«Noh, meil pole sellest küll aimugi,» teatas Rowena.

«Mulle meeldivad lood asjadest,» ütles Gonzac.

«Ootan kannatamatult algust.»

«Olen ma midagi lubanud?»

«Vabandage, mulle paistis...»

«Kas teil on kõigil tugevad närvid?» küsis Footrose ja tegi saladusliku näo.

«Enese eest võin ma vastutada,» ütles Titania ja istus natuke eemale, selg akende poole.

«Ja mina võin vastutada — sinu eest!» Roy istus isa kõrvale. «Ainult enda eest mitte.»

Elly külitask diivanile. Davenant, Thorton ja Gonzac seadsid end tugitoolidesse. Siis alustas Footrose:

«Mõllas torm. Ta raputas hurtsikute seinu ja kiskus juurtega maast põliseid puid...»

«Oli see tõesti nii?» küsis Elly umbusklikult.

«Oh jaa! Oli küll.»

«Vaata ette, Tampico, ära vea meid ninapidi.»

«Algus pole paha,» tähendas Gonzac, «eriti «hurtsikute seinad».»

Footrose vaikus.

«Ja mis edasi sai?» päris Davenant, kes tundis end õnnelikumana kui kunagi varem.

«On kõik rahunenud?» küsis Footrose häirimatult.

Aga neil oli otsekui kuri kallal.

«Isa,» ütles Roy, «jutusta nii, et ma hirmust sureksin!»

Footrose vaikus.

«Noh, mis on, hakkad sa varsti peale?» hüüdis Elly kaeplikult.

«Kas kõik on vait?» nõudis Footrose kõigutamatu rahuga.

«Kõik!» hüüdsid kuus häält kooris.

«Tuul ulgus nagu hüüanikari. Võõrastemajja maantee ääres tuli habemik mees, kott õlal, riided porised, ja nõudis õhtusööki. Teisi küllastajaid peale tema tol kummalisel õhtul ei olnud. Võõrastemaja peremehel oli igav, seepärast istus ta laua taha ja tegi võõra mehega juttu — kuhu see läheb, kus ta käis ja kes ta niisugune on. Võõras ütles, et tema nimi on Silas Gent, et ta on kiviraidur ja läheb Zurbahani tööd otsima. Peremees pani tähele midagi iseäralikku: Silas Genti silmad ei peegeldanud küünlaleeki. Silmaterad olid mustad ja säravad nagu meil kõigil, kuid neis polnud seda värelevat kollast täpikest, mis sinna ilmub, kui tuli näo ees loidab...»

Roy vaatas isa silmadesse.

«Koguni kaks täpikest,» ütles ta. «Aga minul?»

Elly tuli tema juurde ja vaatas õe silmaterad üle; sama tegi õde Ellyga ja nad rahunesid.

«Normaalsed!» teatas Elly oma kohale tagasi minnes. «Meie peegeldame valgust. Edasi!»

«Peremehe tähelepanekust,» jätkas Footrose, «võite teha järelduse, et ta oli mõtisklustele kalduv ja juurdlemishimuline inimene. Ta ei öelnud Gentile midagi, pani vaid prillid ette ja tegi imestuse, koguni ehmatusega kindlaks, et Genti silmad ei peegeldanud üldse midagi — ei tuba, peremeest ega tuld.»

«Kui tore!» ütles Davenant.

«Tohoh!» lausus Titania põlglikult. «Kaks musta nõõpi!»

«Aga nõõbid peegeldavad tuld,» vaidles Rowena vastu. «Ärge segage Tampicot!»

«Nüüd on mind raske segi ajada,» teatas Footrose, «aga oleks siiski parem, kui te loobuksite märkusi tegemast. Silas Gent palus endale teed juhatada. Peremees seletas, et on kaks teed: üks läheb otse, on lühem, kuid vähekäidav, teine on kaks korda pikem, kuid see on maantee ja läheb läbi mitmest asulast. «Tõlga mul ei ole,» vastas Gent, «ja ma lähen lühemat teed.» Peremehele oli see ükskõik; soovinud võõrale head ööd, juhatas ta selle magamistuppa, ise aga läks naise juurde — jutustama, millised imelikud silmad olid lihtsal kiviraiduril.

Hakkas vaevalt koitma, kui Silas Gent tuli alla söögisaali, jõi klaasi viina, pööras oma erakordsed silmaterad peremehe poole ja teatas, et ta läheb ära. Vahepeal oli torm raugenud, taevas säras, linnud laulsid, ja iga tee tundus nii kaunil hommikul imeilus.

Silas Gent viskas koti õlale, läks ukse juurde, kuid seisatas, tuli peremehe juurde tagasi ja ütles: «Kuulge, Piggins, mul on eelaimus, millest ma ei taha pikalt rääkida. Niisiis, kui te viie päeva pärast ei ole minult kirja saanud, palun teid tee üle vaadata. Võib-olla ootan ma teid seal.»

Peremees oli nii jahmunud, et ei suutnud Gentist aru saada ega teda välja naerda, see aga läks õue ja kadus. Kogu päeva keerles jubeda kiviraiduri jutt kõrtsmikul peas ringi. Ta mõtles sellele, kui magama heitis, ja ka järgmisel hommikul, aga kui ta üles tõusis, tunnistas ta naisele, et Silas Gent andis talle mõistatuse, mis tal kuidagi meelest ei lähe, nagu jahvataks tal peas veskikivid. Eriti hämmastas teda lause: «Võib-olla ootan ma teid.»

Tema naisel polnud aega süveneda inimloomuse veidrustesse, ta sähvas vihaselt, et küllap jõid nad kiviraiduriga eed maani täis ega saanud sellepärast kumbki aru, mida teine räägib. Omakorda vihastades, ja et vabandada painavast mõttest, istus kõrtsmik hobuse selga ja ratsutas sama teed mööda edasi, kust Gent oli läinud, et temast enam mitte mõelda ja teda vähemalt

aidata, kui selle isevärki mehega peaks olema midagi juhtunud.

Ta keeras metsa vahele, kus tee oli auklik ja kivine ja kui oli tund aega ratsutanud, nägi, et Gent ripub puu otsas...

Thorton oli märkamatuks käe seina juurde sirutanud ja kustutas tule. Kõik hüppasid püsti. Tütarlapsed kiljatasid, ja külmavereline Titania, kelle hääl üle teiste kõlas, nõudis, et rumalad naljad lõpetataks. Õelnud:

«Just nii! Ha-ha!» süütas Thorton uuesti valguse.

Kõigil olid silmad peas ümmargused. Roy hoidis kätt südamel.

«See oli Thorton,» andis Gonzac ta ära.

«Kuidas te tohtisite nii teha!» noomis Elly pahaselt. «See on sama hea kui teile külma vett krae vahele valada!»

«Ma ei tee enam,» vabandas Thorton.

«Davenant, pidage oma naabril silma peal,» palus Roy. «Parem istuge ümber, Thorton. Kuhu?! Sinna, eikuhugi, vaat siia!»

Thorton täitis käsu.

Footrose ei kiirustanud. Tal oli kodus hea olla, ta vaatas sagimist nagu muhe linnusõber, kes jälgib tiglit-sate ja põosalindude karglemist.

«Noh,» küsis ta. «Kas võib lõpetada? Mul polegi enam palju lisada. Silas Gent rippus oksal, kaela ümber kuldtikandiga siidist naistesall. Tema all olid lamedale kivile korralikult ritta laotud tema tööriistad, nagu oleks tema ise või keegi teine leidnud enne surma endas jõudu lavastada õudset müstifikatsiooni. Nende tööriistade seas oli paberitükk, millele enesetapja oli midagi kirjutanud. Ja nüüd, pange tahele, kui kummaline oli see kiri: «Igaüks, kes kavatseb minna või sõita seda teed mööda, pidagu meeles Genti. Teel võib paljutki juhtuda ja juhtub edaspidigi. Hoidke end.»

Miks Gent otsa sai, jääb igavesti saladuseks. Aga sellest ajast peale on kõik, kes hoiatusest hoolimata on seda teed läinud, kaotsi läinud, teadmata kadunuks jäänud. Kolm juhtumit oli — kellega just, ma ei mäleta, aga kolmandat juhtumit tasub eriti meenutada: hobune tõmbas puruks oheliku, millega ta kinni oli seotud, kap-

pas teed mööda minema, ja kuidas ka pärast ei otsitud, teda ei leitudki üles.»

«Tampico, sa soolasid kõvasti, kõvasti üle!» ütles Elly, kui kuulajad end liigutama hakkasid. «Need, kes hobust otsima läksid, pidid sedasama salapäraselt teed mööda minema, ja kui nad tagasi tulid, siis... järeldused tee ise.»

«Ma ei õigustagi ennast,» vastas Footrose. «Kõik segased lood on lõpu poole natuke rumalad. Kui ma pilti nägin, meenus mulle Gent ja ma ostsin selle.»

«Aga mida see kõik siiski tähendas?» küsis Davenant. «Eriti need silmad, mis midagi ei peegeldanud... Ta ju polnud pime! Ühel jahimehel olid silmad tibatillukesed nagu herneterad, ja sellegipoolest võis ta suure toa teisest servast ajalehte lugeda ja oli suurepärase laskur.»

«Ah õigus!» ütles Roy. «Me hakkame märki laskma. Eelmine kord blameeris Gonzac end ära. Gonzac, me anname teile revanšivõimaluse. Elly tahab ka õppida. Davenant, teie peaksite hästi märki tabama — teil on nii kindlad silmad.»

Laskmine huvitas Davenanti juba ammugi kui harjutus, mis täpsust nõudis. Seda liiki meelelahutused köidavad kõiki keevalisi natuure. Ometigi oli ta siamaani saanud lasta vaid kaks korda ja sedagi lasketiirus raha eest, kui ta oli kokku korjanud oma armetud krossid.

«Ma ühinen teiega,» ütles Footrose. «Meid on seitse, kuigi Elly ei tule arvesse, sest tal on silmad ikka veel hirmust kinni...»

«Küll on alatu!» hüüdis Elly.

«Nojah, muidugi. Koostame nimekirja ja määrame auhinna — mitte kaks või kolm auhinda, vaid üheainsa, et poleks hädist lohutamist. Auhinna peavad valima daamid. Nii seisab kõigis raamatutes, kus on juttu turniiridest ja muudest võistumängudest.»

«Kuna auhinna saan mina,» kuulutas Thorton, «ehk lubatakse siis mul endal autasu välja mõelda? Ha-ha!»

«Ei, see on liig!» sai Titania pahaseks. «Mina ei lase sugugi halvemini kui teie ja võidan just kiuste auhinna.»

Omavahel sõneldes lepiti kokku järgnevas: kui võib-dab daam, on tal õigus nõuda, mida soovib, kõige keh-

vemalt meeslaskurilt, kui aga vastupidi laheb, saab võitja Titanialt ja Rowenalt auhinna, mille need peavad teiste teadmata valmis panema ja saladuses hoidma.

Footrose võttis paberilehe ja kirjutas sellele:

Kiidukukkede võistlus.

«Number üks. Kes on esimene?»

«Lubage minul olla viimane,» palus temalt Davenant, kes hirmsasti närveeris ja ihkas auhinda võita.

«Viimane tahab saada esimeseks,» taipas Titania.

«Oh, Davenant, laske teie esimesena!» palus Roy.

Ent ta ei nõustunud, kui väga ta ka ei tahtnud teha kõike, mida paluvad Roy, Elly või Footrose. Ta tahtis võita, ja seepärast täpselt teada, millised on teiste osavõtjate tulemused, mis tal ületada tuleb.

«Asi läheb põnevaks,» tähendas Gonzac. «Mõned meie seast on üsna innustunud. Mis minusse puutub, siis astun ette numbri all, mis mulle määratakse.»

Lõpuks oli nimekiri valmis. Titania oli esimene, Roy teine, Thorton kolmas, Gonzac neljas ja Davenant viies. Enne teisi otsustati lubada Ellyl kolm korda lasta, kuna ta seda nii väga palus.

Rowena ja Titania läksid kõrvaltuppa auhinna üle nõu pidama, tulid tagasi, süütud näod ees, ja panid lauale mingi väikese, raske, ajalehepaberisse keeratud eseme. Siis vaatasid nad teineteisele otsa ja langetasid tähtsalt pilgu.

«Jälle mingi kuri vemp?» küsis Footrose ja tahtis pakki käega katsuda.

Aga kohe tõusis kisa.

«Tampico, see pole aus!»

Footrose helistas ja käskis teenril tuua märklaud. Ühtlasi ka väikesekaliibriline vintpüss, mille kuulid polnud jämedamad kui märkmikupliats. Märklaud seati üles terrassile ja võõrastetoa klaasuks tehti lahti. Lasta tuli sisemise ukse juurest, umbes kahekümne sammu kauguselt. Märklaud oli ruudukujuline kartongitükk, mis seisis kolmjalgsel alusel; kontsentrilistesse ringidesse olid keskpunktist serva poole kirjutatud arvud 500, 250, 125 jne., keskel aga — tollise diameetriga mustas sõõris — seisis tuhat.

«Noh, Elly,» ütles Footrose püssi laadides, «tule siia. Seisa vaat nii.»

«Oh isa, ma tean väga hästi.» Elly surus huuled kokku, kibrutas kulmu, tõstis püssi õlale ja viis jala kaugele ette, unustas äkki suure hirmuga kõik õpetused, ei leidnud sõrmega kohe päästikut ja kissitas silmi. Püssitoru kerkis kõrgele, lõi vönkuma, ja silmad kõvasti kinni, katsudes mitte kuulda tema selja taha põgenevate pealtvaatajate kiljatusi, vajutas Elly päästikule ning läkitas laengu kullatud karniisi.

Saabus sügav, alandav vaikus.

«Noh? Sain pihta?» küsis Elly, läks siis juuksejuurteni punaseks, pani püssi ettevaatlikult põrandavaibale ja läks, silmad pisarais, diivani juurde, istus sinna, võttis isal õlgade ümbert kinni, surus näo ta rinnale ja pahvatas naerma.

«Tahad veel proovida?» küsis Footrose. «Ainult minu õpetuste järgi?»

«Täna südamest. Proovigu parem keegi nii lasta nagu mina.»

«Tõepoolest!» põlastas Roy.

«Jah just! Sina lased veel kehvemini kui mina!»

«Number üks!» teadustas Gonzac. «Titania Alserway!»

Titania võttis koha sisse (igaüks pidi tulistama seitse lasku), vaatas üleolevalt ringi, laadis ja laskis loiult, nagu oleks see tema poolt armastusväärne vastutulek, ning põmmutas kogu oma portsjoni välja peaaegu sihtimata. Oli kuulda ainult luku metallinaginat ja laskude vaikseid plaksatusi. Ta andis relva Rowenale ja kõik läksid märklauda vaatama.

Kaks tabamust olid 250-s, üks 125-s ja neli muudes, väiksemate numbritega ringides; summa tuli kokku seitsesada viiskümmend silma. Need augud märgiti ära punase pliiatsiga.

«Ma pingutasin Thortoni pärast,» seletas Titania. «Nüüd ma vaatan, kas ta on endas nii kindel, nagu ta ütles.»

«Aga ikkagi — ha-ha! — tuhandet te välja ei kõmmutanud!» tähendas Thorton.

«Hästi, hästi, me veel vaatame!»

Jõudis kätte Roy kord. Davenant taipas, et ta närveerib ja püüab kõigest hoida. Mõttes aitas ta teda.

pingutas end enne päästikule vajutamist, hoidis hinge kinni ja sosistas: «Täpsemalt, täpsemalt.»

«Ärge vaadake minu poole,» palus Roy. «Ja ärge ajage naerma.»

See käis Gonzaci kohta, kes sõnakuulelikult selja pööras. Rowena sihtis kaua, kuid tulistamise hetkel hakkas püssiraud kergelt vabisema. Iga kord, kui ta sihtima asus, lükkas ta juuksed põgusa žestiga laubalt tahapoole, tõstis lõua püsti ja surus põse püssikaba vastu erilise, ainult temale omase usaldusliku liigutusega.

Punktid arvestas kokku Davenant, kes tegi seda ilmselt erapoolikult, sest ühe augu 250 ja 125 joonel kuulutas ta 250-ks, mis tütarlast hämmastas ja naerma ajas.

«Te olete väga lahke, Davenant,» ütles ta, «ainult mulle pole seda tarvis. Võtke sada kakskümmend viis maha.»

Pärast Elly ja Thortoni norivat kontrollimist selgus, et Roy oli lasknud kokku viisada viiskümmend silma.

«Oo, see pole paha!» ütles Footrose. «Seda enam, et eelmine kord pidi vaeseke leppima saja viiekümnega.»

«Oota sa!» hüüdis Roy ringi keerutades ja püssiga vehkides. «Kelle kord on lasta? Thorton, teie.»

«Üleüldises sügavas vaikuses,» ütles Gonzac. «lõi Atlase mägedest pärit kütt viiesaja meetri kauguselt naela kuulidega puusse.»

«Kes pärast naerab, naerab paremini,» vastas Thorton.

Ta võttis püssi vasakusse kätte, tõstis selle üles kui püstoli, vastu õlga toetamata, ja tulistas väljasirutatud käelt.

«500-sesse ringi,» teatas ta, kui oli tulemust vaadanud, ja tulistas siis paremalt käelt.

«Käsi on ainult kaks,» püüdis naljatada Gonzac, kelles tärkas kadedus.

«Meile aitab. Ha-ha!»

Võtnud püssi kordamööda paremasse ja vasakusse kätte, kihutas Thorton oma kuulid märklaua ja kummardas igasse külge nagu näitleja rambitulede valgel.

«Milline jultumus!» ütles Titania.

«Teie, Titania, peate ära märkima minu tabamused,»

ütles Thorton karmilt, «sest te pilkasite mind, kui ma vaatasin teie upsakat esinemist.»

Huult hammustades võttis Titania pliatsi ja läks märklaua juurde.

Thorton oli lasknud üheksasada kakskümmend silma, ei et keskmist ringi polnud tabanud, ja kõik ohkasid rahustusest; aga kohe tuli ilmsiks vandenõu.

«See on juhus,» ütles Roy kaastundlikult, vaadates jahmunud laskurit, «see pole midagi muud kui õnnelik juhus.»

«Selge, et juhus,» kinnitas Gonzac.

«Rumal ja tobe juhus!» lisas Titania Alserway.

Footrose naeris.

«Isa, mis sa naerad?» küsis Elly, vedas näo pikaks ja tunnistas Thortoni suurte kurbade silmadega. Thorton eksis. Ta ei tahtnudki tabada. On ju tõsi, et te ei tahtnud?»

«Käige pörgusse!» hüüdis Thorton vihaselt. «Üheksasada kakskümmend. Mida te veel soovite?»

«Aga mitte poolteist tuhat,» märkis Titania.

«Thorton, arge kurvastage,» lohutas teda Roy, «järgmine kord tabate korralikult, omal tahtel.»

«Oh teid tühiseid, kadedaid hingi!» röögatas Thorton.

Teda narriti veel natuke ja jäeti siis rahule.

«Kindel see, et auhinna saan mina,» kuulutas ta ja istus võidukalt diivanile.

Järgmisena astus ette Gonzac. Ta laskis, näol salvav muie, tabas kehvasti märki ja oli nii ägedalt enda eest väljas, et tema kolmsada silma tuli mitu korda üle lugeda. Lisaks väitis ta, et temale sokutati padrunid, kust pool püssirohtu oli välja puistatud.

«Davenant, teie,» ütles Footrose. «Kardan, et pärast Thortoni on teie väljavaated sama lootusetud nagu minu omadki.»

Davenant nägi Roy musti silmi, mis heitsid häbeliku pilgu ta endassesulgunud näole.

«Davenant! Palun, Davenant!» hüüdis Elly.

«Mida te soovite?» küsis ta, naeratades udus, kus helkisid kõik tema poole pööratud silmad.

«Oh, Davenant! Ma tahaksin...» Elly surus käe suule, teisega aga puudutas paberisse mässitud pakki. «Olge ainult hästi rahulik!»

«Olge hästi, hästi rahulik!» hüüdsid ka teised

«Ma ei teadnudki, et kohtunikud on erapoolikud!» ütles Thorton.

«Kohtunikud on nagu kohtunikud ikka,» tähendas Gonzac. «Ja siis tahetakse veel, et naised peaksid kohtunikud olema!»

«Tasa!» ütles Roy.

Kohale asunud, valdas Davenanti selline ärevus, et tal hakkasid käed värisema. «Kas ma tõesti tahan esimeseks tulla?» mõtles ta, imestades ise, kui kirglikult ihaldab võita salapärasest auhinda. Ta märkas, et tema närvipinge kandus üle teistele. Oma kärsituse ja innuga oli ta tahtmatult sundinud teisi ootama midagi iseäralikku ja pidi nüüd ootusi õigustama. Teda haaras hirm, ta pidas hinge kinni ja hakkas sihtima. Niipea kui ta märgi sihikule võttis ja nägi kirbuteraviku taga musti ringe, mis meenutasid sibula läbilõiget, kadus ta hirm, märklaud aga hakkas liginema, kuni näis jõudvat päris püssitoru otsani, mis selle vastu toetus. Ta seadis sihiku keskmise ringi alumisse serva ja nägi, et arvestab valesti. Püssi omadused olid talle mõistetavad. Ta nägi sihikut ja märki nii selgelt, nagu oleksid need ühendatud tema sõrmedega. Tajunud, et ta arvestas valesti, nihutas Davenant sihiku keskmise ringi vasa-kusse serva ja arvestas jälle valesti, sest nüüd oleks kuul sattunud sõõri numbriga 500. Ta ei teadnud, kust ta seda teab, aga see oli just nii, mitte teisiti. Siis viis ta sihiku ringi paremasse serva, keskjoonest veidi allapoole, mitte samale kõrgusele, ja tundmata enam kõhk-lust käes, mille sõrm päästikule surus, vajutas Davenant selle alla, ise kogu olemusega märklaua poole sööstes, ning nägi, et oli tabanud keskpunkti, sest seal helendas auguke. Nägemata midagi muud peale selle augu, vaimustusega, mis tegi teda üleni külmaks kui kilgendav jää, ja absoluutselt kindlana, kuigi see tundus piinarikas nagu ime, tulistas Davenant ülejäänud kuulid üksteise järel välja, püüdes vaid tabada seda hetkesähvatust, millal kõlas «nüüd», ja läks midagi ümberringi tajumata märklaua juurde, hingeldades nagu pärast rüselust, süda meeletult kloppimas.

«Hurraa!» hõiskas Roy, kes esimesena märklaua juurde oli jõudnud, pöördus Davenanti poole, haaras tal

õlgadest kinni ja tiris teda lähemale. «Vaadake, mis te legite!»

«Mis seal on?» hüüdis huvitatud Footrose.

«Ta sai tuhandesse sisse!» hüüdis Elly.

«Kõik on keskmises ringis,» lausus Titania viisaka, ent nõrдинud häälega.

Footrose tõusis ja tuli vaatama. Davenant naeratas sõnatult, vaatas ringi ja astus lõpuks märklaua ette. See oli algaja laskuri poolt tõepoolest vägitegu. Kaks auku olid koguni serviti kokku langenud ja moodustasid midagi kitarritaolist, kolmas oli veidi allpool ja neli ülejäänud päris joone lähedal, aga ringi seespool.

Davenanti täielik ja ootamatu võit tõi kõik kokku tema ümber. Elly raputas ta kätt, Roy võttis talt püssi ja pani seina äärde, Gonzac vahtis silmi pilgutades teraselt võitjale näkku, Thorton aga küsis, kadeduse alla neelanud:

«Kuidas see võis juhtuda? Kas te olete siis rekordi-mees?»

«Mitte sinnapoolegi,» vastas Davenant, keda üldine elevus reast välja viis. «Ma jutustan teile. Ma olen lasknud ainult paar korda elus, umbes sama nigelalt nagu Roy...»

«Täna teid,» ütles tütarlaps ja tegi pilkava kniksu.

«Oh, ma ei tahtnud...» ehmus Davenant, kuid nägi rahustavat käeliigutust ja jätkas: «Ma lasksin halvasti aga täna tuli mulle nagu vaim peale. Ma ei saa ise ka aru, uskuge mind, ma olen niisama üllatunud kui teie.»

«Ma tean seda tunnet, Davenant,» ütles Footrose, pea kuumab ja abaluu all jooksevad külmajudinad?»

«Peaaegu nõnda.»

«Aga kas te tahtsite väga?» küsis Rowena tõsiselt ja ta pilk käskis vastata sama tõsiselt.

Jah, väga,» tunnistas Davenant ja punastas. «Aga seda tahtsid ju kõik.»

«Teil on õigus. Võtke oma auhind vastu. Kes arvab ära, mis siin sees on?»

Nende sõnadega võttis Roy paki, ja nähes, et Gonzac küünitub ettepoole, andis talle nuusutada.

«Lõhnaõli?» küsis see.

«Mi-ii-is?!»

«Graveeritud pühendusega kell?» oletas Thorton.

«Roy, näita neile!» hüüdis Elly.

«Muidugi, mis te Davenantist kiusate,» lausus Footrose.

Tireus sai paki ja tegi selle häbelikult lahti. Selles oli väike hõbehirv suitsjast kristallist alusel. Hirv seisis vist sügavas metsas; pea püsti, kael õieli, kuulatas ta või kutsus kedagi — sellest ei saanud täpselt aru, aga ta sarved puudutasid peaaegu turja. Hirve olid tütarlapsed leidnud emast mahajäänud asjade hulgast.

«Tõsine auhind,» ütles Footrose ja jäi millelegi mõtlema.

«Oh, ma poleks oodanudki, et see on nii kena!» sattus Tireus lapsemeelselt vaimustusse.

«Nüüd olete teie hirve omanik,» ütles Elly, nähes, millise rõõmuga Davenant ilusa mänguasja vastu võttis.

Peaaegu kohe pärast auhinna kätteandmist sõitis Titania Gonzaci ja Thortoni saatel koju. Davenant ei tahtnud nendega koos välja minna ja jäi istuma, aga kui kuulis, et kell on juba üksteist läbi, tõusis lõpuks temagi. Kui oleks võimalik olnud, oleks ta istunud seal hommikuni.

«Teate mis,» ütles Roy, «tahate salaja välja lipsata? See oleks lõpetuseks väga vahva. Ja see sobiks teile. Meil on aias seesam, ja seesami võti on isa käes.»

«Jah,» ütles Footrose haigutust maha surudes, «see võti on tehtud Richard Lõvisüdame mõõgast, karastatud draakoni veres ja avab ukse ainult siis, kui öelda: «Argazantur.»»

«Noh, anna sila see «argazantur»!» Elly sirutas käe. «Tampico, palun!»

«Võib-olla eelistab Davenant seda ust, mille kaudu ta sisse tuli?»

«Ärge vastake talle,» käsutas Roy, «isa tahab teid segadusse ajada. Kas võtsid võtme, Elly?»

Toatüdruk tõi Tireuse kübara, ta jättis Footrose'iga jumalaga ja läks läbi terrassi aeda.

Tütarlapsed kõndisid vallatades ja kilgates ta kõrval. Nende nägusid ta silm ei seletanud. Võluv teekond läbi vana, hämara aia oli täis puhast ja salapärast elevust. Davenant kõndis, tundes end lõpmata õnnelikuna; talle olekski kõige parem olnud, kui ta oleks jäänud siia puu alla istuma, kuni kõik magama jäävad, kuni hommikuni.

Nad keerasid rajalt kõrvale ja jõudsid põõsaste vahelt müürini, milles oli kõrge väravanišš. Suletud raudvärava tagant, põiktänavast, kostis sõidukite müri-
nat ja samme.

Roy hakkas lukku lahti keerama, aga ei saanud hakkama ja pillas võtme rohu sisse. Kukkumise hääle peale leidis Davenant selle silmapilk üles ja pani peo võtmele.

Vaevalt jõudis ta hüüda: «Leidsin!», kui kaks kahest jahedat neiukätt tema käele langesid ja seda surusid.

«Mina leidsin, aga teie saite esimesena pihku.» Roy püüdis tema sõrmi lahti tõmmata, aga selle asemel sattus talle ette Elly käsi. «Oh,» ütles ta, «kus siis teie käsi on?»

«See on siin.»

Siinsamas, minu käe all!» Elly pigistas kõvasti Tireuse kätt.

«Ma katsusin juba võtit, Roy, ausõna, aga tema oli kavalam!»

Kolm kätt lebasid niiskes rohus, üksteist soojendades, lõpuks sai Roy võtme mingi nõksuga enda kätte ja tõusis võidurõõmsalt püsti.

«Laske, ma teen lahti!» pakkus Davenant.

«Noh, tehke. Argazantur — üks!»

«Argazantur — kaks!» kilkas Elly.

«Ja argazantur — kolm!» ütles Davenant ning keeras lahti raskelt käiva luku.

Ta avas raudvärava ja astus tänavale, kuid seisatas ja vaatas tagasi.

«Minge, minge!» hüüdsid tütarlapsed, sulgesid värava ja hõikasid läbi prao: «Head ööd!»

Head ööd!» vastas Davenant.

Lukk kolksatas kinni.

«Nüüd nad jooksevad kähku tagasi,» mõtles Tireus ja sammus üle õitevaiba, läbi kiirtesära kodu poole.

V

Nagu tavaliselt, avas Davenantile ukse Hubermanni muut, kellel oli alati kibekiire vaadata, ega üürnik lävel mõnda näitsikut ei suudle. Sedakorda olid tal tei-

sed mõtteid peas ja Tireust ootas nii vastik sündmus, et kui ta seda ette oleks aianud, oleks ta eelistanud ülepea mitte koju ilmuda.

Hubermanni hallides silmades põles talumatu uudishimu, iha nuuskida ja urgitseda võõras elus. Sügavamõtteliselt ja silmakirjalikult ohates avas ta ukse. Krõnksus sõrmedega Davenanti õlast kinni haaranud, teatas vanamutt sosinal:

«Vaene poiss! Koguge end! Jumal läkitas teile rõõmu! Ta tuli, ootab teid juba kaks tundi teie toas. Ta on nii hale ja õnnetu. Võtke oma jõud kokku.»

«Kes ootab?» küsis Davenant ärevalt, mõeldes tahtmatult Galerand'ile, ja tõmbus tagasi, sest vanamutt suhistas oma imeliku jutu talle otse näkku. «Ütelge, kes tuli? Tõesti tuli?»

«Issand avitagu teda! Teie isa!»

«Ei või olla!»

«Oh, ärge nii väga ärrituge! Jumal ise juhhib teie samme. Minge, minge oma isa juurde!»

Davenant läks jooksupärga ja avas ukse.

Laua taga istus räbaldunud riideis, tusase ja kibestunud näoga kühmus ja purjus mees. Ta tõusis püsti ja sirutas pateetiliselt käed välja.

Hubermann sulges aeglaselt ust, suutmata end sellest lahti rebida.

«Poeg?!» ütles võõras.

Davenant taganes. Ta tundis ära mehe, kes oli Kuu bulvaril restoranis vangilaule laulnud. Sõna «poeg» tappis ta. Tajudes tähelepanelikku pilku selja taga, keeras Davenant end ukse poole ja nägi selle varjus Hubermanni vesist ja punetavat nina.

«Välja!» ütles ta.

Uks võnksatas ja paugatas kinni.

«Mis poeg?» küsis Davenant. «Kes te olete?»

«Tähelepanuväärne hetk!» vastas kaltsakas. «Minu poeg oled sina, Tireus Davenant. Mina olen sinu isa.»

«Ma arvasin, et te olete surnud,» kohmas Davenant ehmunult, värisedes nagu kohtuotsuse ootel. «Aga muide, millega te seda tõestate?»

«Ebameeldiv? Jah?» päris Frank.

«Ma ei tea, Mis ma saan sinna parata?»

Frank kehitas õlgu.

«Mina ei saa ka midagi parata,» teatas ta. «Tahen-

dub, kohtumine ei õnnestunud. Ma oleksin pidanud kohale saabuma autoga. Kõige tänamatum asi on kujutleda kohtumist hulga aastate takka. Miks sa värised?»

«Ma tahan tõendusi,» ütles Tireus ahastuses, kuigi vere hää ja mälestus isa portreedest kinnitasid kibedat tõe, millele kogu ta olemus vastu tõrkus. Tema ees ei seisnud unistaja, kes sattus teispoolsesse maailma võlutrummi pörina saatel, vaid räpane sul.

«Te laulsite pargis nagu kerjus,» ütles Tireus. «Ja nüüd tulite siia.»

«Ah et nii? Sa siis nägid mind, aga ei tundnud ära?! Ole sa neetud!» kähistas Frank, kaotades isu mängida kõlblat meeleliigutust. «Ma olen harjunud lõunat sööma; saad sa aru? Ühesõnaga, nüüd oleme tuttavad. Tookord olid sa viieaastane. Tolleaegseid jooni on sinus praegugi näha. Naljakas! Kuhu sa lähed? Me alles hakkasime juttu ajama.»

«Ma pean minema,» ütles Tireus, isegi teadmata, miks ta välja kipub. «Ma tulen kohe tagasi.»

«Too siis pudel veini. Raha sul on? Mulle paistab, et sa oled südameetuks muutunud. Niisiis, vaata ja lepi sellega: mina olen sinu isa.»

Tireus heitis talle tõntsi pilgu ja läks kübarata koridori, eksis suunaga ja jõudis võõrastetoa lahtise ukse taha. Seal istusid laua juures Hubermann ja tema naine, suu lahti, mõlemad üksainus kõrv ja tähelepanu. Üürnikku märgates üritasid nad tõusta, jäid siiski istuma ja vahtisid Tireust nii pinevalt, nagu kõnniks see köiel. Raputanud pead märgiks, et ta eksis, leidis Davenant välisukse üles ja jõudis tanavale.

Tal polnud kuskile minna ega midagi teha valjusti jutlevate inimeste seas. Ta avas rusutult ukse, et tagasi minna, kuid siis meenus talle vein ja ta läks üle tänava, siis seisis ta tükk aega kaupluses ostjatesaginas, mis teda häiris, kuid ei lasknud tal süveneda valusasse hoop, mis talle nii ebainimlikult haiget tegi. Footrose'i pool veedetud öhtu muljed tuikasid veel ta hinges, aga culne rõõm oli juba kadunud; isa tagasitulek oli kui recturlik tõuge, mille järel vettelükatu ei mõtle enam lobusale jalutuskäigule kaldal, vaid ainult pääsemi-

Tireus läks koju tagasi, püüdes end koguda ja kinnitades endale: «Ta on ju ikkagi minu isa!» Kuid need sõnad ainult masendasid teda veel rohkem. Osalt abistas Tireust tema loomupärane uudishimu — nukker uudishimu nagu vangil, kelle valulev teadvus pärast võtme kriginat lukuaugus, mis kinnitab, et nüüd on ta elusalt maetud, hakkab tasapisi tundma huvi kongi ja trellitatud aknast avaneva vaate vastu.

Davenant jõudis koju ja seekord laskis teda sisse teenija, sest isegi Hubermanni mutt ei tihanud enam astuda üürniku ette, kelle toas oli toimunud nii erakordne ja rõhuv stseen, ja veel kord tema ahastavasse näkku vaadata.

«Ma tõi veini,» ütles Davenant ja pani pudeli lauale. «Kuidas te mind üles leidsite? Te peaksite teadma, et ma peaaegu ei mäletagi teid. Nüüd, kui ma teid vaatatan, tuleb mulle üht-teist meelde. Teil pole elus vedanud? Miks te meid maha jätsite?»

Selle lühikese aja vältel, millal Frank vaikis, silmitses Tireus teda tähelepanelikult, istudes toolil toa nurgas. Hulkur heitis pojale ajuti teraseid pilke, räpaste vuntside varjul peidus tardunud muie, mis muutis ta ilme kummaliselt ja kavalalt, situatsiooniga täiesti sobimatult kahemõtteliseks. Tema vana tume ševiotsoni vedeles laual, vooder ülespoole, ja selle sees seisis ümmargune tubakatoos. Toosi kaant ehtis lopsakate juustega alasti naise pilt. Frank Davenant istus laua taga kõveras, seljas katkine, porihall madrusepluus, mis oli kunagi sinine olnud, jalas mustad pruunellpüksid, mille põlvedel ilutsesid nelinurksed paigad. püüdlikult, kuid viltu peale aetud, nagu seda teevad mehed, kes saatuse tahtel on sunnitud kandma kaasas niiti ja nõela. Lahtisest pluusikaelusest paistsid raskesti määratletavat värvi pesuräbalad. Jalas olid tal vanad nahkkotad. Rääkides õngitses ta taskust näritud pitsiga piibu ja toppis selle täis tänavalt korjatud sigarikonidest poetatud tubakat. Litsunud tubaka kahasse põidlagas, mille küüs oli kollane nagu sibulakoor, heitis isa üle piibu süütamiseks tõstetud põleva tiku veel ühe pilgu pojale, viskas siis tiku minema, keeras end pudeli poole ja tõmbas oma taskunoa korgitõmbajaga sellel korgi pealt ära. Davenant tõi talle klaasi.

«Oh issand! Mis siis teiega juhtus?» küsis Tireus valust ja vihast võpatades.

«Ma käisin alla.» Frank jõi klaasi tuhjaks ja lutsis vuntse. «Nii räägitakse, nii sa kuuled, siisugune on üldine seisukoht. Aga enne ma seletan, kuidas ma su üles leidsin, Tiri...»

Kui ta kuulis hellitusnime Tiri — nii oli ema teda alati kutsunud —, tundus olukord Tireusele hetkeks peaaegu talutavana. Franki tagasitulek hakkas muutuma reaalsuseks. Mõistnud ta tundmusi, kordas Frank:

«Jah, Tiri, mina mõtlesin sulle välja selle nime. Cornelia tahtis hüüda sind Treriks... Ükskõik, see on sama... Niisiis, ma käisin majas, kus me tookord elame. Pigalle elab veel seal, sa peaksid teda mäletama. Tookord kinkis ta sulle puust kahuri. Nojah, enam ei teeni ta raudteeametis, vaid hoopis... Kuigi... Jahah, millest ma tahtsingi rääkida? Tema tütar käib tööl pangas. Ah jaa! Niisiis, Pigalle rääkis mulle, et sa oled laumees Hendersoni juures, ja Henderson juhatas mind Kishloti juurde. Nõnda kerkisid sa kohe silmapiirile, nagu ma sind otsima hakkasin.»

«Kishlot kuulis teie käest, et teie... Et mina olen teie...»

«Aga loomulikult! Tema rääkis mulle, kuidas sul läheb. Favoriit?! Kuidas see sul õnnestus, Tiri, sina kuval nohik, sa oled ju priske kondi hambusse saanud ja võid rikka pruudi kosida, eks ole ju? Kumma neist kahest? Üks on juba küps neiu... Aga ikkagi, sul peab lõpuni nutti olema, et seda magusat suutäit ära napsata! Sinu ema vanemad ei andnud Corneliale kaasa varaks punast krossigi, seepärast mu asjad nii viltu laksidki... Kuigi... Jah, ma siiski armastasin seda vaest nugissilma, sinu ema, aga mind rööviti paljaks.»

Davenant kuulas isa juttu, tema häält, mis oli veel allitanud midagi endisest käitumismaneerist, oskusest eostada mõtet intonatsiooniga, ja mis seetõttu andis nii kummalise värvingu sõnade tähendusele, ja tundis end rõõmasti. Teda viis raevu see lehkav familiaar-

«Ah siis sellise jutuga tulite minu juurde? Teie, mu!» karjatas Davenant, neelates alla vihapisaraid. «Te

ei tohi rääkida niiviisi ei Footrose'idest ega emast! Ma tuln just Footrose'ide poolt. Seal oli mul hea, ja iialgi, iialgi — kuulete, isa, — iialgi pole mul olnud nii hea kui seal! Aga sellest ei saa teie aru. Mina jutustada ei oska ja ei tahagi,» lisas ta, vaadates altkulmu Frank Davenanti otsa, kes kuulas, silmad pingsalt vidukil, ja püüdis poja sõnadest iseloomujooni, millest tulu võiks olla.

«Kuulen, poeg,» vastas Frank sapiselt. «Alguses mõtlesin ma, et sa ei ole sentimentaalne. See on vastik. Muide, me alles hakkasime teineteist tundma õppima. Eks pärast näe.»

«Ma pole asi,» ütles Davenant. «Ja mida te kavatsete teha?»

«Ahahaa! Ei midagi, Tiri, mitte kõige vähematki.»

«Miks te tagasi tulite?»

«Kullake, ma olen siin läbisõidul Hel-Hew'st. Oigust öelda ei meeldinud mu nägu «Delfiini» kaptenile, sest ma tõestas talle, et juriidilisest seisukohast võttes ei anna pileti puudumine alust pidada mind reisijate hulgast väljalangenuks. Ma tahtsin anda talle kirjalikku võlakohustust, et tasun talle ühe aasta jooksul, aga see lojus ainult mõrises. Miks ma tagasi tuln? Ma ei tulnud tagasi, Tiri. Seda meest, kes üheteistkümnne aasta eest kodunt lahkus, et laias ilmas rikkaks saada ja jõukana tagasi tulla, ei ole enam. Mina olen sinu isa, aga ma pole seesama inimene.»

«Et rikkaks saada?»

«Jah. Romantiline tundepuhang. Ma kirjutasin Corneliale. Kas ta ei saanud mu kirja kätte? Vastust temalt ei tulnud.»

«Kirja ei olnud,» ütles Tireus. «Ma tean kõike: kuidas teid otsiti, kuidas... Ei olnud, kirja me ei saanud.»

«Noh, siis läks see kiri kaduma. Tõsi, ma palusin ühte inimest, et ta selle kasti laseks... Ahaa! Ta võis kirja muidugi ära kaotada. Aga kuidas see ka polnud, ma pidasin end äraneeetuks. Kuid ma teadsin, kui tugev on Cornelia iseloom, teadsin, et ta peab mehiselt vastu paar-kolm aastat, ja siis pidi ta selle eest tasu saama. Aga... jah, mul ei vedanud. Kuigi... Aeg läks. Ma kohtasin teist naist ja... niiviisi oligi elu nurjunud.»

Frank Davenant valetas, ent Tireus võiski uskuda pigem, seda versiooni kui — tundmata hinge sööbi-

jaid — isa kummalise käitumise tõelist põhjust. Frank oli läinud ära haiglasest soovist tõestada iseendale, et ta suudab ära minna. Selline nuripidine vaimujõu rakendamine on iseloomulik nõrkadele inimestele ja argpükstele, kes võivad mõnikord erakordselt vapralt tegutseda põlastusest omaenda arguse vastu. Nii viskatakse kuristikku, nii reedetakse, nii astutakse pöörasid, saatuslikuks saavaid samme. See enesepiinamine, millele lisandus ka sõnade «teadmata kadunud» mõrkjas romantika, sai Franki puhul alguse puhtast mõtte- toost. Veidi rohkem armastust naise ja lapse vastu — ja ta oleks jäänud nende juurde elama, kuid nõrkus viina vastu, mustad afäärid kohtus ja vaesus andsid tema kiindumusele neisse vimmarjundi; sellesse kiindumus- se oli juba ette kätketud unustussejätmise eeldused. Kõigest hoolimata nõudis temalt tohutut jõupingutust, et otsustavalt ära minna, väike kohver käe otsas, vastu tühjusele ja kahetsusele, ainsaks lohutuseks see, et nüüd oli tal võimalus analüüsida selle, sisult alatu teo traagilist värvingut. Ent niisugust tõde oleks Tireus pidanud absurdseks valeks; midagi mõistmata oleks ta jäänud veendumuse juurde, et ta isa on hulluks mine- mas. Frank omalt poolt kartis seda pojale pihtida. Nii- siis, ta valetas. Tireus ei uskunud kirja lugu, kuid uskus mingil määral katsetust rikkaks saada. Davenant ei öelnud isale midagi. Otsustanud viia ta trahterisse, et teda seal sööta, tegi poiss mornilt vastava ettepaneku.

«Sa oled helde, see pole kah... hm... eriti hea... Kuigi... Ma tahan tõesti süüa. Sa oled siis rikas, võlla- roog? Tead sa ka, et sa oled ilus poiss, Tiri! Näita, palju sul raha on?»

«Teil on raha vaja?»

«Anna mulle raha, anna! Ma tahan raha!»

«Võtke.» Tireus andis talle kuldmündi.

«Õnnistatud kettake! Kui kaua pole ma sind näinud!» huudis isa ja peitis raha rahuloleval ilmel pluusi rinna- tasku. «Tibukene, sa siis muned kuldmune? Ja mis veel siis saab, kui sa lähed minuga Footrose'i juurde, kui ma ta südamel oma elujuhtumustega härdaks olen teinud! Ohoo! Mul on oma plaanid, ma võin...»

«Footrose'id unustage ära!» ütles Tireus vabisedes. «Ärge tehke mind õnnetuks! Siis lõpeb kõik, ja mina pole enam endine! Saage aru, kui te olete mu isa!»

«Nonoh, olgu, lähme, ma rääkisin niisama, suurest rõõmust... Ma ööbin ühe selli juures, see käib «Londi» trahteris, sinna sa mind viigi.»

Soni silmle tõmmanud ja tubakatoosi püksitasku torganud, ajas Frank Davenant end vaevaliselt, peoga lauaservale toetudes üles, tuli Tireuse järel toast välja ja kummardas lipitsevalt Hubermanni muti ees, kes oli sammude peale välja lipsanud, lootes kõige värskemaid uudiseid kuulda saada. Veidi üleolevalt lausus ta hulkurile:

«Head ööd, minge, minge, ma saan teist aru, mina olen ka ema; küllap läheb kõik ilusasti korda. Ja millal teid, noormees, oodata tohib? Öö on juba käes.»

«Ma tulen hommikul,» teatas Tireus ootamatult.

«Aga muidugi, me lobiseme terve öö!» lisas Frank. «Vabandage, et ma tülitasin teid oma jutuga ja pika ootamisega... Aga siin on mu poeg, minu Tiri, ma leidsin ta üles. Sinu vana isa on sinu pärast kogu aeg südant valutanud, Tiri. Jah, nii see on. Ime! See on lihtsalt ime, ütlen ma.»

Lõkendava näoga astus Tireus välja. Veidi vintis ja söakamaks muutunud Frank jooksis talle järele, paludes poega, et see ei räägiks Hubermannidele midagi tema tegelikust elukäigust.

«Sa saad ju ise aru,» ütles Frank, «ta ei pakuks mulle enam kohvi. Nüüd ta pakkus. Ma tasusin talle sellega, et kaebasin inimeste õeluse üle ja jutustasin, et olin sunnitud kodust põgenema oma naise õnne pärast, just nagu oleks tema, see tähendab Cornelia, armastanud kedagi teist, vaat sedasi, ja nii ma «käisingi alla»... ja nii edasi. Ma valetasin... üsna kenasti. Kuulasin end ise suure mõnuga. Teda võib meil veel vaja minna, seda vanamoori.»

Teel jäi ta seisma suletud kaupluste tulesäras vitriinide ette, silmitses odavaid ülikondi nagu mees, kellel on raha jalaga segada, ja pomises aeg-ajalt:

«Jahah, selle trähniliise võiksin ma nüüd ära osta, kui poeg mulle natuke juurde annaks. Kõige tähtsamad on kingad. Siin on ilusad kingad; naed, Tiri? Need on odavad. Selle raha eest, mis sa andsid, võin ma osta kingad ja sokid. Noh, lähme. Linn on kuradima rikkaks muutunud üheteistkümne aastaga!»

Nad läksid kõige lühemat teed põiktänavate treppi-

dest alla sadama poole, mille lähedal asus «Lont». Silt majanurgal ukse kohal oli pööratud mõlemasse tervasse ja kujutas elevandi pead; ülestõstetud londiga hoidis ta küllusesarve. Esimese, heledasti valgustatud suure ruumi taga, mis lehkas nagu turuplats röske ilmaga ja kus sagis hulganisti armetuid või inimpalge kaotanud tüüpe, kõik haaratud üldisest lärmakast lõbususest, oli teine, veidi väiksem tuba. Tireus nägi vingus näoga meest, kel oli paks alahuul ja kolmnurksed kotid silmade all; seljas oli tal määrdunud valge särk ja vesistes silmades läikis purjus inimese naer.

Frank Davenant seadis sammud selle mehe poole, see aga kratsis kukalt, vaatas Tireuse sõna lausumata pealaest jalatallani üle ja ütles:

«Noh, Frank, leidsite pojakese üles? Seesama ta ongi? Isade ja poegade tragöödia! Tema ülikonna järgi otsustades magad sa täna baldahhiinwoodis!»

«Ärge jamage, Guemas,» vastas endine advokaat, istus taburetile laua taha ja pühkis peoga üle näo. «Istu, Tiri. Nii et sa kostitad mind? Kostita siis ühtlasi ka Guemasi. Ta on suurepärase inimene, Tiri, olid ajad, kus tema tooni andis.»

«Ilusad ajad olid!» ütles Guemas. «Christine!»

Ilmus ettekandja, lugedes raha peopesal. Ta heitis neile hajameelse pilgu, nägi kolme sõrme, mida Frank püsti hoidis, noogutas ja tõi kolm portselankruusi valget veini, misjärel Frank tellis kaks portsjonit kotlette, sest Tireus keeldus söömast.

«Jood sa, Tiri?» küsis isa pojalt.

Meeleheiteudu rõhus nii raskelt Davenanti rinda, et ta, tundes veiniisu, noogutas ja jõi korraga pool kruusi tühjaks. Frank tunnistas teda teraselt, veendus aga, et poja tegu ei märgitse pahameelt ega vihapurset, ja vaatas muutes Guemasile otsa. See langetas tähendusrikkalt laud. Sõbrad asusid kõverate kahvlitega agaralt kotlette tükeldama ja rüüpasid peale kõrvetisi tekitavat veini.

Tireus jõi veel. Südamel läks lähedamaks, ainult heledasti valgustatud trahteri maalilises, purjus möllus vilksatasid siin-seal Footrose'i võõrastetoe rahutustegevad punakollased värvilaigud ja naiste lõkerdamine kuskil kaugemal meenutas kuritegelikult Elly ja Roy naeru.

«Kuidas sa siis elanud oled, pois?» küsis Frank, kui oli sõõmise lõpetanud. «Saate aru, Guemas, see kõik on nagu kohtumine unes. Jutustal!»

«Te ei pidanud meid eriti meeles, mis te sellest siis pärite?»

«Näed nüüd, olge lahked... Noh, aga ikkagi?»

«Elasime,» ütles Tireus. «Elasime kord nii, kord naa. Virelesime. Ja mis sellest?»

«Teie pojal on õigus,» teatas Guemas. «Kõigest korraga ei jõua rääkida. Ma kuulsin, et teil on vedanud?» küsis Guemas noormehelt, ülespuhutud huvitatust ilmutades. «Te olete mõjukate isikute juures soosinus?»

Tireus tahtis Guemasile järsult vastata, kuid Frank ennetas teda, öeldes:

«Ärge kiirustage, Guemas. Ma räägin ise. Tiri, tahad sa mind aidata?»

«Rääkige,» ütles Tireus. «Ma ei tea, mida te mõtlete.»

«Kullake, see on nii lihtne. Räägi minust Footrose'ile. Ütle, et isa leiti ootamatult üles, pole tal midagi selga ega jalga panna... Sa oled vapustatud. Noh, lühidalt öeldes, küll sa rääkida oskad. Ütle, et isa oli kontori-ametnik teeistanduses, jäi haigeks, lamas poolteist aastat haiglas ja muutus kerjuseks. Me arutame selle täpselt läbi. Kui nii, siis...»

«Ilmaaegu loodate,» katkestas teda Tireus. «Seda ei tee ma mitte ialgi. Ma ei saa.»

«Voeh!» ütles Guemas imestunult.

«Mida see tähendab — ei saa?» kordas Frank. «Miks sa ei saa?»

Tireus vaikis, kulm kortsus, ja vaatas maha.

«Sa ei taha,» ohkas Frank, «sa ei taha, sest sa oled põikpea. Kuuled sa, see ei tee ju sulle midagi halba, vastupidi, sa võidad sellega, kui näitad, et oled hoolitsev poeg. Ja ma vannun sulle, et Footrose tahab mind ise näha, kui sa talle sellest sündmusest teatanud oled!»

«Ma ei tea,» vastas Tireus vaevaliselt. «Rääkige, mida tahate. Ma ei ütle Footrose'ile midagi, ma pigem suren. Ärge sundige mind midagi rohkemat ütleva, see oleks teile ebameeldiv.»

«Ah et sedapsi...» lausus Frank aeglaselt. «Kas sa tõesti ei taipa, et sinu õnneloosi saatis saatuse minu jaoks, aga mitte sulle?»

«Te kuulsite mu vastust. Miski ei aita.»

Guemas silmitses põlglikult Tireust ja viipas kruusiga. Ettekandja kallas kõik kruusid uuesti täis ja Frank jõi oma ühe sõõmuga tilgatumaks, käsi vihast värise-
mas.

«Heakene küll,» ütles ta vuntse lutsides. «Kui nii, siis lähen ma ise Footrose'i juurde.»

«Hea, et te seda mulle ütlesite,» lausus Tireus kindlal häälel ja ta pisarais silmist vaatas isa uurivale vidukil pilgule vastu nii meeleheitlik väljakutse, et Frank pistis käed tasku, kiigutas end uljalt toolil ja ütles:

«Nojah, nüüd hakka veel tõnnima kah, õrna südamega idioot.»

«Kui te lähete Footrose'i juurde,» jätkas Tireus, «siis ma jõuan teist ette. Ma ütlen, et teid vastu ei võetaks. Ma räägin kohtumisest Kuu bulvaril ja sellest, kes te praegu olete.»

Saabus vaikus. Guemas muigas ja sorgeldas sõrmega lauale loksunud veiniloigus, Frank Davenant aga toppis mõtlikult piipu ja heitis vahel vilksamisi pilgu pojale, see aga omakorda vaatas isa nii, nagu vaadatakse maha-kukkunud ja katkiläinud asja.

«Kes see «mina» siis olen, ja veel «praegu?» küsis Frank irooniliselt.

«Ilmselt olete te kurjategija,» vastas Tireus pikemalt kaalumata. «Ma vist ei eksi, kui ütlen, et te olete vanglas istunud. Ma sain kõigest aru.»

«Seda te oma rääkimisest saite!» ütles Guemas.

Frank kergitas aeglaselt kulmu; kahetsev ja salalik naeratus kiskus ta näo kõveraks.

«Tiri, ma olen süüdi,» ütles ta pidulikult. «Ma unustasin erinevuse meie elukogemuste vahel. Jumal sinuga. Homme hommikul astun ma sinu poolt läbi...»

«Ärge tulge minu juurde. Saame kuskil mujal kokku.»

«Ah nii? Olgu... Kuigi... Tule siis siia.»

«Mis kell?»

«Tule hommikul, kella kümne paiku.»

«Olgu nii. Ma tulen.»

«Tubli, pojake. Siis räägime pikemalt; saad teada, kuidas ma elasin... ja kuidas sina... Heietame mälestusi. Sa lähed ära? Noh, meie istume veel natuke, kaks vanamehenässi... Eheheel!»

Tireus maksis ettekandjale, noogutas jumalagajätkuks ja läks sadamasse, et kõndida seal, kuni ta lõplikult ära väsib — koju magama minna ta ei suutnud. Veelgi enam, tundus, et ta ei taha enam kunagi magama heita.

Sihitult kahtlastes põiktänavates ümber hulkudes või pargitreppide kiviastmetel konutades ootas Davenant ahistusega koidikut, et Galerand'i juurde minna ja talle kõik ära rääkida. Ta uskus, et Galerand aitab ta hädast välja. Franki ähvardused olid Tireuse meeleheitele viinud. Selle perekonna suhtumine temasse pidi paratamatult muutuma ettevaatlikuks ja umbusaldavaks. Tireus taipas väga hästi, milline vahe on tulisel poolehoiul tema isiku vastu ja tema tõttu pealesunnitud vajadusel kaasa tunda häbitule varganäole, kes võtab oma poega kui tulusat sissetulekuallikat. Oleksid Footrose'id Frank Davenanti olemasolust teada saanud, poleks Tireus enam sõandanud nende silme alla sattuda. Varjama, varjama ja veel kord varjama pidi ta oma isa tagasitulekut, ja ta otsustas hommikul paluda Franki ema mälestuse nimel, anuda ja paluda, kui vaja, kas või põlvili, et isa jätaaks oma kavatsused sinnapaika. Galerand'i abil lootis Tireus muretseda nii palju raha, et Frank saaks sõita kuskile teise linna, ja isale selgeks teha, et ta läheks rongi peale või aurikule.

Sellistes mõtisklustes, mida aeg-ajalt katkestasid tornikella nukrad löögid, möödus kohutav öö, ja kui päike tõusis, tõttas Davenant Galerand'i poole, kuid kuulis seal, et Galerand polegi kodus ööbinud. Esimest korda mõistis Tireus täies süüdimatus kibeduses mõtet, et iga inimelu on iseseisev tervik, mis järgib oma huviseid ega ole kohustatud teadma, kui kirglikult teine inimelu temalt, päästmist ootab. Endast väljas — sest alles nüüd tajus ta, kui üksi on ta oma murega —, asus Davenant otsima Galerand'i tänavatelt, lootes aina, et leiab tema pika kogu üles teiste samasuguste hulgast. Väsinud ringi vahtimast, läks Davenant lõpuks koju, kus varasest helistamisest pahur unine teenija ta sisse laskis. Ta astus oma tuppa tundega, nagu poleks ta seal olnud mitu aastat. Tühjast veinipudelist ja liisunud veiniringist klaasipõhjas tõusis imalat lõhna. Siin oli istunud isa, siin oli Davenant teda võõrustanud. Eesriide akna ette tõmmanud, sest pimestavad päikesekiired petsid, särades lohutust pakkumata ja lõõsates sooja

andmata, heitis äravaevatud Davenant voodisse ja jäi peaaegu silmapilk magama. Harilikul ajal tõi teenija kohvi ja ajas magaja üles, see ütles: «Hästi,» ja jäi kohe niisama raskelt magama, tajumatagi oma tüürikest ärkvelolekut. Kogu aeg nägi ta unes isa, kes rääkis midagi väga masendavat. Lõpuks Davenant ärkas. Üles hüpanud, püüdis ta selgusele jõuda teda haaranud ärevuse põhjustes, kuid talle ei tulnudki kohe meelde, mis eile oli juhtunud. Kohv oli ammu jahtunud. Tireus heitis pilgu kellale ja ehmatas, sest varsti oli käes lõuna.

Paanilises hirmus, et isa, tüdinud «Londis» ootamisest, võib iga hetk siia jõuda, ja võib-olla mitte üksi, vaid koos Guemasiga, hakkas Tireus kiiruga kuube kinni nõõpima. Haaranud kübara, otsis ta pilguga, teadmata ise mida, korrutades enda ette:

«Kui ma ainult uksest välja jõuaksin... Kohe, kohe heliseb kell...»

Kell helises tööpoolest, ja Tireus kuulis seda samal hetkel, kui ta oma toa ukse avas. Ta tardus paigale, võttis aeglaselt kübara peast ja taganes laua poole, teades juba ette, et tulija on Frank Davenant. Ta kuulis, kuidas see mesimagusalt Hubermanni mutti tänas, kes esikus kooberdades võltsilt õhkas. Siis avas Tireus koputust ootamata ukse ja Frank astus enesekindlalt sisse, tehes ulja purjus käeviipe, nagu ootaks ta, et terve maailm end tema hellale südame ette heidab.

Esimesest pilgust märkas Tireus, et isa on täis kui tinavile ja pole arvatavasti silmatäitki maganud. Kuigi ta oli habet ajanud ja end pesnud, ei äratanud ta vana, punase soontevõrguga nägu nagu varengi mingit usaldust.

«Ma ootasin,» ütles Frank, võttis poja käe oma pihkude vahele ja patsutas seda. «Sa vist magasid sisse? Nojah, muidugi, sul on nii unine nägu peas. Noh, Tiri, kuidas on? Said sa eile väga pahaseks?»

«Jah, ma magasin sisse, aga...»

«Aga mis parata, kui tuli see vana nurjatu isa?! Ahahaa! Meie Guemasiga pummeldasime eile kõvasti. Tead sa, sa meeldisid talle. Sellel mehel on nuppu. Ta ütles: «Ma saan teie pojast aru, aga ta lendas ja lendab nagu liblikas tule poole, kuni kõrvetab oma tiivad.» Ja — ma lisan — kuni ta vääneldes ja hinge heites neab ära kõik maailma petlikud tuled!»

Tireus valas endale klaasi külma kohvi ja jõi selle kange mõru joogi ühe sõõmuga ära, et natukenegi tuska leevendada.

«Tahate külma kohvi?» küsis Tireus. «Veini mul ei ole.»

«Kohvi? Vaevalt küll... Kuigi... Veini ma joon pärast. Ma olen juba sõõnud, Tiri. Noh, ma siis istun. Kuule, Tiri, sa oled peaaegu täiskasvanud inimene, ja ma tahaksin puudutada — pane tahele, ainult puudutada — küsimust, mis eile nii pahasti välja kukkus, nimelt Footrose'ist ja tema kenadest preilnadest. Ometigi... asi pole selles... Kuigi... Nojah, sa näed, ma pean kõik ära rääkima.»

«Jah, te peate kõik ära rääkima,» kinnitas Tireus kibestunult. «Uskuge, ma kuulan teid väga tähelepanelikult.»

«Ah nii? Väga tore.» Frank võttis taskust tubakatoosi. «Kui nii, siis paneb elukogenud filosoof põlema oma vana mõnusa tobi. Minust, Tiri, on saanud filosoof. Jah, minevik, pehme südamega ja rumal Cornelia, lootused välja paista ja rikkaks saada — see kõik on minu silmis nüüd nagu midagi meeldivat, tilisevat, aga peaaegu ebareaalset. On kaks võimalust olla õnnelik: tõusta või langeda. Tee üles on raske ja väsitav. Sa pead pool elu ohverdama võitlusele konkurentidega, valetama, meelitama, teesklema, kombineerima ja kõike taluma, ja alles siis, kui su pea pingutuste tasuks halliks hakkab minema ja tohtrid sinult kindlat elatisraha nõuavad, sest sa oled läbi ja lõhki tõbine, alles siis tunned sa, millise hinnaga oled saavutanud kõrge positsiooni ja muidugi ka raha. Jah, mille nimel sa siis õieti end sandiks oled teinud? Oma maja, naiste ja elumõnude pärast. Lisaks võid end lohutada sellega, et mõned ülespoole trügivad tolad kordavad õhinal su nime, kuni nad pole jõudnud rühkida sinu kõrvale või veel kõrgemale. Siis sülitavad nad sulle lagipahe. Taipad sa, millest ma räägin?»

«Taipan. Te olete hädavares.»

«Hädavares, Tiri? Ennäe, kuhu sa keerasid... Sa eksid. Minu järeldused on teistsugused. Jah, ma olen hädavares — kui lihtlabasest vaatevinklist võtta —, aga asi pole selles. Missugune on kõige lihtsam tee naudingu- ja elumõnude juurde? Trügida üles või langeda

alla? Võta teadmiseks, et põhjas ootab sind seesama mis ülevalgi: samasugused naised, samasugune vein, samasugused kaardid, samasugused reisirid. Ja selle saavutamiseks pole vaja nagu hullumeelne nahast välja pugeda. Tuleb ainult arusaamisele jõuda, et niinimetatud häbitunne, südametunnistus ja kaasinimeste põlgus on lihtsalt rohmakad hernehirmutised, mida «üleval» seatakse aedadesse, et peletada eemale selliseid nagu mina, kes mängureeglitest aru on saanud. Oled sa südametunnistust nuusutanud? Oled häbi käes hoidnud? Põlgust sõõnud? Need on paljad sõnad, Tiri, mida lausutakse kurgu ja keele abil. Sõnad aga on paljas õhuvõnkumine. Langemine on magus, mu sõber, seda magusust peab enne maitsma, et seda mõista. Kõige sügavam põhi ja kõige kõrgem tipp on ühe ahela otsad. Olen hulkur ja eemaletõugatu — ma ise tõukasin kõik eemale —, aga ma reisin, vallutan naisi, mängin kaarte ja ruletti, suitsetan, joon veini, sõõn ja magan, katus pea kohal. Olgu pealegi minu naised kasimata ja purjus, vein odav, mäng tühistele panustele, toimugu sõidud ja ringireisimine tuule käes, laevatekil või vagunikatusel, — see on kõik seesama mis miljonäridel, see on, kurat võtku, samasugune elu, ja isegi kui vaadata seda esteetilisest küljest, on temas tõepoolest originaalset värvikust, mida kinnitab paljude kunstnike ja kirjanike kirg kujutada mülgaste elu. Millised tundmused, tungid ja ihad seal valitsevad! Kombekat maski kandev mandunud seltskond ei kujuta isegi ette, kui ehtsad on need tunded, millised «üleval» tundmatud keeled seal helisevad! Kuula mind, Tiri, tule meie juurde! Sülitä oma heategijate peale! Sa mängid alandavat osa nagu puukepike, mida igavuse pärast vestetakse ja mis üle öla minema visatakse, kui see ära on tüüdanud.»

Franki purjus hää lolas nagu painav sonimine, kuna ta aga polnud ammu pidanud nii pikki kõnesid, leidis ta ise, et tema toon on küllalt veenev Tireuse mõjutamiseks, kes tema meelest poleks omapäi kunagi suutnud tulla nii hiilgavatele avastustele. Franki alkoholist nüristunud aju oli oma algeliste arvestuste kammitsas.

«Kas tasubki jätkata?» küsis ta uurivalt, nähes, et Tireus vaikib. «Mul on jäänud teha sulle praktiline ettepanek, anda nõu... Kuigi... Ühesõnaga, ma soovin sulle head.»

«Rääkige. Mul on ükskõik.»

«Noh, kuula, ja las see mõte küpseb sinus mõne päeva. Sa ei pruugi midagi kohe otsustada. Footrose'il on kaks tütart, nägusad mõlemad. Üks on veel plika-tirts, aga teine peaaegu taiskasvanud neiu. Sina oled — ütlen ausalt — ilus ja huvitav noormees. Kui sa lööksid külge sellele... vanemale... Saad aru? Saad aru, mis-sugused valjavaated avanevad? Kui sa astuksid temaga salaühendusse, luniks ta isalt välja nii palju raha, nagu sa pole uneski näinud... Tead sa, kuidas seda tehakse? Tahad, ma õpetan sind?»

Igaks juhuks valmistus Frank selle vastu, mis võis tema küsimusele järgneda. Tireus tõusis püsti, andis isale ta mütsi ja ütles vaiksest:

«Koristage end siit ja ärge enam kunagi minu poole tulge! Kui te ei oleks minu isa, kägistaksin teid sur-nuks raasugi kahju tundmata. Kasi minema, vana tõb-ras!»

Frank heitis pojale segase pilgu ja laskis pea jõuetult longu. Ta jalad vajusid lääbakile, käsi prantsatas üle lauaserva, keha, mis püüdis end sirgu hoida, nõksatas ja vajus kõssi.

«Päris nör-rgaks võt-tis,» lallutas ta, teeseldes, nagu katsuks tõusta. «Neli pu-pu-pudelit... tüh-ja kõ-hu pea-le... hõkk!»

«Mis teiega on?»

«M-m-magada,» mõmises Frank. «Är-ra pa-handa... pur-rjus inimese pea-le.»

Uskudes, et isa on täiesti abitu, jäi Tireus mõttesse ja ohkas kibedalt. Visata tänavale hadist olendit, kes ukse taga kokku variseks, ta ei saanud. Suure vaevaga tiris ta isa kušeti juurde ja aitas ta pikali, kusjuures Frank rontsatas siruli kui laip ja Tireusel tuli ta jalad üles upitada. Arvates, et isa magab vähemalt öhtuni, läks Davenant veel kord Galerand'i otsima, aga ei saanud teda seegi kord kätte. Kui ta tagasi tuli, võttis teda vastu Hubermanni mutt, kes talle teatas, et Frank on minema lainud, ja lisas:

«Kas te ei tahaks korterit vahetada? Minu pool on teil kahekesi ebamugav elada, ja ma võin juhatada ühe väga sobiva koha.»

«Kuidas soovite,» vastas Tireus ükskõiksest. «Mina süüdi ei ole.»

Ta läks oma tuppa ja nägi lahtist kappi; valge ülikond ja pesu olid kadunud. Kapipõhjas vedeles Tireuse vana kuub, mille Frank oli jätnud pojale ainult sellepärast, et tal ei õnnestunud seda kaasa viia. Kõik muu oli ta mässinud ümber keha, pluusi alla. Seepärast polnudki teenija midagi märganud.

VI

Sellest hetkest peale oli Tireus väliselt rahulik, kuigi tundis, nagu oleks talle vastu silmi virutatud. Veidi aega ei näinud ta peaaegu midagi, kõik ümberringi oli nagu udus. Ta kortsutas laupa ja pilgutas silmi, püüdis äratada endas ükskõik millist tugevamat tunnet, aga ei suutnud, ta oli ise sama tühi nagu kapp. Tireus istus, võttis laualt niidijupi, mis oli sinna jäänud vist Frankist. Seda hakkas ta sõrme ümber kerima ja puruks rebima. Nii istus ta tükk aega, libistades vaimusilma eest läbi hulga kõrtse, mis talle eile meelde olid jäänud ja kust ta nüüd isa üles võiks leida. Otsima minna otsustas Davenant suure vastikustundega ja peaaegu vähimagi lootuseta. Ukse lukku keeranud, et keegi tema tegelikku olukorda teada ei saaks, alustas Davenant varga jälitamist, ja vaadanud hoolikalt läbi «Londi», kus polnud ei Guemasi ega Franki, seadis sammud ühte aguliurkasse sadama lähedal, kus asus seitse joomapunkrit. Ühest kõrtsist teise kõmpinud, leidis ta lõpuks oma isa Guemasi ja kolme suurte põsenukkidega, katkistes kaabulottides paadialuse seltsis. Nende lauas istusid kaks naist. Meelekohtadeni punaseks mingitud põskedega vintis fuuriad olid esimesed, kes Tireust märkasid ja ehmusid; taibanud, et vapustatud näoga poiss on helde metseeni poeg, ütlesid nad midagi Frankile, kes parajasti lõbusalt veini klaasidesse kallas. Frank vaatas üles, langetas tusaselt laud, jäi enda ette põrnitsema ja pani küünarnukid lauale.

«Ahaa! Nüüd saab nalja,» ütles Guemas, oodates põnevusega skandaali.

Kõik olid vait ja mõõtsid lähenevat Tireust ülevalt alla nagu naeruväärset vastast, kes kohe sääred teeb.

«Isa,» ütles Tireus, «ma tulin... Ma pean teile ütleva paar sõna.»

«Juba maha müüdid!» teatas Frank. «Ilmaaegu kavatsed minu peale karjuda!»

«Ma ei kavatse karjuda. Tulge natuke kõrvale, minuga rääkima.»

«Hm... nii on sulle parem. Eks siis räägime.»

Frank tõusis, ajas tabureti ümber, lükkas naabrid kõrvale ja tuli laua tagant poja juurde. Kuigita tegi väljakutsuva näo, kohendas ärplevalt püksirihma ja kergitas mängeldes kulme, ei suutnud ta varjata rahutust. Ta rääkis üleliia kindlalt ja kiledalt nagu inimene, kes kannatab suurusehullustuse all.

Isa ja poeg läksid tänavale.

«Kuidas te võisite nii teha?» küsis Tireus vaikselt.

«Miks mitte, mu poisu. Mispärast peaksid need asjad sinu omad olema, aga mitte minu? Tõepoolest! Oled sa nad ise teeninud? Ostnud? Ei! Tee, millele ma sind sõbralikult kutsun, ei tunne halastust omade ega võõraste asjade vastu. Nii oli vaja, ülevamas mõttes... languse ja kannatuste mõttes!»

«Olgu pealegi,» ütles Tireus, «mul on raske sellest rääkidagi. Aga ärge minge Footrose'i poole! Ärge ka kirjutage talle! Jumala pärast!»

«Ilmtingimata lähen, Tiri, vannun sulle Footrose'i kopsude-maksade nimel. See mõte läheb täkkesse! Ma vean kihla, et Footrose tunneb minu vastu niinimetatud jälestust; et ta sinu, sihukese romantiku pärast annab mulle hüvituseks sada naela. Ja ta annab! Siis sõidan ma San Fuegosse. Poquet on jäle.»

«Kas te sõidate siis tõesti ära?»

«Jah... Mis siis?»

«Mul ei ole raha, te teate... Ma... küsisin niisama.»

«Mis siis ikka, sinu «niisama» asemel räägin ma homme hommikul Footrose'iga. Sellest tuleb suurejooneline sünge eskiis maalile «Frank Davenanti leegitsev põrgutee»,»

Ta jäi vait, võttis siis taskurätiku, nuuskas nina ja vaatas üleolevalt Tireusele otsa.

«Isa...» ütles nooruk. «Kes te olete?»

«Kas ütlen?»

«Ütelge.»

««Vangla manu tuli plika, Punaritsikas, mustad rin-

gid silme all, ja puusi hõõritas,» lausus Frank aeglaselt ja vaatas pojale ainiti silma. «Jagad?»

Kuid Tireus ei taibanud kohe. Kui ta taipas, taganes ta ja noogutas.

«Jagad, tatine piripill!» röögatas Frank. «Nüüd kao!»

Närviliselt naerdes püüdis Tireus alla neelata pisaraid, mida ta häbenes nagu lõplikku alandust.

Frank tegi käega näo ees tähendusrikka žesti ja läks kõrtsi tagasi. Järgides äkki päheturgatanud arutut mõtet, läks Davenant otsima vanakraamikauplust. Tal oli tekkinud plaan müüa maha oma hall ülikond ja võita sada naela, et isa saaks raha ja sõidaks linnast minema.

Tireus leidis kaupluse, leppis kokku, et müüb ülikonna kahe naela eest, läks koju tagasi, pani vana ülikonna selga, keeras halli ülikonna ajalehe sisse ja viis kauplusse. Nüüd siis olid läinud kõik ilusad uued asjad ta oli jalle riides nagu pühapäeviti, kui ta kohvikus tool käis. Helkjalt sädelevast muinasloost olid alles jäänud vaid pesu ta seljas ja kübar peas. Davenant sõi ühes tavernis lambapraadi ja läks Cayennasse — nii nimetati linnajagu, kus kabareed ja mängupõrgud üksteist vastastikku üleval pidasid. Ta oli selles linnaosas käinud, kuid polnud kunagi astunud sisse ühestki tuledes lõõmavast uksest valge laterna all ega olnud kunagi mänginud. Oreli põiktänavas oli kaks niisugust ust pitsilise, kuldtähtedest sildiga, millest öösel sai süttiv ja vilkuv roheline tulekiri. Mängusaal, kuhu Davenant sisse astus, kandis nime «Laanekuningas». Vaipade ja lillede keskel, nii heledas valguses, et tundus võimalik näha lootust ja meeleheidet kaamete, peeglite vahel sõeluvate inimeste südames, andis Davenant oma kübara šveitserile ja läks siis kõrgest uksest saali, kus inimesed rühmiti mängulaudade ümber tungle-sid.

Davenant astus ühe suhteliselt lahedama lauaserva juurde ja jäi, mängust aru saamata ja teadmata, mis mäng see on, vaatama, kuidas kuldmündid ja pangatähed rahulikult tegutseva krupjee tähelepaneliku pilgu all rohelisel laual oma kohti vahetavad. Vahetevahel lausus krupjee midagi mahedat ja arusaamatut, nagu heidaks ta muhedat nalja, mis kõiki laua ümber kogunenuid peaks löbustama. Kuid tema muuseas poetatud

tahendustest läksid mängijate näod leekivpunaseks või morniks, mõned vaatasid abitult ringi, trügisid järsku inimsõõrist välja ning pühkisid ohates higist pärlendavat laupa.

«On aeg,» ütles Davenant iseendale, nähes, kuidas hulk käsi sirutus raha lauale heitma. Ta võttis taskust kõik, mis tal alles oli jäänud, ja pani mängu, midagi tagavaraks jätmata. Krupjee käsi, mis järgemööda panuseid luges, puudutas Tireuse rahasid. Krupjee vaatas teraselt noormehele otsa, kergitas kulmu, roobitses kokku väikesed hõbemündid, lükkas need Davenanti ette ja ütles:

«Võtke tagasi, see ei lähe.»

Piinlikkust tundes korjas Davenant peenraha kokku. Kaardid langesid lauale, ilmutasid oma, temale mõistetamatut suhtumist tema ja teiste lootustesse, kuid miski ei muutunud: keegi raha ära ei korjanud, keegi juurde ei pannud. Ainult pangapidaja täristas kaardipakki ja ladus kaardid laiali.

Tireus küsis tõmmult noorhäralt, kes tema kõrval seisis:

«Mida see tähendab? Miks uuesti segati?»

«Mäng lõppes viigiga,» vastas see ja vaatas Tireusele otsa. «Aga nüüd... Ahaa! Teie võitsite.»

«Kas tõesti?» imestas Davenant.

Tõepoolest, tema panus oli kahekordistunud ja ta korjas selle nii ruttu ja räpakalt kokku, et rahad jäid põigiti sõrmed vahele. «Mis ma nüüd edasi teen?» mõtles ta, märkamata, et räägib kuuldavalt, kuigi tasakesi, aga selgelt. Tõmmu noorhärta vaatas huvitatult tema poole. «Kuidas mängida, et rutem võita? Ma ei tea...»

«Tulge,» ütles tõmmu võõras äkki Tireusele, «ma tahan teid aidata.»

Tireus oli üllatunud, aga kuuletus. Selles saatustlikus paigas oli ta valmis uskuma igasuguseid imesid. Kui nad olid läinud saali keskele, ütles tundmatu:

«Kuulake: kui te mangite nii nagu praegu, pole teil viie minuti pärast punast krossigi. Tahate pangas osanikuks saada? Ma kavatsen panna panka kümme tuhat ja võin ka teie raha mängu võtta, ja teie saate oma osa. Kui hästi läheb, siis mõnisada naela.»

Ta rääkis rahulikult ja tõsiselt, oli elegantselt riides, kuid Davenant köhkles. Just siis astus nende juurde

paks mees, sigar hambus, kuulis tõmmult noorhäralt, millest on jutt, ja lausus hooletult:

«Olé, Gordon! Tahate noormeest oma tiiva alla võtta? Mis siis ikka, ise teate... Teete jälle algaja pururikaks... Soovitan end Gordoni kätte usaldada,» ütles paksuke Tireusele, «Gordon on nii rikas, et mängib nagu lõvi, ja tal veab kuratlikul kombel. Ärge laske juhust mööda. Gordonil on nõrkus algajate vastu. Heasüdamlik nagu vana lapsehoidja.»

Ärevalt ja lootusrikkalt naerdes andis Tireus oma raha Gordonile. See patsutas Davenantile õlale ja soovitas tal oodata mängu tulemust ühes salongis, mille ta lahkelt kätte juhatas. Tireus laks sinna, istus tugi- tooli ja hakkas ootama. Selles allalastud kardinatega toas ei istunud peale tema kedagi, kuid aeg-ajalt astusid sisse mõned inimesed, et oma asju arutada, sõnelda või üksteiselt midagi välja kaubelda. Sissetulijad võtsid harva istet — mängukirg kihutas nad peagi saalidesse, kõrgetest uuest paistva valguse poole, kus innustunud näo või vilavate silmadega inimesed tulesäras ja suitsus kähku ühe laua juurest teise juurde ruttasid. Davenant nägi kahte keskealist naist, kes salongis maha istusid ja teineteist lohutades nutma puhkesid. Omavahel midagi sosistanud, pühkisid täidlased daamid otsustavalt silmad kuivaks, puuderdasid end, võtsid sõrmused sõrmest ja läksid valjult ohates ära. Joostes tuli sisse roosade põskedega noormees, kaelaside ripakil. Ta jäi keset salongi seisma, tuhnis vestitaskud läbi, vilistas, pööras end kannal ringi ja kadus. Tulid sisse kolm pikka kasvu, suure näoga meest. Käed püksitaskus, kõndisid nad tükk aega salongis edasi-tagasi, rääkisid kõva häälega, vaimustusega ja naerdes; need mehed meenutasid mängu. Nad olid võitnud ja otsustasid, et sõidavad restorani.

Davenantist ei teinud keegi välja. Ta istus, jalg põlvel, ja pidas silmas saaliust, et kohe Gordoni tulekut märgata ja tema näolt lugeda mängu tulemust. Lõpuks väsis ta istumast, väsis jalga vahetamast ja mõtlemast. Kell kaminal oli juba kaks korda löönud; kui ta lõi kaheksa, otsustas Davenant minna otsima tähtsat mängurit. Veidi mures, kuid mitte niivõrd, et kindlalt uskuda, nagu oleks tema tühise summa varastanud mees, kes mängib kümnete tuhandete peale, kõndis

Davenant saalis ühe inimesterühma juurest teise juurde, vaatas igasse näkku, aga Gordonit ta sealt ei leidnud. Noormees läks teise saali ja nägi seal paksu meest, kes enne oli Gordoniga kõnelnud. Paksuke seisis mängijatest natuke eemal ja uuris oma rahatasku sisemust. Davenanti märgates tegi ta liigutuse, nagu tahaks põgeneda, kuid Davenant juba naeratas talle.

«Ah jaa!» ütles paks mees. «Noh, kuidas läks? Gordon tegi teist rikka mehe?»

«Ma otsin teda,» ütles Davenant, «ma käisin igal pool, kõigi laudade juures. Ega te pole teda näinud?»

«Oodake üks minut,» teatas paksuke, «ta vist peab panka. Ma toon ta kohe siia.»

Ta vudis kähku minema, Davenant aga jäi seisma ja seisis, kuni talle sahvas pähe oletus: «Nad on petised.» Silmanud teenrit, rääkis Davenant talle Gordonist ja palus juhatada, kus istub tõmmu noorhärä.

Nende juurde tuli teine teener.

«See oli kindlasti Gutman-Pügaja,» ütles ta, kui Tireus oli varga välimust kirjeldanud. «Jälle seesama lugul! Kes ta sisse laskis? Oli ju käsk, et Gutmanit ega Poolvilet ei tohi sisse lasta.»

Esimene teener laiutas käsi.

«Pagan seda teab,» ütles ta. «Ma vahetasin just nüüd sama Wentouri välja. Tahate direktori juurde minna?»

«Misjaoks?» küsis Davenant, kes toimunud juba mõistma hakkas, kuid ennast veel petta püüdis. «Kas Gordon on seal?»

«Teid rööviti paljaks,» ütles teine ametnik, «aga te võite kaebuse esitada.»

«Oh, ei tasu.»

«Õige ta on, et ei tasu. Teie raha on niikuinii läinud.»

«Jah, seda ma näen.»

Davenant pööras ringi ja läks klubist välja. Aeglaselt kõmpis ta koju, täiesti ükskõikne selle vastu, mida arvab temast perenaine, kes ust avades nägi tema vana ülikonda, otsalõppenud nagu ja oli muidugi juba avastanud tühjaks rüüstatud kapi.

«Homme kolin ma ära,» ütles Tireus mutile, kui oli sisse astunud.

«Olge lahked,» vastas Hubermann pilkavalt, «teile on nii parem, ma kinnitan, see tuba on teile liiga suur ja pealegi liiga kallis.»

Hästi. Aga teie andke mulle raha tagasi, Ma elasin siin ainult ühe nädala.»

«Annan tagasi sellele, kes mulle maksis. Ja on veel küsimus, mis minu mehest saab. Karl jäi teie sugulaste pärast haigeks. Ta kardab, et meid röövitakse paljaks. Nii et kohus võib veel otsuse teha, et teil tuleb ravi mine ja tohtrid kinni maksta.»

Davenant ei vastanud. Ta läks tuppa ja heitis tuld süütamata voodisse. Ta mõtted olid kui valusad paised. Mõned kujutuspildid tegid talle nii haiget, et ta end üles ajas, küsides pimeduselt: «Miks see siis nii läks? Mispärast?»

Tema jahtunud lõunasöök seisis laual. Veidi enne päikesetõusu sõi Davenant külma toidu ära ja heitis uuesti pikali. Nüüd hakkas teda ründama uni, kuid väikseimigi mõttevärehtus peletas selle jälle minema. Davenant tõusis tihti ja jõi vett; lõpuks jäi ta magama ja ärkas kell üksteist hommikul.

Teadmata, mis teda ees võib oodata, võttis ta igaks juhuks kirjutuslaua laekast hõbehirve ja pistis selle kuue põuetasku, lahkus siis korterist ja läks apteeki, kus oli telefoni kõnepunkt.

Sealt helistas Davenant telefoniraamatust leitud numbri järgi Footrose'ile, et teda ette hoiatada. Kuni keskjaam ühendas teda punakollase võõrastetoa elanikega, nautis Davenant üürikest hingetõmbeaega — jälle ootas teda põgus kokkupuude tema elust väljakistud imeväärse majaga. Kuulnud häält, mis talle vastas, sirutus Davenant kogu olemusega telefoni poole ja valmistus naeratama, kuid temaga rääkis Urania Thalberg.

Guvernant ei lasknudki tal midagi seletada. Kuulnud, kes räägib, ütles ta:

«Kui ebaviisakas teie poolt! Miks te selle mehe siia saatsite? Ta ütles, et on teie isa ja et teie saatsite ta. Kes ta niisugune on?»

«Mina pole kedagi saatnud,» vastas Davenant häbist kahvatades. «Jumala eest... Ma tahan seletada... Tahan teile kõigile öelda... Härra Footrose...»

«Härra Footrose ja tütarlapsed sõitsid täna kella kaheksase rongiga Lyssi. Nad tulevad tagasi kolme päeva pärast.»

«Sõitsid ära?»

«Jah, Claveringi ja Merani etendustele. Nägemiseni.»

Telefon jäi vait Davenant laks apteegist välja. Selle uksel rippus kuulutus, nüüd ta nägi seda. See oli talle vajalik ja ta luges selle algusest lõpuni läbi ning läks siis Galerand'i poole. See oli tema viimane katse kaitset leida.

VII

Terve linn oli täis müürilehti, mis teatasid kuulsate näitlejate, Leon Claveringi ja Leoncalla Merani küla-
isendustest Lyssis. Nende menu jõukama elanikkonna hulgas oli tagatud seda enam, et Poqueti teatrihoone ehitus oli alles lõpujärgus. Kolm külalishäitlejate etendust «Kõne», «Hugenotid» ja «Suveöö unenägu» järgnesid üksteisele 3., 4. ja 5. augustil. Davenant pidi jõudma Lyssis kas juba tänaseks või siis homme õhtuks. Esimesel juhul oleks ta võinud kihutada autoga, mida tal polnud, teisel juhul istuda hommikusse rongi. Rong Lyssis läks ainult hommikul, aga pidi osamiseks polnud ta taha. Leidmata muud vahendit, otsustas ta Galerand'i poole ja kuulis naabrite käest, et Galerand pole ka veel koju saanud. «Tema puhul tuleb seda mõnifordit võtta Simpson Davenantile. «Vahel pole ta ehitustööd kaanud, ma et kahtlen, et on väga vaja teda kätte saada, siis minge Kishlotti kohvikusse, Tolmu tänavale, sinna astub ta tihti sisse, seal tuntakse Galerand'i.» Nõuannet lõpuni kuulamata läks Davenant nii kiiresti Simpsoni juurest minema, et see ei jõudnud talt rahagi laenuks paluda. Abistusega mõtles Davenant Kishlotti, kelle juurde ta, paljuski varustatud ja ära polatud, poleks suutnud minna isegi siis, kui see taolu oleks määranud. Aga nime muuti ei suutnud ta jätta varustust paluda, sest tema jaoks olid need teinud heas tuis palutud. Eriti lohutada teda teatri ees kuultu ja Leoncalla Merani teatrit, mis ilmutab neile, kui uue vana teatri ehitustööd on — võib-olla liigutab see neid mõtet, nagu järele loovateva sopruse margiks tugevasti ta kätt suruvad. Eriti omandas haiglasel mõõtnud ja vabalt pool seda kavatsust ei eksisteerinud tema jaoks mädapi ja kui teda oleks nüüd luku taha pandud

või kinni seotud, oleks ta kindlasti ja raskelt haigeks jäänud. See oli hukkuja karjatus, viimane pääsemislootus, mille järel, kui see ei täitu, saabub rahunemine, mis on hullem kui surm.

«Nad tulevad tagasi,» arutles Davenant. «Kui mu vastik isa nende juurde ilmub, saab kõik selgeks. Aga siis on juba hilja. Nad saavad aru, et ma kaon silmapiirilt ja lähen igaveseks ära sellepärast, et neil ei tekiks minu suhtes kahtlusevarjugi. Missugune ma olin, sellisena läksin ka ära.»

Hommikust saadik polnud Davenant kodus käinud ega ivagi söönud; kuigi ta üldse süüa ei tahtnud, ostis ta ometi leiba, et mitte nõrgaks jääda; süüa ta siiski ei suutnud; keeranud leiva ajalehepaberisse, läks ta maanteele, mida mööda tal tuli kõndida sada seitseskümmend miili. Teda ei hirmutanud kaugus ega silmanähtav tõsiasi, et sellisest tohutust maast pole võimalik selle ajaga jagu saada. Ta teadis, et peab olema Lyssis teatri ees kõige hiljemalt 5. augustil kell kaheksa õhtul. Kuidas mõnel õnnestub rongis jänest sõita, sellest polnud tal vähimatki ettekujutust. Igal juhul oli see tema jaoks üle jõu käiv ülesanne. Ta kõndis miili,

ja teise, leib kaenla all ikka veel puutumata. Vahel, kui ta märkas endale järelejäetavat autot, jäi Davenant seisma ja tõstis käe. Pilgu tema näole heitnud, sulistas autojuht või krimpsutas halvaks panevalt nina; sõitjad ataksid kahvatut rändurit arusaamatult, vahel lehvidid talle rahviluks kätt, arvates, et ta on purjus; ja tõepoolest, tema valimuse järgi polnud sugi ta lihtne taibata, mida tahab öelda see veider, suurte pirani silmadega nooruk. Tunni aja jooksul vilksatasid läbi ta silmuse kaheksa autot. Kuna tal oli ebaõnnestunud esimesega, tõstis ta vaikides käe teise, kolmanda ja neljate ees, lausudes vahel: «Pidage. Palun, võtke mind peale.» Sõna «palun» juures oli auto juba nii kaugel, et eespool tolmutilves, nagu poleks ta temast mööda läinudki.

Päike hakkas loojuma, ja mõnda aega oli maantee tühi. Kuulnud selja taga järjekordset müra, mis kõneles peastvast kiirusest, halvasti taibates, mida ta teeb, ja riskides vigaseks jääda või koguni surma saada, jäi Davenant keset teed seisma, nagu auto poole, ja tõstis käe. Ta ei võpatanud, ei taganenud tollivõrdki, kui

auto tema rinna ees peatus. Ta ei kuulnudki ehmunud autojuhi pöörast sõimu, vaid astus autoukse juurde ning vaatas otse näkku kolmele sakkis mehele, kellel suud olid lahti vajunud. Nende küsimusi ja hüüdeid Davenant kuulis, aga aru ta neist ei saanud.

«Palun vaid üht,» ütles ta tusedale, tolmutantlit ja nahkmütsi kandvale mehele. «Teie ema, pruudi, naise või laste nimel, võtke mind endaga Lyssi kaasa. Kui te seda ei tee, ma suren. Ma pean homme kella kaheksaks jõudma sinna, kuhu teie sõidate, Lyssi. Kui ma sinna ei pääse, ei saa ma enam elada.»

Ta rääkis vaikselt, hingeldades, ja kirjeldas oma seisukorda nii ilmekalt, et autos istujad nõutult pilke vahetasid.

«Poisiga on midagi juhtunud,» ütles kõhn, äramagatud näoga mees. «Ta ju väriseb üleni. Hei, poiss, miks sa Lyssi pead minema?»

«Kust sa tead, kuhu me sõidame?» küsis kolmas, mustade vurrude ja punaste põskedega mees, auto omanik.

«Kas te siis ei sõidagi Lyssi?»

«Jah, me sõidame Lyssi,» karjus tüse mees, «aga meie kabjaplagina järgi pole ju võimalik seda ära arvata. Evans, võtad ta peale!? Mis sul seal kaenla all on? Pomm või?»

«See on leib.»

«Aga miks sa rongiga ei sõitnud?» küsis mustade vurrudega mees.

Davenant vaikis.

«Ma ei saanud kuskilt raha,» seletas ta, kui oli küsimusest lõpuks aru saanud.

«Las istub Walteri kõrvale,» otsustas tõlla peremees, kellele Davenanti õnneks olid meenunud tema enda noorpõlve ringlütamised. «Istu juhi kõrvale, noormees.»

Davenant sai nii rõõmsaks, et haaras mustade vurrudega mehel küünarnukist kinni ja pigistas seda, ise vaimustusest naerdes. Ta istus Walteri kõrvale ja naeris ikka edasi. Juht käivitas järsult auto, ja kui nad õhtuste kinkude vahel edasi kihutasid, ütles Davenantile:

«Sinu meelest on see naljakas?! Lõbus, mis? Oh sa sõnn sihuke! Seisab keset teed kui sõnn. Kahju, et ma

sind selle jultumuse eest alla ei ajanud. Säh, rüüpa, sõnniroju!»

Ta pistis talle pihku pudeli, mille peremees oli neile tagant ulatanud. Davenant, kes ikka veel värises väsimusest ja meeleheitelusest, mis nüüd asendus mõnutundega uue kallid auto kiirest sõidust, rüüpas mõned lonksud. Talle anti tükk kanapraadi, juustu ja apelsin. Ta sõi kõik ära, ja kui kuulis, et tagant midagi hüütakse, pöördus ümber. Kõhn mees karjus: «Miks sa nii väga Lyssi ruttad?», aga et ta ei kuulnud tema segast vastust: «Ma ei saa, ma ei oska seda seletada... uskuge...», lõi ta ükskõikselt käega ja pühendas oma tähelepanu pudelile, mis käest kätte ringi käis.

Juht ei jätanud enam juttu Davenantiga, mille üle Davenant rõõmus oli, sest tahtis segamatult nautida kibedat rahuldustunnet, et ta läheneb tuulekiirul oma lühikese õnneliku mineviku viimasele hetkele.

Päike vajus silmapiiri taha, kuid videvikus seletas silm veel maantee kivisillutist ja künkanõlvadel tuules lainetavat rohtu. Seda maanteed mööda kõndis ta nüüd mõttes ja jälgis õnnejoovastuses oma kujuteldavaid samme, mis nagu kiire kärestikuvesi tahapoole voolasid. Õotsuvas autos istudes jõudis ta mitu korda ette iseendast, kes kõndis seal kuskil teepervel, nii aeglaselt, et kiire sõiduga võrreldes võis teda lugeda paigalseisvaks. Aga peagi väsis ta nii mõtlemast kui võrdlemast, mäletas vaid seda, et homme on ta Lyssis, ja kesken- dus mõnuga sellele kindlale teadmisele.

Mehed, kes ta endaga kaasa olid võtnud, olid Poqueti mõldrid, kes sõitsid oksjonile, kus pidi vähempakkumisele tulema sõjaväele jahu hankimine. Halastanud Davenanti peale, andsid nad talle süüa, harjusid peagi tema seltskonnaga ja asusid taas arutama ärilist liitu teiste kaubahankijate vastu.

Suurepärane tsementkattega maantee Poqueti ja Lyssi vahel lubas sõita kiirusega nelikümmend miili tunnis. Enne kella kahteist, kui nad olid kihutanud läbi Wiltoni, Crene'i, Bleque'i, Laverrazi, Ruleposti ja Daccari, peatus auto Zearnes'is, kaevanduslinnas, kus oli kolm tänavat ja kümme kõrtsi.

«See ongi Lyss?» küsis Davenant Walterilt, kui ta tulesid nägi.

«Lyss? Ise oled sa Lyss,» vastas väsinud Walter ja keeras auto ühekordse, heledasti valgutatud võorastemaja ette. «Sinna on veel viiskümmend miili.»

Peaaegu neli tundi oli Davenant istunud, kuuekrae üleval, ja hoidnud külmast kohmas käega kübarat kinni. Ta oli üle keha kange ja lõdises, kuid peatus ei rõõmustanud teda, vaid tegi murelikuks. Tal hakkas hirm, et auto jääb siia pikemaks ajaks. Möldrite nimed olid: auto omanik — Evans, tüse mees — Lake ja kõhn mees — Berganz. Nad vedasid Davenanti endaga kaasa võorastemajja, kus oli palju rahvast ja nii suitsune, et heledas valguses moodustasid suitsuloorid S-tahti. Soojusest siiski mõnu tundes astus Davenant sisse, hoidudes Berganzi selja taha, kellelt ta küsis:

«Võib-olla te ei sõidagi edasi?»

«Mis?» hüüdis Berganz, peatas Evansi ja osutas talle pikka lauda köögiukse kõrval. «Kuhu mujale?» ütles ta. «Sinna mahume kõik istuma.»

Davenant ei julgenud küsimust korrata, aga Berganz, kellele see meelde tuli, ütles:

«Puhata on ju vaja, naljanina. Me tahame õhtust süüa. Sa oled hirmus kärsitu. Ohoo!» hüüatas ta ja jäi vahtima saabunute poole tulevat tursket, punetava näoga meest, kelle pead toetasid rasvavoldid ja linasest riidest krae. «Ma oleksin nagu ette aimanud. Tromp ise.»

Trompi verd täisvalgunud silmad kilasid suurest lõbust.

«Ma sõitsin teile vastu,» teatas ta käsi surudes. «Saite ninanipsu, Evans, ja Lake samuti: vähempakkumist ei tule.»

«Mis lora see on?!»

«Lähme, siis saate kõik teada. Nüüd... Mis selle külmavarjese nimi on? Kas ta on ka teiega? Kes ta on?»

«On üks... palus kaasa,» vastas Lake põiklevalt, et kiiremini äriasjade juurde jõuda. «Mingi traagiline juhtum. Noh, istume rutem. Jah, selle laua taha.»

«Kui sa tahad,» ütles Berganz Davenantile, kes järjest rahutumalt vaatas ebameeldivat tursket Trompi, «siis mine telli endale õlut ja istu, kuhu tahad, meil on vaja rääkida.»

Neli ärituusa istusid kolinal laua taha ja nagu kärbsed hakkasid nende tuulest parkunud nägude ees lend-

lema ettekandjate käed, mis töid kohale pudeleid ja taldrikuid, Davenant aga läks, süda raske, baarileti juurde. Ta tahtis õlut juua, et rahuneda. Maksnud ise õlle eest, jäi Davenant kuulama kaupmeeste kõnelust, kuid valitses niisugune lärm, et ta ei saanud sellest sõnagi aru.

Tromp seletas midagi ja nihutas ärritatult kahvlit edasi-tagasi; Lake näris võileiba ja kõõritas tema poole; Evans pörmitses, kulm kortsus, enda ette; Berganz vahtis ringi ja silus vurre. Kuni Davenant oma kruusi tühjaks jõi, oli laua taga ilmselt jõutud rahustavale ja lõbusale otsusele, sest Tromp suudles sõrmeotsi ja sõbrad prahvatasid naerma.

Lake pöördus ringi, otsides silmadega Davenanti, ja ütles midagi Evansile. See jäi mõttesse, kuid kehtas siis õlgu ja andis Davenantile märku lähemale tulla.

«Kuule,» ütles ta Davenantile, kes ärevast eelaimusest hinge kinni pidas, «me ei sõida Lyssi. Meil on siin üks asi ajada.»

«Nii! Nii!» kordas Davenant sõnu leidmata.

«Ta läheb jala!» hüüdis Tromp. «Tugev terve noor-mees... Mina tegin tema vanuses palju pikemaidki otsi. Kui sa jooksupätsi teeles asud... Hei, sina! Kuuled, mis ma sulle räägin!? — sa ei märkagi, kui oled päralt joudnud!»

«Muidugi,» vastas Davenant masinlikult.

«Jah, sa siis vabanda,» kohmas Berganz. «Tahtsime sind aidata, aga näed, kuidas läks. Saad isegi aru.»

«Ma saan aru.»

«Nojah, mine siis jumala rahus,» ütles Lake, kes hakkas vihaseks saama. «Sul on minna viiskümmend miili. Kuidagi jõuad ikka päralt.»

«Jah, ma lähen.» Davenant ohkas südamepõhjast, et leevendada ränga üllatuse painet. «Täna teid.»

«Pole tänu väärt,» vastas Evans. «Sa siis lähed? Mine. Noh, nõndaks siis,» ütles ta Trompile, «tähendab, nõnda. Mida kaasa võtta? Veini või mida?»

Davenant lahkus võorastemajast ja küsis möödujate käest järele, kuidas jõuda Lyssi maanteele. Talle näidati suund kätte ja ta asus teeles, komps kaenla all ja taskurätik ülestõstetud kuuekrae ümber kaitseks vinge öötuule vastu.

Davenant polnud pahane möldrite peale, kes ta poo-

lele teele jätsid, ta oli rahul sellegagi, et tal jäi minna vaid viiskümmend miili — aja mõttes küll julm, kuid siiski ületatav kaugus.

Sündmused, mida Davenant viimase ööpäeva jooksul läbi oli elanud, olid oma laadilt niisugused, et pühapäeva õhtust Footrose'i pool näis olevat möödunud ilmatu palju aega. Nüüd oli ta teel ühest elust teise, lootuste juurest teadmatuse juurde, kohtumiste juurest lahkumise juurde. Galerand hakkab teda otsima, aga ei leia teda mitte kunagi. Võib-olla jääb Footrose hetkeks nukralt temale mõtlema. Elly ja Rowena meenutavad teda, pisarad silmis, kui selgub, miks ta kadus midagi seletamata ja halisemata, ja siis saavad kõik aru, et tema polnud süüdi isa alatutes plaanides. See läheb muidugi nende juurde, palub raha. Siis tulebki kõik avalikuks.

Kütnud end üles selliste mõtetega — aina ühest ja samast üha uuest küljest — ei pannud Davenant külma tuult tähelegi. Kõndides üle lagendike ja kinkude, mööda unnevajunud majadest, kuulates koerte haukeid ja omaenese samme, mis olid saanud selle öö lahutamatuks osaks, jõudis Davenant seisundini, kus vaimne tegevus ei allu enam tahtele. Tema tundmused ja mõtted tekkisid iseseisvalt; enam polnud tema võimuses neid tagasi hoida või lüüa. Kujutuspildid olid nüüd selged kui värvilised joonised mustal paberil. Ta astus Footrose'i võorastetuppa, nägi täpselt kõiki mustreid ja varje, otse käegakatsutavalt mööblit ja selle paigutust, nii et ta oleks võinud eksimatult kirjutada üles kauguse esemete vahel, võis mõttes puudutada lakki ja sametit. See võorastetuba äratas temas igatsuse selle sama tundetulva jõul, mis ta ise sellesse oli kätkenud. Ja pole teada, millise seose tõttu nägemismeele ja alateadvuse vahel oli just sellest kumavast punakollasest toast saanud tema kogenematute ihaluste sümbol.

Talle meenus, kuidas kuus kätt olid rohus võtit otsinud, ja ta seisatas, suutmata vaikides taluda elavat mälestuspilti.

Davenant ütles:

«Hüvasti, käed ja võtmed. Hüvasti ka sina — mina ise, kes ma seal olin —, hüvasti sinagi. See oli liiga hea, et nii võinuks jääda kauaks, igaveseks.»

Tuletades meelde, mida ta oli kuulnud jalgsirännakutest, kõndis Davenant peatumata edasi, et hoiduda roidumusest, mis paratamatult saabub pärast lühikest puhkust, sest see häirib lihaste ühtlaste kokkutõmmete kooskõla hingamise ja südame rütmiga. Ta kõndis vetruval ja möödetud sammul, tagant kihutatuna numbri- test miilipostidel. Päikesetõusuks oli Davenant, vallatuna sundmõttest, et teisiti pole võimalik, käinud läbi kaksikümmend neli miili. Tema teadvuseks sai kogu laotus: enam ei suutnud ta midagi mõelda ega tunda. Vahel hüüdsid naised mõnes külas teda ukseävel, et teada saada, kas ehk keegi ajab taga seda lõkendava näoga poissi, kes miskipärast imeliku näoga ringi vahib. Inimesed, kes vankriga mööda sõitsid, krimpsutasid nägu ja nähvasid hobusele piitsaga, kui Davenant palus end natuke maad edasi viia, halvasti valitsedes häält, mis oli tuulest ja tolmust kähedaks muutunud. Ta päris farmerilt, kes kraavi kaevas, palju Lyssini veel maad on jäänud, ja sai kuulda, et sinna on veel kaksikümmend viis miili. Kaugel eespool paistis selgesti sinav, pilvedeni kerkiv mägi — see oli silmapiiri kõige kõrgem punkt — ja farmer ütles: «Näed sa seda mäge? Kui sa selle mäe oled seljataha jätnud, siis kulub veel kümme minutit, ja sa näedki Lyssi.»

Need sõnad naelutasid kogu Davenanti tähelepanu mäele, mis tundus lootustandvalt ligi olevat — nagu kõik mäed, kui õhk on läbipaistev. Tema hirmuäratavast kaugusest andis tunnistust ainult metsa nõlvadel, mis meenutas tuvihalli luuderohu, kuid Davenant taipas seda alles siis, kui ta tund aega edasi oli kõndinud ja luuderohi ta pilgu ees vaid veidi kohevamaks oli muutunud. Mägi jäi teest vasakule ja temast sai Davenanti selle päeva tähtsaim mõte. Kogu aeg nägi ta teda enda ees, kord säravselge taeva taustal, kord pilvede peidus, mis libisesid ta külgedelt alla kui hingeaur mööda siledat klaasi.

Päike andis Davenantile sooja. Pärast vastuseisu õhule jahedusele pigistas magamatusest ja käimisest kurnatud süda temast highi nagu vett käsnast, kuid tema rühkis lõõtsutades edasi, vaadates mäe aeglaselt muutuvaid piirjooni. Mägi alistus visalt tema nõrkenud, tui- kuvale sammule. Juba seletas silm ta pinna näilises üksluisuses seljandikke ja lõhesid, orgusid, mis metsa-

desse lõikusid, kaljuastanguid ja kuristikke; mägi ei tundunud enam fantastilise kauni nägemusena, pilvekuhilana silmapiiril, vaid paljudest, võrdlusele alluvatest osadest koostuva kolossina.

Varsti jõudis Davenant tema vasakule nõlvale, millest madalamal, puude varjus, seisis üksikud valged majad. Maantee hakkas keerama, tegi looke ümber paremale jääva kõrge künka, nii et mäe ja tee vahelt tuli nähtavale org kitsa läikiva jõelindiga; jõest kerkis udu ja roheline orusäng avanes nagu linnulennult ränduri pilgule. Vastu kaljukülge toetus väike majaosmik lamedatest kividest katusega. Ukse ees pesi end naine ja Davenantil tuli joogijanu. Naine pühkis näo kuivaks, vaatas teda, kuni ta vett palus, käskis oodata ja läks ära.

Davenant istus trepiastmele. Kui ta näo ette ilmus veekruus, asus ta nii aplalt jooma, et valas end märjaks.

«Veel?» küsis naine, silmitsedes mõtlikult ta haiglast välimust.

Davenant noogutas.

Tühjendanud teise kruusi, keeras ta paberist lahti üleni tolmuse leiva ja uuris seda kahtleva pilguga.

«Sööma peab,» ütles ta.

«Kuhu te lähete?» küsis naine, kes tuli nüüd, käes pudel viina.

«Lyssi. On see veel kaugel?» päris Davenant, pistis leivapala suhu ja võttis kohe uuesti välja, sest ta ei suutnud närida.

«Kaugel, kolmteist miili. Jooge viina.»

«Viina? Ei tea. Mis kell on?»

«Varsti kaksteist. Jooge viina ja heitke varju alla puhkama. Kui te tund aega magate, jõuate rutem päralt. Ma ajan teid üles.»

«Teate, hea naine,» ütles Davenant, püüdes tõusta, «kui ma magama jään, ei ärka ma nii pea. Ma tulen Zearnes'ist ja olen öö läbi kõndinud, aga ma pean edasi minema.»

«Jooge siis viina. Kas te ei saa aru, mis teiega lahti on? Teil on põletik.»

«Põletik?»

«Jah, seda juhtub nii hobuste kui inimestega. Kopsud on põletikus.»

«Ma saan aru. Aga mitte ainult kopsud. Mis siis ikka, andke mulle viina, ma maksan teile.»

«Ta on hulluks läinud! Minule maksta! Ise on kerjus!»

Davenant rüüpas pudelisuust mõned lonksud, tõmbas hinge ja jõi veel, kuni meelekohtades tukslema hakkas. Ta andis pudeli tagasi, püüdis end püsti ajada, kuid kangestus valust ristluudes, puhkes naerma ja vajus taas istuli.

«Noh, marss varju alla!» ütles naine.

Tal oli armiline, vilgaste silmadega nägu ja lahke naeratus.

«Pole midagi,» vastas Tireus maas väherdades ja asjatult tõusta üritades. «Kui ma ainult üles saaksin. Ma pean minema.»

Ta haaras uksepiidast ja vedas end püsti, keha rammestusest värisemas, aga kui oli jalule saanud, pigistas hambad risti ja hakkas aeglaselt astuma.

Naine ohkas, vangutas kaastundlikult pead ja hüüdis:

«Mine siis, õnnetu, olgu sul seal parem kui siin! Mis ma saan parata! Süda lõhkeb, kui teda vaatad!»

Sundides end vägisi kõndima, tajus Davenant iga sammuga, kuidas liikumisvõime tagasi tuleb. Ei läinud kümnet minutitki, kui ta piinavast kangestusest üles sai, aga nüüd oli ta samm üsna ebakindel.

Jõudsid kätte päeva kõige palavamad tunnid, mille tolmuses ja higises voolus Davenant sageli ümber pöördus, et mäge vaadata; vaevumärgatavalt eemaldus see, muutudes aegamööda samasuguseks siniseks ja kaueks nagu ennegi — pilvevalliks taevarannal.

Enam polnud tõuse ega kaljunukkide ümber looklevaid teesilmuseid; maantee viis nüüd mäest alla ja päikeseloojangu ajal nägi Davenant kaugel tasandikku mererannal, mis oli maju täis tipitud. See oli Lyss, sädelev ja suitsev nagu lasu hõõguvaid süsi.

Arvates, et nüüd, eesmärgi lähedusest innustatuna, jõuab ta kiiremini edasi, liikus Davenant tegelikult vaid jõuriismete varal, toimuvat täielikult taipamata ja nii aeglaselt, et viimast kahte miili kõndis ta kolm tundi.

Linn kadus mitmel korral küngaste varju, ja kui hakkas pimedaks minema, kerkis ta teda ümbritseva sel-

jandiku tagant kui silmapiiri ühest servast teiseni ulatuv tuledemeri. Juba võis kuulda tänavakära, kellade helinat laevadel, mis löid poolt kaheksat, mõtlikke vilesid. Davenant sundis end astuma nii kiiresti, kui lubas valu jalgades ja õlgades. Autod vuhisesid temast mööda kui lendavad linnud, aga juba nägi ta päris lähedal maju ja jõudis varsti äärelinna kitsastele, rõskusest ja kõrbenud õlist lehkavatele tänavatele.

Mitu korda juhatasid inimesed talle teed teatri juurde, kuid ta eksis ikkagi ära, sattus kord pimedale platsile laohoonete vahel, kord kõrvaltänavate treppidele, mis kesklinnast kaugemale viisid. Narmendavas ajalehepaberis leib segas teda kujutlemast end seisvana uhkes teatrisaalis. Davenant pani leiva kivipostile. Veel kaks korda ümber nurga keeranud, seisis ta äkki laial tänaval, õhtuses leitsakus keset tuhandete tulede sära, kus lakkamatu tõldadevoor näis kui must malev põlevi silmi tormavat võitlusse rahvamurruga. Hobuste kõrgelekistud pead ja autode pärad vilksatasid mööda samas tasapinnas kelmikate naisenägudega; vaateaknad lõõskasid, kõik oli valge, jube ja joobnustav. Ent see tuledesäras mürisev keeris aitas Davenanti tema viimases heitluses läheneva teadvusekaotusega.

«Kus teater on?» küsis ta noorelt mehelt, kes uurivalt talle otsa vaatas ja ütles:

«Te seisate teatri vastas.»

Davenant vaatas sinna: ja tõesti, teisel pool tänavat seisis neljakordne hoone, kus leegitses lühtrite tulekahju, mis sädemepilvena akendest välja uhkas. Hoone valgete võlvide ja sammaste vahel, mis olid alt müüri-lehti täis kleebitud, saalis ilmatu rahvasumm; inimesed käisid klaasustest sisse ja välja. Siis küsis Davenant kõrgilt vanalt daamilt:

«Kas kell on juba kaheksa?»

«Viis minutit puudub kaheksast,» vastas daam, saanud üle umbusklikust kõhklusest — vastata või mitte — ainult seetõttu, et Davenant talle üksisilmi otsa vaatas ega liikunud paigast.

Vana daam katsus oma ridiküli, veendus, et seda pole varastatud, ja läks, õlg ees, edasi, Davenant aga tõttas teatri sissekäigu poole. Ta nägi kassat, aga kassa oli suletud. Pimedal luugil teatas suurte tähtedega kuulutus, et kõik piletid on välja müüdud.

Davenant jäi keset vestibüüli seisma, segades inimeste liikumist, vahtis ringi ja otsis pilguga neid, kelle pärast ta kõik vaevad kanda oli võtnud. Teatrisaali kõrge uks oli paakil, selle taga helkisid kuld ja tuled; viravas valguses naersid imelisse, ligipääsmatusse maailma kuuluvad näod, taustaks eesriie sinise laguuni, purjekate ja lindudega. Mängis vaikne muusika. Suurest peeglist paistis norgus kogu kahvatu näo ja tolmust hallide huultega. See oli Davenant, kuid ta ei tundnud ennast ära.

«Kas ma tohin sisse minna?» küsis Davenant vanalt teatriteenrilt, kes ukse kõrval seisis. «Ma tuln kaugelt Palun laske mind sisse.»

«Mis asja?!» vastas teatriteener. «Mis te ütlesite? Kus leie pilet on?»

«Kassa on kinni, aga ma maksan pileti eest ära.»

«Sa oled küll naljahammas,» ütles teener palujat tunnistades ja lükkas ta kõrvale, et üht seltskonda mooda lasta. «Mine minema, muidu visatakse sind välja.»

«Mis siin lahti on?» tuli nende juurde teine teatriteener.

«Purjus või muidu peast segane,» ütles esimene teener, «tahab ilma piletitä saali minna.»

«Jumala eest!» ütles Davenant. «Mind oodatakse. Ma pean sisse saama.»

«Wilton, visake ta välja.»

«Lähme!» käsutas Wilton ja võttis Tireusel küünarnukist kinni.

«Ma ei saa ära minna.»

«Pole viga, meie aitame. Noh, hakka astuma!»

Wilton talutas Tireuse ukse taha, andis talle kerge müksu selga ja ütles uksehoidjale:

«Snook, seda ära sisse lase.»

Davenant läks, astus kõnniteelt sõiduteele, vaatas tagasi, kortsutas kulmu ja jäi silmitsema ringiga teatri ette sõitvaid tõldu. Oma ahastuses oli ta peaaegu kindel, et Footrose ja ta lapsed on juba oma kohtadele istunud. Äkitselt nägi ta õhtustes ristlevates valguskiirtes tumeda hobuselaka taga Rowena ja Elly elevil nägusid. Footrose istus seljaga Davenanti poole.

«Tere! Tere!» kisendas Tireus ja sööstis, süda lõhke-mas, rüsinasse, rataste ja inimeste vahele, et mööda-

vuranud tõllale järele jõuda, kaotas siis teadvuse ja kukkus maha

Niipea kui ta silmad kinni olid vajunud, nägi ta telefonitraate, nendel istuvaid linde ja lõputuid künkaid.

«Keegi karjatas!» ütles Elly, kes oli hüüde peale pead pööranud, «Tampico, naera, kui tahad, aga mulle tundus, et see on Davenanti hääl. Ta hüüab meid Poquetis. On ju inetu, et me teda kaasa ei võtnud, eks?»

Footrose ei teadnud, mida vastata. Kõik kolm tulid tõllast välja ning läksid helendava sissepääsu poole. Rowena heitis nalja õe pettekujutelmade üle ja Ellygi tunnistas, et küllap ta «vist jampsis». Siis hakkasid nad lustiga uurima teiste tualette ja võrdlema neid oma õhkõrnade kleitidega.

Davenant aga jäi sonimiste suletud ringi, millest ta ei pääsenud välja nii pea. Ta oli Footrose'i majas ja vahetpidamata kutsusid teda küll vanem, küll noorem õde, et ta parandaks ära veekraani, riputaks üles maali, loeks raamatut ette, sulgeks akna või nihutaks tugitooli lähemale. Ta tegi seda kõike meelsasti, vaimustusega, lamades peaaajupõletikuga Punase Risti hospitalis.

II OSA

I

Tee Tachenbackist Hertoniisse, mis laskub mägedest kaksteist kilomeetrit enne Hertoni, teeb mere ääres järsu käänaku ja jõuab siis tasandikule. Hõbedamaagi avastamine Tachenbacki lähedal muutis selle viletsa raja päris korralikuks maanteeks. Kurvi kohal, tagumine külg vastu kaldajärsakut, seisis võörastemaja — ühekordne raudkivist hoone ühe veeruga kiltkivikatuse ja nelinurkse õuega, kuhu ei mahtunud korraga rohkem kui neli sõidukit. Võörastemaja akendest paistis ookean. Selleäärde jõudmiseks ei kulunud rohkem kui paar minutit.

Võörastemaja nimi oli «Maismaa ja Meri», nagu teatas kollane kiri siniseks värvitud puusildil, kuigi kõik kutsusid seda Stomadori võörastemajaks — endise omaniku nime järgi, kes üheksa aastat tagasi oli kadunud, seletamata, kuhu ja mispärast, ning kindlustanud uue peremehe, James Graveloti omandiõiguse maha-jäetud majapidamisele seadusliku dokumendiga. Tookord oli Gravelot ainult seitseteist aastat vana ja võörastemaja kujutas endast kahe kambriga palkmaja. Kahe aasta pärast oli Gravelot selle põhjalikult ümberhitanud.

Lugu, kuidas Stomador võörastemaja üle oli andnud, polnud mingi saladus; just seda arutas Gravelot Hertoniisse tagasisõitva sildimaalri Barkettiga. Barkett ja tema tütar Martha olid hommikul oma hobuse võörastemaja ees seisma jätanud ja sisse sööma tulnud.

Peremehel oli ka abilisi — üks teenijatüdruk ja üks sulane. Teenijatüdruk Petronia ülemvalitsuse alla kuulusid söögikeetmine, toidukraami ostmine, koristamine ja pesupesemine. Kõik muu töö tegi sulane Firs. Gra-

veloti tunti kui pentsikut poissmeest; kahtlustati, et ta elab vale nime all, ja mõlgutati mõtteid tema käitumise ja kõnemaneeeri üle, mis ei vastanud tavalise kõrtsmiku omale. Ümbruskonna elanikud mäletasid hästi üldist imestust, kui sai teatavaks, et võõrastemaja on hakanud pidama peaaegu poisike, kes alguses töötas üksipäini ja tegi kõik ise. Tal oli kapp raamatuid täis ja tšello, mille mängimise ta ise selgeks oli õppinud. Ta ei löönud külge teenijatüdrukule ega pühendanud kedagi oma linnasõitude eesmarkidesse. Peale selle oli Gravelot erakordselt osav laskur ja harjutas iga päev võõrastemaja taga, kus maja ja kalju vahel oli kiilukujuline tühemik. Vahetevahel, kui vihma sadas, toimusid need laskeharjutused toas. Niisugune võõrastemaja peremees äratas uudishimu, mis ajuti oli soodus ta rahakotile. Gravelot meeldis naistele ja oli alati valmis nendega naljatlema, kuid naisi pahandas järelemõtlik ja isalik varjund tema suhtumises nende peaaegu alati lapselikku olemusse. Seepärast meeldis ta neile, kuid tal polnud sellist menu, millega kaasnevad otsesed koketsed rünnakud.

Vestlus Stomadorist sai alguse Barketti küsimusest, kas Gravelot sõidab Hertonis pulmahooaja pidustusi ja meelelahutusi vaatama.

Külalised ja Gravelot istusid sama laua taga. Gravelot oli käskinud oma hommikusöögi suurele lauale tuua.

«Seal korraldatakse igasuguseid võistlusi. Muuseas tulevad ka laskevõistlused, ja teie olete, nagu räägitakse, kogenud laskur,» ütles Barkett, kes Graveloti tundis, sest oli sageli tema juures peatunud, kui Tachenbackist koju sõitis.

«Vaevalt et ma sõidan. Ma lasen hästi,» kinnitas Gravelot valehäbita, «ainult et Hertonis käib nüüd teistmoodi laskmine — jaht lindudele, kes pole nõus isegi väikseima kriimuga oma õrnal nahal. Üheksa aastat tagasi sattusin ma sinna kanti — samuti pulmahooaja kõrgpunktiks.»

«Räägitakse, et te ostsite Tom Stomadorilt võõrastemaja. Oli see tõesti nii?»

«Oh ei! See juhtus kõik väga imelikult. Ma tulin jala Lyssist ja jäin siia ööbima. Hommikul tegi Stomador ettepaneku, et annab võõrastemaja mulle — ta oli otsustanud selle maha jätta ja Hel-Hew'sse elama

asuda. Võõrastemaja ei toonud talle midagi sisse — paik oli mahajäetud, tee peaaegu tühi, kuigi ta ütles, et «siin pole asi selles.»

«Imelik inimene!» tähendas Barkett. «Võttis ta teilt raha?»

«Raha poleks mul jätkunud niigi palju, et Stomadori pörsast ära osta. Ta ei võtnud midagi ega palunud midagi. «Sa oled noor mees,» ütles Stomador mulle, «hulgu tööta ringi, ja kui sa mulle korra ette sattusid, siis võta, kui tahad, see hurtsik ja hakka äri ajama.» Ma jäin nõusse. Mul oli ükskõik. Kapis ja sahvris oli üht-teist söögikraami, peale selle — katus pea kohal, kaks siga, seitse kana. Ma võisin siin elada ja farmerite juures tööl käia. Võõrastemaja pealt teenida ma ei lootnud.»

«Kuidas ta siis ära läks?» küsis Martha.

«Kott õlal. Hobuse ja vankri oli ta juba maha müünud. Noh, me koostasime Tachenbacki notari juures dokumendi, et võõrastemaja on mulle üle antud. Stomador maksis ise kõik kulud ja ütles jumalagajatuks: «Minul ei tulnud «Maismaa ja Merega» midagi välja. Võib-olla läheb sinul paremini.»»

«Minu arust oli see Stomador mingi ebanormaalne tüüp!» tähendas ümara roosa näoga Martha, kes pidas lugu selgetest ja täpsetest asjadest.

«Vaevalt küll,» vastas Gravelot. «Tal olid võib-olla mingid omad plaanid. Ta oli üksik mees. Kust me võime teada, mida teine inimene mõtleb? Vastu võttis ta mind küll veidralt, see oli nii: ma küsisin süüa. Stomador seisis akna juures, käed selja taga. «Õige mul tarvis sinu eest hoolitseda,» ütles ta. — «Aga teie olete ju peremees?» — «Olen küll, ja mis sellest?» — «Seda, et ma pidin teie poole pöörduma, ja ma pöördusin ning palusin süüa. Ma maksan selle eest.» — «Aga miks ma peaksin sind söötma?» käratas Stomador. «Mis seos on selle vahel, et mina olen peremees ja sina näljane?» Ma olin nii imestunud, et jäin vait. Stomador rahunes ja teatas: «Otsi, kust tahad, mis kätte saad, seda söö.» Otsustasin võtta tema sõnu täht-tähele ja leidsin leti tagant kapist kolm veinipudelit, võid, sinki, külma riisi pipraga, naeripiruka, viisin kõik lauale ja asusin vaikides sööma, Stomador aga vaatas sapise näoga pealt. Lõpuks hakkas ta naerma ja ütles: «Vaata kus tohman!

Kes sa sihuke oled?» Äkki hakkas ta minu eest kangesti hoolitsema ega küsinud poole sõnagagi, kuidas ma varem olin elanud. See veider tuse mees liigutas mind pisarateni. Ta tegi mulle voodi valmis, sundis sooja veega pesema ja hommikul näitas oma laokil majapidamist — peaaegu paljaid seinu — ning andis võõrastemaja üpris pidulikult üle. Me koguni jõime selle sünnimuse auks. Õelnud: «Palju õnne sulle,» läks ta minema ja rohkem ei tea ma temast midagi...»

«Muidugi, see oli lihtsalt juhus,» kinnitas Barkett.

«Juhus... Juhus!» kordas Gravelot, mõelnud viivu sildimaalri sõnade üle. «Juhuseid on väga palju. Inimene tutvub kellegagi juhuslikult, otsustab midagi juhuslikult, leiab või kaotab juhuslikult. Iga päev on tulvil juhuseid. Need ei muuda meie elu põhihoovust. Kui aga saabub selline juhus, mis puudutab inimese põhiolemust — olgu siis instinkte või teadvust —, saavad alguse tähtsad elumuutused või jäävad sügavad jäljed, mis paratamatult annavad ennast tunda ka tulevikus.»

Martha ja Barkett ei saanud Gravelotist hästi aru ja mõtlesid: «Jah, pentsik sell on see noor kõrtsmik; ta on vist haritud mees, kes varjab oma minevikku.»

«See on arukas jutt,» ütles Barkett, «aga tooge, nagu öeldakse, näide praktilisest elust.»

«Näited on siin: mees näeb tänaval naist, sellisest on ta unistanud kogu elu; ta tutvub temaga, abiellub või hukkub. Näljane leiab rahakoti hetkel, kus ta tunneb, et teda ootab võit, ta läheb klubisse ja võidab palju raha. Külasse saabub meremees. Kellegi unistaja unistused reisimisest virguvad. Talle on antud tõuge ja ta läheb laia maailma seiklema. Või näeb inimene, kes on korra otsustanud endale lõpu teha, horisontaalset puuoksa, mis on kõver kui salapärase viibe... On võimalik, et see õnnetu poob end üles, sest tema sisemine nägemisvõime on vallandunud ja ta tajub õudse puu kõnekat külgetõmbejõudu. Ometigi läheb see kõik mööda järgmistest inimestest: rikkast — rahakoti leidmine, kalgist — naine, koduskükitajast — meremees ja rongile ruttajast — horisontaalne, silmuse tarvis sobiv oks. Kui mul üheksa aastat tagasi oleks olnud tähtis ja huvitav eesmärk, poleks Stomadori ettepanek kuidagi saanud minu juhuseks, ma oleksin ära öelnud.

Tema ettepanek langes ühte minu väljapääsmatu olukorraga.»

«Tõepoolest!» puhkes Barkett naerma. «Kui vahvalt te seda... silme ette maalisite.»

«Pea'nd pea!» hüüdis Martha. «Las ta ütleb, milleks pidada seda, kui inimene loteriil võidab? Ei lootnudki võita, aga sai palju raha, seadis äriasjad korda, sai rikkaks. Mis see on?»

«See oli nii, Martha: kes ostab pileti, tahab ja loodab alati, et ta võidab. See on teadlik katse, mitte juhus.»

«Millised on siis teie järeldused?» huvitus Barkett. «See tähendab kokkuvõte?»

«Niisugune: kõik, mis ootamatult meie elu muudab, ei ole juhus. See on kätketud meisse endisse ja ootab vaid välist tõuget, et tegutsemises avalduda.»

«Nii,» ütles Martha, «ma kõnistasin ja murdsin jala — mis see on?»

«Ma ei tea,» puikles Gravelot vastusest kõrvale, et paaseda keerulisest seletusest, millest neiu arugi poleks saanud. «Muuseas, see kuulub teist laadi nähtuste hulka.»

«Nii kui jänni jäi, siis on kohe teist laadi nähtused.»

Kõik pahvatasid naerma. Siis võeti jälle arutusele pulmahooaeg. Ka Marthast pidi tuleval aastal saama auriku masinisti abikaasa, seepärast kuulas ta huviga isa ja Graveloti kõnelust.

«Tänavune hooaeg on väga elav,» ütles Barkett, «ja ma võiksin üles lugeda kümneid perekondi, kus pulmapidu peetakse. Lähematel päevadel abiellub Van Coonet, Hertoni, Peyva ja San Fuego kuberneride poeg; räägitakse, et ta ise, see Van Coonet, määratakse paari aasta pärast Meyclas' ja Saardani kuberneriks.»

«Ma sooviksin, et noor kuberneriproua teeks peavalu ainult kondiitriäridele,» ütles Gravelot. «Kes ta siis on?»

«Ta võiks teha peavalu ka Amsterdamis kullasseppadele,» teatas Barkett uhkelt nagu inimene, kellel on õnn olla kuulsa mõrsja kaasmaalane. «Consuelo Juarez on juba kaheksateistkümnenda aastane, aga on tõsi, mida räägitakse, et ta on alles päris laps. Tema abielugi tõendab seda. Van Coonet elab ju rääpast ja kõlvatut elu. Neiu vaeseke pole mingi iludus, kuid armsamat olevust ei leia te Poquetist Zurbahanini.»

«Lugupeetud Barkett, ega te ei taha ometi mu päeva

ära rikkuda ja öelda, et Consuelo on kõõrsilm ja küü-
rakas ja räägib läbi nina? Mulle meeldivad ilusad
paarid.»

«Ma olen teda näinud,» teatas Martha, «ta pole tõesti
ilus ja naerab palju.»

«Nii on naistega alati: nad ei salli üksteist,» tähendas
Barkett ja asus seletama: «Asi pole näotuses. Ma tahan
belda, et kui tütarlaps, kes saab kaasavaraks kakssada
tuhat naela, pole pimestav kaunitar, leitakse alati põh-
just, et teda taga rääkida. Küllap öeldakse, et peigmehele
on rohkem mõistust peas kui armastust südames. Con-
suelo Juarez on väga veetlev, rõõmsameelne ja nii edasi,
aga muidugi mitte täiuslik või laitmatu, klassika-
line iludus. Ükskord nägin ma, kuidas ta koeraga täna-
val jalutas. Võluv tütarlaps, tõeline apelsiniõis!»

Muianud selle vaimustuse ja väikluse segu üle,
avaldas Gravelot lootust, et ka kuberner poeg oskab
hinnata oma naise väärtuslikke omadusi, eriti kui see
on jalutanud ka tema ja koera seltsis.

«Teravmeelne järeldus,» lausus Barkett. «Aga vae-
valt oskab Georg Van Coonet hinnata seda lohutust,
võib-olla koguni lunastust, mille saatus on talle läki-
tanud. Suuremat lurjust ei leia te Klondike'ist Tulemaa
saarteni.»

«Kui nii, mis sunnib siis tütarlast talle kaela lan-
gema?»

«Ta armastab teda. Mida te veel soovite? See otsustab
kõik.»

Vestlejad ei aimanudki, et nad mõne minuti pärast
näevad Consuelo Juarezi peigmeest. Selsamal hommi-
kul sõitis Van Coonet oma sõpradega kaevandusest koju
tagasi. Peatse abielusõlmimise tõttu oli Van Coonet, et
vältida ohtlikke kuulujutte, pidanud järjekordse
joomapeo tuttava kaevandusinspektori majas. Akna
taga tuututas pasun ja ukse ees jäi seisma tumerohe-
line auto. Barkett vaatas aknast välja. Ta nägu venis
pikaks.

«Kus hunt hüütakse...» lausus Barkett. «Saabus
Van Coonet, et mu keel kuivaks! See on tema!»

«Sa teed nalja!» ütles Martha, üllatusest ja lugupida-
misest ärevil.

Gravelot ei läinud saabujatele vastu. Ta jäi rahuli-
kult istuma. Isa ja tütar vaatasid imestunult tema poole.

«Kell pole veel üheksagi. Ta tuleb Tachenbackist.
Mida see tähendab?» pomises Barkett.

«Pummeldas öö läbi, arvan ma,» sosistas Martha, sil-
mitsedes limusiinist väljaastuvaid inimesi. «Seal on
Van Coonet, tema kallike Laura Mouldway ja kaks
võõrast. Ilm on palav, aga neil on kõigil silindrid peas.
Oh! Nad on täis.»

«Sul on õigus, mu arukas tütar,» ütles Barkett.

Gravelot tõusis ja läks külalistele vastu. Seisatanud
lahtisel uksele, jäi ta vaatama lõbujaanulist peigmeest.
See oli pikk brunett mees laitmatult korrapäraste näo-
joontega, umbes kolmkümmend viis aastat vana. Tema
ilus nägu oli kõrk ja kurvameelne, nagu oleks ta
ammugi leppinud paratamatusega, et on sunnitud elama
endast alamate olevuste seas. Mõningate raskustega
end sirgu hoides tuli Van Coonet «Maismaa ja Mere»
puutrepist üles, käevangus Laura Mouldway, lõbusate
vallaliste daamide seltskonnast pärit sõbratar, kelle
saledad külmad sõrmed toetusid tema käsivarrele. Lap-
seliku näo ja puhtsüdamlike siniste silmadega Laura
Mouldway oli pikka kasvu ja blond ning ta sale ja
nõtke kogu meenutas pehmes tuules lehvivat linti.
Laura roheline jakk, hall, valge sulega kübar ja hallid
kingad löid Marthal hinge kinni. Tagapool tulid Snog-
den ja Weiss. Snogden, Van Cooneti sõber, vimmas ja
närviline mees tumeda põskhabemega tõmmul targal
näol, kõndis õõtsuval sammul Weissi kõrval; Weiss oli
hiljuti Hertonisse saabunud jahtlaeva omanik, unine
tedretähniline mees, kelle heledad ripsmed varjasid
hägusat ja mõttelagedat pilku.

«Hei, auväärt peremees!» ütles Van Coonet Gravelo-
tile, keda võime nüüd nimetada tema õige nimega —
Davenant. «Sõit oli väsitav, palavus on õudne ja janu
mõõtnatu. Snogden, mu käsi peab jälle kindlaks saama,
ülehomme kirjutan ma abielulepingule alla. Ma ei taha
sellele tindiplekki teha, nagu Snogden ennustab.»

Nii rääkides istus ta koos teistega laua taha, mis oli
selle laua vastas, kus istus Barkett tütreaga. Snogden
läks pühveti juurde, valis ise veinid ja Petronia, Dave-
nanti teenija, viis neli pudelit lauale. Süüa ei tahtnud
keegi, seepärast serveeriti vaid pähkleid ja kuivatatud
puuvilja.

«Jah, ma teen tindipleki,» kordas Van Coonet veini

valades. «Aga selle kärbse ma lasen maha, Laura, kui ta ei jäta rahule teie marmorlaupa.»

Tööpoolest, nii vähe kui kärbseid ka polnud, kiusas üks naist, istudes vahetpidamata ta näole. Laura ajas ta vaevaga minema.

«Pärast sellist ööd,» ütles Snogden, «julgeksin ma alla kirjutada vist ainult mandariinititli omistamise tunnistusele.»

Veidi rahutult vaatas tähelepanelik Davenant Van Coonetit; too peletas hoolitsevalt Laura põselt tagasilennanud tüütu kärbse, jälgis, kuidas see kahe akna vahele seinale istus, ja tõstis revolvri. Martha kattis kõrvad. Van Coonet tulistas. Vakatanud pealtvaatajad pöörasid pilgud sihi poole ja nägid, et auk krohvis oli tükk maad eemal. Kärbes polnud isegi minema lennanud.

«Mööda!» kuulutas Snogden, kui jahimees revolvri tasku pistis. «Jätke, Georg. Väga kõva pauk oli. Te olete kuulnud,» küsis Snogden Weissilt, «seda kahekordse enesetapmise lugu? See juhtus eile öösel. Kaks inimest tulistasid teineteisele otse pähe.»

«Kahe sammu kauguselt?»

«Viie tolli kauguselt. Mulle rääkis Böckles kaardimängu ajal. «Genua» hotellis olid armunud end maha lasknud. Peremees on hädas, sest kohe tekkis jutt, et nende surma tõttu on kõik sellel aastal sõlmitud abiellud õnnetud. Selge, et kõik kolisid hotellist minema.»

«Ptüil» sülitas Van Coonet. «Ärge sõnuge ära. Las ennustavad, kes ja mida tahavad. Mina abiellun oma väikese pärdikuga ja pistan käe talle põske, kus on peidus varandused.»

«Ma julgeksin küsida,» pöördus Barkett aupaklikult nimeka külalise poole, «kuidas see õnnetus juhtus? Philip Barkett, teie teenistuses, silditöökoda, Lage tänav number kuus, ka transparendid ja illuminatsioonid, kui suvatsete... Kurb juhtum!»

Van Coonet oleks küsimuse kõrvust mööda lasknud, kuid märkas Martha roosatavat nägu ega suutnud talit-seda mõttetult kibku puudutada kas või sõnadega öits-vat neidu, kes ta fantaasiat sütitas.

«Kuidas? Kallis härra, ma pole asjatundja. Võib-olla taipasid mõlemad, kui kirk oli rahuldatud, et mäng ei tasu end ära »

Martha punastas Van Cooneti terava pilgu all ja nihutas taldriku vähimagi vajaduseta teise kohta.

«Imelik seletus!» tähendas Davenant vaikselt naerdes.

Kõik vaatasid hämmastunult võõrastemaja peremeest, kes oli julgenud Van Coonetile vahele rääkida.

Van Coonet mõtles selga sirutades sedasama. Lõpuks soostus ta kulmu kergitades vastama:

«Mispoolest see imelik on? Minule tundub näiteks, et see võõrastemaja on... imelik. Aga kas te kärbsele pihta saaksite? Mulle paistab, et teie tabavate märkuste juurde peaks kuuluma veel mõni täpsust nõudev oskus.»

Taipamata purjus mehe varjatud ähvardust ning soovides leevendada piinlikku olukorda, võttis Barkett südame rindu ja teatas:

«Gravelot on esmaklassiline laskur, kellele minu meelest võrdset ei leidu.»

«Ah! Kas tõesti? See solvab mind,» ütles Van Coonet, keda lugu tüütama hakkas.

«Aga mina oskan ka lasta!» kuulutas Weiss.

Valmis tüdimusest kõiki üksteise vastu ässitama, ütles Laura Davenantile:

«Oi, näidake oma osavust! Nemad on ju kõik ärplejad.»

«Kuidas, kas mina ka?» hüüdis Van Coonet.

«Noh, teie ehk ei olegi veel kõige viletsam laskur.»

«Me kõik oskame lasta,» ütles Snogden.

Jälle istus kärbes Laura lõuale ja ta vehkis käega, et kiuslikku putukat eemale peletada.

«Peremees! Laske kärbes maha sealtsamast, kus te seisate!» käsutas Van Coonet. «Kui pihta saate, annan teile gini. Näete, kus ta istub! Selle laua peal.»

Tõsi, kärbes istus seina ääres tühjal laual, heledas päikesekiires.

«Hästi,» lausus Davenant alistuvalt. «Vaadake siis hoolega.»

«Kindel, et lasete mööda!» hüüdis Snogden.

Puhvetist lauani, kus kärbes istus, oli vähemalt viisteist sammu.

«Ma panen mängu veel ühe gini!»

Davenant heitis talle mõjliku pilgu, tõmbas kassalaekast pika rauaga revolvri, sihtis ja tulistas. Kuul lõi

laua küljest laastu, mis kõrgele üles lendas, ja kärbes oli kadunud.

«Lendas ära?» uuris Weiss.

«Oh ei,» kinnitas Laura Mouldway. «Ma vaatasin tähelepanelikult. Minu kärbes haihtus eetrisse.»

«Gini kuulub teile,» sõnas Van Coonet.

Sünge näoga viskas ta raha lauale. Snogden viipas teenija ning andis talle gini Davenanti jaoks. Kõik tundsid end veidi ebamugavalt.

Davenant võttis raha, mille teenija tõi, ja ütles selge häälega:

«Selle raha ja samuti selle, mis laual on, võite teie, Petronia, endale võtta.»

«See oli juhuslik tabamus!» hüüdis Van Coonet, keda tegi tigidaks Graveloti reageerimine. «Kas te ei prooviks veel, mis? Petroniale kaasavaraks?»

«Miks ka mitte,» ütles Davenant. «Kuus kuuli on alles, ja et kärbes on oma karistuse juba saanud, lasen ma kuulid üksteise sisse. Tahate?»

«Äh, kurat!» hüüdis Snogden. «Kas te räägite tõsiselt?»

«Tõsiselt.»

«Siis saate kuus gini,» teatas Van Coonet.

«Mäng pole võrdne,» sekkus Weiss. «Tema peab omalt poolt ka midagi välja panema.»

«Kaksteist gini, tahate?» pakkus Davenant.

«No nii. Ja see kõik saab Petroniale,» ütles Van Coonet, heites pilgu õnnest ja kohmetusest lõkendavale Petroniale.

Puhvetist teise seina oli kakskümmend kolm sammu. Davenant tulistas ja kihutas kuule seina, kuni revolver tühjaks sai. Krohvi sisse uusi auke ei tekkinud, ainult korra varises prahti sügavaks taotud avause servast.

«Ähh!» ütles Van Coonet nõrdinult, kui joomavennad löödult vait olid jäänud ja Laura laskurile käsi plaksutades «bravo!» hüüdnud. «Ma muidugi ei teadnud, et mul on tegemist professionaaliga. Nii. Ja kõik Petronia pärast. Maksan samuti kaksteist gini. Ma pole kerjus. Petronia heaks. Võtke raha.»

Peremehe märguande peale võttis teenija värisevi käsi raha vastu ja ütles:

«Tanan teid. See oli lihtsalt ime.»

Ta tammus ringi, jäi siis ukse kõrvale seisma, õnnest köötsus ja üleni higine, pihk põlletaskus raha täis.

Martha naeris vaikselt. Van Coonetile tundus, et neiu naerab tema üle, ja tal tuli tahtmine teda solvata.

«Teate, pruntispõskne piiga...» alustas Van Coonet; kuulunud ära Barketti kiiruga öeldud: «Minu tütar, kui lubate,» jätkas ta: «Auväärne ja süütu laps, kas teie ei võtagi veel osa kellahelina ja apelsiniõite mängust? Hertoni on täis napakaid, kes ihkavad jääda selleks «kuni hauani». Aga kuidas on teiega, mis?»

«Martha läheb mehele tuleval aastal,» lausus Barkett viisakalt, et tütarlast kimbatusest välja aidata. «Hughes Burke tuleb merelt tagasi ja siis me paneme Marthale selga valge kleidi... Ehehehe!...»

«Isa!» hüüatas piinlikkusest punastav Martha, kuid lisas kohe: «Mul on hea meel, et see toimub tuleval aastal. Võib-olla oleks nende kahe surm, kes end maha lasksid, saanud meile tänavu halvaks endeks.»

«Aga muidugi. Meie peame peiesid,» vastas Van Coonet. «Snogden, kuidas oli nende kahe eesli nimi, kes teineteisele kuuli pähe põmmutasid? Kuidas te ei tea? Peate välja uurima. Lõbus lugu. Ärge minge mehele, Martha. Mees hakkab teid peksma...»

«Georg,» katkestas selle jõhkra jutu Laura Mouldway, keda jahmatas Van Cooneti künism, «on aeg sõitma hakata. Kell kolm peate oma pruudi juures olema.»

«Jah, Olgu ta neetud! Vannun, Laura, kui see väike pärdik mul peos on, võite te mängida kullaga nagu liivaga!»

«Ee... ee...» pobises Weiss kohmetult. «Niipalju kui ma tean, armastab teie pruut teid väga.»

«Armastab? Kas te ka teate, mis asi on armastus? Ukseprao vahelt sühtamine.»

Keegi ei vastanud talle. Kahvatanud Laura pööras näo kõrvale. Isegi Snogden kortsutas meelekohta hõõrudes kulmu. Barkett ehmus. Ta tõusis laua tagant ja tahtis tüdrikut minema viia, kuid see tõmbas käe ta käest lahti ja pühkes nutma.

«Kui õel see on!» hüüdis ta ja lõi jalaga vastu maad. «Oh, see on nii alatu!»

Vihale aetud peremehe järsust käitumisest, omaenese jultumusest ja tüli ennustavalt sünge näoga Laurast

kellele ägestunud džentelmen oma kuldsete lubadustega nii selge hinnangu oli andnud, kaotas Van Coonet täielikult enesevalitsuse.

«Teie õnn, et te meesterahvas ei ole!» käratas ta nutvale tütarlapsele. «Kui mees teid siniseks on klobinud, nagu tema amet ette näeb, hakkate teist laulu laulma.»

Davenant tuli leti tagant välja ja astus Van Cooneti ette.

«Eesmärk on saavutatud,» ütles ta otsustavalt, «te olete tütarlast ja mind surmani solvanud.»

Paduvihm, kui see laest alla oleks pahisenud, oleks stseeni pealtnägijaid ja Van Coonetit ennast vähem rabanud kui Davenanti sõnad. Barkett sikutas teda käisest.

«Ärge hukutage end!» sosistas ta. «Olge vait, olge vait!»

Snogden kogus end esimesena.

«Teid solvati?» röögatas ta Tireuse ette hüpates.

«Teie... kuidas, pagan, te nimi oligi?... Teie olete siis ka peigmees?»

«Kõik Petronia heaks,» pomises Weiss lõbutsedes.

«Ma ei tea, miks vaikis Barkett,» ütles Davenant Van Coonetile, tegemata väljagi Snogdeni vihapurskest, «aga kui isa vaikis, räägin ma ka tema eest. Solvata armastust tähendab solvata mind.»

«Ah nii! Kus tuli välja romantika jutlustaja! Nagu kaasuar palveraamatu ees!»

«Jätke, Snogden,» käskis Van Coonet külmalt, tõusis ja tuli Davenantile lähemale. «Mu kallid tsirkuse Nimrod! Kui te jalamaid ei palu minult vabandust niisama põhjalikult nagu koer, kes mangub tükki leiba, teatan teile oma meeleolust kõlava kõrvakiiluga.»

«Te olete lurjus!» ütles Davenant valjusti.

Van Coonet lõi teda, kuid Davenant jõudis kätte ette tõsta ning andis vastasele kohe sellise kõrvakiilu, et see silmad sulges ja oleks äärepealt kukkunud. Weiss hüppas nende vahele.

Toas muutus vaikseks nagu ikka, kui kõik tajuvad möödapääsmatut õnnetust.

«Teate mis,» ütles Mouldway Weissile, «ma istun autosse. Saatke mind.»

Nad läksid välja.

Snogden astus Van Cooneti juurde. Mahajäetud laua

taha oli jäänud kolm meest: Davenant, Snogden ja Van Coonet. Barkett, asjad kiiruga kokku korjanud, viis Martha õue ja asus kähku hobust ette rakendama.

Davenant kuulis vestlust ja taipas ülihästi selle teotavat mõtet.

«Körtsmikuga?» ütles Van Coonet.

«Jah,» vastas teine. «Asjaolud on sellised.»

«Liiga suur au. Aga asi pole selles. Te teate, milles.»

«Kuidas soovite. Sellisel juhul ootab minu osa veel ees.»

«Täna teid, te olete — sõber. Hei, lojus,» hüüdis Van Coonet Davenantile, «me võtame sind kui marutöves looma. Duelli ei tule.»

«Kui te duellist keeldute,» vastas Davenant aeglaselt, «kannan ma hoolt, et teie mõrsja saaks teada, kummal põsel teil habe jõudsamalt kasvama hakkab.»

Need vastastikused solvangud ei suutnud enam kutsuda esile uut kallaletungi ei ühelt ega teiselt poolt.

«Kas teate ka, kellele te räägite neid tähelepanuväärseid tõdesid?» küsis Snogden.

«Georg Van Coonetile räägin ma neid.»

«Jah. Aga ka mulle. Mina olen Raul Snogden.»

«Kaks kuulevad alati paremini kui üks.»

«Mida teha?» küsis Van Coonet. «Te näete — see mees on pöörane. Teate mis: teile teatatakse, nii jääbki teile osutatakse seda au, et teiega kahevõitlust peetakse.»

«Koht leidub,» vastas Davenant. «Ma ootan otsust kohe.»

«See on võimatu,» teatas Snogden. «Olge rahul sellega, mis teile lubati.»

«Hästi. Ma ootan, ja kui te viha lahtub, leian vahendeid, et ta uuesti lökkele lööks.»

Saabus vaikus.

«Närukael!... Lähme,» ütles Van Coonet Snogdenile ja läks aeglaselt trepist alla, Snogden aga võttis raha, et arvet maksta. Visanud kaks kuldmünti mahajäetud lauale, jooksis ta auto juurde. Ta istus sisse ja seltskond kadus põuase hommiku tolmupilve.

Davenant seisis tükk aega mõtlikult laua taga, pea rinnal, ja kaalus oma käitumist, kuid ei leidnud selles midagi üleaarust. Tema tegu oli olnud paratamatu.

Masendatud Martha saatis varsti isa peremehele

tema nimel tänu avaldama. Barkett kavatses kohe ära sõita, oli kohkunud ja mures ning palus Davenanti, et see katsuks kuidagimoodi hirmsat lugu heaks keerata.

Davenant kuulas teda vaikides, saatis külalised teele ja asus igapäevase töö juurde.

II

Suurema osa teest Van Coonet vaikis, tundes viha oma kaaslaste vastu, kes nägid pealt tema alandust, kuid mõistus sundis teda alistuma olukorrale.

«Ma tahan vältida avalikuks tulekut,» ütles Van Coonet Laura Mouldwayle. «Lubage, et te ei räägi kellelegi midagi.»

Laura teadis, et Van Coonet tasub talle vaikimise eest. Kui aga ei peaks tasuma — Laura käes olid trumbid ja ta võis ohutult mängida suurele panusele. Ootamatu kordaminek vaimustas Mouldwayd nii, et ta mõttes saatust õnnistas.

«Minu peale võite kindel olla, Georg,» sosistas Laura talle südamlük-ironiliselt. «Ma kardan vaid, et see mees tapab teid. Kas poleks targem kogu lugu rahulikult lõpetada? Kui ta vabandab?»

«Hilja ja võimatu.» Van Coonet vajus mõttesse. «Jah, hilja. Snogden andis minu nimel nõusoleku kahevõitluseks.»

«Mida siis teha?»

«Ma ei tea. Ma teatan teile.»

«Jumala pärast, Georg!»

«Hästi. Aga risk on möödapääsmatu.»

Van Coonet käskis autojuhil peatuda linna serval ühe trahteri ees, noogutas Snogdenile, et see temaga kaasa tuleks, ja jättis hüvasti Weissiga, keda ta samuti palus ebameeldivast loost vaikida.

«Kallis Georg,» vastas Weiss, «mul on kahju, aga ma imestan, miks te ärritute sellise tühise asja pärast, mis oleks tulnud sealsamas, kohapeal, jalustrabava kaklusega korda ajada. Aga ma pean suu, sest teie tahate nõnda.»

«Asi on märksa keerulisem, kui teile paistab,» vaidles Van Coonet vastu. «Minu pruudi iseloom ja aru-

saamad määravad kahjuks kõik. Ma pean temaga abielluma.»

Weiss sõitis Lauraga minema, Van Coonet ja Snogden läksid trahterisse ja võtsid omaette kabineti.

Snogdenil, kellel endal varandust polnud, oli müstiline anne hästi riideskäia, elada kallis korteris ja olla heal jalal kõrgemasse seltskonda kuuluvate poissmeestega. Levis kuuldus, et ta on valemängija ning väljapressija, aga sellest kumust, mida faktid ega isegi kaudsed tõendid kunagi polnud kinnitanud, oli talle pigem kasu kui kahju tänu inimhääletuse kalduvusele vaimustuda aususest, kui seda rünnatakse, ja tabamata kelmusest, kui see on andekas.

Aimates, mida tahab temast Van Coonet, kes varsti pidi Consuelo Juarezi juurde sõitma, pani Snogden ettenägelikult kella lauale ja laskis siis tuua likööri ja kohvi.

«Snogden, ma olen pigis!» hüüdis Van Coonet, kui teener oli lahkunud. «Kõrvakiil on kõvasti külge kleebitud, ja kui mitte täna, siis homme teab sellest kogu linn. Consuelo Juarez, teatraalselt vapper nagu ta rahvale omane, ootab, et ma suren selle Graveloti kuuli läbi, nutab siis endal silmad peast, läheb kloostrisse või võtab mürki.»

«Te tunnete teda hästi?»

«Tunnen teda piisavalt hästi. See on segu siirupist ja paukželatiinist.»

«Kahtlemata on papi Gravelot ideaalne laskur,» alustas Snogden, kui oli hulk aega mõelnud ja oma plaani detailselt läbi kaalunud. «Isegi kui ta tõsiselt haavata saab — kui te jõuate esimesena tulistada —, tabab Gravelot täpselt teie laupa või nina, just nagu ta heaks arvab.»

«Puudub veel, et te niisama mängeldes maalite pildi mu matustest.»

«Võtke seda kui valjusti mõtisklemist, Van Coonet, — ma ei taha teid nõokida ega kiusata, seepärast arutame parem läbi oma võimalused. Leppimine ei tule arvesse.»

«Miks?» küsis Van Coonet kähku, sest oli vaikselt lootnud lugu kuidagi, kas või uue alanduse hinnaga kinni määtsida.

«Sellepärast, et tema andis teile kõrvakiilu, ja ka

sellepärast, et me ei või loota Graveloti vagurusele: lepitust otsides riskime kohata keeldumist. Teie ju lõite teda esimesena.»

Van Coonet pigistas pea käte vahele ja pörmitses mornilt klaasipõhja. Ohkas siis, krimpsutas nägu ja lõi klaasi tühjaks

«Ma ei saa enam millestki aru. Snogden, aidake! Paastke mind! Pärast magamata ööd on mul peas üksainus hädakisa. Olen täiesti segi.»

«Georg,» ütles Snogden valjusti ja raputas sõpra, kes istus, pea käte vahel, poolsurnud hirmust ja vihkamisest, «ma päästan teid.»

«Pagana pihta, Raul! Mida te saaksite teha?»

«Enne kui ma ütlen, mida, nõuan, et te mind pimesi usaldaksite.»

«Ma olen nõus kõigega.»

«Pime usaldus on peamine tingimus. Teiseks: ma pean tegutsema aega viitmata. Tegutsemiseks on mul vaja sularaha.»

Van Coonet ei olnud kitsi, Snogden oli selles sageli veenduda võinud. Aga kui Snogden nimetas summa — kolm tuhat —, tõmbas Van Coonet kulmu kipra ja muutus veidi jahedamaks sõbra kaalukate päästmislubaduste vastu.

«Nii palju? Milleks teile nii palju on vaja?»

«Mul on tunnistajate nimed üles kirjutatud. Barkett, tema tütar, teenija ja Gravelot ise,» seletas Snogden nii tõsiselt, et Van Coonet taltus. «Kõigilt neilt inimestelt võtan ma vaikimistöotuse. Gravelot läheb maksma rohkem kui teised, aga ülejäänutega luban ma odavamalt toime tulla. Weiss sõidab täna ära. Laura vaikib, sest loodab tänulikkusele tulevikus. Inimesed pole kuigi keerulised. Muidu puhastaksin ma juba ammu tänaval saapaid või kirjutaksin romaane ajalehe pühapäevasele jutulisale.»

«Teil on õigus. Tegutsege,» ütles Van Coonet ja võttis tšekiraamatu välja. Summa märkinud, kirjutas ta tšekile alla ja andis selle Snogdenile.

«Nüüd,» ütles Snogden tšekki tasku pistes, «räägin ma avameelselt.»

«Nii on kõige parem.»

«Suurepärane. Me oleme eelarvamusteta inimesed. Ma ajan teie asjad joonde, aga ainult sel juhul, kui te

annate mulle praegu kohe vekslit kaheks kuuks kümnele tuhandele naelale.»

Van Coonet polnud nii rumal, et pidada neid jõhkraid, rõhuga öeldud sõnu naljaks. Väliselt jäi Van Coonet rahulikuks ja oli vait, kuid äkki kahvatas kohutavalt ja pörutas nii kõvasti rusikaga vastu lauda, et tassid alustassidelt üles hüppasid.

«Mis õnnetu päev see küll on!» hüüdis Van Coonet. «Kas tõesti lendab kõik kuradile? Ja teie — teie, Snogden, tahate mind paljaks röövida?! Mida ma pean sellest arvama? Ma tean, et te ei põlga ära altkäemaksu, ma tean teist rohkem kui mõni teine. Aga ma ei teadnud, et te nii julmalt kasutate ära minu õnnetuse.»

Snogden võttis jalutuskepi ja viskas tšeki lauale.

«Tšekk on siin,» ütles ta, tundes pöörast mõnu näiliselt riskantsest mängust, tajudes täielikult selle rahustavat ohutust. «Ma olen omakasupüüdlik, õigemini — ma olen ärimees. Teie tšekk ei innusta mind. Jumalaga. Ma ei pea meie tüli lõplikuks, ja homme, kui see juba hilja ei ole, võite uuesti alustada läbirääkimisi, kui kümme tuhat ei tundu teile enam nii suure summana, et selle pärast tasuks jääda ilma kõigest ülejäänust.»

«Snogden, te lõite mind tummaks,» ütles Van Coonet, needes oma tormakust, kui nägi, et sõber suundub ukse poole. «Ärge minge ära, kuulake mind. Ma olen nõus.»

«Jumal hoidku!» lausus Snogden, tuli niisama söökal sammul oma tooli juurde tagasi, nagu oli sealt lahkunud, ja vajus kurnatud ilmel istuma. «Jumal hoidku! Need viis aastat, mis ma teid tunnen, Georg, — alates teie kaardivõlast Colbert'ile, kui oli vaja kõigi liiakasuvõtjate kukrud tühjaks pumbata ja mina nagu peni silkasin Hertoniist San Fuegosse, San Fuegosst Poquetisse ja jälle Hertoniisse tagasi, — sellest ajast peale kuni tänase hommikuni uskusin kindlalt, et te tunnete vandeseltslaslikku tänulikkust kaaslase vastu, kellele olete tänu võlgu selle elujärje eest, mida teil õnnestus saavutada peaasjalikult minu abiga. Ma parem ei räägigi loost alaealise Mathildega daamide orkestrist, kui teid kohtuprotsessiga ähvardati. Ma ei räägi teie isa pehmeketegemisest, rahast olematuks loobumistasuks Smithile, kes justkui olevat ähvardanud lasta protesti võltsitud vekslit, mida tegelikult olemaski polnud. Ma ei räägi ka

hangeldamisest salakaubaga, mis, jällegi tänu minule, tõi teie kõrgeaususele sisse kaksteist tuhat. Ma ei räägi ka nendest paljudest juhtudest, kus ma teid aitasin, kui te olite sattunud räpastesse afääridesse naiste ja ajalehemeestega. Ma ei räägi Laurast, kelle ma teie jaoks sõna tõsisel mõttes Wagreni süngist välja kiskusin. Aga ma räägin aust... Ei, laske ma lõpetan. Jah, Van Coonet, meie mesti meestel on oma autunne, ja selle nimi on vastutasu. Ainult autunne sunnib mind seda teile meenutama. Nüüd, kus ma võiksin kasvatada oma poisist korraliku inimese, kes ei tunne neid kärssavaid patuleeke, milles põletas oma elu tema kasuisa, kuulutate teie rusikaga vastu lauda põrutades, et ma olen röõvel ja närukael. Ma oleksin hane ja naeruväärne, kui ma poleks omakasupüüdlik, sest see tähendaks, et ma oleksin võimetu teid päästma. Sellises loos on vaja inimest nagu mina, kes ühtegi abinõu ära ei põlga. Pealegi olen ma teie sõber, ja te peate nõustuma, et omakasupüüdlik sõber on parem kui omakasupüüdmatu vaenlane. Aga nüüd on teil aeg kaineks saada ja sõita. Kirjutage veksel.»

Snogden ei luisanud, kui ta poisist rääkis. Kaheksa aastat tagasi, võitnud suurema summa, tuli tal äkki tuju ja ta ostis kerjusnaiselt imiku ning palkas sellele amme. Hiljem kiindus ta poisisse ja hoolitses tema eest väga.

«Selline on siis kärbsse hind! Vekseli ma annan,» ütles Van Coonet, kellel tegelikult ei jäänudki muud üle kui usaldada end enesekindla ja kogenud Snogdeni hoolde. «Kas teil planki on?»

«Mul on varuks absoluutselt kõike.»

Snogden andis Van Coonetile plangi, ja kui teener oli tinti toonud, kiikas eemalt, mida Van Coonet kirjutab.

Kui veksel oli valmis, murdis Snogden selle kokku ja ohkas kuuldavalt.

«Nii on parem, Georg,» ütles ta kaalukalt nagu täiskasvanu, kes last lohutab, «uskuge mind. Suur raha innustab võimeid avaldama ja leidlikkust ilmutama.»

«Aga, kurat võtaks, pühendage siis ka mind oma plaanidesse!»

«Milleks! Pean teile ütlema, et ma ei kannata kriitikat. See jahutab õhinat. Mis puutub minu kavatsustesse, siis on need nii vähe originaalsed, et teis võib

tärgata kahtlus, mina aga tunnen ennast ja olen edusurmkindel.»

«Oh, kui rõõmus ma oleksin, Snogden! Võin ma rahulikult Consuelo poole sõita?»

«Jah. Võite ja peate.»

«Aga, Snogden, kui juhtub see, mida te oma enesusalduks võimatuks peate, ja teil tuleb end lööduks tunnistada?»

«Siis annan teile vekseli tagasi ja te rebite selle minu juuresolekul tükkideks,» teatas Snogden kindlalt. «Minge ja oodake Juarezide pool. Ma teatan teile.»

Van Coonet rahunes veidi. Nad tasusid arve, läksid välja ja keerasid kumbki ise kanti. Snogden jättiski mainimata, mida ta kavatses ette võtta, Van Coonet aga sõitis koju, et vanni minna ja pruudi juurde minekuks ümber riietuda.

III

Van Cooneti nooruke mõrsja Consuelo Juarez oli kruntide müügiga rikastunud Diego Juarezi ainuke laps. Juarez, tubakaistanduste ja sigarivabrikute omanik, haldusnõukogu saadik, alamkihtidest üleskerkinud mees, jõudis haljale oksale alles vanas eas. Tema naine oli karja ülesostja tütar. Kui Consuelo oli kümneaastane, saatsid vanemad ta Hispaaniasse, ema sugulaste juurde. Seal lõpetas ta pansionikooli ja tuli tagasi seitsmeteistkümneaastase neiuna. Seetõttu polnud hertonlaste kergemeelsed elukombed Consuelot kuidagi mõjutanud. Ta oli jõudnud koju veidi aega enne meremeeste aastapidu, mida peeti Hertoni 9. juunil kuunar «Minerva» mälestuseks, mis oli saabunud Hertoni reidile 9. juunil 1803. aastal. Tantsu ajal oli Consuelo tutvunud Van Coonetiga ja hakanud peagi teda armastama, hoolimata mehe halvast mainest, mida ta, nii imek kui see ka pole, sugugi valeks ei pidanud, kuid uskus ometi ja kinnitas rahulikult nii endale kui ka löödud isale, kellele see abielu vastumeelt oli, et tema mees muutub teistsuguseks, sest armastab teda. Et Consuelo elust midagi ei teadnud, võis sügav armastus tema meelest ümber kujundada isegi paadunud kurjategija. Ta eksis selles natuke, kuid ainult ehk sedavõrd, et nii-

sugune armastus võib mõjutada ainult tugevaid ja vapraid inimesi.

Et see tulenes Consuelo sirgjoonelisest ja usaldavast loomusest, on oluline mainida, et tema avaldas esimesena Van Coonetile armastust ja tegi seda nii liigutavalt, nagu suudab end väljendada vaid kogenenutu olend. Iga teine väljavalitu Van Cooneti asemel oleks tundnud end pooltest pattudest lunastatuna ja oleks enne tõsiselt järele mõelnud, kui võtnud kanda suure vastutuse hoida ja kaitsta tütarlast, kes kinkis oma südame niisama lihtsalt, nagu oleks ulatanud lilleõie. Van Coonet teeskles armunud suure kaasavara pärast ja pani veidike imeks, kõigist naiste hulgas saavutatud võitudest hoolimata, kuidas saak ise püssi ette jooksis, kui tema alles jäljed üles oli leidnud. Van Cooneti isa himustas kaasavara veel rohkem kui poeg. August Van Coonet oli kõrvuni võlgades ja raisanud võõrast raha, nii et tema teenistuslik, samuti ka majanduslik pankrot oli ainult aja küsimus.

Kaks kuud jättis kuberner poeg hüvasti poissmehepõlvega, varjates enam-vähem õnnestunult oma seiklemisi. Lähenes pulmapäev, ja täna pidi Van Coonet sõitma pruudi juurde vestlusele, mida neiu pidas äärmiselt tähtsaks. Consuelo tahtis siiralt ja südamest rääkida talle oma armastusest, et seejärel võtta mehelt tõotus olla talle tööline ja ustav sõber. See oli loomulik tuhm, sest neiu tunnetas ähmaselt oma sammu tähtsust ja ihaldas aega viitmata lasta tulvata valla kõigil õilsamatel tunnetel nii endas kui ka väljavalitusel, et süda võiks ennetavalt tungida paljude ees ootavate aastate läheduse saladusse.

Juarezi perekond ei lahkunud harilikult oma maa-mõisast, kuid nädal enne laulatust kolis Consuelo emaga linnamajja, mis seisis kingul kitsa Karantiini tänava taga, üsnä Püha Mauritiuse pargi ja kiriku lähedal. Juarezi ühekordne, lameda katusega maja koosnes kolmest eri kõrgusega valgest kuubist, mille ees oli kividega sillutatud plats ja sellele viiv trepp. Platsi piiras malmvõre. Siit avanes vaade Karantiini ja teiste lähemate tänavate katustele kuni kaugemate, uute seitsmekordsete majahiiglasteni välja. Maja idatiiva ees oli teineteise kõrval kaks terrassi, üks kõrgem, teine madalam. Siseõu oma rõdude, purskkaevu ja lillepeenarde

keskel sirgivate palmidega oli Consuelo lemmikpaik. Seal armastas ta lugeda ja meeliskleda, ja sinna juhataski mulatist toaneitsi Van Cooneti, kes veerandtunnilise hilinemisega kohale oli jõudnud, sest pärast Snogdenist lahkumist oli ta püüdnud oma närve tasa-kaalu viia ja istunud sel eesmärgil tükk aega vannis ja joonud piparmündikokteili.

Barkett oli tabavalt kirjeldanud Gravelotile muljet, mida Consuelo jättis, seepärast on mõtet vaadelda teda vaid hästi lähedalt, nagu Van Coonetil selleks tihti võimalus avanes. Hoolimata oma rikkusest armastas neiu lihtsust, mis väga ärritas peigmeest, kes tahtis, et perekonna jõukus ja vägevus, mis tema eneseuhkust kõditasid, avalduksid pruudi igas kleidivoldis. Selleks kohtumiseks oli Consuelo valinud mahapööratud kraega valge pluusi ja erksa, pojengpunase seeliku; väiksed valgetes sukkades jalad olid kängitsetud mustadesse kingadesse. Peenike kuldkest suure pärliga ümbritses kahes ringis neiu tõmmut kaela, musti juukseid ehtis kilpkonnaluust kamm. Sõrmuseid ega kõrvarõngaid Consuelo ei kandnud. Tillukeste jalgadega võrreldes olid ta käed nagu poisi kämblad, kuid jätsid nii surumisel kui pilgule mulje lahkest loomusest ja naiselikkusest. Üldiselt võttes oli ta nägus neiu sõbraliku näoga, selgete mustade silmadega, mis vahel üsna tõsiseks muutusid, ja võluvate ripsmetega, sale ja väikest kasvu, kuigi liikuvus, sihvakus ja plikalikult õblukesed käsivarred lasksid Consuelol paista pikemana, kui ta tegelikult oli, sest ta soeng ulatus Van Coonetile vaid lõuani. Tema hää, mis tuli kuuldavale ühtaegu hingetõmmetega, oli tämbrilt sügav ja nii sulnis, et isegi tähtsusetutes sõnades oli Consuelo lausutuna varjatud tundeid, mis olid sihitud võib-olla hoopis olulisematele objektidele, kuid olid omased tema toonile nagu hingamine tema kõnele.

Sellise neiuga oli kihlatud Van Coonet. Teda võttis vastu Consuelo ema, kõhn naine, kes mingil määral meenutas tütar ja kel oli seljas tume pärlitega tikitud siidkleit, ning Van Coonet pühendas mõne minuti tulevasele ämmale, teeseldes, nagu ei huvitaks teda miski muu peale pruudi. Kuigi Vincenta Juarezil olid erksad ja terased silmad, millest omal ajal paljud mehed olid unistanud, oli ta, mehele järele kiites ja temaga koos

ohates, ometi salajas Van Cooneti poolel. Elegantne patukehastus, kes kummardab tugeva ja puhta tunde ees, liigutas ta romantilist südant. Pealegi ei pidanud loomade ülesostja tütar suursuguste isikute pahesid mitte halbade kalduvuste tagajärjeks, vaid nagu iselaadseks, riskiga seotud spordiks, mida pole raske idülliga välja vahetada.

Temaga vestelnud, läks Van Coonet mõrvoja juurde. Teda märgates puhkes Consuelo õitsele ja punastas. Tema pilkudes peegeldus õrnus ja kärsitu soov kõnelda millestki edasilükkamatust.

Tülpinult, rõhutatud hirmust duelli eest, hakkas silmakirjalik Van Coonet ettevaatlikult ja vaguralt mängima armastajat — ühte raskeimat rolli, kui mängija südames pole paika vähemalt sümpaatialgi. Kui süda naerab ja tütarlapse armastus on vääramatu, on mängu edu tagatud — ei ole häbelikkust sõnades ega poosides; oled sa rahulik, kahtlustäratavalt tasakaalukas, isegi tusane ja loid — naisesüda leiab seletuse kõigele, õigustab kõike ja võtab süü enda kanda.

Van Coonet suudles Consuelo kätt, kuid neiu embas teda, suudles meelekohale, astus siis kõrvale ja viis ta kättpidi tooli juurde.

«Tulge siia, istuge... istuge...» kordas neiu, märgates, et Van Coonet oli hetkeks mõttesse jäänud. «Jätke kõik oma mured. Nüüd olete minu juures, ja mina olen teiega.»

Nad istusid ja vaatasid teineteisele otsa. Consuelo võttis lehviku, lehvitas seda ja ohkas. Tema naervad ja ärevad silmad uurisid vaikivat peigmeest.

«Mul on süda nii raske,» ütles Consuelo. «Te teate, mis juhtus? Täna räägib terve Hertoni kahe inimese enesetapust. Noormees armastas meeletult neidu, ja neiu teda. Nii kurb, eks ole tõsi? Neil ei lastud abielluda ja nad ei suutnud seda üle elada. Alles mahajäetud kirjast selgus õnnetuse põhjus. Seal oli kirjutatud just nii: «Pigem surm kui lahusolek.» Seda kirjutas neiu. Ja noormees lisas: «Me ei lahku teineteisest. Kui me ei saa koos elada, siis sureme koos.» Nüüd räägivad kõik, et see on halb enne ja et need, kes sel aastal abielluvad, lõpetavad õnnetult ja et nende elu tuleb talumatu. Mida te arvate, kas me ei peaks oma abiellumist järgmise kevadeni edasi lükkama? Mul on millegipärast hirm,

ma kardan kõiki selliseid asju... ja ei saa sellest mõttest lahti. Olete seda juba kuulnud?»

«Olen kuulnud seda lugu,» ütles Van Coonet, võttis Consuelo käest lehviku ja silmitses elevandiluule maailtud pilte. «Imekaunis asjake! Aga ma armastan teid nii väga, kallid Consuelo, et ebausk ei häiri mind.»

«Oh, te armastate mind!» hüüatas neiu vaikselt ja püüdis haarata lehvikut, mida Van Coonet kinni hoidis, nii et nende käed ühinesid. «Aga on see tõsi?»

Consuelo puhkes naerma, muutus siis tõsiseks, ja jälle lõi ta nagu särema vastupandamatus, õnnelikus naerus, mis oli kui lehtede värelus hommikustes päikesekiirtes.

«On see tõsi? Aga kui see pole tõsi? Oh, ma tegin nalja!» hüüdis ta, märgates, et Van Cooneti vasak kulm aeglaselt ja pateetiliselt kerkima hakkas. «See on ju nii tore, et meie kahekesi, teie ja mina, nii tugevasti, tugevasti ja igavesti teineteist armastame. Minu arva-tes ei saa sellest enam midagi paremat olla. Aga mida teie arvate?»

«Mina arvan sedasama. Mulle tundub, et need olid minu mõtted, mis te välja ütlesite.»

«Kas tõesti? Ma olen väga rõõmus,» lausus Consuelo aeglaselt, pöördus kõrvale ja langetas pea, et pühalikku meeleolu esile kutsuda, kuid ta paokil huultele kerkis naeratus. «Ei! Mul on lõbus,» ütles ta end sirgu aias ja ohkas sügavalt. «Ma võiksin kaua niimoodi istuda ja teid vaadata. Kõike ei jõuagi ära rääkida! Terve meretäis sõnu, nagu laineid meres. Mida me peaksime tegema? Palun rahustage mind.»

Van Coonet oleks tahtnud end erksamana tunda, sundimatult lobiseda, aga ei suutnud. Nagu must käsi pitsitas Snogdenilt teate ootamine ta ahistatud südant. Consuelo märkas Van Cooneti seisundit, kuid mees hakkas rääkima just samal hetkel, kui neiu kavatses küsida, mis temaga lahti on.

«Mis mõtet oleks muretseda?» ütles Van Coonet. «Kogu lugu on selles, et rumalus, mida üks inimene on lausunud, muutub pealtnäha kaalukaks, kui seda kordavad sajad teised lollpead. Hukkunutest on muidugi kahju, aga selliseid lugusid juhtub iga päev, kui mitte Hertonis, siis Madriidis, kui mitte Madriidis, siis Viinis. See ongi kõik, arvan ma.»

«Te räägite nii veendunult... Ah, kui see oleks nii!

Aga kui inimene leiab, nagu kaiks see kõik tema kohta... kui ta ei saa lahti kurbadest mõtetest...

Consuelo läks segi ja katkestas end ise:

«Ma mõtlen kohe, kuidas seda öelda. Teid vaevaks nagu mingi mure. Või ma eksin?»

«Ma olen tulvil teid,» ütles Van Coonet südamliselt naeratades.

«Ah jaa... Ma taipasin, kuidas ma pean oma mõtet sõnastama. Kui inimene on tulvil õnne ja kardab selle pärast, kas ei või siis võõras tragöödia jätta jälge tema hinge ja see jälg mõjutada tema tulevikku?»

«Vannun, et ärataksin suurima rõõmuga taas ellu Hertoni Romeo ja Julia, et teid ei vaevaks eelaimused.»

«Jah. Aga ellu äratada ei saa! Imelik, et mu ema teile midagi ei öelnud.»

«Teie ema ei tahtnud mind nähtavasti murelikuks teha.»

«Minu ema... Teie ema... Ahahaa!» hüüdis Consuelo etteheitvalt, matkides peigmehe üliviiisakat tooni. «Noh, olgu. Kas te mäletate, et me pidime tõsiselt rääkima?»

«Jah.»

«Georg,» alustas Consuelo tõsiselt, «ma tahaksin rääkida tulevikust. Ülehomme on meie pulmad. Meid ootab ees pikk ühine elu. Elkõige peame olema sõbrad ja alati usaldama teineteist, ja peale selle ei tohi meie vahel olla rumalat armukadedust.»

Ta jäi vait. Üks asi on pidada omaette pikki ja tulusid kõnesid, teine — rääkida oma mõtisklustest tähelepanelikule, endassesulgunud Van Coonetile. Taibanud, et ta kõneosavus on ammendatud, läks neiu punaseks ja kattis näo kätega.

«Noh, läksingi sassi,» ütles ta, kuid mõtles hetke, võttis käed näo eest ja jätkas hellalt: «Me ei lahku kunagi teineteisest, oleme alati koos, alati: jalutame, loeme teineteisele ette, reisime ja kurvastame ja naerame... Mille üle me kurvastame? See pole teada, aga nii võib juhtuda, kuigi ma ei taha kurvastada!»

«Suurepärane!» ütles Van Coonet. «Teid kuulates ei taha enam kuulata kedagi ega midagi muud.»

«Mitte kõige kenam elu, mida te elasite,» rääkis neiu, «sundis mind pikalt juurdlema selle üle: miks see

nii oli? Ma tean: te olite üksinda. Nüüd te pole enam ükski.»

«Laim! Alatu laim!» hüüdis Van Coonet. «Kaardi-partii ja pudel veini... Oh, milline patt! Aga mind kadestatakse, mul on palju vaenlasi.»

«Georg, ma armastan teid sellisena, nagu te olete. Olgu seal kas või kaks kaardipartiid ja kaks pudelit veini. Asi on teie sõprades. Aga küllap olete neile kõigile juba hüvasti öelnud. Kui te tahate, hakkame kahekesi kaarte mängima. Ma võin pakkuda seltsi ka poole pudeli veini juurde, ülejäänu jääb teile.»

Neiu puhkes naerma ja lõpetas tõsiselt:

«Mu sõber, ärge saage minu peale pahaseks, aga ma tahaksin, et te pigistaksite mu küünarnukki.»

«Küünarnukki?» imestas Van Coonet.

«Jah, ükskord te pigistate nii kõvasti ja tuluselt mu küünarnukki, kui aitasite mul üle oja hüpata.»

Consuelo kõverdas käe ja sirutas küünarnuki ning Van Coonet oli sunnitud seda pigistama. Ta pigistas kõvasti ja Consuelo kissitas suurest mõnust silmi.

«Küll on mõnus selline tugev armastus,» seletas ta. «Kas te teate, kuidas ma hakkasin teid armastama?»

«Ei.»

Oli möödunud juba kolm tundi ajast, millal Van Coonet usaldas Snogdeni hooleks sünge loo heakstegevise. Tema rahutus kasvas. Vaevaga sundis ta end paigal istuma ja kuulas rõhutult neiu jutustust.

«Te seisite rõdu all, vaatasite üles minu poole ja pilduisite kompvekke suhu. Teie näos oli tookord midagi liigutavat. See jäi mulle meelde, ma ei saanud seda kuidagi unustada, hakkasin mõtlema ja taipasin, et armastan teid just sellest hetkest peale. Aga teie?»

Küsimus tabas Van Coonetit ootamatult, kuid ta rabeles täbarast olukorrast osavalt välja, teatades, et on teda alati armastanud, sest on alati unistanud just niisugusest tütarlapsest, nagu on tema mõrsja.

Edasi muutus asi hullemaks. Van Coonet läks täiesti tujust ära. Ta pingutas, et vestlust ülal hoida, Consuelo tundmisi ja tähelepanu kõiata, aga ei suutnud. Ta ei leidnud sõnu ja pea oli mõtetest lage. Van Coonet ootas teadet Snogdenilt, needes purskkaevu sulinat ja kuulatades, kas ei kosta kärmeid samme, mis tuleksid teda telefoni juurde kutsuma.

Pärast paari arglikku katset tusase armsama meelt lahutada jäi Consuelo vait. Delikaatsusest näo teinud, nagu oleks ta ise mõttesse süvenenud, pööras ta pilgu kõrvale; ta huuled kiskusid viltu ja värahtasid kibedalt. Kui ta nüüd veel kord oleks üritanud Van Coonetilt küsida: «Mis teiega on?», oleks ta omaenese sõnadest meeleheite äärele jõudnud. Ängistust leevendas veidi see, et ilmus Vincenta ja teatas, et isa on koju saabunud. Tõepoolest, Van Coonet jõudis vaevalt midagi ebamäära pomiseda, kui nägi Diego Juarezi, jässakat, morni näoga meest. Heitnud pilgu tütrele, taipas isa ta meeleolu ja küsis:

«Kas te läksite riidu?»

Consuelo naeratas sunnitult.

«Ei, mitte sinnapoolegi.»

«Mina tülitseisin vanasti oma naisega üsna tihti,» teatas vanamees, istus ja pühkis taskurätiga nägu. «Head pole selles midagi.»

Need tagamõttega lausunud järsud sõnad rikkusid veel rohkem Consuelo tuju. Pea rinna, piidles ta altkulmu peigmeest. Van Coonet vaikis ja naeratas tusa-selt, võimetuna keskenduma. Sõimates mõttes neiu inetute sõnadega ja kirudes morni Juarezi, kes oli samuti segaduses ega kiirustanud vestlust alustama, ütles kahvatu Van Coonet Consuelo emale:

«Hirmus lämbe on. Ilmselt saame äikest.»

«Oh! Ma ei taha,» vastas see tüdrit silmitsedes, «ma kardan äikest.»

Jälle olid kõik vait, mõeldes Van Coonetist, taipamata, mis temaga lahti on.

«Teil on halb olla?» küsis Consuelo ja lehvitas kiiresti lehvikuga, valmis iga hetk ülekohtust nutma hakkama.

«Oh ei, ma tunnen ennast suurepäraselt,» vastas Van Coonet, läkitades talle nii ebasõbraliku pilgu, et Consuelo nagu võpatas. «Vastupidi, siin on mõnusasti jahe.»

Reetnud sel moel, et ta ei mäleta, mida oli öelnud minut aega tagasi, ei suutnud Van Coonet kauem taluda ema hämmeldust, Consuelo tuska ja vana Juarezi uuri-vat pilku. Ta kavatses just tõusta ja hüvasti jätta, kui ilmus toaneitsi ja teatas, et Snogden palub külalist telefonile. Mitte üksnes kutse saaja, vaid ka kõik teised olid rõõmsad, et pingeline olukord laheneb. Mis puutub

Van Coonetisse, siis tulvas veri talle pahe; süda hakkas peksma, silmad löid särava, ja kiiruga vabandanud, jooksis ta toaneitsi järel maja sisetrepist üles halli telefoni juurde.

«Snogden!» hüüdis Van Coonet, niipea kui oli toru suu juurde tõstnud. «Laske tulla, mis on, kohe — jah või ei?»

«Jah,» vastas võidutsev ja üleolev hääl, «kategoriline jah, kuigi tuli õiendada ka teie isaga.»

Van Coonet tõmbus kühmu: isa mainimine rõõmu sekka vihjas millelegi ja töötas vastumeelset stseeni. Kuid «jah» kaalus sel hetkel kõik üles.

«Sarvikud suudlevad teid!» hüüdis ta. «Aga mis see ka poleks, ma saan jälle hingata. Oodake mind tunni aja pärast.»

«Hästi. Kas te nüüd tunnistate, et ma tean oma lubaduste hinda?»

«Ülihästi. Ärge hoobelge.»

Van Coonet hakkas naerma ja läks sügavalt ning rahulikult hingates purskkaevu juurde tagasi.

Perekond istus vaikides ja ootas tema tagasitulekut. Consuelo heitis peigmehele nukra pilgu, märkas aga, et see on reibas, naerab ja seletab talle midagi juba varemalt, ning puhkes üleni õhetama lüües naerma. Tajudes pööret paremuse poole, vaatas Vincenta Juarez tänulikult Van Cooneti otsa; isegi Consuelo isa oli rõõmus, et peigmehe tardumus, alandav nii talle kui ka tema tütrele ja naisele, on lõppenud.

«Midagi väga meeldivat?» hüüdis Consuelo, andes-tades Van Coonetile ja tundes uhkust ta ilusa ja lahke näo üle. «Andsite mulle mõistatuse! Ma olin nii mures!»

«Pean tunnistama,» ütles Van Coonet, «jah, mulle tegi muret üks asi, aga kõik on laabunud. Minu kandidatuuri Poqueti põllumajandusettevõtete kompanii juhataja kohale toetavad kaks mõjukat isikut. Seda ma ootasingi, sellepärast olingi tujust ära.»

«Oh, te oleksite pidanud mulle ütlema! Ma olen ju teie naine! Mina olen kõige mõjukam isik!»

«Muidugi, aga...» Van Coonet suudles neiu kätt, võttis istet ja vaatas rahulolevalt ringi. «Kõige tõenäolisem on, et me hakkame Consueloga elama Poquetis,» ütles ta vanale Juarezile, «nagu me sellest varemgi rääkinud oleme.»

«Mulle on mu laps kallis,» ütles Juarez ootamatult heldides ja rõhuga, «ta on mul ainuke. Ma tahaksin teie peale loota, jah, ma loodan teie peale.»

«Kõik läheb hästi!» hüüdis Van Coonet ja vaatas neiu niiskettesse silmadesse, särades rõõmust, mille oli ära tanud kõnelus Snogdeniga, ja otsides mõttes vestlusteemat, mis ei kõidaks kedagi rohkem kui kümneks minutiks, et siis rutata kohtumisele Snogdeniga ja kuulda õnneliku lõpplahenduse üksikasju.

IV

Snogdeni tööd ja tegemised selguvad sedamööda, kuidas hargneb meie jutulõng, seepärast keskendagem tähelepanu Davenantile ja süvenegem tema ellu sügavamalt, kui ta ise Barkettile jutustas.

Kui sanitaarkaarik Davenanti Lyssi teatri eest üles oli korjanud, viidi ta Punase Risti hospitali, kus ta lamas peaaupõletikus kolm nädalat. Kui raskelt ta ka haige polnud, oli talle määratud ellu jääda, et kaua mäletada tule ja päikese värvi võõrastetuba ja tütarlaste lapsehääli. Nagu mäng, nagu saatuse helge ja hell hoolitus inimese puhaste rõõmude eest tundus tema meelest see elu, millest ta alateadlikult oli unistanud.

Kui kriis oli möödas, jäi Davenant veel mõneks ajaks hospitali, oli nõrk, liikus vähe, lamas suurema osa päevast ja ootas, ehk otsivad teda üles Galerand või Footrose. Tema igatsus algas päikesetõusuga ja lõppes tukastusega öö tulekul; tema unenäod olid mälestuspildid unustamatust märkilaskmise õhtust. Hõbehirv lamas ta padja all. Vahel võttis Tireus selle välja, vaatas seda ja peitis jälle ära. Lõpuks taipas ta, et tema viibimisel võõras linnas pole mingeid telepaatilisi omadusi, mis võiksid põgeniku asupaiga kellele tahes kätte juhatada. Nüüd oli ta täiesti iseenese hooleks jäetud. Oma isa meenutas ta sellise vihkamisega, et mõtted temast olid täis ägamist ja hammastekiristamist. Hospitalist välja saanud, läks Davenant jala lõuna poole, et Poquetist võimalikult kaugele pääseda. Teel töötas ta farmides, kogus veidi raha ja kõndis siis edasi, et meeleheidet välja tuulutada. Ja siis andis Stomador talle «Maismaa ja Mere»

Sellel päeval ei õnnestunud Davenantil enne õhtut

kuidagi üksi jääda, sest oli laupäev — päev, millal kae vandustest linna sõideti. Kaupmehed sõitsid kaupa ostma, ametnikud tuttavate poole pidutsema, töölised, kellele palka oli makstud, neelama portsjonit linna-lõbusid. Paljud neist nõudsid veini sadulast või vankrilt maha ronimata, mistõttu Petronial tuli tihtipeale uksest välja lipata, pudel ja korgitõmbaja käes, ning Davenant pidi ise külastajaid teenima.

Igasugu askeldustes ja arvete tegemises lahtus ta viha, kuid ränk solvang, mis talle Van Coonetilt osaks oli saanud, leegitses ta mälus nii ohurikkas valguses, et selle paistel oli mõeldamatu nii leppimine kui ka unustamine. Aimates kõrgelseisva isiku raskusi abiellumisel, pidades silmas ka oma märkitabamise oskust, taipas Davenant ülihästi, kui riskantne on Van Coonetil duelliga nõustuda; teist väljapääsu aga ei olnud, kui Van Coonet polnud valmis taluma kõrvakiilu sel ettekäändel, et kõrtsmiku hoop, samuti nagu kallaletung lanaval, ei saa teda alandada. Sellisel puhul otsustas Davenant oodata kakskümmend neli tundi, ja kui Van Coonet duellist keeldub, avaldada sündmusest teade kohalikus ajalehes. Sellise teene võis talle osutada Night, ajalehe «Hertoni Hommikutund» toimetaja vend, mees, kes sageli Gravelotiga mägedes jahil käis ja temast siiralt lugu pidas. Ometi tundis Davenant inimesi veel nii halvasti, et sellised õonestusnõksud paistsid talle fantaseerimisena, tegelikult ei tahtnud ta kaheldagi Van Cooneti vapruses. Ainuke oletus, mida Davenant tõsiselt võttis, oli see, et vastu seina surutud vastane võib enne kahevõitluse algust oma süüd tunnistada; siis oleks ta temale andeks andnud. Juhul aga, kui Van Cooneti upsakus on tugevam kui tema oiglustunne ja mõistuse hää, oli Davenant otsustanud vastast kergelt haavata, tema noorukese mõrvoja pärast, kes milleski süüdi ei olnud. Seda neiu Davenant karistada ei tahtnud.

Kõige põhjalikumadki mõtisklused, mille sisuks on veel toimumata sündmus, mis sõltub mingist juhuslikkusest lahenduse käigus, on õigupoolest abstraktsed mõtisklused, pealegi hakkavad nad varsti korduma; seepärast, arutanud läbi kõik, mida oskas, jäi Davenant ootama, et iga silmapilk saabuval Van Cooneti sekundid, aga järjest koristati ja kaeti laudu külastaja-

tele, kellele Davenant hommikustest sündmustest midagi ei rääkinud, nagu ta ka Petronia lobisemise ära keelas, päev aga möödus rahulikult, nagu poleks akna all suure laua taga kunagi istunud Laura Mouldwayd, kes karest eemale peletas, ega Georg Van Coonetit, kes naeris, tige helk silmades. Rõõmus ja imeväärne oli see päev ainult Petronia meelest, kes ootamatult kaheksateistkümnene kuldrahaga õnnelikuks oli tehtud. Teda ei hämmastanud kõige rohkem raha, Van Cooneti loomalik jõhkruks ja lööming peremehega, vaid hoopis Graveloti käitumine, see, et ta lõi rikast meest, keeldus võidetud rahast ja läks asja ees, teist takka, endale kahjuks, rinnaga kaitsma pruntispõskset, mossitavat ja tihkuvat plikat, kellele Petronia arust oli osutatud suurt au: «Nii ilus mees, tähtsate daamide kaval, suvatses temaga naljatada.»

Petronia oli siin tööl alles lühikest aega. Davenanti vanaldane sulane Firs sobitas temaga tasapisi sõprust ja Petronia hakkas juba harjuma mõttega, et saab tema naiseks. Kaheksateist gini tegid ta sõltumatuks Firsi saastudest. Passides hetke, millal sulane veevaadiga õue jõudis, läks Petronia tema juurde ja ütles:

«Teate, Firs, kui te ära olite, käis siin kuberner poeg ühe kaunitariga... See oli küll kõhn mis himmus... Tema ja kaks tema sõpra, kõik rikkad mehed, andsid mulle kakskümmend viis naela.»

«Seda te nägite unes,» ütles Firs, tuli talle lähemale ja haaras kinni ta pringist, läikivast, küünarnukini üleskääritud varrukaga käest.

Petronia tõmbas käe vabaks ja võttis seelikutaskust peotäie kuldrahasid.

«Valetate. Peremees saadab teid sisseoste tegema,» ütles Firs. «Ja teie luiskate, täpselt nagu Gravelot. Luiskamine on teile temast külge hakanud... Tunnistage üles! Ükspäev ütles ta mulle: «Firs, kuidas te kuu kinni püüdsite?» Teate, kuu peegeldus ämbris, ja tema palus, et ma seda lillepeenrale ei loksutaks. Pange tähele, purjus ta ei olnud, ei! Ma vaatasin korra tagasi, siis pöörasin kohe uuesti selja. Mulle ei meeldi sihukesed naljad. Tuleb nii välja, et mina olen rumalam kui tema? Tähendab, te sõidate linna ostusid tegema?»

«Jah,» vastas Petronia, taibates, et olukord on üsna

iseäralik ja et Firsil pole põhjust uskuda sündmuse tõepära, tulistamisest aga kartis tüdruk rääkida. Firs oskas lobasuudelt üksikasju välja pinnida, ja kui Gravelot tema sõnamurdmisest teada saab, võib tal äkki, taga paremaks, tulla mõte raha temalt ära võtta.

«Petronia!» hüüdis Davenant, nähes tulemas mitut farmerit.

Teenija ei kuulnud, ja Davenant heitis teda otsides pilgu üle köögiläve. Petronia seisis uksepiida kõrval, pea kuklas, käed selja taga, unelev ja õnnest joobunud. Kogu päeva oli ta rahutult peremeest silmas pidanud ja mõistatanud, ega Gravelot hulluks pole läinud. Sellise pilgu tabas Davenant ka praegu, mõtles aga, et teenija on hommikuse stseeni tõttu tema pärast mures, ja naeratas. Talle meeldis, kuidas tüdruk seal seisis, õitsev ja tugev, kehastunud tublidus ja tervis, ning ta mõtles, et Petronia mäletab kogu elu seda päeva nagu imelisest muinasjutust isetahtsi tuhisunud sädet. «Kogu ta elu,» mõtles Davenant, «saab teise värvingu sellest õilistavast mälestusest ja usust tulevikku.»

Tüdruk võpatas, aga peremees saatis ta ära ja ütles Firsile:

«Paistab, et teile meeldib mu teenijatüdruk, Firs? Abielluge temaga.»

«Paljud, kes mulle meeldida võivad,» vastas Firs endassetõmbunult, hobust lahti rakendades, «kõigi teenijatüdrukutega ikka ei abiellu.»

«Abielluge siis sellega, kes pole teile enam teenijatüdruk.»

Firs ei saanud aru ja mõtles: «Kust ta võtab, et ma teenijatüdruid pean?»

«Kas ma pean kapsa järele sõitma?» küsis Firs.

«Selle järele sõidate homme.»

Davenant läks tagasi leti taha, nõutult taheldades, et päike on loojumas, aga linnast, Van Coonetilt, pole ikka mingeid teateid. Nähtavasti pandi teda naeruks ja visati kõrvale, nagu visatakse minema sõrmi kõrvetav, pealtnäha ohutu, kuid tulikuum rauatükk. Hajameelselt külalisjälgides, keda järjest vähemaks jäi, märkas Davenant määndunud puldanpalitus ja õlgkübaraga meest; puuriv ja kasuahne pilk, robustne nagu ja jämedad kuldsõrmused laskisid oletada, et tegu on kaupmehega. Nii see oligi. Mees ronis maha vankrilt, mille

ette olid rakendatud kaks valget hobust, tuli otse Davenanti juurde ja palus, et see lubaks jätta paariks päevaks enda juurde raamatukastid.

«Mul on Tachenbackis raamatukauplus,» ütles ta, «ma kohtasin sõpra ja kuulsin, et pean ruttu Hertoniisse tagasi minema, oksjonile, — see on tulus äri, ei tahaks maha magada. Aga kuhu ma kastid panen? Lubage, et ma jatan need raamatud paariks päevaks teie juurde; ülehomme tulen neile järele. Kaks kasti vanu raamatuid. Las seisavad kuskil varju all.»

«Mispärast seal?» ütles Davenant. «Öösel langeb tihe kaste ja teie raamatud saavad niiskeks. Ma lükkan nad trepi alla.»

«See oleks muidugi veel parem,» rõõmustas kaupmees. «Täna teid, te päästsite mind suurest hädast. Tähendab, räägitakse õigust, et James Gravelot on kõige vastutulelikum kõrtsimees terve selle tee ääres. Minu nimi on Gottlieb Wagner, teie teenistuses.»

Siis tassis Wagner sisse kaks lohakalt kinnilöödud kasti, mille pragudest paistsid vanad köited, ja Davenant lükkas need trepi alla, mis viis saalist ärklikambriisse, kus ta elas. Wagner pakkus hoidmise eest natuke raha, kuid peremees keeldus otsustavalt — kastid ei tee talle vähimatki tüli. Wagner jäi leti ääres pudeli veini, läks jooksujalu vankri juurde ja sõitis kohe minema.

See toimus mõni minut enne päikese loojumist. Petronia koristas saali, sest pärast pimeduse saabumist külastati võõrastemaja harva ja selle uksed pandi lukku. Kui keegi jõudiski päralt öösel, lasti külaline sisse õuevärava ja kõõgi kaudu. Kassa kokku lugenud, käskis Davenant teenijal sisemised luugid kinni panna ja läks üles, mõeldes süngest päevast, mis oli möödunud asjatus ootuses saada teadet Van Coonetilt. Alles nüüd, kui ta istus oma voodi kõrval laua taga, kuhu Petronia oli pannud vaskkohvikannu, tassi ja suhkrutoosi, sai nooruke võõrastemaja peremees keskenduda oma elamustele, mida päevased askeldused olid pihustanud. Hommikuste jultunud külaliste solvangud ei andnud talle rahu. Osavalt ja oskuslikult, vaatamata ägestumisele, olid öeldud need solvavad laused; teda polnud veel kunagi niiviisi solvatud, ja kui ta mõttes taastas jõletu stseeni üksikasju, taipas ta, et selle räpane jälg jääb alles kogu eluks, kui kahevõitlust ei toimu. Kõige olu-

lusem oli siin erinev maailmakäsitlus, mis ei avaldunud mitte sõnasõjas, vaid hoobis. Tõepoolest, nii valusasti haavata ja seda haava nii osatada võis ainult alatu hingega inimene. Davenant ainas, milline osa oli Snogdenil, kuid ei pidanud kuigi tähtsaks tema ilmselt teenistuslikku riikust: Snogden käitus nii kohustusest.

Äkki, nagu tihti juhtub, kui erutatud kujutlusvõime sündmuste käiku arendab, kasutades selleks mitte ainult otseseid, vaid ka kaudseid seiku, haaras Davenanti kahtlus. Rikas mees, kuberner poeg, miljonäri tütre peigmees, kellel on vägevaid sidemeid ja hiilgav tulevik — kas selline inimene tahabki kõike kaalule panna, isegi kui ta on saanud hoobi näkku? Niipalju kui ta iseloom «Maismaas ja Meres» avalikuks tuli, võis märkida õilsamate tundmuste puudumist. Aga sellises olukorras muutuvad inimesed harva, võib ainult olla, et kasulootus tõukab neid ebasiirast, teatraalset žesti logema. See mõttekäik viis Davenanti nii suurde ärevusse, et ta otsesemaid oma mõttele uusi kinnitusi otsis, vastandades džentelmeni kõrtsmiku ja riskiga, mis Van Coonetit ähvardas, kui kurioosne ja must lugu üldiselt teatavaks saab. Tema lootused haihtusid, mõtetlõng läks sassi, ja et meelt lahutada — sest tal ei jäänud üle muud kui oodata, mida toob homme päev — võttis Davenant seinalt väikese vintpüssi, umbes samasuguse kui see, millest ta aastaid tagasi Footrose'i pool oli lasknud. Et ta kirglikult armastas märkilaskmist, mis teatud mõttes rahuldab tema janu pingutuse ja resultaadi samasuse järele, poleks Davenant, kellest oli jäänud võrratu laskur, harjutamist ära jätnud, aga teda segati.

Ta kuulis kiiret koputust väravale, samme ja Petronia häält; siis kordas mehehääli nime: «Gravelot,» kuid «dasi Davenant ei kuulnud. Keegi jooksis trepist üles, uks lükatati hooga lahti, ja ta nägi salakaubavedajat Petweeck, kes koputamata sisse tormas.

«Skandaal! Olge valmis!» hüüdis Petweeck. «Ma tulen otse Lattre'ist. Siia kihutab salk tollivalvureid.»

«Mis lahti on, Petweeck? Kõigepealt istuge. Mida te paristate?»

«Kas teie pool on olnud labiotsimisi?»

«Seniajani pole olnud.»

«Siis nüüd tuleb. Ma olin Lattre'is. Kaksteist piirivalvurit on teel teie poole. Ma nägin neid sõdureid. Üks neist — mitte et ta oleks lobisenud, aga tal on meiega vahel pistmist. On teil midagi, Gravelot?»

«Kui te siamaani pole suutnud mind nõusse meelitada, selge, et ma ise ei hakka kaarte või lõhnaõlisisid ära peitma. Aga äkki te luiskate?» küsis Davenant, keda viis ärevusse lõõtsutava Petweeck'i kohkunud ja nõutu pilk.

«Kuulake, kuidas ma luiskan,» vastas Petweeck, «ma lidusin kohe teie juurde ja jätsin sõdurid Descailles'i mammi juurde oma õllekruuse tühjendama. Te ju teate, et meil on Lattre'is alatine vaatluspunkt — seal tolgendab alatasa piirivalvureid. Ma lidusin kõige lähemat teed mööda ja jõudsin neist ette, aga veerand tunni pärast võite ise nendega rääkida; siis saate teada, kas Petweeck luiskab või ei luiska.»

«Ah et nii,» ütles Davenant, kuulatades üht mõtet, mis teda kiusama oli hakanud. «Lähme õige alla. Trepil all on kaks kasti ja ma tahaksin teada, mis nende sees on.»

Ta võttis haamri ja lambi ning läks kärmesti alla, selja taga Petweeck, kes teda aina takka kiirustas. Tirinud trepi alt välja ühe Wagneri poolt jaetud kasti, lõi Davenant pealmised lauad lahti. Tööpoolest, seal olid vanad raamatud, kuid nende all oli veel umbes paar-kümmend väikest karpi. Ühe lahti rebinud, kuigi ta niigi tundis kallite sigarite üpris süüdistavat lõhna, ei jäänud Davenantil kahtlusevarjugi.

«Teeme siis vähemalt suitsugi,» ütles Petweeck, võttis sigari ja hammustas raevukalt selle otsa ära. «Nii! Head sigarid. Aga meiega ei tahtnud te tegemist teha.»

«Pidage lõuad,» ütles Davenant. «See kraam sokutati mulle kaela, Petweeck, võtke see kast, ja mina võtan selle. Me viskame nad põõsastesse.»

Aga samas kuulsid nad kabjaplaginat. Oli juba hilja saatuslikke kaste peita.

«Kuradile!» ütles Davenant, lükkas ukseriivi kõveminini kinni ja katsus haaki. «Tuleb jalga lasta, Petweeck. Lugu lõhnab rohkema järele kui viis kuud vangikongi. Sellega nad ei lepi. Mina üksi tean, milles on asi. Kus teie «Emakaru» seisab?»

«Gravelot,» vastas Petweeck, taibates, et tegu on

millegi tõsisemaga kui kaks kasti sigareid, «ma ei jäta teid hädas üksi.»

Kuulnud vastust, jooksis Davenant Firsi tuppa ja ajas ta üheainsa müksuga üles.

«Ärge nühkige silmi,» ütles Davenant, «lugu on täbar. Jätan võõrastemaja teie hoolde. Pidage äri edasi, siin on teile sada naela. Pärast annate aru. Ma pean ajutiseks pakku minema. Kohe klopitakse väravale ja uksele — ärge avage. Las murravad ukse maha või ronivad üle plangu, pidage neid kinni nii kaua kui võimalik. Enam pole aega seletada.»

Kostis mürtsatus vastu võõrastemaja ust. Ühtaegu prõmmiti väravale ja kõlas käsk avada. Firs istus, las kis jalad rippu, hüppas püsti, noogutas kärmesti, peitis raha padjakotti, võttis siis uuesti välja ja hakkas taas ringi tiirutama, otsides kindlamat peidupaika. Davenant jättis ta sinnasamasse ja vedas Petweeck'i üles. Toast viis kaldu aken katusele, sellele küljele, mis oli kalju poole. Haaranud kaasa hõbehirve ja samuti kõik raha lauasahatlist ning riiete taskutest, ronis Davenant, revolver kaes, aknast välja, näidates Petweeckile kohta, kust oli kõige lähem kaljule hüpata. Nad hüppasid korraga, otse üle piirivalvuri, kes seisis maja taga, et põgenemist takistada. Sõdur nägi pea kohal kahte varju, mis läbi õhu katuselt kaljule vuhisesid, röögatas vihast ja tulistas, kuid põgenikud olid juba põõsastes, sõdurid aga ronisid parajasti üle plangu, et oma hävitustööd alustada. Davenanti paat seisis maja lähedal; ta lükkas selle vette ja ronis sisse, Petweeck aga päästis purje lahti. Paras tuul kandis paati ohtlikust maast eemale.

«Tõmbame hinge,» ütles Petweeck rooli juurde istudes ja õngitses taskust peotäie sigareid. Ettenägelikult oli ta võtnud kaasa nii palju sigareid, kui jõudis taskutesse toppida selle aja jooksul, kui Davenant Firsi ära ehmatas ja jõukaks meheks tegi.

«Mis seal's ikka, ma viin teid «Emakarule». Kui asi nii on, läheb ta kohe täna öösel Poquetisse. Tehke suitsu, Gravelot, näete nüüd, kui järsku võib elu pöörde teha?»

«Tean,» vastas Davenant, kes hakkas juba harjuma mõttega, et ta elu on taas keeranud tundmatutele radadele. «See on mulle tuttav, paraku! Aga mul on visa hing, Petweeck.»

«Hea on, kui on visa. Seletage, milles on asi? Miks te põgenema pidite?»

Kuni nad purjetasid, jutustas Davenant hommikuse loo, ja kui nad olid selle igast kandist läbi arutanud, pidi Petweeck tunnistama, et teist pääseteed kui põgenemine ei olnud.

«Kui see salakauba sokutamine nii peenelt välja nuputati, võite kindel olla,» ütles Petweeck, «et Van Coonetid sellega ei piirdu. Poeg kardab teid, ja küllap isa, kõrgestisündinud August Van Coonet oskaks juba teid pikemaks ajaks trellide taha toimetada. Tema käes on võim ja vägi. Sõidate meiega Poquetisse, seal vaatame, mida ette võtta.»

«Poquetisse?» ütles Davenant. «Mis siis ikka! Millegipärast see meeldib mulle. Ma pole ammu seal käinud. Väga ammu. Jah, see on hea, Poquet,» kordas ta, nähes end hetkeks lonkimas Footrose'i maja ees, ja siis kerkisid pimedas öös üksteise järel mälestused: Galerand, Elly, Rowena, Hubermanni mutt, Kishlot, hulkurist isa... Ja äreva päeva tuulekeerises tundusid nad nüüd rahulikena, ainult nukrusevirvendus saatis neid. «Mind on vist raske ära tunda,» mõtles ta. «Veider ja hea: ma lähen Poquetisse. Hea, et see tuleb iseenesest, ette kavatsemata.»

«Jõukas majapidamine oli teil,» lausus Petweeck. «Kes oleks võinud ette arvata... Ütlesite vahemalt kellelegi?»

«Jah, Firs jääb sinna. Teda võin ma usaldada.»

«Petis on see teie Firs,» vastas Petweeck, «mitte et ta mulle ei meeldiks, aga kui ta Lattre'isse tuleb, on tal esimene asi teid taga rääkida. Kade lontrus.»

«Ma jätsin talle sada naela,» ütles Davenant. «Eriti ma temas ei kahtle, aga siiski, kui sinna satute, hertke talle silm peale. Firs ja Petronia peavad toime tulema, kuni ma Van Coonetiga arved klaarin. Ja ma klaarin need arved. Ma ei tea veel, kuidas, aga selle loo viin ma lõpule.»

«Õigus,» nõustus Petweeck, «ma astun võõrastemajja sisse ja pärast kirjutan teile.»

Paat sõitis kaljuse kalda lähedalt. Vähem kui tunni aja pärast nägi Davenant «Emakaru», mis tuledeta ankrus seisis. Petweeck tõi kuuldavale leppevile.

«Mis sul paadis on?» hõikas mees päevinäinud kahe- mastilise purjelaeva madalalt tekilt.

«Üks sinu tuttav!» hüüdis Petweeck, ja kuni Davenant purjed kokku pani, seletas edasi: «Mul on kaasas Gravelot. Tuleb ta Poquetisse toimetada. Ongi kõik.»

Kõik ranniku salakaubavedajad tundsid hästi Davenanti, sest harva juhtus, et nad kuu aja jooksul kordagi «Maismaasse ja Merre» sisse poleks astunud; mitmel korral olid nad püüdnud võõrastemaja oma huvides ära kasutada, aga kui tulusad ka polnud nende ettepanekud, oli Davenant alati ära öelnud. Sellel tegutsemisalal oleks kergestisüttiv loomus kähku teinud lõpu mehe vabadusele ja elule, kellest teadlikult oli saanud pagulane, sest elu jälitas teda, relv käes. Tema ei kuulunud elu pailaste hulka. Kuigi Davenant põikles kõrvale laiahaardelise, võimsa organisatsiooni ettepanekutest, pidasid salakaubavedajad temast lugu ja olid temasse isegi kiindunud, sest ta lubas neil tihtipeale oma võõrastemajas nõu pidada. Niisiis, Davenant ei kohtunud võõraste inimestega, ja kui ta kipper Tergensi tillukesse kajutisse olid jõudnud, piirasid kuulajad ta peagi sisse. Petweeck oli lühidalt ülevaate andnud, aga nemad tahtsid kõike täpsemalt teada saada. Nende suhtumine Davenanti oli seda laadi soosiv ja heatahtlik suhtumine, mida ilmutavad inimesed endast kõrgemal seisva isiku vastu, kui see tegutseb nendega võrdsetes tingimustes ja samas olukorras. Kui sümpaatia puuduks, oleks siit vaid üks samm pilkeni; antud juhul aga pidasid salakaubavedajad Graveloti põgenemist pigem imestusväärseks kui tõsiseks asjaks. Poolehoidu varjamata kiitsid nad ta teo igati heaks ja heitsid nalja; neid löbustas, et Gravelot oli Van Coonetit kohelnud nagu purjus voorimeest.

«Aga ikkagi,» ütles Tergens, «Gravelot ei lennanud läbi õhu; piirivalvurid teavad seda, nad kammivad kogu ranniku läbi, ja ma mõtlen, et meil on aeg ankur tekile vinnata.»

«Aga kuidas siis Nicklesiga jääb?» küsis pootsman Hettrach.

Jutt oli salakaubavedajast, kes oli lubatud külla kallima juurde kindla kellaajani — kella kuueni hommikul. Kell seitse pidi «Emakaru» ankru hiivama, kuid nüüd oli plaan muutunud. Tergens kartis paigale jääda,

sest piirivalvurid, kes mootorpaadiga piki randa sõitsid, võisid kergesti arestida «Emakaru» koos selle lastiga, mille moodustasid värv, tuhkrugarvadest pintsliid, lõhnaõlid ja nõõbid.

«Mul polnudki kavas seekord «Emakaruga» sõitu minna,» ütles Petweeck pootsmanile. «Aga et ma siin olen, tulen kaasa. Ma olen tüdinud Lattre'is tolgendamast. Sellel nädalal pole suuremaid ettevõtmisi ette näha. Black ja Zouave on seal, nendest kahest aitab, kui peaks midagi juhtuma. Hetrach, kirjutage Nicklesile kirjake, ma võtan paadi ja viin kirja puuõnde. Nickles loeb selle läbi ja rahuneb.»

Petweeck sai kirja ja lahkus, teised salakaubavedajad asusid tasapisi ruhvi kraamima, mis oli ühtaegu ka söögiruumiks. Hetrach magas laual, Tergens pingi peal. Kuni Petweeck kaldal käis, avas Tergens alumise luugi ja ronis, küünal käes, trümmi, et näidata Davenantile tema öökorterit. Ladunud mastijala juures ümber hulga kotte ja kaste, tegi Tergens sinna kaubapallidest aseme; selle peale viskas kipper padja ja teki.

«Ärge siin suitsetage,» hoiatas Tergens põgenikku, «tulekahju merel on hirmus õnnetus. Või ma parem toon teile taldriku konide jaoks.»

Ta tõi tinataldriku, tormilaterna ja pudeli viina. Davenant vajus asemele ja jäi poolistukil lamama. Ära minnes oli Petweeck andnud talle kuus sigarit, nii et laevasõidul oli talle kindlustatud mugavustega ööbimine. Davenant võttis lonksu viina, süütas sigari ja raputas tuha taldrikule, mida ta hoidis teki peal põlvedel. Kogenud ja elutark võõrastemaja peremees oli sisimas veel päris poisike; talle meeldis trümmi röske ja tõrvane lõhn, hämar laternavalgus kaubakastide vahel ja mõtete ergas jooks parrastest ja taglasest raamistuses, kuskil Munganeeme ja Greenlandi madalike vahel. Laevalaelt kostis tagasijõudnud Petweeck hääli ja ankrut hiivava vintsi krigin. Naksusid heisatavate purjede plokid; ülemised raad kerkisid, purjelõuend sai tuule sisse ja kõik läksid magama peale Hetrachi, kes pooli asus, ja Tergensi ning Petweeck, kes kajutist trümmi ronisid, et enne magamaminekut veidi lobiseda. Külalised seadsid end istuma ja kummutasid pudelit, mispeale Petweeck sõnas:

«Mitte kuidagi ei saanud teie paati kaldale peita.

Piirivalvurid oleksid võinud selle ules leida ja meie ankrupaiga teada saada. Aga siit on hea ühendus meie tugipunktiga. Viisin paadi karide taha ja lasksin tuulel minema viia. Mis parata!»

Davenant lõi rahulikult kaega.

«Kui ma ellu jään, saab paadi alati,» ütles ta fatalistlikult. «Ja kui mind tapetakse, siis pole paati ega mind. Kas me juba söidame, Tergens?»

«Oh jaa. Kui tuul samast kaarest puhub — süüdsüüd-ostist —, siis jõuame ülehommeme varavalges Poquetisse.»

«Ega ometi mitte sadamasse, ma loodan?»

«Ahahaa! Ei, mitte sadamasse. Umbes miili kaugusel linnast on niinimetatud Asjalik laht. Seal me lossimegi.»

«Tean. Olen seal käinud... kui ma veel paljajalu ringi lippasin,» ütles Davenant.

«Te olete Poquetis sündinud?» hüüdis Petweeck.

«Ei,» vastas Davenant ettevaatuse mõttes, «käisin seal korra, vanematega.»

«Te olete imelik inimene,» ütles Tergens. «Sõidate nagu meilegi, pimedas, ilma tuledeta... Keegi ei tea, kes te niisugune olete.»

«Te oleksite väga pettunud, kui saaksite teada, et ma olen tähtsusetu advokaadi poeg,» vastas Davenant, naerdes oma endiste kundede uurivate ja põnevil nägude üle, «seepärast teatan ma teile, et olen Edisoni ja Austerlitz-Hannoveri printsessi väljaspool abielu sündinud poeg.»

«Tohoh, kas tõesti?!» imestas Petweeck.

«Noh, jäta,» tähendas Tergens, «see ei puutu meisse. Nii et te arvasite, et Van Coonet tuleb teiega duellile?»

«Ta oli kohustatud tulema,» vastas Davenant tõsiselt. «Ma ei teadnud, kui suur lurjus ta on. On ju ometi ka julgeid lurjuseid!»

«Huvitav oleks teada, kes see tüüp oli, kes kastid teie poole toimetab,» ütles Petweeck. «Misuke ta välja nägi?»

Davenant kirjeldas põhjalikult petise valimust, aga ükski, keda salakaubavedajad tundsid, ei vastanud kirjeldusele.

«Mis siis teha... Kohtusse kaevata? Siis areteeritakse teid silmapilk,» ütles Tergens.

«See on tõsi,» kinnitas Davenant.

«Noh, ja mida te siis ette võtate?»

«Teate, kipper,» vastas Davenant õhinal, «kui ma Poquetisse jõuan, leian ehk eestkostjaid ja võimaluse lugu avalikkusele teatavaks teha.»

«Kui just nii... Siis muidugi.»

Tergens ja Petweeck istusid Davenanti juures, kuni pudel tühjaks sai. Siis läks Tergens Hetrachit välja vahetama ja Petweeck madrustega kaarte mängima. Varsti pärast seda jäi Davenant magama, keerates aegajalt teist külge, kui kaubakastide servad end väga valusasti tunda andsid.

Peaaegu kogu järgmise päeva veetis ta lamavas asendis. Ta pikutas kajutis pingil, sealsamas sõi ka lõunat ja hommikust. «Emakaru» libises pärituules üle tasaste lainete, hoidudes igaks juhuks kalda lähedusse, et meeskond põgenema pääseks, kui valvekaater või miini-paat annavad märku peatuda. Kuid peale ühe postilaeva ja kahe prahilaeva ei kohanud «Emakaru» sel päeval ühtegi teist alust. Hakkas juba hämarduma, kui traaversil löid sädelema Poqueti tuled ja «Emakaru» võttis kalda äärest kursi avamerele, et vältida komplitseeritud kohtumisi.

Kui saabus öö, võttis laev, teinud merel ringi, jälle kursi kalda poole, ja vaevutajutav lainetus lubas meeskonnal mängida «pääsukest». Ka Davenant võttis sellest meeletahutusest osa. Mängisid kõik, Tergens kaasa arvatud. Tekile pandi püsti tühi kast, millesse oli puuritud ümmargune auk; iga mängija sai kolm mahaviilitud peaga naela; võitis see, kel õnnestus nelja sammu kauguselt kolme katsega nael läbi kitsa avause sisse visata. Selles raskes mängus olid oma rekordiomanikud. Nii tabas Petweeck sagedamini kui teised ja pistis panused rahuloleva näoga taskusse.

Mida lähemale «Emakaru» kaldale jõudis, seda murelikumaks läksid salakaubavedajate näod. Kunagi ei võinud nad päris kindlalt öelda, milline kohtumine ootab neid, lossimispaigas. Kui hästi ja lähimõeldult ka poleks valitud punkt rannikul, kui usaldusväärsed mehed ka poleks oodanud kaljude varjus laeva saabumist, et konterbant maha laadida ja vankritega suurepäraselt sisseseatud salaladudesse vedada, oli risk alati olemas. Hädaohu põhjused peitusid suhetes ranna-

valvega ja tema koosseisu muudatustes. Seepärast lõpetati mäng, niipea kui Poqueti majakas oli neeme taha kadunud, ja kõik üksteist meest, kes «Emakaru» pardal olid, kontrollisid oma revolvruid üle. Tergens pani trümmilugile kaheksa vintpüssi ja jagas padrunid laiali.

«Ärge muretsege,» ütles ta Davenantile, kes küsivalt lalle otsa vaatas, «see on meil tavaline asi. Alati peab valmis olema. Aga tulistada on tulnud harva, ainult äärmise häda korral. Laskmise eest võidakse üles puua. Muide, kas teil revolver on? Parem ärge sekka lööge, teie täpsuse juures ei pääse me sunnitööst või millestki veel hullemast. Te olete lihtsalt meie reisija.»

«Nii see on,» vastas Davenant. «Ainult et mul pole autut kavatsust teie selja taha peitu pugeda.»

«Kuidas arvate,» tähendas Tergens pealtnäha ükskõikselt, kuid läks kohe ja teatas pootsmanile, mida Gravelot oli öelnud. Hetrach küsis:

«Jah?»

Nad muigasid heakskiitvalt ega rääkinud rohkem midagi, kuid mõlemale oli jäänud meeldiv tunne. Kujutluses tuli neil sagedamini lahingut lüüa kui tegelikkuses.

Vahepeal käisid mõned viinapudelid käest kätte: maabumiseks valmistudes jõid salakaubavedajad, et julgust koguda, õigemini, et rahulikuks muutuda, sest ükski neist polnud tegelikult argpüks. Alles nüüd sai kõigile käegakatsutavalt selgeks, et laadung, mille väärtus oli kakskümmend tuhat naela, töötab kõigile solidset teenistust. «Emakaru» liikus kalda poole, mida polnud näha, küll aga kuulda lainesulina järgi; tuul oli raugenud. Madrused võtsid purjed maha; ainult kliiverpurjega libises laev vinetavate küngaste ja vaevuaimatava vahuse liivariba poole. Vaikselt sulpsatas vette ankur; kliiverpuri vajus alla ja talidelt lasti vette aerupaat. Sellesse istusid neli meest: Davenant, Hetrach, Petweeck ja kuuekümnepäevane halli peaga salakaubavedaja Ootlander. Niipea kui nad kaldale olid sõudnud, selgus, et seal pole kedagi, kuigi omad mehed pidid vastas olema.

«Noh, mida me nüüd teeme?» küsis Petweeck Davenantilt, kes koos temaga liivale oli hüpanud. «Meie jääme siia. Lähen poisse otsima, nad vist jäid magama

siin lähedal ühes majas, aga teile on tee teada: üle luidete ja paremale, eksida pole võimalik, jõuate otse maanteele välja.»

Salakaubavedaja oli juba hõivatud oma muredest. Hetrach ootas teda kärsitult, et minema hakata. Davenant, ülimalt rahul laevasõidu õnneliku lõpuga, tahtis samuti minema hakata, isegi läks juba — kui tema ja kõik teised äkki seisatasid, kuuldes aerusulpsatusi kalda ja «Emakaru» vahel. Arvates, et paati jäänud Ootlander sõudis millegipärast laeva juurde, mis oli nii pimedusse mattunud, et silm seletas ainult masti tippe, hüüdis Petweeck:

«Hei, vana Oot! Kuhu sa laheda?»

Ühtaegu pistis karjuma Ootlander, kuigi tema ehmunud hüüe ei olnud vastus Petweeckile.

«Tergens, põgenel!» kisendas ta, tõstis vile huulte ja vilistas lühidalt kolm korda, millest aitas, et tekil algas pöörane sagimine.

Tolliameti pargas, täis piirivalvureid, oli jõudnud kalda ja «Emakaru» vahele; teine paat ilmus mere poolt küljest, luidete tagant kostsid lasud, ja enam polnud kuskile sõuda ega põgeneda. Kuni mõlemad tolliameti pargased «Emakaru» abordeerisid, hüüdsid kaldal varitsenud tumedad piirivalvurite kogud:

«Andke alla, poodnikud!»

Davenant uuris kiiruga ümbrust. Märganud suurt, sügavalt lõhestunud kivi, toppis ta rahatasku raha ja kirjadega, samuti oma hirve ühte prakku ja jõudis neile peenikest klibu peale puistata. Siis jooksis ta Ootlander juurde, valmis kõigeks.

«Andke pihta!» karjus Tergens laevalt, kui esimene ehmatuse oli möödas ja kõik, nagu oleks neile tulise rauaga vastu jalgu virutatud, küll erilise eduta vastu olid hakanud panema. Oli raske arvata, palju sõdureid siin võis olla. Midagi targemat leidmata jooksis Petweeck, Hetrach ja Davenant Ootlander paadi poole, kus neil võis, segadusest vähemalt niipalju abi olla, et nad saaksid ligemate kaljude juurde lipsata ja nende varjus merele hiilida. Juhtus nii, selline üksmeelne tuhin valdas kõiki, et hinnalise laadungi päästmiseks ja veelgi enam kallaletungi ootamatuse tõttu algas äge tulevaheutus, kuigi mõned võib-olla juba kahetsesid seda. Teades, kui kallilt maksavad tulistamise eest need, kes ellu

jäävad. Kaldalt eemaldunud paat kiikus lainetel ja juba tulistati teda kaldalt. Kuulid vihisesid, lendasid vilinal vette või rabisesid pahaendeliselt plaksudes vastu paadikülge. Pimedus segas sihtimist. Vihast värisev Ootlander tõusis püsti ja andis seistes kalda poole tuld; Petweeck ja Hetrach püüdsid tabada tollivalvureid, kes istusid pargases, mis «Emakaru» külje all seisis. Davenant haaras revolvri, mis tema kätes oli ohtlikum kui vintpüss sõduri käes, ja tappis ühe vaenlase.

«Mis asja... teie teete?» hüüdis Hetrach, kuid unustas kohe Davenanti ja põmmutas pimedatesse pööstesse, kus liikusid ähmased varjud.

Nüüd tärisesid tekil mõõgad, mis kuulutas lähivõitluse algust. Seal oli ka salga ülem; ähkides karjus ta:

«Võtke nad kinni! Võtke kinni!»

Toonud kuuldavale pika huilge, ütles kapten moondund häälega:

«Nüüd on ükspuha. Materdage neid ilma armuta!»

«Ahaa! Sa mait!» hüüdis Tergens.

«Kui ma kaldale ujun,» mõtles Davenant, kummaliselt valvas ja tähelepanelik kõige vastu, mida ümber ringi kuulda või näha oli, «kui ma ütlen, kes ma olen, miks ma salakaubavedajate juures olen ja mispärast Van Coonet mind jälitab, mida see aitab? Tolliametnikud mõnitavad mind niisamuti kui Van Coonet. Kõik nad on väikesed van coonetid. Jah. Just need nad on!» ütles ta veel kord ja sõna «on» juures pani paugu ühe tumeda kogu pihta, kes liivaribal jooksis. Sõdur lõi keerlema kui vurrkann ja kukkus näoli vette.

Vahepeal oli «Emakarul» tulistamine lõppenud; tühi ja salapärase vaikus varjas seda, nagu oleksid kõik taplusest hingetuks jäänud.

«Oleme seotud! Seotud!» karjus Tergens. «Visake püssid kuradile, Hetrach, ja põgenege, kui saate!»

Aga Petwecki ja Ootlanderit oli juba raske peatada. Tolliameti pargased, saanud vabaks «Emakaru» juurest, ründasid salakaubavedajaid nii paremalt kui vasakult pardalt.

«See on meie lõpp!» ütles Ootlander ja tulistas ligijõudnud pargase pihta.

Ta pillas püssi ja toetus käega vastu paadiserva. Kuul oli tunginud läbi ta rinna.

«Olen läbi puuritud,» ütles Ootlander ja varises Het-

rachi jalgade ette, kes oli samuti haavatud, kuid kergelt, kaela.

Kuid Hetrach laskis ja Davenant tulistas vahetpidamata piirivalvureid, lamades paadiparda varjus. Pargased kiikusid, üks ühel, teine teisel pool, vajusid lainedesse ja pöörlesid tüürita, sest ka sõdurid olid maruvihased ja samuti lahinguhoogu sattunud. Davenant tulistas kallast ja pargaseid. Kui kõik padrunid olid revolvrast välja lastud, tõstis ta üles Ootlanderi püssi ja Petweeck andis talle peotäie padruneid ning pigistas tühtlasi nii kõvasti Davenanti kätt, et ilmutas täielikult oma tundmuse ja murdis sellel küüne. Davenantile piisas, kui ta nägi pimeduses liigahtavat õist varju, et tabada otse selle südamikku. Kuigi ta oli juba mitu meest tapnud ja ise põlvest haavata saanud, oli ta endiselt rahulik, ainult kulmude kohal ja meelekohtadel tukslesid veresoones.

«Petweeck!» ütles Davenant millegipärast, kuid Petweeck lamas juba Ootlanderi kõrval; ta maigutas vaid suud ja liigutas kätt.

«Võtke see mees kinni!» karjusid tollivalvurid.

Ent Davenant ei taibanud, et hõige tema kohta käib, — seniajani ei saanud ta veel sõnadest aru. Lõpuks polnud tal enam padruneid, kui Tergens valjusti ütles:

«Jätke, Gravelot, nad tapavad teid!»

Tulistada polnud tal enam millegagi, ja aru saanud, ütles ta:

«Ma juba jätsin.»

Nende sõnadega viskas Davenant tööpoolest püssi vette ja laskis end kahelt poolt kallaletormanud vaenlastel kinni võtta, tajudes, et mingil moel on ta õigustanud punakollase võõrastetoa mälestust ja kaitsnud auga heledat päikesekiirt kirkal, hüppevalmis kuldsete kassidega vaibal, kuigi seda ei teadnud keegi peale tema enese.

«Lõpp?» küsis kinniseotud Tergens, kes istus trümmilugil, kui Davenant püssitorude ähvardusel tekile ronis, et omakorda käeraudade pigistust tundma õppida.

«Lõpp,» vastas Davenant üle lärmi ja sõdurite sõimukisa.

«Kui ma ellu jään,» ütles Tergens, «olen teie päralt... ihu ja hingega, teadke seda.»

«Ma olen haavatud,» ütles Davenant, sirutades kaed seersandi poole, kes kinnitas ta randmete ümber kitsa terasvõru.

«Jah, mis see õieti oli?» ohkas Tergens. «Me läksime kõik nagu arust ära. Ärge kartke,» pigistas ta läbi hammaste. «Peame vastu. Eks näeb.»

Davenant istus. Sõdurid hakkasid surnukehi tekile tõstma ja pikali panema. Ootlander oigas veel, kuid polnud enam teadvusel. Teised ujusid haua poole.

Tollivalvurid võtsid pargased puksiiri ja heiskasid purjed, et oma sõjasaak Poquetisse viia. Neid oli olnud viiskümmend meest, alles oli nüüd kakskümmend kuus.

Täis laipu ja kallist kaupa, jõudis «Emakaru» koidu ajal Poquetisse ja lehemehed said sensatsioonilist materjali, mille nad kohe ladumismasinatesse söötsid.

Kuni sõit kestis, õnnestus Davenantil Tergensiga vaikselt kokku leppida, et salakaubavedajad vaikivad põhjustest, mis olid ta «Emakaru» pardale toonud.

V

Snogden kohtus Van Coonetiga oma korteris ja rääkis temaga nagu inimene, kes on võtnud oma õlgadele kaitseingli kohustused. Ilustades sõnavahuga oma lihtsaid, kuigi otse kuritegelikke kavatsusi, mille tagajärgi lugeja juba teab, mõeldes välja hulga takistusi nende täidesaatmise teele, kirjeldas Snogden oma tegevust kui sassiaetud lõngakera lahtiharutamist ja rõhutas eriti, kui suurt vaeva olevat talle maksnud sildimeister Barkettile augu päherääkimine. Barkettist on meil edaspidi võimalus lähemalt kuulda, kuid põhiline polnudki paljalt Snogdeni väljamõeldis: Barkett, praktiline inimene, andis Snogdenile lubaduse skandaalist vaikida, aga tema tütar, kelle kaitseks Tireus nii tormiliselt välja oli astunud, puhkes alguses nutma ja alles siis mõistis vääriliselt hinnata kirevaid ja kõnekaid panga-lähti, mida Snogden tema isale pakkus. Snogden andis Barkettile kolmsada naela, jagades lõbusa otsekoheusega ootamatut leidu, ja kui Barkett ütles: «Ma võtan raha ainult sellepärast, et te rahulik oleksite,» ning Van Cooneti annetuse vastu võttis, mis saabus muide päris parajal ajal, sest töökoja asjad edenesid kehvasti, palus Snogden, et ta annaks kviitungi viiesajale nae-

lale. «See on selleks,» ütles Snogden, vaadates maaler-meistrile otse silma sisse, «et fiktiivsed kakssada naela saaksid umbes kuu aja pärast tegelikult teie omaks, kui kõik hästi läheb.»

Vaidlemata vastu sellele käigule, tundes koguni kergendust, sest nüüd olid nad Snogdeniga alatuse poolest võrdsed, noogutas Barkett ja kirjutas kviitungi.

Kui Snogden lahkunud oli, istus Martha tükk aega vagusi, puudutas mõtlikult laual lamavaid rahatähti ja lausus siis nukralt:

«Me käitusime väga inetult. Nagu öeldakse, müüsimis hinge maha.»

«Raha on vaja, kurat võtaks!» hüüdis Barkett. «Noh, ja kui ma poleks seda võtnud — mis siis muutunud oleks?»

«See on küll õigus...»

«Kuula, mu arukas tütar, auküsimustes ei suuda me aristokraatidega võistelda. Aga see upsakas Gravelot tahab, nagu mulle paistab, olla mingi erilne inimene. Kõrtsmik kutsub Georg Van Coonetit duellile! Naerma ajab see lugu, kui mõtlema hakkad.»

«Gravelot astus välja minu kaitseks,» teatas Martha ja pühkis silmist hääbipisarad, «ja mind pole kunagi nõnda solvatud kui täna.»

«Hüva on. Ta käitus õilsalt — ma ei vaidle vastu... Aga duelli ei tule. Midagi peab Graveloti vastu teoksil olema, kui Snogden tuli ja palus meid vaikida, vaevalt kui me koju olime jõudnud, ja sundis tõtt öelda vägisi neid kolmesada naela vastu võtma.»

«Mina ei tahtnud...» ütles Martha ja pigistas huuled kõvasti kokku, «aga mis tehtud, see tehtud. Ma ei anna seda endale kunagi andeks.»

«Võta sealt kohe, Martha, kaheksakümmend seitse naela, ma maksan Thomsonile vekslit kinni. Ülejääk tuleb Platterile üle kanda tellitud emailtahvlite eest. Aga sellega on aega homseni.»

«Jäta mulle kakskümmend viis naela.»

«Misjaoks seda?»

«Sellejaoks...» ütles Martha naeratades ja häbelikult isa otsa vaadates. «Arva ära. Olgu, ma ütlen: ma pean õmblema, ettevalmistusi tegema; varsti saabub ju minu peigmees»

«Jah,» nõustus Barkett ja rääkis edasi juba muust:

«Asjade käik ise maksis sinu eest kätte: Van Coonet lõi araks, mätsib skandaali kinni, kardab ajalehti ja kõike, kulutab raha. Näed sa, mismoodi teda on karistatud!»

Kuigi Snogden ei saanud sellest stseenist Van Coonetile jutustada, see-eest kirjeldas ta ja etendas dialoogi vormis Barketti ja tema tütre leppimatust ja pahameelt; lõpuks näitas Snogden arvet, kus olid loetletud kõik väljaminekud; kõige suurem summa oli tema seletust mööda tulnud maksta kellelegi Gottlieb Wagnerile, kahtlasele tüübile, kes oli palju eest valmis paljaks. Seejarel, nagu oleks talle meenunud midagi ebaolulist, aga huvitavat, teatas Snogden, et olukord oli nõudnud ka jutuaajamist Van Cooneti isaga, sest ainult tema sekumine võis hukutada Graveloti, kuna süütõendid, mis salamahti vanade raamatute sildi all «Maismaasse ja Meresse» sokutati, polnud kuigi kaalukad.

Et ta polnud oodanud sellist ülestunnistust, suutis Van Coonet end vaevu talitseda, et mitte jämedalt sõimama hakata, sest nüüd seisis tal ees mõru kõnelus isaga, paindumatu moralistiga, kes sellegipoolest pidas kõige tähtsamaks oma nime välist väärrikust.

«Ja ikkagi, kui see nii läks,» karjus Van Coonet metsikus vihas, «siis sellisel teel oleksin ma võinud ise kõik korda ajada, ja mitte halvemini kui teie!»

«Ei!» Snogden haaras sõbral järsult käest kinni, ja kuigi see end kohe vabaks tõmbas, jäi ta siiski kuulatama. «Ei, Georg, ei ja veel kord ei, ütlen ma teile. Ainult mina suutsin esitada lugu teie isale sellest aspektist, millest me rääkisime, milles me kindlad olime, mida oli vaja kainelt ja piasiasjadeni läbi arutada. Minuga rääkides oli teie isa sunnitud end vaos hoidma, sest ka tema on mulle paljugi eest tänu võlgu. Asi ei seisa üksnes Graveloti areteerimises, olulisem on, mida temaga teha pärast areteerimist. Kohtuprotsess ei tule kõne allagi, ja ma leidsin väljapääsu, ma andsin nõu, kuidas asja lõpetada, aga alles siis, kui on möödunud vähemalt kuu aega ja teie naisega olete juba Poquetis. Vahepeal panen ma kõik rattad käima, et teid kiiremini määrataks Poqueti põllumajandusettevõtete aktsiaseltsi direktoriks. Ma töötan peaga ja suuga, ja teie, kes te nii väga ihaldasite seda kohta, ei saa eitada...»

«Ma ei saa eitada,» katkestas Van Coonet, «et te olete

lainud liiga kaugemale. Kordan — isa abil oleksin ma võinud ise asja korda ajada...»

Ta jäi vait, sest mõistis suurepäraselt, kui palju Snogden oli ära teinud, kuidas ta isa paratamatult pidi paluma abi selleltsamalt Snogdenilt, et ellu viia intriigi, mis kogu oma lihtsuse juures nõudis erilisi tutvusi. Van Coonetit ootas ees vastik kõnelus isaga.

«Olete te vähemalt kindel, et see totter lugu on nüüd lõppenud?»

«Jah, kindel,» vastas Snogden täiesti rahulikult. «Ah, Willy, mu kallid! Mida sa tahad öelda?»

Tuppa oli jooksnud umbes seitsmeaastane sametkuues poiss tumedate lokkis juustega, armas ja õrn nagu tütarlaps. Van Coonetit märgates kohmetus ta, kummardus sukka sirgeks tõmbama; heitis siis Snogdenile mõistaandva pilgu ja vedas sõrmega üle huulte, julgemata midagi ütelda.

Kuberneri poeg vaatas poissi pahaselt ja järelemõtlikult; see stseen häiris Van Coonetit ja ta vaatas muia-tes Snogdeni nägu, milles peegeldusid tema puhul ebatavaliselt hellad tunded.

«Willy, sa pead ütlema, mis juhtus, või ära minema,» ütles Snogden.

«Hästi!» teatas poiss äkki ja jooksis tema juurde. «Ütelge, mida tähendab «intri-glaanid» — «intri-gaanid?» parandas Willy.

Snogdeni kulm värahtas, ta kavatses poisi ära saata ja lubada sõna pärast seletada, kuid Van Coonetit irooniline mõmin äratas temas soovi jääda iseendaks ning tal jätkus mehisust valehäbist võitu saada.

«Kust sa seda sõna kuulsid?» küsis Snogden, vihane, et ta käed kohmetusest värisevad.

«Lugesin raamatust,» ütles poiss ja piidles vargsi Van Coonetit, nähtavasti teda häbenedes. «Seal oli kirjutatud: «Intri-gaanid ümbritsesid kuningas Karli ja rüütel Alfred... Ja rüütel Alfred...» kordas Willy kiiresti, lootes ühe hooga mälutõrkest üle saada, «rüü... Alfred... Ma ei mäleta,» ohkas ta löödult ja ajas keelega põse seestpoolt punni. «Ja intri-gaanidest ei saa midagi aru.»

«Pähkel Snogdenile!» torkas Van Coonet, vaadates pilkavalt seesmiselt segaduses sõpra.

Poisi aval pilk aitas Snogdenil jõuda oma varjatud

hingesoppidesse. Pikemalt mõtlemata vastas ta kasu-
pojale:

«Intrigaan, Willy, on inimene, kes oma kasu pärast hukutab teisi inimesi. Aga täpsemalt seletan ma sulle pärast. Said aru?»

«Oo jaa!» ütles Willy. «Ma lähen loen nüüd edasi.»

Ta kiikas korra altkulmu Van Cooneti kingi, läks aeglaselt ukse poole ja jooksis äkki minema.

«Kas sa näed...» tähendas Van Coonet, lõbutsedes kohmetunud Snogdeni arvel, kelle näos, kust oli kadunud terav keskendatus, värises nüüd iga lihas. «Kas sa näed, teil jätkub mehisust... või jultumust. Kas te seletate poisile alati niimoodi?»

«Alati,» vastas Snogden vastu tahtmist, närviliselt naerdes.

«Ja mis pärast?»

«Niisama. See on minu asi,» vastas see, endast juba võitu saades ja kahe sõrmega alumist huult pigistades.

«Magdaleena...» pomises Van Coonet.

«Seeparast,» alustas Snogden, suutes taas endist tooni kasutada, mis kõlaski nüüd ta kiiretes, sugestiivsetes sõnades, «teie isa on ette valmistatud. Sellega on kõik lõpetatud.»

Van Coonet tõusis püsti, hakkas põlglikult lauluviisi ümisema ja lahkus Snogdeni korterist.

Ta ei sallinud äkilisi meeleliigutusi, need oli ta ammu kõrvale heitnud nagu lillekimbu, mis jalaga kõrvale lükatakse, kuid Gravelot, Consuelo ja Snogden äratasid temas, igaüks isemoodi, mingi rahutuse. Ta võis puhata, sõneldes oma isaga. Selles oli ta surmkindel.

«Põrgulik päev!» ütles noor Van Coonet, jälgides tõntsilt isa. «Te tunnete juba kogu lugu?»

«Kõige vähem tunnen ma teid,» vastas vana Van Coonet. «Aga on kasutu teiega rääkida, sest te olete päev enne pulmi võimeline tegema veel hullemaid lollusi.»

«Pole garantiid nõdrameelse kallaletungi vastu.»

«Mitte seda, mu kallid. Te käitusite kui tõbras.»

«Teie õnn, et te olete mu isa...» alustas Van Coonet kahvatades ja tegi liigutuse, nagu kavatses tõusta.

«Õnn?» katkestas kuberner irooniliselt. «Mõtelge oma sõnade üle.»

«Hästi. Sõimake mind. Ma istun ja kuulan.»

«Ma saan aru, et olukord on keerukas,» ütles isa halvasti varjatud ärritusega, «ja, kurat võtaks, vahel tuleb isegi kõrvakiil ära kannatada, kui asi seda väärt on. Ainult poleks tarvitsenud saata minu juurde seda Snogdenit. Te oleksite pidanud silmapilk ise minu juurde tulema — mõnes mõttes on mul nüisama palju kaalu kui Snogdenil.»

«Kes seda Snogdenit saatis!» hüüatas Georg. «Ta tuli ise ja ei öelnud mulle midagi. Mina kuulsin sellest alles nüüdsama!»

«Oli see nii või teisiti, mina veetsin mitu meeldivat minutit, kuulates lugu kõrtsist ja kõrvalopsust.»

«See juhtus...»

«Kujutage ette, Snogden oli lausa liigutavalt siiras, nii et teil ei pruugi esitada mingit uut versiooni.»

Van Coonet punastas.

«Mõtelge, mida tahate,» ütles ta ja haigutas jultunult, «Ja ühtlasi teatage rutem, kui väga te mind põlgate, ja lõpetame, jumala pärast...»

«Te peaksite teadma, kui väga meie vaenlased tahavad teie abielu nurja ajada,» ütles vana Van Coonet. «Kui ka Consuelo Juarez pole teile midagi rääkinud, siis mina tean see-eest suurepäraselt, millised vahendid on käiku lastud, et temas umbusku äratada. Laimujutud ja anonüümkirjad on kõige tavalisem võte. Prooviti teie Laurat ära osta, et ta ilmuks abielulepingu sõlmimise hetkel ja teataks demonstratiivselt, prantsuse maneeris, millistes sidemetes te temaga olete. Aga see tark naine käis minu juures ja talle anti palju paremaid lubadusi.»

«Hea, et see nii läks,» muigas peigmees.

«Hea ja kallis, kallis ja väsitav,» jätkas kuberner. «Teil pole mõtet seda talle meenutada. Ta saab raha ja sõidab siis ära. Selline oli kokkulepe. Nüüd kuulake edasi. Pidurdage, taltsutage oma pöörast lõbujanu! Umbes kuu aega korralikku elu — võtke seda paratamatust nagu ohvrit, kui soovite, — ja teil on käes piiramatud võimalused. Laske mul valitsuse kontrolli kaelast ära saada, pistised laiali jagada, asutada oma ajaleht, ja siis on teil vabad käed teha, mida iganes soovite. Aga kui teie pulmad peaksid ära jääma, pole teil ega minul pääsu kibedatest hetkedest! Hoidke oma

pulmi, Georg! Oma läbematu elupoletamisega meenu-
tate te kassi lihakarnis. Amen.»

«On nüüd kõik kombes?» küsis morn Georg tõustes.

«Kõik. Ma loodan, et te ei jõua enne ülehommset saada uut kõrvakiilu — nii ajanappuse tõttu kui ka oma tuleviku huvides.»

«Nii et te pole enam vihane?»

«Ei. Aga oma tunnete üle mul võimu ei ole. Mõned päevad olete mulle vastik, siis läheb see mööda.»

Van Coonet lahkus isa juurest, tuju lõplikult rikunud, ja veetis ülejäänud päeva Laura Mouldway seltsis tema korteris, kuhu peatselt saabus ka Snogden, aga ülejäämisel päeval kell üksteist hommikul astus ta kuberneri maja pidulikult ehitud saali uksele noore neiuga, kellele oli töötanud kogu elu olla sõber ja elukaaslane. Sügavas usus armastuse jõusse sammus Consuelo ta kõrval, vastates naeratusega kõigile pilkudele ja tervitustele. Ta oli nii rahulik nagu halja rohu peegeldus vaiksuses vees. Osavalt teeseldes, nagu valdaksid tedagi üllad tunded, tõsiselt ja hellalt vaatas teda Van Coonet, kes nägi välja veel kaunim ja suursugusem tänu õilsa hingega neiule, kes seisis ta kõrval, valged lilleõied tumedates juustes.

Naeratus ei lahkunud Consuelo huulilt. Notarile vastates lausus ta «jah» nii uhkelt ja õrnalt, et tema veetlusest võlutud külalised ja tunnistajad jäid mõneks hetkeks uskuma Van Coonetisse, kuigi tundsid teda läbi ja lõhki.

Nii kodanlik kui ka kiriklik laulatus möödusid õnnelikult, ilma vahejuhtumiteta. Pruutpaar veetis kolm päeva Juarezi, Consuelo isa mõisas ja sõitis siis Poquetisse, kus Van Coonetit ootasid asjaõiendused enne põllumajandushiku aktsiaseltsi direktoriks määramist; nüüd oli tal võimalik osta vajalikul hulgal aktsiaid.

Nädal hiljem sõitis sinna ka Laura Mouldway, ja siis saabus kohale Snogden, kellela Van Coonetil oleks raske olnud elada nii, nagu ta oli harjunud.

VI

«Emakaru» kinnipüüdmise eest ei võlgnenud tolliamet tänu mitte Nicklesile, nagu Tergens üksvahe mõtles, sest tal olid selleks orhad põhjused, vaid salakauba-

vedajale, kelle äraostmine ja nimi peagi teatavaks said, sest ta ei jõudnud ära sõita ja tapeti ühel pimedal ööl otsekui juhusliku purjuspäi kakluse ajal.

Esimesel ülekuulamisel ütles Davenant oma nime olevat Huntrey, sest ta ei tahtnud äratada huvi mõnes vanas tuttavas ei nimega Tireus Davenant, mis võis teatavaks saada ajalehe kaudu, ega ka nimega Gravelot, mis oli ohtlik Van Cooneti tõttu. Kuid «Emakarul» oli Tergens teda kogemata mitu korda Gravelotiks kutsunud, seepärast kandis ta ametlikes pabereis kahte nime — Huntrey-Gravelot; nii et seostanud faktid — «Maismaa ja Mere» peremehe põgenemise, millegiparast salakaubavedajatega «Emakarul» viibinud mehe tapva laskmisoskuse ja tema välimuse kirjelduse —, võttis Van Coonet, kes isa kaudu kõigega kursis oli, kohe abinõud tarvitusele. Kuberner aitas teda, kuid edasine jutujärg puudutab neid esialgseid märkusi lähemalt — kogu sündmustekäiguga.

Poqueti vangla asus linnaserval, kus viimastel aastatel oli rajatud uus tänav, mis pärast mõnda maja suubus künklikule puustusmaale, kusjuures sama tänava algusest said alguse veel kaks kõrvaltänavat, millest üks lõppes järsaku serval, teine maanteetammil, nii et koos meenutasid nad linnaplaanil jämedat oksa harali võsudega. Üle tee vangla vastas lõsutas pikk ühekordne hoone, kus elasid vangla ametnikud ja konvoisõdurid; üks maja kasarmust edasi lõpetas hoonetereka kahe akna ja nende vahel asuva uksega koloniaalkauplus, mille ostjaskond koosnes peaasjalikult ainult vangidest ja vangivalvuritest. Hommikuti ostsid valvurid poest erinimekirjade alusel vangide raha eest, mida hoiti vangla kantseleis, igasugust toidukraami, mida vangla eeskirjad lubasid. Juhtus, et saia seest leiti pakk kokaiini või oopiumi, leivast pakk mängukaarte, melonist pudel piiritust, kuid valvurid, kes organiseerisid nende keelatud asjade kättetoimetamist, tegutsesid kooskõlastatult, nii et keegi ei kaevanud kohtusse ei poe omanikku ega vangivalvureid. Kaks kongi, mis olid määratud salakaubavedajatele, olid alati tuubil täis. See oli publik kellel oli kõlisevat külluses ja kes ei kavatsenudki loobuda mugavustest. Peale selle oli salakaubavedajate ninameestel, kes kujutasid endast midagi vahetumatu ministeeriumi jaolist, valvurite hulgas alati usaldus-

mees, vanglarežiimist kinnipidav pedant kõigi vangide puhul peale omade. Kui see mees kirjade väljaviimisel või põgenemise ettevalmistamisel sisse kukkus, leiti tema asemele kiiresti uus, kasutades selleks nii äraostmist, šantaaži kui ka mitmesuguste tuttavate eestkostmist. See salajane vanglaelu ei avaldanud asja ametlikule küljele pealtnäha vähimatki mõju; valvurite vahetused, vahtkonnad, jalutustunnid, kantselei aruandlus ja juurdlusvõimude side vangla administratsiooniga toimusid rangelt nagu sõjaväes, ja vang, keilel polnud kasulikke sidemeid vanglas või sellest väljaspool, ei osanud isegi unes näha, milliseid asju võib ajada inimene, kes istub tema kõrval, naaberkongis.

Ülal vaatades moodustas vangla territoorium müüridega piiratud nelinurga, mille sees asus väiksem nelinurk, müüridest kaks korda kõrgem. See oli neljakorruseline peahoone, mille keskel asus siseõu, kuhu avanesid kõigi kongide aknad. Peahoone välisseintes, kui välja arvata kantselei aknad alumisel korrusel, polnud ühtegi akent ega muud avaust. Vangla meenutas pigem kindlust kui maja. Väravast paremal, otse vastu müüri, asus ühekordne laatsaretihoone; väravast vasakul, muruplatsi lillepeenarde ja kaharate püude keskel oli vangla ülemaja, mida kaunistas roniroosidest hekk, nii et vanglaõuel tundus see olevat täiesti omaette idülliline nurgake.

Kuni «Emakaru» Poquetisse purjetas, oli Davenanti jalg üles paistetanud, ja pärast lihtsaid formaalsusi pandi ta laatsaretti luku taha. Ülejäänud viidi peahoonesse. Gravelotiga hüvasti jättes noogutasid salakaubavedajad nii innukalt, et ta mõistis nende arvamust oma saatuse kohta ja soovi teda julgustada — nende võimuses oli organiseerida kui mitte tema põgenemist, siis vähemalt sidet välismaailmaga. Oli juba hommik — kell oli kümme. Ambulantsis sidus vangla arst Davenanti läbilastud jala — kuul oli vigastanud selle kõõluseid — ja ta paigutati üksikkambrisse. Selle akna ees olid tugevad trellid, mis oleksid vastu pidanud tiigri rünnakule. Davenant viskas seljast oma riided, tõmbas selga vangikuue ja heitis pikali; ta mõtted haihtusid. Ta asus ringleva elu seisvas keskkohas, meeletu kiirusega pöörleva olelusratta telje surnud punktis. Valvur tõi piima ja leiba. Suitsetada oli keelatud, ome-

tigi vastas valvur, kui Davenant suitsetamise kohta küsis:

«Oodake veidi, pärast räägime.»

Nendest tühistest sõnadest, mis võib-olla ei tähendanud rohkemat kui luba suitsetada, puhudes suitsu minigisse lõõri, läks Davenanti tuju raasuke paremaks, ja kui tuli sõjaväelasest kohtu-uuriija, kes tegeles salakaubavedajatega, istus Davenant koikule, valmis võitlema vastustega küsimuste vastu.

Kongi astudes vaatas uuriija uudishimulikult Davenanti otsa, oodates eelnevalt saadud teadete põhjal näha metsikut, sunnitöölise tüüpi lõomameest, kuid vangi välimus hämmastas teda. Mees, kes talle targa ja mõtliku pilguga vastu vaatas, ei sobinud põrmugi nende kurbade müüride vahele. Siiski seisis tema poolehoidu äratava välimuse taga õine lahing pretsedenditu ohvrite arvuga. Ja et ellujäänud sõdurid olid rabatud tema laskeosavusest, unustasid nad, et tulistajaid oli teisigi, ja süüdistasid peamiselt teda.

Uuriija pani portfelli haiglalauale, tõmbas tabureti ligemale, istus ja seadis täitesulepea valmis. Ta oli tüse, jässakas, hallide silmadega mees, kelle pilku oli raske tabada; vahel olid silmad peaaegu kinni, vahel heledad ja pärani, pilk ründav ja väljakutsuv, plaanitud vastast segadusse ajama. Sellise võttega oleks uuriija nagu tahtnud öelda: «Salgamine on mõttetu. Niimoodi, otse ja rangelt, suudan vaadata ainult mina, kes ma oskan lugeda iga mõttevirvendust.» Ajaviidete hulgas, millega lõbustavad end igasuguste alade esindajad, etendab küllaltki olulist osa poosi väljatöötamine — meelelahutus, mis on tarvilik nii enesest lugupidamiseks kui ka esteetilistel kaalutlustel; enamikul juhtudel on see kõik süütu mäng, kuid taiplikule vangile annab see ülekuulamise juures pisasjadest kiirgivate impulsside näol sageli juhiseid, kuidas end üleval pidada.

Pinev vestlus kõlab kõige loomulikumalt, kui ülekuulata tegeleb millegi kõrvalisega. Davenant võttis piimakruusi, hakkas leiba sööma ja piima jooma, vastates samal ajal ametnikule

«Alustame ülekuulamist,» ütles uuriija, tõstis sule paberi kohale ja vaatas kätt, mis kruusi hoidis. «Vastake midagi varjamata, ärge püüdke asjaolusid vassida.

Kui olete süüdi, tunnistage kohe kõik üles, sellega kergendate oma saatust. Kuidas on teie nimi?»

«James Huntrey.»

«Vanus?»

«Kakskümmend kuus aastat.»

«Teie elukutse? Salakaubavedaja?»

«Te eksite. Ma ei ole salakaubavedaja.»

Uuriija vaatas tähendusrikkalt Tireusele otsa, haaras sõrmedega lõuast, tõmbus pingule, tõusis äkki püsti ja hiilis kikiarvul ukse juurde. Siis noogutas ta endamisi, tegi käega rahustava viipe ja tuli naeratades tagasi.

«Keegi ei kuula pealt,» ütles uuriija istet võttes ja vaatas lahkel pilgul hämmastunud Davenanti. «Ärge kartke mind. Ma olen teie organisatsiooni liige. Jutustage hästi põhjalikult kogu kokkupõrkest, et ma saaksin vaagida süüdistusi, mida tolliamet esitab, ja koos teiega arutada kaitse iseloomu.»

«Avameelsus avameelsuse vastu,» ütles Davenant. «Teie pole uuriija ning mina pole salakaubavedaja; peale selle polnudki mul relva käes, kui piirivalvurid «Emakaru» kinni võtsid.»

«Te siis ei tulistanud?»

«Muidugi mitte. Ma ei oskagi lasta.»

«Imelik, et te mind ei usu,» ütles uuriija. «Aeg jookseb ja Tergens tegi mulle otseselt ülesandeks teid aidata.»

«Olgu pealegi,» hakkas Davenant nukralt naerma, «unustame selle kehva mängu. Palun jätkake ülekuulamist.»

Uuriija kissitas silmi, muigas uhkelt ja iseteadvalt nagu kehv näitleja, kes oma arvamust iseendast peab õigemaks kui rahvahulga oma, ja muutis tooni.

«Areteeritu, kes ütleb end olevat James Huntrey, — teid süüdistatakse relvastatud vastuhakus tollivalvele, mille tagajärjel said tulirelvast surmavalt haavata järgmised ametiisikud...»

Ta luges üles tapetud, nimetades igaühe nime, ja jätkas:

«Peale eelneva süüdistatakse teid salakauba vedamises ja katses realiseerida laadungit sadama territooriumil, mis asub sõjaseaduse kaitse ja kehtivuse piirkonnas, seega kuulub asi Poqueti linna sõjakohtu kompetentsi ja arutlusele. Kas te tunnistate ennast süüdi?»

Sõjakohtust kuuldes taipas Davenant, et teda ähvardab surmanuhtlus. Van Coonetit kartes otsustas ta tõde varjata ja rääkida sellest alles kohtus; ta arvas, et tema vastu esitatud süüdistused vaadatakse siis uuesti läbi; praegu oli liiga vara rääkida sündmustest «Maismaas ja Meres». Hetke mõelnud, vastas Davenant uurijale nii, et kindlustada endale kohtu poolehoidu.

«Läheb tarvis veidi aritmeetikat. Ma ei eita, et ma tulistasin, ei eita, et olin «Emakaru» pardal, kuigi põhjustel, mis pole seotud salakaubaga. Ma tulistasin... Mul oli seitse padrunit revolvril ja üheksa vintpüssipadrunit, ma tean seda seepärast, et kui ma Ootlanderi vintpüssi võtsin, laadisin selle kohe, ja salve mahub, nagu te teate, üheksa padrunit — need andis mulle paadikaaslane. Niisliis, ma mäletan, et viskasin ühe ülejäänud padruni vette — see segas mind. Niiviisi — üheksa ja seitse on kokku kuusteist. Ma võin enda peale võtta kuusteist tolliametnikku, mitte mingil juhul kahtkümmend nelja.»

«Nähtavasti olete te hea laskur,» tähendas uurija, lõpetades tunnistuse kirjapanemist. «Mispärast te võtsite osa relvastatud kokkupõrkest?»

Davenant ei vastanud midagi.

«Seletage nüüd,» nõudis uurija, väga rahul laskmise kohta saadud täpse vastusega, «seletage, millised põhjused sundisid teid ühinema salakaubavedajatega?»

«Sellest räägin ma kohtus.»

Uurija püüdis teada saada, miks ta rääkimast tõrgub, kuid Davenant keeldus kangekaelselt ja lisas ainult:

«Kohtus selgub, miks ma ei või praegu sellest midagi rääkida.»

Ametnik lõpetas ülekuulamise. Davenant kirjutas ülestunnistusele alla ja uurija lahkus, äärmiselt huvitatud areteeritu isikust, kes ei sarnanenud põrmugi ei salakaubavedaja ega kurjategijaga.

Vangivalvur laskis uurija välja, lukustas kambri, kuid pistis mõne minuti pärast võtme uuesti lukuauku, torkas Tõusele pihku väikese paki ja ütles:

«Suitsetage õhuakna all.»

Ta läks kähku minema, raputades pead märgiks, et tal pole aega rääkida. Tireus leidis pakist viis naela raha, piibu ja peotäie tubakat. Peitnud tubaka padja

alla, keeras ta suulise lahti. Piibuõõnde oli torgatud kiri Tergensilt: «Pidage vastu, asusin maad kuulama, teeme, mis võimalik. Terg.»

VII

Kui saabus öö, lükkas poodnik uksele seestpoolt raudpoldi ette, läks siis tagauksest välja, läbi väikese, tühje kaste ja tünne täis hoovi tänavale ja pani uksele väljastpoolt tabaluku ette, aga võtit keerata ei jõudnud. Tema juurde astus pikk mees, kel oli peas õlgkübar ja õlgadel kalmankriidest pintsak. Nahkvöö vahelt paistis pussi vaskne pea. Mees oli kõhn ja rõugearmiline, pilk oli tal vahe ja meeleolu suurepärase, sest ta oli tühjendanud juba kaks pudelit kohalikku õunaveini demonliku naisterahva juures, keda hüüti Catherine Punapeaks ja kes siin lähedal elas; nüüd kavatses ta Catherine'i omal kulul kostitada.

«Papi Stomador,» ütles salakaubavedaja ning kõditas poodnikku õrnalt kõrva tagant, pani siis sõbramehelikult küünarnuki talle õlale ja lõi käe puusa, nagu tegi etteastetes Catherine'iga, «oodake vähe, ärge veel kassat kokku lugege.»

«Te haisete jubedalt sibula järele, Botredge. Astuge õige eemale ja ärge kippuge musitama.»

«Mis? Mida ma saan parata, kui ma hullupööra armastan sibulat!» kurtis Botredge, kuid laskis siiski Stomadori öla vabaks. «Ehk teil leidub minu tarvis sibulat ja paar pudelit pipranapsi? Sibulat ma võtan suupisteks.»

«Äkki oleks aeg magama minna?» päris poodnik mõtlikult. «Ma tahtsin veel moosi läbi keeta, see on ära suhkrustanud.»

«Ei, vana mürgisegaja, magamine on kahjulik. Lähme sisse, ma võtan teiega paar klaasikest. Vannun selle hoone nimel, mis teie putka vastas seisab, ja vaese Tergensi hingeõnnistuse nimel — mulle meeldib teie mõistatuslik ja lai lõust.»

Stomador vaatas Botredge'ile otsa, naeratas härdunult, nagu naeratavad inimesed, kellele meeldib teistega seltsis juua, kui võimalus avaneb, ja keeras otsustavalt võtit lukus.

«Lähme läbi hoovi,» ütles Stomador. «Catherine ootab teid kindlasti?»

«Las ootab,» vastas Botredge, minnes Stomadori kannul kastivirnade vahelt läbi helendava ukseprao poole. «Mul on Catherine'iga kindlad suhted. Väga meeldiv on tõsta klaasi meesterahvaga, eriti nii targa mehega nagu teie.»

Nad astusid poe madalasse tagakambrisse, kus Stomador elas. Vahariidega kaetud laud voodi jalutsis, mõned massiivsed toolid, seinal rippuv püss, kotid nurgas, kompveki- ja makaronikastid seina ääres ning vana maal, mis kujutas tiigrijahti, moodustasid kogu sisustuse kuuritaolises toas, mille ebatasane põrand oli laotud kollasest telliskivist.

«Aga ainult,» hoiatas Stomador, «sibulat ma peale hammustada ei luba: haiseb hirmsasti. Otsime midagi paremat.»

Poodnik läks pimedasse kaupluseruumi ja tuli tagasi, lüües pea vastu uksepiita, kaasas kaks pudelit punast pipranapsi, karp kuivatatud kala ja köömneleib; ladunud kõik lauale, võttis ta seinakapist noa, kaks kõrget paksu põhjaga klaasi ja istus Botredge'i vastu, pahvides esmaklassilist sigarit, mida ta suurel hulgal odava raha eest ostis oma sõpradelt salakaubavedajatelt.

Siniste täppidega punane rätik, mille Stomador kodus harilikult ümber pea sidus, nii et üks nurk kõrva peale langes, heitis vanamehe laiale, palavusest kahvatule näole roosakat helki. Ühtekokku meenutasid ta hallid silmad, paksud, kavalalt muigavad huuled, ümar lottis lõug ja jäme nina lihavat munka piltidelt, kus munk istub vaadi kõrval, õllekruus käes. Kaenla alt seotud põll, hall üleskääritud käistega särk, tumedad põlvpüksid ja nahktuhvlid — kõik sobis Stomadorile, kõik passis kokku ta näoga. Ainult mehe tohutud kämblad tundusid olevat iseseisvad alasti olendid, nii suured olid nad. Stomador rääkis valju häälega, lõpetas iga lause nagu needuse ja sõnu ei vassinud.

Kui esimesed kaks klaasitäit olid kadunud valgete hammaste taha pärani kurkudesse, lausus Stomador kala järades:

«Kui te teaksite, Botredge, kui kahju mul on, et ma salakaubavedajaks ei hakanud! See elukutse oleks mulle istunud, vannun rostbiifi ja šampinjonikastme nimel!»

«Jah, eks meil ole vahel õnnelikke aegu,» vastas Botredge, kes hoolega kala puhastas, «aga kui siis õnnetused tulema hakkavad, on lugu sant. Võta näiteks kas või «Emakaruga». Seitse meest tapetud, ülejäänud istuvad leie putka vastas ja peavad aru: kas sõjakohtu prokuröri naine sünnitab kohtuprotsessi päeval või läheb tal aeg üle. Räägitakse, et kõik õnnelikud isad on lahkestujus, kõnnivad kikivarvastel ringi ja sosistavad kõigile: «Boää!» Mina ei tea, ma pole isa olnud.»

«Tõsi jah, «Emakaruga» tabas teid tõesti krahh. Ma kuulsin, et keegi mees, kes Hertoni «Emakaruga» kaasa tuli, olevat peaaegu kogu tollivalve maha nottinud.»

«Jah, ja ta on ise ka haavatud, aga mitte raskesti. Teate, kes ta on? Mitte meie mees. Võõrastemaja omanik Tachenbacki maanteelt, James Gravelot.»

Stomador vajus üllatusest rinnutsi vastu lauaserva. Laud sõitis edasi ja müksas Botredge'i, kes imestunud looliga eemale nihkus.

«Kui kenasti te kargasite!» ütles Botredge ja püüdis kinni kõikuma löönud pudeli.

«James Gravelot?!» hüüdis Stomador. «Kahvatu, umbes seitseteist aastat vana, näeb välja nagu tõsine lütarlaps? Vannun rummi ja trummi nimel, mul on teie vastust vaja enne, kui te kala läbi olete mälunud!»

«Kui ma ei tunneks Graveloti,» vastas imestunud Botredge, «siis arvaksin ma, et tal on poeg. Mis kandist ta tüdruku moodi on? Oskate mulle ütelda? Või ei oska? Lubage küsida: kas tüdrukul võivad olla neli tolli pikad kanepikarva vurrud?»

«Teil on õigus!» hüüdis Stomador. «Ma unustasin, et sellest ajast on möödas kümme aastat. «Maismaa ja Meri?»»

«Jah, seal olen ma ometi käinud.»

«Botredge,» ütles Stomador õhinal, kui oli veidi aega pingsalt mõtelnud, «kuigi me pole teab kui ammused tuttavad, aga kui te pole veel unustanud ühte ja teist vastutulekut minu poolt, tuleb teie Catherine'il teid läna kauem oodata kui harilikult.»

Ta viitas endal ja salakaubavedajal klaasi pipranapsi täis, et pea paremini lõikaks, Botredge rüüpas ja küsis:

«Te sattusite ärevusse?»

«Ma annan ära oma poe, annan ära sissetuleku, mis

ma vanglast olen saanud, ja olen valmis kas või ise trel-
lide taha minema,» ütles Stomador, «kui minu ohver
päästaks Graveloti. Kuidas ta teie sekeldustesse sattus?»

«Seda ma ei tea, aga muide, seda võib järele uurida.
Mis kärbes teid hammustas, papi?»

«Ma olen alati oodanud igasuguseid niisuguseid
lugusid,» ütles Stomador salapäraselt. «Ma ootan neid.
Ma ootasin neid Tachenbacki maanteel ja ootasin siin.
Ega te ometi ei arva, et ma ostsingi selle poepugeriku
ainult kerge teenistuse pärast?»

«Kuidas ma võiksin midagi arvata,» vastas huvitatud
Botredge diplomaatlikult, «kui kõik ammugi teavad, et
teie, Stomador, olete elukogenud ja nii-öelda kõrgesti
geniaalne inimene?!»

«Just sedasama ma räägingi. On kõrgemaid ees-
märke,» vastas Stomador tõsiselt. «Üheksa aastat tagasi
andsin ma noorele vandersellile armetu osmiku. Ja ta
töötas selle üles. Kas te arvate, et ma ei teadnud, et
varsti avatakse kaevandused? Aga ma jätsin võoraste-
maja sinnapaika, sest mul olid teised plaanid.»

Seda öeldes Stomador valetas: mitte ainult tema, vaid
ka keegi teine ei võinud tookord aimata, millise avastuse
teeb peatselt mägedes juhulik ekspeditsioon. Kuid haa-
ratuna intriigijärgi, mis sünnitab veidrikke ja sanga-
reid, käis poodnik faktidega tihti peale sõbramehelikult
ümber.

«See poiss,» jätkas Stomador, «läks mulle hirmsasti
südamesse. Niisiis, asume tegutsema. Mida te ette
panete?»

«Mis mõttes?»

«Sidepidamise mõttes.»

«See ei ole raske,» ütles Botredge, kui oli natuke
mõelnud. «Ainult te peate suu pidama, mida te minult
ka ei kuuleks.»

«Kindla peale, ma jooksen kohe vangla kantseleisse
tapse ettekandega.»

«Jätke,» kortsutas Botredge kulmu, «asi on tõsine.
Niisiis pean ma kohe Catherine'i poole minema ja...»

Siinkohal katkestas Botredge'i jutu vaikne koputus,
mis lõppes valju prõmakaga vastu ust.

«Selge see, tema ta on,» ütles Botredge erilise vai-
mustuseta.

Stomador lükkas riivi eest ja nägi noort punapäist

naist, kel olid valge jakki hõlmad eest lahti ja eredad
laigud põskedel.

«Mida see siis tähendab? Mina ootan üksi,» ütles Cat-
herine ja astus paigatud kingaga pika sammu Botredge'i
poole, «ja sina jäid siia konutama?!»

«Cate, kallid,» lausus Botredge lepitavalt, «ma tahtsin
just ühe tähtsa asja pärast sinu poole tulla. On tarvis
üks kiri hotelli ära viia. Facreguede... Kuidas
temaga on?»

Catherine heitis Stomadorile seda laadi metsiku pilgu,
mille tõttu ta vangivalvurite ja salakaubavedajate seas
vastupandamatuks oli tunnistatud, kuid mitte selleks, et
võrgutada, vaid lihtsalt aru saada: ega Stomador ja
Botredge temaga nalja ei heida.

Tähendusrikkalt ja suurte silmadega naisele otsa vaa-
dates pani Stomador talle avalikult peo peale kaks kuld-
raha, ja punased laigud Catherine'i põskedel laienesid
meelekohtadeni.

«Ahaa!» ütles ta otsemaid, kibrutas asjalikult kulmu
ja süütas paberossi, mis tal seni kõrva taga oli seisnud.
Ah et nii! Noh, mis sest Facreguede'ist! Tal on täna
vaba päev. See ei lähe.»

«Mõttele siis!» käreatas Botredge.

«Mis kell on?» küsis Catherine Stomadorilt, tõmbas
suutsu sisse ja puhus läbi ninasõõrmete välja.

«Kümne minuti pärast on südaöö,» vastas see, kui oli
suure kulduuri taskust välja õngitsenud.

«Südaööl tuleb välimise värava juurde valvesse
Cravard,» mõtiskles Catherine valjusti ja võttis Bot-
redge'i pooliku klaasi. «Sisemise värava juurde tuleb
Jurtey.» Ta jõi klaasi tühjaks ja istus seina äärde too-
lile, krimpsutas ja närts huuli, kõigi tundemärkide järgi
pingsalt mõeldes. «Kirjutage kiri valmis.»

Stomador võttis kohe põlle eest ja heitis kõrvale, tõm-
bas särgitaskust märkmiku ja pliiatsi, kummardus
madalale laua kohale ja hakkas tähti maalima. Aeg-
ajalt tähendas Botredge:

«Kirjutage trükitähtedega. Nime ärge alla kirjutage.
Kellele kirjutate — seda nime ärge ka pange. Et kõik
oleks arusaadav temale, aga mitte kellelegi teisele.»

«Jah, olge ettevaatlik,» kinnitas Catherine. «Aadressi
ütlemine suusõnal.»

Kui kiri, mille Stomador ette luges, ühiselt läbi oli

arutatud, jaid kõik sellega rahule. Catherine keeras kirja rulli, pistis juustesse ja läks ukse poole.

«Laatsaretti,» kordas ta aeglaselt, et meelde jätta, «James Gravelotile. Ega te segi ei ajanud?»

«Täpipealt nii,» rahustas teda Botredge, «mida ma tean, seda ma tean.»

«Oodake,» heitis Catherine ja sööstis valge jaki välgatades pimedasse öhe.

«Osav naisterahvas,» ütles Botredge. «Kui tema ei saa hakkama, ei saa täna mitte keegi. Nende areteerimisest on möödas üheksa päeva; kuue päeva pärast on laatsaretis valves seesama Facreguede... päev enne me... Saite aru?»

Catherine lippas tänavale, tegi paar jänesehaaki ja suundus kogu aeg ringi piiludes suure, heledast laternast valgustatud, raudvarbadest vanglavärava poole. Väravas oli väike rauduks, mille taga seisis turske ja tüüakas Cravard. Raudvõre tagant paistis ta punetav, hallide kulmudega nägu. Kui ta Catherine'i ära tundis, vilistas ta tasakesi imestusest.

«Teie jalutate veel nii hilja!» ütles Cravard maadkuulaval toonil, osalt isegi vaikselt lootuses, et Catherine'il on temale mingi palve: ta polnud teda kunagi öösel vangla juures näinud.

Catherine jäi värava kiviposti varju seisma ja tõstis sõrme huultele.

«Miks te küll keerutate, miks te keerutate?» pomises valvur hellitavalt ja sirutas käe varbade vahelt välja — et Catherine'i käsivarrest kinni võtta. «Minuga pole te veel kunagi juttu ajanud. Vana olen, ah?»

Cravard heitis pilgu Jurteyle, kes seisis, selg tema poole, sisemise värava juures, sättis siis mütsinokka ja kohendas läikivat lakkrihma, mis oli pingul ümber ümara kõhu.

«Ärge rääkige rumalusi,» ütles Catherine, toetas öla varva vastu ja naeratas õhetavi põsi nii loomulikult, et Cravard nohisema hakkas. «Minu meelest, ma ütlen teile avameelselt, on kõik mehed ühesugused.»

«Ah et nii? Kas tõesti?» ütles Cravard ja vajutas mõtlikult võtmekeele vastu huuli. «Nii et te tulete kohtumiselt «ühesugusega»? Või lähete kohtumisele?»

«Arvake ära.»

«Catherine, kui ma tuleksin homme sulle külla? Autsõna. Te teate, et ma olen usaldusväärne mees.»

«Nojah! Seda olete te mulle ammu rääkinud. Aga Rimma sai teilt seeliku ja kingad, kuid minu jaoks on teil tühjast päkkikoorest ka kahju.»

«Cate!» ütles vangivalvur ning haaras tal mõlemast käest, küünarnukist kõrgemalt kinni. «See on sellepärast, et te põlgate mind. Ma oleksin nõus teab mida maksma... jah, aga teid veetleb ainult kurjategijate maailm. Miks te tulite? Ütelge!»

Catherine tõmbas käed vabaks, taganes ja võttis juustest paberirulli.

«Kuulake, Cravard,» sosistas kiusaja, pigistades kuuma käega ähmis valvuri higest kämmalt, «kui te kirja edasi toimetate, siis te tohite mulle ka kingad osta.»

«Nii! Kaks kärbest ühe hoobiga: kiri kallimale ja kingad pealekauba! Te olete... kaval naine, Cate, jumala trest.»

«Kohe on näha, kui usaldusväärne te olete. Mul pole kallimat vanglas, vannun, mille nimel tahate! Lihtsalt üks vana sõber tahab oma tuttavale sõna saata.»

«Te ju petate, Cate?»

«Sellisel juhul ei peteta.»

Cravard teadis, et Catherine ei valeta. Niisugustel puhkudel järgitakse õige rangelt mängureegleid.

«Ma kardan...» alustas Cravard ja jäi vait, uurides lahkelt, kuid kahtlevalt naise valvsaks muutunud nägu. Ta oli veidi vait, mõtles ja ütles lõpuks: «Kas võib vaadata, mis seal kirjutatud on?»

«Muidugi! Sähke. Lugege, palun, seal ei ole midagi erilist.»

Cravard võttis kirja, vaatas Jurtey poole, kes teda tahelepanelikult jälgis, noogutas talle ja luges järgmist:

«Ole terve, vana James, kas mäletad veel, kuidas me üheksa aastat tagasi Tachenbacki maanteel kokku saime? Kuidas sa siis naeripirukale ja veinile pihta panid! Olen kuulnud, et su äri läks päris hästi. Tookord istus Fom Ador ka seal. Jah, olid ajad. Ta saadab sulle terviseid. Teata, kui sul midagi vaja on. Saa terveks. Sinu Bill.»

«Nojah, harilik kiri,» ütles Catherine, jälgides Cravard'i ilmet — nuusutanud, kas paber ei lõhna sibula-

mahla järele, mis salatinti asendas, süütas valvur kindluse mõttes tiku ning soojendas paberit leegi kohal, «seal pole midagi. Ma tean.»

Cravard ajas alahuule torru, pööras otsustavalt ringi ja läks Jurtey juurde. Mõlemad uurisid tükk aega kirja. Jätnud selle Jurtey kätte, tuli Cravard Catherine'i juurde tagasi.

«Kellele see tuleb anda?» küsis Cravard.

«James Gravelotile, laatsaretti. Las ta saadab mulle kohe vastuse.»

«Catherine, ma armastan sind, see on tõsi, aga sa saad isegi aru: kui meie Jurteyga... see on üks asi, aga laatsaretis on teised lood. Raha on vaja.»

«Võtke siis,» andis naine Cravardile ühe kuldmündi. «Raha pole minu oma, selge.»

«Me oleme siin kõik targad,» vastas Cravard. «Ma olen kuue aasta jooksul üht-teist näinud ja teada saanud. Oota. Parem jaluta, aga ära kaugele mine. Ma tilistan võtit.»

Davenant magas parajasti ja nägi unes tumedat vett, mis üle öiste põldude tulvas. Ta jalg polnud paremaks ega halvemaks läinud, aga põlv ei paindunud, seepärast oli tal valus õhuakna alla suitsetama minna ja ta tegi suitsu nii harva, kui suutis.

Vangivaht, kes oli valves laatsareti üheteistkümne üksikkongi juures, avas hääletult ukse, astus sisse ja raputas vangi järsult õlast. Davenanti hingamine jäi seisma ja ta avas silmad.

Tema lõua alla langes kiri.

«Kirjutage vastus,» sosistas valvur, läks kohe välja ja sulges ukse väljastpoolt.

Lukk klõpsatas vaikselt kinni.

Davenant ajas end küünarnukile, luges kirja läbi ja taipas silmapilk veidra teksti tähendust tänu assotsiatsioonidele, mida äratasid sõnad «üheksa aastat», «Tom Ador» ja «Tachenbacki maantee». Kuigi ta ei teadnud, kus Stomador praegu on, nägi Davenant, et talle kirjutab just seegama mees, kes temast kõike teab.

Ta tajus alandlikku rõõmu hoolitsuse üle, nagu oleks kellegi kare käsi oskamatult kohendanud teda katvat vanglatekki.

Tal hakkas palav ja lõbus. Rahustanud sügava ohkega pekslevat südant, millesse voogas lootus, tõmbas Dave-

nant mädratsist pliiatsijupi, mille Tergens hiljuti oli saatnud, ja kirjutas Stomadorile paberi teisele küljele kõige olulisemast, millest ta need päevad visalt oli mõelnud:

«Mul on vaja Ort Galerand'i. Kui ta on elus, teab temast kohviku omanik Adam Kishlot; olen unustanud maja numbri, kus Galerand elas. Kohvik oli tookord Tolmu ja Läbivoolu tänava nurgal. Galerand'ile tuleb öelda, et talle teatab endast poiss, kellega ta purjetas Bay neemele üheksa aastat tagasi ja kes andis talle kuldmündi, et ta selle peale mängiks.»

Ettevaatuse pärast ei kirjutanud Davenant nime alla, sellegipoolest mahtusid need read hädavaevu paberi teisele poolele. Suurest ärevusest haigele jalale armu heitmata lööpas ta ukse juurde, kuulatas ja koputas tasakesi. Vangivalvur oli seal. Ukse avanud, haaras ta kähku kirja ja pani Davenanti uuesti luku taha, see aga istus koikule ja jäi mõtlema. Mõne minuti pärast kõlistas Cravard võtmega vastu väravat ja Catherine astus varjust välja.

«Võtke ruttu ja minge, Cate,» ütles Cravard. «Vangla-ülem läks vahiposte kontrollima. On see aga naine...» ohkas ta ja hüüdis talle järele: «Pidage siis silmas, homme ma tulen!»

Catherine noogutas sõnatult, tagasi vaatamata, ja oligi poes, kus Stomador ja Botredge, ootamisest väsinud, tuimalt istusid ja vaikisid.

«Lugege!» ütles hingeldav Catherine. «Kogu Poqueti postiamet ei ole minu pead väärt.»

Ta viskas kirja lauale ja pani käed uhkeldades puusa, valas siis endale klaasitäie pipranapsi ja jõi selle ahnelt ära.

«Kuidas see sul õnnestus?» küsis vaimustatud Botredge, kahmas tal piha ümbert kinni ja tõmbas enda vastu, Stomador aga asus puurima Davenanti segast käekirja. «Kuidas see sul õnnestus, küsin ma?»

«Naistel on kavalamad nõksud kui sinul, poisu,» vastas Catherine. «Ma andsin ühe kuldse. Selle olete teie võlgu, Stomador.»

Lugemist jätkates heitis Stomador talle hajameelse pilgu ning andis sama hajameelselt talle kolm kuldmünti.

«Mis parata? Selline me efu on,» ohkas Botredge ja

muigas, kui mõtles sellele, mis värava juures juhtus. «Nii et kõik on kombes, onu Stomador?»

«Ah, kallid Cate,» ütles Stomador, «sa oled mulle nii suure teene teinud, et ma avan sulle kuuks ajaks krediidi ja sa võid võtta, mida soovid. Saate aru, mulle tehti ülesandeks üks mees üles otsida, aga et teie peate nüüd veel kaks pudelit pipranapsi kaasa võtma ja magama minema, siis jään mina üksi siia plaani koostama.»

VIII

Palunud Botredge'i enda asemel poodi kauplema, asus Stomador järgmisel päeval Davenanti kirja juhtnööride järgi Galerand'i otsima, pani linnaülikonna selga ja läks kõigepealt Kishloti juurde, kes oli ammu oma «Jõleduse» kinni pannud. Nüüd pidas Kishlot elava liiklusega tänaval jalanõudekauplust. Tema äri õitses nii kenasti, et ta kavatses avada veel kaks samasugust poodi. Enam ei kasutanud Kishlot loomuvastast või muus mõttes originaalset reklaami, kuid oli tõesti sattunud kullasoonale, nagu ta kadedushoos Davenantile oli ennustanud; Kishloti rikastumise saladus seisis selles, et ta ostis võileivahinna eest kokku suuri partiisid praakkaupa ja müüs seda edasi sama kallilt kui korralikke jalanõusid. Tahelepandamatuid vigu, mis spetsialistile olid kohe näha, pidas tavaline ostja juhushikeks, kui ta need üldse avastas; kui keegi kaebas, vahetas Kishlot hea meelega praakkauba laitmatu kingapaari vastu, kuid kaebusi oli vähe, kaup aga palju.

Kishlot oli paksuks läinud, õppinud mängima elektriklaverit ja kavatses kosida ühte lõbusat lesket, kellel oli oma maja.

«Ort Galerand?» päris Kishlot Stomadorilt, kui kuulis selle külaskäigu eesmärki. «Tema aadressi teatakse kohvikus «Ponch». Seal olen ma teda kohanud, aga minu poole pole ta enam ammu sisse astunud.»

«Kõige tähtsam oli, et ma teid üles leiaksin,» ütles Stomador. «Ma kõndisin ligi kaks tundi Tolmu tänaval, küsisin igast majast ja tänavanurgalt, väsisin ära, astusin õllekeldrisse ja võtsin ajalehe. Seal nägin ma, kui loll ma olen. Kuulutuste keskel seisis silmatorkaval

kohal teie kauplus: «Parim kingakauplus «Mercuriuse tiivad» — Adam Kishlot». Niisiis, ma lähen «Ponchi».»

«Me paneme kuulutuse lehte kaks korda nädalas,» lausus Kishlot lahkesti ja vaikis hetke. «Kas te tunnete Galerand'i?»

«Ei. Aga üks mees, minu sõber, tunneb teda ja tahab teda üles otsida.»

Täna, lahkus Stomador Kishloti juurest ja käskis taksojuhil sõita kohvik «Ponchi».

Peagi astus ta jahedasse saali, kus seisis punase puuga kaunistatud malahhiitlauad. Stomador pugus ajalehtede ja daamikübarate vahelt läbi baarileti ette, küsis esimeselt kelnerilt Galerand'i ja see, korraks silmad üle saali libistanud, osutas talle pikka valge peaga meest, kes peegli kõrval istus. Galerand'i kulmud olid veel tumedad, kael aga sooniline, juuksed hallid ja silmades ning suunurkades malbe, kannatlik kurd nagu vanadel inimestel, kes üksijäänuna oma päevi õhtusse saadavad. Galerand jõi musta kohvi ja luges raamatut. Tema laua ääres oli vaba tool.

Stomador tegi aeglase kummarduse ja palus luba toolile istuda. Galerand noogutas talle sõnatult. Stomador istus ja jäi ainiti lauanaabrit tunnistama, kes õlgu kehitades uuesti lugema oli asunud. Tundes endal pilku, tõstis ta pead, märkas, et tüse tundmatu vahib teda salapäraselt ja äraootavalt naeratades, ning küsis:

«Kas te ütlesite mulle midagi?»

«Veel ei öelnud, aga kohe ütlen,» lausus Stomador vaikselt. «Kas teie olete Ort Galerand?»

«Kahtlemata.»

«Siis kuulake: kohalikus vanglas istub James Gravelot, kellele ma üheksa aastat tagasi, kui ta veel poisike oli, kinkisin armetu, kehval järjel võõrastemaja Tachenbacki maanteel, umbes neljakümne miili kaugusel Hertoni. Õigemini öelda, ma jätsin selle sinnapaika. Gravelot sai jalad alla. Teda aitas kaevanduste avamine. Ma ei tea, miks ja kuidas, aga hiljaaegu sõitis ta salakaubavedajate laevaga Poquetisse ja võeti pärast taplust vangi koos kõigi teistega, kes ellu olid jäänud. Täna öösel õnneustus temalt kiri saada, mida paluksin teil läbi lugeda.»

Galerand tõstis kõhklevalt paberi silmadele lähemale, aga niipea kui ta jõudis kuldmündini, mis Dave-

nant mängu panemiseks oli andnud, läks ta põlema, isegi punastas erutusest.

«Jumala eest! See on ju Tireus!» ütles ta iseendale.
«Kes te olete, kallid sõber?»

«Tom Stomador, teie teenistuses. Mul on pood vangla vastas.»

«Kurat võtaks! Rääkige täpsemalt! Kunagi tundsin ma väga hästi Dav... Graveloti.»

Stomador ei osanud kuigi palju lisada esialgsele seletusele; ta jutustas kohtumisest noorukiga, kirjeldas tema räbaldunud riideid ja välimust, aga kõigest ilmnis, et talle olid igaveseks meelde jäänud see lihtsus, kaitsetus ja meelekindlus, mis Tireuses olid ühinenud ja mida niisama hästi mäletas Galerand, eriti pärast poisid kadumist, mille põhjused selgusid kohe, kui Frank Davenant ilmus Kishloti juurde ja esines seal küüniliste kõnedega, kaevates, et poeg on ta maha jätnud. Need päevad, mil-lal Davenant piinles, püüdes rahuldada ahnet isa, oli Galerand mänginud Lyssis, kus tal oli erakordselt, ennekuulmatult vedanud ja kus ta oli võitnud viisteist tuhat naela, millest neljandik kuulus poisile, kes oli jalga põgenenud sopa eest, mis nii ootamatult oli määrinud ära heleda ukse, mis oli juba paotumas tema januneva hinge ees.

Seletanud Galerand'ile, et täpsemaid teateid oma olukorrast saab Gravelot anda alles mõne päeva pärast, kui vangivalvur Facreguede asub ööpäevaks laatsaretti valvesse, laks Stomador koju, kirjutanud enne üles Galerand'i aadressi, kellele juba seitsmendat aastat kuulus ühekordne valge maja kümne miili kaugusel Poquetist. Selle majaga algas suvilate rida rannal, need seisid siin-seal kaljuastangutel, kuristikas ja aedade peidus. Neid paikeseküllaseid ja vaikkeid mereäärseid pesasid ühendasid linnaga kaks teed — maantee ja raudtee. Galerand'i majas elasid peale tema enda veel autojuht Grubbe ja neiu Tirza, autojuhi õde, kelle õlgadel lasusid teenija ning majapidajanna kohused.

Galerand elas neljas toas, mis olid sisustatud nii lihtsalt, nagu seda oskavad need, kes armastavad selgeid jooni piltidel ja meloodiat muusikas. Peen pesu, roheliste kuplitega lambid, sinise mustri-ga fajanss, viini mööbel, suurepärase värviliste gravüüride kogu, samuti hulganisti mitmeaastasi õitsvaid taimi ja kõigis tuba-

des peen prantsuse vaip, mille sinine muster peegeldus raamatukappide klaasidel — see oligi kõik, mis suurtest akendest langevas päikeses maja rahulikuks ja helgeks tegi. Galerand'i ei külastanud keegi. Viiekümne-nadaks eluaastaks oli ta iseloom töötanud välja omamoodi vastumürgi, mis ei lubanud talle läheneda mujal kui erapooletutes paikades, nagu näiteks tänaval, kohvikus või klubis. Ta ei põlanud ega vihanud inimesi, kuid armastas neid nagu tegelasi raamatuist Tireus oli erand. Ärevalt ja soojalt mõtles tema peale Galerand. Temas nagid ta omaenese noorust; kuid teda oli päästnud jahe-dus, mis nagu piparmünditableti jahedus mõtisklema sunnib.

Galerand istus nädalate kaupa kodus, pidas mesilasi, luges või käis purjepaadiga kala püüdmast, või elas siis nädalate viisi Poquetis, võõrastemajas «Roos ja Ploom», mängides kordamööda kas piljardit või kaarte.

Tireuse võit — kolm ja pool tuhat naela, mis olid jooksvale arvele pandud, moodustasid nüüd kokku kuus tuhat naela, ja Galerand polnud seda raha kordagi puu-dutanud.

Ta ootas, et poiss tuleb ja on talle tänulik.

Tireus tuli. Nüüd oli tarvis teda aidata.

IX

Vahepeal oli Davenanti haav halvemaks läinud; pärast ajutist kergendust paistetas põlveliiges üles, jalg muutus raskeks ja haige sai ainult istuda, kuigi see talle kee-latud oli. Kui ta ka vahel harva end püsti ajas, et suitsu teha, oli see väga ohtlik ja arsti poolt muidugi kõvasti keelatud. Doktor Dobbles, kellele Davenant alateadli-likult meeldis, ei kavatsenudki kohtuprotsessi kiiren-dada, vaid kutsus kokku vastava konsiiliumi ja andis tingimisi loa, et haavatu võib kohtu ette astuda alles kahe nädala pärast, see tähendab, kui lugeda lähte-punktiks Stomadori ja Galerand'i kokkusaamispäev — üheteistkümnendal päeval pärast seda.

Vahepeal oli Hertoni kuberner Graveloti kohta kõik teada saanud. Poeg ja isa, ülimalt rahul pöördega asja käigus, astusid vanu sidemeid kasutades vajalikke samme, et häbistavat lugu suure kella külge ei ripu-

tataks, nii et Davenanti suhtes oli juba ette otsustatud, et kohtuotsus langetatakse tema enda ülestunnistuse põhjal tagaselja. Kohtuistungis edasilükkamine peasüüdlase haiguse tõttu oli niisiis vaid vältimatu korrektuseavaldus. Juhul, kui jalg oleks tõepoolest paranema hakanud, oli sõjakohtu eesistuja major Steggelson, pidanud enne nõu prokuröriga, otsustanud protsessi päeva kindlaks määrata, ootamata Graveloti täielikku terveks saamist. Need ametnike ja sõjaväelaste närusema osa omavahelised suhted kujutasid endast kinnist ringi, mis on hästi teada igale selle ala inimesele. Kui ühiseid varjatud huvisid kaitstakse, äratav see pahameelt ainult kõrvalt vaadates, seestpoolt on kõik lihtne ja peaaegu rahulik.

Davenant omalt poolt oli täiesti kindel, et Georg Van Coonet on suurepäraselt informeeritud tema põgenemise tulemustest ega jäta kasutamata võimalust juba ette fakte moonutada või summutada, kui areteeritud neid paljastama asub. Teadmata, mida tal tuleks oodata nii otsustavalt tegutsevate võimukandjate poolt juhul, kui ta saadaks uurijale kirjaliku tunnistuse, milles pealegi oleks võimatu tõestada Gottlieb Wagneri teost osavõtnud Van Cooneti süüd, jäi Davenant kohtupäeva ootama. Kahtlusi tärkas ka siin, sest «Emakaru» taplus tollivalvega polnud kuidagi seotud Van Cooneti näotu käitumisega «Maismaa ja Mere» laua taga, kuid midagi muud Davenant välja mõelda ei osanud; ainult Gale-rand, kui ta elus on, suutnuks ehk aidata. Noore võõrastemaja peremehe seis halvenes ka kohalike ajalehtede ägeda tooni tõttu, sest need nimetasid juhtumit «Emakaruga» salakaubavedajate erakordselt julmaks ja jõhkraks vastuhakuks. Kaks reporterit püüdsid taotleda luba intervjuuks Tergensi ja Gravelotiga, kuid neile öeldi ära.

Uurija visiit kordus. Sedapuhku tuli ametnik saada kinnitust andmetele, mis ta oli hankinud Davenanti teise, õige nime kohta ja tema põgenemise kohta oma võõrastemajast, kust tolliameti valvesalk oli avastanud kaks kasti kalleid sigareid. Davenant ei hakanud salgama tunnistanud, et see kõik oli nii, jutustas ta uurijale Gottlieb Wagneri pettusest, teades ette, et uurija teda ei usu. Kartes oma väge ilmutanud kurja jõu etteaimamatuid samme, ei lausunud ta sõnagi Van Coone-

tist, kannatas välja uurija pilkavad tähendused salapärase Wagneri arvel ja kirjutas tunnistusele alla sellisel kujul, nagu ta selle oli andnud. Kuigi kohtul oli nüüd alust lugeda teda kontrabandistiks ning salakörtsi pidajaks, otsustas ta, nagu juba öeldud, kõige olulisema avaldamisega oodata kohtuistungini.

Vangi argipäeva tumestasid metsikud valud, mida tal tuli taluda sidumise ajal. Kuigi Davenant pärast sidumist tundis teatavat kergendust, olid haava pesemine ja selle kallal askeldamine alati väga piinarikkad. Arst saabus vangivalvuri saatel, kes pidi jälgima üksikvangistuse eeskirjade täitmist. Valust laupa kortsutades ja ühtaegu naeratades heitis Davenant tavaliselt nalja või jutustas lõbusaid lugusid, mida ta üheksa aasta jooksul igasuguste inimeste suust hulganisti oli kuulnud. Vangla ametnikele oli täiesti selge, et Gravelot ei ole salakaubavedaja. Tergensi kaudu oli kongist kongi levinud kuul-dus, et Gravelot olevat läinud tülli kellegi väga tähtsa isikuga suurte ametikandjate hulgast, kusjuures tähtsat osa etendas muidugi mõista daam kõrgemast seltskonnast, kuid need kuuldused, mis polnud veel omandanud lõplikku ega usutavat kuju, äratasid vaid sümpaatiat Graveloti vastu, ja ainult hirmust kohta kaotada ei teinud arst vangile mõnda sellist olulist mõõndust, nagu oli langenud osaks teha Catherine Punapeal.

Mõned korrad külastas Davenanti kongi vanglaülem, teravate näojoontega hallipäine morn mees. Põhjalikult kongi ja akna üle vaadanud, ühmanud vastu tahtmist: «Kas vangil on pretensioone?», heitis ülem veel kord pika pilgu Davenanti hallidesse silmadesse, mis endasse-sulgunult tema liigutusi jälgisid, ja läks ära. Ükskord, et seda meest proovile panna, oli Davenant talle öelnud, et tahab kutsuda uurijat, et teha väga olulist ülestunnistust. Põgus mõttevälgatus, mis sähvatas vanglaülema silmnades, kehastus küsimuseks:

«Mis laadi need teated on?»

«Keegi isik,» ütles Davenant, «väga tuntud isik sai minult kõrvakiilu võõrastemajas...»

«Kõige kohta, mis otseselt asjasse ei puutu,» katkestas teda ülem ja pöördus, et ära minna, «peate esitama kirjaliku seletuse.»

Ta läks ära, kuid Davenant taipas, et kaval haldur tegutseb mestis kohtuga ja igasugune tumeda loo põh-

juste kirjalik selgitus saadetakse otseteed kubernerile või siis hävitatakse.

Palavik ja pakitsev haav sundisid Davenanti kannatamatult ootama ööd, millal uni kandis ta vanglast unelmate maale. Ta katsus magada päeval, et suitsunälg vähem vaevaks, sest õhuakna all seismise eest tuli tal tasuda uue lõikava valuga põlves. Ühegi vestluskaaslaseta peale vangla raamatukogu raamatute, kongi vastikult heledas tühjuses, kus polnud ainsat natukenegi tarbetut eset, nii vajalikku inimese nägemismeelele, andis Davenant vaba voli kujutluslennule. Vahel nägi ta Kishlotti ja punaste päevavarjudega tütarlapsi, kes naersid nii, et kõik ümberringi naerust helises. Ta hulkus ringi purjus isaga, otsis pimedas aias võtit ja kõndis mööda tundmatut teed, püüdes jõuda ümber mäe, mis varjas tuledes säravat teatrit. Kõige vähem tahtis ta aga, et need tütarlapsed, kellest tal oli säilinud kummaline mälestus — õrnusest ja elurõõmust —, saaksid teada, kus ta asub. Siis oleks neile meenunud ka tema isa. Ja oma lihtsameelses südames lootis Davenant, et nad on ta ammu unustanud.

Mõni päev pärast seda, kui Davenant oli saanud Stomadorilt kirja, mis pani teda samast ööst alates põnevalt ootama edasisi sündmusi, toimus keskpäeval enne kella kahtteist tavaline vahtkonna vahetus.

Uus valvur käis järjekorras läbi kõik laatsareti üksikkambrid ja avas viimasena Tireuse kongi ukse. See oli Facreguede, umbes kolmekümneaastane, haiglase näo värvi ja mustade vurrukestega noor mees. Tema piskesed silmad tõmbusid kergelt naerule, ja ukse vaikselt koomale lükanud, et laatsareti üldosakonna valvur juttu kogemata pealt ei kuuleks, istus ta Davenanti jalutsisse ning noogutas rahu säilitamise ja usalduse märgiks. Aimates sündmuste algust, targu siiski vaikides ja ootavalt naeratades võttis Davenant Facreguede'i käest Tergensi kirja — selle käekiri oli talle juba tuttav.

Tergens kirjutas:

«Usaldage selle toojat tingimusteta. Muretseda ei suuda ta ainult linnupüüa. T.»

«Andke see tagasi,» sosistas Facreguede ja peitis kirja mütsivoodri vahele, «ma hävitan selle pärast. Nüüd kuulake: kõik, mida on vaja teatada ükskõik kellele, võite mulle öelda süpsõnal, nii on ohutum, aga kui

peab tingimata kirjutama, siis pange kiri õhtuks valmis ja pistke leivatüki sisse, mis teil õhtusöögist üle on jäänud, leiva võite kaussi jätta. Kuigi mind usaldatakse, ei tee ettevaatus kunagi paha. Kas teil pliiats on? Nõnda. Võtke paber.»

Facreguede võttis oma märkmiku vahelt varem valmis pandud lehed ja Davenant pistis need katkise madratsi sisse.

«Ma kirjutasin juba,» ütles ta, tahtes ruttu kõike teada saada, sest Facreguede kavatses nähtavasti kohe ära minna. «Kas kiri jõudis pärale? Kus on Tom Stomador?»

«Galerand on juba üles otsitud,» vastas Facreguede kiiruga, tõusis, läks ukse juurde ja jäi seisma, selg vastu piita. Tema käsi sirutus lingi poole. «Kõik jõud on käiku pandud. Stomador peab äri vangla vastas. Tal on pood.»

Endast väljas sellisest hulgast tähtsatest ja üllatavatest teadetest, puhkes Davenant rõõmsalt naerma. Nii erutatud oli ta, et ta vasakule põsele kerkis epe punane laik, mis ulatus silmanurgast meelekohani; tundes, nagu jookseksid mööda põske sipelgad, hõõrus ta seda enese teadmata.

«Teil läks terve põsk punaseks,» ütles Facreguede. «Mis see teil on?»

«Ma ei tea... olen viimastel päevadel närviliseks muutunud,» vastas hämmastunud Davenant. «Mida siis veel? Kuidas Tergens elab?»

Facreguede jäi kuulutama ebamääraseid hääli koridorist, lõi käega, lipsas välja ja keeras kohe kriginal võtit.

Saadud teated tekitasid Davenantis peaaegu samasuguse tunde nagu ootamatu vabakssaamine — nagu ootaks vangla ees juba töld, et viia teda minema müüride ja võtmete süngelt etenduselt. «Stomador elab vangla vastas,» kordas Davenant, «Galerand teab, kus ma olen!» Inimeste kokkusaamiste kummalisus lõbustas teda. Ta lamas, naeris tasakesi ja kuulatas aeg-ajalt kaikuva vanglahääli, mis meenutasid metalliplahvatusi, raudärinat, kivikuju samme. Tal tuli tahtmine kohe kirjutada Galerand'ile kõigest, üksikasjalikult ja täpselt. Mälestustest kerkis taas vaimusilma ette mees, kelle vastu ta tundis austust ja tänulikkust. Tõmmanud

sügavalt õhku kopsudesse, mis ahistasid lootustest tähtunud südant, hoolimata kirvendavast jalast, leides valu isegi meeldiva olevat nagu tähtsusetu seiga, mis pole suuteline mõjutama teisi, palju tähtsamaid seiku, ajas Davenant end üles ja suitsetas tükk aega õhuakna all. Lõpuks lahtus ta närvipinget, ta istus, et kirjutada Gale-rand'ile, püüdes mahutada võimalikult palju sõnu kolmele lehekesele, mis ta Facreguede'i käest oli saanud. Mõnest asjast jättis ta kirjutamata. Nii kavatses ta suusõnal jutustada valvurile rahast ja hõbehirvest, mis olid peidetud kiviprakku, ja samuti suusõnal teatada kõik nimed — alates Van Coonetist ja lõpetades Firsiga.

Kuni ta kirjutas, kõndis Facreguede kavakindlalt mööda koridori, avas aeg-ajalt mõne ukse raudluugi ja vaatas uuriva pilguga kambritesse. Davenanti ukse-luugi avanud, kohtas Facreguede tema pilku ega suutnud end tagasi hoida, vaid muigas lapselikult selle valvuri ja vangi mängu üle, mida nad omavahel mängisid.

Teades, et selline võimalus niipea enam ei kordu, teatas Davenant kokkusurutud lausetes, sõnu lühendades ja omadussõnu vältides kõik olulise oma elukäigust üheksa aasta vältel, vaikides ainult sellest, mis pärast ta Poquetist Lyssi läks. Ka ei nimetanud ta nimepidi ühtegi «Maismaas ja Meres» hargnenud loo tegelast, õhtul aga koputas hiljukesi uksele ja ütles Facreguede'ile tarvilikud nimed, seletades põhjalikult, kuidas üks või teine inimene temaga seotud on, samuti, kuidas leida hirve ja raha. Kui Facreguede kuuldu meelde oli jätnud, mis tema treenitud mälu puhul kuigi raske ei olnud, lahkus ta ja rohkem nad teineteisega ei rääkinud. Õhtul toppis Davenant kirja söömata jäänud leivatüki sisse ja laatsaretis toimkonnas olev vang, keda saatsid eraldi selleks otstarbeks määratud vangivalvur ja ka Facreguede, käis kongid läbi ning korjas toidunõud kokku. Need külastused toimusid alati kiiresti, vaikuses, ülearuste liigutusteta, kuid Facreguede andis vangile nõrga noogutusega mõista, et sel ei pruugi edasise pärast muretseda. Tööpoolest, järgmisel päeval oli kiri Stomadoril käes, ja enne kui ta viis selle Galerand'ile, kes ootas mõttekaaslast kokkulepitud õllekeldris vangla lähedal, luges ta kirja hoolikalt läbi ja kirjutas siis eraldi paberile, et mitte segi ajada, üles kõik, mida Facreguede oli talle Davenanti kirjale lisaks teatanud. Need nimed olid:

Georg Van Coonet, Snogden, Weiss, Laura Mouldway, Barkettid — tütar ja isa, Petronia ja Firs.

Erilist huvi äratas Stomadoris kivi, mille prakku Davenant oli peitnud raha ja hõbehirve. Nende asjade ülesotsimise võttis ta enda peale, sest teadis, et Gale-rand'il seisab niigi ees palju igasuguseid õiendusi. Pealegi ei suutnud Stomador jätta kasutamata haruldast võimalust otseseks osavõtuks loost, sest mälestus lahingupaigast seostus poodniku iseloomu kõige varjatuma küljega. Sellest polnud ta kunagi ega kellelegi rääkinud, mõtles ka ise sellele harva, kuid ainuüksi see iseloomu külg suunaski veidra paksukese tegusid.

On olemas omaette sort kireva sündmustiku, intriigi ja põnevate saladuste austajaid. Just selliste hulka kuuluski Stomador, kelle ootamatu kingitus Davenantile — «Maismaa ja Mere» näol — tulenes ainult sellest, et kõrtsmik oli tüdinud ootamast inimtühjas paigas, millal jõuab kohale tõld, draama viienda vaatuse tegelastega, olgu tegu siis naiseröövi või saladusliku pärandusega — see oli talle ükskõik, kuid talle tundus talumatu, et ta ei saa koos sissepiiratud külalisega võidelda möökade ja revolvrile vastu, millega murtakse sisse mööbliga barrikadeeritud uksest. Stomador mõistis, et inimeste elus etendavad erilist osa igasuguste situatsioonide ja kohtumiste herilasepesad, nagu on seda võorastemajad inimtühjades kolgastes; aga ta ihkas seda kõike nagu kalleid mänguasju kähku ja säravana kätte saada, unustades, et tegelikkus tavaliselt sõlmib ja harutab keerdsõlmi aeglases tempos ja töötab pigem pliatsi ja sule kui eredate värvidega. Ja nagu see kujutelmade täidmineku puhul alati on, näis Davenanti masendav ebaõnn, mis oli tingitud ta loomuomast kalduvusest astuda vastu kõigele rüvedale, Stomadorile hariliku sündmusena, ent pragu kivis — oodatud intriigi killukesena... Peab see siis tähendama, et kujutlused on mõjusamad kui sündmus ise? Raske öelda; nähtavasti, kuidas ja kellele.

Pärast paljusid eksikäike ja nurjumisi rahuldas Tom Stomador nüüd oma pealtvaatamise ja sündmustekeerisest osavõtmise kirge äritsemisega vangla vastas, mis talle väga meeldima oli hakanud, sest nüüd oli ta pidevalt kursis vangladraamadega ja salakaubavedajate salasuhetega. Innukalt ootas ta erakordseid või traagilisi juhtumeid, ja informeerijaid jätkus tal ohtralt, ala-

tes vangide sugulastest ja lõpetades nendesamade vangivalvuritega, kes mõnigi kord lobisesid midagi välja poe tagakambris, kus nad vahel kaarte mängisid ja jõid.

Eelmise päeva õhtul, saanud varakult nimekirja toidukraami kohta, mis ta järgmisel hommikul pidi vahgla käskjalale üle andma, pani Stomador kauba varem valmis, töötades poole ööni — kaalus kõik ära, pakkis sisse ja ladus korvidesse. Ülejäänud päeva jooksul asendas teda Botredge, kellele tuli appi Catherine. Kui valvurite naised küsisid, kuhu vanamees on kadunud, vastasid salakaubavedajad, et Stomador sõitis haiget täditütart vaatama.

Eelmisel päeval oli Galerand käinud sõjakohtu prokuröri kolonel Herni juures, et asja selgitada ja paluda luba areteeritud külastada. Suhtudes sõjakohtu menettlusse kui ametisaladusse, andis Hern Galerand'ile üsna viisakalt ja rõhutatult mõista, et talle ei meeldi põrmugi kõrvaliste isikute sekkumine, kuigi nad areteeritud vastu poolehoidu tunnevad. Siiski ei suutnud Hern loobuda lõbust tsiteerida seaduse paragrahvi, mille järgi neli meest — Gravelot, Tergens ja veel kaks — pidid surema poomissurma. Seepärast jutuajamine jätkus.

«Ma ei näe põhjust,» ütles Hern, «miks süüdistaja peaks Graveloti suhtes tagasihoidlikum olema. Ta kaitses «Emakaru» laadungit nii raevukalt, nagu oleks see tema oma, tema enda ülestunnistus räägib kuueteistkümnest ohvrist, kelle perekondadele tollivalitsus peab nüüd pensioni muretsema. Eeluurimine tegi kindlaks, et niinimetatud Huntrey on James Gravelot, võõraste-maja omanik ühes rannaasulas, mille ümbruses lobbab metsik salakaubandus. Gravelot põgenes läbiotsimise eest, mis andis olulist tõendusmaterjali tema osavõtu kohta salakaubaga hangeldamisest. Faktid ei saa enam veenvamad olla, kuidas te ka ei arvaks.»

«Teil on õigus,» möönis Galerand, et Herni kahtlemisega mitte üles ärritada. «Mul jääb üle vaid küsida, kas ei tekkinud juurdluse ajal kahtlust Graveloti vaimses seisundis? Tema vastuhaku ägedus lubab seda oletada. Salakauba varjamine, isegi kui see on tõestatud, ei anna veel põhjust meeleheiteks. Gravelot on kas haiglaselt erutuv või siis oli sunnitud viimse võimaluseni vastu panema.»

Seda öeldes Galerand ei aimanudki, et oli riivanud

protsessi varjatud külge, ja Hern jäi teda tähelepanelikult vaatama. Kuberner oleks võinud prokurörile palju halba teha, kui Hern poleks soostunud täitma isa palvet osutada pojale sõbralikku teenet — vältida ootamatut pöördet võtnud protsessis Georg Van Cooneti nime. Nende Galerand'i sõnade tõttu keelduski Hern kategooriliselt andmast talle luba Davenantiga kohtuda. Pärast eeluurimise lõpetamist tohtisid areteeritud külastada ainult lähemad sugulased.

Inimene, kellel polnud seltskondlikku positsiooni, keda keegi millegi poolest ei tundnud, oli Herni lõplikult ära tuüdanud. Ta tõusis püsti.

«Kohtumist ei ole võimalik lubada,» kordas Hern. «Teie kaitsealuse iseloomu oletatava keerukuse kohta pean ma märkima, et sõjakohtul pole õigust süveneda salakaubavedajate maailmakäsitusse, nii huvitav kui see probleem iseendast ka ei oleks.»

Selliste tulemustega Galerand lahkuski. Tireuse kiri tõi asjasse seletust. Kuid selgus, mida ta oodanud oli, oli nii keeruline tegutsemise mõttes, mis tal ees seisis, et ta lõi lihtsalt käega ja lükkas tõsisema arupidamise teel olemise ajale. Kõigepealt oli tarvis sõita Hertonsse.

«Kirja luges,» teatas Stomador tähtsalt, «taipasin ma, et selles loos on kolm momenti: perekondlik moment, isiklik moment ja kuritegelik moment. Mis puutub kivisse peidetud rahasse ja teistesse asjadesse, siis ma arvan, et on parem, kui mina need käsile võtan, ma tunnen seda ümbrust. Ülejäänud jääb teie hooleks.»

«Jah, minge ja otsige raha üles,» ütles Galerand, «mina aga pean käima läbi kõik inimesed, kelle nimed te üles kirjutasite. Gravelot on hankinud endale tühi- sed ja tähtsusetud vaenlased: kuberner'i perekonna. Loo raskuspunkt seisab selles, kuidas tõestada seost Wagneri salajase sulitembu ja Van Cooneti tegude vahel. Isegi kui me selle tõestame, algatame uue, iseseisva protsessi, mis vaevalt Graveloti aitab.»

«Erakordsed raskused!» kuulutas Stomador murelikult ja pidulikult. «Ainult teie mõistus võib tekkinud takistustest jagu saada, mitte minu oma.»

«Gravelot lõi Van Coonetit naise solvamise pärast,» jätkas Galerand, «ja kui mina pean võimalikuks, et sigarid toimetati kohale kavatsusega pääseda kompromiteerimisest, mis on tõenäoline pärast seda, kui luua-

saanu duellist kõrvale põikles, siis on igal juristil õigus tõlgendada seda kui kokkusattumust. Lühidalt öeldes, Van Cooneti vastu süütõendeid ei ole, ja ma kordan, kui neid ka oleks, — uus protsess Van Cooneti vastu ei pese Graveloti puhtaks «Emakaru» protsessis. Paraku ei jää meil muud üle kui ähvardada kubernerit poega avaliku skandaaliga, et ta võtaks kasutusele kogu oma mõjuvõimu Graveloti saatuse kergendamiseks. Selle tarvis pean ma muretsema Barketti, tema tütre ja Petronia tunnistused; võib-olla poleks liigne vestelda ka Snogdeni ja Laura Mouldwayga. Nende inimeste suhtes ei ole võimalik midagi ette öelda.»

«Õigus!» hüüdis Stomador. «Te arutlete nagu minister.»

«Oh ei! Nagu väljapressija. Ma kavatsen välja pressida, seda võib teile öelda iga kohtukäskjalg.»

«Riskantne asi — lüüa kubernerit poega näkku, ja pealegi tunnistajate juuresolekul!» tähendas Stomador, ikka veel mõistmata Graveloti käitumist. «Mitte ei julge öelda, kas mina tema asemel oleksin sedasama teinud. Kuidas soovite, see on delikaatne küsimus!»

«Ta käitus hästi,» ütles Galerand. «Ta oli tagasihoidlik ja heasüdamlik noormees. Tekkis nähtavasti olukord, kus vaikimine on niisama hea kui kõrvakiil iseendale.»

Selle hetkeni oli Stomador kahelnud Graveloti teo arukuses, kuid Galerand'i siiras toon hajutas rutiini katte, mis ei lasknud poodnikul kokkupõrget sisuliselt hinnata.

«Tõepoolest,» ütles Stomador, «ma olen teiega nõus. See on nii, kuigi halvasti, aga nii. Tunnistan, et kui ma kirja lugesin, mõtlesin ma, et poiss on peast segi läinud. Temal läks hing täis, aga meie peame istuma ja pead murdma, kuidas teda nüüd välja aidata. Mis sunnib temale mõtlema? Vastake sellele küsimusele. Gravelot pole mulle isegi mitte sugulane. Ma näen teda unes.»

«Tähendab, ta on meile vajalik — mulle ja teile.»

Mõelnud, otsustas Galerand lisada:

«Ma oleksin väga kurb, kui kuuleksin Counsgerry surmast, kuigi ma pole teda kunagi näinud.»

«Ohoo! Kas te siis tahate ise temaga arveid õiendada?»

«Mis jama!» puhkes Galerand naerma. «Counsgerry elab Šotimaal, kuhu meie arvatavasti kunagi ei satu.

Lugesin ajalehest, et ühe teatri näitleja, Counsgerry, keeldus mängimast peasa uues näidendis. See ei meeldinud talle. Ta lahkus lavalt esimese vaatuise lõpupoole. Tegevus läks edasi, teine näitleja pöördus ukse poole ja hüüdis: «Ahaa! Sealt tulebki viimaks see lurjus Gardes! Ta ruttab! Ma kuulen ta samme!» Aga ukseava jäi tühjaks ja Gardes, see tähendab Counsgerry ei tulnud. Näitleja kordas: «Gardes ruttab.» Keegi ei rutanud. Etendus jäi pooleli ja Counsgerry maksis suure trahvi lepingu murdmise eest. Niisiis,» ütles Galerand, tõusis ja peitis Davenanti kirja hoolikalt ära, «ma ei tea, kas te mõistate, aga Davenant on nagu Counsgerry: ta ei saa taganeda peamises, ja seepärast pean ma ta päästma.»

«Arvestage minuga, kuidas soovite,» teatas Stomador, vaimustatuna talle uudest varjundist, mille andis kogu loole tema haritud kaasosaline, «ma olen teie käsutuses. Kui olete tagasi jõudnud, astuge öösel minu poole sisse, magan ma siis või mitte — vaikne kolmekordne koputus annab mulle märku teie saabumisest.»

Nii kokku leppinud, läksid nad lahku. Poodnik sõitis trammiga Vanasse kindlusesse, kust pidi jala edasi minema kivi otsima, aga Galerand sõitis autoga, mida juhtis tema autojuht Grubbe, Tachenbacki, et kõigepealt küsitleda Davenanti mahajäetud võõrastemaja teenijaid. Peale selle huvitas teda, kuidas oli elanud Tireus, kelle välimust ta üheksa-aastase vahemaa tagant kujutles üsna ähmaselt. Galerand mäletas teda ikka veel ilma vurrudeta. Tema tähelepanuväärsest ja traagiliselt hargnenud elukäik ahistas Galerand'i südant nagu ilusa, hüljatud maja nägemine.

Oli kell viis pärastlõunal. Tee — seesama, mida mööda Davenant oli Lyssi rutanud, — ei jäänud minutikski tühjaks: sõidu- ja veoautod kihutasid rändurist mööda ja ilmusid nagu mustad tolmuksed aeg-ajalt nähtavale kungaste taga, kaugemal maanteeleilgul; vurasid kägisevad vankrid, mida juhtisid vintis farmerid; puuviljad, pähkli- ja maisikotid, tubakapallid, ühest alevist teise kolijate mööbel ja majakraam vourisid vahetpidamata Galerand'ile vastu. Selge taevastuulet, palav ilm andsid maastikule puhtad, viimistletud piirjooned. Pruun, päikesest põlenud rohi voogas künkalt künkale nagu tuhk, täis kivide, savikamakate

ja astelpöösaste laiuke. Mõnel inimesel aitab liikumine mõelda; Galerand'ile oli liikumine alati hajali olek, midagi küllastatud lahuse taolist, mis mingi välispidise jõu toime moodustab kõige erinevama kujuga kristalle. Ta nägi ilusat lindu, kelle valget sulestikku katsid sinised tähnid, aeglaselt üle kingu lendamas, tundis huvi ta vastu ja küsis Grubbelt — äkki teab tema, mis selle linna nimi on?

Grubbe kehtas õlgu. Ta ei mõelnud kunagi lindudest.

Galerand nägi oranže õisi ogalistel vartel, millele kõrvetavad päikesekiired midagi polnud suutnud teha. Maailmas oli palju linde ja taimi, mida ta ilalgi polnud näinud. «Kui üksluiselt ja igavalt olen ma elanud,» mõtles Galerand, tajudes rahutust ja kiivust kõige tundmaõppimata pärast, mis see ka ei oleks olnud, kahetsust, et seisab juba vanaduse lävel, ja veidi pessimistlikku soovi elada teistsugust, kõigest ahnelt huvitatud elu. Tema ees oli see lühike psühhoos, aga äkki ihkas ta meelest näha kõiki asju kõigis maailma majades ja sõuda kõikidel jõgedel.

Päikeseloojangu ajal, möödunud lõunaranniku vaikesetest linnakestest, liuglesid nad alla kõrgmaalt. Kell sai kaheksa, kui auto peatus restorani «Mark Tataner» ees Lyssis. Kiiruga einestanud, sõitis Galerand jälle edasi.

Koidikul hakkas paistma Tachenback. Peatust tegemata sõitis Galerand läbi kaevandusasula ja jõudis «Maismaa ja Mere» ette kümme minutit enne kümnet hommikul. Väsinud Grubbe, kelle hääl kähises, peatas auto puutrepi ees.

Kõik kehaliikmed surnud pärast kaheksateistkümneltunnist kiirsõitu, ronis Galerand välja ja vaatas ringi oodates, et keegi võõrastemajast nähtavale ilmub. Kuid alles nüüd märkas ta, et välisruksel ripub lukk, luugid on seestpoolt kinni pandud, maja parempoolse otsa kõrval on üles löödud telk ja seal seisab mees, kes uurib saabunuid enesekindlalt nagu kaupmees, kellel puudub konkurent. See oli sorakate mustade juuste ja kollaka jumega mees — segavereline itaallane. Oma telgis oli ta klopsinud kokku leti, pannud paika taburetid, ja suits ta söepannilt, millel pruunistusid sealihaviilakad, kandis laiali toidulõhna. Lett oli täis pudeleid ja sifoone.

«Kas võõrastemajas polegi kedagi?» küsis Galerand,

sammudes nõlvakust üles telgi poole. «Ma tahaksin näha Graveloti teenijaid — Petroniat ja Firssi. Miks üks lukus on?»

Kaupmees vidutas silmi ja pühkis rasvaseid käsi põllesse.

«Kõik kohalikud elanikud teavad seda lugu,» ütles ta, «aga teie olete vist kaugemalt?»

«Kuigi ma olen kaugemalt,» vastas Galerand, vajus mõnuga taburetile ja andis järelejõudnud Grubbele käega märku enda kõrvale istuda, et veini ja praetud lihaga jõudu taastada, «kuigi ma olen kaugemalt — ma tean, miks peremees ära kadus. Siia pidi jääma kaks inimest.»

«Nojah, aga... oodake,» hakkas seletama kaupmees, kes ei armastanud kiirustada. «Tahate viskit juua? Ahaa! Hästi, ma jutustan teile kõik. Gravelot põgenes läbiotsijate eest ja jättis majapidamise Firssile. Firs pidas võõrastemaja lahti neli päeva, pärast seda lasksid nad koos naisega salaja jalga ja võtsid pealegi kaasa pesu, hobuse, vankri ja palju muud kraami, ja siis pani politsei võõrastemaja lukku. Mina olin nõus seda valvama. See on mahajäetud paik. Kaubelda on mul müüdi õigus. Minu pool käiakse, sest Graveloti äri on läbi või ajutiselt välja surnud — pole teada, mis võõrastemajast saab, — aga minu telgist saab süüa ja juua alati. Minu nimi on Arum Pacco, teie teenistuses. Kui soovite kotlette, tuleb natuke oodata, on kuuma seapraadi, vorsti, konserve.»

Tõepoolest, nii see oligi olnud, nagu Pacco jutustas: raha, mis Davenant Firssile jättis, ja Petronia õnnekombel saadud raha kõitsid neid inimesi teineteise külge edukamalt kui pikaleveninud kurameerimine. Pidades koormavaks, et nende hoole alla oli jäetud korras ettevõtte, mille asjaajamisest neil võib-olla oleks tulnud Gravelotile aru anda, põgenesid Petronia ja Firs, võttes kaasa hinnalisemad asjad, ja sõitsid aurikuga Lyssi, kavatsedes seal avada tubakakaupluse.

Grubbe ei teadnud midagi Galerand'i plaanidest ja see nii tavaline sulitemp tegi talle nalja, aga kui ta peremehe nõutut nägu oli silmanud, taipas ta, et see võttis asja tõsisemalt. Naermast lakanud, tähendas Grubbe:

«No on varganäod!»

«Jah, Grubbe, nad on varganäod, aga mul oli neid väga vaja,» ütles Galerand, «neid otsima hakata on muidugi mõtetu.»

Pacco, kes vestlust oli kuulnud, püüdis rännumeeste sõidu eesmärki välja uurida, kuid Galerand puikles seletusest kõrvale. Kuni tema ja Grubbe sõid ja jõid, seisis vaikiv Pacco, selg nende poole ja kaed püksitaskus, telgi lävel, vilistas ja silmitses autot nagu kõrvaline, eemale tõrjutud isik, kellel on õigus kõigest midagi arvata, kuid oma järeldustest vaikida. Tema järeldused piirdusid muuseas improviseeritud lisaga viina ja toidu hinnale.

Veidi puhanud, sõitis Galerand edasi ja Grubbe toimetas ta viieteistkümne minutiga Hertonsisse, Barketti poole. Silditöökoja peremeest polnud kodus. Siis palus Galerand sellil teatada Barketti tütrele Marthale, et Poquetist saabunud Ort Galerand tahaks temaga rääkida tema isasse puutuvas asjas.

«Kui teil on midagi edasilükkamatut,» ütles töökotta ilmunud Martha, keda Galerand'i sümpaatne valimus vastutulelikuks häälestas nagu ärimehi ikka, kui külas-kaik nende meelest kasu tootab tuua, «juhatan ma teid meie kontoris. Isa peaks paarikümne minuti pärast tagasi jõudma; ta läks võtma vastu tellimusi elektri-reklaamile.»

Kontoriks nimetas Martha mõningatel puhkudel koridorinurka töökoja ning korteri vahel, kus seisis telefon ja Barketti kirjutuslaud. Seinale olid riputatud mõned vask-, portselan- ja emailtahvlid, kusjuures äratas tähelepanu Barketti ametiala esindavate näidiste erakordselt nõme ja juhuslik valik. Õnnestunult olid kõrvuti sattunud vaid kaks silti: «Grandisoni sünnitusabi haigla» ja «Bayeri matusetalitusbüroo».

Uimane pikasi sõidust ja magamata ööst, istus Galerand toolile, mida talle pakuti, ja pidas kinni Martha, kes kavatses ära minna.

«Kuni teie isa pole tulnud,» ütles ta, otsustades tüdruku valimuse põhjal, et nüüd algab võitlus Davenanti eest, «tahaksin ma öelda, miks ma teid väisan.»

«Hästi,» ütles Martha kiiresti, aimates midagi, mistõttu tal õhust puudu tuli.

Galerand tutvustas ennast.

«Teie abi on hädavajalik,» ütles ta. «Ma seletan kohe kõik. James Gravelot istub vanglas, süüdistatuna sala-

kauba varjamises ja rannavalvele vastuhakkamises Pole kahtlust, et keelatud kaup sokutati talle kaela; kujutlege ise: seda tehti just sellesama päeva õhtul, kui teie ja teie isa olite Graveloti võõrastemajas skandaali tunnistajateks.»

Martha punastas, siis langetas pea. Ta käed värisesid. Pilgu tõstnud, vaatas ta Galerand'ile nii abitult otsa, et too pidas tema jahmatust kaastundeks kannatada saanu vastu.

«Mina...» ütles Martha.

Galerand ootas, kuid nägi, et tütarlaps vaikib, ja jätkas:

«Jah, ma saan aru teie tunnetest. Asja nii- ja teistpidi kaaludes jõudsin järeldusele, et Graveloti saab päästa ainult Van Coonetite kaudu, lastes neil valida, kas tehakse avalikult teatavaks kõrvakiil ja kõik muud Georg Van Cooneti alatud teod või võtavad need mõjud isikud aktiivselt osa süütult sissemässitud Graveloti päästmisest. Aga et see õnnestuks, on vaja tunnistajaid. Ma olen kindel, et te ei keeldu tunnistamast lurjuse vastu. Gravelot astus ju tegelikult välja teie kaitseks. Seda palun ma teilt ja kavatsen paluda ka teie isalt.»

Martha oli jõudnud oma kohkumisest üle saada. Võtnud laualt joonlaua, puudutas ta selle otsaga alumist huult ja jäi nii, joonlauda ära võtmata, suurte, hästi heledate silmadega Galerand'ile otsa vaatama.

«Teate mis...» ütles ta. «Te üllatasite mind hirmsasti. Me ei tea midagi mingist skandaalist. Tõesti, ma ei tea, mida mõelda. Pealegi ütlete te, et Gravelot on areteeritud. Kui õudne! Me tunneme Graveloti. Kinnitan teile — see on hirmus eksitus.» Pilk maas, naksis ta joonlaua otsa ja tõmbas selle hooga hammaste vahelt välja, vaatas siis arglikult Galerand'i poole, pani joonlaua aeglaselt kaest ja ajas end sirgu. «Te ehmatasite mind,» ütles Martha. «Mida ma pean sellest mõtlema?»

Galerand nõjatus toolileenile ja tõmbas valuliselt õhku krampis kõrisse. Ta süda hakkas valjusti ja raskelt peksma.

«Te peate seda tegema.»

«Aga ma ei saa midagi teha, ma ei tea midagi, mitte midagi! Te olete vist midagi segi ajanud! Isa tuleb!»

hüüdis tütarlaps kergendatult ja valmistus kohe lahkuma.

Klaasukse lahti lükanud, astus sisse palavusest punetav Barkett, näol valmis lahke, külalisele määratud naeratus.

Tütre ilme ehmatas teda.

«Mis sul on?» küsis ta kahku.

«Isa, näed sa...» Martha vaatas Galerand'i poole, «sinu juurde tuldi, Graveloti pärast,» lisas ta, kehtitas tagantjärele õlgu ja läks kohe toast minema.

Barkett võttis aeglaselt, mõtliku liigutusega kübara peast ja vaatas valetaja pinevil, selge ja avala pilguga Galerand'ile otsa.

«Jah, jah,» pobises ta, «aga muidugi! Ma tunnen Graveloti väga hästi. See oli vist kuu aega tagasi, kui me Marthaga viimati tema poole sisse astusime.»

Galerand tutvustas end teist korda ja seletas:

«Ma olen Graveloti sõber. Barkett, te olite tema pool sel päeval, kui ta lõi Van Coonetit selle eest, et see teotas teie tüdart.»

Barkett tõmbas pea õlgade vahele ja ajas silmad punge.

«Mis te nüüd!» hüüdis ta. «Millest te räägite? Seletage, jumal hoidku, ma ehmatasin kohe hirmsasti!»

«Gravelot ei hakka valetama,» ütles Galerand. «On see tõesti nii raske: rääkida tõtt vähemalt selleks, et päästa inimest, kelle otsene võlglane te olete?»

«Kui te seletaksite, milles on asi... Saage aru, ma olen rabatud! Ma olen «Maismaas ja Meres» sageli peatunud, aga ma ei taipa, millest te räägite!»

Umbes minuti olid mõlemad vait. Suure vaevaga kannatas Barkett välja Galerandi kõneka vaate ja langetas lõpuks pilgu.

«Kui te tunnistate, et nägite kokkupõrget pealt, on Gravelot päästetud. Ta on areteeritud. Üksikasjadest rääkisin juba teie tütrele. Ta jutustab teile edasi. Mul on raske seda korrata.»

«Uskuge mind, te olete langenud kuulujutu ohvriks...» alustas Barkett, kuid Galerand katkestas teda:

«Nii et te eitate kategooriliselt?»

«Eitan. See on minu viimane sõna. Ometi tahaksin...»

Galerand ei kuulanud teda lõpuni. Pead vangutades võttis ta kübara ja hakkas minema, öeldes lahkudes:

«Häbi, Barkett.»

Ta istus autosse ega süüdistanud ennast põrmugi, et oli kõneluse nii lühidalt ja järsult katkestanud. Neid inimesi, kes olid asja läbi mõelnud ja otsustanud, oli asjatu pikemalt veenda, et nende vaikimine on alatu. Galerand ei heitnud veel meelt. Tal oli tärpanud mõte rääkida Laura Mouldway ja Snogdeniga. Sündmuste iseloomu järgi, nagu Tireus seda oma kirjas lühidalt oli kirjeldanud, oli Galerand'il tekkinud teatav ettekujutus neist inimestest ja nende osast Van Cooneti kaaskonnas; ta teadis, et isegi äärmiselt paheline inimene, kelle poole pöördutakse lootuses, et ta ilmutab oma paremaid tundmusi, võib kergemini midagi välja lobi-seda või ennast reeta kui Barkettid. Kuid täpset plaani tal veel ei olnud. Ainult juhus või hetke meeoleolu — üllas nõrkuseavaldus — võisid aidata Galerand'i tema tänamatus töös — lasta tal kiskuda sellest nii endast-moistetatavalt sündinud vandenõust tuusti karvu, mis kuuluksid salapärasele, süütõendiks nimetatavale elukale. Loobunud mõtlemast veel toimumata stseenidele, usaldades intuitsiooni ja lootes vaid lootuse jõule, mis teda maha polnud jätnud, sõitis Galerand hotelli, kus võttis suure toa. Teadmata, mis saab edasi, tahtis ta, et tal oleks ruum külaliste vastuvõtuks ja magamiseks.

«Olge valmis,» ütles Galerand Grubbele, «ma pean rääkima telefoniga ja võib-olla sõidan kohe jälle edasi. Kui seda ei juhtu, seate end sisse 394-ndas toas, nagu ma hotelli juhatajaga kokku leppisin, ja viite auto garaaži. Ma lasen teile teatada.»

Nähes, et ta peremees on mures, noogutas kannatlik, ääretult väsinud, kuid Galerand'ile ustav mees sõnatult pead ja võttis tööriistakastist viskipudeli. Joonud nappalt, et magamata öö nüri roidumust eemale peletada, toetas Grubbe küünarnuki autouksele ja jäi möödujaid silmitsema. Ilm oli palav. Rammetuna langetas ta pea ja jäi tukkuma.

Nagu varem öeldud, olid Laura Mouldway ja Snogden sõitnud Poquetisse, kus jätkusid nende ammu-suhted Van Coonetiga, ja üsna pea sai Galerand'ile selgeks, et ta otsingud on asjatud. Ilmselt ei jäänud tal muud üle kui tagasi sõita. Osalt oli ta rõõmus, et need tegelased on Poquetis, sündmuskohal; polnud veel hilja katsuda nendega pärast tagasijõud-

mist nii või teisiti rääkida. Sisemiselt seisatanud, istus Galerand tugitooli ja hakkas suitsetama, piipu hambus hoides, kui mõtted sisutult kordusid, või suust võttes, kui hakkasid aimuma võimalike sammude piirjooned. Kuigi kõik tähtsamad tunnistajad olid ära langenud, vaatas ta uuesti läbi rühma inimesi, kelle mälus olid säilinud tema jaoks nii väärtuslikud andmed, ja ootas tõhusat viidet, mis suudaks lüüa prao õnnetuse tõrk-sasse ainesesse. Ülesande lahendust ei tärpanud. Ainus inimene, kelle poole Galerand võis enne Hertoni lah-kumist veel pöörduda, oli August Van Coonet. Temast ja tema vahekorrasst pojaga midagi teadmata, mõtles Galerand tema olemasolust ainult kui faktist, ja paljalt faktist. Kuid see mõte tuli tagasi. Kui ta oskaks esitada lugu nii, nagu oleksid tunnistajad olemas ja valmis suu lahti tegema, võiks katse ehk midagi anda. Galerand koputas piibu tuhest tühjaks ja helistas telefonikesk-jaama, et teda ühendataks Van Cooneti kantseleiga.

Võib-olla töötasid telefonineiuad agaramalt, kui neile öeldi väikestest arvudest koosnevaid numbraid, sest üsna pea lausus väsinud kõlatu hääl Galerand'i kõrva ääres:

«Jah. Kes räägib?»

August Van Coonet oli üksi, ära vaevatud öösisest podagrahoost, sellises hajevil ja laastatud seisundis, kus vanamehed tajuvad keha kidinat, mis tuletab meelde hauakambri külmust. Van Coonet vaatas üle möödunud aastakümneid ja küsis endalt: «Mille nimel?» Sellises masendusmeeleolus jättis mõttessevajunud kuberner kutsumata sekretäri kõrvaltoast ja võttis ise telefoni-toru. See tüürike kapriis väljendas leppimist.

Vestlus algas tema sõnadega: «Jah. Kes räägib?»

«Ajapuuduse tõttu,» ütles Galerand, «sest mul on ajada väga tähtis ja kurb asi, palun öelge mulle, kas kuberner saaks mind täna vastu võtta? Ma olen Elias Ferguson Poquetist.»

«Kuberner on telefoni juures,» teatas Van Coonet lee-belt, ikka veel janunedes lihtsust ja ligipääsetavust. «Kas te ei võiks lühidalt teatada oma palve sisu?»

«Mylord,» ütles Galerand mingi ähmase tunde mõju all, mida sisendas nukra hääle kannatlik pomin, «üh-te meest Poqueti vanglas ähvardab sõjakohus ja surma-

nuhtlus. Teie armulik vahelesegamine võiks kergen-dada tema saatust.»

«Kes see on?»

«James Gravelot, võõrastemaja omanik Tachenbacki maanteelt.»

Van Coonet taipas, et kumu oli liikvele läinud ja ajendanud ootamatult sekkuma meest, kes rääkis praegu kuberneriga sellisel kiretult aupaklikul toonil, mis reetis hirmu kuulajat juhushikult solvata võiva varjuundi ees. Kuid rammestustunne polnud Van Coonetist veel lahtunud ja sapine naerukõhistus pojaga juhtunud inetu loo üle, mis vanamehe kollaste ham-maste vahelt kuuldavale pääses, oli sel päeval viimane lõiv tema podagrafilosoofiale.

««Emakaru» protsess,» ütles Van Coonet. «Ma tean seda lugu hästi, ja võib-olla...»

«Kas see pole ükskõik?» mõtles ta, kaaludes, kuidas lõpetada lootustäratavat lauset, ja täiendades samal ajal mõtet «ükskõik» ükskõiksusega kõigi inimeste saatuse vastu. «Kas pole ükskõik, kas see Gravelot sureb nüüd või paarikümne aasta pärast?» Hetke iselaadne eba-tavalisus kihutas kubeneri tegema midagi selle Fergu-soni heaks. «Elu koosneb elamust, riietest, söögist, nais-test, hobustest ja sigaritest. See on rumal,» mõtles ta, ja kordas:

«Võib-olla ma... Aga ma tahaksin kõnelda teiega üksikasjalikumalt. Niisiis...»

Ootamatult ilmunud sekretär ütles:

«Vabandage mu läbematust: suhkrukompanii aktsiad on müüdnud seitsmesaja kuue eest ja saadud summa — kakskümmend seitse tuhat naela — on üle kantud Ramon Baroja pankadesse.»

See tähendas, et August Van Coonet võis nüüd valida kolme noore naise vahel, kellest ta ammu sisse oli võe-tud, ja korraldada aastabanketi liiakasuvõtjate abita. Van Cooneti meelekohad läksid palavaks, masendus oli kui pühitud, ärapõlatud elu lähenes lauldes ja tambu-riine põristades, Graveloti protsess tähendas hädaohtu, ja kuberner andis telefonitoru sekretarile üle ning lau-sus tavalisel järsul toonil:

«Teatage abipaluja Fergusonile, et oma palve motii-videst ja sisust võib ta kindlaksmääratud vormis tea-tada kantseleisse.»

Sekretär ütles Galerand'ile:

«Härra kuberneril ärasõidu tõttu San Fuegosse pean mina, tema isiklik sekretär, teile teatama, et igat liiki taotlused tuleb käesoleva kuu esimesest kuupäevast alates esitada kirjalikult ja anda üle tema isiklikku kantseleisse.»

«Hästi,» ütles Galerand kõike taibates, sõandamata vähimagi pealekäimisega õonestada Davenanti ebakindlat jalgealust.

Kuid see kõnelus sisendas talle veendumust, et on vaja rutata.

Galerand läks alla, tasus hotelliametnikule terve ööpäeva eest ja otsis silmadega autot.

Grubbe magas, hiline ja uneuimast kange. Ta pea toetus kõverdatud käsivarrele. Galerand istus ta kõrval, müksas Grubbet, kuid juht magas sõgedalt edasi. Siis juhtis Galerand ise auto linnast maanteele ja kihutas tuulekiirul edasi. Äkki Grubbe ärkas.

«Varas!» hüüdis ta ja rabas Galerand'ist kinni vähimatki taipamata, kus ja miks võõras mees auto ära varastas.

«Grubbe, ärگاه üles,» ütles Galerand, «ja sõitke kiiresti seda teed mööda edasi: see viib tagasi, Poquetisse.»

X

Järgmise päeva hilisõhtul ootas Stomador Galerand'i, mängides iseendaga tikumängu — õngitsemist meenuvat vangla-ajaviidet.

Galerand magas terve päeva. Nagu läbipekstult ärganud, jõi ta mitu tassi kanget kohvi ja läks siis linnaservale. Vangla lähedal jäi ta seisma ja vaatas seda kolossi kaaluvalt ja otsusekindlalt. Raha oli tal küllaldaselt. Oli vaja vaid järele mõelda, kuidas sellele kõige mõistlikumat rakendust leida.

Poe tillukeses hoovis end vastu kaste ära lüües leidis Galerand lõpuks tagaukse üles ja koputas nimelt kolm korda. Salaplaanide pisiasju pidas ta sama tähtsaks kui distsipliini, teades väga hästi, et tühine ettevaatamatus loo alguses võib viia sama kaugele õnnelikust lõpust nagu nurga hargnevad haarad.

Stomador jättis mängu ja avas ukse.

«Kui ma koidu ajal tagasi jõudsin,» ütles Galerand, «olin nii väsinud, et heitsin kohe magama. Mingit tulu see sõit ei andnud. Pole ühtegi pilu, mida saaks laiemaks teha, kõik on igast kandist kindlalt suletud. Võõrastemaja on lukus, Graveloti teenijad varastasid ta paljaks ja kadusid. Barkett ja ta tütar ütlesid ära — nad väidavad, et neid polnud «Maismaas ja Meres». On teil mingeid teateid?»

«Ei mingeid peale selle, et Graveloti jalg on parem. Gravelot, Tergens ja teised ootavad iga päev süüdistusakti esitamist. Raha võtsin kivi seest välja. Vaene James! Isegi teenijad pügasid teda. Mis minusse puutub, siis otsisin ma hulga kivisid läbi. Üksteist tukki oli selliseid, mis kirjeldusega sobisid. Hakkas hämaraks minema, lained kohisesid kurjakuulutavalt... Ja äkki puutus mu käsi kõige suurema kivi küljeprao põhjas millegi terava vastu! Tõmbasin välja hõbehirve. Välg ja pauk! Kõik muu oli sealsamas. Näete, kõik on siin, lugege üle.»

Heitnud tähelepaneliku pilgu Stomadorile, surus Galerand naeratuse tagasi ja uuris poodniku leidu. Kui ta raha oli üle lugenud, andis ta sellest poole Stomadorile ja ütles:

«Tulevikus on teil väljaminekuid. Need võivad üsna suured olla, seepärast peitke see raha oma kää järgi ära.»

Hõbehirv seisis Galerand'i kää kõrval. Stomador võttis selle pihku ja keeras teda:

«Ja mis see sihuke on, mis te arvate? Ma pean tunnistama, et murdsin tükk aega pead selle üle — miks James seda endaga kaasas kandis? See maksab üsna vähe.»

«Arvatavasti on see mälestusese või kingitus,» vastas Galerand hirve silmitsedes. «Hirv on talle ilmselt kallid. Siis hoiame ka meie teda. Peitke hirv ära, see on võib-olla rohkem väärt kui raha.»

Poodnik pani raha ja kujukese seinakappi, kust ta ühtlasi võttis välja pudeli portveini.

«Oh!» ütles Galerand, nähes ta külalislahket askeldust klaaside ja tumeda pudeliga.

Võtnud enda kätte Davenanti arved, kviitungid ja märkmiku, jätkas Galerand:

«Ma joon koos teiega, aga alles pärast tõsist jutuajamist. Pea peab selge olema.»

«Ahaa! Olgu siis... Aga pudel võib laual seista, mõtlen ma,» arvas Stomador. «Nii on kuidagi põnevam. Me istume ikkagi «joomalauas».»

«Kahtlemata. Niisiis istuge, Stomador. Kas keegi võib meid segama tulla?»

«Ei, ma ei oota kedagi ja pole kellelgi käskinud tana õhtul siia tulla. Ma tean, millest te tahate rääkida.»

«Kui nii, siis võib teie läbinägelikkusest ülepea kasu olla.»

«Põgenemine?»

«Jah.»

Piisavalt vaikinud, et oodatav arvamus autoriteetsemalt kõlaks, kehtas Stomador õlgu ja hakkas peopesa all ümmargusi pulgakesi veeretama.

«See on võimatu,» ütles ta aeglaselt ja lootusetult nagu surmkindlalt veendunud inimene. «Kaks aastat tagasi põgenesid üle jaatmaapoolse müüri kuus varast. Nad raiusid augu esimese korruse seinast labi ja ronisid õuest välja noorredelit mooda, mille viskasid neile väljast nende vabatahtlikud abimehed. Parast seda — see oli esimene juhtum tollel aastal, kuigi kõik juhtumid on isesugused — veeti müüriservale kolm rida elektri-signalisatsioonitraati; kolmest küljest ümber vangla — tahendab jäätmaa pool ja kahes põiktänavas — peab vahti valvur, kes kõnnib edasi-tagasi oma marsruudi ühest otsast teise. Mis puutub müüri neljandasse külge, siis sellel hoiab silma peal värava valvur; ta näeb ühtviisi hästi nii vasakule kui paremale. Ja et müüre valgustavad elektrilaternad, nagu te seda minu poole tulles nägite, on põgenemine võimalik ainult kahel viisil: röövida vang konvoisõduritelt, kui teda autoga kohtusse viiakse, või õpetada vangi kuke kombel üle müüri lendama. Aga ka kukk ei suudaks siit üle lennata, sest müür kaib talle üle jõu: see on kuus meetrit kõrge; mida tahate, seda võitegi mõelda. Aga relvastatud kallaletungist, arvan ma, on meil targem loobuda.»

«Jah, mina arvan sedasama. Aga ikkagi ei riisunud te juttu mult julgust.»

Stomador kortsutas laupa, ajas huuled prunti ja jäi

mõtleva Midagi asjalikku ta välja mõelda ei osanud.

«Gravelot on meile nii lähedal,» ütles Galerand ja viipas käega vangla poole, «et kui otsejoones tema poole minna, poleks vaja teha rohkem kui kolmkümmend sammu.»

«Jah. Aga ometi on see niisama kaugel kui kuu maast.»

«See on nii, ja ei ole ka,» vastas Galerand. «Pigem ei ole, kui et on. Teile on teie pood väga kallis?»

«Mis teil kavas on? Minu pood...» Stomador kaalus seda mõtet. «Et teda endale saada, maksin nelja kuu eest endisele peremehele sada naela. Aastane sissetulek moodustaks kolmsada naela, ja laos olevat kaupahindaksin saja viiekümnele naelale. Aga vangla administratsioon tahab avada oma kauplust, ja kui see nii läheb, jätan ma poepidamise maha. Kasu toob ainult vangla. Muid ostjaid on vähe.»

«Poolteist tuhat naela,» ütles Galerand. «Need on teie, pood minu. Olete nõus?»

«Olen ma lolliks läinud või ütlesite teie midagi segast, mitte ei taipa.»

«Oleks ebaõiglane,» seletas Galerand, «nõuda teilt sellist ohvrit, et te annaksite maa-aluse käigu pärast poe tasuta ara. Maa-alune käik on ainus pääsetee. Ma ostan poe ara ja organiseerin käigu kaevamise. Selleks samal ool, kui kõik valmis on, sõidate teie ara, et mitte Graveloti asemele sattuda. Kas te olete nõus nii tegema? Minu arvestust mööda...»

«Pidage, laske ma mõtlen!» hüüdis Stomador, haaras kinni Galerand'i laual lamavast käest ja pigistas silmad kõvasti kinni. «Ärge rääkige midagi. Laske keskenduda. Üks hetk. Ma vist tahan ise just midagi niisugust. Pood on teie käsutuses. Võtke ta. Ka poolteist tuhat pole laita asi. Ma ei räägi seda rahaahnusest. Need tulid õigel ajal jutuks... paraku! Ma olen harimatu inimene,» lõpetas ta, avas silmad ja kiigutas end toolil suurest vaimustusest salakäigu üle. «Ma ei oska seda oelda... aga see, kuidas me siin istume... ja millest me räägime... lambivalgus ja varjud... ja veini-pudel! Jah, te olete minister! Vandenõude minister!»

Poodniku käsi sirutus kohe pudeli poole, ja sedapuhku Galerand ei takistanud teda. Ideest elevil, pidid nad vaigistama selle lummat muha, esimeste hetkede

veetlust tegutsemise ja veiniga. Esimesele pudelile järgnes peagi teine, kuid vein ei pannud purju Galerand'i ega Stomadori, kinnitas ainult nende õhinat, mis nõudis alustamist.

«Täiesti mõeldav plaan,» ütles Galerand ja pani piibu ära. «Nüüd läheme välja ja vaatame lahinguplatsi üle; kuigi teile on selle linnajao topograafia ammu selge, pean ma oma muljed kooskõlastama teie omadega ja mõnes asjas kokku leppima.»

Nad läksid poest välja, aga mitte hoovivärava poole, vaid kitsasse õuesoppi poe ja plangu vahel, mis vanglaväravast kõige kaugemal oli. See nurk oli peaaegu plangu servani täis tühje tünne. Roninud nende otsa, nii et ta sõiduteed nägi, näitas Stomador Galerand'ile vanglamüüri otse enda vastas.

«Laatsaret on seal,» ütles Stomador. «Aga selle täpselt asukohta ma ei tea. Esialgu pole seda vajagi, arvan ma. Aga seal ta on, müüri taga, ma tean, sest ükskord aitasin ma vangivalvuril toidukorve tassida ja nägin õues, väravast paremal, kitsast ühekordset hoonet. Botredge on vanglas istunud, tema teab, et see maja on laatsaret. Nüüd tuleb talt täpselt järele pärida.»

«Me pärimise Botredge'ilt järele.»

Galerand mõõtis pilguga vahemaad plangust vanglamüürini, hinnates silma järgi maa-aluse käigu pikkust. Selleks kasutas ta jahimeeste võtet, kes kontrollivad, kas haavilaeng tabab kauget märki. Ta kujutles, et tänav on märgatavalt laiem, kui see tegelikult oli, — kakskümmend meetrit, siis jälle märgatavalt kitsam — kümme meetrit; kakskümmend pluss kümme jagatud kahega näitasid käigu ligilähedast pikkust poest vanglamüürini. Tuli kindlaks teha selle müüri paksus, lisada kolmandik meetrit käigusuu jaoks ja plangu paksus, mille tagant ta kavatses hakata kaevama salakäiku Davenanti/juurde.

«Kas poleks parem,» vaidles Stomador tema seletuste vastu, «võtta minu toas üles osa telliskivipõrandat ja jõuda laatsaretini poe alt?»

«Nii raske ülesande puhul on neli-viis liigset meetrit kohutav töö.»

«Kahju, et teil õigus on: minu tuba oleks töötegemiseks kõige varjulisem paik.»

«Millega te katate püstkäigu? Telliskividega muidugi

mitte, aga laudkilpi võivad soovimatud külalised märkata. Siis tullakse varsti vangla kantseleist pärima, kuidas meie töö edeneb. Pole paremat kohta kui see hoovinurk. Öösel inimesi ei liigu. Kui me oleme horisontaalsuunas, küllalt sügaval, poolteist-kaks meetrit edasi jõudnud, pole ülevalt midagi kuulda. Hommikul seisavad käigusuu peal süütud kastid ja öled. Mulla tassime kuuri. On see tühi?»

«Seal on kaup, aga selle võib hoovinurka kanda ja presendiga kinni katta.» Stomador hüppas tünnilt alla ja toetas Galerand'i, kes vaatluspostilt lahkus. «Noh, ma ütlen teile, et kui see temp peaks õnnestuma, on vanglaülem plindris ja raputab nagu see muistne Hiib endale pealae peale terve tonni tuhka või liiva, ma ei tea täpselt, mida sel puhul pruugitakse. Te eksisite kolmandiku meetri võrra. Vanglamüüri alt pole tarvis ühtegi tolli kaugemale minna — kaevame otse vundamendi alla. Nagu see vastu tuleb, võtame natuke kõrvale, ja ongi kõik valmis.»

«See on õigus,» nõustus Galerand, kui oli järele mõelnud. «Näete, kui kasulik on selliseid asju koos arutada. Õigus, aga ainult tingimusel, et me ei eksi kauguse määramisel, kui hakkame väljapääsu kaevama.»

«Koha, kus me siis asume, teeme täpselt kindlaks; puurime koopa laest pika puuriga läbi. Üleval näitab puuriots, kas on vaja veel edasi kaevata või on töö juba tehtud.»

Nii pidasid nad vaikselt häälel poeukse ees nõu, kui märkasid Botredge'i pikka kogu, kes pimedas kastide otsa komistas.

«Õigel ajal, õigel ajal, Botredge. Pipranapsi järele? Te ei lähe kohe ära, enne arutate meiega ühe tähtsa asja läbi.»

«Nagu sa siia sisse astud, jääd toppama,» ütles Botredge külmetusest kähiseval häälel, ise Galerand'i silmitsedes.

«Teil tuleb tuttavaks saada,» ütles Stomador Galerand'ile, kes samuti aru pidas, mis mees Botredge on ja kas teda võib usaldada.

Ettevaatuse mõttes ütles Galerand väljamõeldud nime — Ort Sidney, aga Botredge jäigi Botredge'iks.

Vandeseltslased läksid tупpa. Taipamata, mis tahtis asi see võiks olla, kurtes, et oli kogu möödunud öö

lageda mere peal paadis külma käes lõdisenud, oodates laeva kokainiga, mis teadmata põhjusel tulemata jäi, ja see pärast külmetada saanud, võttis Botredge Galerand'i vastas istet. Stomador tõi kapist liitrise pipranapsi pudeli ja karbi konserve Seejärel istus poodnik laua keskele.

«Ärge kartke, Botredge,» ütles Stomador. «Härä Sidney pole meie mees, aga on oma mees... näete nüüd, kalambuur tuli välja.»

«Ma ei kardagi,» vastas salakaubavedaja kähku ja vaatas viisakalt naeratades Galerand'ile silma; tema näkku ilmus ebateadlik söakas joon ja Galerand jäi temasse uskuma.

«Noh, kas nüüd joome?» küsis Stomador Galerand'ilt, kes nõus olles noogutas ja vastas: «Nüüd võib juua, kõige tähtsam on otsustatud.»

«Botredge,» alustas Stomador, «kui ma ronin üle vanglamüüri otse oma poe vastas, mis ma siis näen? Mismoodi vaatepilti?»

«Peaksin teadma, kuhupoole te sihite ja mispärast. Selge, et te võite jõuda mitmesse eri paika.»

«Teil on õigus,» ütles Galerand. «Asi on selles, et meil tuleb kaevata kõik selle poe hoovist laatsaretini ja vabastada Gravelot. Muul moel pole tal võimalik põgeneda. Me tahame teada, kuhu kohta vanglamüüri taha on kõige kasulikum käiguga jõuda.»

Botredge ei reetnud millegagi oma imestust, kuid heitis Stomadorile kavala pilgu.

«Kas olete juba pipranapsi võtnud?» küsis ta teadmata, kas naljatada või tõsiselt vastata.

«Millal minu pool varem selliste asjadega nalja on tehtud?»

«Olgu, onu Stomador, ma niisama. Eks mõelge ise, mina seletan teile, mis on selle müüri ja värava taga meie vastas. Kahe värava vahel on tee, sellest vasakut kätt on ülema ja tema abi korter, paremat kätt, see tähendab meie pool, on tee kõrval ladu. Selle jatk müüri ääres ongi laatsaret. Selle paremas otsas on muruplats ja põõsad, kuhu päeval viiakse haigeid, kui arst lubab. Amult sellesse aeda te võitegi sattuda. Mina joon,» ütles Botredge hetke pärast, «ja siis pean nõu koos teiega. Plaan on meeletu, mis sest rääkida, aga siiski võimalik.»

«Mispärast siis sina jood? Meie ka joome.» Stomador valas klaasid täis ja lükkas igaühe ette kahvli — et plekktoosist liha õngitseda. Ise jõi ta viimasena, ja et oli näljane, asus agaralt toidu kallale.

«Kes teile süüa keedab?» tahtis Galerand teada.

«Kujutage ette, mitte keegi. Ma toitun oma kaubast, olen ära harjunud, soojast toidust jään ma uniseks.»

«Aga kuulge, kuidas laatsaretist välja pääseb?» küsis Botredge. «Kuigi uks on maja parempoolses otsas, on see maja esiküljel ja seda näeb sisemise värava valvur. Ta istub oma putka juures pingil või kõnnib edasi-tagasi.»

Kõik jäid mõtlema.

«Näete nüüd,» ütles Stomador Galerand'ile, «see polegi tühine asi.»

«Kuhupoole see uks lahti käib?» Galerand seletas oma mõtet käeliigutusega enda suunas ja endast eemale. «Teisiti öeldes, kui inimene laatsaretist välja tuleb, kas uks avaneb pahemale, värava poole, või paremale?»

«Pa...hemale,» vastas Botredge veendunult, kui oli järele mõelnud. «Jah, pahemale, ma töötasin aias ja nägin ust. Ja minu silm — tõsijutt — see on nagu aamen kirikus.»

«See on väga tähtis, et avatud uks varjaks tulija valvuri eest,» Galerand juurdles veel millegi üle. «Noh, ja nüüd öelge, kas te saate kaevamisel aidata?»

«Olge lahked, saan küll.»

«Ta on tugev,» ütles Stomador, «ainult pealt paistab, et kondibukett.»

Siis tundis Botredge huvi üldise plaani vastu, ja Galerand rääkis talle kõigist kavatsustest, mida nad poodnikuga olid läbi arutanud. See oli aga alles algus. Iseenesest kerkisid veel tähtsamad küsimused — kuidas on jaotatud valvekorrad otsustaval põgenemise ööl, kes tööle hakkab, kuhu panna käigust väljakaevatud muld. Ilma Facreguede'ita öösel laatsaretis toime ei tule — selline oli üldine arvamus, mis usaldati järeleuurimiseks ja läbimõtlemiseks Botredge'ile, kusjuures ta pidi kasutama Catherine Punapea ja Cravard'i abi, kes naisel mõjul oli hakanud salakaubavedajatele järjest suuremaid teeneid osutama. Galerand tahtis veel ära mõõta kuuri ja poe väikeses hoovis virnas seisvate tühjade kastide ning tünnide mahu. Teinud

vanast ajalehest pabermeetri, läks Galerand välja, öeldes:

«Mida rohkem me selle ööga teada saame, seda kergem on meil pärast.»

Kui Galerand oli välja läinud, jõid Stomador ja Botredge kumbki klaasi pipranapsi. Botredge märkas vahatatud pulgakesi, korjas need pihku, pani püsti ja laskis korraga lahti. Kepikesed pudenesid laiali nagu peotäis makarone.

«P a p i?» küsis ta, andes märku mängu alustada.

«Sama palju kui mina.»

Stomador kummardus madalale laua kohale, otsides omaette lamavat kepikest või sellist, mis oleks nii kukkunud, et seda saaks üles tõsta ühtegi teist paigast liigutamata. Kui tikk, mis ülesvõetavat puudutas, kas või natukenegi liikus, läks mängukord teisele mängijale, võitjaks aga loeti see, kes oli rohkem tikke üles korjanud. See oli mäng, mis nõudis täpset liigutuste arvestamist.

Algul sai Stomador hunnikust kätte viis kepikest, veeretades neid eemale või vajutades ühele otsale, nii et teine ots üles kerkis, siis aga pidi ta lahutama kaks teineteise kõrval lamavat tikku. Ta tõmbas endale lähemat kepikest keskkohast sõrmeotsaga enda poole, kuid käsi vääratas ja teine tikk nihkus paigast.

«Sinu kord. Kuuled, meil on vaja kolmandat meest, kahekesi ei saa me kaevata ja mulda üles tassida. Räägi Dan Tergensiga.»

«Paremat töömeest ei leia me kuskilt,» vastas Botredge kepikest üles tõstes. «Aga eks Danile tee tuska, kui tema vend üles puuakse.»

«Teie, Botredge, peaksite taipama,» kuulutas Stomador, kelle kõnes üleminek sinalt teiele asendas tooni muutust, «et kui Gravelot põgeneb, algab kõmuline protsess Van Cooneti vastu ja siis antakse kõigile armu. Sidney on rikas, advokaadid ja ajalehemehed tulevad talle appi. Praegu ei saa midagi teha, kõik teed on ees püsti.»

«Ma räägin temaga.» Botredge korjas üles kaheksanda kepikese, aga üheksanda puhul tegi vea. «Kõige tähtsam pole siiski see,» ohkas ta. «Stopp, pulk liikus!»

«Ükski ei liikunud, mis sa valetad!»

«Ega ma pime ei ole.»

«Olgu siis teie kord, kui te nii põikpäine olete,» ütles poodnik pahaselt. «Teil virvendab silmade ees. Mille peale me mängime?»

«Paki paberosside peale, onu Tom. Kõige tähtsam, ütlen ma, on Facreguede. Ainult siis, kui tema on laatsaretis valves.»

«Selle üle peab mõtlema.»

«Mõtlemata peab tema, aga teie hoolitsege nüüd, et päeval kuidagi magada saaks. Päeval me kaevama ei hakka.»

Galerand tuli tagasi, väga rahul mõõtmistulemustega. Kuigi arvestused olid tehtud laias laastus, oli ta siiski selgusele jõudnud, et kuur mahutab lahedalt kakskümmend kuupmeetrit kobedat mulda. Kui võtta horisontaal- ja vertikaalkaigu pikkuseks kokku üheksateist või isegi kakskümmend meetrit, kõrguseks meeter ja veerand ning laiuseks meeter, tuli kokku kakskümmend viis kuupmeetrit tihedat pinnast; kobestatuna selle ruumala suurenes. Need kolmkümmend viis või nelikümmend kuupmeetrit väljakaevatud pinnast võis panna kuuri, ülejäägi aga mahutada tünnidesse ja kastidesse.

Nii viisi hakkas kaevamisplaan võtma reaalselt kuju ja tema põhijooned olid küllaltki selgelt nähtavad. Rääkinud oma arvestustest, päris Galerand, kust hankida tööriistu. Niipea kui tööriistu oli mainitud, tuli Galerand'il ja Botredge'il korraga väga oluline mõte — küsimus, millele nad kummalisel kombel seni polnud mõelnudki, kuigi seda lahendamata oli raske edu loota: mida kujutab endast pinnas vangla ja poe vahel?

«Onu Stomador,» hüüdis Botredge, «me kavatsen kivi raiuma hakata. Kuidas me teiega selle ometi ära unustasime! Meie all on lubjakivi.»

«Ei või olla!» ütles Galerand, kelle küsimust pinnase omaduste kohta Botredge nii ootamatult oli ennetanud.

Stomador pööritas tähendusrikkalt silmi, tõusis, võttis noa ja läks välja. Galerand pani sõrmed vaheliti ja vaikis rahutult. Botredge vaatas talle otsa, silmad pärani, ja kiskus ägedalt suitsu.

Uuristanud noaga väikese augu, tuli Stomador tagasi ja viskas lauale kollakasvalge kivitüki.

«Kobe travertiin,» teatas ta kergendatult ja pühkis higist laupa. «Seda võib noaga lõigata.»

Galerand uuris hoolega kivi. Tõepoolest, see oli poorne, pehme karplubjakivi, mida kiviraidurid eksi-kombel travertiiniks nimetavad, tiheduselt veidi kõvem kui krohv.

Luugipragudest hakkas immitsema valgust; koitis Tireuse elu eest võitlemise esimene päev. Botredge läks ära ja Galerand asus kirjutama areteeritule lootustest ja takistustest. See oli tema esimene kiri vangile. Ettevaatusest kirjutas ta alla G., kõik salajase aga palus Stomadoril suuliselt Facreguede'i kaudu edasi anda, kui sellel võimalus avaneb.

XI

Kiilgi polnud Davenant arvanud, et tema elu rikub üks rängemaid õnnetusi — vabadusekaotus. Nii vapralt kui suutis, püüdis ta taluda oma kolmekordset ebaõnne: vangistust, haigust ja ähvardavat karmi karistust, mis oli vältimatu, kui äkki ei toimu mingit päästvat sündmust. Isegi ta mõte ei saanud olla vaba, sest millest ta ka poleks mõelnud, olid kongiseinad ja päevarežiim lahutamatu tema juures, nende eest ei saanud ta pageda, neid ei saanud ta unustada. Uni, vangi ainus troost, meenutas sageli vanglat, sest ta nägi unes imepäraseid põgenemisi; siis oli öine ärkamine ukse kohal põleva kaetud elektrilambi valgel veelgi piinarikkam. Unenägu kordus, põgenemine varieerus, ja kui ta õnnelikult lõppes, leidis Davenant end õitsvatest aedadest, mis vee kohale kummardudes ühendasid kauneid saari, või siis püüti ta kinni. Unes nägi ta end vanglas, mõtles: «See on unenägu...» — ja ärkas vanglas.

Ükskord nägi ta unes, et ta häälel on imeline omandus — selle kõla sunnib kuuletuma. Davenant koputas uksele. «Avage,» ütles ta valvurile, ja see avas sõna-kuulelikult ukse. Davenant läks laatsaretist välja, värava poole, teades, et keegi ei julge astuda vastu häälele, mis kõlas kui käsule allujate endi salasoo. Värv avanes, ja ta astus päikesepaistelisele tänavale. See oli sama tänav, kus elas Footrose. Varsti nägi

Davenant tuttavat maja ja ta süda hakkas põksuma. Tema isa avas talle muheldes ukse ja ütles: «Noh, Tiri, sa ikkagi tulid?» Davenant jooksis võorastetuppa. Seal oli kummaliselt valge. Rowena ja Elly istusid seal, mitte raasugi vanemad kui üheksa aastat tagasi; nad arutasid midagi isekeskis ja noogutasid talle hajameelselt. Midagi halli ja rasket oli seotud mõlema tüdruku selga. «See olen mina,» ütles Davenant, «hakkame märki laskma.» — «Praegu ei saa,» vastas Roy, ja Elly ütles samuti: «Ei saa, me peame kive kandma, ja kuni nad pole meil õigesti üles laotud, ei tohi me midagi mängida.» — «Jätke need kivid,» ütles Tireus. «Mina olen hää ja te peate mind kuulama. Jätke!» hüüdis ta nii valjusti, et ärkas üles, ning nägemust purustades ja muserdades tungis temasse vangla.

Vanglamüüride vahele maetuna oli Davenant esimesest päevast peale mõelnud põgenemisest. Ta oli linnas, kus oli sündinud ja üles kasvanud. Mälestus tuttavatest paikadest, majadest ja tänavatest, mis olid talle nii ligi, kuid kättesaamatud, ohutas toimekalt ta mõistust juurdlema põgenemisvõimaluste üle.

Vaevalt arendab kellegi fantaasia nii kavalaid kombinatsioone ja absurdset loogilisi konstruktsioone kui üksikkongi vangi fantaasia. Üksindus lõõtsub kujutlusvõime veel enam lõkkele. Ühiskongide vangidel on vähemalt võimalus mõtteid vahetada: üks teab ühte, teine teist, omavaheline šansside arutamine teeb isegi teostamatu kavatsuse asjaks, mis allub loogilisele parandamisele ja täiendamisele; kriitika ja optimism loovad tegutsemise illusiooni; kuid üksikkongi vang on alati ihuüks, tema eksimusi ja arvestusvigu ei paranda keegi. Kõige nõrgema vastupanu tee tundub talle vahel raskeima võimalusena, raske aga kergeimana. Tema materjal on vaid see, mida ta näeb enda ees, ja ähmased kujutlused kõigest ülejäänust.

Põgenemisunistustes on esimeseks ja kaugelki mitte alati end õigustavaks magnetiks kongi aken — nagu tundub, endastmõistetav väljapääs, kuigi trellidega kaetud. Davenanti kongis oli ruudukujuline, õue poole pooritud aken, mille alumine serv ulatus talle õlani, nii et kui ta kasutas luba salaja suitsetada, mille eest ta oli maksnud, pidi ta tabureti akna alla tõstma ja puhuma suitsu õhuakna lõõrist välja. Valgeks värvitud klaasid

ei lasknud õue vaadata; akent ei avatud iialgi ja kahekordsed trellid nõudsid põgenemiseks rauasaagi; aga kui Davenantil oleks saag olnudki, välistas luuk ukse, mille kaudu valvur õöl kui päeval kongi jälgis, täielikult sellise vabanemisvõimaluse. Oletades, et aken avaneks iseenesest, võinuks vang pääseda õue, valvuri käppade vahele, kes sisemise värava juures vahti pidas. Kõigi nende põgenemismooduste juurde, millest Tireus mõtiskles, kuulusid valve teelt koristamine ja ankruga kõie muretsemine, mille ta saaks müüriharja taha kinnitada, et end käte abil üles vinnata ja teisele poole maha hüpata. Unustades haige jala, kõrvaldas ta valvuri mitmel viisil — leppis temaga kokku või tungis talle kallale, kui see kell üheksa õhtul kongi astus, et pärast vangide loendust ruume üle vaadata. Ta plaanitses lõhkuda maha laatsareti selle seina, mis moodustas ühtlasi õuemüüri, põgeneda läbi akna ja üle katuse, aga kui nutikat ja muinasjutulist kuju poleks ka võtnud need mõtte uperpallid reaalseste takistuste ümber, kuulis ta nõrkenud kujutlusvõime oma pingutuste lõpul alati haige jala appihüüdu. Vahel oli sel parem, vahel halvem; haav ei kasvanud kinni ja paistetanud põlv andis end tunda iga tõsisema pingutuse puhul. Davenant püüdis selili lamada. Kui aga vabanemisunelmad või elavad, vangile lubamatud tunded teda sügavalt kaasa haarasid, kasvas suitsunälg närvipalanguks. Jalast hoolimata komberdas Davenant akna alla ja suitsetas seal ühe piibutäie teise järel. Pärast sellist liikumist muutus jalg raskeks nagu tinaklomp, hõõgus ja tuikas; hommikusel sidumisel vangutas arst pead ja rõhutas, et liikuda ei tohi, sest liigesehaav nõuab vaikust ja rahu.

Kell kuus hommikul avanes kongiuks, korrapidaja vang tuli valvuri saatel sisse ja pani koiku kõrvale lauale piima, leiva, pehmeks keedetud muna või piimaga riisipudru, pühkis siis tsementpõranda kiiresti luuaga puhtaks, viskas prahi kasti ja laks teise kongi, uks aga keerati lukku. Ülejärgmisel päeval pärast seda, kui Galerand oli öösel Botredg'e ja poodnikuga nõu pidanud, viskas korrapidaja täpse liigutusega, osavalt nagu ahv Tireuse nahktuhvlisse kõvasti kokkukeeratud paberitüki; valvur tema tegu ei märganud. Kui nad mõlemad lahkunud olid, avas Davenant raamatu, mis oli toodud vangla raamatukogust, ja hakkas selle var-

jus lugema Galerand'i kirja, mis teda lohutas ja rõõmustas nagu kohtumine. Esimest korda kirjutas talle Galerand, kirjutas lühidalt ja kindlalt. Üksnes kirja toongi pidi areteeritud julgustama.

«Kallis Tireus,» kirjutas Galerand, kasutades «sina» meenutuseks minevikust, «ma kasutan kõiki vahendeid sinu käekäigu kergendamiseks. Võõrastemaja on suletud ja kohaliku politsei poolt lukku pandud, sinu teenijad on põgenenud ja võtnud kaasa raha, mis sa Firsile jätsid. Minu sõit Hertonis on tagajärjetu. Barkettid on sind ära salanud. Neid polnud sinu pool sel päeval. Tõhusad vahendid, mida ma silmas pean, võivad kõike paremuse poole pöörata. Ole rahulik ja oota. Mul on raske kujutleda sind täiskasvanuna, seepärast tundub, nagu oleksin sind näinud alles eile. G.»

Pisarad lämmatasid Davenanti, kui ta lugemise lõpetas, — nii imetaoline näis talle võõra mehe ustav sõprus, kes erines temast nii ea kui kogemuste poolest, kuid asetas end võib-olla mõttes Tireuse kohale, nende saatuse varjatud sarnasuse tõttu, mõistes seda hinge-laadi, mis oli Tireuse viinud kannatuste maailma ja müüride vahele. Davenant ei saanud aru, mida tähendasid «tõhusad vahendid», aga ei hakanud selle üle juurdlema, enne kui leiab rahulikuma hetke, kuigi talle tahtmatult viirastusid juba linna heledad vabad tänavad.

Sellel päeval langes talle osaks veel üks vapustus, mille põhjus oli kui hääletu naer ähmaste lootuste näkku: umbes kella kümne paiku toimus süüdistusakti kätteandmine, Davenant sai selle allkirja vastu vangla-ülemalt. See koosnes neljast leheküljest masinakirjatekstist, milles kuivalt, kuid üksikasjalikult oli esitatud asja tuum koos otsusega anda süüdistatav sõjakohtu alla, mis tähendas surma.

Kogu selle päeva suitsetas Davenant akna alt pea-aegu lahkumata ja vaatas labi ventilaatori viltuse plekkloõri pilvevalli, mille löikas pooleks telefonitraat.

XII

Aega kaotamata asusid neli vandeseltslast — Galerand, Botredg, Stomador ja Dan Tergens, mustade juuste ja ümara näoga mees, kes oli rahulik nagu juust, — raske töö kallale, ühendama poe hoovi vangla

hooviga kitsa kaeviku abil. Galerand loobus kavatsusest püüda midagi välja uurida Snogdenilt ja Laura Mouldwaylt; teateid hankinud, veendus ta, et seda sorti inimesed ei saa neid millegagi aidata.

Järgmisel õhtul, kui äärelinna majades olid tuled kustunud, töid Dan Tergens ja Botredge Stomadori õue kirka, kangi, kõpla, puuri, sae, terastalvad, kaks laternat, neli paari viltsusse, metallmöödulindi, neli vahetust tumepruune purjeriideid tööülikondi ja kimpukeritud köie. Seekord tulid Tergens ja Botredge jäätmaa poolt, kus kuuriseina ja müüri vahele oli tehtud labikäik, et valvur vangla väravas ei jääks pead murdma nende kandami üle. Pärastpoole hiilisid töötajad Stomadori õue sedasama teed mööda, nii et valvur neid ei näinud; sealtkaudu läksid nad ka minema.

Varsti saabus Galerand. Ta nägi, et nurk poe ja müüri vahel on juba tünnidest ja muust kolust puhtaks tehtud. Mehed seisis seal kobaras ja ajasid sosinal juttu. Kõige ohtlikum osa tööst oli esialgse püstsüvendi rajamine — liikumise hääled ja tööriistade mütsud võisid juhuslike möödujate tahelepanu äratada, ja kui kellegi oleks tulnud pähe üle plangu vaadata, oleks ta näinud, kuidas öösel millegiparast kaevu kaevatakse. Lahkuminevad arvamused selle kaevu sügavuse kohta lükkasid töö alustamise edasi, kuid Galerand'il läks korda tõestada, et sügavus peab tingimata olema kaks ja veerand meetrit — arvestades meetri horisontaalkäigu kõrguseks ja ülejäänud — võlvi paksuseks, et hoida ära varingut, kui tänaval sõidavad rasked veoautod, ja ühtlasi summutada öövaikuses ohtlikku töömüra.

«Kaevu eesmine sein, mis vangla poole on pööratud,» ütles Dan Tergens, kes kirkat enam käest ei lasknud, «tuleb sirgeks loodida, ja vasak samuti, ja nende järgi tuleb suund määrata.»

«Kaevus peab küllalt ruumi olema, et horisontaalkäigu kaevamist alustada,» lisas Botredge, «ei saa nii, et küünarnukid ja selg takistaksid liigutamist.»

«Kas veši võib uputama hakata?» küsis Galerand.

«Vaevalt küll,» vastas Stomador, «see on kõrge koht. Rõskest võib küll minna.»

«Minge kõik eest,» käsutas Tergens, «siin on kitsas. Küll ma kutsun teid. Ma alustan!»

Ta lükkas labidale õhukese kihi rohukamarat ja ehitamisest jäänud prahti ning tegi puhtaks ruudu, mille iga külj oli meeter. Labida tera läks travertiinist valgeks, labidas löikas seda kergelt nagu kuivanud muda, väiksemad tükid murenesid ise lahti. Kuid kõik ootasid hinge kinni pidades otsustavat kirkalööki, et jõuda selgusele, kas plaan on teostatav. Andnud kirkaga paar-kolm hoopi, pistis Tergens kangi prakku ja kaalus vaevata üles umbes kahe jala laiuse lahmaka pehmet lubjakivi.

«Läheb,» ütles ta, pani kohe piibu põlema ja vaatas süvendit. «Kannatlikult taguda, muud ei midagi. Ja nüüd minge kõik minema. Pidage,» sosistas ta, kui teised tahtsid lahkuda, «see on alguseks. Räägitakse, et see on õnnemärk.»

Ta näitas katkist hobuserauda ja pistis selle taskusse.

«Vaadake, et te minema ei traavi,» ütles Stomador, «olete nüüd nii rautatud...»

Jätnud Tergensi töö juurde, mis mehele tuttav oli, sest mõne aasta eest oli ta töötanud söekaevanduses, võtsid vandeseltslased istet Stomadori laua ümber. Botredge hakkas poodnikuga tikumängu mängima, Galerand aga valas endale veini ja vajus mõttesse. Täna oli Botredge talle öelnud, et Facreguede on laatsaretis valves homme, aga ei tea, millisele päevale langeb tema järgmine valvekord selsamal postil. Peale selle polnud salakäigust vähimatki kasu, kui teine, laatsareti üldosakonna valvur ei lase end ära meelitada suurest summast, mida Galerand, kui vaja läheb, oli otsustanud talle anda. Kes see teine valvur on? Vanglas teenis kolmkümmend valvurit ja valvekorrad määras kantselei. Igaüks võis haigeks jääda, puhkuse saada; nende vahipostid vaheldusid mõne aja järel, aga süsteemitult. Arvestustele peaaegu allumatu oli valvurite kombinatsioon, seda olulisem, et nad mõlemad pidid põgenema koos Gravelotiga. Kuid Facreguede teatas, et ta püüab iga hinna eest pääseda laatsaretti valvesse, kui mingid tõsised põhjused sunnivad põgenemise organiseerijaid ise määrama vangi vabastamise ööd. Botredge'ilt sai Galerand teada, kui osavalt Facreguede asju ajab: teda peeti üheks eeskujulikumaks ametnikuks. See asjaolu andis Galerand'ile lootust.

Möödus tund, siis veel pool tundi, aga Tergensist pol-

nud kuulda kippu ega kõppu; paistis, et ta on pugunud sügavale maa alla ja ukerdab seal kivistisi vaadata. Äkki avanes vaikselt uks. Endaga rahul, astus hingeldav Tergens laua ääres istujate ette; ta jalad olid põlvini tolmust valged, särgikäised lubjaga koos ja kael higist kräämuline; ta võttis nurgast purjeriidest ülikonna ja hakkas ümber riietuma.

«Minge vaadake,» ütles Tergens pükse puhtaks klopides. «Travertiin on kena asi, ja muud ei midagi.»

Tema toonist innustatult ruttasid vandenõulased tagahoovi. Müüri ääres haigutas ruudukujuline auk, sügavuselt mehele rinnuni. Selle kõrval seisis kõrge lubjakivihunnik; pinnas oli käega katsudes kuiv ja murdus nagu kuivanud leib.

«Tule, ma õpetan sind,» ütles Tergens Botredge'ile. «Siin tuleb harjuda. Kui kirkaga on raske raiuda, lase puuriga, siis tõmba puur välja, pista kang vahele, kanguta ja suru ühele poole. Siis saad tüki lahti.»

Seletuse lõpetanud, jäi ta vait, sest ei armastanud pikka heietamist. Nüüd oli kõigil aeg tööle asuda. Vandeseltslased seadsid korda kaks kasti, tõstsid lubjakivitükid labidaga kastidesse ja kandsid kuuri. Botredge aga, kes osutus palju tugevamaks kui Tergens, müttas äli vägevalt kaevu süvendada. Omad riided ostetud tööriivaste vastu vahetanud, hinge tõmbamata, ainult harva toas suitsu tegemas käies, jõudsid neli meest kella viieks öösel püstikäigu lõpetada, kõik prahi koristada, katsid augu pealt tünnidega ja läksid peapöörituseni väsinult laiali. Galerand'il kaevata ei lastud. Teades isegi, et see käib talle üle jõu, ta ei protestinud, kuid tassis kiviklibu niisama usinalt ja karmelt nagu teisedki. Kõige raskem oli Stomadoril, kes oli lühinägelik ja kannatas astma all, kuid temagi ei teinud endale häbi ja ainult puhises.

Niisiis läksid nad laiali ja kogunesid uuesti kokku keskööl. Töö oli olnud nii raske, et Galerand, Botredge ja Tergens olid terve päeva maganud; Stomador, kellel puhata ei lastud, tuikus poes ringi, püstijalu suigatades, ja ostjad olid väga rahul, sest ta kaalus ja mõõtis enda kahjuks peaaegu iga ostu puhul. Lõuna paiku ilmus Catherine Punapea, päästis ta hädast välja ning asus kauplema, nii et Stomador sai neli tundi tukastada.

Pärast vaevalist ärkamist tuli tal end tohterdada pipranapsiga; samal moel viisid end vormi ka teised, igaüks oma kodus. Galerand ei käinud kuskil väljas; aknakardinad alla lastud, istus ta hotellitoas ja tegi endale õhtul kuuma vanni.

Kui jõudis kätte südaöö, taastas öine jahedus vandeseltslaste energia ja nad asusid kaevama horisontaalkäiku, mille võlv oli kaldu nagu ühe viiluga katusel, et sissevarisemist vältida. Et määrata käigu suunda, pani Galerand maha üle süvendi ulatuva puulati, mis osutas sellele punktile müüri taga, kus lõppes laatsaretihoone. Müüri ääres seisis märk kivi näol, mille oli sinna pannud Botredge, juhindudes Facreguede'i täpsetest näpunäidetest. Äli määras suunda Tergens teise, lühema lati abil, mis oli löödud käigu põhja, vanglast kaugemasse seina, ja looditud vaaderpassi abil paralleelseks ülemise latiga. See ebatäiuslik, kuid lühikese vahemaa puhul küllaldane meetod rahuldab kõiki. Niisiis, koristanud ära ülemise suunda näitava lati, jätsid nad töö lõpuni paigale alumise, et selle külge seotud nõõri abil kindlalt edasi kaevata.

Nõnda hakkas asi tasapisi laabuma, kusjuures töö peamine raskus langes Tergensi ja Botredge'i õlgadele. Tunni tagant teineteist välja vahetades tungisid nad samm-sammult edasi vangla poole. Töötada tuli neil peaaesjalikult terava kangiga ja maas istudes, sest kaevik oli üsna madal, või siis põlvitades. Sidunud kõie väikese kasti külge, tirisid Galerand ja Stomador selle aeg-ajalt välja ja kandsid lubjakivi kuuri. Hoov oli koledal kombel ära tallatud ja prahti täis. Kui nad töö lõpetasid, koristasid nad hoovi, pesid hoolega käed ja puhastasid küüned nende alla kogunenud lubjatomust, et ostjad ei päriks, miks nende sõrmed nii imelikud välja näevad. Botredge ja Tergens, kes vahel üles ronisid, et klaas veini juua, raputasid krae vahelt välja lubjapuru, Juuksed ja nägu olid neil tolmust valged; väikesed kübemed sattusid pahatihti silma ja nad nägid kurja vaeva, et eemaldada laugude alt mikroskoopilisi torkivaid killukesid, kastsid näo silmapesukaussi ja pilgutasid vee all silmi, huuled löikavast valust silmamunas kokku pigistatud, kuni said lahti kannatuse tekitajatest. Isegi tihe purjeriie laskis läbi kirbet tolmu, mis pani keha kihelema. Kuid tööõhin ja silmaga nähtav edasi-

jõudmine hoidsid meestes alal peadpöörítavalt ohtliku mängu rõõmu. Latern põles nüüd all käigus, kaevuri selja taga, valgustades püstloodset võitlustandrit, mis seisis silmade ees kui rõusane murrutis. Maa all oli kitsas ja umbne; õhupuudus, higistamine ja hingeldamine sundisid tihti vett jooma; veepang oli pandud sinnasamasse, et ilmaaegu mitte välja ronida. Tergensile tuli hea mõte kivi veega üle valada. Niipea kui nad hakkasid seda tegema, kadus tolm ja oli kergem hingata. Galerand ronis alla vaatama, kuidas töö edeneb, ja leidis madala ning kitsa koopa üsna õdusa olevat, sest vilkuv valgus ja seinale langev pudeli vari muutsid pildi omapäraselt maaliliseks. Enne koitu töötasid Tergens ja Botredge poolpaljalt, ilma särgita, ainult püksteväel; nende higist leemendavad seljad läikisid ja neist tõusis kuumava keha ja veini-aurude lõhna. Mõlemad olid rätiku ümber pea sidunud.

Pinnaehitusest midagi teadmata ootas Stomador kogu aeg aardeleidu; seiklusjuttude ja poe vahele eksinud hullutatud aru nägi vaimus rautatud kirste, täis vanu vermitud tukateid. Halvemal juhul oleks ta olnud rõõmus ka pealuu või roostes pistoda üle kui maapõues peituvate saladuste tõestuse üle. Kuid lubjakivim, mida ta välja kandis, huvitas teda vähe, kollakasvalge prügi seas leidis ainult kivistunud oksaraage, teokarpe ja väikseid munakive. Kogu aeg tundis ta end seisvat erakordsete sündmuste laval ega mõistnud, et need olid juba alanud. See sisemine elevus aitas tal võidelda hingelduse ja väsimusega, kuid teise tööpäeva hommikuks oli ta margatavalt kõhnemaks jäänud ja Botredge kompis teda kahtlevalt ning küsis, et kui ta rasv nii kiiresti kahaneb, kas ta püsib siis veel hinges need kuus-seitse päeva.

«Kui ma kaalust maha võtan,» vastas poodnik, «lähen ma nooremaks ja saan kergemini üle õue joosta. Aga mis sinul maha oleks võtta? Sina kuivasid juba emahius kokku, sest su ema jõi liiga vähe.»

Kolme meetri järel lõpetati töö ja koristati ou; söönud ära ühe suitsutatud seakintsu ja joonud peale head veini, läksid vandeseltslased laiali, väsimusest vaevu jalul seistes. Galerand arvestas välja, et viie päeva pärast on kõik valmis, kui mingi ettenägematu juhtum

seda ei takista. Sellel ööl said Tergens ja Botredge temalt kümme naela. Ennast puhtaks pesnud ja riided vahetanud, muutusid nad veidi erksamaks; läksid kohe ühte mängupõrgusse, löid muidugi mõlemad kogu oma raha läbi ja heitsid sealsamas magama. Stomador magas kolm tundi ja ärkas üleskeeratud äratuskella helina peale. Catherine teda enam ei aidanud, sest Stomadoril oli, nagu öeldakse, «amet selge», ta oli rütmiga kohanenud. Jargmise ööga jõudsid vandeseltslased jälle kolm meetrit edasi. Tahtes teada, kas üleval on kangihoope kuulda, läks Stomador tänavale sellesse kohta, kus Tergens all kaevas, aga kui teraselt ta ka ei kuulatanud, ei tabanud ta kõrv midagi peale nõrkade helide, mis kostsid ebamäärasest suunast ja meenutasid karvamütsi kukkumist. See väga oluline seik oleks lasknud neil töötada maa all ka päeval, kui poleks pidanud kohe ära kandma lahtiraiutud lubjakivi, mis oleks muidu ummistanud püstkäigu, mulda tassida oli aga võimalik ainult öösel.

Töö käis nagu tavaliselt ja lõppes kell viis hommikul. Nähes selle edenemist, sattusid neli meest nii vaimustusse, et pidasid oma kavatsust peaaegu teostatuks.

Saabuvat päeva tähistasid kaks tähtsat uudist: õue tuli ümberriietatud Facreguede, kes tõi Galerand'ile süüdistusakti, mille servad olid pliatsiga täis kirjutatud ja mille Davenant oli saatnud välja koristajast vangi kaudu, kes pidas ühendust kipper Tergensiga.

Oli pühapäev. Lugenud läbi Tireuse teate ja kuivas ning halastamatus toonis koostatud dokumendi, nägi Galerand, mõeldes napile ajale, mis oli jäänud esmaspäevaks määratud kohtuistungini, et enam ei tohi aega viita. Hoolega ülemöödetud maa vangla ja poe vahel näitas, et läbida oli jäänud veel solidselt paks kiht: üheksa ja veerand meetrit, arvestamata tööd väljapääsu juures. Toimus midagi sõjanõukogu koosoleku taolist, kus otsustati määrata põgenemise päev, alistudes üksnes vajadusele. Et Tergens ja Botredge saaksid töötada terve ööpäeva, tuli Stomadoril hea idee anda neile kotid, millesse nad topiksid lubjakivi ja lohistaksid need siis püstkäiku, kust Galerand ja poodnik need pärast poe sulgemist kuuri pidid viima.

«Kui me vastu peame,» ütles Tergens, «siis oleme kas

esmaspäeva hommikuks või esmaspäeva õhtuks valmis. Tuleb juua. Kaine peaga ei tee midagi. Aga et tarvis on, peame toime tulema.»

Teine tähtis teade puudutas laatsareti valvet: järgmise nädala valveplaani järgi oli Facreguede esmaspäeval kella kaheteistkümnest paeval kella kaheteistkümnene teisipäeval vahipostil vanglahoone sees; kui Matthew, kes oli määratud üheks laatsareti valvuriks, välja ei tule, pidi mitteilmunut järjekorra järgi asendada Facreguede. Ta lubas korraldada nii, et Matthew välja ei tuleks. Mis puutub laatsareti üldosakonna teise valvurisse, siis ütles Facreguede otse, et tal on vaja kolmsada viiskümmend naela, aga mitte paberrahas, vaid kullas.

«Tuleb riskida,» ütles Facreguede. «Kas ta võtab kulla sealsamas paigas vastu, kui aeg käes on, või ma löön ta uimaseks.»

Pärast pikka jutuajamist Facreguede'iga veendus Galerand, et tal on tegu targa ja julge mehega, kelle peale võib kindel olla. Galerand'il kulda ei olnud ja ta andis vangivalvurile paberraha, et see ise selle ümber vahetaks. Galerand taipas suureparaselt, millist efekti Facreguede taotles saavutada. Peale selle leppisid nad kokku, kuidas tegutseda otsustaval ööl, esmaspäeval vastu teisipäeva. Kui kõik hästi on läinud, pidi Facreguede sellest teada andma ja viskama üle müüri kepi ühe sälguga, kui aga halvasti, siis kahega. Üks sälk tähendas: «Tulge sisse ja viige ara.» Nagu nad kokku leppisid, avab Facreguede kell veerand üks öösel Davenanti kongiukse, põgenevad ka mõlemad valvurid, Grubbe pidi autoga ootama Stomadori õue taga jäätmaal.

Sellises seisus oli nüüd võitlus vangi vabastamiseks.

XIII

Süüdistusakti servadel kirjutas Davenant Galerand'ile kohtust, haigusest ja advokaadist.

«Protsess algab esmaspäeval, kell kumme hommikul. Eilse päeva meeleheide halvendas mu seisundit. Ma ei suuda rahulikult lamada, teadmatus ja õudse lõpu eelaimus äratasid nii palju kurbi mõtteid ja rusuvaid tundmusi, et neist jagu saada ei ole minu võimuses. Vaevaga

lohistan jala aknani, ronin taburetile ja suitsetan piibu piibu järel. Vahel tõuseb mul palavik, mille ühe ma rõõmus olen; neil tundidel omandavad kõik masendavad seigad mingi sillerdava, klaasja läbipaistvuse, unelmad ja lootused loovad särama nagu heledad toad, kust kostab rõõmsat naeru, või siis muutun ma ükskõikseks, sest saan võimaluse anduda mälestustele. Mul pole neid palju, aga nad on väga selged.

Sõjakohtu advokaat, kelle kohus mulle määras, käis minu juures kongis ja jõudis pärast sündmuste põhjalikku läbiarutamist järeldusele, et minu ainus võimalus võllast pääseda on selles, et ma vaikin kokkupõrkest Van Coonetiga. Mõnede tema märkuste tõttu on mul põhjust arvata, et ta ei usu mind või siis teab ise lugu nii hästi, et peab millegipärast teesklema usku-matust. Sisemiselt ei tajunud ma tema poolt erilist sümpaatiat minu vastu. Imelik, et ta soovitas mul võtta omaks süü salakauba varjamises, osavõttu relvastatud konfliktist aga seletada haavatud jalaga, mis minus pimedas viha äratas. Minu küsimusest, kas mind kohutusse viiakse, põikles ta algul kõrvale, siis aga ütles, et see sõltub vangla arsti otsusest. «Te ainult võidate,» lisas ta, «kui teie süüasja arutatakse tagaselja, — kohus on teie vastu karmilt häälestatud ja seepärast on parem, kui kohtunikud ei näe nägusid ega kuule kaebealuse häält, mis neid juba ette ärritab. Pealegi on teil selline iseloom, et võite hakata rääkima Van Coonetist ja tekitada kahtlust oma siiruses, mis nii selgelt avaldus ülekuulamistel.» Lubanud teha kõik, mis temast sõltub, läks ta ära, aga mind haaras veel suurem ärevus. Ma ei saa kaitsjast aru.

Kallis Galerand, ma ei tea, millega olen ära teeninud nii palju headust ja hoolitsust, aga kui see kord nii on, palun täitke palve, mida mul arvatavasti ei õnnestu korraldada. Kui mind üles puuakse või hulgaks aastateks vangistatakse, andke hõbehirv Footrose'i lastele, kes on nüüd vist väga täiskasvanud, ja öelge neile, et ma mäletasin neid väga hästi ja alati. Mida ma tahtsin? Arvatavasti kõike head, mida inimene soovida oskab. Ma tahtsin nii kangesti, nagu on vist ohtlik soovida. On see nii? Üheksa aastat olin ma pelgunud ja teesklesin, et olen kõrtsmik. Aga ma olin rahulik. Midagi pidin ma ometi väärt olema, kui ma kuuteist-

kümneaastaselt peale hakkasin ja elujõulise ettevõtte lõin. Oh, Galerand, ma oleksin palju suutnud ära teha, aga sellisel maal ja selliste inimeste hulgas, keda võib-olla olemaski ei ole!

Mina ja palavik kritseldasime täis selle süüdistus-akti servad. Kõik, mis siin üleliigne on, võite panna palaviku arvele. Kirja lõpetades taipasin ma, et näen teid varsti, kuigi ma ei oska seletada, kuidas see toimub. Kõige rohkem paneb mind imestama, et te pole mind unustanud.

James Tireus.

Galerand oli väga väsinud, kuid väsimus kadus, kui ta oli lugenud läbi selle karjatuse vanglamüüride tagant. Ta luges algul vaikselt, siis valjusti, aga mitte kõike. Kõik taipasid, et viivitada ei tohi.

«Gravelot toetas meie mehi,» ütles Botredge, «see pärast kaevan ma nii päeval kui öösel.»

«Töötage,» ütles Galerand salakaubavedajatele, «ma annan teile mitusada naela.»

«Maksate, nagu õigus on,» vastas Tergens, «siin pole asi üksnes rahas. Vaprat inimest on alati hea meel aidata.»

«Kui ma oma poe maha jätan,» teatas Stomador, «võtke kogu kaup ja jagage omavahel ära. Kakskümmend aastat olen mööda laia ilma ringi kolanud, kord ühte, kord teist asja alustanud ja jälle sinnapaika jätanud, aga kunagi pole ma kohanud nii üksmeelseid kaaslasid nii ebatavalises olukorras. Mida rohkem sa inimese heaks teed, seda lähedasemaks ta sulle saab. Nõndaks, joome pipranapsi ja soome sinki. Täna, nagu ikka pühapäeviti, on pood suletud, magada võib siinsamas, ja homme puhkate kõik maa all, sinna toon ma teile hommikusöögi, lõuna- ja õhtusöögi, ja kui te tahate süüa öösel, siis ka õsöögi.»

Taastanud jõu viina, rikkaliku eine, sigarite ja piibuga, ronisid vandeseltslased jälle alla salakäiku. Nad olid jõudnud sellise üleskrüvitud väsimuseastmeni, kus eesmärk valitseb kõigi muude mõtete üle ja sünnitab kangelastegusid. Piiritus mõjus nüüd vaid ajule; teadvuses valitses hele valgus nagu magneesiumiplahvatus. Magama jäänud, nägid nad und maa-alusest käigust, ärgates ruttasid kähku tööd jätkama. Kuni päike pol-

nud tõusnud, oli kerge hingata, aga hommikul pärast kella üheksat läks nii palavaks, et Tergens oli üleni higimärg, ja mida lähemale ta vanglamüürile jõudis, seda raskem oli tal hingata. Et üksteist mitte segada lühikeste puhkehetkede ajal, hakkasid vandeseltslased töötama paarikaupa: Galerand Tergensiga ja Botredge Stomadoriga. Nad ei saanud selga sirutada, töötasid kogu aeg kõveras, põlvili või ebamugavas asendis ja olid seetõttu sunnitud aeg-ajalt pikali heitma, et end väevõimuga sirgu ajades vaigistada lõikavat valu liigestes. Raske öelda, kellel oli hullem — kas sellel, kes tiris raskeid kotte käigusuu poole, kuid sai see-eest paremini ja sügavamalt hingata, sest oli väljapääsule ligemal, või sellel, kes kaevas — kord istudes, külg ees, kord poollamades või küürakil.

Tööriistad läksid kõik viimseni käiku. Vahel puurisid Tergens või Botredge õige mitu auku, kangutasid siis lubjakivi kangiga ja raiusid lahti kirkahoopidega. Juhtus, et neid virgutasid kergelt purunevad õõnsused, kuhu kang tungis nagu läbi munakoore, aga tuli ette ka tõrksaid kohti, mida tuli kaua raiuda. Kui nad juba tänava keskpaika olid jõudnud, muutus lubjakivi niiskeks, mis andis märku veesoone lähedusest, ja hilise õhtuni töötati, hirmul vee ees, mis võis käigu uputada. Seda siiski ei juhtunud. Lubjakivi jäi niiskeks vanglamüürini — vasakult rohkem kui paremalt, aga mitte nii märjaks, et oleks tekkinud vedelat pori. Kõik pidas vastu lõpuni.

Kui kive täis kotid käigu servas reas seisis, vinnasid Stomador ja Botredge need üles ja puistasid kuuri, kus kõrgus juba lausa lubjakivimägi. Kaup oli minema viidud: kuuris oli hädapärast nii palju ruumi, et ülejäänud pinnast ära mahutada. Algas hommikune liiklus, mistõttu oli ohtlik kotte üle hoovi tassida, sest nii võidi kahtlust äratada. Siis otsustati, et lubjakivi kuhjatakse käigu seina äärde — see oli kella üheteistkümneks veel kaks meetrit pikemaks saanud — ja öösel koristatakse ära kuuri. Selleks ajaks seisis Stomador vaevu jalul. Tergens vajus käigusuu juurde maha ja jäi magama, kruus peos; Botredge kaanis ahnelt vett. Keegi ei suutnud ega tahtnud süüa. Võeti appi pipranaps, ainus vahend, mis võis tõmblevatele, habemetüükas, tolmust punetavate silmadega nägudele anda tagasi mõtestatud

ilme. Tergensi üles äratanud, talutas Botredge ta poodi, kus kõik riidest lahti võtsid, end külma veega pesid ja paljalt, nagu lae poole, põrandale laotatud tekkidele heitsid. Pannud tagauksele luku ette, ronis Stomador hoovipoolsest aknast poodi sisse ja sulges luugid. Siis heitis ta Botredge'i kõrvale.

Neli meest lamasid siruli maas nagu laibad. Ainult terasel vaatlusel võis märgata, et nad nõrgalt hingavad ja et nende kaelal kerkivad ja vajuvad veresooned. See haiglane uni kestis kella viieni pärastlõunal. Öhuvann oli oma töö teinud — hingamine oli muutunud korraparaseks. Tergens oigas läbi une, Stomador norskas elutargalt ja rahulikult. Esimesena ärkas Galerand, talle tuli kõik meelde ja ta aratas teised, kes ainult hetke lamasid, silmad kohkunult pärani. Nad tõusid üles, panid end riidesse ja sõid, tundes end kui pääsnud lõpmatust undamisest pea kohal. Nüüd lepiti kokku nii: et Stomadori kauane äraolek imelik ei tunduks, jääb poodnik koju, juhuks kui peaks ilmuma ostjaid või Facreguede sõnumitega; teised lähevad maa alla ja töötavad seal südaööni, misjärel oli uuesti kavas puhata. Kui nad alla olid roninud, kattis poodnik välja-pääsu kastidega, aga nii, et öhu juurdevool poleks takistatud.

Selle öhtu jooksul käis tal kolm tavalist sorti külastajat: vangivalvuri naine, kes ostis paki tubakat ja partii mängukaarte, purjus lehemüüja, kes ei teadnud arvatagi, et Stomador talle hea meelega veini võlgu annab, ja kes seepeale oma tänulikkust tahtis avaldada, kuid aeti otsustavalt minema, ja aednikust naaber, kes oli unustanud, mispärast ta tuli. Aga seekord Stomador talle napsi ei pakkunud, vaid ütles, et «pea valutab». Kui läks pimedaks, ilmus Catherine Punapea, süütas paberossi ja istus.

«Onu Stomador, Facreguede teatab teile uudiseid: tema valvevahetus on korda läinud. Ilma naisterahvata ei tuleks te vist kuidagi toime.»

«Räägi rutem. Säh, joo, lao lagedale ja lasse jalga; on parem, kui sind siin ei nähta. Me kardame nüüd kõike.»

«Tähendab, et teil töö käib? Ma mõtlesin, et nad kopsivad. Midagi ei ole kuulda.»

«Minu peas kopsitakse. Kas sa hakkad ükskord rääkima?»

«Facreguede käskis mul Matthew käsile võtta, et see oleks voodis haige homme kell kaksteist, kui on vahetuse aeg. Selle asja ajasin ma joonde. Sametvunis jootis Matthew täis ja andis mulle üle. Ta on minu pool. Te näete, et ma olen ivake võtnud. Me leidsime ühe mehe, kes nagu tahaks vangivalvuriks saada. Matthew hakkas kiitlema, see joodab teda, andis talle isegi raha. Ja joodab edasi terve päeva. Hommikul annan ma Matthew'le unepulbrit, et ta natuke kauem magaks. Kõik on korras, onu Stomador, ja seepärast võiksite mulle midagi pakkuda.»

«Sa pole punapea, sa oled kullatükk,» teatas Stomador ja valas talle konjaki. «Joo ära ja tee sääred. Noh, ja kuidas su Cravard elab?»

«Mis Cravard'il häda peaks olema? Temal pole viga midagi. Käib tihti külas ja päris kitsi ta ka pole. Ei või öelda, et ta kitsi oleks. Ma kohe imestasin. Nüüd tahab abielluda. Ainult et ta on hirmus armukade.»

«Võta ta,» ütles poodnik, «muidu pärast kahetsed.»

«Aga vaadake... onu Tom, ma olen aus naisterahvas, mis abikaasa minust tuleks?»

Catherine lahkus ja Stomador läks käigu juurde, veeretas tünnid kõrvale ja nägi Galerand'i, kes seisis püstkaevus, käed vastu seina toetatud ja pea kätel. Ta ahmis sügavalt öhku. Botredge lamas ta jalgade ees maas, märg rätik pea peal. Kostasid vaiksed hoobid — kaugemal toksis Tergens lubjakivi.

«Tulge meelemõistusele,» ütles poodnik Galerand'ile, «ronige kõik välja, te peate kohvi jooma. Muidu heidate hinge.»

«Ei iialgi!» Galerand vaatas talle arulagedalt otsa. «Mis uudist?»

«Facreguede läheb valvesse.»

«Jah?» ajas Botredge end upakile. «Süda hakkab jälle tööle.»

Küürutades piilus alt üles Tergens.

«Tuleme kõik välja,» teatas ta. «Jõud on otsas. Terve käik on prahti täis. Puhkame ja hakkame koristama.»

Ta istus Botredge'i kõrvale, laskis pea longu ja hõõrus masinlikult kaeseljaga laupa.

Stomador ajas jalad harki, kummardus ja aitas kurnatud töömeestel üles hoovi ronida.

XIV

Esmaspäeval puhus kogu päeva vinge tuul ja see hõlbustas märgatavalt tööd, mis oli muutunud talumatuks vaevaks. Öö, mille nad tervenisti olid kulutanud käigu prahist puhastamiseks, oli töömehed nii ära vintsutanud, et ajuti läksid neil mõtted peas sassi. Mida pikemaks käik muutus, seda tülikam oli küürakil edasitagasi sõeluda ja lubjakivikamakatega kotte järele lohistada. Marraskil põlved, pori ja paatunud verrega määrdunud käed, paistes kael ja valu ristluudes niitis kord ühe, kord teise, nii et nad minestuse äärel maha varisesid. Neil oli jäänud veel läbi raiuda natuke üle kahe meetri, kuid et nad olid kaevanud pika koridori kääbustele, näisid need kaks meetrit neile kui põrgupiin. Vastukaaluks kurdistanud teadvusele ja üleni valutavale kehale ei andnud nende vaim nagu müüri-lõhkumismasin alla mingitele takistustele. Vahel, kui Galerand laternavalgel ette ja taha vaatas, tundis ta vaimustust: need neliteist meetrit noolsirget tunnelit äratasid temas uhkust end õigustanud visaduse üle. Tergens oli silmanähtavalt otsa jäänud. Ta ei raäkinud peaaegu üldse: ta laud vajusid jõuetult kinni ja vahel tardus ta, nagu vaaguks hinge; Botredge hoidis end virgena, sõimates raevukalt vanglat, kohut ja lubjakivi, aga ka veini juues. Vein ja tubakas olid nüüd kõigi nelja ainus toit.

Esmaspäeval kella ühest kuueni õhtul magasid Tergens, Galerand ja Botredge ränkrasket und, istudes väljapääsu lähedal, ja ärkasid, kui laks pimedaks, ning kummutasid kohe pudelid suule. Neid äratas Stomador, kes oli sunnitud terve päeva kauplema, kuigi jäi jala peal tukastama ja andis tihtipeale ostjatele umbropsu vastuseid. Catherine külastas teda ja ostis, et asja oleks, purgi kohvi.

«Kõik on mõistetud poomissurma,» ütles naine, «Facreguede on laatsaretis. Öösel kell viis viiakse süüdimõistetud kindlusevanglasse, kus ootavad veel kolm meest teiste pattude pärast; seal viiakse otsustäide.»

Õudus, mida mõistab igaüks, kes on hakanud armastama inimest selle eest, mida ta on tema heaks teinud, kajastus meeleheitevärinana poodniku jalgades. Ta läks

äratas Galerand'i ja teatas talle kohtuotsusest. Kuigi ainult niisugust otsust oligi oodata, mõjus teade tugevamini kui kõik kunstlikud närvisüsteemi ergutamise vahendid. Vaikides alustati tööd.

Kell kümme õhtul kukkus ühe sälguga kepp sillutisele ja jäi lamama poe lähedale. Stomador tõstis selle üles.

Oleks mõttetu julmus kirjeldada neid viimaseid tunde, mis polnud ei sonimine ega ärkvelolek, poolteadvusetuid ponnistusi ja surmakartust, kui süda ei peaks enam lüüa suutma. Ainult piiritus päästis neid. Kella poole kaheteistkümneks oli maa käest ära kistud kogu arvutustega kindlaksmääratud vahemaa ja alt üles oli õonestatud kõik, mida pea kohal kattis poolteise jala paksune pinnasekiht. Grubbe, kes oli Catherine'i kaudu sõna saanud, sõitis suure ringiga kohale ja jäi ootama natuke kaugemale jäätmaale, Stomadori kuuri taha. Kiiruga lihtsad tumedad ülikonnad selga tõmmanud, vahetanud tuhvliid kingade vastu, võtnud raha ja revolverid, lukustanud poe ja kraaminud käigust tööriistad, nii et selgus saatis lõpuni kõiki tegusid, asusid vandeseltslased Davenanti vabastama.

Jätanud Tergensi laterna juurde käigu keskpäika, läksid Botredge, Stomador ja Galerand viimase takistuse juurde, mis rippus pea kohal kui mullast ja juurtest lagi. Stomador hoidis valmis väikest redelit. Viimaste tundide üleinimlik pinget oli nad kõik oimetuks teinud. Ohku hingamiseks peaaegu polnudki. Tergens, kes laterna juurde maha oli vajunud, istus, selg vastu seina, jalad välja sirutatud, ja hingas kähinal, pea rinna. Botredge raputas teda õlast, kuid Tergens rehmas ainult käega ja pomises: «Viina!» Salakaubavedaja võttis taskust pudeli, pistis sõbra põlvede vahele ja ruttas Galerand'ile järele.

Kitsas käigus litsusid Galerand ja Stomador end vastu seina, et lasta ette Botredge'i, kõige pikemat nende hulgas, kes pidi andma võlvile viimased hoobid. Kirka pea kohal, ei saanud Botredge töötada, ta võttis kangi ja Galerand'i kella järgi täpselt viisteist minutit ühel löi kangi käigulakke. Ülevall rabises alla mullakamakaid. Sosistanud: «Hoidke eest!», kuigi horisontaalkäigus küürutavat Galerand'i ja poodnikku ei ahvardanud miski, võngutas Botredge kangi, surus selle

veel rohkem üles, vajutas nagu hoovale ja jõudis vaevu kae varjuks ette tõsta: muld varises alla ja mattis ta põlvini sisse. August tuhises sisse tõmbetuul; salakaubavedaja mullase näo ees seisis kõrge kuupaistene taevast ja põõsaksad. Redeli kähku püsti pannud, tõmbas Botredge käega alla mättad augu servadest, laiendas avaust ja patsutas endale vastu külge.

«Läbi mürdsime!» sosistas Botredge. «Oodake te nüüd!»

Käiguava asus kahe sammu kaugusel müürist. Juubeldav rõõm, mida tundsid mehed, kes kahinal hingasid sisse vanglaõue õhku, oli ülim tasu eilse kohutava päeva kurnava töö eest. Isegi nõrkenud Tergens hüüdis vaikse häälega eemalt: «Kuulen... Suurepärane!» Kõik kolm trügisid ja rüsesid käigusuus nagu kalad jääaugus, oodates, et iga hetk varjutab kuuvalguse tume kogu — Davenant, kelle Facreguede on kongist välja lasknud.

Ei kostnud ainsatki krõbinat ega prõksatust; ei samme ega sahinat ülevalt, ja äkki nägi Galerand Facreguede'i, kes põlvili maas augu kohale kummardus. Nende pilgud kohtusid. Facreguede'i heitunud nägu ehmatas Galerand'i.

«Kus ta on?» sosistas Galerand. «Andke ta siia. Hüpake ise sisse, Sõiduk ootab.»

«Kõik on otsas,» ütles Facreguede ja murdis põõsalt oksa, mis ta nagu oli kriimustanud.

«Mis juhtus?»

«Ta ei saa välja tulla. Ei saa sammugi astuda. Tal on palavik ja ta jampsib, ainult harva ütleb midagi arukat. Tal ei ole enam jõudu. Tahtsin teda istuma aidata, tal ütles jaks üles ja ta varises kokku. Terve päeva kis-kus suitsu ja kõndis ringi. Õhtuks oli nagu tuletukk, aga arsti otsustasime mitte kutsuda — mille peale me lootime, ei tea isegi. Kui ma teile kepi olin visanud, nägin, et temaga on pahasti, aga arvasin, et niikaugemale ikka läheb, ja edasi teda viiakse. Viimased kaks tundi on ta aga maas, nagu oleks väik teda tabanud.»

Matthew kõrvale toimetatud, kartis Facreguede siiski väga, et tal tuleb valves olla vanglahoones, nagu valveplaan ette nägi, ja et laatsaretti saadetakse keegi teine. Facreguede'i aitas see, et teda peeti kõigutamatuks ja terase silmaga valvuriks, nagu ta ise teadlikult

oli püüdnud levitada. Eelseisva tragöödia tõttu otsustas vanglaülema abi Facreguede'i kasuks. Salakaubavedajate sõber ostis ära laatsareti teise valvuri Lescannes'i, pistes talle pikema jututa jõhkralt nina alla peotäie kulda. Võte osutus õigeks: kui Lescannes, kes polnud kunagi nii palju raha näinud, kuulis, et põgenemine on kindlustatud, andis ta ahvatlusele järele ja nõustus süüdimõistetute vabastamisest osa võtma.

Viiskümmend naela võttis Facreguede endale.

Nii talumatu, nii jube tundus õudne uudis, et Galerand silmapilk üles ronis ja leidis end, hing murest ängis, laatsareti aiast. Ta vaatas ringi. Tema taga seisis Botredge; Facreguede aitas väljaronivat Stomadori.

«Ja kuhu teie lähete?» küsis Galerand.

«Kõik koos,» ütles Botredge. «Kuu paistab, jalutame väheke.»

Tema silmades peegeldus inimeste puhul nii harva nähtav täielik enesesalgamine.

«Misjooks ma üldse elanud olen?» ütles Stomador. «Nüüd pole miski hirmus.»

Facreguede hiilis majanurga juurde, kus avatud uks ei lasknud teda värava juurest näha. Sealtpoolt kostis valvurite vaikset jutukõminat.

«Kui juuksekarva otsas, siis juuksekarva otsas,» sosistas ta. «Tulge tasa mulle järele.»

Üksteise järel lipsasid nad üldosakonna heledasti valgustatud koridori. Galerand nägi kahvatut ja lödisevat Lescannes'i, kes Facreguede'ile hädiselt otsa vaatas ja sai vastuse:

«Olge valmis kõigeks, taganemistee on kindlustatud.»

Kuuldes ärevat sagimist koridoris, ärkasid mõned vangid üldpalatis üles ja jäid lamades kuulatama, ärevil nagu tõuklev publik teatriuste ees. «Mis seal on?» küsis üks. «Viiakse hukkamisele,» vastas teine. «Keegi on surnud,» arvas kolmas. Üheteistkümnest haigest aimas ainult üks, milles on asi, ja kuna ta oli mõistetud vangi kahekümneks aastaks, tõmbas ta padja kõrva peale, et mitte kuulda vaikse ja julge teo õrritavaid hääli.

Lescannes jäi paigale, et valetada vangidele, kui need peaksid uudishimust kella helistama ja teda kutsuma, teised aga läksid edasi üksikkongide koridori ja jõudsid

Tireuse ukseni. Samme kuuldes peletas ta eemale ähmased sonikujud, koondas teadvuse ja suunas selle vastu öö häälele. «Mulle tullakse järele; kui hilja ja kui tarbetu see nüüd on,» mõtles ta, «aga kui hea, et nad tulid. Või näib see mulle ainult nii? Kogu aeg olen ma ju midagi näinud, aga see kaob ja ununeb. Enam pole mul kaua elada jäänud. Kui surm on lähedal, pole miski enam päris tõeline. Aga ma ei tea... Ma tahan,» jätkas ta valjusti, vaadates rõõmsalt ja kohkunult tema ette kerkinud Galerand'i, «et te ligemale tuleksite. Te olete Galerand, Ort Galerand, minu sõber...»

Näinud Davenanti lõkendavat nägu, astus Galerand kiiresti tema juurde.

«Kas te tõesti kaevasite tänava alt läbi?»

«Jah, Tireus, me saime valmis ja oleme nüüd siin,» ütles Galerand, lootes veel, et päevselgelt kättejõudnud vabanemishetk tõstab maast selle kurtunud keha. Hädavaevu tundis ta ära selle noormehe, kes Davenant kord oli olnud. Kummaline ja rusuv oli selline kohtumine, kus oleks tahtnud nii palju öelda, kuid ei tohtinud kaotada minutitki.

Galerand istus Davenanti jalutsisse. Stomador ja Botredge jäid seisma laua kõrvale.

«James, ma olen siin,» sosistas poodnik, «me ei jäta sind maha.»

«Ja kes see on? See on Stomador,» jätkas Davenant, kellele tema seisundis ei tundunud põrmugi imelikuna stseen, mis algusest lõpuni oli riskiga seotud. «Naeripirukas, Stomador, ühendas meid igaveseks. Ort Galerand, mu sõber. Te olete päris valge, ja mina olen seest samasugune.»

«Võta end kokku, sind päästetakse. Kõik on valmis. Tõuse üles, me sõidame linnast ära, minu koju. Auto ootab. Sa sõidad laevaga San Rioli või Hel-Hew'sse.»

«See on võimatu, Galerand. Teie olete kindlasti kõige meeldivam inimene, keda ma tundnud olen, ja tundnud olen ma paljusid...»

«Tõuse siis ometi, rumal poiss!»

«Ma olen kinni needitud. Kõndijat must enam pole.»

«Ma otsisin sind kolm korda ajalehe kaudu.»

«Ma ei lugenud ajalehti... Ma ei lugenud neid hulga aega,» ütles Davenant.

«Ma tulin tagasi kaks päeva pärast sinu kadumist.»

Mul oli palju raha. Sinu osa on mitu tuhat. See on alles.»

«Mul oli tookord vaja ainult sada naela. Ah, kuidas ma teid otsisin!»

Davenant vaatas teda armastusega, tahtes ainsa pilguga öelda kõike, millest oli raske rääkida. Kulm kortsus, tõstis ta käe ja laskis selle ohates langeda.

«Nii on lood minuga,» ütles ta. «Jõudu jääb järjest vähemaks.»

Galerand tõstis tekiserva üles ja laskis tasakesi tagasi. Paistes jalg läikis ja punetas; tursunud põid tundus sääre jätkuna.

«Sa ei hoidnud ennast,» ütles kohkunud Galerand. «Mis nüüd saab?»

«Kuidas ma oleksin saanud end hoida?» ütles haige selgelt, kuigi vaevaga. ««Hoia end ja lama vaikselt hauas, liivasõmer suus?» Jah... ma ei saanud. Minuga kaituti alatult, mulle lubati, et mind viiakse kohtusse, aga ikkagi otsustati kõik ilma minuta.»

Facreguede vaatas üle kongiukse sisse. Kahvatu, üleni ainsaks mõtteks koondunud, huuled ärevusest katki näritud, libistas ta pilgu üle meeste ja astus laupa kratsides koiku juurde.

«Maas nagu mauk!» ütles Facreguede. «Mida te otsustate? Ärge piinake teda.»

«Kõik me vaev, kõik on mokas,» ütles Stomador. «Pinguta ennast, Gravelot. Tule ainult välja ja roni alla käiku! Edasi me kanname sind!»

«Palju meil on veel ohutut aega?» küsis Galerand.

«Mis sest ajast!» vastas Facreguede. «Meie käsutuses on kindlalt kaks tundi, enne kui nad seal end liigutama hakkavad, aga kui oleks ka kümme, välja te teda nagunii ei kanna.»

Tõepoolest, Tireust välja kanda oli võimatu. Ümber majanurga, mida valvuri pilgu eest varjas laatsareti lahtine uks, võis inimene märkamata lipsata ainult siis, kui ta end hästi vastu seina surus ja samme summutas. Galerand läks ukseni, tassis mõttes Davenanti kaasa ja nägi, et isegi siis, kui haige ei karjata, võetakse nad kõik silmapilk kinni. Kolmekesi haiget kanda oli selline töö, mis nõudis veel üht meetrit valvuri pilgu eest varjatud maad, ja sedagi tingimusel, et kruus ei krabise ja nelja mehe ähkimine vanglaõue vaikust

ei häiri. Galerand tuli kongi tagasi ja vaatas ahastades Tireusele otsa.

«Noh, katsu vähemalt, Davenant!»

Vaadates oma murelikke sõpru, kes asjatult olid eluga riskinud, keskendas Davenant pilgu ühte punkti seinal, kergitas pead ja tegi pingutuse, et end voodist välja libistada. Paar-kolm sekundit, Galerand'ist toetatuna, jõudis ta end värisedes küünarnukkidel hoida, kukkus siis pikali, sulges silmad ja surus valukarjatuse alla sellise ebainimliku pingutusega, et sooned ta laubal paisusid.

«Kas talle tõesti ei anta armu?» küsis Galerand. «Ta ei suuda ju isegi püsti seista.»

«Puuakse üles nagu kullake,» kostis Botredge. «Bennie Smith tõmmati võlla meelemärgusetale olekus, kui ta rotimürki oli võtnud, ja nii ta ei saanudki teada, mis juhtus.»

Pisaraid neelates haaras Stomador Galerand'il õlgadest kinni ja ahastas:

«Jätke... aitab. Ma ei suuda enam. Ma hakkan tulistama. Mul on nüüd täiesti ükskõik.»

«Minge ära,» lausus Davenant vaikselt, «ärge piinake ennast. Mul on hea olla, ma olen rahulik. Ma elan praegu võimsalt ja tulist elu. Segab tume vesi, see ujutab üle mu mõtted, aga ma saan kõigest aru.»

«Kui rünnata varavat?» küsis Botredge.

Talle ei vastatud ja ta unustas kohe oma ettepaneku, kuigi oli valmis kõigeks nagu Stomador ja Galerand'gi. Nende seisund meenutas ülekeeratud kellavedru.

Võtnud süüdimõistetud käed, silitas Galerand neid naeratades.

«Mõttele, et ma jäin veidi hiljaks,» sosistas ta. «Ka minul pole jäänud palju elada. Parata pole midagi, me lahkume. Ahna siiski elule andeks, sellega saad võidu tema üle. Oled sa kibestunud?»

«Ei. Veidi valus on, aga see läheb mööda. Vaevalt saime kokku, ja peame kohe lahku minema! Kuidas te olete elanud?»

Botredge hakkas nohisema ja astus akna alla; ta käsi puges närviliselt taskusse. Ta tuli tagasi ja ulatas Davenantile revolvri.

«Te ei lase mööda isegi kinnisilmi,» ütles Botredge, «te olete vapper inimene.»

Davenant heitis talle tänuliku pilgu, taibates Botredge'i liigutuste tähendust ja rõõmustades iga väiksema tähelepanuavalduse üle, nagu poleks talle kingitud kohutav surm omaenese käe läbi, vaid suur rõõmupidu. Ta võttis revolvri ja pillas selle enda kõrvale.

«Saan hakkama,» ütles Davenant. «Ma mõistan. Mis see siis on? Stomador! Mis te nutate, ise nii suur ja paks mees!»

«Mida edasi öelda?» hüüdis poodnik, lüües manitsusele käega. «On sul ema, õde või keegi, kellele sa oled töötuse andnud?»

«Ei ole. Pole kedagi, keda te küsisite.»

«Tireus,» lausus Galerand. «See öö andis sulle vägeva võimu meie üle. Sind päästa me ei suuda. Me täidame iga su soovi. Mida me peame tegema? Räägi. Isegi surm ei peata mind.»

«Ja mind ka mitte,» teatas Stomador. «Ma võin sinu juurde jääda. Me avame tule. Keegi ei tõsta siia oma jalga!»

Samal hetkel tormas kongi hirmust poolsegane Lescannes ja kähistas: «Minge minema! Lasen kõik maha!», kuid Facreguede hüppas Lescannes'i selja taha ja tegi ta kohe relvituks.

Revolvri valvuri käest ära rebinud, virutas Facreguede talle vastu pead.

«Juba omadega läbi!» ütles ta temale. «Võta mõistus pähe! Ole vagusi! Säh, joo vett. Pane kabuur kinni, revolver jääb minu kätte. Äh, mõku!»

«Lescannes'il on vist õigus,» tähendas Tireus.

Põrutus, sõim ja klaas vett panid valvurile jälle aru pähe. Tajudes meestesalga tuge ja kindlat üksmeelt, läks ta välja, pomisedes:

«Mulle tundus... et õue peal... Millal te ometi lõpetate?»

«Looda minu peale,» ütles Facreguede, «ma olen hullemaski olukorras olnud.»

«Õelge meile,» lausus Botredge Davenantile, «kõik saab tehtud, tulgu või südamerabandus!»

«Ärge soovige,» ohkas Davenant, «ärge soovige kõik nii palju head üheleainsale mehele, kes on määratud hukkamisele.»

Tema pilk oli rahulik ja kõnekas, nagu tihti loogilise sonimise puhul.

«Siia peab tulema,» ütles ta sügava veendumusega, «üks naine, kes on teada saanud, et hommikul pole mind enam elavate kirjas. Talle on teatatud. Miks ei peaks õilsaim süda julgema astuda süngete müüride vahele, kus kividki kaastundest agavad? See süda on vastanud, avanenud mõõtmatus halastuses, sest teab, et ma pole iial tundnud armastavat kätt, mis puudutaks kuumavat laupa. Kui vähe seda on! Kui palju seda on! Ma ei tea, mis on ta nimi, ma ei nae ta nägu, aga kui te lahkute, saan ma teda näha. Selles sisaldub kõik. Äraneetud on see, kes pole tundnud sellist hellitust.»

«Me näeme teda, kallid Tireus,» ütles Galerand, kes oli tähelepanelikult kuulanud sonimisest ja üksildustundest sündinud juttu. «Kes talle ütles?»

«Nagu keegi teie hulgast,» võpatas Davenant ja vaatas vaevaliselt kongis ringi, «oleks hiljaaegu siit väljas käinud.»

«Läks välja ja tuli tagasi,» ütles äkki Stomador ja vastas Galerand'i ainitisele pilgule.

Ka Botredge taipas. Surmaeelsed nägemused kerkisid ta ette sama lihtsalt, nagu rääkis Davenant. Surmaotsuse öö tegi kõik võrdseks. Paljugi puhul piisas vaid vihjest.

«Stomador,» sosistas Galerand, astudes poodnikuga akna juurde, «te olete ju kõigeks valmis...»

«Tema on valmis, ja mina lähen temaga,» ütles Botredge, «aga... teie?»

«Ei, mina ei kõlba,» vastas Galerand nukralt. «Ma olen ära tehtud. Te saate paremini hakkama kui mina, kui te hakkama saate.»

Lävel kuulav Facreguede noogutas mornilt pead, kui Galerand pilguga talt järele päris.

«Jah,» ütles Facreguede, «me oleme kõik valmis kõigeks, vähemalt räägitakse meist siis pärast lugupidamisega. Las lähevad, ainult mitte kauaks, tunni aja pärast on juba ohtlik.»

«Millest te räägite?» küsis Davenant. «Kui pikk on see öö! Aga ma ei kaeba, ma pole kunagi kaevanud. Galerand, istuge voodile, teie lähete ära viimasena.»

Selle aja sees ronisid Botredge ja Stomador salaja auku laatsareti müüri kõrval ja roomasid Tergensi juurde; taibanud juba, et lugu lõppes halvasti, vaatas see vaikides sõpru, kes teineteisel õlgadest hoides, põl-

vili maas, omavahel vaidlesid. Tergensile andis Stomador märku mitte vahele segada.

«Kuulake nüüd,» ütles Botredge, raputades poodnikku õlgadest, «ma olen väledam kui teie ja jõuan kõik kiiremini ära seletada. Ma tean, mida teha.»

«Mida see väledus loeb? Jätke, laske lahti, sa ajad kõik untsu!» vaidles Stomador, kuid ei lasknud ise Botredge'i õlga lahti.

«Sinu sabas jookseb siia kari rahvast kokku...»

«Ärge ajage kiusu, meil on vähe aega,» katkestas teda Botredge, «see pole see, mis preestrit kutsuda. Tema hing on vaevas. Saad sa sellest aru?»

«Ma saan kõigest paremini aru kui teie. Astu tee pealt eest, öeldakse sulle. Sa ei oska nii seletada, nagu vaja, sinu eest jooksevad kõik minema. Mul on kogemusi sellistes asjades! Ma olen psühholoogilist lähene- mist uurinud ja mul on täpne silm! Kuidas saaksid sina mind asendada? See on jultumus!»

«Jätke jama. Ma jooksen nurga taha ühe lese poole, tal on lahke süda ja ta pole argpüks. Ta saab kohe aru. Tema poeg istub ka vangis, ainult mitte siin.»

«Saad sa üldse aru, mida ta tahab enne surma?» kähistas Stomador. «Isegi mina ei oska seda öelda, kuigi sellel hullumeelsel ööl on mu mõtted virgunud kogu eluks! Ta tahab rahu leida — kuuled? — rahu leida oma südamele, rahu leida igaveseks! Ole vait! Ole vait! Mina toon selle viimase, tundmatu sõbra, samasuguse nagu ta helge nägemus!» sosistas Stomador ekstaasis, pühkis silmi ja tajus endas jõudu tervet linna jalule ajada. «Oo öö,» ütles ta, püüdes vaigistada endas mõl- lavat tundetormi, «loo olend kuukiirtest ja naeratusest, halastusest ja hellusest, sest siisugune on õnnetu inimese hing, kes valmistub surema alatute käe läbi! Mis me enam vatrame! Valva vanglavärvavas ja tulista, kui vaja!»

Botredge tahtis vastu vaielda, kuid Tergens haaras tal särgikraest ja tiris poodnikust eemale, see aga tormas pead vastu käigulage lüües väljapääsu poole.

«Istuge,» ütles Tergens, «poodnik rääkis õigust.»

Ronitud üle plangu kuuri taha jäätmaale, kus närveeriv Grubbe istus, rooliratast peost laskmata, viipas poodnik talle vaid käega, andes märku istuda ja oodata, ning jooksis üle lageda terve kvartali jao edasi,

vanglast mööda, kuni jõudis Vangimaja põiktänavasse.

Palav kuiv tuul puhus vastu lõõtsutavale mehele. Katmata peaga, kõrvus aina kajamas hääletu palve selja tagant, vaatas Stomador ringi öises tühjuses, kõndis edasi ja siis jooksis jälle.

Kuud katsid pilverünkad, jättes paljaks vaid helkiva ölanuki. Kiretu öine valgus ümbritses majade varje. Enne kui ta jõudis nõkku sillale, mis eeslinna linnaga ühendab, nägi Stomador kahte neidu, kes kiirel sammul koju ruttasid. Ta jooksis nende poole, sügavas usus teda innustavasse jõusse, kuid esimeste sõnade peale: «Aidake surijat...» laskisid ehmunud tüdrukud teineteisel käest lahti ja jooksisid minema, kohkunud paksu sassis juustega mehe metsikust valimusest. Peatumata, end häirida laskmata sörkis Stomador edasi ja jõudis mööda majadest silla ja lahi kogu linna kulgeva Keskbulvari põhjapoolse otsa vahel.

Madalate palmide tihedad kroonid sahisid ja õõtsusid palavas tuules, kaugel eemal, mauri stiilis rotundis mängis orkester; tuul kandis muusika minema, ainult puhanguiti kostis see selgelt ja ärevalt nagu sõnad, mida lausub üle ukse inimene, kes lahkub igaveseks ja kaugemale. Peaaegu ühtegi inimest ei kohanud ta sel hilisel tunnil; puiestee varavas lähenes üks mustas mantiljas naine trepiastmetele; nagu tähed särasid ta silmad.

«Elu, seisatu surma nimel!» hüüdis Stomador talle vastu joostes. «Kes te ka ei oleks, kuulake meelega enda häält! Jutt on surmamõistetest. Ma pole purjus, pole hull, ja ma jäin kohe teisse uskuma. Ärge petke mu lootusi!»

XV

Isegi abielu esimene kuu ei toonud õnne noorele naisele, kes nii palavalt armastas oma meest, et ei märganud tema läbimõeldud samme, mis valmistasid ette suhete katkemist. Ainult abielu esimestel päevadel oli Van Coonet tähelepanelik oma abikaasa vastu; pärast Poquetisse kolimist ei häbenenud ta enam ja alustas taas tavalist elu, millega oli harjunud. Ta oli haja-

meelne, järsk ja pilges nagu täiskasvanu, kes on ruttu tüdinud mänguasjast, mille ta niisama naljaviluks kätte on võtnud. Täna oli Van Coonet jõhkralt solvanud Consuelot, heites naisele ette tema tähtsusetut päritolu. Et veidigi meelt lahutada, läks Consuelo üksi kontserdile, kuid kuulunud seal rahutukstegevast ja teda veel enam masendavast muusikast, lahkus ta mõtlikuna saalist. Esimest korda olid kõrges kunstis väljendunud tundmused nii drastiliselt vastuolus tema naiivsete, kibedate kogemustega. Nukrana, igatsedes üksi olla, jalutas ta, halvasti linna tundes, aeglaselt mööda puiesteed hoopiski mitte sinna, kuhu oleks pidanud minema, ja seal peatas teda Stomador.

Heitnud talle kiire pilgu, lausus Consuelo mõned sõnad hispaania keeles ja tahtis edasi minna, kuid Stomador võttis tal nii õrnalt ja keevaliselt käest kinni, et ta seisatas, sõnamata vihastada.

«Ärge minge ära mind kuulamata,» ütles Stomador ja ajas käed laiali, nagu tahaks teda kinni püüda. «Senjoora, minu parim sõber, James Gravelot, on surma mõistetud ja koidu ajal puuakse ta üles. Senjoora, aidake mul leida selliseid sõnu, mis teid veenaksid! Tulge minuga tema juurde, kuulake teda ja saatke ta ära! Teie süda mõistab tema viimset soovi, minu keel on liiga vääritud ja kohmakas, et ma suudaksin seda seletada!»

Tajudes rünnaku tõsidust, nähes meelegaheitlekku nägu ja lohakil viivaid, juba veidi nakatatud vana mehe kirglikust õhinast, lausus Consuelo:

«Issand heitku armu tema patusele hingele, kui see on nii, nagu te räägite, hea inimene. Kuhu te mind siis kutsute?»

«Vanglasse, senjoora. Ta pole kurjategija, kuigi teda süüdistatakse tulevahetuses tollivalvuritega. Keegi ei usu tema süüd, sest tema hukutas Van Coonet, kubeneri poeg. Gravelot lõi seda närakat alatu käitumise eest: Kätemaksuhimu, hirm kaotada jõukat mõrsjat töid hukatuse Gravelotile. Aga pole aega kõigest rääkida. Ma näen — te heitsite armu ja teie kaunis hing kahvatab nagu teie nägu, kui kuulsite kuritööst. See on tema viimne soov, mõtelge ise, kas nii võib öelda räpane hing: «Stomador, palu tulla esimest naist, keda sa kohtad. Kui ta on vana, saab temast mu ema, kui

noor — minu õde, kui laps — on ta mulle kui oma tütar.» Mõelge ise, millest surija ilma on jäänud ja kui julm oleks talle ära öelda, sest ta on haige, liikumisvõimetu ja valmistub surema!»

See kõne, täis võltsimatut hingevalu, ja kohutav süüdistus tema mehe vastu, mis jäädavalt purustas midagi kurva noore naise hinges, lõpetasid kõik Consuelo kõhklused. Ta otsustas.

«Ma ei keeldu,» lausus Consuelo. «Mul on oma põhjus, ja see on liiga sünge, et ma püüaksin seda teile seletada. Lähme. Juhatage mind. Kuidas me sinna pääsime?»

«Oh, andke andeks! Ainult läbi maa-aluse käigu. Põgenemine ei õnnestunud,» vastas juubeldav Stomador, valmis tänutundest kandma kätel seda armast olevust, kes nii vapralt julges ohtudele vastu astuda. «Usute või ei, kuidas soovite, aga ma kõnetasin vähemalt kahtkümmend naist, ja kordagi polnud mul õnne. Aga ma ei kahetse,» lisas ta, «sest mulle oli saatusest määratud... Te saate aru, et see on tõsi, senjoora.»

Hoolimata hinges valitsevast pimedusest, mis meenutas surma rohkem kui Davenanti palavikuline sonimine, ei suutnud Consuelo suruda alla muiet, mille kutsusid esile naiivsed meelitused ja kõik muu, millest vattasid kiiresti tema kõrval kõndiv Stomador, kuni nad umbes viieteistkümne minuti pärast keerasid sisse poe hoovivärvast. Stomadori aususes oli Consuelo nüüd täiesti kindel, seepärast vaatas ta vapralt, kuigi kerge kõhedustundega, mille äratas ohtliku sündmuse erakordsus, kitsasse, tuhmist laternast valgustatud käiku ja ütles:

«Ma määrin end üleni ära. Andke mulle midagi ümber võtta.»

Teel oli talle Stomadori jutust lõplikult selgunud, kui labane ja jõhker on ta mehe süda, nagu oleks ta pilgu ees avanenud valiselt õitsva keha tõbine, paisetes sisikond. Ja ta tahtis kuulda kohtuotsust endale süüdimõistetud suust, kes enese teadmata oli harutanud lahti räpaste valede puntra.

Kiiremini kui kass, kes hiir hambus minema silkab, tormas Stomador oma tuppa ja tuli tagasi suhteliselt puhta voodilinaga. End üleni sisse massinud, nägi Consuelo alt ülespiiluva Tergensi nägu. Teda haaras

sügav huvi ettevõtte vastu, mille tõsidus ja kahmus olid milleski lähedased tema kannatustele.

«Kõik on veel vaikne,» sosistas Stomador kergendatult, «öö halastab Jamesi peale... Aga kõik oli tõesti nii hiilgavalt välja mõeldud!»

Noor naine, kel oli südametunnistuse enda nägu, tundus Stomadorile usaldava tütarlapsena. Ta keerles Consuelo ümber, aitas ettevaatlikult alla ronida.

«Vannun okaskrooni nimel! Te olete tõelised mehed!» ütles Consuelo, vaadates jubedasse tunnelisse, mida valgustas tuhm laternasilm. Tõepoolest, selle töö üle võis uhkust tunda. «Olgu vähemalt see mulle lohutuseks,» lisas ta, jättes poodniku arusaamatusse oma märkuse mõtte üle.

Juba vangla asupaik tagahoovi vastas näitas, et tema ähmis saatja on tõtt rääkinud. Nüüd pidas Consuelo oma otseseks kohuseks hüvitada kuidagi seda kurja, mida oli teinud tema mees; ta hakkas kiiruga, küürakil edasi minema. Botredge, rabatud tema näoilme, vaikis ja surus end vastu käiguseina, et naist läbi lasta. Consuelo astus ta kaele, kuid mees ei liigutanudki ennast. Tergens roomas ees, istus tunneli teises otsas maha ning sirutas jalad välja. Consuelol ja poodnikul oli palju hõlpsam tema jalgadest üle astuda kui Botredge'i pikast kerest mööda pugeda. Kõigi vanglatrügöödia tegelaste õnneks puhus tuul neile vastu. Puuredelit mööda üles roninud, jõudis Consuelo maa peale. Ta viskas lina august alla, astus Stomadori kannul kuuldamatult need kümme sammu, mis lahutasid maa-alust käiku laatsareti uksest, ja lipsas, end hästi seina ligi hoides, heledasti valgustatud ruumi. Kõigist manöövritest teel maa-alusest käigust ukseni ja tagasi olid need paar sammu kitsa ukse varjus kõige riskantsemad. Paks Stomador heitis, nagu esimenegi kord, ukse lähedal külili, ja hiivas end siis käte abil edasi. Consuelo surus selja vastu seina, lõi käed laiali ja pea kuklasse. Samasugused ettevaatusabinõud võtsid tarvitusele kõik teised, kaasa arvatud ka Facreguede, ja kui arvestada, et tegevuse vältel käisid erinevad inimesed kokku kolmeist korda laatsareti uksest sisse või välja, kusjuures keegi ei teinud müra ega komistanud, saab selgeks, milline hulk närvipinget kulutati sellel tibatillukesel salajase võitluse lõigul.

Consuelo saabumise hetkeks oli Davenant juba unustanud, kes võib tulla. Tema seosetu jutt puudutas isa, põgenemist, Van Coonetit ja advokaadi veidrat taktikat ning muutus üha katkendlikumaks. Kui ta vaikis, rääkis temaga Galerand, julgustades teda, nagu suutis, arutlustega kohtuotsuse täidesaatmise võimalikust edasilükkamisest. Ta tahtis juba jumalaga jätta ja lahkuda, sest tal polnud usku Stomadori otsingutesse, pealegi tajus ta, et hädaoht kasvab, kui Davenant ütles:

«Andke hõbehirv Rowena ja Elly Footrose'ile. Ma ei tea, millal see oli — nüüdsama või eile öösel; mulle paistis, et ma nägin laual küünalt, mis päeval põles. Aknast puhus tuul, kuid leek ei vabisenud, ei kustunud, ainult küünal sulas kiiresti...»

Facreguede avas ukse ja laskis sisse Stomadori ning noore naise, kes jäi kohkunult vaatama voodis lamavat meest. Selle äravaevatud ja kaamelt näolt polnud veel lahkunud iseäralik, kõigest lahtiöelnud ilme. Lescannes, keda Stomador oli sisse tulles vapustanud teatega: «See on vanglaülema vennatütar!», tiris nüüd väevõimuga Facreguede'i varrukast, et saada seletust toimuvale ja paluda luba põgeneda. Nad läksid eemale.

«See olen mina... see olen mina,» kordas Stomador. «Mina leidsin selle haldja... mitte Botredge... selle jumaluse... selle troosti, selle rüütelliku lapse. Ta on laps. Ma pidasin kinni vähemalt kolmkummend naist, kes oleksid võinud sobida!»

Löödud Galerand'i tuju muutus erakordselt heaks. Sellel ööl ilmutasid end talle inimsüdamete üllaimad omadused ja kõik võimatu muutus lihtsaks.

«Te olete saatnud end suurde hädaohtu,» ütles Galerand noorele naisele, taibates esimesest pilgust, milline on tema positsioon elus. «Kui meid avastatakse, on lahing vältimatu, ja kuigi me ei lase teid sõrmeotsagagi puudutada, on risk ikkagi tohutu.»

«Minu jaoks ei ole see nii hirmus,» vastas Consuelo, uhkelt nagu inimene, kes tunneb iseennast. «Võib tulla ainult ebameeldivusi, aga selleks olen ma valmis.»

«Kes ta küll on?» mõtlesid kõik, tajudes, et Consuelo ei hoople, vaid räägib tõtt. Kongis oli tunda ebamäärast lootust. Davenant ohkas sügavalt. Tume vesi valgus ajutiseks minema ta teadvusest, ja piiritult õnnelik selle suure rõõmu üle, mis oli langenud talle osaks

keset vintsutusi ja pelgu, muutus ta hetkeks erksamaks.

«Mu mõistus selgis,» hakkas Davenant rääkima. «Minu sonimine tõi teid siia, see polnud päriselt sonimine,» lisas ta, tundes juba kaasa olendile, kelle paljas häälekõla talle nii palju lohutust pakkus, kes oli nii tõeline — just samasugune, nii imeline ja kaunis, nagu oleks ta ise tema välja mõtelnud. «Oo,» ütles Davenant, «ma olen rahulik, nüüd olen ma võrdne kõige elavamatega elavate keskel. Minge ära! Andke andeks ja minge ära.»

«Oodake! Ma olen alles jahmatuses, ja te saadate mu juba ära. Kas teid on mõistetud surma, õnnetu mees?»

«Teid vaadates tahaksin ma öelda, et mind on mõistetud elule.»

Liigutatud selle nukra nalja üllusest, tõrjus Consuelo endast eemale kõik oma kannatused, läks voodi juurde, kummardus ja pani käe Tireuse rinnale.

«Ma ei ole enam teile päris võõras inimene. Te jääte ellu. On see kõik tõsi, mida minu saatja rääkis teie kokkupõrkest Van Coonetiga?»

«Jah,» vastas Davenant, vaimustatud ja üllatunud tema vaprast ja armsast näost. «Aga igaüks oleks käitunud nii, nagu käitusin mina. Oma armukese ja sõprade juuresolekul, sõites joomapeolt mõrvoja juurde, keel tema seiklustest aimugi ei olnud, kiitles see mees oma tegudega ja alandas teda kõigi kuuldes ning tahtis sama laua taga solvata ja solvas jõhkralt ühte seal läbisõidul peatunud naist. Üht-teist sain temalt kuulda ka mina. Ma lõin teda armastuse kaitseks.»

Consuelo tõstis kaed ja kattis nendega näo. Suutmata pisaraid tagasi hoida, langetas ta pea ja nuttis valjusti ning kibedalt nagu lüüasaanud laps.

«Ärge haletsege, ärge võtke seda nii südamesse!» ütles Davenant. «Miks ma teile üldse sellest rääkisin?»

«Seda oli tingimata vaja,» ohkas õnnetu naine ja tõusis taburetilt, kuhu oli istunud, kui Davenant temaga rääkima hakkas. «Aga mina ei teadnud midagi! Ma olen Consuelo Van Coonet, Georg Van Cooneti naine, kes teid päästab. Ma lahkun. Uskuge minusse. Saatke mind rutem välja.»

Tema sõnadele järgnes vaikus, kõik tardusid. Saabus see torm tüünes hääletuses, kus sündmuste rabavus

välistab võimaluse kohe reageerida sellele aruka sõnaga. Davenant lausus valjusti.

«Ma olen päästetud. Aga teie? Millega ma teid lohutan? Ärge needke mind!»

Kõik, mis Consuelo käitumises oli olnud selgusetu, asetus oma paigale, ja Stomador kohkus.

«Andestage...» pomises ta, «ma anun teid, ärge rääkige kellelegi, mis juhtus, ärge hukutage meid kõiki!»

Consuelo ainult naeratas talle. Heitnud sooja pilgu süüdimõistetule, läks ta ruttu välja, saadetuna Stomadorist ja Lescannes'i paanilisest pilgust. Davenant ei saanudki enam midagi öelda naisele, kes oli nii rängalt alasi ja haamri vahele sattunud. Galerand tõmbas ta padja alt revolvri, viipas talle käega ja sosistas:

«Oota, ja poole tunni pärast nõua arsti.»

Kong jäi tühjaks.

Arutult rõõmus Lescannes porises:

«Rutem, rutem!»

Ja niipea kui kolm inimest üksteise järel olid maalusesse käiku roninud, sosistas ta Stomadorile järele:

«Kast... Kaks kasti, too siia augu alla, me ajame selle mulda täis.»

Lescannes'i sõnu kuulis Tergens. Mõistnud ettepaneku otstarbekust, vedas ta, kui käik oli tühjaks jäänud, kohale kaks kasti ja seadis nad teineteise peale, nii et ülemise kasti kaas moodustas käigusuule altpoolt katte.

«Mida see kõik tähendab?» küsis Botredge Tergensilt.

«Ole vakka. Toimub see, millest sa vahel öösel mõtled, kui und ei tule. Siis muutub kõik teiseks.»

«Sa sonid?» küsis Botredge, pea norus.

«Oh ei. Lähme välja. Kõik on seal, poes.»

Ägedusega, mis sündis tundest, et oht on peaaegu möödas, loopisid Facreguede ja Lescannes augu lillepeenardelt võetud mulda täis ja tampisid siledaks. Hommikupoole ööd tuli tugev vihmahoog, nii et maapind kahe põosa vahel sai tagasi oma tavalise ilme.

Kurnatud Facreguede läks Davenanti kongi, Tireus vaatas teda tükk aega ja siis naeratas.

«Ma olen päästetud,» ütles ta vaikselt.

«Mis? See naine päästab teid?»

«Ei. Ma ei tea. Ma olen päästetud nii, nagu te mõistate, aga öelda ei taha.»

Ta jai vait ja hakkas siis sonima. Facreguede pesi käed, pani Tireuse ukse lukku, pühkis koridori hoolega puhtaks ja vaatas kella. See oli veerand kolm.

«Nagu oleks terve elu möödunud,» pomises Facreguede.

Kuni kaks salakaubavedajat kaste üksteise otsa kuhjasid ja vangivalvurid maskeerisid käigusuud, laksid Galerand, Consuelo ja Stomador poe tagakambrisse.

«Päästke ta,» ütles Galerand nutetud silmadega noorele naisele. «Pole aega süveneda kõigesse toimunusse Istuge minu autosse.»

«Saage aru, mida ma tunnen, senjoora!» hüüatas Stomador. «Ma olen nii vapustatud, et ei suuda enam olla nii reibas, nagu ma olin, kui teid kohtasin.»

Consuelo surus vaikides ta kätt, kirjutas üles Galerand'i aadressi ja see saatis ta jäätmaale, kus Grubbe oli loo lõppu oodates juba nõrkemas.

«Grubbe,» ütles Galerand, «mind ei ähvarda enam mingi oht, küll aga ähvardab Davenanti. Pea meeles, et nüüd tood sina talle pääsemise.»

«Kes ta on?» küsis Consuelo autosse istudes.

«Te saate kõik teada,» ütles Galerand, «esialgu ütlen ma teile ainult tema nime — Tireus Davenant. Üks paremaid inimesi maailmas. Palun, andestage mulle.»

Consuelo mõtles kiiresti midagi.

«Kõik laheneb enne koitu,» ütles ta, noogutas jumalagajätkuks ja ütles Grubbele oma aadressi.

Autojuht pidi ootama hotelli ees, kuni ta tuleb, ja sõidutama siis taas poe juurde või tooma temalt sõna. Galerand vaatas autole järele ja läks siis Stomadori kambrisse tagasi.

«Ah et nii läks siis,» ütles Tergens mõtlikult vuntse näksides. «Ei minu vend homset päeva näe. Ei astu naine mehe vastu välja, see on kindel.»

Kellelgi ei jätkunud jõudu talle vastata. Nõtkuvi põlvi tõstis Stomador mõned pudelid pipranapsi. Korke ta välja ei tõmmanud, koksas pudelitel üksteise vastu kaelad maha ja igaüks jõi nii palju, kuni hingeõhku piisas.

«Tõuske üles,» ütles Botredge. «Nüüd on ohtlik siia jääda. Istume ja ootame plangunurga taga. Kui kõik avastatakse, laseme jalga.»

XVI

Maja, mille Van Coonet oli Poquetis ostnud, alles viimistleti ja sisustati. Abikaasad elasid «San Rioli» hotellis kolmes luksuslikus toas, mida ühendas omaette korteriks eraldi sissepääs.

Georg Van Coonet jõudis eraviisiliselt ärinõupidamiselt tagasi kella ühe paiku öösel. Tema kinnitamine aktsionäride ühingu esimeheks pidi toimuma lähemal päevil.

Teener teatas talle, et Consuelo pole veel koju saabunud. Naise kauasest äraolekust pigem huvitatud kui mures Van Coonet haigutas, pomises: «Tal oleks aeg armukest pidama hakata ja mulle sellest teada anda,» läks istus võorastetuppa, ülimalt rahul, et esimehe tooli taotlemine edeneb, hakkas suitsetama ja mõtlema Laura Mouldwayst, kes eile oli öelnud, et smaragdkäevõru Harrycki kullassepaaris, mille hind oli viis tuhat naela, meeldib talle «otse hullupööra».

Selle alati muretu näoga naise hoolimatu ja naerune jahedus erutas ja veetles Van Coonetit tema tühimuses armastavast kaasast, kes ei tunnistanud midagi peale truuduse, au ja siiruse.

Van Coonet oli jälle rahalistes raskustes. Consuelo kaasavara oli peaaegu terveni läinud aktsiate ostmiseks, kaardivõlgade kustutamiseks, kingitusteks Laurale ja Snogdenile; soliidne osa sellest kulus isa raiskamiste katteks ja võlgades mõisa väljalunastamiseks.

Ta mõtles sellest kõigest lootusrikkalt ja rahulikult nagu elu päilaps, kes on kindel, et õnn ei jäta teda maha.

«Naine on kaotsi läinud,» mõtles Van Coonet muia-tes, kui kell lõi teist öötundi.

Samas kostsid hämaralt valgustatud kõrvaltoast kerged ja karmid — nii karmid sammud, et mees rahunult pea sinnenpoole pööras. Consuelo astus tuppa, nii nagu ta oli — must pitskleit seljas. Tema ilme, väsimus, kahvatus, äranutetus ja otsajäänud nägu ennustasid õnnetust või hogpi.

«Mis teiega on?» küsis Van Coonet tahtmatult tõsisemalt, kui oleks soovinud.

Ta tõusis püsti. Veel selgemini aimas ta midagi kohutavat.

«Georg,» lausus Consuelo tasa ja vaatas teda hirmunult, käsi südamel, et ohet vaigistada, üleni valust värisedes, «minge päästke inimene, selles on ka teie pääsemine.»

«Mis on juhtunud? Kust te tulete? Kus te olite?»

«Iga minut on kallis. Vastake: on teile võorastemajast «Maismaa ja Meri», kuu aega tagasi, midagi erilist meelde jäänud?»

Van Coonet vaatas ehmunult naisele otsa, kergitas kulmu, vajus tugitooli ja asus uurima silmade ette tõstatatud sõrmeotsi.

«Ma ei külasta kõrtse,» ütles ta. «Enne kui te seletate mulle oma käitumist, pean ma teile meenutama, et minu naisel ei sobi ära kaduda nagu toatüdrukul, ilma tõllata, otsekui maskeraadilt.»

«Ärge tõrelge minuga. Te teate, kui löödud olin ma täna teie jõhkrusest. Ma käisin kontserdil, et meelt lahutada. Ja näete, mis mind ootas: toimus kohtumine, mille järel ma ei saa enam teiega elada. Päästke end, Georg. Päästke kõigepealt oma ohver. Hommikul hukatakse inimene, kelle nimi on James Gravelot... Jah... Ma ju näen teie nägu. Nii et see kõik on — tõsi?»

«Mis on tõsi?» hüüdis Van Coonet vihaselt. «Kas ma andsin kõrtsmikule vastu vahtimist? Jah, andsin. Mida te veel kontserdil kuulsite?»

«Teate, mida ma ütlen,» vastas Consuelo, kellel polnud enam jäänud vähimatki kahtlust. «Vaidlema ja karjuma ma ei hakka. Sellel päeval, kui te olite minu pool nii tusane, ja mina armastasin teid nii väga ja tundsin teile kaasa, olite te lurjus ja kurjategija. Enam ei ole ma teie naine.»

«Kas te tegite hästi, et hakkasite nuuskurit mängima? Mõtelge, kuidas te käitusite! Kust te teada saite?»

«Seda ei ütle ma iialgi. Ma esitan tingimuse: kui te ei lähe jäamaid kindral Feltoni juurde, kelle võimuses on kohtuotsust tühistada, ja ei tunnista talle kõike üles, kui vaja, kas või põlvili armu paludes, saavad homme kogu Poquet ja Hertoni teada, miks ma teid maha jätsin. Teile sülitatakse näkku.»

Van Coonet hüppas püsti ja tõstis rusikas käed. Tema jalad värisesid hirmust.

«Mitte hiljem kui kell neli,» ütles Consuelo, naerata-des talle elutu näoga.

Van Coonet langetas käed, sulges silmad ja tarretus. Ta tundis hästi oma naist ega kahelnud, et see teeb, mida lubas. Midagi muud kui seda, et Consuelo oli kohanud kedagi, kes talle kõik ära rääkis, ei osanud Van Coonet välja mõelda, sellegipoolest ei saa teda süüdistada taipamatuses, sest aimata ühendust vang-laga salakäigu kaudu oleks võinud parimal juhul vaid selgeltnägi.

«Ega ma ilmaaegu ei oodanud teie poolt midagi nii-sugust,» ütles Van Coonet, silmitsedes naist sellise vih-kamisega, et see pilgu kõrvale pööras. «Ma olen kogu aeg oodanud.»

«Miks?»

«Teis on alati olnud ebameeldivat, peru taktitust, millele annab seletuse teie mitte eriti kõrge päritolu.»

«Minu madal päritolu!? Ma olin teie naine. Pole lähemat sugulust kui see. Kas armastus ei tee kõiki võrdseks? Madal hing on sellel, kes räägib nii nagu teie. Etteheited päritolu kohta mind ei solva, ma olen inime, naine, ma suudan armastada ja surra armastuse pärast. Aga teie olete tühine inimene. Te olete omakasu-püüdlik argpüks, julmur ja mõrtsukas. Te olete kõige ehtsam lurjus. Mul on häbi, et olen teid emmanud!»

Van Coonet kaotas pea. Tema võime vastu panna naise raevule ja ahastusele oli murdnud talle nii tuli-selt näkkuheidetud tõde, millele keegi ei suuda vastu seista. Ta astus naise ette ja haaras ta käed.

«Consuelo! Tulge mõistusele! Te ju armastasite mind.»

«Jah, ma armastasin teid,» ütles noor naine kasi vabaks tõmmates. «Te teate seda. Ometigi muutusite kohe pärast pulmi minu vastu külmaks ja kärsituks, ja ma nukrutsesin tihti peale, istudes üksi oma toas. Te võtsite kasutusele eestkostva ja sunnitult salliva tooni! Just nii! Ma ei salli eestkostmist. Teadke. lihtne on raakida vihatuhinas, aga südamel on raske, kui armas-tus on nii hirmsal kombel välja rebitud. Ta on surnud, lebab veres ja poris teie jalgade ees. Ma olin kahe-kümneaastane, nüüd olen kolmekümnene. Tunnistage kõik üles Leidke endas mehisust tõtt rääkida.»

«Kui te tahate, siis — jah, see kõik on tõsi.»

«Nii, näete... Ma ei tea, kuidas mul jätkub veel jõudu teiega kõnelda.»

«Et me nüüd lahku läheme,» lisas kättemaksuihast pimestatud Van Coonet, et kõigele korraga lõppu teha, «ma võin teile pihtida ka kõik ülejäänud. Ma pole teid kunagi armastanud. Ma jätkan oma suhteid Laura Mouldwayga ja olen rõõmus, et teist nii kiiresti lahti saan. Olete nüüd rahul?»

«Rahul?... Oo jaa, aitab! Mitte sõnagi enam sel-lest!»

«Ma võin ka...»

«Ei, palun teid! Mis küll minuga on juhtunud? Mul on vist väga palju patte hingel. Mingi siis. Ma ei heida teile armu.»

«Jah. Ma olen sunnitud,» ütles Van Coonet. «Ma päästan iseennast. Oodake mind.»

«Kiirustage, see mees on raskesti haige.»

«Oh! Me ravime ta terveks, ja ma loodan teie tänu pälvida, mu kallis.»

Hoolimata teda vallanud hirmust teadis Van Coonet väga hästi, mida tuleb teha. Ta võis ennast päästa ainult meeleheitliku kahetsusega Feltoni ees, kelle kätte oli koondatud ringkonna kõrgeim sõjaväevõim. Ta ei kahetsenud midagi, kuid oskas väga osavalt tee-selda ahastusest ja kahetsusest hullunud. Aega raisata ei tulnud talle pähegi, samuti ei kavatsenud ta ka naist petta, sest teadis, et on igaveseks häbistatud, kui ei täida talle esitatud tingimusi. Öelnud: «Oodake. Ma asun tegutsema,» tormas kuberner poeg oma kabinetti ja helistas vanglasse.

Vanglaülemale korteri ja ka kantselei akendes oli val-gus juba süüdatud.

«See olete teie, Topper?» hüüdis Van Coonet vangla-ülemale, kes teda kuulas. Teda tundis ta kaardiõhtutest prokurör Herni pool. «Van Coonet, kes teadmata põhju-sel ärkvel on. Täna on teil suur päev?!»

«Jah,» vastas Topper talitsetult, sest talle ei meeldi-nud lodev toon, kui surmaotsustest juttu tuli. «Tunnis-tan, et olen väga kinni. Mida te soovite?»

«Kuradima kahju, et ma pean teid tülitama. Mind huvitab üks sellest kambast — Gravelot. Tema on ka määratud tänaseks?»

«Vaevalt küll, sest temaga on lood kehvad. Ta on peaaegu teadvusetu, arst vaatas ta poole tunni eest üle, ja nähtavasti sureb ta ise veremürgitusse. Tema me jätame siia, aga teised viiakse ära kell neli.»

«Mul veab häbemata kombel,» mõtles Van Coonet naise tuppa minnes ja tal tärkas ootamatu mõte, nii närune, et isegi temal jäi hing kinni, kui ta oma kava kõrvalt vaatas. Kuid ahvatlus sai võitu.

«Consuelita,» ütles Van Coonet naisele, kes oli langenud ta ohvriks, «ma sõidan Feltoni juurde. Annan pea, et täidan teie soovi. Võite te kinkida mulle viisteist tuhat franki?»

«Tšekk on valmis, kui te toote mulle teate,» vastas Consuelo kõhklemata, ilma et talle oleks haiget teinud see uus alatus, kuid silmitses meest nii tähelepanelikult, et see veidi punastas.

«Võite rääkida, mida tahate,» ütles Van Coonet lahkudes. «See on palve, mitte ultimaatum. Te olete suuremeelne, aga ma ei taha, et te peaksite mind omakasupüüdlikuks. Te ootate mind siin?»

«Ei.»

«Kuhu te siis lähete?»

«See on minu asi. Aga nüüd vabastage mind oma isikust.»

«Võite rääkida, mida tahate,» lausus Van Coonet lahkudes, «see on meie viimane kõnelus.»

Kindral Felton, kelle jutule Van Coonet pidi minema, elas väheldases majas võõrastemaja «San Rioli» lähedal. Felton polnud veel magama läinud, kui talle Van Cooneti tulekust ette kanti. Feltonil õnnestus harva heita puhkama enne kella viit hommikul, sest tal oli ajada palju tähtsaid asju.

Kindral oli keskmist kasvu mees, kelle selg oli alati hästi sirge tänu ebaloomulikult püstisele paremale õlale, mille kuul oli purustanud lahingus Inhalt Hausi lähistel. Feltoni hallid, siledalt kuklasse kammitud juuksed varjasid osavalt kiilast lagipead. Kindrali inetu, närviline nägu laskis aimata sõjajumala lemmiku haardevõimelist, veidi kapriisset mõistust, mis oskab tabada keeruliste skeemide pisimaidki detaile, kuid võib eksida lihtsa korrutustehte juures.

«Kas seda kohtumist ei saaks homseni edasi lükata?» küsis Felton adjutandilt.

Adjutant läks välja ja tuli peagi tagasi.

«Van Coonet palub viivitamatut audientsi äärmiselt tähtsas asjas. See on salajane.»

«Mis siis parata! Kutsuge ta sisse.»

Kui Van Coonet ilmus, polnud toas kedagi peale kindrali. Imestades, et noormees, kellega ta peahiskaudselt tuttav oli, nii ahmis naoga on, sirutas Felton talle lahkelt käe, kuid Van Coonet raputas meeleheitel kokkukurutud käsi, viskus tema ette põlvili ning hüüdis nuttes:

«Päästke! Päästke mind, kindral! Minu elu ja surm on teie kätes!»

«Tõuske püsti, kurat võtaks!» käratas Felton, astus ta juurde ja sundis väevõimuga üles tõusma. «Millega te hakkama olete saanud?»

«Kindral, kinkige elu süütule hingele, kelle ma olen hukutanud,» alustas Van Coonet siiralt ja kirglikult nagu inimene, kes ohu ähvardusel tegutseb millestki hoolimata, kaalutluste ja hirmu survel. «Hommikul puuakse üles James Gravelot, keda süüdistatakse relvastatud vastuhakus rannavalvele. Ta ei ole salakaubavedaja. Mina kaskisin toimetada salakaupa tema võõrastemajja Tachenbacki maanteel, selleks et Graveloti areteerimisega pääseda kahevõitlusest ja maksta kätte kõrvakiilu eest, mille ta mulle andis, kui ma samas võõrastemajas jämedalt solvasin ühte seal peatunud naist.»

«Kena küll!» ütles Felton, keda see ülestunnistus jahmatas ja punastama pani.

Rabatud nadikaela ahastusest, vaatas ta mõne hetke sõnatult Van Cooneti, kes oli nao kätega katnud.

«Miks siis... On see kõik tõde?»

«Jah, häbistav tõde.»

«Kuidas te võisite nii madalale langeda?»

«Ma ei tea... ma jõin... jõin palju... vajusin üha sugavamale kõlvatusse, hasartmängude küüsi... Mu tahtejõud oli kadunud. Teie juurde tulin ma oma naise mojutusel. Tema suutis panna mind mõistma, kui jõledalt ma olen käitunud. Kui Gravelot üles puuakse, ei jõua ma seda taluda. Minu testament on valmis, ja ma...»

«Jah, selline lahendus oleks möödapääsmatu,» katkestas Felton. «Noh, rääkige nüüd lähemalt.»

Leides kirjeldamatut naudingut enese täissülitamisest, jutustas Van Coonet, kel oli hästi meeles, kuidas Snogden oli ülistanud «hinge alastikoorimise» üleilmlikku võlu, hämmastavalt täpselt oma vääritust käitumisest Gravelotiga, nii et Felton muutus kurvaks.

«Ütlen teile avameelselt,» lausus Felton, «et mul pole teist põrmugi kahju. Teine asi on see Gravelot. Teate mis: kui teie kahetsus on siiras, kui teid vaevavad teie häbiteod ja te olete valmis surema, et süütut päästa, kas te siis annate mulle sõna, et jätate maha selle eluviisi, mis teid kuritegudeni on viinud?»

«Jah,» vastas Van Coonet pead tõstes. «See üksainus öö on mind uueks teinud. Varjake mu pattu. Oh kindral, kui te võiksite heita pilku mu südamesse, te võpataksite kaastundest langenu vastu!»

«Püüan uskuda. Aga pean tunnistama, teie nägu on mulle vastik. Vabandage vana mehe teravust, ma olen harjunud mõtteid lühidalt väljendama. Rahustage oma naist. Graveloti ja tühtlasi ka kõigi teiste süüasi vaadatakse uuesti läbi. Ma lasen Graveloti vabaks teie isikliku tagatisega. Teda ei hakata eriti otsima.»

«Kindral!» hüüdis Van Coonet. «Ma tasun teile, milliste piinadega tahate, selle suuremeelsuse eest, mis annab mulle õiguse hingata!»

«Ah,» ütles tema rõõmupurskest veidi heldinud Felton. «See kõik pole see. Elu, nagu teate, on täis nurjatust. Hoidke oma käed puhtad, mu armas.»

Siis saatis ta külalise välja, vaatas läbi salakaubavedajate protsessi paberid, andis adjutandile käsu helistada kohe vanglasse, Hernile ja sõjakohtu kantseleisse. Ettekäandeks, miks kohtuasi uuesti läbi tuleb vaadata, oli uus, Van Cooneti teatatud asjaolu: Wagneri osavõtt, ja nüüd tuli ta üles otsida.

Täitnud kõik formaalsused, mida oli vaja uue kohtuprotsessi vabakslastava Davenanti eest tagatiskirja koostamiseks, sõitis Van Coonet koju ja kuulis teenrilt, et ta naine oli juba lahkunud, võtnud kaasa ainult ühe reisikohvri ega olnud midagi öelnud selle kohta, kuhu ta sõidab. Muide, mahajäetud mehe kabinetis oli laual kinnine ümbrik ja sellel telefoninumber. Ümbriku lahti rebinud, nagi Van Coonet tšekki.

Väsinult ohanud, helistas ta Laura Mouldway korterisse. Laura oli maganud ja teatas seda kurjal, noomival häälel.

«Mis see loeb!» ütles Van Coonet. «Smaragdkäevõru on teie, mu kallid, ja te saate selle homme. Consuelot pole enam siin. Ta sõitis pariselt ära.»

«Ohoo! Tähtsad uudised. Miks te mind varem ei aratanud?»

«See pole oluline. Aga käevõru?!»

«Käevõru on hurmav. Ma ootan!»

«Head ööd, hommikul tulen ma teie juurde.»

Van Coonet jättis ta ja helistas Consuelole. Naine ootas võõrastemajas, kus elas Galerand, ta oli seal enne kojusõitu üürinud väikese toa.

«Kus te asute?» küsis Van Coonet pilkavalt, kuuldes tema ärevat häält. «On see paradiisi telefon?»

«Rääkige siis, rääkige rutem!» hüüdis Consuelo. «Kas teil õnnestus?»

«Muidugi. Kindral oli ääretult lahke.»

«Siis pole mul teilt rohkem midagi tarvis.»

«Ma võtsin Graveloti enda tagatisele. Vajalikud dokumendid peaksid vist juba vanglas olema. Võite, Consuelita, oma surija kätte saada.»

«Jumalaga, julm inimene!» ütles Consuelo. «Soovin, et sa leiaksid südame, kes on võimeline sind reetma.»

«Täna tšeki eest,» vastas Van Coonet jõhkvalt.

«Raha on teil veel küllalt. Mehe leiate.»

Nende sõnadega lõpetas ta kõne, Consuelo aga läks Grubbe juurde, kes tema kāske ootas, ja sõitis autoga Stomadori poole. Ainult Galerand üksi ootas teda poe ees, Stomador ja salakaubavedajad istusid jäätmaal, plangu taga.

«Päästetud!» ütles neile Galerand. «Ma viin ta ära. Süüdistus vaadatakse uuesti läbi. Gravelot saab täna oma vaenlase, Van Cooneti tagatisega vabaks.»

«Nii et me ei töötanud asjata,» ütles vapustatud Botredge. «Tergens, teie vend on ju ka pääsenud. Üks tuleneb teisest. See on kindel.»

«Selge,» vastas Tergens. «Ja ongi kõigil hea.»

«Teil pole vaja põgeneda,» tähendas Stomador, «aga mina olen valmis, mul on kõik nii seatud. Mitte ei õnnestu mul ühele kohale istuma jääda. Teatage Gravelotile, et mu vana veri sai sooja tema õnnetuse pais-

tel. Aga kus on see, see kuldpiiga... see imeneiu, kelle ma kinni püüdsin?»

«Seal ta on,» ütles Galerand, märgates auto juurest tulevat Consuelot.

«Me täname teid,» lausus Tergens, kummardades kahvatu ja vaikse naise ees, «me saime selle öö jooksul teada rohkem kui kogu elu jooksul!»

«Hüvasti, mehised mehed,» ütles Consuelo kõigile, «ma ei unusta teid.»

Ta suudles nende langetatud, pohmeluses päid, läks tagasi ja istus autosse. Galerand andis Stomadorile poolteist tuhat naela ja kakssada kummalegi salakaubavedajale. Need võtsid raha vastu, kuid mornilt ja piinlikkust tundes. Vangivalvurite tarvis andis Galerand Botredge'ile veel kolmsada naela: kakssada Facreguede'ile ja sada Lescannes'ile.

Sus jätsid kõik Galerand'iga jumalaga ja lahkusid, kadudes pimedusse. Mahajäetud pood jäi valveta, saatuse hooleks. Galerand ja Consuelo sõitsid ära, ootama päikesetõusu, et kella kaheksa paiku hommikul kutsuda välja prantsuse haigla sanitaarauto ja koos sellega Poqueti parim kirurg, doktor Kress.

XVII

Kõikvõimsa kindral Feltoni poolt resoluutselt kaitse alla võetud Davenanti raske seisundi tõttu lühendasid kohtu- ja vanglavõimud vangide vabastamise protseduuri niivõrd, et alustanud asjaajamist kella üheksa paiku hommikul, oli Galerand juba poole üheteistkümnenda ajal doktor Kressi ja sanitaarautoga vangla väravas ja sõitis täiesti seaduslikult selle territooriumile.

Davenant oli nii nõdraks jäänud, et elasid ainult ta silmad, mõttetühjad nagu läkivad teelusikad. Ta rääkis segast juttu ega saanud aru, mida temaga tehakse. Galerand'i ja ühtlasi mõlema valvuri õnneks, kes selle öö jooksul nii palju vapustavaid sündmusi labi olid elanud, nagu neile kogu elu vältel polnud osaks saanud, sonis Davenant ainult lohutusest.¹ Nagu ta ütles, ilmus see talle mustas pitskleidis ja nuttis.

Värske õhk mõjus nii, et haiglasse toimetatud Dave-

¹ «Consuelo» tähendab «lohutuse». Autor.

nant virgus hetkeks minestusest. Nüüd mäletas ta kõike. Ta küsis, kus on Galerand, Consuelo ja Stomador.

Väljas oli tuuline, pilves ilm. Kress tuli ootama jäänud Consuelo ja Galerand'i juurde ja palus neid Davenanti palatisse minna.

«Millises seisundis ta on?» küsis Galerand doktorilt.

«Varsti algab agoonia,» vastas Kress, «praegu saab ta kõigest aru ja tahab teid näha.»

Viimased külalised astusid surija voodi ette — üksik vana mees ja naine, kes alles alustas elu, kuid kandis surma südames.

«Nüüd saan ma varsti terveks,» sosistas Tireus, silmad poolpaakil, ja vaatas õrnuse ning hirmuga Consuelot, kes istus ta peatsi kõrval. «Mina olen süüdi teie mures,» jätkas ta, «aga ma ei teadnud, et see nii läheb. Kuid ärge kurvastage. Midagi niisugust juhtus ka minuga. Murest tuleb jagu saada. Te olete noor, kogu elu on teil veel ees. Teie ju päästsite mind vanglast?»

«Ma täitsin oma kohust,» ütles Consuelo, «ja ma ei tahaks sellest enam rääkida. Teie süüasi vaadatakse uuesti läbi ja muidugi laheneb kõik õnnelikult.»

«Minuga küll. Aga teised?»

«Nad on päästetud,» ütles Galerand. «Surmaotsuse tühistamine näitab, et asi piirdub mõneaastase vanglakaristusega.»

«Ma olen rõõmus,» ütles haige kiiresti, «sest lahing oli kaunis. Kohus peaks seda mõistma. Kahetsen vaid ühte: et mind polnud teiega, Galerand, kui te käiku kaevasite. Aga kus on Stomador?»

«Arvatavasti on ta juba minema sõitnud. Tema olukord muutus väga ohtlikuks.»

«Muidugi. Nii et ma polegi enam vanglas... Te ei usu,» ütles Tireus Consuelole, kes teda sügava kaastundega jälgis, «kui hea on pääsenud olla! Ma tahaksin püsti tõusta, kõndida, tuttavatesse paikadesse minna.»

Davenant tegi rahutu liigutuse, kuid sulges siis rammetult silmad. Teadvus võitles tumeda veega. Ta kobas käega rinnal ja kurgu all, peletades nähtamatut raskust, mis ta surmaleekides lõomavat keha rõhus. Ta nägu pärleandas higist, huuled liikusid teadvusetult; tema kohale kummardudes kuulis Galerand ta viimaseid sõnu: «See sädeleb... on ähmane...»

Tema seisukorda nähes tuli Kress akna juurest ära, võttis Davenanti käe ja laskis selle kulmu kortsutades langeda.

«Säästke end ränkadest muljetest,» ütles Kress vaikselt Consuelole, kes kõike taibates Galerand'i saatel välja läks. Eesruumis andis Consuelo vaba voli pisaratele ning nuttis hardalt ja lohutamatu nagu laps.

«See on kõige pärast korraga,» seletas ta. «Miks peab surema see üllas hing, teie sõber? Ma ei taha, et ta sureb.»

Ta tõusis, kuivatas silmad ja sirutas Galerand'ile käe, kuid see võttis tal õlgade ümbert kinni nagu väikesel tüdrukul ja suudles ta laupa.

«Mis on, kallis?» ütles ta. «Inimsüda on kaitsetu?! Aga oleks ta kaitstud — siis poleks temas valgust, ja seal oleks nii vähe hõõguvaid süsi, et ei saaks käsigi soojendada. Koguge end, sõitke Hertonsisse ja oodake. Rahu tuleb taas teie juurde.»

Consuelo kattis näo ja lahkus. Galerand läks palatisse tagasi. Ta ootas, kuni keha enam ei tõmmelnud, sulges Davenanti silmad sõrmedega, mille küüned olid murdunud tööst maa all, ja läks siis hõbehirve ära viima.

Teda võttis vastu Rowena Lesfield, noor õitsev naine, konservatooriumi direktori abikaasa.

Võõrastetuba, kus Tireus üheksa aastat tagasi oli istunud, vaimustatuna kuldsetest kassidest, nägi välja samasugune, aga seal ei olnud enam neid inimesi, kes tookord moodustasid elu alustava nooruki silmis terve maailma.

«Ma täidan mulle antud ülesannet,» ütles Galerand noorele, küsivalt naeratavale naisele, «ja kui te mind veel mäletate, siis aimate ise, kellest on jutt.»

«Tõepoolest, teie nimi ja nägu oleksid nagu tuttavad...» ütles Rowena. «Oodake... aidake meelde tule-tada... Nojah, muidugi, kohvik «Jõledus»?»

«Jah. Siin on hirv. Tireus palus selle teile anda.»

Galerand andis talle hirve ja Rowena tundis selle ära. Siis astus tuppa igavlev, kahvatu Eleonore, kapriisse ja kerglase näoga neiu. Tunnete maailm oli teda juba ebasõbralikult puudutanud.

«Elly! Mis iidne tolm!» ütles Rowena. «Vaata, see poiss, kes üheksa aastat tagasi meil käis, saadab oma auhinnahirve tagasi. Kas sa mäletad seda kõike?»

«Oh muidugi!» puhkes neiu naerma. «Kas teie olete Tireuse sõber? Ma tundsin teid kohe ära. Kus ta ise on? Tookord läks ta nii imelikult kaduma.»

«Ta suri kaugel maal,» vastas Galerand ja tõusis, et lahkuma hakata, «ja ma sain temalt kirja palvega see lõbus auhind teile tagasi tuua.»

Saabus vaikus. Keegi ei aidanud üleval hoida rusuvat vestlust, milleks polnudki päris sobiv aeg: Rowenal oli poeg haige ja Elly, kes oli väga närviliseks muutunud, hoidus instinktiivselt eemale kõigest vapustavast.

«Täname teid,» ütles Rowena viisakalt pärast kombekohast pausi. «Nii et ta on surnud? Kui kahju!»

Tuletanud veel paari lõbusa lausega meelde «Jõledust», jättis Galerand jumalaga ja sõitis koju.

«Oli ju midagi, Elly?» ütles Rowena, kui Galerand oli lahkunud. «Oli midagi... Sa ei mäleta?»

«Mäletan. Sul on õigus. Aga mul on selletagi paha tuju, ja seepärast — andesta, ma ei oska seda öelda.»

Feodossia, 23. märts 1929

Aleksander Grini elu

11. VIII 1880 — 8. VII 1932

Kirjanik Grin — Aleksander Stepanovitš Grinevski — suri 1932. aasta juulis väikeses Starõi Krõmi linnas, kus kõikjal kasvavad uidsed pähklipuud.

Grini elu oli raske. See näis nagu nimme kujunevat nii, et Grinist saaks kas kurjategija või virisev vaikekodanlane. On seletamatu, kuidas suutis see sünge mees masendavate elutingimuste kiuste säilitada oma sarava kujutlusvõime, tunnete puhtuse ja ugeda naeratuse.

Grini elulugu võiks nimetada halastamatuks hukkamõistuks revolutsioonieleelsele inimsuhete süsteemile Vana Venemaa talistas Griniga julmalt — juba lapsepõlves rõõvis ta temalt armastuse tegelikkuse vastu. See tegelikkus oli kohutav ja elu — talumatu. Ta sarnanes metsiku omakohtuga. Grin suutis vastu pidada, kuid umbusk tegelikkuse vastu ei kadunud temast enam kunagi. Selleparast puudiski ta alati reaalsusest pageda, uskudes, et parem on elada unelmate tabamatuses kui tegelda argipäeva «rampsu ja prahiga».

Grinist sai kirjanik ja ta lõi oma teostes rõõmsate ja julgete inimeste maailma, mis on tulvil paikest ja õitelõhna, maailma, mida ei leidu kaartidel, ja kummalised sündmused, mis panevad pea ringi käima nagu veinisõõm.

«Olen alati tahele pannud,» kirjutab Maksim Gork. oma raamat «Minu ülikoolid», «et huvitavad lood meeldivad inimestele ainult selleparast, et lasevad neil tunnikski unustada ranga argipäeva.»

Need sõnad on täiel määral kehtivad ka Grini kohta.

Vene elu iseloomustasid tema silmis provintslilik Vjatka, rapane tootuskool, odavad oomajad, üle jõu kaiv töö, vanglad ja krooniline nalg. Kuid kuskil halli silmapiiri taga saras valgusest, meretuultest ja õitelõhnast sündinud maa. Seal elasid paikesest pruunikspõlenud inimesed — kullaotsijad, kütid, kunstnikud, lustlikud hulkurid, ennastsalgavad naised, lõbusad ja õrnad nagu lapsed, ennekoike aga meremehed.

Elada usuta, et selline elu mühab kuskil õitsvatel ookeanisaartel, oli Grinile liiga raske, ajuti talumatu.

Algas revolutsioon. Ta paiskas põrmu nii mõndagi sellest, mis oli rõhunud Grini inimsuhetes valitsenud hundimoraali, ekspluateerimise, paarialikkuse, kõik selle, mis oli sündinud Grini põgenema elu eest unenägude ja raamatute riiki.

Grin rõõmustas siiralt revolutsiooni saabumise üle, kuid uus tulevik, mille see oli elule ärganud, kangastus alles kaugena

ja udusena, Grin aga kuulus inimeste hulka, keda vaevab alatine kärsitus.

Revolutsioon ei tulnud pidurüüs, ta tuli kui tolmune sõjamees, kui kirurg. Ta kundis üles läppunud elu tuhandeaastased lademed.

Helge tulevik tundus Grinile väga kaugel, tema tahtis näha seda otsekohe, käegakatsutavana. Ta tahtis hingata tulevaste linnade puhast õhku, mis on tulvil lehtede sahinat ja laste naeru, tahtis astuda tulevikuinimeste kodudesse, olla koos nendega osaline põnevates ekspeditsioonides, elada nende kõrval mõtestatud ja rõõmurohket elu.

Tegelikkus ei saanud seda Grinile otsekohe anda. Ainult kujutlusvõime võis kanda ta soovidemaale, ebatavaliste sündmuste ja inimeste ringi.

See alatine, peaaegu lapselik kärsitus, soov otsekohe näha ajaloosündmuste lõpptulemusi, teadmine, et selleni ei jõuta nii pea, et elu ümberkujundamine on aeganõudev protsess, — see kõik tegi Grinile tuska.

Varem oli ta sallimatu tegelikkuse eitamises, nüüd oli ta sallimatu oma nõudlikkuses inimeste vastu, kes löid uut ühiskonda. Ta ei tajunud sündmuste kiiret arengut ja arvas, et need kulgevad kohutava aeglusega.

Kui sotsialistlik ühiskonnakord oleks nagu muinasjutus ühe ooga õitsele puhkenud, oleks Grin olnud valmustuses. Kuid oodata ta ei osanud ega tahtnud. Ootamine tüütas teda ja hävitas tema kujutluste poeesia.

Selles võib-olla peitubki vastus küsimusele, miks jäi Grin meile nii mõistetamatu viisil võõraks oma ajale.

Grin suri sotsialistliku ühiskonnakorra künnisel, ilma et oleks teadnud, mis aeg see on, mis on tulemas. Ta suri liiga vara.

Surm tabas teda hingelise murrangu alguses. Grin oli just hakanud tegelikkust kuulutama, seda teraselt jälgima. Ja kui ta poleks surnud, oleks ta võib-olla astunud meie kirjandusse kui üks omanäolisemaid kirjanikke, kelle loomingus sulavad orgaaniliselt ühte realism ja vaba ning julge kujutlusvõime.

Grini isa võttis osa 1863. aasta ülestõusust Poolas ja saadeti Vjatkaske asumisele. Seal töötas ta haiglas arveametnikuna, jõi enda põhja ja suri viletsuses.

Tema poeg Aleksander, tulevane kirjanik, oli unistav, kärsitu ja hajameelne poiss. Tal oli rohkesti harrastusi, kuid ta ei viinud midagi lõpule. Õppis ta halvasti, kuid neelas väsimatult Mayne Reidi, Jules Verne'i, Gustave Aimard'i ja Jacolhot' romaane.

«Sõnad «Orinoco», «Mississippi», «Sumatra» kõlasid mu kõrvus kui muusika,» meenutas Grin hiljem seda aega.

Tanapäeva noortel on raske mõista, kui vastupandamatult mõjusid need kirjanikud tolleaegse Venemaa kolgastes kasvunud poistele. «Et seda mõista,» kirjutab Grin oma autobiograafias, «peab tundma tolle aja provintsielu, elu väikeses kolikolinnas. Kõige parema ettekujutuse sellest pingsa umbusalduse,

võltsi enesearmastuse ja häbi õhkkonnast annab Tšehhovi jutustus «Minu elu». Kui ma lugesin seda jutustust, oli mul tunne, nagu kujutaks see täielikult Vjatkat.»

Kaheksandast eluaastast peale hakkas Grin unistama reisidest. Rännuhimu säilis temas surmani. Iga reis, ka üsna tähtsusetu, tekitas temas tõsist elevust.

Juba noorusaastatest peale oli Grini kujutlusvõime väga tapne. Kui temast sai kirjanik, kujutles ta neid olematuid maid, kus arenes tema teoste tegevus, mitte kui ebamääraseid uduseid maastikke, vaid kui hasti tuntud, sadu kordi läbikäidud paiku.

Ta oleks võinud joonistada nende paikade tapse kaardi ja kanda sellele iga teekaänaku, taimkatte erinevused, kõik jõesilmused ja majade asetuse, oleks võinud üles lugeda kõik laevad, mis seisid olematutes sadamates, ja kirjeldada kõiki nende iseärasusi ning rõõmsate ja muretute meeskondade eripära.

Üks näide niisugusest täpsest olematu maastiku kirjeldamisest. Jutustuses «Lanfieri koloonia» kirjutab Grin:

«Põhjas seisis tumeroheline metsamüür kui liikumatu, tukkuv loomakaril, piirates silmapiiril kerkivat lõhangutest ja kiduratest põõsastest laigulist kriidikaljude ahelikku.

Idas, järve taga, lookles valge paelana linnast väljaviiv maantee. Selle ääres kasvas üksikuid puid, mis näisid tillukesed nagu salatitõusmed.

Läänes laius künkliku, nõgudest uuristatud tasandiku serval ookeani sinine sätendav veteväli.

Lõunas aga algasid lameda lehterja oru keskelt, kus lohakalt sinna-tanna istutatud roheluses kirendasid majad ja farmid, Lanfieri koloonia istanduste ja ülesküntud põldude viltused nelinurgad.»

Lapsepõlvest saadik oli Grin väsinud rõõmutust olesklernisest.

Kodus sai poiss alalõpmata peksta, isegi haige, kodustest toimetustest vaevatud ema tundis mingit kummalist rõõmu, lauldes pojale pilkelaulu:

«Vangipõlves
virele,
koera kombel rabele!»

«Ma piinlesin seda kuulates,» ütleb Grin, «sest see laul käis minu kohta, ennustades mulle tulevikku.»

Suure vaevaga laks Grini isa korda panna poiss reaalkooli. Sealt aga heideti Grin välja süütute värsside pärast, mis ta oli teinud oma klassijuhataja kohta.

Isa peksis ta julmalt läbi, siis aga käis mitmel korral kooli direktorit palumas, alandas ennast, soandas isegi kubernerit jutule minna palvega, et poega välja ei heidetaks, kuid miski ei aidanud.

Isa püüdis Grini gümnaasiumi panna, kuid teda ei võetud vastu. Jätka oli väikesele poisile juba hundipassi andnud. Grinil tuli minna linnakooli.

Siis suri poisi ema. Isa abiellus peatselt uuesti psalmilaulja lesega. Võõrasemal sündis laps.

Elu läks edasi endist viisi sündmustevaeselt, viletsa korteri ruumikitsikuses, keset pesemata mähkmeid ja jõhkraid tülisid. Linnakoolis kakeldi metsikult, hapu tindilehk sööbis nahka, juustesse, kulunud vormipluusidesse.

Mõne kopika eest pidi poiss linnahaigla kuluaruandeid puhalt ümber kirjutama, raamatuid köitma, kleepima paberlater-naid Nikolai Teise kroonimispäeval korraldatava ilutulestiku jaoks, provintsiteatri näitlejatele osasid ümber kirjutama.

Grin kuulus inimeste hulka, kes ei oska end elus sisse seada. Õnnetused heidutasid teda, ta puges peitu inimeste eest, häbenes oma vaesust. Tema rikas kujutlusvõime jättis ta silmapilk maha, kui tal tuli kokku puutuda masendava tegelikkusega.

Juba küpse mehena tuli Grin mõttele hakata vaesusest pääsemiseks vineerist karpe liimima ja neid turul müüma. Sellal elas ta Starõi Krõmi linnas, kus tal hädavaevu oleks ehk õnnestunud müüa paar-kolm karpi. Niisama abitu oli Grini katse näljahäda aegu toitu hankida. Ta valmistas vibu ja käis sellega linnaserval linde küttimas, lootuses kas või ühtegi tabada, et veidi värsket liha saada. Kuid sellestki ei tulnud midagi välja.

Nagu kõik elu vaeslapsed, lootis Grin alati juhusele, ootamatu tule õnnele.

Unistus «pimestavast juhusest» ja rõõmust on tulvil kõik Grini jutustused, eriti aga «Punased purjed». Muide, on iseloomulik, et Grin asus seda kaunist muinasjuttu kavandama ja kirjutama 1920. aastal Petiograssis, kui ta parast pleklist soetõbe mooda jaatanud linna hulkus ja igal ool juhushike tuttavate poolt uut peavarju pidi otsima.

«Punased purjed» on poeem, mis unistab inimese vaimu-jõudu, millest hommikupäikesena kiirgab armastust elu vastu, hinge noorustuld ja usku sellesse, et õnne poole püüeldes on inimene suuteline omaenda kätega imesid tegema.

Elu Vjatkas kulges üksluiselt ja igavalt, kuni Grin juhtus 1895. aasta kevadel jõesadamas nägema voorimehekalessi, kus istusid kaks merekooli kasvandikku, valged madrusepluused seljas.

«Ma jäin seisma,» meenutab Grin seda juhtumit, «ja vaatasin võlutult külalist kaunist, minu jaoks salapärasest maailmast. Ma ei olnud kade. Tundsin vaimustust ja kurbust.»

Sellest ajast peale unistas Grin mereleminekust, meresõit-jate romantilisest tööst. Ta otsustas siirduda Odessasse.

Perekonnale oli Grin koormaks. Isa andis talle teele kaasa kakskümmend viis rubla ja jättis rutates hüvasti oma morni pojaga, kes põlnud kordagi tunda saanud isa hellust ega armastust.

Grin võttis kaasa vesivärvid — ta oli kindel, et hakkab nendega maailma kuskil Indias, Gangese kaldal, võttis kaasa oma viletsad riidehilbud ja sõitis rõõmust oimetuna Vjatkast minema.

«Nägin kaua sadamas rahvasummas isa nõutut, halli habemega nägu,» kirjeldab Grin oma lahkumist. «Vaimusilmas aga kangastus purjedest valendav meri.»

Eesti keeles 1959. a., «Loomingu» Raamatukogu» nr. 22

Odessas toimus Grini esimene kohtumine merega — selle-sama merega, mis hiljem heidab nii pimestayat helki tema jutustuste lehekülgedele.

Merest on kirjutatud palju raamatuid. Arvukad kirjanikud ja uurijad on püüdnud edasi anda seda ebatavalist tunnet, mida tekitab inimeses meri. Igaüks neist on tajunud merd isemoodi, kuid mitte ühegi kirjaniku raamatus ei sädele mered nii pidulikult ja rõõmsalt kui Grinil.

Grin ei armastanud mitte niivõrd merd, kuivõrd väljamõeldud rannikuid, kus leidis kõike, mida ta maailmas ahvatlevaks pidas: legendidest pärjatud saari, õiteküllaseid liivaluhteid, vahupäiseid laineid, sooje laguune, kus sätendavad pronksjad kalaparved, põlismetsi, mille tihnikute meelõhnad segunevad soolaste meretuultega, ja lõpuks — õdusaid sadamalinnu.

Peaaegu igas Grini jutustuses leidub olematute linnade — Lyssi, Zurbahani, Hel-Hew' ja Hertoni kirjeldusi.

Neisse on kätketud muljed kõikidest Grini poolt nähtud Musta mere sadamalinnadest.

Unistus oli teoks saanud. Meri laius Grini ees kui imedemaa, kuid masendav minevik andis end otsekohe tunda. Siin, mere ääres, tajus Grin erilise teravusega oma abitust, tarbetust ja üksindust.

«See uus maailm ei vajanud mind,» kirjutab ta. «Tundsin end siin ahistatuna, võõrana nagu kõikjal mujalgi. Olin veidi kurb.»

Elu merel näitas Grinile otsekohe oma pahupoolt.

Grin uitas nädalate viisi sadamas ringi ja palus arglikult kapteneid, et nad võtaksid ta laevale madruseks, kuid talle öeldi jõhkralt ära või naerdi ta välja — mis madrust võis saada kiitsakast, unistavate silmadega noormehest!

Lõpuks Grinil «vedas». Ta võeti ilma palgata laevapoisiks Odessa ja Batumi vahet sõitvale aurikule. Sellel laeval tegi Grin kaasa kaks sügisest sõitu.

Meelde jäid talle nendest ainult Jalta linn ja Kaukasuse mäed.

«Kõige rohkem jäid meelde Jalta tuled. Sadamatuled sulasid kokku seninägematu linna tuledega. Laev lähenes muulile pargis mängiva orkestri helide saatel. Õhus hõljus lillede lõhna, hooti puhus soe tuul. Hääled ja naer kostsid kaugele.»

Ülejäänud osa sõidust olen unustanud — peale silmapiiri taha kaduvate lumiste mägede rodu. Nende taevasse kerkivad tipud terendasid kaugeltki kui ilmutus tohutute maailmade maailmast. Seal kõrgus sädelevasse jäässe aheldatud vaikuse riik.»

Peatselt munsterdas kapten Grini laevalt maha — Grin ei suutnud tasuda toidu eest.

Kulak, väikese purjelaeva omanik Hersonist, võttis Grini käealuseks oma kuunarile ja kaits temaga ümber kui koeraga. Grin ei saanud peaaegu üldse magada — padja asemel andis pere-mehe talle katkise katusekivi. Hersonis kihutati ta minema, ilma et talle oleks palka makstud.

Hersonist sõitis Grin Odessasse tagasi, tootas seal sadamaladudes markeerijana ja tegi oma ainukesel välisreisi Aleksandriasse, kuid vallandati laevalt, sest ta sattus vastuolule kapteniga.

Odessas veedetud päevadest jäi Grinile meeldiv malestus üksnes tööst sadamaladudes:

«Mulle meeldis laohoone vürtsine õhk, teadmine, et ümber ringi on kulluses kaupa, eriti sidruneid ja apelsine. Lõhnas kõik: vanill, datlid, kohv, tee. Ühenduses merevee, sõe ja nafta karge hõnguga tegi see hingamise uskumatult kergeks — eriti, kui palstis paike.»

Grin oli väsinud Odessast ja otsustas pöörduda tagasi Vjatka kasse. Kõju sõitis ta «jänese» Viimased kakssada kilomeetrit tuli vantsida jala läbi vedela pori — ilmad olid sajused.

Vjatka küsis isa Grini käest, kus on tema asjad.

«Asjad jäid postijaama,» valetas Grin «Polnud voorimeest.»

«Haledalt naeratades jäi isa umbusklikult vaht,» kirjutab Grin, «aga päev hiljem, kui selgus, et mingeid asju polegi, küsis (tal oli tugev viinalõhn kuljes):

«Miks sa valetad? Sa tulid jala. Kus su asjad on? Sa valetad alalõpmata!»

Jälle algas neetud elu Vjatka.

Järgnesid aastad tulemusteta otsinguid, et leida mingit kohta elus või, nagu oli kombeks öelda väikekodanlikes perekondades, «ameti peale» saada.

Grin oli saunameheks Muraši raudteejaamas Vjatka lähedal, teenis kirjutajana kantseleis, kirjutas trahteris talupoegadele palvekirju.

Vjatka ei pidanud ta kuigi kaua vastu ja sõitis Bakuusse. Elu Bakuus oli nii kohutavalt raske, et Grinile jäid sellest meelde vaid lõpmatu külmetamine ja pimedus. Üksikasju ta ei mäletanud.

Ta elatus juhushkeest töödest, mille eest maksti vaid krosse: tagus saamas vahu maa sisse, käis vanadelt aurikutelt värvi manna kraapimas, palke laadimas, laskis end koos sadamapättimaga palgata naftapuuritornidele tulekahjusid kustutama. Kaluriartellis pidi ta aarepealt malaariasse surema, janusurm varitses teda Kaspia mere surmatoovatel liivaluudritel Bakuu ja Derbendi vahel.

Grin õõbis sadamas tühjade katelde sees, paatide all ja lihtsalt plankude ääres.

Elu Bakuus jättis temasse julmad jäljed. Ta muutus kurvameelseks, sõnakehvaks, nägi välja nagu vana mees. Tollest ajast saadik, nagu Grin ise ütleb, hakkas tema nägu sarnanema kortsunud rublalisega.

Grini valimus ütles rohkem kui sõnad tema eluviisi kohta: ta oli ebatavaliselt kõhn, kühmus seljaga mees, kelle nagu oli täis tuhandeid kortse ja arme, väsinud silmades aga süttis sara ainult siis, kui ta luges või mõtles välja oma ebatavalisi lugusid.

Grin oli inetu, kuid temas oli palju varjatud sisemist veetlust. Ta samm oli raske — nii kõnnivad tööst muserdatud sadamatöölised.

Ta oli väga usaldav ja vähiselt väljendus see usaldavus sõbralikus, siras kaepigistuses. Grin tavatses öelda, et kõige paremini võib inimesi ära tunda sellest, kuidas nad kätt suruvad.

Grini elu, eriti Bakuus veedetud aeg, meenutab mitmeti Mak-

sim Gorki noorpõlve. Nii Gorki kui Grin tegid läbi kaltsakluse ranga elukooli, kuid Gorkist sepiastas see mehise võitlejavaimuga inimese, suure kirjaniku-realisti, Grinist aga sai fantast

Bakuus langes Grin aarmisesse viletsusse, kuid ei minetanud oma lapselikult puhast kujutlusvõimet. Ta seisatas fotograafide vitruunide ees ja silmitses hoolega ülesvõtteid, püüdes sadade tõntside või haigusest vaevatud nägude seast leida kas või üht-ainukest, mis raagiks rõõmuderohkest, üllast ja muretust elust. Ükskord ta leidis sellise näo — see oli üks neiu — ja kirjeldas seda oma päevikus. Päevik sattus oomaja omaniku, alatu ja kavala mehe kätte, kes hakkas mõnitama Grini ja tundmatut neitut. Lugu oleks äärepealt lõppenud verise kaklusega.

Bakuust pöördus Grin tagasi Vjatka kasse, kus joodikust isa tema käest jälle raha nõudma hakkas. Ja raha muidugi ei olnud.

Tuli jälle pead murda, et leida mingit võimalust elatust teenida. Grin polnud selleks võimeline. Teda haaras taas kihk õnnelikku juhust kohata ja talvel, paukuva pakasega, asus ta jalgsi teele Uraali mägedesse — kuidas otsima. Isa andis talle teele kaasa kolm rubla.

Grin nägi Uraali — kullakaevajate metsikut maad, ja temas arkasid naivsed lootused. Teel kaevandusse korjas ta aina maas vedeleivad kive ja uuris neid hoolega, lootes leida ehedat kullakamakat.

Grin töötas Šuvalovi kaevanduses, rändas mööda Uraali ringi koos lahke palverandurist vanaaltiga (kes hiljem osutus mõrvariks ja vargaks), oli puuraidur ja palgiparvetaja.

Pärast Uraali oli Grin madruseks laevaomanik Bulõtšovi praamil — see oli toosama kuulus Bulõtšov, kellest sai Gorki tuntud näidendi nimikangelase prototüüp.

Kuid sellelegi tööle tuli lõpp

Nais, et ring on täis saanud, et elul pole Grinile anda ei rõõmu ega arukat tegevust. Siis otsustas ta soldatiks minna. Habistav ja rusuv oli astuda vabatahtlikuna idiotismini viiva rividrilli poolest kuulsasse tsaararmee, kuid veel masendavam oli jaada koormaks kaela isale, kes oli unistanud, et tema pojast saab «inimene» — arst või insener.

Grin teenis jalavaepolgus Pensas.

Polgus puutus ta esimest korda kokku esseeridega ja hakkas lugema revolutsioonilist kirjandust

«Sellest ajast peale,» kirjutab Grin, «avas elu mulle ühe oma külje, mis seni oli olnud tulvil salapärasust. Minu revolutsiooniline entusiasm oli mõõtmatu. Ühe esseerist vabatahtliku esimesel pakkumisel võtsin ma tuhat lendlehte ja pildusin need kasarmu õues laiali.»

Teeninud umbes aasta aega, deserteeris Grin polgust ja pühen- dus revolutsioonilisele tegevusele. Tema elu selle ajavahemiku kohta on vähe teada

Grin tegutses Kiievis ja Sevastopolis, kus ta oli madruste ja kindluse kahurväe soldatite seas tuntud tulise ja kaasakiskuva pörandaaluse kõnemehe

Kuid isegi revolutsioonilise tegevuse ohtudes ja pinges jäi Grin samasuguseks elu vaatlejaks, nagu oli olnud varemgi. Ta ei

öelnud sugugi ilmaaegu enda kohta, et elunähtused pakuvad huvi eeskätt tema silmale — talle meeldis vaadata ja mällu tal-letada.

Sevastopolis elas Grin sügisel — selgel Krimmi sügisel, mil õhk seisab tänavatel, lahtede kohal ja mägedes nagu soe ja puhas vesi ning vähimgi heli paneb ta kauaks õrnalt virvendama.

«Mu juttudes on mõningaid Sevastopoli varjundeid,» möö-nab Grin. Kuid igaühele, kes tunneb Grini teoseid ja tunneb Sevastopoli, on selge, et muinaslugude Zurbahan sarnaneb peaaegu täpselt selle linnaga, mille juurde niisamuti kuuluvad läbipaistva veega lahekäärud, igivanad paadimehed, päikesevir-vendused, sõjalaevad, värske kala, akaatsiate ja kivise mulla lõhn ning ülevad päikeseloojangud, mis täidavad taeva merevee valguse ja kumaga.

Kui poleks olemas Sevastopoli, poleks ka Grini Zurbahani selle kalavõrkudega, rautatud madrusesaabaste mürtsumisega liivakivil, õiste tuulte ja kõrgete mastidega ning sadade tuledega, mis tantsisklevad reidil.

Üheski Nõukogude Liidu linnas ei ole nii selgesti kui Sevas-topolis tunda seda poeetilist merehõngu, millest kirjutab Grin:

«Oht, riisiko, loodusjõud, kaugete maade kutse, imekaunis teadmatus, jällenägemistes ja lahkumistes õilmitsev põgus armastus; uute tutvuste, kohtumiste ja sündmuste ahvatlev kee-ris; elu lõpmatu mitmepalgelisus, ning samal ajal kõrgel taevas kord Lõunarist, kord Suur Vanker, ning terase pilgu ees kõik mandrid, kuigi su kajut on tulvil sinust lahutamatu kodumaad tema raamatute, maalide, kirjade ning koltunud lilledega...»

1903. aasta sügisel areteeriti Grin Sevastopolis Krahvi sada-mas ja ta istus Sevastopoli ning Feodossia vanglas kuni 1905. aasta oktoobri lõpuni.

Sevastopoli vanglas hakkas Grin esmakordselt kirjutama. Ta oli oma esimeste kirjanduslike katsetustega väga häbelik ega näidanud neid kellelegi.

Grin rääkis väga vähe endast, tema autobiograafia jäi lõpe-tamata ja sellepärast ei tea me paljude tema eluaastate kohta peaaegu mitte midagi.

Pärast Sevastopoli ongi tegemist ühe sellise tühemikuga Grini eluloos. Teame vaid, et ta areteeriti teist korda ja saadeti asumisele Tobolskisse, kuid ta põgenes teel ja jõudis öösel isa juurde Vjatkas. Isa tõi talle linnahaiglast köster Malginovi surnud poja passi. Grin elas mõnda aega selle nimega ja isegi tema esimene jutustus ilmus Malginovi nime all.

Grin sõitis võõra passiga Peterburisse ja siin, ajalehes «Birže-võje Vedomosti», trükitigi see jutustus ära.

See oli esimene tõeline rõõm Grini elus. Ta pidi äärepealt suudlema pahurat lehemüüjat, kelle käest ta ostis ajalehe oma jutustusega. Grin seletas lehemüüjale, et tema on selle loo kirju-tanud, kuid vanamees ei uskunud ja vahtis kõhna tedretähelest noormeest väga umbusklikult. Ärevusest segasena ei suutnud Grin kohe edasi minna, ta põlved värisesid.

Osavõtt esseeride organisatsiooni tegevusest sai Grinile nüüd koormavaks. Ta astus sellest peatselt välja, öeldes ära talle üles-andeks tehtud atentaadist. Tema mõtted olid täielikult haaratud

kiriutamisest. Ideed ründasid teda tosinate kaupa, ta otsis õhinal neile vormi, kuid esialgu ei suutnud seda leida.

Ta kirjutas veel areldi, mõeldes ülearu palju toimetajale ja lugejale, tundega, mis on tuttav igale algajale — nagu seisaks tal selja taga hulk irooniliselt meelestatud inimesi, kes loevad hukkamõistvalt viimast kui tema sõna. Grin kartis veel seda süžee tormi, mis mässas temas ja nõudis vabadust.

Esimene jutustus, mille Grin kirjutas täiesti vabalt, ainult sisemise vajaduse sunnil, oli «Reno saar». Sellesse on kätketud kogu tulevane Grin. Ta jutustab siin puutumatu troopikaloo-duse ilust ja vägevusest ning vabaduseihast, mis haarab sõjalaevalt põgenenud madruse, kes komandöri käsul tapetakse.

Grini jutustusi hakati avaldama. Nälja ja alanduste aastad taandusid, tõsi küll, väga aeglaselt minevikku. Esimesed vabad, meelistegevusele pühendatud kuud näisid Grinile imena.

Peatselt areteeriti ta uuesti vana süüdistuse põhjal — kuulu-mine esseeride parteisse — ja aasta kestnud vangistuse järel saadeti välja Arhangeliski kubermangu, Pinegasse, hiljem aga Keg-Ostrovisse.

Asumisel olles kirjutas ja luges Grin palju, tegeles küttimi-sega, ja nagu ta ütleb, koguni puhkas sunnitööga sarnanevast minevikust.

1912. aastal naasis Grin Peterburisse. Seal algas tema elu vilja-kaim ajajärk, omamoodi «Boldino sügis». Grin kirjutas peaaegu vahetpidamata. Ahnelt neelas ta raamatuid, tahtis kõike teada, kõike tunda, kõigest kirjutada.

Peatselt sõitis ta Vjatkas, et viia isale näha oma esimest raa-matut. Ta tahtis teha rõõmu vanamehele, kes oli juba leppinud mõttega, et tema pojast Aleksandrist pole saanud muud kui tühine hulkur. Isa ei uskunud Grini. Vanamehele tuli näidata kirjastuslepinguid ja muid dokumente, teisiti polnud võimalik teda uskuma panna, et Grinist on tõepoolest «inimene» saanud. See isa ja poja kohtumine oli viimane: vanamees ei elanud enam kuigi kaua.

Veebruarirevolutsiooni puhkedes oli Grin Soomes, Lunatjoki asulas; ta tervitas sündmusi vaimustusega. Kuulnud revolutsioonist, asus Grin kohe jalgsi teele Peterburisse — rongid ei käinud enam. Ta jättis Lunatjokisse maha kõik oma asjad ja raamatud, isegi Edgar Poe portree, mis tal kõikjal kaasas oli.

Peaaegu kõik, kes on kirjutanud Grinist, mainivad tema lähe-dust Poe'le, Haggardile, Conradile, Stevensonile ja Kiplingile.

E. A. Poe teosed meeldisid Grinile väga, kuid arvamus, nagu oleks ta Poe'd ja teisi ülalloetletud kirjanikke matkinud, ei ole õige; Grin puutus enamikuga neist kokku alles siis, kui ta ise oli juba väljakujunenud kirjanik.

Ta hindas väga Mériméed ja pidas tema «Carmenit» üheks maailmakirjanduse tippteoseks. Grin luges palju Maupassant'i, Flaubert'i, Balzaci, Stendhali, Tšehhovi (Tšehhovi lühijutud vapustasid teda), Gorki, Swifti ja Jack Londoni teoseid. Korduvalt luges ta Puškini elulugu, küpses eas aga uuris huviga ent-süklopeediaid.

Grin ei olnud tähelepanuga ära hellitatud ja hindas seda see-tõttu väga.

Isegi inimsuhetes tavaline hellus või sõbralik samm avaldasid talle sügavat mõju.

Nii juhtus näiteks siis, kui Grin esimest korda elus puutus kokku Maksim Gorkiga. See oli 1920. aastal. Grin kutsuti Puna-armeesse, ta teenis valvepolgus Ostrovi linnas. Seal haigestus ta plektilisse soetõppe. Ta toodi Petrogradi ja paigutati koos sadade teiste haigestunudega Botkini haigla barakkidesse. Grin põdes väga raskelt. Haiglast tuli ta välja peaaegu invaliidina.

Peavarjuta, poolhaigena ja näljasena, ränkade peapöörituste all kannatades hulkus ta päevade kaupa mööda kivist linna, otsides toitu ja soojust. See oli järjekordade, kasinate toidunormide, tattninalampide, kuivanud leivakoorukeste ja jäätunud korterite aeg. Mõte surmale muutus järjest pealetükkivamaks.

«Sellal» kirjutab oma avaldamata mälestustes kirjaniku abi-kaasa, «sai Grini päästjaks Maksim Gorki. Ta kuulis Grini raskest olukorrast ja tegi tema heaks kõik, mis võimalik. Gorki palvel anti Grinile tollal harukordne akadeemiline toidunorm ja tuba Moikal «Kunstide Majas» — see oli soe, valge, voodi ja lauaga. Aravaevatud Grini meelest oli kõige väärtuslikum just laud, mille taga sai kirjutada. Peale selle muretses Gorki Grinile tööd.

Gorki abi päästis Grini kõige sügavamast meeleheitest ja surma ootamisest.»

1924. aastal siirdus Grin Feodossiasse. Ta igatses elada vaikus, armastatud mere lähedal. Selles Grini sammus leidis väljenduse kirjaniku eksimatu vaist — rannikumiljöö oli selleks reaalseks keskkonnaks, mis andis talle võimaluse välja mõelda oma jutustusi.

Feodossias elas Grin kuni 1930. aastani. Ta kirjutas seal palju. Kõige meelsamini töötas ta talvel, hommikuti. Vahel istus ta tundide kaupa tugitoolis, suitsetas ja mõtles, ning sel ajal ei tohtinud teda segada. Mõtiskluste ja kujutlusvõime vaba rännu hetkedel oli keskendumine Grinile palju vajalikum kui töötundidel. Ta vajus nii sügavalt mõtteisse, et oli peaaegu kurt ja pime, ning teda sellest seisundist välja viia oli väga raske.

Suviti Grin puhkas: valmistas vibusid, hulkus mere ääres, hoolitses kodutute koerte eest, taltsutas haavatud pistriku, luges, mängis piljardit Feodossia lõbusate asukatega — genuaalaste ja kreeklaste järeltulijatega. Grin armastas Feodossiat — valkjale kiviklibusele rannale rajatud palavat linna roheline sogase mere ääres.

1930. aasta sügisel kolis Grin Feodossiasst Starõi Krõmi linna, mis oli täis lilli, vaikust ja muistseid varemeid. Siin ta surigi üksinduses piinava haiguse — mao- ja kopsuvähi kätte.

Tema surm oli niisama raske kui elugi. Ta palus, et tema voodi tõstetaks akna alla. Akna taga sinasid kauged Krimmi mäed ja taevast helendas nagu armastatud ja igaveseks kaotatud mere vastuhelk.

Ühes Grini jutustuses — «Tagasitulek» — on read, mis justkui oleksid kirjutatud kirjaniku enda surma kohta, nii täpselt kirjeldavad nad Grini surmahetke. «Lõpp saabus avatud akende valguses, põllulillede palge ees. Juba lämbudes palus ta end akna

alla tõsta. Veritsevate kopsuriismetega viimaseid õhusõome ahmides vaatas ta kaugeid künkaid.»

Enne surma olevat Grin väga inimeste järele igatsenud — seda polnud temaga kunagi varem juhtunud.

Mõned päevad enne lõppu jõudsid Leningradist päralt Grini viimase teose, «Autobiograafilise jutustuse» autorieksemplariid.

Grin naeratas nõrgalt, püüdis kaanelt pealkirja lugeda, kuid ei suutnud. Raamat langes tal käest. Tema silmis oli juba varitsemas masendav tühjus. Grini silmad, mis oskasid nii ebatavaliselt maailma näha, olid juba kustumas.

Grini viimaseks sõnaks oli pigem sosin kui oie: «Suren...»

Kaks aastat pärast Grini surma juhtus nii, et ma sattusin Starõi Krõmi linna ja külastasin maja, kus suri Grin, ning käisin tema haua.

Väikese valge maja ümber õitsesid tihedas haljendavas rohus põllulilled. Kuumusest närbumate päiklipuude lehed levitasid arstirohu kirbet lõhna. Lihtsalt ja rangelt sisustatud tubades valitses sügav vaikus, kriitvalgele seinale langes terav päikese-kiir. See langes ainukesele seinal rippuvale gravüürile — Edgar Poe portreele.

Grini haud kalmistul vana mošee taga oli umbrohtu kasvanud. Puhus lõunatuul, väga kaugel, sealpool Feodossiat, paistis meri kui sinihall müür. Ja üle kõige — üle Grini maja, tema haua ja Starõi Krõmi linna laotus hääletu ja pilvitu südasuvine päev.

Grin suri, jättes meile lahendada küsimuse, kas meie aeg vajab niisuguseid meeletoivaid unistajaid, nagu oli tema.

Meile on vaja unistajaid. Peaksime loobuma iroonilisest suhtumisest sellesse sõnasse. On palju neid, kes ei oska veel unistada ja võib-olla just sellepärast ei suuda ajastu väärilised olla.

Kui võtta inimeselt võime unistada, siis kaob üks võimsamaid ajendeid, mis sünnitavad kultuuri, kunsti, soovi võidelda kaunima tuleviku eest. Muidugi ei tohi unistused tegelikkusest irduda. Nad peavad tulevikku ette aimama, looma tunde, et me elame juba selles tulevikus ja oleme ka ise teiseks muutumas.

On saanud kombeks arvata, et Grini unistused olid eluvõõrad, et tema teosed on vaid kummaliste kujutluspiltide mäng, millel ei ole mingit tähendust. On kombeks arvata, et Grin kirjutas seiklusjutte, mis paistavad küll silma meisterliku süžeearenduse poolest, kuid millel puudub täielikult sotsiaalne väärtus.

Iga kirjaniku väärtuse määrab see, kuidas ta meisse mõjub, milliseid tundeid, mõtteid ja tegusid tema teosed esile kutsuvad, kas nad rikastavad meid või loome nad läbi kui kentsaka sõnademulina.

Grin asustas oma raamatud vaprate, lapsemeelsete, uhkete, ennastsalgavate ja heade inimestega.

Neid terviklikke, kauneid inimesi ümbritseb Grini looduse, täiesti reaalse, nõidusliku ja meelikõitva looduse värske, lõhnadest täis õhk. Maailm, milles elavad Grini kangelased, võib näida ebareaalne ainult vaimust vaestele. See, kes on tundnud kerget peapööritust mereranna soolast ja soojast õhust, tajub otsekohe Grini maastike tõepära, Grini maailma tuulte hingust.

Grini jutustused äratavad inimestes igatsuse elu järele, milles on riski, julgeid tegusid, «ülevusetaju», mis on omane maade-uurijatele, meresõitjatele ja maailmaränduritele. Grini juttude järel tekib tahtmine näha kogu maakera — mitte Grini välja-mõeldud mald, vaid tõelisi — nende päikesesära ja metsadega, sadamate mitmekeelse mühaga, inimkirgede ja armastusega.

«Maa ärritab mind,» kirjutas Grin. «Tema ookeanid on mõõtmatud, saared lugematud, ja kui palju salapäraseid, meeletumat uudishimu äratavaid paiku!»

Muinasjuttu ei vaja mitte ainult lapsed, vaid ka täiskasvanud. See paneb meid kaasa elama, äratav ülevaid ja inimlikke tundmusi. See ei lase meil rahule jääda, vaid näitab üha uusi ja säravaid maailmu, teistsugust elu, tekitab ärevust ja sunnib kirglikult igatsema seda elu. Selles on muinasjutu väärtus ja selles on ka Grini jutustuste sageli sõnuseletamatu veetluse saladus.

Meie aeg on kuulutanud halastamatu sõja vagatsejatele, tõlplastele, silmakirjateenritele. Ainult silmakirjateener võib öelda, et tuleb saavutatuga rahul olla ja seisma jääda. Meie saavutused on suured, kuid ees ootavad veel kõrgemad tipud. Uued üllad ja rasked ülesanded ootavad meid tulevikuradadel — uue inimese kujundamine, uute tunnete ja inimsuhete kasvatamine, mis oleksid sotsialismiajastu väärilised. Et selle tuleviku eest võidelda, peab oskama unistada kirglikult, sügavalt, teotahteliselt, peab arendama endas võimet väsimatult taotleda mõtestatust ja ilu. See võime oli Grinile ülimalt omane ja seda sisendavad meile ka tema raamatud.

Räägitakse Grini süžeede seikluslikkusest. See on tõsi, kuid tema puhul on seiklusterohke süžee ainult kooreks, mis ümbritseb sisukat tuuma. Peab olema pime, et mitte näha Grini teostes armastust inimese vastu.

Grin polnud mitte ainult suurepärane loodusekirjeldaja ja süžeearendaja, vaid ka väga peen psühholoog. Ta kirjutas enesosalgamisest ja mehisusest — kangelasmeelest, mis on varjul päris tavalistes inimestes. Ta kirjutas armastusest töö vastu, oma elukutse vastu, kirjutas looduse saladustest ja vägevusest. Ja lõpuks — vaid vähesed kirjanikud on osanud niisuguse hinge- puhtuse, helluse ja hardusega kirjutada armastusest, nagu seda on teinud Grin.

Võiksin siin tsiteerida sadu katkendeid Grini raamatutest, mis erutaksid igaüht, kes pole kaotanud võimet vaimustuda kõigest, mis on kaunist elus ja inimeses, kuid lugeja leiab need ise.

Grin on öelnud, et «kogu maa ja kõik, mis on tema peal, on antud meile elu jaoks, elu tunnustamiseks kõikjal, kus teda leidub».

Grin on meie ajastule vajalik kirjanik, sest ta on andnud oma osa inimese parimate tunnete arendamisse, ilma milleta pole võimalik sotsialistliku ühiskonna teokssaamine.

K. Paustovski

SISUKORD

Kuldkett 5

Tee eikuhugi 141

Aleksander Grini elu 379

Александр Грин. Золотая цепь. Дорога никуда. Художественное оформление: Ю. Пальм. На эстонском языке. Издательство «Ээсти раамат». Таллин, Пярнуское шоссе, 10. Toimetaja M. Varik. Kunstiline toimetaja H. Tikand. Tehniline toimetaja J. Lepik. Korrektorid A. Kiho ja E. Toots. Laduda antud 30. V 1972. Trükkida antud 16. XII 1972. Paber 54x84/16. Trükipoognaid 24,5. Tingtrükipoognaid 20,6. Arvestuspoognaid 22,02. Trükiarv 24 000. Tellimise nr. 1405. Trükikoda «Ühiselu», Tallinn. Pikk 40/42. Hind 77 kop.